E. I. G.

3

CONFESSIONIS

CHRISTIANAE CATHOLICAE FIDEI, PETRICOVIENSIS SYNODI NOMINE A REVERENDISS. PATRE atq; Domino, D. Staniſlao Hoſio, Cardinale, Epiſcopo Varmienſi, primùm quidem conſcriptæ, maxima ſed nũc acceſſione ab eodem locupletatæ, quàm plurimis q; in locis emendatioris redditæ,

TOMVS SECVNDVS.

Adiuncto cum capitum & explicatorum locorum S. Scripturæ, tum etiam rerum & verborum neceſſario Indice.

COLONIAE,
Apud Maternum Cholinum.
Anno M. D. LXXIII.
Cum gratia & priuilegio Caſ. Maieſt.

Liber Carthuſiæ Confluentinæ

cim. o. 612

421 a 2019

MATERNVS CHOLINVS candido Lectori.

QVum ob insignem accessionem, qua post vltimã æditionem Antuerpiensem ab authore locupletata est, Cõfessio hęc adeo excreuerit, vt in duos ea tomos in hac forma, necessario secanda fuerit: libuit interrupta solita eiusdem capitum serie, nouã huic tomo seriem attribuere, ab vnitateque rursum exordiri: sic vt quod antea LXI. extitit caput, sit hic nunc primum: numeriq; sic deinceps obseruato ordine, vltimum XCIII. caput sit hic vicissim XXXIII. Pari ratione libuit etiam vtrique tomo suum seorsim adiungere Indicem: ratus tuæ me sic commoditati consulturũ. Vale, industriamq; atque conatus nostros, sumptus itẽ, quos in tuũ vsum non grauatim subinde impendimus, fauore, & beneuolẽtia excipito.

(.·.)

INDEX CAPITVM SECVNDI HVIVS TOMI, CVIVS

prior numerus caput, posterior folium designat.

CAP.		fol.
I.	DE Charitate, ac imprimis de eo, quòd iustitia nostra non sit sola fides.	1.
II.	Quòd peccato quolibet mortali fides non amittatur.	7.
III.	Quòd fides à Spe & Charitate, non modò vocabulo, verumetiam rationabili differentia distinguatur.	13.
IIII.	Quòd fidei, vt prodesse queat, spem & charitatem iungi necesse est.	15.
V.	Quòd nihil impossibile Deus præceperit.	24.
VI.	Quòd non tam naturâ mandatorum, quàm nostra fiat ignauia, vt implere mandata non possimus, cum quæ timori grauia sunt, leuia sunt amori.	32.
VII.	Quòd operatur bona Deus in nobis, non ipsis nihil agentibus, verùm consentientibus, & simul operantibus nobis.	38.
VIII.	Quòd semel iustificatum gratia sua Deus non deserat, si non ab eo deseratur: quòdque charitati non modò non impossibile, verùm nec difficile quicquam sit.	45.
IX.	Quòd Christiana iustitia charitas est, ex corde puro, & conscientia bona & fide non ficta.	51.
X.	Quòd per fidem, Spem, & Charitatem, quæ propemodum obsoleuerat in nobis, imago dei restauratur.	63
XI.	Quòd iustitia dei iusti sumus, non quia Deus est, sed qua nos iustos facit.	68
XII.	Quòd non sola iustitiæ Christi imputatione, sed verè realiter inhærente nobis iustitia iusti simus.	94
XIII.	Eorum confutatio, quæ contra verè & realiter inhærentem	

hærentẽ nobis iustitiã, à quibus dã producũtur. 114
XIIII. Quòd præceptum charitatis, quæ est iustitia nostra, in hac vita expleri potest. 214
XV. Explicatio præcepti de diligẽdo Deo & proximo. 240
XVI. De præceptis decalogi. 247
XVII. De primo præcepto. 250
XVIII. De secundo præcepto. 259
XIX. De tertio præcepto. 260
XX. De quarto præcepto. 273
XXI. De quinto præcepto. 281
XXII. De sexto præcepto. 284
XXIII. De septimo præcepto. 298
XXIIII. De octauo præcepto. 301
XXV. De nono & decimo præcepto. 303
XXVI. De externo cultu. 323
XXVII. Cæremoniarum diuisio. 326
XXVIII. De cæremonijs, quæ sumuntur à personis. 327
XXIX. De cæremonijs, quæ sumuntur à rebus. 335
XXX. De cæremonijs, quæ sumuntur à loco. 362
XXXI. De cæremonijs, quæ sumuntur à tempore. 401
XXXII. De traditionibus. 515
XXXIII. Paræneſis cum totius operis peroratione. 598

LOCORVM SCRIPTVRAE SACRAE, SECVNDO HOC IN tomo sparsim explicatorũ enumeratio, cuius prior numerus scripturæ caput, secundus paginã hic indicat.

GENESIS.

11. *Et idcirco vocatum est nomen eius Babel, quia ibi confusum est labium vniuersæ terræ.* 613 & seq.

EXODVS.

20 *Non habebis Deos alienos coram me.* 251
20 *Non concupisces.* 229

DEVTERONOMIVM.

6 *Diliges Dominũ Deũ tuũ ex toto corde tuo &c.* 242
13 *Si surrexerit in medio tui Prophetes & prædixerit signum atque portentum &c.* 253

PRIMVS REGVM.

2 *Non est sanctus, vt est Dominus.* 181
15 *Quasi peccatum ariolandi est repugnare, & quasi scelus Idololatriæ nolle acquiescere.* 547

SECVNDVS PARALIPOMENON.

26 *Elatum est cor Oziæ.* 200

PSALTERIVM.

2 *Ne pereatis de via Iusta.* 219
7 *Iudica me Domine secundum iustitiam meam.* 221
16 *Propter verba labiorum meorum, ego custodiam vias duras.* 35
30 *In tua iustitia libera me.* 69. 158
30 *Statuisti in loco spatioso pedes meos.* 35
31 *Beatus vir cui non imputauit Dominus peccatũ.* 99

45 *Vacate*

EXPLICATA.

45 Vacate & videte quoniam ego sum Deus. 264
54 Præcipita domine, & diuide linguas eorũ &c. 566.
78 Misericordia eius præueniet me. 188
118 Bonitatem fecisti cum seruo tuo Domine. 91
138 Non dominetur mei omnis iniustitia. 317
138 Imperfectum meum viderunt oculi mei. 237
142 Non intres in iudicium cũ seruo tuo domine. 171

PROVERBIA.

1 Audi fili mi disciplinam patris tui & ne dimittas legem matris tuæ. 277
22 Ne transgrediaris terminos antiquos, quos posuerunt patres tui. 525
24 Septies in die cadet iustus, & resurget. 220

ECCLESIASTICVS.

34 Sacrificia impiorum execratio est domino. 349

ESAIAS.

2 Repleta est terra idolis, opera manuum suarum adorauerunt. 252
28 Coagustatum est stratum ita vt alter decidat. 251
2 De Sion exibit lex, & verbum domini de Hierusalem. 16

IEREMIAS.

2 In omni colle sublimi, & sub omni ligno frondoso tu posternaberis meretrix. 293
6 State super vias, & videte, & interrogate de semitis antiquis. 555

EZECHIEL.

16 De auro & de argento meo feciſti tibi imagines. 253

20 In præceptis patrum veſtrorũ, nolite incedere. 518
20 Peccaſti & eiecite de monte Dei, et perdidi te ô Cherub. 595
36 Faciam vt in iuſtificationibus meis ambuletis. 40

ABACVC.

2 Væ ei qui multiplicat non ſua, vſque quo aggrauat contra ſe denſum lutum. 298.

ZACHARIAS.

4 Exæquabit gratiam gratiæ. 191
6 Ab iſtis ſumes argentum, & aurum, & facies coronas. 143

MATTHAEVS.

6 Pater noſter qui es in cœlis &c. 273
6 Lucerna corporis tui oculus tuus. 476
7 Intrate per anguſtam portam &c. 32
10 Non enim vos eſtis, qui loquimini. 136
10 Quicunque potum dederit vni ex minimis iſtis calicem aquæ &c. 120
15 Quicunque dixerit patri aut matri, munus quod ex me eſt &c. 526
15 Sine cauſa colunt me docentes doctrinas, & præcepta hominum. Ibidem
19 Non omnes capiunt verbum hoc. 296
24 Tunc ſi quis dixerit, ecce hic eſt Chriſtus, ecce illic &c. 556
24 Vbi fuerit corpus, ibi congregabuntur aquilæ 288.

LVCAS.

6 Perfectus autem erit, ſi ſit ſicut magiſter eius. 231.
11 Vos cum ſitis mali, noſtis, bona data dare filijs veſtris. 183
12 Domine dic fratri meo, diuidat mecum hæreditatem

tem. 631
21 Cœlum & terra transibunt, verba autem mea non transibunt. 279

IOANNES.

1 De plenitudine eius omnes accepimus gratiã. 191
4 Venit tempus quando veri adoratores adorabunt Patrem. &c. 367
8 Ille erat homicida ab initio. 283
8 Deus peccatores non exaudit. 349
12 Propterea non potuerunt credere, &c. 295
16 Adhuc habeo multa vobis dicere, sed non potestis portare modo. 530

AD ROMANOS.

3 Arbitramur hominem iustificari per fidem sine operibus legis. 2
8 Propterea Deus misit filium suum, in similitudinem carnis peccati, vt quod legi præstare fuit impossibile, posteaquam de peccato damnauit peccatum, &c. 240
8 Diligentibus omnia cooperantur in bonum. 219
6 Ne regnet peccatum in vestro mortali corpore. 229
7 Video aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ. ibid.
7 Velle adiacet mihi, perficere autem bonum non inuenio. 232
10 Ignorantes Dei iustitiam, & suam quærentes statuere, iustitiæ Dei non sunt subiecti. 69
13 Qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit: qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem recipiunt. 548
13 Qui diligit proximum, legem impleuit. 246

13 Induimini Dominum Iesum Christum. 81

PRIMA AD CORINTH.

11 Laudo vos fratres quòd per omnia mei memores estis, & sicut tradidi vobis præcepta mea, tenetis. 550.

11 Oportet hæreses esse. 253 & seq.

12 Si habuero omnem fidem, charitatem autem non habuero, nihil sum. 13.

15 Non ego autem, sed gratia dei mecum. 37

SECVNDA AD CORINTH.

5 Cum qui non nouerat peccatum, Deus pro nobis peccatum fecit. 74

AD GALATAS.

11 Viuo autem iam non ego, viuit autem in me Christus. 226

3 Quicunq; baptizati estis, Christū induistis. 81

4 Dies obseruatis & menses & tempora, &c. 436

5 Spiritu ambulate, & desideria carnis non perficietis. 314

6 In Christo Iesu, neque circumcisio valet aliquid, neque præputium, sed noua creatura. 167

AD EPHESIOS.

2 Gratia Christi saluati estis per fidem, & hoc non &c. 2

4 Renouamini spiritu mentis vestræ, & induite nouū hominē qui secundum Deum creatus est. 64

AD PHILIPPENSES.

2 SI qua consolatio in Christo, si quod solatium charitatis, si qua societas spiritus, si qua viscera miserationis, &c. 598

2 Hoc sentite in vobis, quod & in Christo Iesu. 624

Pri-

PRIMA AD THESSALON.

5 Sine intermissione orare. 422 & seq.

SECVNDA AD THESSALON.

2 State & tenete traditiones, quas didicistis per sermonem siue per epistolam nostram. 522

PRIMA AD TIMOTHEVM.

1 Finis præcepti, est charitas, ex puro corde, & conscientia bona, & fide non ficta. 63
1 Iusto non est lex posita. 454
2 Volo viros orare in omni loco. 366
5 Qui benè præsunt presbyteri, duplici honore digni sunt. 275

SECVNDA AD TIMOTH.

2 Nouit Dominus qui sunt eius, & recedat ab iniustitia omnis, qui inuocat nomen Domini. 637

IACOBI.

2 Fides sine operibus mortua est. 6
2 Dæmones credunt & contremiscunt. 114

PRIMA IOANNIS.

3 Charissimi filij Dei sumus, & nondũ apparuit quid erimus. 82
4 Nolite omni spiritui credere, sed probate si ex Deo spiritus sint. 589
4 Omnes qui confitentur Iesum Christum in carne venisse, ex Deo est. 589
4 Si quis dixerit, quoniam diligo deum, & fratrem suum odit, mendax est. 246

APOCALYPSIS.

22 Qui iustus est, iustificetur adhuc. 83

FINIS.

INDEX

INDEX EORVM OMNIVM

QVAE IN SECVNDO HOC TOMO CONfessionis Catholicæ fidei obseruatione digna censentur

A.

ABelis sacrificij & Cain discrimen. 249
abstinentia virtuosa quę 453
abstinentia mater sanitatis. 505
abstinētia hæreticorum qualis. 452
abstinentia Christianorum, Iudæorum, & hæreticorū diuersa. 448
abstinentiū sex genera. 477
acceptare quid sit. 154
actuū humanorū regula, lex est charitatis diuinę. 249
Adam tempore verno peccauit. 431
ad bonum an quisquam cogendus 412
d episcopatum suscipiendū olim compellebantur inuiti. ibi.
ad martyrium, puerum mater secum trahit. 48
admonitio ex mēdicis. 376
adulterium crimen grauissimum. 284
adulterij & stupri pœna capitalis. ibi.
adulterium spirituale grauius quām carnale. 251
adulterium quomodo punitum olim, & eius nostro æuo impunitas. 285
Aequalitas duplex. 140
aequitas simulata, duplex iniquitas. 325
aetas ieiunādo obnoxia 492
Affectus nomen operi impo nit. 475
affectum Deus attēdit. ibid.
agonis extremi pulchrum exemplum. 317. 177
Agricolarum pietas maior, quàm ociosorum. 493
Albertus Magnus pręceptor Thomæ de Aquino. 150
alæ orationis duæ. 424
allegare impossibilitatē. mādatorum, est Deum crudelem facere. 24
Altercando veritas amittitur. 617
Amanti nihil difficile. 234
Ambrosij morientis verba. 176 & seq.
Amicis benè faciendū. 274
Amor arguit cuius ciuitatis sumus. 53
amor Christi fortissimus. 49
amor mundi laboriosus. ibi.
amoris causa, visio. 237
Angeli in tēplis habitāt. 380

Angusta via laboranti in timore, lata amanti. 35
animalia occidere licet. 281.
Animarũ defunctorum memoriæ. 354
animus rationalis virtutis habitaculum. 92
Annus habet 365. dies. 430
Antiochenorũ religio in obseruando quadragesimæ ieiunio. 450
Apostoli Amanuenses spiritussancti. 8
apostoli auctores ordinis monastici. 332
apostoli diuinarum rerum cõtemplatione dediti. 227
apostoli præ diuinarum rerum contẽplatione quandoq; vix sexto aut septimo die cibum capiebant. Ibi.
Applicatio sacrificij. 351
Aquæ benedictæ vsus. 359
aquilæ in euangelio qui intelligendi. 588
Arriani hæresis pestis, q̃ latè serpserit. 582
Augustini sententia, an cogi qui quã ad fidem debeat. 412
Aulæ Dei & seculi differentia. 376
aulici Dei pauperes. ibi.
Aurium & linguarum pruritus in magistris & discipulis hoc tempore. 101

B.

BAlthasarus Anabaptista primus hoc æuo Donatistarum hæresim resuscitauit. 567
Baptismi mira efficacia. 81. & seq.
baptismus quo tempore à priscis fiebat. 405
baptizandi in paschate ieiunabant. 432
Basilicæ cur sanctorum nominibus vocentur. 389
Beatus vir cui non imputauit Dominus peccatum, explicatur. 99
Benedictionis creaturarum forma. 360
benignitatis ratio. 274
Bisantinorum religio in obseruando quadragesimæ ieiunio. 450
blasphemia Philippi Melãchthonis, dicentis Dauidis adulteriũ esse opus Dei. 39
Boni natura, omnibus se prę ponere. 75
bonis mali permixti, nihil nocent. 634
bonitati Domini omnia adscribenda. 145
Ad bonum cogi, à malo prohiberi sanctum est. 413
bonus vt quis dici possit. 182

C.

CAcãgelorũ blasphemia. 105
Carnibus vescentes in quadragesima ex contemptu, satanæ mancipia. 502
carnis bellum cum spiritu implacabile. 514

Carnium vſus conſideratio. 445 481
Carnium eſus quàm noxius, 505 & ſeq.
Carolſta. Luth. aduerſus. 567
Catenæ Pauli quanto fuerũt in honore Chryſoſtomo. 383 & ſeq.
Catholica Eccleſia, cur & vnde dicatur, quamque latè pateat. 560
Catholica eccleſia an ſit illuſtris. 561
Catholica dictio per Lutherũ è ſymbolo ſublata. 560
Catholicæ Eccleſiæ lux, ſanæ intelligentiæ promiſſa. 145
Catholicum haberi quid ſit. 420 & ſeq.
Cazimiri regis Poloniæ abſtinentia. 509
Certamen D Bernardi cum ſatana in agone mortis. 172
cædes non omnis contra præceptum Dei. 281 & ſeq.
Cœlibatus ſacerdotum. 33 & ſeq.
cœlibatus non eſt cultus dei, ſed via ad ſeruiẽdum deo expeditior. 329
cœlibatus pſtat cõiugio 288
cælibes multi vitam ſuam tranſegerunt. 287
Cœlum quomodo à nobis emi poſſit. 203
cœna dominica in priuatis ædib. celebrãda nõ eſt. 373
Cœnobiorum auctores Apoſtoli. 332
Cæreorum vſus antiquiſſimus & probatiſſimus 357
Cerei accenſi cur Euangelij lectioni præferantur. 358
Ceremonię alię proficiſcuntur ex animo, aliæ ad animũ erigẽdũ referũtur. 326
cæremoniæ externæ quatenus vtiles & fructuoſę. 340
cæremoniæ cur inſtitutæ, vnde ſumantur, & ad quid proſint. 326 & ſeq.
cæremoniæ quædam ad Deum, quædam ad homines pertinẽt, quædã inſtrumẽta ſunt cultus diuini 327
cæremoniarum inſtituendarum cauſa. 327
ceremoniarum vis. 324
Charitas aliarum virtutum forma & perfectio eſt & parens. 55
charitate carent hæretici. 54
charitas eſt vita fidei. 13
charitas facit vt fides & ſacramenta nobis proſint. 51
charitas fidei & ſpei neceſſaria. 10
charitas facit dei filios. 322
charitas fortior morte. 47
charitas conſeruatur in humilitate, tenetur in vnitate. 630
charitas via ad Deum, & dei ad homines. 629. & ſeq.
charitas à charitate, id eſt, Deo. 600

chari-

charitas extra ecclesiam nulla. 52
charitas Dei & nostra. 50
Charitas iustificat & sanctificat. 55
charitas iustum pretiũ. 207
charitas est anima fidei. 12
charitas qualis & iustitia nostra. 63
charitas quæ sit, cui perfectio tribuatur. 60
charitas finis præcepti. 248
charitas operit multitudinẽ peccatorum. 60
charitas rectè magna dicitur voluntas. 47
charitas est christianorum iustitia. 73
charitatem perfectam habuit Paulus. 226
charitas salutis preciũ. 207
charitas voluntas maxima. 46 & seq.
charitatis alia ratio quàm fidei. 14 & seq.
charitatis laudes. 52 & 249 & 608
charitatis mandatum an impleatur. 215
charitatis radix plantari nequit, nisi eiecta prius cupiditatis radice. 321
charitatis præceptum vnum, sed duo continet. 152
Charitati nihil graue. 35
charitati omnia facilia. 52 & seq.
christiana indulgentia. 458
christiana philosophia. 461
christiani nominis origo vnde, & qui primò dicti ita sint. 450
christiani qua iustitia iusti. 68
christiani fiunt, non nascuntur. 78
Christianismus quid. 80
christianismi finis. 81
christianorum primorũ abstinentia. 456
Christianum esse quid sit. 78
christianus tanto magis quisq; est, quanto magis Christo particeps est. 80
Christi crucifixi simulachrũ in tẽplis cur ponatur. 162
Christo in quo debemus esse similes. 84
Christus credentibus & obtemperantibus factus est salus æterna. 18
Christus non tantum redemptor, sed & legislator. 16
Christus in nobis operatur, & nos in Christo. 136
Christus qualis causa iustificationis nostræ. 78
Christus in hunc mundum venit etiã, vt se nobis imitandum proponeret. 76
Christus legislator. 16
Christus pătitur et coronatur in nobis. 137 & seq.
Christus quo precio nos emerit, de quo Paulus 1. Corint. ait. 291
Christus quomodo à Paulo pecca-

peccatum nominetur. 306
Christus quomodo sequendus. 625
Christus cur in mundum venerit. 324
Christum negans, fidem nō amisit. 12
Christum induimus duobus modis. 81.
Ciborum delectus quomodo obseruandus. 438
ciborum delectus qualis nūc apud Christianos, & qualis olim apud Iudeos fuit. 443
Coactio ad bonum salubris. 413.
coactio facit voluntatē. 419
Collis sublimis & lignū frōdosum quid. 254
Communionis ratio. 408
Concordia offendit sathanam. 442
Concupiscentia bona. 319
cōcupiscentia non prohibetur, sed consensus concupiscentiæ. 305
cōcupiscentia remanēs post baptismum, non est peccatum. 305 & seq.
concupiscentię diuisio. 308
concupiscentię origo. 312
non Concupisces quomodo intelligendum. 229
Cōcupiscere & velle differunt. 307
ex Condigno merendi vitā æternā causæ octo. 151
Coniugatis quę liceant. 290
Consensus apud hæreticos nullus. 394
Conscientia an possit seruari. 287
conscientia bona nisi ăduigilemus, facillimè superbiā gignit. 200
cōscientia pro spe à Paulo posita. 63
Cōsolatio ex mendicis quæ. 357 (599
Consolatio nostra Christus.
Constituere suam iustitiam quid. 70
Cōsuetudo obseruanda. 534
Contemptus Ecclesiæ mortale peccatum. 494 & seq.
Continentia an possit seruari, & an sit contra naturā. 288.
Corpus & sanguis Christi, quomodo in missa offeratur. 343
corpus nostrum est carcer & hostis domesticus. 515
corpus Christi Ecclesia. 588
corporis ratio quàm minima habēda Christiano. 514
corporum bonorum honestè sepeliēdorum semper cura fuit. 391
Crapula multi pereunt. 505
Creatura noua quid intelligitur à Paulo. 67
Credere cōmune est, & Christianis & dæmonibus. 113
credere quid & quomodo oporteat. 604

credere S. ecclesiam cur dicatur, & non credo sanctũ euangelium. 278
Crux Christi, & sacramentum & exemplum. 79
cruces quatuor in missa quid designent. 150
Cultus dei verus in quo consistit. 323
cultus seu seruitus duplex. 387 & seq.
cultu interno quomodo homo deum colere debet. 475
Cum deo humiliter, cum dęmone superbè agendũ. 172
Cyrilli commendatio. 74.

D.

Dæmon à scientia dictus. 594
dęmones aliter credunt, aliter homines. 113
dæmones credunt, sed non saluantur. 51 & seq.
Damnatur nemo, nisi merito malæ voluntatis. 118 & seq.
Damnandis in extremo iudicio non obijcietur, quòd non crediderunt, sed quòd pietatis opera non exercuerunt. 9
Danielis & sociorum eius abstinentia. 506 & seq.
Dauid, Ezechias, & alij dilexerunt deum ex toto corde. 224
Dauid commisso adulterio non amisit fidem. 11
De hæreticis non cogendis ad fidem, sententiam suam corrigit Augustinus. 414 & seq.
Dei disciplina nunquam à lege ecclesiæ dissidet. 278
Deificati o quid. 84
Deo per charitatem inhæremus, & ipse in nobis. 57. & seq.
Deum in homine, & hominem in Deo esse quid. 60
Deum ex toto corde quãdo diligimus 225
Deus bonus & iustus, misericors & iudex. 22
Deus est spiritus. 64
Deus in his redemptionem nostram positam esse voluit, quæ adsunt omnibus. 120
Deus non præcepit impossibilia. 29
Deus quomodo nobiscum vsque ad consumationem seculi. 532
Deus quomodo habitat in nobis. 57
Deus quomodo operetur in nobis. 40
Deus nisi deseratur, deserit nullum. 45
Deus si nos deserit, fit culpa nostra. Ibi.
Deus quomodo in fidelibus habitet. 58
Deus vbique, & quomodo. Ibi.
Deus est forma animæ rationę

one præditæ, & quomodo imprimatur 24
Deus in nomine, sicut rex in imagine honorari debet. 445
Deus considerat non quid, sed propter quid faciamus. 248
Deus non patitur sibi quicquam anteponi. 251
Deus tãquã pater audiẽdus, ecclesia tanq̃ mater 277
Deus non locum, sed mentẽ requirit, quomodo intelligendum. 363 & seq.
Deus quomodo est in rebus creatis. 58
Deus non est mali operator. 38.
Deum vbique esse, quomodo intelligendum. 58
Diabolus ex ordine Cherubin deturbatus. 595
Dies certi cur ab ecclesia ad seruiendum Deo instituti. 437
Difficultas quæ est in Paulinis epistolis, quomodo tolli possit. 124
difficultatem in vita sentientes, pijs precibus auxilium petendum. 123
Differentia inter deos alienos & sculptiles. 251
Dij alieni qui sint. 252
Dij alieni extranei errores sunt. 353
Dilectio proximi quid requirat. 246
dilectionis genus aliquod in hac vita præstari nequit. 65 & seq.
Disciplina ecclesiastica & ciuilis simul collapsa. 549
Discretio spirituum maximę difficultatis. 569
Discrimẽ inter legem remitti, & imputari. 99
discrimen operum precedentium, & consequentiũ gratiam. 124
Disputationum pernicies. 583
Diuina temporalibus intenti, linquentes reprehenduntur. 369
Doctrinam sanam non sustinent hæretici. 102
Dogma dè imputatiua iustitia. 94
Domesticorum ratio habenda, quique eo nomine intelliguntur. 274
Domi non tam benè oratur, quàm in Ecclesia. 365.
Dominico die Missam audire debent seculares. 270
Dominico die non ieiunandum. 425 441 500
Dominicus dies vnde dictus, & in quem finem constitutus. 263
Dona virtutum & Dei sunt, & nostra sunt. 138

E.

Ecclesia cur dicta Catholica. 560
Ecclesia nullum discrimen dierum nouit vniuersa 440
Ecclesia antiquior quàm Noui & Veteris testamenti scriptura. 571 & seq.
ecclesia triumphans qualis sit. 270
ecclesia hic in terris est imago sempiternæ gloriæ. Ibi.
ecclesia habet potestatem cogendi hæreticos. 272 & seq.
ecclesia plus gratulatur de resipiscentibus, quàm de illis qui nunq̃ ceciderũt. 414
ecclesia non à maiori, sed à meliori sui parte sancta dicitur. 746
in Ecclesia docendi ratio quæ. 122
ecclesiæ traditiones expeditiorem reddunt viam ad salutem. 543
ecclesiæ status à Basilio verè qualis nunc est descriptus. 516
ecclesię oratio quàm efficax: 365 & seq.
ecclesiæ doctrina de iustitia nostra. 69
ecclesiæ doctrina de præcepto decalogi. 228 & seq.
ecclesiæ doctrina de meritis operum. 122
ecclesiæ cõtemptus ad Christum redundat. 277 & seq.
ecclesiæ præcipua lumina fuerunt olim monachi. 332
ecclesiæ merita supplent, quod ministro deest. 346
eccclesiæ tres notæ. 564
ecclesiæ verus mos in solis ordinandis adhuc seruatur. 405
ecclesiam Catholicam non credens, nihil credit. 608
ecclesiam tanquam matrem deserentes, non possunt habere Deum Patrem. 278
ecclesiarum Orientalium & Occidentalium altercatio de festo Paschatis. 401
ecclesiastica sepultura qui arceantur. 394
Eleemosyna delet peccata. 378
eleemosyna necessaria ad orationem. 379
eleemosyna quæ fit ex rapina vel bonis pauperum, Deo ingrata. 298
eleemosyna est vita ieiunij. 379
eleemosynæ ex alieno, Deo ingratæ. 298
Eleemosynarum vis. Ibidem.
Enceniorum festum à Machabæis institutum. 527
Episcoporum & sacerdotum corrupti mores, nos ab eis separari non debent. 624

Eraſmus Vitellius epiſcopus Plocenſis. 513
Eraſmus Roterodamus de vita & doctrina Lutheri. 102
Eſſe ſempiternum, Dei eſt proprium. 91
Euchariſtia quomodo & quoties ſumenda. 406
Euangelici concionatores ſuos quomodo tractent. 262 & ſeq.
euangelici ordinem eccleſiæ perturbant. 520 & ſeq.
euangelici ex templis faciũt horrea. 387 517
Euangelij noui fructus 102. 387
euangelio ſcripto quot annis caruerit eccleſia primitiua. 409
euangelium omnia ad ſalutem neceſſaria, quomodo contineat. 533
euangelium an ad ſalutem ſufficiat. Ibi.
euangelium patrum noſtrorum traditione accepimus, 574
euangelium præcipit vt eccleſiam audiamus. 533
euangelium extra Chriſtum eſſe non poteſt. 650
euangelium quid ſignificet. 604
euangelium quando audiendum. 370
euangelium non tantùm annunciat remiſſionem peccatorum, ſed & mandatorum obſeruationem. 19
euangelium an extra Eccleſiam eſſe poſſit. 18 & ſeq.
Eſtote perfecti ſicut pater veſter, &c. quomodo intelligendum. 232
Eutichetæ ſiue Pſaliani hæretici. 422
Exempla eorum qui in extremis non vſque quaque diffidebant operibus ſuis. 173
Ex mẽdicorum intuitu, qualis doctrina petẽda eſt 375
Exorciſtæ quæſtuarij nihil ſuo nomine peragunt, ſed Chriſti. 347
Extra eccleſiam ſcriptura haberi poteſt, intelligentia eius non. 278
Externa opera, ſigna ſunt interioris cultus. 489
Extremum iudicium erit de operibus. 8 & ſeq.

F.

FAcinoroſi & hæretici extra eccleſiã ſepeliẽdi. 395
falſi teſtis pœna in veteri teſtamento. 320
feriæ ſextæ abſtinentia à carnibus. 277
Feſta quomodo celebranda 270.
feſta ſanctorum ieiunijs præuenienda. Ibi.
feſtis an laborare liceat. 271
feſti dies cur inſtituti. 264
feſtorum dierum opera. 270

Fide, ſpe & charitate, cultus Dei proprius abſoluitur. 475.
fidei etiam profectus eſt in eccleſia. 530
fide per charitatem operante, reparatur in nobis imago. 67
Fidere quomodo debeamus bonis operibus. 143 & ſeq.
fides Catholica non Polona, Lithuana, vel Germana. 607.
fides iuſtificans quæ ſit Paulo. 5
fides eſt in vòluntate. 6
fides quolibet peccato mortali non amittitur. 7
fides & ſpes ineſſe poſſunt illis etiam, qui non ſunt in gratia. 10
fides prodeſſe nequit, niſi iungatur illi ſpes & charitas. 15
fides poteſt eſſe ſine charitate, ſed nõ prodeſt. 12 et ſeq.
fidei vitam opera atteſtantur. 13
fidem & fiduciam habent hæretici. 51
Fiducia Chriſtianorum perpetuò in Chriſto locata. 143
Figuræ Iudaicarũ cæremoniarũ ceſſant in euãgelio. 262
Filij Dei nominamur & ſumus. 74. & ſeq.
Flamma Chriſti amoris, flammas ignis ſuperat, & ſenſũ doloris adimit. 49 & ſeq.
Fornicatio quale crimẽ. 286
fornicatio ſpiritualis. 291
Fratres ſumus omnes homines. 273
Furti nomine quid intelligẽdum. 298
furtum non dimittitur, niſi ablatũ reſtituatur. ib. & ſeq.
furtum pernicioſiſſimũ. 300

G.

GAudium implere quomodo. 602
Georgij Saxoniæ ducis dictum. 569
Gerſonis certamen cum dæmone. 160
Gerſonis narratio de quodam fratre ieiunante. 499
Gloria æterna merces charitatis. 207
Gratia renouationis an precedat vel ſequatur remiſſionẽ culpę, curioſè magis q̃ fructuoſè q̃ritur. 111 & ſeq.
Gratia gratis data q̃. 136. 192
Gratia quid. Ibi.
Gratia Dei vita æterna. 148
Gratia ſancti ſpiritus nobis non collata, quomodo æqualis ſit glorię. 140 & ſeq.
Gratiam triplicem diuinitùs accipimus. 191
Gratiam pro gratia quid ? Ibi. & ſeq.
Grauia peccata vt extinguantur. 118 & ſeq.
Gregorius Romanus Pontifex

tifex & monachus dirè à Luthero proſcinditur. 115.

H.

HAbitus ſine operibus nihil 482
Hæreſes vnde maximè obortæ 575
Hæreſes & errores quare patitur Deus. 254
Hæreſes adulteræ dicuntur. 292 & ſeq
Hæreſis ſola aut apoſtaſia excludit habitum fidei. 10 & ſeq.
Hærætici contra Catholicos patrum teſtimonijs vtuntur. 468
Hæretici quales fures. 300
Hæretici quomodo ſcripturas recipiant. 199
Hæretici bacchanalia ſeruāt, reijcientes ieiunia. 455
Hæretici ad veram fidem compellendi à principibus. 415
Hæretici ſcripturam & verbum DEI prætexunt ſuis dogmatibus. 578
Hæretici ſuas origines ad apoſtolos aut Eccleſiam Catholicā referre nequeunt. 585
Hæretici ad ſcripturas prouocant. 578
Hæretici non poſſident ſcripturam. 300
Hæretici ab errore retrahendi. 412
Hæretici periuri propter violatum votum. 334
Hæretici quomodo refellendi ſint. 583
Hæretici charitatis inimici. 321 & ſeq.
Hæretici diuinitatis nomen affectant. 256
Hæretici patrum ſententias oppugnant, quorum tamen cùm viſum fuerit, auctoritatibus vtuntur, neglecto eorum teſtimonio, quorū hæreſes tuentur. 585
Hæretici ſolam fidem ſtatuentes. I.
Hæreticorum optima vita nihil proderit ad ſalutē. 645
Hæreticorum abſtinētia qualis. 453
Hæreticorum doctrina vocatur idolum. 252
Eorum dogmata non ſunt diuturna. 294
Hæreticorum ſucceſſio. 585
Hæreticorum rationes de ciborum vel temporum delectu excutiuntur. 436
Hæreticorum in concilijs generalibus praxis. 188
Hæreticorum voces peſtilētiſſimæ 549
Hæreticorum pro ſua cuiuſque eccleſia cōflictatio. 252
Hæreticorum quo tendit intentio. 255 & ſeq.

Hære-

Hæreticorum rationes, quibus traditiones ecclesiæ de ieiunio reijciunt. 434
Hæreticorum rationes excutiuntur de ieiunio. 436
Hebdomada paschatis, est ea, quę resurrectionē prędedit. 435
Hebdomadæ sanctæ obseruatio. Ibid
Hippona timore legum ab errore discessit ad fidē. 415
Homicida quis. 282
Homicidæ animarum qui. 283 & seq.
Homicidij & falsi testimonij eadem pœna. 302
Homicidium multiplex. 283 & seq.
Homicidium maximum, si quis vita sua contaminata, alios corrumpat. 284
Homo quare terra & caro dicitur. 66
Homo quomodo ad imaginem dei factus. 64
Homo in quo statu ante & post lapsum. Ibi.
Homo in tribus vulneratus, rursus in tribus renouatus. 66.
Homo pfectus q dicatur. 245
Homo factus ad imaginem trinitatis. 65
Homo vnde dictus. 273
Homo homini consultum vt velit maximè omnium secundum naturam est, & è conuerso. 281
Homo habet duas radices. 248
Homo non est capax omnium. 89
Honos quid significet. 274
Hostiam offerre Deo placentem quid sit. 340
Hugo suo seculo alter Augustinus dictus. 119
Humana iustitia ad diuinam comparata, est iniustitia. 115. 180
Humanę constitutiones quatenus obligent. 515 & seq.
Humanitas vnde dicta. 273
Humilitas in operibus adhibenda. 200
Humilitas mater piorū. 619

I.

IAgellonum regum Poloniæ pietas & abstinētia. 509
Idem sapere quid. 606
Idola dogmata, contraria rectæ fidei. 252
Idololatræ sunt hęretici. 255
Idololatria q̄ 520 (& 606
Ieiunandi causæ tres. 489
Ieiunādo ætas obnoxia 492
Ieiunare qui non potest, qd facere debeat. 504
Ieiunia reijcientes, Catholici non sunt. 441
Ieiunia obseruamus nō secūdū Iudæ. obseruationē 425
Ieiunij transgressio an sit punienda. 491
Ieiunij sextæ ferię ratio. 277

Ieiunij præceptum cur pœnale. 491
ieiunij quatuor temporum rationes. 428
ieiunio quomodo remissio peccatorum tribuatur. 486
ieiunio præcipiendo Græci Latinis duriores. 491
â Ieiunio exempti. 491 &seq.
de Ieiunio veterum orthodoxorũ sententiæ. 469. 475
de Ieiunio recentiorum sententiæ. 478
Ieiuniorum instituendorũ causa. 455
ieiuniorum variæ consuetudines & leges. 459 & seq.
ieiunium commune cum alijs gratius est Deo quàm solitarium. 439
ieiunium quadragesimale quo cõsilio ab Ecclesia institutũ, & quis eius auctor. 429.
Ieiunium generale præfertur priuato. 439
ieiunium orationem adiuuat. 424
ieiuniũ virtuosum quod. 441
ieiunium est corporalis afflictio. 489
ieiunium in Apostolicis, & euangelicis literis præceptum. 490
ieiunium est cultus Dei & eius efficacia. 469
ieiunium vniuersale deo gratum. 504
ieiunium quatuor temporũ cur institutum. 428
ieiunium sabbati quo tempore cœperit, eiusque instituti rationes. 425
ieiuniũ quadragesimale tribus de causis in ecclesia celebratur. 430 489
ieiunium & vigilias nõ prodesse, nisi mores corrigantur. 485
ieiunium quartæ & sextæ feriæ cur seruetur. 427
Imago Dei verbum. 64
imago dei per peccatum deformatur in nobis, non aboletur. 63 & seq.
imago Dei quomodo in homine restituta. 60
Imago verbi homo. Ibi.
imago dei in anima. Ibi.
imago dei in homine, est ratio. 64
imago Dei in spiritu hominis. 64
imago dei in homine post lapsũ plane deformata. 65
Impossibile nihil Christiano præceptum. 24 & seq.
Imputari quomodo à Dauide vsurpatum. 99
Imputatiõis vox noua in sensu quo Luthe. vtũtur. 94
Imputatiuæ iustitiæ vox noua. 95
In contractibus furtum. 299
Indignitas ministrorũ sacramentis nihil derogat. 342

inedia Apostolorum præ cõtemplatione. 455
in Ecclesię iudicio acquiescẽdum. 255
infirmis in extremis constitutis proponẽda. 174
Iniquitas grauissimũ onus. 26
infelix ego &c. sub persona peccatoris non sua loquitur Paulus. 228
Inobedientia non quælibet damnabilis. 547
innocentia apud Dauidem quid. 221. & seq.
inuentum non restitutũ furtum est. 299
in tributis exigendis vel negandis furtum. Ibid.
intentio dirigit actus. 476
intentio nomẽ imponit. 118.
intentionem vel affectũ spectat Deus in operibus hominum. 117
interna Deus considerat eaque vel punit vel coronat. 304. & seq.
interrogationes infirmorũ, qui in extremis laborãt. 172
Ioannes patriarcha Alexandrinus cur dictus Eleemosynarius. 409
ioannis Gersonis professio fidei. 160 & seq.
iracundiæ materia est contentio. 619
irę proprium falli & fallere. Ibidem.
iudæis quomodo aliqua animalia interdicta. 443
iudicium extremum ad quid futurum sit. 173 & seq.
iurare quatenus liceat. 259
iusiurandum quale prohibitum. ibid. & 260
Iustificatio hominis quæ, secundum August. & Græcos 74. & seq,
iustificationis nostræ causa meritoria quæ. 85 & seq.
iustificationis nostræ causa exemplaris Christi. 84
Iustiniani Imperatoris, edictum decarnibus publice vẽdẽdis, ac edẽdis, infame, à Catholicis contemptum diebus quadragesimæ. 449
iustitia nostra charitas est. 60
iustitia absoluta est in fide spe, & charitate. 63
iustitia Dei quare dicatur, & quomodo nostra nominetur. 85
iustitia imputatiua. 94
iustitia in homine quid. 107
iustitia Dei & creaturarum diuersa. 186
iustitia nostra ex participatione cum Christo est. 181
iustitia Dei, Christi, & nostra quomodo dicatur. 85
iustitia Dei per filium in spiritusancto transit ad omnes 84. & seq.
iustitia legis vniuersa est dilectio. 52

iustitia Christi non tantũ imputatione, sed realiter nobis inhærente iusti sumus. 94
iustitia nostra nõ tãtũ remissione, sed interna mẽtis renouatione fit. 67. 106
iustitia fides est illa q̃ per charitatẽ operatur. 73
iustitia & æqualitas duplex. 140
iustitia nostra non est extra nos. 68 & seq.
iustitia nostra perfecta, & quomodo imperfecta. 233
iustitia imputatiua ab hęreticis sine scriptura asseritur. 95
iustitia nostra quæ. 240
iustitię nostrę omnes quasi pãnus mẽstruatę quatenus ex nobis. 115. 194
iustitiæ nihil nos habere dicẽtes mentimur. 113
iustitię nostrę vis. 106
iustitię perfectio. 219
iusti lapsus qualis. 220
iusti quomodo nos. 68
iusto nõ est lex posita quomodo intelligatur. 454
iusto permittit cadere deus. 200
iustũ esse quid sit, & quis dicatur iustus 78 & seq.
iustus quomodo deus 68
iustus in via quis. 223

L.

LAbor in iniqȝitate maior, quam in Dei præceptis. 34 & seq.
lapsus iusti & peccatoris differunt. 230
leges animatæ, quibus vsi prisci. 31
legislator etiã noster Christus nõ solum redemptor. 16
legum humanarũ & diuinarũ discrimen. 303
leuiora peccata non auferunt nobis iustitiam. 221
lex Euã. an ad salu. sufficiat 533
lex quibus posita. 250 454
lex vniuersa quomodo ex duobus præceptis pendeat. 246
libertatis Euangeliorũ fructus qui. 524 & seq.
libros legis Dei combustos, Esdras restituit. 279
lingua locutio, quę lĩgua sit 303
linguæ detractricis malum. 302
linguarum disperſio & congregatio 566
loca Deus sibi elegit, 380
locus & tempus diligenter vbique obseruanda. 364 sup. & infra.
loquitur spiritus sanctus in sanctis, loquuntur & ipsi. 136. & seq.
lutherana dogmata de operibus 142
lutherana bacchanalia seruant, ieiunia reijciunt. 435
lutherani domini scripturæ esse volunt, 576.

Lut-

lutheranorum figmentum de falsa Ecclesiæ doctrina. 144.
lutheranorũ rationes contra traditiones Apostolicas de de ieiunio, 434
lutheranorũ doctrinam non nisi leuissimus quisque amplectitur. 102
lutheri contra se testimoniũ de schismate. 640
lutheri de suis testimonium. 104.
lutheri superba verba. 280. 619.
lutheri maledicentia. 563
lutheri propositum. Ibid.
lutheri successio. 586. & seq.
lutheri doctrina homines fieri deteriores, 102
lutherus sectarum princeps 563.
lutherus non librum, sed seruum arbitrium docet. 585
lux Christi sicut sol volentes illuminat & non cogit, deserentem deserit. 46.

M.

MAgistratus non puniẽs sontes homicida est. 282
magistratibus obediendum. 544.
magistratibus licet occidere. 282.
magistratum omnem hæretici profligatum capiũt. 134
maiorum nostrorũ mos laudatissimus, nunc plane intercidit. 422
mali bonis permixti nil nocent. 636
malo exemplo nocere, est homicidam esse 284
malorum auctor Deus non est. 39
mandata omnia in vno charitatis mandato. 236
mandatorum Dei perfecta expletio quæ. 237
manichęi hæretici. 585
manuum impositio cur ordinandis adhibetur. 328
marcionis error, 585
martyrij desiderium in muliere Edissena. 48
maria theotocos & nõ Christothocos appellari cur debeat. 262
mariæ magdalenæ seruitus quomo. Christo grata. 483
matrimoniũ quomodo violetur. 289
memoriæ humanæ labefactatio. 65
mendax filius diaboli. 301
mẽdacij pater diabolus. ibid.
mendacij tria genera. ibid.
mendacium filia superbiæ Ibidem.
mendacium imitatur veritatem. 300
mendacium quale peccatum 302.

mendici apud templa cur assideant, & quarum nos admonere debeant. 374
mendici quare ad fores templi positi. 376
mendici vulnerum nostrorũ medici. 378
merces bonorum operũ gloria æterna. 146 & 163.
merita nostra vnde existant. 39.
merita operũ quomodo sint in regeneratis. 40 & seq.
merita alia paruuli, alia adulti. 196
merita duplicia. 159
merita operum arrogãtiam excludunt, non autem fiduciam. 202. & seq.
merita bonorum operum. 163.
meriti profectio non tempori, sed virtuti adscribitur. 117.
meritorum ad prẹmium cõparatio. 115
meritorum penuria periculosa paupertas. 195
meritum congrui & condigni. 132
meritũ extra Christũ, est supplicij meritum. 44.
meritum nõ tollit scriptura, sed præsumptionẽ. 133. 196
ministri malitia nõ impedit bonum opus personæ. 331
miracula apud hæreticos nulla. 571
misericordiam à nobis postulat Deus. 377
missa mali sacerdotis, nõ est negligenda. 341
missa sine necessitate in locis profanis fieri nõ debet. 373
missa omnis publica. 408
missa an sine communicãtibus celebrari debeat. ibid.
missa solum celebranda in loco celebrato. 372
missæ sacrificium pro mortuis valet. 352
missæ ad finem in termanendum statuto Agathensis & Aurelia. conciliorum cautũ 270.
missæ priuatæ. 409
missam abrogantes grauissimè peccant. 257
missã ex opere operato prodesse, quomodo intelligẽdum. 343
missam audire quomodo oporteat. 257
missam audire obligamur in diebus festis. 408
missam celebraturus quid facere debeat. 257.
missam exterminantes grauissimè contra primũ præceptum peccant. Ibi.
mœchia spiritualis hęreticos in istas absurditates abduxit. 292
mœchiæ nomen quàm latè patet. 285 & seq.
monachatus non est cultus

dei, sed est via expeditior ad colendum Deum. 330
monachatus non est idololatria. Ibid.
monachatus in colendo Deo nihil à reliquis Christianis differt. Ibid.
monachi fides non est alia quàm cõiugati Christiani. Ibid.
monachi olim quales. 227
monachi prisci quàm dediti fuerint diuinis contemplationibus. Ibid.
monachorum eadem religio quàm aliorum. 330
monasteria honestatis & sanctitatis loca semnia apud Eusebium dicta. 363
morti vt vltrò se quis offerat, non exigit Deus. 50
mos Christianus circa morituros. 174
mos laudatissimus patrum nostrorum nunc planè intercidit. 422
mutari in virum alium quid sit. 109

N.

Natura inest omnibus Dei notitia. 234
nazareorũ vita & continentia. 488
nolle obedire, & non obedire, differunt. 547
nomen Dei quomodo frustrà vsurpatur. 259.
nomen sanctum sine sanctis moribus non prodest. 79
non concupisces quomodo intelligitur. 229
non concupisces, id est, non diligas, quod non oportet. 319.
non posse, id est, nolle. 295
non iustificabitur in conspectu tuo omnes viuens, quo modo intelligendum. 178
non merita, sed præsumptio de meritis damnatur. 196
nõ mœchaberis ad quos magis pertinet. 287
nõ omnia oĩb. cõueniũt. 327
non regnet peccatum in vestro mortali corpore, explicatur. 316
non scriptum est, frequenter hæretici reclamant. 95
non sunt condignæ passiones, id est, æquales vel comparabiles. 139
nostrum quid. 87
nouatores mandata Dei non tantum difficilia sed & impossibilia faciunt. 25
nouatores Deum auctorem malorum faciunt. 28 & seq.
nouatores omnem ordinem rerum confundunt, 39. 276
nouatorum cęcitas. 142
numisma nostrum charitas est. 206

O.

Occidit lingua plures, quàm gladius. 303
omnia munda mundis vt intelligatur

telligatur, 501
onus dominicum intolerabile. 28
opera bona quatenus meritoria. 209 & seq.
opera Dei in vno loco, quàm in alio terribiliora. 381
opera siue bona siue mala habebunt iudicium 10
opera nostra bona, opera sunt Dei. 42
opera renatorum & infidelium differunt. 124
opera quæ fidem præcedunt dispositiones sunt ad gloriam. 124 et seq.
opera Deus exigit, non verba 258
opera seruilia Sabbato prohibita, & quomodo licitè fieri possint. 271
opera sunt testimonia voluntatis internæ. 13.304
opera fidei & charitatis quomodo ad remissionem peccatorum sufficiant 5. & sequ.
opera sunt meritoria si ex fide fiant. 122 & seq.
operatur Deus in nos opera bona, 136
opera quæ nam sunt meritoria. vide meritum.
operándum bene. 80
operum fiducia. 196
operibus bonis Deum colendum esse negant. 258
operum dignitas vnde. 135
operum iustificationem precedentium vis. 138
operum vis & ratio. 141
origenes puer martyrum appetiuit. 48
orare quouis tempore fas est 422.
orare sine intermissione quo modo intelligendum. 423
oratio mali sacerdotis pro bono populo exauditur. 350
oratio multorum in Ecclesia efficax. 365 & seq.
oratio duas alas habet. quibus ad cœlũ pervertur. 424
orationes omnes in Christi nomine concluduntur. 162.
orationi magis quã audiẽdo Euangelia templa dicata videntur. 370
orationis anima est ieiunium 424
orationes in tẽplo efficatiores. 379
orationes impendiuntur vsu coniugij. 329
ordinationes quibus temporibus celebrentur. 405
ordines cur post ieiunium cõferantur 328
ordinum sacrorum conferendorum cæremoniæ. 347 & seq.
oues pastoris sua vita nõ debent offendi. 276

P.

PAlpones. 303
panem nostrum quotidianum

num cur petamus & quomodo intelligendum. 138
papatus nullo modo relinquendus. 643 & seq.
parentes comprimis honorandi. 279
parentum nomine qui intelligendi. 275
paschę celebratio ab Apostolis. 262
paschatis celebrandi vno, eodemque die, causæ. 402
paschatis festo non communicantes ex ædibus suis maiores nostri expellebãt. 422
de Paschate controuersia. 252
passiones Christi, passiones nostræ. 185
pastor ab oue iudicandus nõ est. 276
pater spiritu alis omnium est Deus: mater Ecclesia. 277
pater carnalis est omniũ Adã & mater terra. 273
patibulum erectum vbi solebat fieri sacrificium & crucis Christi recommemoratio. 517.
patres stilo quidem diuerso, non autem diuersa fide scripserunt. 199
patres prisci quomodo populum instituerunt. 25
patres spirituales qui. 511
patrum auctoritas in controuersis dogmatibus. 580
patrum errores quales fuerint. 547.
patrum nomine qui intelliguntur. 519
pauli amor in Christum quã vehemens. 226
paulus non reijcit bona opera. 4
paulus perfectus & imperfectus. 230
paulus quomodo imperfectionem suam accuset. 226
paulus sub sua persona de quouis homine nonnũquã loquitur. 228
pauperes à foribus tẽpli procul arcere conantes reprehenduntur. 379
pauperes & calamitosos à foribus templi arcere conantes meritò reprehendi. 379.
pecoris nostri vultus quomodo agnoscendus. 421
peccant grauissimè qui Deũ mendacij testem producũt 259.
peccantes non omnes iustitiam amittunt. 221
peccantes contra primum præceptum qui. 254 & seq. contra secundum, & sic ex ordine omnia. 256 & sequ.
peccati primorum parentum quanta vis. 96
peccatũ cũ fide stare potest 15
peccatum cur dicatur concupiscentia. 307

peccatum non imputari quomodo intelligendum. 100
peccatū animi morbus grauiſsimus. 247
peccatum grauiſsima ſeruitus. 270
peccatum virorū pœna maiore dignū, quàm mulierū. 285
peccatum nullum ſine voluntate. 306
per pugnam itur ad cœlū. 20
per virtutem itur ad gloriam Ibid. & ſeq.
peregrinationes Deo nō ingratę. 382
perfectio fidei quæ ſit. 238
perfectio duplex. 218
perfectio multiplex. 245
perfectum vt ſe dixerit Paulus. 230
perfectus diſcipulus quis dicatur in Euangelio. 231
periurij pœna in veteri teſtamento qualis. 302
periurium grauiſsimum crimen. Ibid.
petrus Chriſtum negās, fidē non amiſit. 12
petrus Lōbardus immeritò reprehendiur. 214
philippus Melanch. in articulo iuſtificationis quaterdecies variauit. 105
philoſophiæ vtilitas. 461
phinees homicidiū cur Deo gratū, & Saulis miſericordia in grata. 321
pietas Dei cultus eſt. 328
piſcinæ probaticæ prærogatiua. 380
platonis concilium in eligēdo loco academiæ inſalubri. 514
pœna ſacra vaſa temerè contingentium. 357
pœnæ timore cogendi quidam ad rectam fidem. 414
poloniæ apoſtoli qui. 601
poloni conſtantes in religione à 600. annis 601
poloni quando Chriſtiani facti. 607
polonorum religio. 513
poſſe pro velle ſæpè in ſcripturis vſurpatur. 295
poſſibilia ſunt omnia Deo. 218
præcepta Dei impoſsibilia non ſunt. 24
præcepta diuina duplicia. 536.
præcepta diuina immobilia 537. item mobilia. Ibid.
præcepta Dei quomodo & quibus grauia. 47. & ſeq.
præceptorum triū ratio. 250
præceptorum diuinorū qualia compendia nobis Deus dederit. 237 & ſeq.
præcepto concupiſces, non prohibetur inclinatio mala ſeu fomes, qui nobis inſitus eſt. 305
præceptum charitatis quatenus

tenus possibile. 224
Præceptum dilectionis exple ri potest. 234
præceptum dilectionis vnũ videtur, sed duo continet. 242
præceptum dilectionis diuinæ, tribus modis transgredimur. 250 & seq.
præceptum nõ occides, quatenus se extendat. 281
Præsentes in Missa communicentur, quomodo debeat intelligi. 410
Preces quæ fiunt in templo, sunt Deo gratiores. 365
Principes immites nimis vectigalibus suos subditos exugentes, rei fiunt septimi præcepti. 299
Principibus duplex honos debetur. 274
Proximi odiũ, odiũ Dei. 245
proximi duo sunt. 246
proximus quis. 245 & 273
Psalliani siue Euchitæ. 423
Psaphonis cuiusdam mira impostura. 256
Pseudoeuangelicorum sycophantia. 457
Pulchra oratio Bernardi ad Christum. 175
Publica & cõmunia præferẽda sunt priuatis. 439 et seq.

Q

Quadragesimæ ieiunium, â quo, & cur institutum 429
quadragesimę ieiuniũ tribus de causis celebratur. 430
quadragesimę in vernũ tempus institutę ratio. 431
quadragesimæ tempus dies afflictionis, pœnæ, mœroris, &c. 431
quadragesimæ violatores grauiter peccant. 429 504
quadragesimæ obseruatæ exempla. 430
quadragesimæ ieiunium per vniuersum orbem annunciatur, teste Basi. 433 & seq.
quadragesimæ ieiunium à Deo potius, quàm ab homine institutum. 429
quantum diligimus, tantum colimus Deum. 324
quare prohibet Paulus perficere desideria carnis. 324
Quatuor temporum ieiuniũ institutum. 428
Quæ opera conferant ad iustitiam, & quæ non. 3
Qui resistunt potestati, ipsi sibi damnationem acquirũt, quomodo intelligendum. 544
Quid professio nominis Christiani sibi velit. 26
Quid sit de suo loqui, in diuinis scripturis. 73
Quis diuidat. 633
Quòd homines sumus, & quòd iusti sumus, Dei donum est. 73
Quomodo hæretici in principio

cipio viarum fabricant lupanar suum. 293
Quorũ Deus venter est, quomodo intelligendum. 479

R.

RAdices bonorum & malorum quæ. 320
radices duę in cordibus hominum. 248
Rapina grauior q̃ furtum. 298 & seq.
Rationis humanæ obtenebratio. 65
Rationis signa in multis animãtibus reprehenduntur, in procœmio confess.
Rechabitæ vinum non biberunt, etiam præcipiente Propheta Ieremia. 488
Regnum cœlorum quomodo venale. 203 & seq.
Regula omnium actuum humanorum, lex est charitatis diuinæ. 249
Religio animorum imitatur rationem corporis. 530
Reliquiarum in altaria repositio. 400 & seq.
Reliquiæ sanctorum venerandæ ex antiquissima institutione. 390
Remissio peccatorũ sola non est iustitia nostra. 68 & seq.
Remissio peccatorũ in eucharistia quõ datur. 342 et seq.
Renouatio nostra quando incipiat. 67
Renouari quid sit. Ibi.
Resipiscẽtiæ fructus qui. 379

S.

SAbbati & dominici diei ieiunium quale. 425
Sabbathi præceptum, & ad cęremonias, & ad mores pertinet. 261
Sabbathi Iudaici triplex significatio. Ibi.
Sabbati vna seu prima, est dies resurrectiõis Christi. 263
Sabbatũ æternũ quãdo. Ibi.
Sabbatũ ex sabbato. Ibi.
Sabbatum cur dominicum diem vocitemus. 264
Sabbatum mutatum. 262
Sabbatum quomodo sanctificandum. 266
Sacerdos ad altare, & se & populũ offert Deo. 338
Sacerdos futurus, quid præ oculis habere debet. 265
Sacerdos quando sit minister recõcil ationis. 350
Sacerdos nõ suũ, sed Christi opus applicat in missa. 353
Sacerdos quomodo se ad missã pparare debeat. 337
Sacerdotes quomodo peccata populi comedere dicantur. 423
Sacerdotes quãobrem Christi mate vtantur. 355
Sacerdotes vel monachi matrimoniũ contrahentes nõ sanctificãt sabbatum. 272
Sacerdotũ & monachorum pro-

propriũ officiũ, iuge ſacrificium, iugeq; preces Deo offerre. 423
Sacra vaſa quare ſancta dicãtur. 354
Sacramenta ex dignitate miniſtrorum nõ metiẽda. 348
Sacramenti ſpiritualis virtus. 343
ſacramentum corporis Chriſti ſumere, omnibus diebus eſt licitum. 406
Sacrificio miſſæ, Deo perfectè adhæremus 137
in Sacrificio miſſæ præſentes, quomodo affecti eſſe debeant. 339
Sacrificium eſt ſignum viſibile rerum inuiſibiliũ 336
ſacrificium externum ſatanas cur abrogare conatur. ibid.
ſacrificium temporibus Auguſt. oppugnatũ. 351 & ſeq.
ſacrificium verum quod. 337
ſacrificium ſine bono motu, non valet. 340
ſacrificium propitiatorium in miſſa applicatur. 351
ſacrificium propriè Deo debita ſeruitus. 335
Sacrificij inſtrumenta quæ. Ibi.
Salis aſperſio quàm efficax. 359 & ſeq.
Sancti ſubiecti legibus. 462
ſancti, & peccatoris lapſus, quomodo differant. 222
ſancti peccantes, non amittunt ſanctitatem. Ibi.
ſancti operibus ſuis non plenè diffiderunt ſub tempus mortis. 173
ſancti patres ab humanis affectibus remoti. 580
ſancti fideles ſpontè cruci ſubiecti. 47 & ſeq.
Sanctificatio à quo ſit. 57
Sanctificationem, quæ eadẽ eſt & iuſtificatio, tribuit Rupertus charitati. Ibi.
Sanctus nemo eſt ſicut dominus. 181
Sãctus, dictio, cur magis deo ſpiritui tribuitur, quàm Patri & filio. 57
Sanæ intelligentiæ lux, ſoli Eccleſiæ promiſſa. 144
Schiſmatis crimẽ quàm grauiter punitũ olim. 639 & ſe.
Scholaſticorum theologorũ ſententię, de meritis bonorum operum 148. & 103
ſcholaſticorum doctrina, de opere operato. 349
charitas & ſalus extra eccleſiam eſt nulla. 610
Sapientia diabolica. 616
Scientia inflãs, pnicioſa. 628
ſcientia ſine charitate noxia. 593
ſcientia ex Dei ſpiritu. 596
ſcientiam habere cupiens, præmium ſeipſum ſcire ſtudeat 596
Sigiſmũdi Auguſti pietas. 511

Simulatio ſummum flagitium. 325
Sine cauſa colunt me, explicatur. 526
Semen arboris, gratiæ ſpiritusſancti cõparatum. 140
ſemina virtutũ haud quaquã in nobis deleri poſſunt. 235
Semitæ antiquæ q̃ ſunt. 555
Sobriè operibus fidendũ. 197
Sepulchra mortuorum cur dicantur monumenta. 394
Sola fides non prodeſt. 6
Spes quid ſit. 211 & ſeq.
Spes abſque charitate inutilis. 15
Spes Chriſtianorum qualis eſſe debet. Ibi.
Spes noſtra vt ne inanis ſit, quid agendum. Ibi.
Spiridionis epiſc. exemplũ non eſt contra præceptũ ieiunij quadrageſimalis. 497
Spiritusſancti operatio, propria eſt ſanctificatio. 57
Spiritusſanctus omnia ſimul iuſtificationis opera conficere poteſt. 112
Spiritusſanctus quomodo & quãdo nobis dari dicatur. 59
Spiritusſanctus quomodo in apoſtolis loquitur. 137
Spiritus quomodo probandi. 589
Spiritus vertiginis inter hæreticos. 105
Sponſæ Chriſti Chriſtiani: & quomodo. 291
Status religionis tempore Baſilij. 515 & ſeq.
Stationum dies vnde dicti. 404
Superbia mater contentionis & inanis gloriæ. 619
Superbia in recte factis cauenda. 199
Superbiæ quatuor ſpecies. 145.
Superbiã odit deus. 19 & ſeq.
Surſum corda dum cantatur à ſacerdote, quid meditandum. 339
Suſurrones. 303

T.

TAbulæ prioris tria præcepta quæ. 250
Tẽpla æuo noſtro prophanata. 387 & ſeq.
Templa magis orationi, q̃ prædicationi initio extructa. 370 & ſeq.
Templa memoriæ martyrũ ab Auguſt. dicuntur. 388
Tẽpla cur Eccleſia dicta. 370
Templa cur conſtituta. 363
Templa cur ſanctorum nominibus vocentur. 389
Tẽpla ſanctis non erigi. 387
Templa & cœmiteria etiam corporibus hominum ſepeliendis conſecrata. 391
Templorum antiquitas & vſus. 362. 372. & ſeq.
Tẽpli p̃rogatiua 367 & ſeq.
Tẽplũ domus Dei 363 & ſeq.

in

in Templis angeli habitant. 380
Tempora obseruandi vel mutandi duplex causa. 403
Temporum in Ecclesia primitiua diligẽs obseruatio. 401
Tẽporũ ratio in Eccléſia. 403
Tempus de quo prædixit Paulus 2. Tim. 4. venit. 100
Tempus hoc vigilia magni illius festi, scilicet felicitatis æternæ. 426
Terminos antiquos transgredi quid sit. 545
Testis falsi pœna. 303
Testis apud homines, conscientia valet apud Deũ. 177
Thomas Aquinas celebris inter scholasticos. 148
Timor qui pellatur à charitate. 466
Timor etiam seruilis ad charitatem disponitur. Ibi.
Traditiones apostolorum & patrũ seruandæ. 522 & seq
Traditiones Ecclesiasticæ nõ reddunt viam aut portam ad salutem angustiorem, sed expeditiorem. 543
obiectiones hæreticorũ contra Traditiones. 523
Traditionibus Ecclesiæ non acquiescentes, ab Origene hæretici pronunciãtur. 553
Transformari in Deum vt possimus. 239
Transgressores legis humanæ, ex contemptu grauiter peccant. 545 & seq.
Trinitas in homine quæ primi parentis vitio deformata, per Christũ reparata. 65
Trinitas soli comparata. 85 & seq.
Tunica Christi inconsutilis, veritatem Ecclesiæ significat. 292

V.

VArietas doctrinæ inter hæreticos de iustificatione. 105
Vasa sacra quo in honore haberi debeant. 355
Veneri sexta feria sacra, sabbatum Iudæis. 404
Veritas non est priuata. 617
Via qua dissidium religionis commodè tolli possit. 583
Vigiliæ nocturnæ quomodo olim obseruabantur à Christianis. 404
Vir vnde dictus, dux mulieris. 285
Vis charitatis, 249
Visum D. Bernardi in excessu mentis extremum iam spiritum trahentis. 172
Vita ad legum regulam facilè exigenda. 31
Vita æterna est in gratia, sicut arbor in semine. 140
Vita æterna cur vocatur gratia. 192
Viuo iam non ego, quomodo

do intelligendum 43
Viuimus, operamur, meremur in Christo 42
viuere in Deo quid. 43
Vltimus in regno. 160
Vnitas Ecclesiæ, Christi incõsutilis tunica significata 292
vnitas in orando apud Deum multũ valet. 365 & seq.
vnitas diabolo inimica. 611 & seq
vnitatis Christianæ laus. Ibi.
Voces quædam Patrum veterum. 95
Volũtas à deo iudicatur 304
voluntas coronatur, quæ nõ facultatem habet 118
voluntas humana à Deo pparatur. 40
voluntas charitatis maxima 46
voluntas magna charitas est 47
voluntas omnium factorum meritorumque mẽsura. 118
voluntas mala, suæ libertati permittenda non est. 413
voluntas boni vel mali, remuneratur vel damnatura Deo, nõ tẽporalis actio. 116
voluntatem Deus spectat, non opus. 117
VVladislai Iagellonis regis Poloniæ abstinentia. 508
Vxores qualiter habendæ. 288 & seq

X.

XIsti sententia de adulterio in matrimonio commisso. 289.

FINIS INDICIS SECUNDI TOMI.

46
charitas
47
factorum
ēsura. 118
libertati
est. 413
mali, re-
mnatura
actio. 116
spectat,
117
nis regis
tia. 508
abendæ.
de adul-
atrimonio
289.

DE CHARITATE, AC IMPRIMIS DE EO, QVOD IVSTITIA NOSTRA NON sit sola fides.

CAPVT I.

1. Cor. 1. Iustitia Christiana

POsteaquàm de fide, deque spe satis multa iam à nobis dicta sunt, nunc de charitate dicendum restat. Quę cùm ad fidem & spem accesserit, iam absoluta esse videtur ea nostra iustitia: qua sola rectè colitur, qui factus est nobis iustitia, Dominus noster Iesus Christus. Quam qui solam esse fidem arbitrati sunt, eorum ab vna, sancta, Catholica & Apostolica Ecclesia, iampridem est exposa sententia. Siquidem ante mille ducentos plus minus annos fuisse scribũtur Anomœi quidam hæretici, quorum principes cõmemorantur Aëtius & Eunomius: qui nihil aliud à nobis requirere Deum docuerunt, quàm vt ipsum solum cognoscceremus: cuius etiam adeò sibi notitiam arrogarunt: vt non sibi se magis esse notos dicerent, quàm ipsi Dei naturam perspectam et exploratam haberẽt: Ac tantùm illi, cuius auctores ipsi fuerunt, fidei tribui volebant: vt si quis eam esset amplexus, etiam si grauissima quęque scelera patrasset, ac non modò patrare nõ intermitteret: verùm subindè grauiora patratis adiungeret nihil ex eo detrimenti foret accepturus: Quemadmodum ab Epiphanio & Augustino memoriæ proditum legimus. De sui quoque tempo-

Hęretici solam fidem statuentes.

Epiph. li. 3. hær. 76.

CAP. I.

Li. 1 in ca. 4. Oseæ. In cap. 3. Michææ.

ris hæreticis scribit Hieronymus: Cùm viderint aliquos delinquentes, aiunt: Nihil aliud quærit Deus, nisi fidei veritatem: quam si custodieritis, non curat, quid agatis. Et alio scribit loco, eos dicere solitos: Non necesse est, vt viuas cõtinenter & sanctè: habeto fidem quam docemus: & omnia promissa domini consequeris.

Aug. de hæres. hær. 54 Rom. 3. De grat. & libero arbitr. c. 7. & de fide & operibus cap. 14. Ephe. 2.

Quin multò etiam antè, cùm adhuc essent Apostoli superstites, fuisse refert Augustinus: qui non intelligentes, quod ait Apostolus: Arbitramur iustificari hominem per fidem sine operibus legis: putauerunt eum dicere, sufficere homini fidem, etiamsi malè viuat, & bona opera non habeat: cùm vt hæc sentiret, ei, qui vas fuit electionis, ne in mẽtem quidem venerit vnquàm: Qui non aliam intentionem Apostoli, quæ per totam epistolam ad Romanos viget, fuisse dicit, quàm vt doceret gratiam pręponere operibus: non vt opera extingueret, sed vt ostenderet, non esse opera præcedentia gratiæ, sed consequentiæ: vt scilicet, non si quis arbitraretur ideò pręcepisse gratiam, quia bene operatus est: sed bene operari non posse, nisi per fidem perceperit gratiam. Hoc est, quod alio loco dicit, quod magno cum applausu audiri à nõnullis videmus: Gratia saluati estis per fidem, & hoc non ex vobis: Dei enim donum est: non ex operibus, vt ne quis glorietur. De quibus nos rectè dicere possumus, quod à Cypriano scriptum legimus: Corruptores Euangelij, atque interpretes falsi, extrema ponunt, & superiora prætereunt: partim memores, & partim subdolè corrumpentes: vt ipsi ab Ecclesia scissi sunt, ita capituli vnius sententiam scindunt: Nisi quòd ipsi superiora ponunt,

Cyp. de vnitate eccles.

nunt, & quæ proximè insequuntur, prętereunt. Nam quemadmodum Augustinus quoque monuit: vidit Apostolus, putare posse homines hoc ita dictum, quasi necessaria non sint opera bona credentibus, sed eis fides sola sufficiat: quod istis tam persuasum est, quàm quod maximè: Quam etiam ob causam, cantando toties istud ingeminant: Non ex nobis: non ex operibus: vt in eam opinionem homines adducant, nullum esse bonorum operum fructum. Augustin. de gratia & li bero arbi. cap. 8.

Vidit hoc Spiritu sancto plenus Apostolus: vidit simul & hoc posse homines de bonis operibus extolli, velut ad ea facienda sibi sufficiant: Itaque mox addit, quod isti silentio prętereunt: Ipsius enim sumus figmentum, creati in operibus bonis, quæ pręparauit Deus, vt in illis ambulemus. Quid est hoc, inquit Augustinus, quòd, cùm Dei gratiá commendans dixisset: Non ex operibus, ne fortè quis extollatur: cùm hoc dixerit, rationem reddens: Ipsius enim sumus, inquit, figmentum, creati in Christo Iesu, in operibus bonis. Quomodo ergò non ex operibus, ne fortè quis extollatur? Sed audi, inquit, & intellige: Non ex operibus dictum, tanquàm tuis, ex te ipso tibi existentibus: sed tanquàm ijs, in quibus te Deus finxit, id est, formauit & creauit. Hoc enim ait: Ipsius enim sumus figmentum, creati in Christo Iesu in operibus bonis: non illa creatione, qua homines facti sumus: sed ea, de qua ille dicebat, qui vtique iam homo erat: Cor mundum crea in me Deus: Et de qua dicit Apostolus: Si qua ergò in Christo noua creatura, vetera transierunt, & ecce facta sunt omnia noua. Fingimur ergò, id

Que opera cõferãt ad iustitiam, & quæ nõ.

Psalm. 50. 2. Cor. 5.

est, formamur, & creamur in operibus bonis, quæ non præparauimus nos, sed præparauit Deus, vt in illis ambulemus. Itaque charissimi, vita nostra bona, nihil aliud est, quàm Dei gratia: sine dubio, & vita æterna, quæ bonæ vitæ redditur, Dei gratia est: & ipsa enim gratis datur, quia gratis data est illa, cui datur. Sed illa, cui datur, tantummodo gratia est: hęc autem, quæ illi datur, quoniam præmium eius est, gratia est pro gratia, tanquàm merces pro iustitia: vt verum sit (quoniam verum est:) Quoniam reddet vnicuique Deus secundũ opera eius.

Rom. 8.

Hebr. 11.

Ex his Augustini verbis facilè perspicimus, quæ sint opera, quæ Paulus à iustificatione voluerit excluſa: nimirùm ea, quæ fiunt extra fidem: quę & si disponere nonnihil ad iustificationis gratiam videntur: quoniam tamen sine fide impossibile est placere Deo, mereri primam gratiam nõ possunt: quæ propterea gratia vocatur, quia gratis datur, nullis præcedentibus meritis. Si enim gratia, dicit, iam non ex operibus: alioqui gratia iam non est gratia. Nulla igitur merita nostra præcesserunt, sed sola Dei beneficia iustificationem nostram præuenerunt. Quamobrem non ad ea opera, quę præparauit Deus, vt ambularemus in illis: postquàm cor mundum creauit in nobis: postquã nouæ creaturę facti sumus: verùm ad ea, quę nondum exuto veteri homine fecimus, excludenda, hęc à Paulo dicta interpretatus est Augustinus: Idem Theodoritus quoque fecit, eundẽ Pauli locũ explicans: Creati, inquit, hîc posuit pro regenerati. Ante baptismũ quidem actiuam à nobis virtutem non exegit: post baptismum verò ei etiam

Rom. 11.

Psalm 50.

2. Cor. 5.

iubet

iubet hærere & eam tenere. Hoc enim dicit in operibus bonis, vt in illis ambulemus. Qui etiam in eo libro, quem inscripsit de fabulis hęreticorũ, ad Simonem Magum, hęresin hanc refert, tanquá primum auctorem: quòd is bono esse animo suos discipulos iubebat, nec legis minas pertimescere: sed ea quę vellent tanquàm liberos facitare: non enim per bonas actiones, sed per gratiam eos salutem consecuturos. Videtur autem is Irenęum auctorẽ secutus, hoc ipsum de Simone Mago referentem. Cuius hanc opinionẽ etiã Augustinus approbasse videtur, cùm ad refellendam eorum opinionem, qui bona opera omnia, in quibus creati sumus in Christo Iesu, reijcere voluisse Paulũ existimabant, alios Apostolos, Petrum, Ioannem, Iacobum, Iudam, epistolas suas scripsisse putat: quodque meminit Petrus, esse quędã in epistolis Pauli difficilia intellectu, quę indocti & instabiles deprauant, sicut & cęteras scripturas ad suam ipsorum perditionem: id ad hunc Pauli locum, in quo de fidei iustitia tractat, referendum esse censet: quòd nunquàm ea Pauli mens fuerit, quã isti corruptores Euangelij fuisse volunt: nihil ad iustitiam, nihil ad salutem consequendam opera bona facere. Sunt enim vel ipsa luce clariora, quę huic errori aduersantur Pauli verba: Quòd compati oportet, si conglorificari: commori, si conuiuere: sustinere, si conregnare volumus: quòdque nõ coronabitur, nisi qui legitimè certauerit. Declarat aũt ipse Paulus alio loco, quam fidem intelligi velit, qua vel iustificamur, vel coronam illam immarcescibilem assequimur. Nam ad Galatas scribens, disertis verbis illud planum facit, quòd non

De fide & operibus cap. 14.

2. Pet. 3.

Rom. 8.

1 Tim 8.

Fides iustificans quę.

Galat. 5.

CAP I

Sola fides nō prodest

1. Cor. 13.

de qualicunque fide loquatur, qua creditur, peccata nobis propter Christum esse remissa: sed de ea, quæ per dilectionem operatur. Illam verò solam fidem, quam plerique, cùm ad iustitiam, tùm ad salutem sufficere volunt, adeò nihil prodesse asseuerat, vt non dubitanter dixerit: Si habuero omnem fidem, ita vt montes transferam, charitatem autem non habuero, nihil sum. In quam sententiam à Iacobo quoque dictum est. Quid prodesit, fratres mei, si fidem dicat quis se habere, opera autem non habeat, nunquid poterit fides saluare eum? Quamobrem quàm volent isti sibi placeant, deque sola fide glorientur, quòd ea iustitiá, quòd salutem adferat: nobis illud certum & indubitatum esse debet: quòd per organum suum spiritus sanctus loquitur: Nolite errare, neque fornicatores, neque idolis seruientes, neque adulteri, neque molles, neque masculorum concubitores, neque fures, neque auari, neque ebriosi, neque maledici, neque rapaces, regnum Dei possidebunt. Quod à Chrysostomo quoque dictum est: Quamuis fidem firmissimam: Quamuis scripturarum sensus haberemus, à vitę autem patrocinio, & deserti essemus & nudi. Nihil nos à gehennæ ignibus eriperet, quin perpetua & inextinguibili flámma consumeremur. Qui etiam alio loco: Tantùm abest vt solam fidem aliquid ad salutem proficere dicat, maioris vt etiam cōdemnationis causam esse non dubitanter affirmet, si peruersam vitam egerimus. Quod etiam scripturis illis probat: Qui nouit voluntatem Domini sui, & non facit, plagis vapulabit multis. Et iterum: Nisi veniissem, & loeutus illis essem, peccatum non haberent.

Iacob. 2.

1. Cor. 6.

Hom 5. in Ioan.

Quod

Quod pluribus etiam confirmat, in sermone de prę̃mijs sanctorum, qui habetur in 3. tomo. Prodijt non ita pridem in lucem libellus quidam Sancti Diadochi Episcopi Photices, de perfectione spirituali, quem citat Maximus, cuius cum laude meminit Photices, à Francisco Torrensi è Grę̃co in Latinum translatus, in quo sic ille loquitur: Fides sine operibus, & opera sine fide eodẽ modo improbabuntur: oportet enim fideles fidem acta ostendentem Domino offerre: nec enim Patri nostro Abraham fides in iustitiam reputata esset, nisi fructum filium suum obtulisset. Ab Anselmo quoque scriptum legimus, cùm illum Pauli locum explicat: Fides quæ per charitatem, &c. Fides quæ non habet charitatem & opera bona: fides dæmonum est, non Christianorum. Cap. 20.

Quòd peccato quolibet mortali fides non amittatur.

CAP. II.

Peccatũ potest esse cũ fide.

VErùm hìc isti, quo rimam habere queant, per quam elabi liceat, fieri posse negant, vt mortale peccatum insit fidem habenti, quam amitti mortali peccato quolibet asseuerãt. Quod si ita est, cur igitur operarios iniquitatis vocat Christus eos, qui in ipsius nomine prophetabãt, dæmonia eijciebant, virtutes multas faciebant: quæ tam eximia sine fide certè præstare non poterant. Cur idem viro stulto comparat eum, qui verba sua audiret, & ea non faceret: cùm fides ex auditu sit? Cur multos ex Principibus in CHRISTVM ait credisse scriptura, verùm eos magis hominum, quàm DEI gloriam dilexisse? Matth. 7. Matth. 7. Rom. 10. Ioan. 12.

CAP. II. Cur alio loco dicit: Seruus sciens voluntatem Do
Lucæ 12. mini, & non faciens, plagis vapulabit multis? Cur
Iacob. 4. à Iacobo scriptum est: Scienti igitur bonum face-
re, & non facienti, peccatum est illi. Quid autem
est aliud, scire voluntatem Domini, scire bonum,
nisi credere Spiritui sancto, per amanuenses suos
Prophetas, Apostolos, & Euangelistas nos docen-
ti, hanc esse Domini voluntatem? Et cum hac ta-
mẽ fide, peccatum dicit esse scriptura, quando nõ
2. Corin. fit, quod creditur. Cùm Paulus quoque fide stare
1. & 2. dicit Corinthios, qui multis fuerant peccatis im-
plicati: quem locum enarrans Theodoritus: Fide,
inquit, statis. Deest, ait, quidem, vt sit: Nam fide
quidem statis: Hoc autem dicit: De fide quidem
minimè vobiscum expostulo. Eius enim sanita-
tem amplexi estis. Sed quædam alia peccata à vo-
luntate admittuntur, quę aliqua correctione indi
gent. Quare falsum est, quod ab istis asseri-
tur, per peccatum fidem amitti: aut si remaneat,
non esse veram fidem: aut eum, qui fidem habeat
sine charitate, non esse Christianum: Falsum est,
quòd solam incredulitatem esse peccatum, so-
lam esse iustitiam, tam peruicaciter asserunt. Nã
si nullum est peccatum, nisi incredulitas: si nul-
la est iustitia, nisi fides: quorsum igitur illud ex-
tremum erit iudicium? quod non esse futurum de
infidelibus, illa Christi verba non obscurè vi-
dentur indicare: Qui non credit, iam iudicatus
Ioan. 3. est. Futurum est ergò iudicium de fidelibus,
Extremum quos non ideò collocatos à sinistris, incorrup-
iudicium tus ille iudex viuorum & mortuorum, in ignem
erit de o perCous. æternum ire iussurus est, quia non crediderunt,
Matth. 25. sed quia pietatis opera facere neglexerunt.

Qua

Qua de re sic ab Augustino locum hunc Euangelij tractáte scriptum legimus: Si non seruatis mándatis ad vitam venire potest per solam fidē, quę sine operibus mortua est: quomodo verum erit, quod eis, quos ad sinistrá positurus est, dicet: Ite in ignem æternum, qui paratus est diabolo, & angelis eius? Nec increpat, quia in eum non crediderunt, sed quia bona opera nō feceruut. Non profectò ne sibi quisquam de fide, quæ sine operibus mortua est, promittat æternam vitam: propterea omnes gentes segregaturū se dixit, qùæ permixtę eisdem pascuis vtebantur, vt appareat nos illi dicturos: Domine, quando te vidimus illa & illa patientem, & nō ministrauimus tibi, qui in eum non crediderant, sed bona opera non curauerant, tanquàm de ipsa fide mortua ad vitam perueniretur æternam. Hoc est, quod à Sapiente dictum est: Omnis misericordia faciet locum vnicuique, secundum meritum operum suorū. Hoc est, quod à regio Propheta scriptum, & est ab Apostolo repetitum: Tu reddes vnicuique secundùm opera sua. Ad Corinthios quoque scribens idē Apostolus ait: Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, vt referat vnusquisque propria corporis: non dicit, prout credidit, sed prout gesit: siue bonum, siue malum. Sed & in Apocalypsi legimus: Ego venio citò, & merces mea mecum est: reddere vnicuique secundum opera sua. Quin & ipse Christus: Procedent, inquit, qui bona fecerunt, in resurrectionem vitæ, qui vero malè egerūt, in resurrectionem iudicij.

Aug. de fide & operibus. cap. 15.

Eccle. 16.

Psalm. 16. Rom. 2. 1. Cor. 5.

Apoc. 22.

Ioan. 15.

Plena est scriptura hoc genus sententijs, futuram esse retributionem, futurum esse iudicium,

CAP. II. non secundum fidem, sed secundum opera. Quorum autem opera? num infidelium? Minimè gentiũ: nã ij, veritate ipsa attestante, eo ipso, quod nõ credũt, iá iudicati, iá cõdemnati sunt. Fideliũ igitur opera ea sunt, secũdũ quę retributio, secundum quæ futurum est iudicium. Cùm autẽ fideles dicantur, qui fidem habent: infideles, qui non habent. Sicut ab Augustino quoque legimus annotatum: Multos verè fideles reperire licet vaiorum criminum etiam capitalium reos, vel ex eo constare cuiuis potest, quod non statim fides amittatur, quãdo mortale peccatum admittitur. Quamobrẽ longe alia fidei & spei, alia charitatis, per quam fides operatur, est ratio. Hęc enim indiuidua comes est gratię, nec vnquàm ab illa destituitur. Sic enim loquitur Patris æterna Sapientia: Ego diligentes me, diligo. Et alio loco: Qui diligit me, diligetur à patre meo.

Ioan 3.

Au. de Trinit. lib. 13. cap. 2.

Prouer. 8. Ioan. 14.

Quamobrem quàm sunt inter se pugnantia, peccatum & gratia, tam pugnant inter se peccatum & charitas: fides autem & spes, etiam ijs inesse queunt, qui cum Deo non sunt in gratia. Quemadmodum igitur, si quis furtum admisit, excluſit is quidem charitatem, quæ non modò non concupiscit aliena, verumetiam pro eo, vt benigna est, libenter impertit sua: sed interim nihil impedit, quò minus in eo maneat habitus castitatis: Ita nulla est ratio, quæ impediat, quò minus qui fur est, idem amissa charitate, fidei retineat habitum, & spei, quamuis & fides & spes, quarum vita est charitas, nullum habenti, fructũ sint allaturæ, si vita fuerint destitutæ. Sola igitur est hæresis, aut apostasia, per quam excluditur habitus

1. Cor. 13.

Hæresis sola aut apostasia excludit habitum fidei.

bitus fidei, ita vt si quis in vno aliquo articulo fidei discrepet ab vnius sanctæ catholicæ, apostolicæ Ecclesiæ sensu & consensu, is habitum amisisse fidei rectè dici possit.

Est igitur vera fides etiam in ijs, qui peccatis aliquibus grauioribus obstricti tenẽtur, si cùm alios articulos fidei, tum sanctam credant Ecclesiam catholicam. Neque credẽdus est Dauid Rex postquàm adulterio commisso, cædem quoque patrauit, eueſtigio fidem simul amisisse: siue qua reuelatis à Deo credimus, siue qua nobis eum propitium fore propter Christum confidimus: quòd tamen alterum spei magis, quàm fidei esse videtur. Nam nisi credidisset Dauid esse Deum grauem peccatorum vltorem, non ita grauiter animo perculsus fuisset, non tantum de sceleribus patratis dolorem concepisset. Rursus nisi benignum eundem & misericordem, patientẽ & multæ misericordiæ, ac præstabilem esse super malicia persuasum habuisset: nisi certam spem & fiduciam concepisset, fore, vt propter nomen suum, propter vnigenitũ filiũ suũ, propitiaretur peccato suo: nunquàm ad cinerem, ad lachrymas, ad ieiunium confugisset: nunquàm supplici prece, placatũ eum sibi reddere studuisset. Petrum negasse Christum legimus: non desunt tamenq; qui illo ipso passionis tempore, fidẽ eum in Christũ habuisse contendant: propter illa verba Christi potissimũ, quę nõ multò ãtè prędixit veritas: Simõ Simon, ecce Satanas expetiuit vos, vt cribraret sicut triticũ, ego autem rogaui pro te, vt non deficiat fides tua. Gregorius certè, quẽ corde tenuit, eũ voce negasse Deum scribit: & qui præcesſit eũ Theodorit⁹, neq; charitate fuisse Petrũ omninò

1. Reg. 11. Dauid commisso adulterio non amisit fidẽ.

Ioel. 2. Psalm. 24. Math. 26. Amb. li. 10. in Lucam. Pet. Lomb. li. 3 dist. 24

Lib. 25. Moral. cap. 36. In oratione de charitate, quæ est annexa historiæ.

Leo ser. 5 de passione Domini.

destitutum narrat, cùm Christum negasset. Et eius æqualis Leo Pontifex: Non fidem fictam, non dilectionē auersam, sed constantiá fuisse in Petro perturbatam docet: Qui Petrum alloquens, vidit, inquit, in te Dominus non fidē fractam, non dilectionem auersam: sed constantiam fuisse turbatam. Abundauit fletus, vbi non defecit affectus: & fons charitatis lauit verba formidinis: nec tardatum est remedium abolitionis, vbi non fuit iudicium voluntatis. Quos secutus Bernardus: In

Petrus Christū negans fidem nō amisit.

Bernardus de dignitate diuini amoris. ca. 6

Petro sopitam, non extinctam fuisse charitatē affirmat. Non excluditur itaque per mortale peccatum vera fides, etiam si viua fides cum eo consistere non possit: quæ non propterea vera non est, quoniam à Iacobo mortua vocatur: cùm qui

Iacob. 2.

mortuus est, verus homo dici nequeat. Nam si verba Iacobi diligentiùs expendas, longè diuersum reperies. Non enim dixit Iacobus, sicut homo, sed sicut corpus sine spiritu mortuum est, ita & fides sine operibus mortua est. Est quidem ita, quòd & homo moritur, extincto spiritu, & fides moritur, extincta charitate, per quam, qui vita nostra est, Deus habitat in nobis, quæ ipsa est Deus: verùm fides habet se instar corporis, charitas instar animæ: est enim anima fidei charitas. Quam-

Charitas anima fidei.

obrem sicut cum ex corpore migrauerit anima, verùm nihilominus corpus permanet, etiamsi spiritu destitutum sit: neque deest illi quicquam, quod ad essentiam spectet corporis & proprietatem: sic amissa charitate, remanet nihilominus vera fides, neque deest illi quicquam eorum, quæ ad rationem, substantiam, & proprietatem fidei pertinere videntur: nimirum, vt Dei dictis, &

omnibus ab eo reuelatis, assentiatur. Bernardus producto illo Apostoli loco: Habitaturum Christum per fidem in cordibus nostris. Ex eo nõ incongruè intelligi posse docet tam diu Christũ in nobis viuere posse, quã diu viuit fides: At postquàm, inquit, fides nostra mortua est, quodammodo Christus mortuus est in nobis. Porrò fidei vitam opera attestantur, sicut scriptum est: Opera, quæ dedit mihi pater, ipsa testimonium perhibẽt de me. Nec discrepare videtur ab hac sententia, qui fidem sine operibus mortuam asserit in semetipsa. Sicut enim corporis huius vitã ex motu suo dignoscimus: ita & fidei vitam ex operibus bonis. Itaque vita quidem corporis est anima per quam mouetur & sentit: vita verò fidei charitas est, quia per illam operatur, sicut in Apostolo legis: Fides quæ per dilectionem operatur: vnde & refrigescente charitate, fides moritur, sicut corpus anima recedente.

Bern. ser. 2 de resurre. Domini.

Fidei vitã opera attestãtur.

Quòd Fides à Spe & Charitate non modò uocabulo, uerumetiam rationabili differentia distinguatur.

CAPVT III.

SVnt igitur distincta inter se, fides, spes, & charitas, neque ita sibi tres hæ virtutes cohærent, vt ab inuicem separari non possint, quas non modò vocabulo, verumetiam rationabili differentia distingui, in Enchiridio suo docet Augustinus. Verũ quis potest huius rei locupletior esse testis, quàm ipse Paulus: qui cũ dixisset: Si habuero omnem fidem, charitatem autem non habuero, nihil sum: nónne videtur apertè fidem à charitate secreuisse? Nam quod hæc Pauli verba de fide

Aug. ca. 8.

1. Cor. 12.

fide miraculorum accipienda putant, fidem hanc miraculorum in scripturis nusquam legimus. Gratia sanitatum, donum linguarum legimus in scripturis: fides sanitatum aut linguarum nusquam reperimus. Verùm de verbo nihil est, quòd disceptemus: Scimus enim vno atque altero loco, signorum atque miraculorum fidei meminisse Ioannem Chrysostomum, & eo multò posteriorem Bernardum.

Chryſ homil. 29. in 1. & 23. in 2. ad Cor. 13. in epist. ad Ephe Bernar. in paruis ser. serm. 1.

Sed quæ tandem est ista fides, de qua Paulus loquitur? certè perfectior, quàm quæcunque alia: nimirum ea, qua non solùm assentimur omnibus, quæ nobis tradita sunt, ad salutem æternam consequendam, necessaria, quaque certam fiduciam de misericordia Dei, deque promissis eius concipimus: verum etiam qua tanta ferimur in Deum, vt eam etiam signa sequantur & miracula. Certè Origenes, Basilius, Gennadius, Theophilactus de perfecta, deque solida atque integra fide, Pauli verba hæc interpretantur: quæ satis esse queat, etiam ad montes transferendos. De qua etiam dictum est à Christo: Si habueritis fidem, & non hęsitaueritis, etiam si monti huic dixeritis, Tolle, & iacta te in mare, fiet. Quam idem Christus alio loco sinapis grano comparauit: non propter exilitatem sui, sed propter vim & acrimoniam, qualem in modico sinapis grano videre licet. Certum est igitur, ibi Paulum loqui de vera, firma, & nihil hæsitante fide: qua nō modò reuelatis à Deo creditur, verum etiam certa fiducia concipitur, quod petitur, eum omnino liberaliter concessurum. Cæterum quorsum attinet, qua de fide loquatur Pau-

Orig. in tract. 4. in Matth.

Basi. in reg. de inst. monachorū. cap. 4. in scho.

Matth. 21.

Matth. 13.

Paulus, ambigere? cùm in extrema capitis eiusdè parte, tria doceat esse distincta, fidē, spē & charitatem: maiorem autem horum charitatem. Poteritne cuiquam esse dubium, quin loquatur de charismatibus, deque ea fide, qua Christiani sumus? quæ si sola fuerit, ea quæ vita ipsius est charitate destituta, fructum adferre queat nullum. Quamobrem istorum commentis reiectis, cum Augustino dicamus, quòd sine charitate fides poteſt quidem esse, sed non & prodesse.

Aug. li. 15. de Trin. ca. 18. & in serm. super gestis cum Emerito. Tract. 6. in Euangeliū Ioannis.

Quod fidei, ut prodesse queat, Spem & Charitatem iungi necesse est.

CAPVT IIII.

CAeterùm, quo prodesse queat, spes, vt illi iungatur, necesse est: Quam quidem eiusmodi esse oportet, nihil vt nobis ipsi fidamus, verùm spem omnem & fiduciam nostram in Deo positam habeamus: cuius vnigeniti filij passione & morte acerbissima, peccatorum nostrorum remissionem consecuti sumus. Ad hanc igitur Domini nostri Iesu Christi passionem & mortem, quæ prora, quod aiunt, & puppis est salutis nostræ, confugiamus: per hanc remitti nobis peccata nostra, cum Deo patre nos reconciliari: simul æternę vitæ concedi nobis hæreditatem accedentes ad thronum illius gratiæ, supplices precemur. Quę tamē & ipsa spes vana prorsus erit & inutilis, si non ad eam opera charitatis accesserint: Nam fruſtrà crediderit aliquis, peccata sibi propter Christum esse remissa, nisi iustum de patratis illis dolorem conceperit, nisi detestatus & cōfessus illa fuerit: nisi dignos fructus digna opera

Spes Christianorum qualis.

Spes absque charitate inutilis.

ra pœnitentiæ fecerit: Quare coniuncta sint oportet, sperare, & benè agere, vel saltem studium aliquod ingens ad benè viuendum adhibere. Cuius rei, non vno in loco nos admonet sanctus Dauid: Spera, inquit, in Domino, & fac bonitatem. Ac rursus: Sacrificate sacrificium iustitiæ, & sperate in Domino. Sic demùm spes in Domino nobis est profutura, si fecerimus bonitatem, si sacrificauerimus sacrificium iustitiæ, si per charitatem fides in nobis fuerit operata. Sin autē nihil aliud, quàm credere nos & sperare professi, charitatis opera neglexerimus: & à iustitia lōgè remoti fuerimus, & ad illam vitam nobis aditus nō patebit, ad quam si vellemus ingredi, mandata seruare iussi sumus.

Matth 3.

Psalm. 36. Psal. 4.

Vide Chryso 25. in. Matth.

Matth. 19.

Neque enim existimare quisquam debet, datum nobis esse à Deo Christum, vt redemptorē tātùm cui fidamus, & non simul vt legislatorem, cui obediamus. Aperta sunt Esaiæ verba dicentis: Ex Syō exibit lex, & sermo Domini ex Hierusalem. Quæ in libro, qui inscribitur de cognitione Dei, cuius auctor esse fertur Gregorius Nisse. Pontifex, sic explicata legimus: Dominus, inquit, noster Iesus Christus, nunc in monte Syon sedens & docens, nunc in ciuitate Hierusalem versans, legem & doctrinam Euangelicam tradidit. Neque enim de Mosaica lege Propheta nunc loquitur. Quomodo enim id fieri queat: cum ea non in Syon, nec in Hierusalem, sed in monte Synai fuerit data multò antè, quàm natus esset Esaias: quemadmodum Euangelica multò post ipsum Esaiā tempore promulgata fuit. Quapropter appositè dixit, Exibit: quoniam antiqua lex iam exierat.

Christus legislator.

Esaiæ. 2.

In dictum Euangelij quatenus fecistis vni ex minimis

Alio verò loco Gregorius idem vocat Christum vitæ legislatorem. Apertius autem, idem Propheta Esaias, alio loco de Christo loquens: Dominus enim iudex noster, Dominus legifer noster, Dominus Rex noster, Dominus ipse saluabit nos. Et per alium Prophetam dicit Dominus: Dabo legem meam in visceribus eorum, & in corde eorum scribam eam. Quin & Iacobus de Christo, Vnus est, inquit, legislator & iudex, qui potest perdere & liberare. Docet hoc pluribus verbis, vbi de Trinitate scribit Cyrillus, non redemptorem tantum, verùm & legislatorem esse Christum. Et ad Eoptium scribens in refutatione reprehensionis Theodoreti 6. Anathematismi. Beatus Ephrem in oratione de transfiguratione Domini, Iesus est, inquit, Dñs non seruus: dominãs, & nõ parens imperio: legislator, & nõ is cui lex datur: filius, non verna: natura, & nõ adoptione. Et alio loco: Quisquis reliquerit legislatorem, & ipse nihilominus ab eo relinquitur. Si autem denuò pœnitentia ductus, seipsum agnouerit, ita vt legislatori suppliciter procidat & dicat: Peccaui quòd te Dominum meum & magistrum dereliqui: Protinus legislator cùm sit amator hominum pro sua pietate suscipiet eum, & præstabit ei intellectum bonum vt agnoscat infirmitatem & peccata sua. Et eius æqualis Marcus Eremita: Legem, inquit, spiritualem cœlestis legislator Christus per spiritum sanctum inscripsit fidelibus, non in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus. Lactantius verò: Summus, inquit Deus cùm religionem suam transferre voluisset, doctorem iustitiæ misit è cœlo, vt nouis cultoribus

Esaiæ 33. Hier. 31. Iacob. 4. Cyril li. 3. Ephrem de compũctione cordis. cap. 5. Marc. Ere. in lib. de baptismo. Lactã. li. 4. cap. 13.

bus nouam legem in eo vel per eum daret. Et áte eos omnes Clemens Petri succeſſor, Ezechiel, inquit, atque alij deinceps Prophetæ, vbique prædicant hunc eſſe Chriſtum, Dominum, Regem, Iudicem, Legislatorem. Et in ſequenti libro, obtemperemus Chriſto, vt Regi, qui poteſtatem habet inducendi varias leges, ac tanquam ſapiens Legislator nouas ferens, vbique naturalibus, immobilibus conſeruatis. Vide eundem paulò ſuperiùs. Theodoritus quoque locum illum Pſalmi explicans: Conſtitue Domine legislatorem ſuper eos. At meritò quis interrogaret: Quem legiſlatorem vates dari hic obſecrat? Nam Moſes ille magnus diu & iamdiu diuinæ legis ferendæ miniſter factus, finem vitæ ſuſcepit. Alius verò legiſlator poſt illum non ſurrrexit. Si verò nemo alius oſtenditur neque Iudæis neque Gentibus legiſlator: reliquum eſt cogitare Dominum Chriſtum legiſlatorem apparuiſſe, qui ſacris in Euangelijs exclamat: Dictum eſt antiquis: Non occides: Ego autem dico: Qui iraſcitur fratri ſuo temerè, reus erit iudicio: Gregorius quoque Pontifex illa verba S. Iob: Nullus ei ſimilis in legiſlatoribus interpretatur de Chriſto, quod ei, neq; Moſes, neque Ioſue, nec alius quiſquam legiſlatorũ ſimilis fuerit. Eſt quidem ita, quod is factus obediẽs Patri vſque ad mortem, mortem autem crucis, factus eſt omnibus cauſa ſalutis æternę. Nunquid autem omnibus credentibus tantùm in ſe? Non hoc dicit Paulus: Verùm omnibus, inquit, obtemperãtibus ſibi: omnibus legem ſuam cuſtodientibus: omnibus mandata ſua ſeruantibus. De ijs verò, qui non obediunt Euãgelio Domini noſtri

Cap. 23. & li. 1. ca. 36.

Li 17. Moraliũ ca 1.

Philip. 2. Hebr 5. Chriſtus credẽtibus & optemperantibus factus eſt ſalus æterna.

stri Iesu Christi, tantum abest, vt eis Christū factū esse dicat causam salutis ęternę, vt nō dubitet etiā affirmare, quòd pœnas dabūt in interitu ęternas.

Errat igitur, si quis putat Euangelium esse nudam & absolutam vitæ æternæ promissionem, sine conditione mandatorum obseruationis. Cū rectè dictum sit ab Eusebio Emisseno, quòd conditionaliter fit prædestinatio Dei, nihilque sine aliqua conditione prædestinatum est. Prædestinati sunt omnes boni ad gloriam, ea tamen conditione, si fidem tenuerint, si charitatem, si humilitatem, si sapientiam, si misericordiam & pietatem, & his similia habuerint. Similiter Ioannes Chrysostomus: Non reliquit nobis Deus hæreditatem purè & absolutè: sed sub quadam conditione. Quænâm autem ea est? Qui me diligit, inquit, præcepta mea seruabit. Et rursus: Qui non tollit crucem suam & sequitur me. Et plura alia. Ac alium quendam Psalmum enarrans: Solę Dei promissiones nobis, inquit, bona non præbent, nisi nos quoque faciamus, quæ in nostra potestate sita sunt: nec oportet ea attendentes supinos esse ac remissos. Multa enim quæ promisit Deus bona, non facit, si qui promissa susceperunt, inueniantur indigni. Quemadmodum & mala, quæ minatus est, non educit in opus, si ij, qui eum irritarunt, postea mutantur, & iram expellunt. Quamobrem, qui secùs docent, omnes eorum sententiæ scriptura reclamat: Compati nos oportere, si conglorificari: commori, si conuiuere: sustinere, si conregnare volumus monet Paulus: Verū apertius multò Christus ipse: Si vis ad vitā ingredi, serua mandata. Et alio

Euseb. ho. feria 2. post dominicā 1 Quadrag.

In Psal. 131.

Rom. 2. 2. Tim. 2. Matth. 19. Ioan. 13. Lucæ 24.

loco: Si hæc scitis, beati eritis, si feceritis ea. Quod si oportuit pati Christum, & ita intrare in gloriam suam, multò magis oportet pati nos, vt intremus in alienam, supernaturalem videlicet, ac nobis indebitam, & longè meritis nostris imparem. Præclarè vir ille, singulari pietate præditus, nomine tantùm Idiota, regulas quasdam describens, vitam Christianam complectentes, posteaquàm non minus laboriosam viam docuisset, quæ est secundum mundum, quàm sit via virtutis: stultum esse, dicit, credere, ad cœlum posse peruenire, nisi per pugnam aduersus carnem, diabolum, & mundum: quandoquidem & caput nostrum Christus non ascendit in cœlum, nisi per crucem: nec debet serui conditio melior esse conditione Domini. Quem sequutus aliquot pòst seculis Bernardus. Non rectè planè, sed perperam est animi, antè quærere gloriam, quàm exercere virtutem, & velle coronari, qui legitimè non certauerit. Vanum est vobis, inquit, ante lucem surgere. Ita est. Frustra ad celsitudinem nitetur gloriæ, quæ priùs non claruit virtute: frustrà fatuæ virgines sponso obuiam surgunt, quarum lampades extinguuntur, & ideò vacuæ, quia vacuis gloriantur lampadibus, virtutis oleum non habentes. Absit mihi gloriari, nisi in gloria illorum, quibus Propheta congratulans, ait: Domine, in lumine vultus tui ambulabunt, & in nomine tuo exultabunt tota die, & in iustitia tua exaltabunturs. Et infert: Quoniam gloria virtutis eorum tu es: pulchrè, non eorum, sed virtutis eorum gloria commendatur. Quæ enim sine virtute est gloria, profectò indebita venit, præ-

Nota. Per pugnã itur ad cœlum

Bernar in natali sancti Victoris serm. 1.

Psalm 88.

Per virtutẽ itur ad gloriam.

præproperè affectatur, periculosè captatur: vir- CAP. IIII.
tus gradus ad gloriam, virtus mater est gloriæ:
Fallax gloria, & vana est pulchritudo, quam illa
non parturiuit: sola virtus est, cui iure gloria de-
betur, & securè impenditur. Et alio loco: Non de- De passio-
cet membrum delicatum esse sub capite crucifi- ne Domini
xo, nec ad capitis corpus se iudicat pertinere mē- cap. 4.
brum, quod capiti compassum non fuit. Sed & Ambr li. 5.
Ambrosius, Tenera, inquit, corporis cura luxu- in Luc.
que & lasciuiarum cupiditate mollitos, nequa-
quam cœlestis aula susciṕit, ad quam duris labo-
riosæ virtutis gradibus ascenditur. Hi verò, qui-
bus fluida delicijs membra soluuntur, regni cœ-
lestis extorres, intra mundi huius habitacula con-
senescunt. Et alio loco: Qui vult dare præmium, Ambro. in
debet expectare certamen: quia nemo sine certa- Psal. 118.
mine coronabitur. Sicut ergo nos sæpe tentari serm 18.
volens, iusta præmia dare luctanti vtique, non
dormitanti. Non decet redimitos floribus coro-
na, sed puluerulentos: nec molles delitijs, sed la-
bore excercitatos ornat victoria. Neque minus e-
leganter Hieronymus, ad Iulianum scribens: Dif-
ficilè, imò impossibile est, inquit, vt & præsen-
tibus quis, & futuris fruatur bonis, & hîc ventrē,
& ibi mentem impleat, vt de delicijs transeat ad
delicias. Ante quem etiam Athanasius: Qui habet
requiem suam in hoc mundo, ne speret æternam Athana. de
requietem se posse consequi: Regnum enim cœ- virginitate
lorum non eorum est, qui hîc otiantur: sed eo-
rum, qui in multa tribulatione & angustia vitam
transigunt. Non enim id gratis accipiunt, sed
cum ingenti labore, & magnificis sudoribus
illud adepri sunt, quotquot eo digni habiti sunt.

CAP. IIII.

In definitionibus latioribus, in prçmio.

Ad eundem modum Basilius quoque: Quomodo cum vitæ secundùm mandatum Domini instituendæ, eam, quę voluptatum est prçferamus, çternę vitę fœlicitatem & conuersationem ei, quæ sanctorum est, conformem, & angelica gaudia in facie Christi nobis pollicemur? Stolidi certè animi sunt talia phantasmata. Quomodo ero cum Iob, qui nec vulgarem quidem afflictionem cum gratiarum actione complector? Quomodo cum Dauide, qui erga inimicum nullo fum lenitatis affectu prædit⁹? Quomodo cũ Daniële, qui non assidua continentia & deprecatione sedula Deum quęsiui? Quomodo cum singulis sanctis, qui vestigia illorũ non sum secutus? Quis athleta ita iudicij expers est, vt ijsdem velit dignari coronis, & victorem, & eum, qui nihil certauit? Quis dux ad parem vnquam spoliorum partem cum ijs, qui vicerunt, eos vocauit, qui in pugna ne comparuissent quidem? Bonus est Deus, verùm & iustus. Iusti verò est retribuere pro dignitate factorum, sicut scriptum est: Benè fac Domine bonis: Declinantes autem in obligationes adducet Dominus cum operantibus iniquitatem. Misericors est, at & Iudex. Diligit enim misericordiam, inquit, & iudicium Dominus. Quapropter dicit: Misericordiam & iudicium cantabo tibi, Domine. Similiter & Augustinus, Manducant homines fungum malum, & moriuntur. Ecce in qua fragilitate est vita humana, quam quandoque relicturus es. Noli pro illa sic pugnare, vt tu relinquaris. Vita nostra Christus est. Christum attende, pati venit, sed & glo-

Deus bonus & iustus, misericors & iudex. Psal. 124.

Basil. in oratione. 3. de peccato

Aug, ser. 6. de verbis Domini.

glorificari: contemni, sed etiam exaltari: mori, sed etiam resurgere. Opus te terret, mercedem vide. Quare vis peruenire delicatus ad eam rem, ad quam non perducit, nisi labor? Sed times ne perdas argentum tuum, quia ad argentum tuum cum labore magno peruenisti. Si ad argẽtum tuum, quod quandoque vel moriens amisurus es, non peruenisti sine labore, ad vitam ęternam sine labore vis peruenire? Et his omnibus vetustior Origenes: Nemo potest in carne & in spiritu habere delicias, sed si quis in carne deliciatur, sicut ille diues, carebit gremio Abraham, & delicijs: qui verò in pręsenti seculo pane afflictionis vescitur, sicut & ille pauper, cùm hinc abscesserit, in delicijs erit. Leo quoque Pontifex: Quamuis enim bonorum omnium sit ipse largitor, etiam nostræ tamen fructum quærit industriæ: Non enim dormientibus prouenit regnum cœlorum, sed in mandatis Dei laborantibus atque vigilantibus, vt si mandata illius irrita non fecerimus, per ea que dedit, mereamur accipere quod promisit. Et alio loco. Non enim dormientibus prouenit regnum, nec otio desidiaque torpescentibus beatitudo ęternitatis ingeritur: sed quia sicut Apostolus ait: Si compatimur, & conglorificabimur: Illa nobis currenda est via, quam ipse DOMINVS se esse testificatus est, qui nobis nullis operum meritis suffragantibus, & Sacramento consuluit & exemplo, vt in adoptionem vocatos per illud proueheret ad salutem, per hoc imbueret ad laborem. Extat Homilia elegans Chrysostomi, quòd cœleste

Orig. in Psal. 36.

Ser. 5. de Epipha.

Hom. 2. de Epiphania

Hom. 5. de Epiphan.

Ho. 66. ad populum Antioch.
Hom 4. ad populũ Antioch.

regnum absque tribulatione & laboribus acquiri non potest. Et in ea quæ proximè sequitur, Vbi corona, ibi pœna. Et alio loco clarius: Nisi tẽtatio, nec corona: nisi certamina, nec brauia: nisi studia, nec honores: nisi tribulatio, nec remissio: nisi hyems, nec æstas: quod exemplis etiam posteà planum facit.

Quod nihil impossibile Deus præceperit.

CAPVT. V.

Allegare impossibilitatem mandatorũ, est Deum crudelem facere.

Hæc pulchre prosequitur Hieronymus vel quisquis est auctor epistolæ ad Demetriadẽ, de virginitate seruãda.

VErùm, hic isti: *Si* nos ad mandata remittis, aiunt, vt nisi ea obseruemus, esse iusti non possimus, actum est de nobis: Nam in hac vita, quæ præcepit Deus implere, possibile non est: in qua legi satisfacere nemo potest. Scilicet, si fidem istis habemus, impossibilia præcepit Deus. Potest autem dici quicquam, aut cogitari magis blasphemum, quàm hoc sit? Quis præcipiat his, qui sibi subiecti sunt, quod ab eis nullo modo præstari posse videat: nisi aut prorsus insanæ sit mentis, aut ridiculus, aut barbarus aliquis, & immanis tyrannus, qui sibi datam cupiat occasionem, per quam suam in illos crudelitatem expromere queat: Atqui talem isti nobis Deum fingunt, præclari, si Dijs placet, gloriæ Dei vindices, quam tot seculis obscuratam, nunc demùm asserere se, rudi plebeculæ persuadere conantur. Quid autem? an non reclamat huic eorum blasphemię scriptura? In Euangelio suo dicit Christus: Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati estis: & ego reficiam vos. Tollite iugum meum super vos, & discite à me, quia mitis sum, & humilis corde, & iuuenietis requiẽ animabus vestris. Iugũ enim meũ suaue est, & onus meũ leue.

Matth. 11.
1. Ioan. 5.

CAP. V.

In Cacangelio ſuo dicunt iſti: Iugum Chriſti durum & acerbum, & onus eſt eius prorſus importabile. Ad quod ferendum Chriſtus inuitat, ab eo deterrent iſti, ne venire quiſquam ad Chriſtũ audeat: qui legem tulerit, cui ſatisfacere poſsit nemo. Dicit Dei Spiritus per Ioannem: Mandata dei grauia non ſunt. Dicit Satanæ ſpiritus per membra ſua: Mandata Dei non modò grauia, verùmetiam prorſus ad implendum impoſsibilia ſunt. Ni mirum hoc eſt illud purum Euangelium, quod à zonarijs, baiulis, figulis, tantoperè vidimus expetitum, cùm ex diametro, quod aiunt, cum Euangelio Chriſti pugnare videatur, quo virtutis omne ſtudium eneruatur, omnis faciendi mandata Chriſti conatus impeditur. At non ita priſci Patres illi ſancti, qui, ſi quis impoſsibe aliquid homini à deo præceptum eſſe blaſphemaſſet, eum anathema pronunciauerunt: quòd impium eſſe dicerent, affirmare, quæ à Spiritu Dei mandata profecta ſunt, ea eſſe credentibus impoſsibilia. Sic Hieronymus, & eum ſecutus Auguſtinus: Execramur etiam blaſphemiam eorũ, qui dicunt, *impoſsibile aliquid* à Deo hominibus eſſe præceptum, & mandata Dei non à ſingulis, ſed ab omnibus in commune poſſe ſeruari. Ioannes autem ille, qui iure merito Chryſoſtomus appellatur, adeò nihil impoſsibile mandaſſe Deum affirmat, multos vt fuiſſe dicat, qui plus etiam vltrò præſtiterũt, quàm à Chriſto mãdatum eſt, tantùm abeſt, vt eius mandata non impleuerint. Nam cùm neque virginitatem, neque paupertatem Deus vnquam mandauerit, minimè tamen defuerunt, qui iniuſsi, vltrò vtrunque amplecterẽtur. Quin & illud nõ vno in loco perſuadere

Patres priſci quomodo populũ inſtituerũt Hie. ad Dama. ſ. in expoſ. ſymb. Baſ. in verbis Moſeos attẽde tibi ipſi. Et in ea q̃ proximè ſequitur hom. Chry ho 8 de pœn. ſermo. de charit. & ho. 19. in epi. ad Heb. & 3 ho ad po. Antioch. Et in enarrat pſalmi 5. & in ho. de virtut. & vitijs, in 5. tomo. Hom. 24. & 39. in Matth. & hom. 2. ad Philip.

CAP. V.

dere conatur populo, multò grauius esse iugũ seculi, quàm sit iugũ Christi. Quod illud iugũ est seruitutis, iugum carnis & peccati: hoc verò iugum est libertatis, iugum spiritus & gratiæ. Ac integrã homiliam de ea re conscripsit: Quod Monachorum vita & crucifixorum, quæ grauis esse putatur & onerosa, multò dulcior sit, atque concupiscibilior, quàm ea quę facilis & mollis esse videtur in seculo degentium. Quod idem facit Eusebius Emisenus in Homilia, quam de Machabæis conscripsit, & auctor operis imperfecti in Matthæum. Origenes: Qui dicit, implere non possum, quę mandantur à Deo, quid tibi videtur aliud, quàm inter mulieres, quę nihil verile possunt, esse numerandus. Gregorius Nissenus: Si natura ita comparatũ est, vt solo motu mentis & appetitu à malo alienemur, nihil laboriosum nobis præcipit Euangelicus sermo: neque enim labor coniunctus est affectioni & ardori mentis. Sed licet nobis absque vllo negocio quocunque volumus per cogitationes accedere. Itaque volenti facile est, cœlestem vitæ traductionem vel in terra habere, si quemadmodum Euangelium præscribit, cœlestia sapiamus, cœlestibus afficiamur. Locum illum enarrans Hilarius: Latum mandatum tuum nimis: Latum, inquit, mandatum Dei est, & in omnia spei nostræ genera diffunditur, vt non difficilè sit, si voluntas adsit, præcepto Domini obtemperare: cùm & latum & diffusum sit ad placendum, officiosæ religionis varietate: neque solum latum, sed vehementer latum.

Ho. 56. ad pop. Antiochenum.

Hom. 28. Iugum seculi grauius iugo Christi.

Orig. in Iosuæ ho. 9.

Greg. in li. ad Harmonium.

Quid professio nominis Christiani sibi velit.

Psalm. 118.

Iniqꝫitas grauiss. onus.

Et beatus Ephrem: Nullam in hac via, quæ ducit ad cœlum, reperies difficultatem. Dominus

minus ipse factus est via vitæ volentibus ad Pátrem luminum proficiſci, vbi beatitudines enumerat. Theodoritus verò legum obſeruandarum facilitate ſubijci dicit, per hæc ſcripturæ verba: Mandatum quod ego tibi præcipio hodie, non ſupra te eſt, nec procul poſitum, non in cœlo, vt poſsis dicere: Quis noſtrûm valet in cœlum aſcendere, vt deferat illud ad nos, vt audientes illud impleamus? Neque trans mare poſitum, vt cauſeris, & dicas: Quis poterit traijcere mare, & illud ad nos adducere, vt poſsimus audire & facere, quod præceptum eſt? Non eſt tibi opus alis ad volandũ, aut nauibus ad proficiſcendũ, vt diſcas, quid agere debeas: Sed propè eſt verbũ valdè in ore tuo, in corde tuo, & in manibus tuis, vt impleas illud. Et loquitur ibi præcipuè de præcepto dilectionis. Etiam Prophetis longè grauiſsimum viſum eſt onus iniquitatis, quàm ſedere quidam ait ſuper talentum plumbi: Sub quo gemebat alius quoque dicens: Iniquitates meæ ſupergreſſę ſunt caput meum, & ſicut onus graue, grauatæ ſunt ſuper me. Quamobrem duriora multò ſunt, quemadmodum etiam à Baſilio ſcriptum legimus, quæ vel inſanus amor, vel inexplebilis habendi cupiditas, mortalibus imperat, quàm quæ CHRISTVS præſcribit. Vt nõ ineptè dictũ ſit à Ioanne Gerſone, quòd plures videre licet, qui maiorem pœnam habent ad infernum acquirendum, & ad malè agendum, quàm requiratur pœna ad regnum Paradiſi lucrandum. Et explicans illa verba Nicolaus de Lyra: Laſſati ſumus in via iniquitatis & perditionis, & ambulauimus vias difficiles.

CAP. V.

Zach. 5. Pſalm 77. In Deute. cap. 38.

Gerſ. parte quarta in ſer. de omnibus ſanctis.

Frequen-

CAP. V. Frequenter, inquit, plus laborant homines ad perficiendum sua peccata, quàm iusti ad iustitiæ opera: sicut patet de fornicatore & adultero, qui maioribus laboribus, & periculis se exponit ad habẽdum intentum, licèt frequenter deficiat, quàm bonus religiosus, in surgendo ad matutinum pluribus noctibus, ad Deum laudandum. Ante quem multis seculis Hieronymus: Quantis, inquit, sudoribus hęreditas cassa competitur. Minori labore margarita Christi emi poterat. Gregorius quoq; Nissenus: Si laborioſum studium bonarum rerum esse putas, compares cum vita contraria, ac reperies quanto malitia, nequitiaq; laborioſior & molestior sit. Siue quis obscœno sit amore captus, siue rei faciendę studio teneatur immodico, siue misera vexetur ambitione, quas non perfert molestias? quæ non adit pericula? quos non tolerat corporis & animi cruciatus, vt non defuerint, qui mortem etiam indubitanter oppeterent, dum eo quod amant potiri student. At in Deo piè colendo, atque illius contemplationi vacando, quid tãdem est molestiæ? quid periculi? quid laboris? aut quæ non voluptas potiùs, cum animi summa tranquillitate coniuncta? Qua fruuntur in cœlis animę piorum vita beata, ea degentibus adhuc in terris, atque in fragili corpusculo, repræsentari videtur. Initia fortasis aliquid habent difficultatis & molestię: Quò longiùs autem progressus fueris, hoc faciliora, iucundiora, suauiora sunt omnia. Ea enim consuetudinis vis est, sicut pręclarè scriptũ est à Gregorio Nisseno, vt etiam in ijs quę difficiliora videntur, voluptatem quandam assiduo vsu ingeneret: fitque suaue & iucundũ per consuetudinem

Hie ad Nepotianum de vita clericorum Eus. Emiss. de Epiph. serm. 5 Greg. Nissenus in li. de beatitudinib. super illud: Beati mũdo corde.

Onus dominicum intollerabile.

In dictum Euangelij, Quatenus feciſtis vni ex minimis, &c.

dinem temporis tractu, quod ab initio laboriosum est.

Sic prisci populum instituebant, sic de superiore loco mentes eorum ad virtutum studia, quæ nos amplecti Christus voluit, oratione sua inflammabant. A quibus quid aliud isti, quàm deterrere prorsus videtur? dum non difficilia modò, quod ferri tamen posset, verùmetiam prorsus impossibilia Deum præcepisse blasphemant. Diaboli fraudes has esse dicebat olim Antonius, vt impossibile, durumque, piè, religioseque viuendi studium esse prædicaret, vt dum onerosum esse videtur quod cœptum est, ex desperatione tædium, ex tædio succedat ignauia, sicut in illius vita narrat Athanasius.

Ex hac istorum impia doctrina, quam ipsi nihilominus verbum Dei vocari volunt, hoc esse cõsecutum cernimus, nullo vt vnquam tempore quàm hoc, magis refrixerit charitas, magis abundauerit iniquitas. Quis enim adduci facilè possit, vt aut eũ Deũ colat, quẽ impossibilia præcepisse persuasum habeat, aut ad ea præcepta animũ adijciat, quæ impleri non posse credat. Longè diuersum docuit toties à nobis citatus Chrysostomus, dicens: Si in vsum semel bonæ istius philosophiæ transeas, etiamsi postea aliquis tibi torpor obrepat, non tamen facilè poteris horum quidpiam, quæ præcepta sunt transgredi, bona scilicet consuetudine firmitatẽ iã auctante naturę. Quàm enim facile est dormire, comedere, bibere, respirare, tam nobis facilia erunt etiam opera virtutis: ex quo etiam capiemus honestissimam voluptatem, quietissimo in portu sedentes, & serenitate conti- Hom. 11. in Matth. c. 3.

CAP. V.

continua perfruentes. Quem ſecutus Cęſarius, Hom. 9. de Monachorum inſtitutis ſcribens: Hæc omnia, inquit, donec in conſuetudinem mittantur, laborioſa eſſe videtur, & vt verius dicam, tamdiu impoſsibilia iudicantur, quamdiu humanis viribus Serm. 2. in aſcenſione obtineri poſſe putatur. Cùm verò à Deo obtineri, & per dei gratiã impleri poſſe credũtur, nec dura, nec laborioſa, ſed & leuia & ſuauia cõprobantur: ſecundũ quod Dñs dixit: Iugum meũ ſuaue eſt, & onus meum leue. Poſt quę etiam Bernardus: Revera cùm inceperis, inquit, triſtitia implebit cor Hom. 24. in Matth tuum: ſed ſi perſeueraueris, triſtitia tua conuertetur in gaudium. Tunc enim purgabitur affectus, & voluntas renouabitur, vel potiùs noua creabitur, vt omnia quę priùs difficilia, imò impoſsibilia videbantur, cùm multa percurrantur auiditate & dulcedine. Et alio loco: Iugum, inquit, ſuaue eſt, & onus leue. Non quia leue in ſe, nec enim leuis paſsionis aſperitas, mortis amaritudo, ſed leuis tamen amanti. Et in ſermone de verbis Euangelicis: Et nos reliquimus omnia. Graue iugum ſuper omnes filios Adam, vtique qui ſequuntur eum. Nam ſuper eos qui Chriſtum ſequuntur, leue eſt & ſuaue. Prodierunt nuper ſermones quidam de cœna Domini, qui Bernardo adſcribuntur. Vbi tractans auctor locum illum Euangelij: Hoc eſt præceptum meum, vt diligatis vos inuicem: Dulcis, inquit, & ſuauis DOMINVS, & dulce & ſuaue mandatum proponit. Dulce & ſuaue illud eſſe videtur, quod præcipit dilectio & allicit amor. Nam nulla ibi apparet difficultas, vbi eſt charitas: nullus ibi labor eſt, vbi verus amor eſt. Cuncti amori

Super Cantica ſer. 43

Serm. 14.

liben-

libenter obediunt, & eius iugo colla ſubmittunt: peruerſi peruerſo, lubrici lubrico, ſancti ſancto, caſti caſto, quilibet in deſiderio ſuo. Ideò Dominus dat prȩceptum amoris, præceptum dilectionis, vt ſuo prȩcepto omnes obediant, & ceruicem ſuperbię ſuę, ſub iugo ſuæ humilitatis edomare feſtinent. At paucis interiectis: Leue, inquit, præceptum, ſuaue prȩceptum, & dulce prȩceptum. Ad portandum leue, ad amplectendum ſuaue, ad tenendum dulce & delectabile. Quid leuius? quidũe dulcius? quid ſuauius quàm diligere? Hoc poteſt omnis homo ſanus & æger, diues & pauper, ſtultus & ſapiens, nobilis & ignobilis, ſeruus & liber: nemo ſe excuſet. Scripſit Philo Iudæus librum de legibus non ſcriptis, in quo docet, viros, qui recte ac ſine culpa vixerunt, quorum virtutes publicatę ſunt in ſacrarum literarum tabulis, non tantùm ad laudem illorum, verùmetiam ad lectores in ęmulationem prouocandos: fuiſſe leges quaſdam animatas & rationales, duabus de cauſis venerabiles: altera, quoniam oſtendunt quod prȩcepta legis à natura non diſcrepant: altera, quod hinc liquet, non eſſe opus magno labore ad exigendam vitam iuxta legum regulam, quando illi priſci ante leges ſigillatim proditas, non ſcripto iure vſi, pari facilitate atque felicitate vixerũt: vt merito quis dicere poſſit: leges ſcriptas nihil aliud eſſe, quàm vitarũ Patrũ cõmẽtarios, in quibus eorũ dicta, factaq; narrãtur: nã illi ſcholas nullas frequentauerant, nullis ẽceptorib. vſi fuerãt: ſed à ſeipſis inſtituti, doctiq;

Leges animatæ, quibus vſi priſci.

Vita ad legum regulã facilè exigenda.

ordinem

CAP. VI. ordinẽ naturę ſunt ſecuti: quę lex eſt dubiò procul antiquiſsima omnium, quàm ipſi ius ſummũ, fasque rati eſſe, totam vitam ſuam vlrrò ei ſubdiderunt: fortuitas autem res precibus & ſupplicationibus commendantes Deo propicio: hac quoque parte vixerunt fœliciter, accedente ad prõptam rectè agendi voluntatem diuina quoque prouidentia. Quàm ſunt hæc ab illis diuerſa, quæ noſtro tempore docent, qui ſegregauerunt ſeipſos.

Quod non tam naturâ mandatorum, quàm noſtra fiat ignauia, vt implere mandata non poſſimus, cùm quæ timori grauia ſunt, leuia ſint amori.

CAP. VI.

Matth 7. Obiectio via arcta. Pſalm. 16 Lex Chriſti non naturâ ſua, ſed ignauia noſtra grauis eſt. Reſpõſio. Chry. ho. 8 de pœnit. Hom. 2. in epiſt. ad Philipp. Hom. 16. in epiſt. ad Hebræos. De Epiph. hom. 1.

SED hîc iſti nobis obijciunt: Si tam leuia ſunt Chriſti præcepta, quàm ea, tu videri vis, cur igitur dixit Chriſtus, quòd anguſta eſt porta, & arcta via, quę ducit ad vitam, & pauci ſunt, qui inueniunt eam? Cur vias Domini duras appellat Propheta? Nos verò non noſtris, verùm eorum, qui totius orbis iudicio grauiſsimi, doctiſsimi, ſanctiſsimique ſunt habiti, verbis, ad hęc reſpondebimus. Ac primo quidẽ loco, quòd laborioſa via dei, quòd eius mandata videntur eſſe difficilia, dicit Ioannes Chryſoſtomus, non tam id fieri naturâ mandatorum, quàm noſtra ignauia. Quid enim eſſe poteſt melle dulcius? ęgroto tamen amarum perſępè videtur. Num quod naturâ tale fit? Minimè gentium, ſed eſt id morbi vitium. Ad eundem modum lex oneroſa, non tam ſua naturâ, quàm noſtra fit pigritia. Similiter Euſebius Emiſſe-

Emissenus: Non est, cur interdum Domini famu- CAP. VI.
latum intollerabilem pronunciemus, secundum
vel leuitatem, vel duritiem morum nostrorum.
Qualem animum habuerimus, tale super nos iugũ
Domini sentiemus. Nemo itaque dominicum o-
nus esse intollerabile conqueratur. Qui duri est
animi, qui cordis est asperi, ipse sibi facit durũ at-
que asperum iugum Christi. Et verè graui pre-
mitur sarcina mens subiugata peccatis. Onus ve-
rò Domini scit releuare, nescit opprimere. Ac vt
insit etiam aliquid in ipsius legis natura difficulta
tis & molestiæ: tamen si nautis minaces pelagi flu
ctus, si tempestates & hyemes agricolis, si vulnera
cædesque militibus, si pugilibus ictus, plagæque
grauissimæ leues adeò videntur & tolerabiles: vt
voluntarij magna cum alacritate se discriminib⁹
istis & difficultatibus offerant, spe temporalium
commodorum, quæ mox peritura sunt: quantò
magis homini Christiano videri leue debet ac tol
lerabile, si quid etiam aduersi ferendũ sit, cui præ-
mium in cœlo positum est, non momentaneum, 1. Cor. 2.
sed æternum, cùm nec oculus viderit, nec auris au 2. Cor. 4.
dierit, nec in cor hominis ascenderit, quæ præpa-
rauit Deus his, qui diligunt eum, vt verè dictum
sit à Paulo: Quod in præsenti momentaneum est,
& leue tribulationis nostræ, supra modum in sub-
limitate æternum gloriæ pondus operatur in no-
bis, non contemplantibus nobis, quæ videntur,
sed quæ non videntur: quæ enim videntur, tem-
poralia sunt: quæ autem non videntur, æterna. Le-
ue Paulus vocat & momentaneum, quod est in
præsenti tribulationis: at isti non satis habent, si
dicant esse difficile, verùm prorsum impossibile:

prorsus volunt esse importabile, cui ferendo nemo sit mortalium. Interea tamen purum Dei verbum haberi volunt, quod isti loquuntur & sentiunt: quamuis ex diametro, quod aiunt, cum Dei verbo pugnare videatur. Sed libet adscribere, quæ paulò pluribus verbis tractat hac de re Chrysostomus, scribens in illum Psalmi locum: In mandatis eius volet nimis: Amor, inquit, in legislatorem, facilem & gratam facit legem, etsi videatur habere aliquam difficultatem. Nemo autem quod dico, reprehendat, si tali exemplo vsus sum. Nam Paulus quoq; eo vsus est, sic dicens: Sicut exhibuistis membra vestra serua immunditiæ: ita exhibete iustitiæ. Qui meretricis itaque amore captus est, etiamsi verberetur, etiamsi se turpiter & indecorè gerat, etiamsi expellatur ex patria, etiamsi bonis paternis euertatur, etiamsi Patris beneuolentia priuetur, etiamsi grauia patiatur: ea fert iucundè & libenter, propter amorem impudicum. Quòd si illa cum voluptate suscipiunt, quomodo non multò magis DEI præcepta, quæ sunt salutaria, & gloriæ plena, & magnam nobis præbent philosophiam, & animam meliorem efficiunt, oporret cum magna voluptate suscipere, & nihil esse difficile in eis existimare? Difficultatem enim non natura præceptorum, sed multorum solet socordia efficere. Itaque si quis ea cum studio & alacritate animi suscipiat, videbit ea esse leuia & facilia. Quocirca dicebat CHRISTVS: Iugum meum suaue est, & onus meum leue. Quod etiam postea pluribus productis exemplis confirmat Diuus Augustinus, cùm & ipse locum hunc enarraret ex Euangelio: Iugum meum suaue est &

In psal. 111.

Aug. lib. 5. de Musi. c. 14. & ser. 9 de verbis domini.

& onus meum leue: pluribus verbis laboriosi- CAP. VI.
orem esse docet huius mundi amorem. Et in In psal. 92
Psalmos commentatus: Bonum opus, inquit, non
multum laborat: malum opus habet laborem. Ac
alio quodã loco, adducens illud ex Psalmo: Pro- De nat. &
pter verba labiorum tuorum, egò custodiui vias gratia ca.
duras. Duræ sunt, inquit, timori, leues amori. Om penult. &
nia quippè sunt facilia charitati, cui vni Christi vltimo. &
sarcina leuis est, quin ea potiùs est ipsa illa sarcina ser. 48 de
quæ leuis est. Itaque quę dura sunt laborantibus, remp. &
eisdem ipsis mitescunt amantibus. Nam quæ ęqua serm. 12. de
sunt etiam & immania, prorsus facilia, & prorsus verbis apo
nulla efficit amor. Et in libro de gratia & libero stoli.
arbitrio: Sarcina illa, quæ infirmitati grauis est,
leuis efficitur charitati. Et in libro de perfectione
iustitiæ: Quis autem nescit, cùm prȩceptum Cap. 7.
sit generale charitas, quia finis prȩcepti est cha- Charitati
ritas, & plenitudo legis est charitas, non esse nihil est
graue, quod diligendo fit, nõn timendo. Labo graue.
rant autem in Dei prȩceptis, qui ea timendo co
nantur implere. Sed perfecta charitas foras mit-
tit timorem, & facit præcepti sarcinam leuem.
Ac paucis interiectis, dicit: Charitati DEI non
esse graue mandatum Dei, non humanę volun-
tati, cui plus dando quàm oportet, ignora- Angusta
tur iustitia DEI. Et explicans illud ex Psalmo via laborã
triceſimo. Statuisti in loco spacioso pedes me- ti in timo-
os: Certè angusta, inquit, est via: laboranti an- re, lata a-
gusta est, amanti lata est. Eadem quæ angusta manti.
est, lata fit. In spacioso, dicit, posuisti pedes meos,
ne angustati pedes mei irent in se, & incurrẽdo in
se, deijcerẽt me. Ergò quod ait: Posuisti in spacio-
so pedes meos, plane fecisti mihi facilem iustitiã,

In orat de ijs quæ in tra Maximum gesta fuerunt.

quę mihi erat aliquando difficilis. Hoc est, Posui isti in spacioso pedes meos. Et iterum alibi: Quid difficile est in prȩcepto, leue est amanti. Gregorius quoque Nazianzenus: Quàm sint leues amori labores, exemplo Iacob Patriarchæ docet, cui 14. annis Laban Syro pro Rachel seruienti, visi sunt dies vnus. Quod exemplum etiam Hieronymus profert ad Eustathium scribens, dum probare conatur, quod nihil amantibus durũ est.

Greg. li. 9. ca. 2. in primũ librum Regum.

Quos secutus Gregorius quoq; Pontifex, loquês de præcepto dilectionis: Hoc est, inquit, prȩceptum Domini, hoc iugum est diuinæ suauitatis. Quid enim leuius, aut vnquàm gratius, quàm amor, fertur? quid prætereà graue non leuiter tolerat, qui amat? Quicquid enim diligitur, cum magna deuotione portatur. Potest hoc amor huius mundi, vt etiam quæ videntur difficilia, facilia videri faciat, & non possit multò magis, quò nihil est fortius, amor Christi. Quod si soli nos essemus, si nostris ipsorum viribus lex nobis implenda foret, fortasse nostrę nobis imbecillitatis conscij, de difficultate atque adeò impossibilitate ipsius non immeritò quæri possemus. Nunc autẽ qui vi-

Ephes. 3. 1 Cor. 12. Philip. 2. Hebr. 13.

uit in nobis Christus, qui per fidem habitat in cordibus nostris, ipse est, qui operatur omnia in omnibus: ipse est, qui operatur in nobis & velle & perficere: ipse est, qui facit in nobis, quod placeat

Chrys. ser. 11 de pass. Dom. ca. 22.

coram se. Hunc, sicut scribit Petrus Chrysologus, habemus in bonis adiutorem, qui dat posse quod iubet, & quæ præcipit, facit ipse. Quem etiã Bernardus vocat athletam fortissimum, in suis & pro suis pugnantem & vincentem, & inde victores coronantem. Hoc est, quòd cùm scribens ad Corin-

1. Cor. 15.

thios,

thios, gloriatus fuisset Paulus, quòd plus alijs omnibus laborasset, ne sibi, sueq; virtuti bona tribuere videretur, quæ per ipsum Deus operatus fuerat: subiunxit èuestigio: Non ego autem, sed gratia Dei mecum. Quæ tamen verba nequaquàm ita sunt accipienda, quasi cùm dixerit, nõ ego autem, hoc intelligi voluerit, nihil se laborasse, nihil prorsus operatum esse: Non enim adiecisset, mecum, si præueniente gratia, subsequens liberum arbitrium non habuisset. Poterat dicere, per me quemadmodum annotatum est à Bernardo, sed quia minus, inquit, erat, maluit dicere, mecũ, præsumens se non solùm operis esse ministrum per effectum, sed operantis quodammodo socium per consensum. Ac si diceret, abundantius laboraui, nõ ego, sed & ego: In eo enim, quod solo Dei dono præuentus sum, non ego: in eo autem, quòd donum voluntate subsecutus sum, & ego. Quę postrema verba videtur Bernardus ab Anselmo mutuatus, Pauli locum hunc explicante: Qui paulò superius etiam: Itaque nostra, inquit, & Dei sunt & nostra: quia ipse nos præuenit, vt velimus aspirando, qui adiuuando subsequitur, ne inaniter velimus: sed posimus implere quod volumus. Præueniente ergò gratia & bona voluntate, subsequẽte hoc, quod dei donum est, fit meritum nostrum. Explicans illud ex oratione Dominica: Fiat volũtas tua: quisquis auctor fuit operis in Matthæum imperfecti: Vide, inquit, quàm cautè locutus est. Non dixit: Pater sanctifica nomen tuum in nobis: adduc regnum tuum super nos, fac voluntatẽ tuã in nobis: ne seipsum Deus videatur in hominibus sanctificare, aut regnum suum super quos vult

CAP. VI.

Bern. in li. de gratia & libero arbitrio.

Orationis dominicæ explicatio.

CAP. VII. adducere, aut voluntatem suam in quibus vult facere, & per hoc inueniatur Deus personarum acceptor. Nec iterum dixit: Sanctificemus nomen tuum, suscipiamus regnum tuum: faciamus voluntatem tuam sicut in cœlo & in terra: ne hominũ tãmodo videatur esse, quod sanctificant Deum, aut qđ suscipiũt regnũ eius, aut quod faciũt voluntatẽ illius: sed mediè dixit & impersonaliter, id est, sanctificetur, adueniat, fiat: vt vtriusque personæ opus necessarium demonstraret: quia & homo Deum necessarium habet: & Deus hominem ad iustitiam faciendam. Nam sicut homo non potest facere bonum, nisi habuerit adiutorium Dei: sic nec Deus bonum operatur in homine, nisi homo voluerit. Sicut nec terra sine semine, nec semen sine terra fructificat: sic nec homo sine Deo, nec Deus sine homine iustitiam operatur in homine. Ac si dicat: Si hæc agitis, hæc oratis, digni filij estis huiusmodi Patris.

Quod operatur bona Deus in nobis, non ipsis nihil agentibus, verùm consentientibus, & simul operantibus nobis.

CAP. VII.

QVamobrem execrandus est eorum impius error, qui nihilo plus hominẽ asserunt in bonis agere, quàm agat securis in manu fabri, aut lutum in manu figuli: atque ita Deum per filium suum legem in credentibus implere docent, nihil vt agant ipsi. Quos etiam ad ea blasphemiarũ portenta deueniisse tandem videmus, vt eum qui solus bonus est, de quo dicit Propheta: Non Deus volens iniquitatem, tu es: eum etiam malorum

Matth. 19. Psalm 5. Deus non est mali operator.

rum auctorem faciant, neque bona magis, quàm ipsa etiam in nobis operari mala, impudenter affirment: quod haud aliter habere se dicant facinorosos, ad ea quę patrant crimina, quàm habet se gladius, quo iugulatur proximus. Neque minus esse proprium opus Dei Dauidis adulterium, aut Iudę proditionem, quàm Pauli vocationem. Nũquid potuit aliquid dici pestilentius? Quid autẽ est aliud hoc docere, quàm omnem ordinem, omnem benè agendi curam, omnem solicitudinem, prouidentiam, ac industriam, disciplinam omnem euertere, religionem ex mortalium animis radicitùs omnem euellere, denique proscriptam ab hominibus velle vitam humanam, & pro illa pecuinam ac feralem quandam securitatem ac licentiam introductam? Quorsum enim leges? quorsum magistratus? quorsum bonis prędmia, malis constituta sunt supplicia? Denique quorsum illud pertinet, quòd Deus etiam ipse mercedem regni cœlestis pijs promittit, gehennę verò pœnas impijs comminatur, si omnia, siue bona siue mala, sine nobis operatur in nobis? si absoluta necessitate & ineuitabili patimur magis, quàm agimus, aut velut serræ quædam, ab illo acti, agimus?

Blasphem. Phil. Melãchthonis.

Aug. cõtra Fortunat. disput. 2.

Sed nobis illud in præsentia refutare propositum non est, à quo non aures modò, verùmetiam cogitationes piorum abhorrent omnium, quòd quæ facinorosi patrant scelera, eorum sit auctor Deus. De eo tantùm breuibus disserendum esse putauimus, quomodo bona Deus operatur in nobis. Aperta sunt scripturæ verba, quòd à Deo gressus nostri diriguntur, quodque

Malorum auctor Deus non est.

Psalm 36. Esaiæ 26.

CAP. VII.

omnia opera nostra Deus operatur in nobis: quamquidem scriptura nihil est certius. Verùm interea non minus certum est & hoc, nos facere cùm facimus, quamuis ille faciat vt faciamus, præbendo vires efficacissimas voluntati, qui dixit: Faciam vt in iustificationibus meis ambuletis, & iudicia mea obseruetis, & faciatis ea: Quem Prophetæ locum adducens Augustinus: Cùm dicit, inquit, faciam vt faciatis, quid aliud dicit, nisi auferam à vobis cor lapideum, vndè non faciebatis, & dabo cor carneum: vnde faciatis? Et hoc quid est? nisi auferam cor durum, vndè non faciebatis, & dabo cor obediens, vndè faciatis. Ille facit vt faciamus, cui dicit homo: Pone Domine custodiã ori meo: Quod beneficiũ dei iã fuerat cõsecutus, qui dixit: Posui custodiam ori meo. Quando igitur legimus in scripturis, quòd omnia opera nostra operatur Deus in nobis, quòd operatur & velle & perficere, quod operatur omnia in omnibus, quòd facit in nobis, quod placeat coram se, nequaquã in eo sensu accipiendũ est, vt sic agi nos, cùm agimur spiritu Dei putemus, quemadmodum faber agit serram, sed potiùs, quemadmodum sessor agit equum: Operatur quidem in nobis Deus, verùm non ociosis nobis, sed ipsis etiã & voluntatem & conatũ adhibẽtib⁹. Quanquã vt velimus sine nobis operatur, inquit August. ab ipso enim præparatur voluntas nostra, cùm autẽ volumus, & sic volumus vt faciamus, nobiscũ operatur: sine illo tamẽ, vel operante vt velimus, vel cooperante cùm volumus, ad bona pietatis opera nihil valem⁹. Et alio loco: Nõ solùm, inquit, Deus posse nostrum donauit atq; adiuuat,

Ezech. 36.

Auguſt de grat & libero arbtr. cap. 16.

Pſalm. 140
Pſalm. 38.

Eſaiæ 26.
Philip 2.
1 Cor. 12.
Hebr. 13

Deus in nobis quomodo operatur.

Vide Aug 3. Hypognoſt con. Auguſt de gratia & libero arbitrio ca. 12.

adiuuat, sed etiam velle & operari operatur in nobis: non quia nos non volumus, aut nos non agimus, sed quia sine ipsius adiutorio nec volumus aliquid boni, nec agimus. Et in Psal 30. Quicquid Deus operatur per nos, nos videmur operari. Potest ille multum & totum sine nobis, & nos nihil sine ipso. Et iterum in alio libro: Intelligant, si filij Dei sunt, spiritu Dei se agi: vt quod agendum est, agant: & cùm egerint illi, à quo aguntur, gratias agant: aguntur enim vt agant, nõ vt ipsi nihil agant. Et iterum alio loco: Quamuis nisi adiuuante illo, sine quo nihil possumus facere: nos non possumus aperire, tamen nos aperimus illius adiumento, & opere nostro. Implet autem illud Dominus sine opere nostro: Nam quid est præparare cor, & os aperire, nisi voluntatem parare? Et tamen in eisdem literis legitur: Præparatur voluntas à Domino. Et, Labia mea aperies, & os meum annunciabit laudem tuam. Ecce Dominus admonet, vt præparemus voluntatẽ, in eo, quod legimus: Hominis est prẽparare cor: & tamẽ vt hoc faciat homo, adiuuat Deus. Quia præparatur à Domino, & aperit os, ita iubendo, vt nemo possit, nisi ipse id faciat adiuuando, cui dicitur: Labia mea aperies. In sententia ergo illa, vbi dicitur: aperi os, & implebo illud, quasi vnũ videtur ad hominem pertinere: alterum ad Deũ. In hac autem vbi dicitur: Ego aperiam os tuum, & instruam te, vtrunque ad Dominum. Quare hoc? Nisi quia in vno istorum cooperatur facienti, alterum solus facit. Quapropter multa Deus facit in homine bona, quæ non facit homo. Nulla verò facit homo, quæ non facit Deus, vt faciat

De grat. Dei con. Pelag & Cœlest. li. 1. cap. 25.

De corrup. & gratia cap. 2.

Li. 2. ca. 8. contra 2. epi. Pelag.

Guil lib. de meritis.

homo. Præclarè Guilhelmus Parisiensis: Opera, inquit nostra, opera sunt etiam Dei, quæ ipse operatur in nobis, & etiam per nos. Non quidem tanquam per organa quædam aut instrumentũ: tunc enim, nec ad laudem, nec ad vituperium, nec ad culpam, nec ad meritum imputãda essent nobis opera bona: Sicut citharæ & tibię nihil imputatur ad culpam aut meritum de citharisantibus & tibicinantibus. In nobis igitur operatur Deus bona opera sua & nostra, nõ tam præstando virtutem, facultatem, & oportunitatẽ, quàm etiam excitando, & foris doctrinis, & prędicationibus, & beneficiorum consolatione, flagellorum quoque stimulationibus, & interdum compulsionibus, & interius inspirationibus, ac reuelationibus, terroribus, & alijs modis multiplicibus, qui sibi soli noti sunt. Aequum est autem, vt illius adscribamus omnia diuinæ bonitati, nõ quòd nihil agamus ipsi, sed quod nihil possumus, nihil volumus, agimus aut sumus, quod non illius beneficio possimus, velimus, agamus, aut scimus, à quo solo proficiscitur omne datum optimum, & omne donum perfectum. Neque enim sufficientes sumus, vel cogitare saltem aliquid ex nobis, quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est.

Opera nostra bona, opera sunt Dei.

Iacob. 1.
1. Cor. 3.

Galat. 2.

Quemadmodum igitur à Paulo dictum est: Viuo autem iam non ego, viuit autem in me Christus: ita qui cum Paulo per fidem & baptismum eidem Christi corpori sumus insiti, cuius etiam spiritu vegetamur, si, quòd subinde nos monet, imitatores illius facti fuerimus, dicere, quisque nostrum cum illo poterit: viuo autem iam non ego, viuit autem in me Christus: laboro autem iam non

1. Cor. 4. 11

Viuimus, operamur, meremur in Christo.

non ego, laborat autem in me Christus: operor autem iam non ego, operatur autem in me Christus: mereor autem iam non ego, meretur autem in me Christus: modò sanus adsit horum verborum intellectus. Neque enim ea sic oportet accipi, quasi non viuamus, non laboremus, non operemur, non mereamur ipsi quoque: quinimo nos sumus qui viuimus, nos sumus qui laboramus, qui operamur, qui meremur: sed vt viuamus, facit vita nostra Christus: vt operemur, facit qui & voluntatem inspirat, & vires ad operandum suppeditat adiutor noster Christus: vt mereamur facit, qui merita sua nobiscum communicat, redemptor noster Christus. Sic Augustinus ad Bonifacium scribens: Nos quidem ambulamus, verum est, nos obseruamus, nos facimus, sed ille facit vt ambulemus: obseruemus, vt faciamus. Hæc est gratia Dei, bonos faciens nos, hæc misericordia eius, præueniens nos. Et in alio quodam libro: Nos ergo volumus, sed Deus operatur in nobis & velle: nos ergo operamur, sed Deus operatur in nobis & operari pro bona voluntate. Hoc nobis expedit & credere & dicere: hoc est pium, hoc verum, vt sit humilis & submissa confessio, & totum detur Deo. Quando itaque dicit homo Christianus: Viuo autem iam non ego, viuit autem in me Christus: hoc dicere videtur: Viuo autẽ ego, nõ iã ille, qui cõceptus in iniquitatibus ex carnis meæ parẽtibus, iræ filius natus: verũ qui sũ ex aqua & spiritusãcto Dei filius renatus, qui sum in baptismo veterẽ exutus, & nouum hominẽ indutus Dominum nostrũ Iesum Christũ, in cuius fide viuo, cuius etiam agor spiritu: Hic meam infirmi-

Aug. cont. duas epist. Pelag. li. 4 cap. 6.

De bono perseuerãtiæ cap. 13.

Viuo iã nõ ego quomodo intelligendũ

Psalm. 50. Ioan. 3. Galat. 5.

firmitatem adiuuat: hic ad operandum & voluntatem impellit, & facultatem suggerit: hic efficit pro sua inenarrabili bonitate, vt qui dum naturâ filius essem iræ, nihil mereri poteram, nisi gehennæ supplicia, factus per adoptionis gratiam Dei filius & hæres, frater autem ipsius & cohæres, iam deinceps mereri possim ea, quæ Dei filio & hædi, quæ Christum indùto debentur, vt quicquid Rom. 8. mereor, non tam meo, quàm ipsius, quem indui, Christi merito merear. Meum nanque meritum quatenus purè meum, extra Christum factum, non erat nisi meritum supplicij: Postquàm autè viuo in fide filij Dei, iam illud qualecunque à me profectum, illius aspersum sanguine pretioso, pretium ex eo mutuatur, vt fiat meritum cœlestis præmij, non sua quidem ipsius, verùm Christi viuentis, operantis, & merentis in me virtute, dignitateque: qui, quæ est illius immensa benignitas, merita mea quæ sunt ipsius dona, non tanquàm merita mea, sed tanquam dona sua coronat. Ná & ab ipso manant, & ex ipsius morte pretium acquirunt. Hic sanus est & pius horum verborum intellectus. Nos ergo sumus, qui viuimus: nos sumus, qui operamur: nos sumus, qui viuentes in fidei filij Dei, legem implemus, qui, quæ mandata sunt ab eo perficimus: verùm nón sine eo, qui dicit: Sine me nihil potestis facere. Illius destituti gratia, nihil possumus: illius adiuti gratia, nihil non possumus, qua fretus, nemo est ex ijs, qui credunt in Christum, qui non confidenter dicere queat: Omnia possum in eo, qui me cõ- Ioannis 15. Philip. 4. fortat. Nõ dubitauit Paulus dicere, θεοῦ γάρ ἐσμεν συνεργοι. id est, Dei náque sumus adiutores: vel vt

Meritũ extra Christũ est supplicij meritũ

Augusti-

Augustin⁹ loquitur, cooperarij. In terea nõ desũt, qui vocem Pauli συνεργίαν in homine Christiano damnant.

Quòd semel iustificatum gratia sua Deus non deserat, sinon ab eo deseratur: quodq; charitati non modo non impossibile, verum nec difficile quicquam sit.

CAPVT. VIII.

EST autem, quod ab Augustino quoque legimus annotatũ, Dei tãta bonitas, vt quem semel iustificauit impium, gratia sua nũquam deserat, si non ab ipso deseratur, nihil vt ei desit, quo minus piè semper, iusteque viuere queat. Quod etiam ab Ambrosio: vel à Prospero potius: hic enim est auctor libri de vocationi Gentium, animaduersum legimus: Qui certissimum esse vult, Nullum fidelium à Deo, non discedentem relinqui, neque cuiusquam ruinam, ex diuina esse dispositione dispositam: sed multis, qui iam iudicio rationis vtũtur, ideò liberum esse discedere, vt non diceſsisse sit præmium: & vt quod non potest, nisi cooperante spiritu Dei fieri, eorum meritis deputetur, quorum id potuit voluntate non fieri. Verùm testatur hoc etiam Propheta dicẽs: Dominus vobiscũ, quia fuistis cũ eo: Si quæsieritis eum, inuenietis: si autem dereliqueritis, derelinquet vos. Sic ille fons totius bonitatis & misericordiæ, nunquam nos deserit, nisi prius à nobis deseratur. Pulchra quadam similitudine docuit hoc Barlaam Eremita, vbi cum Ioſaphat Rege loquẽtem eum inducit Ioannes Damascenus: Sicut, inquit, Sol ad illuminationem omnibus ortus,

Aug de natura & gratia cap 26. & in cõfu. articulorũ faſo sibi imposito rum art. sept. Et ser 88. de tempore.

Ambr. vel Prosp li. 2. cap 4.

2. Para. 18.

Damasc. in vita eius.

ortus, sine inuidia porrigit radios, cunctosque illa luminari permittit. Ita & vera sapientia sui appetitores more Solis illuminat & illustrat, & splendidos ostendit. Si quidam claudentes oculos fulgorem eius videre nolunt, non idcirco reprehendus est Sol, vel à cæteris despiciendus, aut gloria sui splendoris per illorum inhonorabitur stulticiam: sed illi potius seipsos lumine eius priuantes, quasi cœci palpabunt parietem, & in multis foueis cadent, pluribusque lacerabuntur facies eorum spinis. Et quemadmodum Sol in suo spendore permanens illuminat reuelata facie fulgorem suum speculantes, eodem modo & lux Christi splendet quidem omnibus, ditissimè eis largiens suam claritatem. Participat verò vnusquisque iuxta quod desiderat & appetit. Neque enim deest alicui volentium se intueri Sol iustitiæ, neque tamen cogit sponte suas tenebras eligentes, sed proprio vniuscuiusque relinquitur arbitrio, & prælectũ quamdiu in hoc seculo est.

Lux Christi sicut Sol volentes illuminat & non cogit, deserentẽ deserit.

Rom. 8. Cæterum, si nobiscum & pro nobis Deus, quis contra nos? quid erit, quod præstare non possimus, illo per fidem in cordibus nostris habitante, illo viuente in nobis, illo operante in nobis, vt velimus: cooperante, vt quod rectè volumus, faciamus? Etenim à Domino præparatur voluntas nostra, quæ si magna est, charitas vocatur: nulla namque voluntas maior esse potest, quàm sit voluntas charitatis. Quin ardentem voluntatem ipsam, esse charitatem dicit Petrus Chrysologus, quæ tanta est, nihil vt sit, quod ei resistere queat: quandoquidem non solùm fortis est, vt mors, dilectio, quemadmodum à Sapiente scriptum est

Charitas voluntas maxima.

Ser. 35. in D. Laurẽt. Cant. 8.

est: verumetiam fortior ipsa morte: non ea re tantùm, quia, quos diuidit mors, non diuidit charitas: verumetiam quòd, cùm à corpore per mortem anima separatur, tum verò, quę fuit in corpore mortis huius tantum inchoata charitas, fit perfecta. Sensit vim huius magnę voluntatis ille, qui dixit: Quis nos separabit à charitate Christi? tribulatio? an angustia? an fames? an nuditas? an periculum? an persecutio? an gladius? Sicut scriptum est: Quia propter te morificamur tota die, æstimati sumus sicut oues occisionis. Sed in his omnibus superamus propter eum, qui dilexit nos. Certus sum enim, quòd neque mors, neque vita, neque Angeli, neque Principatus, neque virtutes, neque instantia, neque futura, neque fortitudo, neque altitudo, neque profundum, neque creatura vlla, poterit nos separare à charitate dei, quæ est in Christo Iesu Domino nostro.

Rom. 8. Charitas morte fortior.

Psal. 43.

Hęc igitur magna voluntas, quę charitas dicitur, quam Thomas Aquinas perfectionem charitatis appellat, in cuius corde diffusa est per Spiritum sanctum, huic iugum Domini verè suaue, huic onus eius verè leue est. Quamlibet enim asperum aliquid & durum esse videatur: si tamen hæc magna voluntas accesserit, non modò non impossibile, verùm ne difficile quidem, quin potius iucundum erit & suaue. Verum enim est, quod ab Augustino scriptum est, Sarcina illa, quę grauis est infirmitati, leuis est charitati. Documento sunt, tot tam sęui, terribilesque cruciatus: quos tot milia sanctorum Martyrum, etiá ex fragili fœmineo sexu, deinde tenerioris etiam ętatis, amore spõsi sui domini nostri Iesu Christi in-

Charitas rectè dicitur magna voluntas. Thomas de veritate q. 14. art. 5.

Áu. de gratia & li. arbitrio. cap. 17.

Euseb. li. 6. ca. 3. Origines puer martyrium app etuit. Ruff lib. 2. cap 5. li 2. de virginit. Socr li. 4. cap. 18.

inflammati: non maiore constantia, quàm animorum alacritate pertulerũt. Qua in re se tales præstiterunt, minus vt alacres ad epulas plerique, quàm isti ad vitá suam pro Christi nomine cum sanguine profundendam festinarent. Vt nullam nunc Origenis mentionem faciamus: quem tanto Martyrij studio flagrasse puerulum adhuc Ecclesiastica narrat historia, multum vt negotij mater habuerit in eo domi detinendo, ne vitam suam in apertum discrimen offerret: Vt nihil dicamus de beata Agne, de qua scribit Ambrosius, quod cum 12. annorum existens martyrium fecisset. Non sic ad thalamum nupta properaret, vt ad supplicij locum læta successu, gradu festina virgo processit. Deque alia quadam, de qua scribit idem Ambrosius, quamuis nomen subticet. Verùm Theodoram fuisse Simeon Metaphrastes vitam illius describens, indicat, quæ cum Dydimo quodam certabat de nece, prior vt ipsa pro Christo sanguinem funderet: Vt multos etiam alios silentio prætereamus, vnum in præsentia recensuisse contenti erimus, quod in eadem historia legitur Edissenæ mulieris exemplum. Quæ cùm esset facta certior, ciuitatis Edissenæ Præfectum, ad campum, in quem Christiani conuenerant, proficisci, posteaquàm vidit frequentiorem solito Christianorum populum eo tendere, currere præcipites, ac festinare, tanquam vererentur, ne quis deesset ad mortẽ, & ipsa suis ex ædibus properè prorupit, cùm nec ostium claussisset, nec, vt mulierum habitum decet, se diligentius operuisset, infantem quoque paruulum secum attrahẽs, ac rapido cursu, irrupto etiam officij agmine, festinauit.

Theod. li. 4 ca 17. Martyrij desiderium in muliere Edissena.

ſtinauit. Quam cùm ita feſtinantem præfectus vidiſſet, apprehẽdi, & ad ſe deduci iuſsit, ſimul percunctatus eſt, quônam infelix mulier tam feſtina properaret. Illa verò: Ad campum, inquit, quô catholicorum populus conuenit. Tum ille: Non audiſti, quòd Præfectus eò pergit, vt omnes interficiat, quos inuenerit? Audiui, inquit, mulier, & ideò feſtino, vt ibi inueniar: Et quô, inquit præfectus, paruulum iſtum trahis? Vt & ipſe, ait illa, martyrium conſequi mereatur. De Arrio quoque Antonino ſcribit Tertullianus, quòd cũ in Aſia perſequeretur, inſtãter omnes illius ciuitatis Chriſtiani ante tribunalia eius, ſe manu facta obtulerint, quibus ille dixerit: ὦ δειλοὶ εἰ θέλετε ἀποτυνήσκειν κρήμνους ἢ βρόχους ἔχετε. In li. ad Scapulam

Tantum potuit amor Ieſu Chriſti, non ſolùm apud viros, verumetiam apud fœminas, vt non modò non cederent periculis, nec infringerentur doloribus, nec formidarent res aſperas, nec vllos mortis terrores extimeſcerent, verumetiam quàm natura mortales omnes mortem fugiunt, ea ſit illis adeò non fugienda, adeò non horrenda viſa, vt expetendam etiam vltrò ducerent, nec magis dulce quicquam & iucundum eis accidere poſſet, quàm, ſi cuius morte ſe ſalutem aſſecutos, & ab æterna morte liberatos eſſe meminiſsent, pro eius nomine mortem vicißim oppetendi facultas & occaſio daretur: Cuius amore ſic inflammati plerique fuerunt, vt ſenſum etiam doloris omnem amitterent, & cum carbonibus incenſis, nudis pedibus inſiſtere cogerẽtur, nihil affirmarẽt intereſſe, vtrum per carbones illos, an per humi ſparſas roſas ſibi eſſet ambulãdũ? Cũq; Amor Chriſti fortiſs. Flamma Chriſti amoris flammas ignis ſuperat, & ſenſum doloris adimit.

flagris & neruis cęderentur, vt triticum, nisi benè exculcatũ & purgatũ in horreo: sic animã in cœlo, nisi sic excussam & perpurgatam, dignè stare non posse, dictitarent. Scilicet ijs durum fuit aliquid ex ijs, quæ multitudinis iudicio sunt multò durissima, quos ex summis corporis sui cruciatibus voluptatem quãdã animi non mediocrẽ percepisse legimus. Iis fuit aliquid imposibile, qui plus etiã vltrò præstiterũt, quàm à Deo mãdatũ fuerat. Nã vt exigat hoc à nobis lex charitatis, qua Deũ ex toto corde, ex tota anima, & ex tota mẽte nostra diligere iubemur, vt cũ deprehẽsi fuerim⁹, mortem prius, in eius nominis cõfessione, simus occumbere parati, quàm vt eum negemus: hoc certè, quod ab istis factum est, non exigit, vt vltrò se discrimini quisquam offerat: quẽadmodũ ab Athanasio in Apologia ad Cõstantinũ, & in ea quæ proximè sequitur de fuga sua, & à Gregorio Nazianzeno diligenter legimus animaduersum.

Deu 6. Matth. 22. Vide Petrũ Chrysolo. serm. 151. Morti vt vltrò se quis offerat, nõ exigit deus

Quid autem est, quod præcepit nobis Deus? Quid aliud, quàm id, quod ipse est. Deus charitas est, dicit Ioannes. Charitas igitur charitatem nobis præcipit: & quod iubet, ipse nobis præstat Deus charitas. Prior ipse diligit nos, ac ad se diligendũ accendit nos: seipsum impertit nobis, mãsionẽ facit apud nos, ita vt nos in ipso maneam⁹, & ipse in nobis. Quamuis autem prior diligit, nũquam tamẽ prior deserit nos, nisi priùs deseratur à nobis. Quòd nos deserit, culpa nostra: quòd mãsionẽ in nobis facit, ipsius fit gratia: qui paratior est ad eam nobis impartiendam, quàm simus nos ad recipiẽdã: tam est illius obuia bonitas, tam est nostra supina negligẽtia.

Oratione 8 in funere fratris Cæsaris, & 13. in funere Basilij

1. Ioan. 4. Vide Petrũ Chrys. ser 151. Ioan. 14.

Quod

Quòd Christiana iustitia charitas est, ex corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta.

CAPVT. IX.

VErûm, vt vnde cœpit, eo redeat oratio. Non sola fides iustitia nostra est, neque si spes ad eam accesserit, absoluta est iustitia nostra, Dæmones quoque fidem habent, & contremiscunt: Neque enim non credebant, cùm Christum confessi dicerent: Quid nobis est & tibi Iesu filj Dei? Hæretici quoque spem habent & fiduciam, neque soli Lutherani, verûm & reliqua fex hæreticorum. Sacramentarij, Anabaptistæ, ac quibuscũque alijs nominibus appellantur, se certos esse gloriantur, sibi propter Christum esse peccata remissa, seque esse apud Deum in gratia, ac citra dubitationem vllam, promissam sibi regni cœlestis hæreditatem consecuturos. Attamen, quamuis habeant fidem dæmones, quamuis habeãt inanem fiduciam hæretici: iustitiam tamen habere dici non possunt: quæ extra charitatem haberi nequit. Tribuit Augustinus Donatistis sacramenta, non detrahit Euangelium, non adimit fidem, sed quemadmodum hæc illis inesse posse confitetur, sic prodesse posse negat. Quid ita? Quia sola charitas est, quæ facit, vt hæc prodesse queant: extra quam si quis habeat omnia sacramenta, si prophetiam omnem, si scientiam omnem, si fidem omnem, ita vt montes transferat: si facultates suas omnes in vsum egentium distribuat, si corpus etiam tradat, ita vt ardeat, tãtũ abest, vt propterea iustus censeri debeat, vt eum nihil esse Paulus indubitanter affirmet.

Dæmones habẽt fidẽ. Iacob. 2. Matth. 8.

Fidem & fiduciam habent hæretici, August. in ser. super gestis cum Emerito, tom. 7. Charitas facit vt fides & sacramẽta nobis prosint.

1. Cor. 13.

CAP. IX. Quem Pauli locum diligenter in quarto libro
Clē. Alexā. ſtromatum tractat Clemens Alexandrinus. Hac ergo charitate, cùm, ſicut omnes alij hæretici & ſchiſmatici, deſtituti fuerint Donatiſtæ, (nam alioqui non diuiſiſſent vnitatem) negat Auguſtinus, alia, quę habebant omnia, quicquam illis vel ad iuſtitiam vel ad ſalutem profuiſſe: Nam cætera fruſtrà habet omnia, qui vnam charitatem non
Iacob. 8. habet: quicunque totam legem ſeruauerit, offen-
Matth. 12. dit autem in vno charitatis præcepto, factus eſt omniū reus: quia contra præceptum iliud facit, in quo pendent omnia: Siquidem hæc eſt plenitudo legis: hic eſt finis præcepti: hoc eſt vinculū
Rom. 13. perfectionis: hæc via Dei ad homines: hæc via ho-
1. Timot. 1. minum eſt ad Deum: Per hanc è cœlo deſcendit
Coloſ. 3. Deus in terram: per hanc ex iſta valle lachryma-
Pſalm. 83. rum aſcendere nos oportet in cœlum, vbi Chri-
Ioan. 12. ſtus eſt in dextera Dei ſedens: vt ſit, vbi Dominus
Aug. tract. ibi & miniſter eius: Charitatem habeto, dicit Au-
32. in Ioan. guſtinus, cuncta habebis: quia ſine illa nihil pro-
1. Petri 4. derit, quicquid habere potueris, extinguit delicta & ab ea pēdent vniuerſa. Sola eſt quæ vincit omnia, & ſine qua nihil proſunt omnia, & quæ vbi-
Charitatis cunque fuerit, ad ſe trahit omnia. Hæc omnium
laudes. arx eſt virtutū, hæc promiſsio regni, hæc prę̄miū eſt ſanctorum, abſque hac nihil eſt quòd ſe quiſquam bonum aut iuſtum fieri poſſe ſperet. Hinc eſt quòd cùm quæritur, vtrum quiſquam ſit homo bonus, non quæritur, dicit Auguſtinus, quid credat, aut quid ſperet, ſed quid amet: Nam qui rectè amat, proculdubio rectè credit, & ſperat: qui verò nō amat, inaniter credit, etiamſi ſint vera, quæ credit: inaniter ſperat, etiamſi ad veram felici-

felicitatem doceantur pertinere, quæ sperat. Et alio loco: Mores, inquit, nostri, non ex eo, quod quisque nouit, sed ex eo, quod quisque diligit, diiudicari solent. Neque faciunt bonos, vel malos mores, nisi boni vel mali amores. Et in libris de ciuitate Dei, definitionem veram & breuem virtutis eam esse dicit, vt sit ordo amoris. Quem Simplicianum de Casisia secutus, definit iustitiam Christianam, ordinatum amorem. Et de moribus Ecclesiæ catholicæ scribens idem Augustinus, omnium virtutum genus amorem ponit. Temperantiam esse definit amorem Deo sese integrum, incorruptumque seruantem. Fortitudinem, amorem omnia propter Deum facilè perferentem: Iustitiam, amorem Deo tantùm seruientem, & ob hoc benè imperantem cæteris, quę homini subiecta sunt. Prudentiam, amorem benè discernentem ea, quibus adiuuetur in Deum, ab ijs quibus impediri possit. Qui etiam alio loco? Interroget se quisque, inquit, quid amet, & inueniet vnde sit ciuis: verbi gratia: Amat aliquis mundum, & ea quæ sunt in mundo, carnem, pecuniam, honores, ciuis est Babyloniæ, nihil ei cum iustitia commune. Amat aliquis Deum, ciuis est Ierusalem, bonus est, iustus est, neq; dubitare debet, quin redditurus illi sit Deus in illa die coronam iustitiæ. Itaque propriè piorum & bonorum virtus est charitas, sine qua cæteræ virtutes & bonis inesse possunt, & malis. Habere baptismum, & malus esse potest: habere prophetiã, & malus esse potest: accipere Sacramentum corporis & sanguinis domini, & malus esse potest: habere nomen Christi, id est, Christianus vocari, & malus esse potest: habere Sacra-

Au. ser. 53. de tempore, in Enchri. ca. 117

Epistola 52 ad Macedon ca. 16.

Li. 15. cap. 2.

Li. 15. de gestis D. Saluatoris. Cap. 15.

August. in Psal. 64.

2. Timot. 4

Au. tract. 7 in epist. Ioan.

CAP. IX. mẽta omnia, et malus esse potest: habere virtutes alias, & malus esse potest. Sola charitas est, quam habere, & malus esse potest nemo. Hæc est proprius & singularis ille fons, cui nemo communicare potest alienus: ad solos hæc virtus pertinet catholicos, quam si habere possent hæretici, hæretici esse non possent: neque enim scinderent vnitatem, cuius vinculum est charitas. Quam Dõrotheus tectum esse dicit: quod sit absolutio quædam & perfectio virtutum omnium, sicut tectum domus. Et auctor operis imperfecti in Matthæum: Omnis, inquit, species iustitiæ in impostoribus inuenitur: sola autem gratia veræ charitatis non inuenitur, nisi in solis seruis Dei. Ideò hanc priuatam speciem charitatis sibi soli seruauit Spiritus sanctus: vt per nullius iustitiam & testimonium sic cognoscatur, vbi est Spiritus sanctus, quemadmodum per gratiam charitatis.

Charitate carent hæretici.

Dorotheus serm. 14.

Hom 4. in in cap 3. Matth.

Ex quo facilè perspici potest, falsum esse, quod vulgo nonnulli persuadere conantur hoc tempore: solam fidem iustificare, quam æquè malis atque bonis inesse posse constat: Charitas enim, inquit Augustinus, ea est, qua vna verè iustus est, quicunque iustus est. Et in eodem libro: Charitas, inquit, ea demùm verissima, plenissima, perfectissimaque iustitia est: charitas inchoata, inchoata iustitia est: charitas prouecta, prouecta iustitia est: charitas magna, magna iustitia est: charitas perfecta, perfecta iustitia est. Qui etiam contra duas Epistolas Pelagianorum scribens, negat pium quenquam dubitare, quôd quantô amplius diligimus in hac vita Deũ, tanto sumus iustiores: ac tum demùm piam, veramque iustitiam perfici, cùm

Aug. de natu. & grat. cap. 38. ca. 42. & 70

Idem lib 3. cap. 7.

Hom. 12.

cùm fuerit dilectio Dei perfecta. Et iterum alio loco, producens illa Ioannis verba: Qui diligit fratrem suum, in lumine manet: Manifestum est, inquit, quod iustitiæ perfectionem in fratris dilectione posuerit. Nam in quo scandalum non est, vtique perfectus est. Quod pluribus etiam verbis persequitur in libro de perfectione iustitiæ. Et iterum alio loco: Tunc erit, inquit, plena iustitia, quando plena sanitas. Tum plena sanitas, quando plena charitas. Plenitudo enim legis charitas est. Et ante Bernardum Anselmus: Per intellectum, inquit sapimus: per amorem, iustificamur: per vsum, beatificamur. In quantum quis Deum intelligit, sapiens est: in quantum amat, iustus: verùm, in quantum vtitur, beatus. Similiter & Cæsarius: Ipsa est vera iustitia, quæ pro amore Dei non solum amicos, sed etiam diligit inimicos. Et aliquot seculis antè Iustinus: Qui Deum toto corde & viribus amat, & proximum æquè ac seipsũ: is demũ verè iustus & bonus est. Bernardꝰ, Timore, inquit, vocamur, amore iustificamur. Et paucis interiectis: Sic ad ortum Solis iustitiæ Sacramentum absconditum à seculis de prædestinatis & beatificandis emergere quodammodo incipit ex abysso æternitatis, dum quisque vocatur per timorem, iustificatur per amorem, præsumit se quoque esse de numero beatorum. Audit se vocari, cùm timore conuertitur, sentit & iustificari, cum amore perfunditur. Et post pauca: Si initiũ sapientiæ timor Domini, in quo dicta est esse nostra vocatio, qui nisi prouectus in sapiẽtia est amor Dei, is dũtaxat qui interim ex fide est, ex quo & nostra

Li. 8. de trinitate c. 8.

In lib. de perfectione iustitiæ De similitudine ca. 163.

In dialogo quẽ habuit cum Triphone.

Bern. epi. 107.

Charitas iustificat et sanctificat. Contra Anomæos hom. 1.

Charitas aliarum virtutum forma & perfectio est & parens.

fit iustificatio. Chrysostomus quoque charitatem ipsam caput esse bonorum omnium dicit, & radicem fontem, & parẽtem, atque ea vna absente, cætera nobis nullum fructum adferre, nullam præstare posse vtilitatem. Hęc enim discipulorũ Domini indicium est, magnus seruorum Dei character & iudicium: In hoc inquit, omnes cognoscent, quod mei discipuli estis. In quo? Num in eo, vt mortuos suscitent, leprosos purgent, aut dęmonia expellant? Minime inquit, Sed illa missa faciens omnia, in hoc vno, inquit, omnes cognoscent, quod mei discipuli estis, si charitatem ad inuicem habueritis. Nam illa vnius supernæ gratiæ munera sunt, hoc humani studij est officium: animum autem probum, & generosum, non tam ea mouere, quę Deus prebuerit munera, quàm suorum laborũ officia consueuerunt. Quapropter Christus, non signis: sed à charitate suos cognosci discipulos asserit. Hæc enim, si adest, nulla pars deest Philosophiæ, sed integerrima, perfectissimaque virtutis ratio habetur: quemadmodum certè laborum expertem necesse est omnium, cui hæc deest. Omnium namque summa virtutũ, & totius plenitudo iusticiæ de illo nascitur amore, inquit Leo Magnus, quo Deus, proximusque diligitur. Quærit Rupertus, cùm & pater spiritus, & filius spiritus, & pater sanctus, & filius sanctus sit, quam ob causam vocabulum hoc, quod est Spiritus sanctus, propriè adscribitur personæ huic? Et mox respondet, nimirùm quia tota personæ huius operatio, nihil aliud, nisi sanctificatio est. Hæc operationum distinctio diligenter animaduertenda, quia Deus Pater,

Leo in ser. de sanct. Laurent.

Rup li. 1. in Matth.

Pater, omne quod factum est per filium, fecit: & omne quod sanctum est, per Spiritum sanctũ sanctificauit. Quid enim est spiritus eius, nisi amor tuus? & quomodo creatura rationalis aliter, nisi amando creatorem, potuit vnquàm, vel potest sanctificari? Igitur quamuis & Pater spiritus, & filius spiritus, & Pater sanctus, & filius sanctus sit, rectè tamen hæc sola persona, Spiritus sanctus, debuit nuncupari: cuius operatio propriæ creaturæ sanctificatio est: Sine quo nec angelus sanctus, nec homo sanctus est: Quem non habens angelus, Diabolus est: quem non habens homo, Antichristus est, vel membrum diaboli est. Hic sanctificationem, quæ eadem iustificatio dici potest, Rupertus tribuit soli charitati. Cuius æqualis Petrus Abbas Cluniacensis: Hęc est, inquit, illa charitas: non tãtùm faciens, sed omninò perficiens iustitiam: ad quá cæterę virtutes iustitię cooperantes, velut ad matrem filiæ respiciunt. De cuius radice exoriuntur, de cuius stipite, velut fructuosissimę arboris ramorum infinitas, speciosa dependet. Ibi castitas, ibi humilitas, ibi veritas, ibi synceritas, ibi obedientia, ibi omnis iustitia.

& CAP. IX.

Sãctus cur magis deo Spiritui tribuatur, q̃ patri & filio. Ioan. 1.

Spiritus sancti operatio propria est sanctificatio. Li 5. epi. 1.

Charitatem autem cùm dicimus, non eam hoc loco volumus intelligi, qua prior Deus perpetuò dilexit nos, & miserans attraxit nos: quæ causa nostræ iustificationis est efficiens. Nos autem nunc de formali loquimur, nimirum de ea, quam Paulus diffusam esse scribit in cordibus nostris per spiritum sanctum, qui datus est nobis. Datus autem nobis, vt habitet in nobis, tanquàm in templis suis, non corporaliter, hoc est, non secundum substantiam suam: Solus est enim Christus, in quo pleHier. 31. Rom. 5. 1. Cor. 3.

Deus quomodo in nobis habitat. Colloss. 2.

CAP. IX.

nitudo diuinitatis corporaliter inhabitat: verùm per fidem & charitatem, quam diffundit in cordibus nostris. Quemadmodum etiam Hilarius testatur, dicens: Habitat enim Deus in religiosorum mentibus, non corporali aditu, neque naturæ grauioris ingressu, vt alibi non degens, illic tantùm quò se intulerit, insistat: Sed spirituali virtute, in vacua se à terrenis labibus corda permittit, seseq; luminis modo, in patentibus innocentiæ foribus, mentes illuminaturus infundit. Sic & à Cyrillo scriptum est: Etiamsi habitauit in nobis verbum, dictum tamen etiam hoc est, quod in Christo habitet omnis plenitudo diuinitatis corporaliter. Sed cùm sentimus, quod caro factum sit, non eodem modo sicut in sanctis habitare dicitur, & in Christo istam factam esse habitationem definimus: sed quod secundum naturam vnitum, non tamen in carnem conuersum, talem effecerit habitationem, qualem & hominis anima cum proprio habere dicitur corpore.

Hilarius in Psal. 131.

Cyril li. 10 ca. 14. in Ioann.

Coloss 3. Ioan. 1.

Deus quo modo est in rebus creatis.

Quamobrem cùm in omnibus ijs quæ creata sunt, quatenùs & sunt, & creata sunt, per præsentiam, potentiam, & essentiam suam Deus esse dicatur: solę sunt mentes piorum, in quibus non solùm esse, verùm etiam habitare per gratiam: solus autem est Christus, in quo per vnionem substantiæ esse dicitur. Hoc est quod ab Augustino scriptum legimus: Fatendum est, Deum vbiq; esse per diuinitatis præsentiam: sed non vbique per habitationis gratiam. Deus enim qui vbique æqualiter totus est per suam simplicem substantiã: aliter tamen in rationalibus creaturis est, inquit Ber-

Ang. ep. 57 ad Dard. Deus quo modo vbique est.

Ber. ho. 3. super Missus est.

Bernardus, quàm in cęteris: & ipſarum, aliter in bonis eſt, quàm in malis per efficaciam. Ita ſanè eſt in irrationalibus creaturis, vt tamen non capiatur ab ipſis: à rationalibus autem omnibus quidem capi poteſt per cognitionem, ſed à bonis tantùm capitur etiam per amorem. In ſolis ergò bonis ita eſt, vt etiam ſit cum ipſis propter cõcordiam voluntatis. Tunc igitur nobis dari Spiritus ſanctus intelligitur, qui Patris amor eſt & filij: quãdo ſui nos huius amoris reddit participes: vt quẽadmodum ipſe cum Patre & filio vnus eſt Deus, vna ſubſtantia: ſic nos adhęrentes Deo, vnus cum eo ſpiritus efficiamur. Atque hoc eſt, quod iuſtificari, quod iuſtum fieri dicimus. Neque enim id aliud eſſe videtur, quàm quod à Propheta dictum eſt: Mihi autem adhærere Deo bonum eſt: Deus eſt enim iuſtitia noſtra, ipſe iuſtus, ipſe iuſtificãs nos: cui quantò magis adhæſerimus, tantò magis participes iuſtitię fuerimus. Hoc eſt, quod ab Auguſt. quoq; ſcriptũ legimus: Ea iuſtitia, quæ viuit in ſe ipſa, proculdubiò Deus eſt. Sicut autem cùm ſit in ſeipſa vita, etiam nobis fit vita, cùm eius efficimur participes: ita cùm in ſeipſa ſit iuſtitia, etiam nobis fit iuſtitia, cùm ei cohęrendo iuſtè viuimus: & tantò magis, minùsve iuſti ſumus, quantò magis illi, minùsve cohæremus. Adhæremus autem illi charitatis vinculo copulati: Quod etiam Cyrillus teſtatur his verbis: Voluntaria eſt noſtra cum Chriſto conglutinatio, & charitate ac fide perficitur. Et fides quidem in animo noſtro conſiſtit, veram Dei cognitionem efficiẽs, charitas verò mandatum eius ſeruare facit: Qui enim me diligit, is, inquit, mandata mea ſeruabit.

Spiritũ ſanctũ nobis dari quid.

1. Cor. 6.

Pſalm. 72

Pſalm. 118.

Rom. 8.

Aug. ep. 85

Titum 2.

Cyr. li. 10. cap. 14. in Ioan.

Qui

CAP. XI.

Ioannis 14. Ioannis 15. Qui ergò per fidem Christo solummodò coniunguntur, sola illi confessione inhærentes, nec charitatis vimine se colligantes, palmites quidē sunt, sed non fructuosi. Nam fides absq; operibus mortua quędam res est. Huiusmodi autem palmites agricolæ falx seueriſsimè amputat, & igni tradit. Hoc enim modo de infructuosis arboribus fieri solet.

Iacob. 2.

Si igitur iustitia est, per quam adhæremus deo: Deo autem per charitatem adhæremus, cui dubium esse potest, quin charitas nostra sit iustitia nostra? quæ quantò perfectior est, tantò perfectior erit iustitia nostra. Qua de re sic à Bernardo quoque scriptum legimus: Quis est, qui perfectè adhęret Deo, nisi qui in Deo manens, tanquàm dilectus à Deo, Deum nihilominus in se traxit, vicissim diligendo? Ergò cùm vndique inhærent sibi homo & Deus, inhærent autem vndique intima, mutuaque dilectione inuiscerati alterutrum sibi: per hoc Deum in homine, et hominem in Deo esse, haud dubiè dixerim. Quamobrem diligendo Deum, quodammodo trahimus illum ad nos, vt ipse vicissim diligat nos, qui dixit: Ego diligentes me, diligo. Si quis diligit me, diligetur à Patre meo, & diligam eum, manifestabo ei meipsum. Si quis diligit me, sermonem meum seruabit, Pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus. Porrò vbi mansionem facit Deus, ibi necesse est remissa peccata, quorum charitas multitudinem operit, ibi necesse est iustitiam omnem infusam esse. Quæ enim participatio iustitiæ cum iniquitate? aut quæ societas luci ad tenebras?

Bern. ho. 71 in Cant.

Deũ in homine, & hominem in Deo esse quid.

Prou. 8.

Ioan. 14,

1. Petri 4. 2. Cor. 6.

Quod

Quod autem dicimus diligendo Deum effici, viciſsim vt ipſe diligat nos, nequaquàm ita velimus accipi, quaſi priores nos dilexerimus Deum: quin cum Ioanne potiùs libẽter profitemur: quòd in hoc eſt charitas, non quaſi nos dilexerimus Deum, ſed quoniam ipſe prior dilexit nos: ipſe elegit nos ante mundi conſtitutionem: ipſe miſit filium ſuum propitiationem pro peccatis nõſtris. Nam niſi prior ille dilexiſſet nos impios, vt faceret pios: niſi dilexiſſet nos iniuſtos, vt faceret iuſtos: niſi dilexiſſet ęgrotos, vt faceret ſanos: niſi nimia quadam noſtri charitate flagrans, miſiſſet filium ſuũ propitiationem pro peccatis noſtris, qui & immẽſis beneficijs præſtandis, nos ad viciſsim diligendum excitaret, & verbo doceret, & exemplo nobis præiret, nos eum diligere nequaquàm poſſemus. Ipſius itaque miſericordia fit, vt diligentes viciſsim ab eo diligamur. Ipſius miſericordia præuenit nos: ipſius miſericordia ſubſequitur nos.

1. Ioan. 4. Epheſ. 1.

Rom. 3.

1. Ioan. 2

Pſalm. 58. Pſal. 22.

Hoc eſt quod à Proſpero quoque ſcriptum legimus: Qui veniunt, inquit, ad Deum, amore ducũtur: dilecti enim ſunt & dilexerunt, quæſiti ſunt & quæſiuerunt: & quod eos voluit Deus velle, voluerunt. Præclara ſunt ea de re Bernardi verba, quæ viſum eſt adſcribere. Nemo ſe, inquit, amari diffidat, qui iam amat. Libenter Dei amor noſtrũ, quem præuenit, ſubſequitur: Nam quomodo redamare pigebit, quos amauit, & necdum amãtes? Amauit, inquam, amauit. Habes enim dilectionis pignus ſpiritum, habes & teſtem fidelem Ieſum, & hunc crucifixum. O geminum, ipſumque firmiſsimum Dei erga nos amoris argumentum. Chriſtus moritur, & meretur amari. Spiritus afficit,

Proſper de voeatione Gentium, li. 2 cap. 9 Ber. epiſt. 107.

afficit, & facit amari. Ille facit cur ametur: iste vt ametur: ille suam multam dilectionem in nobis commendat: iste & dat: In illo cernimus quod amemus: ab isto sumimus vndè amemus. Charitatis igitur ab isto occasio, ex isto affectio. Quanta confusio, Dei filium ingratis oculis cernere mori entem? quod quidem facilè contingit, si desit spiritus. Nunc autem quia charitas diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis, amati amamus: amâtes amplius amari meremur. Et aliquot antè seculis Theodoritus: Considerâtes enim, inquit, quinam cùm simus, quęnâ bona accepimus. Et quod non nos primi dilexi-

Rom. 5.

mus: Sed amati vicissim amauimus. Et cùm haberemus odio, amati sumus: & cùm inimici essemus, fuimus reconciliati: cùm non ipsi supplices petijssemus, vt fieret reconciliatio: Sed ad nos legatus venisset vnigenitus, & qui iniuriam feceram⁹, inuitati sumus ab eo, qui fuerat affectus iniuria: & præter hæc reputantes susceptā pro nobis crucē, salutares passiones, mortis cessationem, datam nobis spem resurrectiōis. Hæc & quæ sunt huiusmodi considerantes, superamus eas, quæ in nos incurrunt difficultates, & beneficiorum memoriā conferentes cum ea, quæ est ad tempus afflictione corporis, lubenter ferimus rerum molestarum impetus. Omnes enim vitæ molestias cum amore in Dominum tanquàm in trutina conferentes, eas valdè leues inuenimus. Etsi omnia quę vidētur iucūda & delectabilia simul collegerimus, si cōtra diuinum expandatur desiderium, ea vmbra magis euanida, & quę vernis floribus facilius intereant, ostendit.

Est

CAP. X.

Charitas qualis & iustitia nostra.

Est itaque iustitia nostra, quæ legis plenitudo, quæ finis præcepti, quæ vinculum est perfectionis, charitas. Charitas autem non numi, sed Dei: charitas non terræ, non cœli, sed eius, qui fecit cœlum & terram: Charitas, vt est apud Paulum, ex corde puro, conscientia bona, & fide non ficta. Quo loco, sicut animaduersum ab Augustino legimus, conscientiam pro spe posuit: Ille enim spe rat, qui bonam conscientiam gerit: quem verò pũ git mala conscientia, retrahit se à spe, & non sibi sperat, nisi damnationem. Hæc igitur vbi adsunt, fides, spes, & charitas, ibi demùm perfecta est & absoluta iustitia. Quod Paulus etiam significare visus est, qui cùm Timotheo suo dixisset: Sectare iustitiam, quasi volens indicare, quibus in rebus iustitia sita sit: subiunxit mox fidem, spem, & charitatem. De quibus virtutibus ita scriptum ab Origene legimus: Puto quòd prima salutis initia & ipsa fundamenta, fides est. Profectus verò & augmenta ædificij spes est. Perfectio autẽ & culmen totius operis, charitas: & ideò maior omnium dicitur charitas.

Rom. 13. 2. Tim 1. Coloss 3. 1. Tim. 1.

August. in psalm 31.

Cõscientia pro spe à Paulo posita. 2. Tim. 2.

Orig lib. 4 ad Roma. epi. 120. ca. 30.

Quòd per Fidem, Spem, & Charitatem, quæ propemodum obsoleuerat in nobis, imago Dei restauratur.

CAP. X.

LEgimus hominem ad imaginem & similitudinem Dei factum esse: Quam quoad incontaminatã retinuit, iustus erat. Simul vt verò post admissum peccatum, hęc in eo imago, non quidem prorsus abolita, verùm obsoleta tamen est & deformata, iustus esse desijt: atque suam hanc iniusti-

Gene. 1.

Imago dei per peccatum deformatur in nobis. non aboletur.

Vide Aug. de spiritu & litera, cap. 28.

iniustitiã, ex inobediẽtia cõtractam, in vniuersam posteritatem suam, primus parens noster propagauit: ac per eius vnius dilictum, diuinum iudiciũ processit in omnes homines in condẽnationem.

Rom. 5.

Est autem non secundum formam corporis ad imaginem Dei factus homo, sed secundum rationem mente præditam. Quod cùm alij plerique omnes, tum longè vetustissimus ille Philo in eo libro, quem scripsit de opificio mundi, pluribus demõstrat. Sed & Clemens Presbyter Alexandrinus his verbis indicat: Est enim Dei imago, illud verbum & filius mentis germanum, diuinum eius verbum, lucis lux exemplaris & archetypa: Verbi autem imago est homo, vera mens quæ est in homine: qui ad Dei imaginem & similitudinẽ propterea factus esse dicitur, quod prudentia quæ est in corde, diuino verbo assimulatur: & ea ratione verbi, rationisque particeps dicitur. Verùm indicat hoc etiam ipsa ratio: Nam cùm Deus spiritus sit, non alibi consentaneum est imaginem eius esse, quàm in spiritu hominis. Sed ipsius etiam Apostoli declarat hoc auctoritas, cùm dicit: Renouamini spiritu mentis vestræ, & induite nouum hominem, qui secũdum Deum creatus est. Quod dixit: Induite nouum hominem, illius videtur explicatio esse, quod antè dixerat: Renouamini spiritu mentis vestræ: Quod mox addit: Qui secundũ Deũ creatus est, id alio loco quasi declarans, dixit: Ad imaginem Dei, quum alijs verbis idipsum præcipiens: Expoliantes vos, inquit, veterem hominem cum actibus eius, & induentes nouum, eũ qui renouatur in agnitionem Dei secundum imaginem eius, qui creauit eum. Ibi secundum deum,

Cle. in oratione adhortatoria ad Gentes.

Imago dei in homine est ratio.

Ioannis 4. Imago dei in spiritu hominis.

Ephes. 4.

Colloss. 4.

hic

hic verò secũdum imaginem, inquit, eius, qui creauit eum, vt creatum esse secundum Deum, nihil aliud intelligi possit, quàm esse creatum secundũ imaginem Dei creatoris, quemadmodum etiam annotatum ab Augustino videmus.

CAP. X.

De Genesi ad literā li. 3. cap 20.

Homo factus adimaginem trinitatis.

Vide Amb. li 3. de virginitate. Lib 12. de trinit. ca 6 li 14. de trinitat. ca. 8. & li 15. ca. 20.

Factus est igitur homo ad imaginem Dei in spiritu, quæ mẽs nostra est: factus est autem ad imaginem totius Trinitatis: quod ex voce, nostram, colligit Augustinus. Quę cùm sit pluralis numeri, non rectè diceretur, si homo ad vnius personæ fieret imaginem: siue Patris, siue filij, siue spiritus sancti: Habet itaque mens nostra, sicut ab eodem annotatum est, suam quoque Trinitatem: Est enim in ea memoria, est ratio siue intellectus, est & voluntas. Hæc ante peccatum ita fuerant in primo homine sana & integra, vt neque memoriam quicquã impediret, quò minus in recolẽda dei potẽtia, sapientia, bonitateq; versari sẽper posset: nec rationi deesset aliquid ad discernendum inter bonum & malum, verum & falsum, cõmodum & incommodum: nec esset, quod obstare voluntati, quò minus quæ sola est Christiana iustitia, per charitatem adhærere Deo posset. Cæterùm post infœlicem eius casum, in contrarium omnia reciderunt: Nam non ipsius magis primi parentis nostri, quàm vniuersæ posteritatis eius memoria sic est labefactata, vt in cuiusuis alterius rei cogitatione consumeretur potiùs, quàm cuius gratia à Deo facta fuerat. Ratio verò tanta demersa est caligine, vt vmbras rerum pro rebus ipsis, noxia pro salubribus, falsa pro veris amplecteretur. Voluntas autem vsque eò à creatore suo auersa, & ad omnem vanitatem fuit conuersa:

Imago Dei post lapsũ in homine planè deformata.

vt non Deo, qui fecit cœlum & terram, sed ipsi tantùm terræ visa sit adhærere: nihil vt aliud prè mens humana tota, quàm terra, quàm caro esse videretur. Hinc illæ Dei voces: Terra es, & in terram ibis. Et alibi: Terra, terra, terra, audi sermonem Domini. Non permanebit spiritus meus in homine in æternum, quoniam caro est. Quid multis? eò redacta fuit humana mens, vt in qua fuerat imago Dei, quasi pecudis imaginem in ea cernere liceret. Quod etiam Propheta deplorat, dicens: Homo cùm in honore esset, non intellexit: comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis.

Homo qua re terra & caro dicitur.

Gene. 3.

Gene. 6.

Psalm. 48.

Tantam hanc suæ creaturæ deformitatem, quam pulchram & decoram, nimirum ad imaginem sui fecerat, ferre non potuit Pater ille misericordiarum Deus: qui memor misericordiæ suę, immemor culpæ nostræ, rationem inuenit, qua sic obsoleta imago Dei, in homine renouari posset. Venit igitur à Patre Dei filius, verbum caro factum, & fidem dedit purificantem corda. Post filium Spiritus quoque sanctus missus est, per quē in cordibus nostris charitas est diffusa, quam qui habet, ei munda sunt omnia. Per hæc duo fidem & charitatem, ad Patrem redeundi spes facta est: Atque ita per hæc tria, purgata sunt illa tria, quę fuerant in mente nostra deformata. Fides illuminauit rationem siue intellectum: Credite nanque & intelligetis, dicit scriptura: Spes erexit memoriam: charitas purgauit affectum, siue voluntatem. Sic imago illa Dei, quæ tam fuerat in nobis obscurata, vix vt vllum iam illius vestigium appareret, renouari cœpta est: quæ renouatio

Imago dei in homine quomodo restituta.

2. Cor. 1.

Lucæ 11.

Actor 15.

Homo in tribus vulneratus, rursus in tribus renouatus.

Rom. 5.

Lucæ 11.

CAP. X.

uatio ad iustitiam, quæ nobis datur à Deo, pertinere videtur.

Esaiæ 7 secūdum 70 Interp

Tunc autem renouari dicimur, quando Dei beneficio fit, vt qui priùs portaueramus imaginem hominis terreni, portemus deinceps imaginem cœlestis. Nam quemadmodum anteà quoque dicere nos meminimus: errant, qui iustitiam nostram non aliud esse putant, quàm peccatorum remissionem: quandoquidem non solùm remittuntur nobis peccata, quando iustificamur, sed renouamur præterea à spiritu mentis nostræ: induimur nouum hominem, illum, qui de cœlo venit, Dominum nostrum Iesum Christum: in illius imaginem transformamur, & fit in nobis ea, de qua Paulus meminit, noua creatura, quam alibi dicit esse fidem, quæ per charitatem operatur. Nam quòd dixerat, in CHRISTO IESV, neque circuncisio valet aliquid, neque præputium, sed noua creatura: id in proximè præcedenti capite, totidem propè verbis dixit: In CHRISTO IESV neque circuncisio valet aliquid, neque præputium, sed fides quæ per charitatem operatur: facilè vt appareat, quòd per nouam creaturam, non aliud intelligi voluerit, quàm fidem non ociosam, non solam, vt nostri temporis contendunt hæretici: sed quæ per charitatem operatur: id est, exercetur. passiuè enim accipiendum est, cùm Græcè sit ἐνεργουμένη, quod prædictis plurimis scripturæ locis, in suo dogmatico de iustificatione probat FRANCISCVS Torrensis: per talem igitur fidem, quę in actu vel in opere est, quæ, sicut

Renouatio nostra quā do incipiat

1 Cor. 15. Ephes. 4. Rom. 13. Galat. 6. Galat. 5.

Creatura noua quid intelligitur à Paulo.

Iacobus loquitur, ostenditur ex operibus. Vel sicut apud Petrũ legimus, qua fit vt certam aliquis faciat vocationem & electionem suam, per talem inquam, fidem, quæ sic obsoleta fuerat, vt nulla propemodum esse videretur, imago Dei in nobis reparatur. Præclarè Augustinus: Vbi est fides, vbi
Psalm. 48. est spes vestra, vbi charitas vestra, ibi habet Deus imaginem suam.

Quòd iustitia Dei iusti sumus, non quia Deus est, sed qua nos iustos facit.

CAP. XI.

1. Tim. 1. COnstitutum itaque iam est, quòd iustitia nostra charitas est ex corde puro, conscientia bona, & fide non ficta: per quam quę deformata fuit in nobis, imago Dei reformatur: per quam etiam in filiorum Dei numerum cooptamur, & à
1. Ioan. 3. filijs diaboli discernimur. Charitatem autem, Aug. de spiritu & litera cap. 38. gustinum secuti, non eam intelligi volumus hoc loco, qua nos ipse diligit,, sed qua nos facit dilectores sui: qua nos amati à Deo, amamus Deum, & amantes amplius amari meremur: vsque eò verò semper hoc in Ecclesia certũ fuit & indubitatũ,
In dominica palmarum. vt inter publicas etiam illius preces legatur hæc oratio: Deus quem diligere & amare iustitia est. Quamobrẽ audiendi non sunt, qui iustitiã nostrã esse quiddã extra nos affirmãt: nihil vt in nobis esse velint, vnde iusti dicamur: sed ex ea sola iustitia nos iustos esse putent, qua Deus ipse iustus
Iustitia nostra nõ est extra nos. est, non qua nos iustos facit: ea sola charitate nos Deo charos & gratos esse, qua nos ipse charos habet, non qua dilecti ab illo diligimus illum, & diligentes amplius diligi meremur. Quasi dicat aliquis,

quis, parietem album esse, non ea quæ ipsi pariети, sed quæ mihi, vel meę vesti insit, libidine. Aquā feruentem calidā esse, non ea quæ ipsi aquæ, sed quæ igni insit, caliditate. Potéstne dici quicquam absurdius? Quis vnquàm ita delirantem audiuit aliquem, vt alicuius rei formam esse diceret, quæ ipsi rei non inesset?

Ecclesiædo ctrinade iustitia nostra.

Pugnat itaque cum ipsa ratione, si quis dicat iustitiā Dei, quæ nobis nō ineſt, causam esse formalem iustificationis nostræ: Neque minus pugnat cum recepta tot seculis totius Ecclesiæ doctrina: quę docuit nos quidem, quòd iustitia Dei iusti sumus, sed non hoc sensu, quasi nihil sit in nobis, quo iusti simus: verùm quòd hoc ipsum, quod in nobis est, quo iusti simus, non ex nobis est, verùm Dei donum est. Quod in libro de spiritu & litera, quem falsò pro se facere nouatores isti contendunt, aliquot in locis inculcat Augustinus. Sed apertius etiam hanc sententiam adstruit, enarrans illud ex psalmo: In tua iustitia erue me: Est, inquit, iustitia Dei, quæ & nostra fit, cùm donatur nobis. Ideò autem Dei iustitia dicitur, ne homo se putet à seipso habere iustitiam. Et eadem verba in alio Psalmo explicans: Cùm ero iustus, inquit, tua Deus iustitia erit, quia iustitia mihi abs te data, iustus ero: & sic erit mea, vt tua sit: id est, mihi abs te data. Et alio loco: Dicitur iustitia Dei, non solùm qua ipse iustus est, sed quam dat homini, cùm iustificat impium. Et iterum alibi: Ignorantes Dei iustitiam, id est, quam dat hominibus Deus, qui solus est iustus & iustificans: & suam volentes constituere, id est, velut à se sibi paratam, non ab eo impartitam: iustitiæ Dei non sunt subiecti. Et

Au de spiritu & litera ca. 9. 11. 18. & 31.

Psal. 30.

Psalm. 70.

Li. 14 de trinit. c. 12

Rom. 10.

Quęst. sup. Exo ca 25. Exodi 7. 4. Reg. 2. in alio quodam libro, loquens de virga Aaron: Nunc, inquit, virga Dei dicitur, quę primum virga dicta est Aaron, postea verò virga Mosi: Sicut dicitur spiritus Elię, qui est spiritus Dei, cuius particeps fuit Elias: sic illa potuit dici.

Rom. 10. Dicitur etiam Dei iustitia, quę nostra est, sed donata à Deo: de qua loquens Apostolus, Iudęos arguit, dicens: Ignorantes Dei iustitiam, & suam constituere volentes, tanquàm à se sibi paratam:

1. Cor. 4 contra quales dicit: Quid enim habes, quod non

Tract. 26. in Ioannē. accepisti? Eundem etiam Pauli locum explicans alibi: Quid est hoc, inquit, iustitia Dei & iustitia hominis? Iustitia Dei dicitur, non qua iustus est Deus, sed quam dat homini Deus, vt sit iustus homo per Deum. Et ad Bonifacium scribens: Non e-

Cōtra duas epi. Pelag. li. 3. ca. 7. nim propterea iustitia Dei dicitur, quoniam Deus iustus est, sed quia homini ex Deo est. Et ad Ho-

Ser. 69. de tempore. noratum scribens: Illa nanque, inquit, iustitia dei commendatur in eo, quod dicitur: Ignorantes Dei iustitiam, qua nos ex eius gratia iusti sumus, vt ipsa Dei iustitia nos simus, cùm iustè viuimus, credentes in eum, qui iustificat impium, illa, qua ipse iustus est, ęterna sua & immutabili iustitia.

Psalmo 142 Et producens illum ex Psalmo locum: Exaudi me Domine in tua iustitia, hoc est, inquit, non in mea. Si diceret: Exaudi me in iustitia mea, tanquà meritum vocaret. Vocat quidem in nonnullis locis & suam iustitiam, sed sic melius discernit, quia

Matth. 6: & suam quando dicit, datam dicit, quomodo dicimus panem nostrum quotidianum da nobis hodie, quomodo nostrum, quomodo da. Ne verò posset videri negare merita, post interiecta quędam subiungit: Hinc cùm exieris, recipieris

pro

pro meritis,& resurges ad recipienda, quę egisti: tunc Deus coronabit,non tam merita tua, quàm dona sua.Atque iterum alio loco : Qui crediderit in eum,non habebit suam iustitiam, quę ex lege est,quamuis sit bona lex: sed implebit ipsam legē non sua iustitia,sed data ex Deo: ita enim non cōfundetur:Charitas enim est plenitudo legis.Et vnde ista charitas? Diffusa est in cordibus nostris, non vtiq; à nobis,sed per Spiritum sanctum, qui datus est nobis. Rom.13. Rom.5.

Hîc, quod alijs quoque locis semel & iterum fecit, iustitiam nostram vult esse charitatem, non à nobis profectam , sed per Spiritum sanctum in cordibus nostris diffusam,qua legem impleri dicit. Ac paucis interiectis, cùm dixisset: Noli velle habere iustitiam tuam. Iustitia, inquit, sit, sed ex gratia sit, à DEO tibi sit, non tua sit. Sacerdotes, inquit,tui induantur iustitia.Vestis accipitur,non cum capillis nascitur:pecora de suo vestiuntur: Hanc prędicat Apostolus Paulus: A Deo tibi sit,geme vt impetres, plora vt impetres,crede vt impetres. Ac iterum post pauca: Totum,inquit,ex Deo,non tamen quasi dormientes, non quasi vt non conemur, non quasi vt non velimus. Sine voluntate tua non erit in te iustitia Dei: Voluntas quidem non est nisi tua, iustitia non est nisi Dei, esse potest iustitia Dei sine voluntate tua, sed in te esse non potest, nisi per voluntatem tuam. Demonstratum est quid agere debeas, iusit lex,non facias illud, aut illud,fac hoc,aut illud:demōstratū est tibi,iussū est tibi,apertū est tibi, si tibi est cor, intellexisti quid facias:roga vt facias: Et iterum paucis interiectis: Ser.de verbis apostoli. Psal.131.

iectis : Qui fecit te sine te , non te iustificat, sine te: Ergò fecit nescientem, iustificat volentẽ. Tamen ipse iustificat, ne sit iustitia tua, ne redeas ad damna, ad detrimenta, ad stercora. Inueniare in illo non habens iustitiam tuam, quę ex lege est, sed iustitiam per fidem Christi, quæ est ex Deo,

Philip. 3. iustitiam ex fide, ad cognoscendum eum, & virtutem resurrectionis eius, & communicationem passionum eius, & ipsa virtus tua erit, communicatio passionum Christi, virtus tua erit. Quid autem erit in communicationibus passionum Christi, si charitas non erit? Ac paulò post: Non poteris communicare Christi passionibus sine amore: sed quęro, quo amore? Non sit cupiditas, sed sit charitas;

1. Cor. 13. Si enim tradidero, inquit, corpus meum vt ardeam, & charitatem non habeam, nihil mihi prodest. Vt prosit tibi communicatio passionũ Christi, charitas adsit. Vndè tibi charitas, ô mendicissima infirmitas? vnde tibi charitas Dei? Vis ostendi tibi vnde sit? ipsum interroga horrearium dominicum. Si enim in te fuerit charitas Dei, communicabis Christi passionibus, & eris verus martyr. In quo charitas coronatur, ipse erit verus martyr. Vnde ergò tibi? Habemus thesaurum istum in vasis fictilibus, ait ipse Apostolus, vt eminentia virtutis Dei sit, & non ex nobis. Ergò vnde tibi charitas?

2. Cor. 4. nisi quia diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum, qui datus est nobis.

Ex his & alijs plerisque locis, hanc Augustini

Rom. 5. sentẽtiã esse cognoscimus, quòd nostra quidẽ iustitia iusti sum⁹, sed ita nostra, donata nobis vt sit à Deo, non à nobis ipsis parata. Neque enim nati, sed facti sumus iusti, facti autem non à nobis,

verũ m

verũm ab eo, qui creauit nos. Ipse fecit nos, & non ipsi nos, vt non minus ipsius opus sit, quod iusti sumus, quàm quòd homines sumus: Melius enim est iustum esse, quàm hominem esse. Quòd si nos homines facit DEVS, & iustos ipsi nos facimus, melius aliquid facimus nos quàm fecit DEVS: Quod cùm vel cogitare cumprimis absurdum sit, tenendum est illud firmiter: quemadmodum quòd homines sumus, ita & quòd iusti sumus, Dei donum esse. Ipsius opus est vt credamus: ipsius opus est, vt amemus. Atque hæc est iustitia nostra, fides quæ per charitatem operatur: hæc est renouatio nostra: hæc est imaginis Dei, quæ fuit in nobis obsoleta, restauratio. Hanc & nõ aliam Augustini de iustificatione nostra sententiam esse: cùm ex his, quę per nos adducta sunt, tum ex alijs nonnullis locis, manifestiùs est, quàm vt quisquam inficias ire queat. Neque diuersum sentire videtur, qui fuit æqualis eius Hieronymus: cuius hæc verba leguntur: Hęc hominis est summa iustitia, quid potueris habere virtutis, non tuum esse putare, sed Domini, qui largitus est: Quamobrem nemo se palpet, inquit Augustinus, de suo Satanas est, de deo beatus est. Quid est enim de suo, nisi de peccato suo? Tolle peccatum, quod est tuum: iustitia, inquit, de meo est. Quid enim habes, quod non accepisti? Et alio loco: Ab illo fit homo iustus, qui nunquam potest esse iniustus: sicut lucerna nõ à seipsa accenditur: ita nec anima humana sibi præstet lucem, sed clamat ad Deũ: Tu illuminas lucernã meã domine.

Pſalm. 99.

Quòd homines ſumus & quod iuſti ſumus Dei donũ eſt. Galat. 5.

Hier. lib. 1. con. Pelag.

Aug. tract. 49. in Ioã.

In Pſal. 109

Nunc videamus, num secùs ea de re Græci senserint. Neque verò necessarium esse putamus,

CAP. XI.

1 Cor. 4. Cyrilli Encomion. Cyrill. li. 12 Thesau c. 3 Euag lib 1. ca. 7. Eccle hist.

omnium proferre sententias. Cyrilli maximè visum est auctoritate niti, viri longè doctissimi, grauissimique, cui cum Arrianis, Eunomianis, Nestorianis perpetua fuit conflictatio, cui tributum etiam hoc elogiū ab Euagrio legimus, quod clarissimus præco, & fortis rectorum dogmatum propugnator decantetur atque prędicetur. Is Pauli locum adducens: Eum qui non nouerat peccatum, Deus pro nobis peccatum fecit, vt nos efficeremur iustitia Dei: Sicut, inquit, vnigenitus Dei filius in similitudine carnis peccati factus, ipse peccatum esse factus dicitur: sic & nos reformati ad ipsum per fidem iustitia Dei dicimur facti, quæ propriè filius est: nos enim naturalium bonorum Christi per Spiritum sanctum participes sumus, ipse autem rursus in seipso humana suscipit, ad diuinam pulchritudinem, naturam nostram in seipso reducens. Ac non ita multò pôst:

2. Cor. 5. Rom. 8.

Cap 5.

Omnia quæ naturaliter diuinæ insunt naturæ, non possunt naturaliter ac propriè creaturis inesse, sed per gratiam innata sunt. Quid enim habes, quod nō accepisti? Paulus clamat. Quare sanctitas quoque soli Deo inest naturaliter, in alijs per gratiam. A Deo enim sanctificata, quasi à fonte sanctificationem accipiunt, & ideô sanctificare non possunt: id autem Christus facit: Sanctificauit enim Ecclesiam.

1. Cor. 4.

Eph. 5.

Nunquid non pulchrè cum Augustino Latino cōuenit Cyrillo Græco? Quid enim hic aliud, quàm negat naturâ nos esse iustos, negat nasci nos, verùm fieri dicit iustos, atque id non à nobis, verùm ab eo, qui solus iustus est & iustificans: cui quod esse, hoc ipsum est iustum esse: ab eo qui

CAP. XI.

qui factus est nobis sapientia: & iustitia, sanctificatio, & redemptio, Domino nostro Iesu Christo: 1 Cor 1. in quo plenitudo diuinitatis inhabitat corporaliter: de cuius plenitudine omnes nos accepimus: de plenitudine misericordiæ eius, de abundantia bonitatis eius. Ipse est enim ita bonus, vt sit ipsa bonitas: ipse est ita iustus, vt sit ipsa iustitia. Videtur autem hoc natura boni flagitare, quemadmodum in eodem libro Cyrillus, & ante eum aliquot in locis auctor est Dionysius, vt omnibus se proponat, & frui se velit omnes, prout singuli possunt, quòd certè facit. Habitaturum enim se in nobis promittit, & nos in filios adoptaturum. Ita ergo clemens & bonus est Deus, vt bonitas sua per filium in Spiritu sancto ad omnes transeat, & nemo à participatione suæ bonitatis repellatur. Patris verò participatio per filium in spiritu decenter & propriè fit: nam & Sole per splẽdorem, qui ex eo emittitur, nec sine calore participamus, qui operationis spiritus sancti imaginem gerit. Et iterùm alio loco: Bonus, sanctus, cæteraque huiusmodi de hominibus quandoque per participationem veri boni & sancti dicuntur.

Colloss. 2: Ioan. 1, Dionysius li 4 cap. 1. cœlestis Hie. & de diuinis nom. ca. 4. 2. Cor. 6. Leuit. 26. Ioan. 14. Cyril. li. 7. Thesau. capit. 4.

Ex his & alijs Cyrilli locis non dubiè colligitur, quòd nos sumus, qui boni, qui sancti, qui iusti sumus, verùm non natura, sed per participationem tantum, hoc est, quatenus Dei participes efficimur: qui non tam bonus, quàm ipsa bonitas: non tam sanctus, quàm ipsa sanctitas: non tam iustus, quàm ipsa est iustitia. Cæterùm ad hanc participationẽ Solis illius iustitiæ, qui lucẽ habitat inaccessibilẽ, nos qui sedebam⁹ in tenebris, & in vmbra mortis, virib⁹ ipsi nostris puenire nulla ratio-

1. Tim. 6. Luc. 1. Ephe. 1.

ratione potuimus. Fecit igitur, qui diues est in misericordia, Dominus Deus noster, non pro meritis nostris, quæ nulla erant nisi mala, & æterno supplicio digna, sed propter nimiam charitatem suam, qua dilexit nos, vt eum qui splendor est ipsius gloriæ filium suum vnigenitum, è sublimi cœlo demitteret, qui carnis nostræ particeps factus, & eam indutus, qua ratione suæ diuinitatis ipso largiente participes fieri possemus, in hac lachrymarum valle nobiscum versatus, ac per omnia similis nobis factus, illuminans tenebras nostras, ac splendore suæ lucis omnem ex animis nostris caliginem depellens, nobis demonstraret.

Hebr. 1.

Philip. 2.

Baruch. 3.

Hebr. 4.

Christus cur in mundũ venerit

Neque enim in hunc mundum veniendi sola Christo causa fuit hæc, vt pro peccatis nostris morte sua satisfaceret, ac nos per hunc modum patri suo cœlesti reconciliaret, verumetiam vt quemadmodum nos iam reconciliatos, in nouitate vitæ ambulare, hoc est, in sanctitate & iustitia omnibus diebus nostris Deo seruire oporteret, in corpore mortis nostrę, se nobis exemplum proponeret. Quod etiam testatur Eusebius Emissenus cùm dicit. Ad hoc ad nos è cœlo descendit, vt non solum nos redimeret mortis pretio, sed etiam vt vitæ ædificaret exemplo. Propterea corpus peccati gestauit, sicut Basilius quoque scriptum reliquit, vt nos ipsius vitæ conuersationem, quantum possibile est, imitaremur. Præclarè sanctus ille monachus Macarius: Deus cùm sit infinitus, inaccessus, & increatus: per infinitã & increatam bonitatem suam seipsum demisit, induitque membra corporis nostri, atque vt ita dicam, minuit se ab inaccessa illa gloria, ac per clementiam

Ad Monachos ho 36

Lucæ. 1.

Basil. de vita solitaria cap. 1.

Rom. 6.

&

& humanitatem mutata figura, seipsum corporeum reddidit, vt vniri posit creaturis suis visibilibus: nempè animis sanctorum atque angelorũ, vt ita participes esse possent vitæ diuinę: possent in vnitate viuere, vitam mortales sentire, & ad æternam gloriam peruenire: Factus homo, inquit Faustinus, obseruare voluit quodcunque docuisset, vt cæteros inuitaret: magis autem dixerim, vt cæteros subleuaret. Et qui fuit aliquot seculis posterior Berno: Factus est, inquit homo, vt viam redeundi panderet homini puro, ad Deum per hominem DEVM. Itaque vita eius nobis viuendi regula, mors à morte fuit redemptio. Illa vitam instruxit, mortem ista destruxit. Mors Christi, mors fuit mortis nostræ: quoniam ille mortuus est, vt nos viueremus. Quemadmodum autem peccatis mortuos, iustitiæ nos viuere deinceps oporteret: inter nos aliquandiu versatus exemplo suo nos docuit: Idcircò nanque in carne apparuit, dicit Gregorius, vt non solum nos per passionem redimeret, verumetiam per conuersationem doceret, exemplum se sequentibus præbens. Et alio loco: Ad hoc Deus apparuit in carne, vt humanam vitam admonendo excitaret: exempla præbendo accenderet: moriendo redimeret: resurgendo repararet.

Fausti. in li. de fide cõt. Arria. ca. 3

In serm. de Ascen. Domini.

Idem li. 2. moralium cap. 6.

Oscæ. 13. 1. Pet. 2.

Greg. Past. curę, lib. 1. cap. 3.

li. moraliũ 21. cap. 5.

Grè. Nisse. in l. ad Harmon.

Quid nomen Christianum sibi velit. Ser. 182.

Ante quem etiam Augustinus: Assumpsit verbum Dei formam serui, in qua posset conseruos verbo instruere: vitæ suæ, morum disciplina informare. Et eius æqualis Paulinus: Ad hoc venit, inquit, Christus, vt vitam suam nobis in formulam & speculum vitæ proponeret. Quod pluribus etiam verbis in lib. diuinarum institutionum demonstrauit Lactantius. Quam-

Paulinus ad Seuerum epist. 2.

Lact. lib. 4 cap. 24,

Christus qualis causa iustificationis nostræ.

Quamobrem causa meritoria iustificationis nostræ, morte sua nobis factus est Christus: omni autem vitæ suæ genere, factus est causa nostræ iustificationis exemplaris: vt verisimè dicatur, ipsius nos iustitia iustos esse. Nam siue quis meritũ spectet: mortis ipsius merito fit, vt iusti simus: Nisi enim dedisset semetipsum pro nobis, vt nos redimeret ab omni iniquitate, & mundaret sibi populum acceptabilem, sectatorem bonorum operum: nos iusti sectatoresque bonorum operum nullo modo esse potuissemus: Siue quis ipsam cõsideret iustitiam: non eam aliundè, quàm ab ipso Christo habemus: qui nisi factus esset nobis iustitia: nisi nobis & verbo & exemplo iustitiæ viam commonstrasset: nobis ad eam aspirare nunquam licuisset: in tenebris adhuc versaremur, omnique prorsus orbi lumine, in via iniquitatis errantes, à via iustitiæ procul abessemus: nisi nos paternæ splendor gloriæ Christus illuminasset. Huius itaque splẽdoris, qui Christus est, quisquis particeps est, is demùm iustus est: vt nihil sit aliud iustum esse, quàm Christi participem esse: Quemadmodũ etiam à Paulo dictum est: Participes Christi facti sumus: si tamen initium substantiæ eius, vsque ad finem firmum retineamus: Quicunque in nouitate vitæ ambulauerit, dicit Hilarium secutus Ambrosius, quicũque tramitẽ iustitię tenuerit, Christi particeps est. Christi autem participem esse, est Christianum esse: à Christi enim participatione Christiani vocamur. Porrò fiunt, non nascuntur Christiani, sicut à Tertulliano scriptum, ab Hilario & Hieronymo legimus repetitum. Quanto magis autem aliquis Christi particeps fuerit, tãto magis

Titum 2.

Iustum esse quid.. Heb. 2. In Psal. 118. serm. 8. Christianũ esse quid sit Ter. in Apologetico Hilar. li. 12. de Trinit. Hier. in ep. ad Lætam. ser 2. de resur. dom.

magis Christianus, hoc est, iustus dici meretur. Præclara sunt Leonis magni verba: Crux Christi quæ saluandis est impensa mortalibus, & sacramentum est, & exemplum: Sacramẽtum, quo virtus impletur diuina: exemplum, quo deuotio incitatur humana: Quoniam captiuitatis iugo erutis, etiam hoc præstat redemptio, vt eam sequi possit imitatio. Nam si mundana sapientia ita in suis gloriatur erroribus, vt quem sibi quisque ducem elegerit, eius opiniones & mores atque omnia instituta sectetur: quæ nobis erit communio nominis Christi? nisi vt ei inseparabiliter vniamur, qui est, vt ipse insinuauit, via, veritas, & vita? Via scilicet conuersationis sanctæ: veritas doctrinæ diuinæ: & vita beatitudinis sempiternæ. Qui etiam alio loco dicit: Hæc Domini nostri opera, non solùm sacramento nobis vtilia sunt, sed etiam imitationis exemplo, si in disciplinam ipsa remedia transferantur: quodque impensum est mysterijs, prosit & moribus: vt meminerimus nobis in humilitate & mansuetudine redemptoris nostri esse viuendum. Quoniam sicut ait Apostolus: Si cõpatimur, & conregnabimus. Frustra enim appellamur Christiani, si imitatores non sumus Christi: qui ideò se dicit viam esse, vt conuersatio magistri, forma esset discipuli, & illam humilitatem eligeret seruus, quam sectatus est Dominus. Sed & à Saluiano rectè scriptũ est: Nihil prodest nomen sanctum habere, sine moribus: quia vita à professione discordãs, abrogat illustris tituli honorem, per indignorum actuum vilitatem. Gregorius Nisenus: Qui Christianismum simulant, eos esse scribit simiarum similes: Si quis, inquit,

Ioan. 14.

Ser. 5. de Natiuitate Domini.

Sal. libr. 3. in fine.

quit, nomẽ Christi sumat: quæ verò vna cùm hoc nomine considerantur, vita non exprimat neque repræsentet, is nomen ementitur, iuxta propositam à nobis similitudinem personam in animam humanæ figuræ conformatam, & assimilatã similiæ apponens. Et ante eum Cyril. Hieroso. Nihil enim proderit nobis, inquit, Christianorum possediſſe appellationem, si opera illam non sequantur. Ne fortè & illud nobis dicatur: Si filij Abraham essetis, opera Abrahæ faceretis. Hoc est igitur Christianum & iustum esse, Christi participẽ esse: Quod tum efficitur quisque, quando Christum induit. Quid est Christianismus, quærit Basilius: ac mox respondet: Similitudo Dei, quò ad eius humana capax est natura: Si Christianismum, amplexus es, stude similis fieri Deo: indue Christum. Quomodo illum indues? Qui baptismum non accepit, quique vestem incorruptionis non induit, similitudinem Dei repudiauit. Ac paulò superius: Assume viscera miserationis bonitatem & comitatem, vt Christum induas, Quibus enim modis sympathiam assumpseris, eisdem & Christum indues, & per Christi cognationem Deo quoque coniunctus eris. Quẽ imitatus frater eius Gregorius Nissenus: Susci pe, inquit, viscera misericordię, beneficiũ exerce, vt induas Christum. Per quos enim misericors & benignus es, per eos Christum induis: Christique necessitudine & coniunctione cum Deo coniungeris & deuinciris. Ac paucis interiectis: Quoniam accepisti vt esses Christianus, operam da, vt sis Deo similis: indue Christum. Quo autem pacto illum indues? nisi eius signeris nota, nisi baptismum susci-

Operandũ bene.

Christianismus quid Basil. in Hexamerõ hom. 11. Galat. 3.

CAP. XI.

suscipias, nisi capias incorruptionis indumentũ. Hęc ille, explicans verba illa scripturæ, Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram. Et iterũ Basilius in Asceticis: Christiani- Basil. ca. 43
mi, inquit, finis hic est, vt Christum pro mensura incarnationis, iuxta quod cuiusq; vocationi com petit, imitemur. Quod idem pluribus verbis docet frater eius Gregorius Nissenus, ad Olimpium monachum, perfecti hominis Christiani formam describẽs: quam nihil aliud esse vult, quàm Christi imitationem. Christiani finis.

Ex quibus Basilij, Gregorijque Nisseni scriptis colligere licet, quod ab Augustino quoq; scriptũ est: duobus modis nos Christum induere: per baptismi susceptionem, & per morum eius imitationem. De priore genere dicit Apostolus ad Galatas scribens: Quotquot in Christo baptizati estis, Christum induistis. De posteriore meminit, cùm Romanos iam proculdubiò credentes, & per baptismũ Christum indutos, hortatur, vt induantur Dominũ nostrũ Iesum Christũ. Priorem igitur iustitiam, credentes in baptismo consequimur: vbi complantati facti similitudini mortis Christi, vetere simul homine crucifixo nouũ induimus: qui secundum Deum creatus est in iustitia & sanctitate. Quo quidem tempore nõ solùm peccata nobis omnia remittuntur, passionis & mortis Christi merito, quod nobis credentibus in baptismo communicatur: haud aliter ac magis etiam quàm si eadẽ ipsi pro peccatis nostris passi, atq; adeundẽ modũ mortui essemus: verumetiam infunditur omne gratiarũ genus, ipso gratiarũ largitore Christo per fidem in cordibus nostris habitante: Aug. li. 5. de bap. parvulorum cap. 35. Christum induere. Gal. 3. Rom. 13. Ephe. 4. Ephe. 3.

vt si quē, simul atque lauacro regenerationis ablutus est & sanctificatus, ex hac vita migrare statim contigerit: dubium esse debeat nemini, quin is Christum indutus, & quod Christus est natura, per adoptionis gratiam filius Dei factus, hæreditatem regni cœlestis eueſtigio consequatur: etiá si non modò nulla bona, verumetiam opera multa mala baptismum eius præcesserint. Cæterùm si posteaquàm fidem est & baptismum consecutus, aliquod ei viuendi spacium Deus suppeditare sit dignatus: nequaquàm suffecerit, quòd per gratiam adoptionis, quam adeptus aliquis est, credens & baptizatus, CHRISTVM indutus, filiusque Dei factus est. Neque enim sine causa dictum est à Ioanne, Charissimi, filij Dei sumus, & nondum apparuit quid erimus: fieri enim potest, vt qui per baptismum & fidem Christum indutus, filius Dei per adoptionis gratiam factus est: posteaquàm gustauit semel donum cœleste, particeps factus est Spiritus sancti, contristet voluntariè peccando Spiritum sanctum, quem accepit: & quod ipse factus est, templum eius violet: atque ita duplo quàm anteà gehennæ filius efficiatur: quòd melius illi fuerat non cognoscere viam iustitiæ, quàm post agnitionem retrorsum conuerti. Nescimus igitur, inquit, quid erimus: sed si conformes illi facti fuerimus, imaginem ipsius hic portando, crucem eius ferendo, membra nostra, quę super terram sunt, mortificando: cùm apparuerit, similes ei erimus in gloria: si compassi illi fuerimus, & conregnabimus. Hunc esse Ioannis verborum sensum, vel ex eo colligi potest, quod statim subiungit: Omnis qui habet hanc spem

1. Ioan. 3.
Hebr. 6.
Hebr. 10.
Ephe. 4.
1. Cor. 3.
2. Pet. 2.
1 Ioan 3.
Rom. 8.

ſpem in eo, ſanctificat ſe, ſicut & ille ſanctus eſt. Quod verbum diligenter eſt obſeruandum: Neque enim dixit Ioannes: Qui habet hanc ſpem, Deus illum ſanctificat, aut pro ſancto & iuſto habet, non imputando ei peccata ſua, propter fidem & ſpem: nam non loquitur ibi de ſanctificatione & iuſtitia, quam ſupernè accepimus, mundati lauacro aquæ in verbo vitæ: ſed de ea qua ſanctificati iam & abluti per lauacrum, exercemus nos ad omnem pietatem: & quem induti ſumus Chriſtum per ſacramẽti ſuſceptionem, eum induimus per vitæ ipſius imitationem: vt quemadmodum ei ſimiles eſſe cupimus in gloria, ſic prius ei pro modulo noſtro ſimiles eſſe contendamus in ſanctitate & iuſtitia: ea iuſtitia, de qua ſcribit idẽ Ioannes alio loco: Qui iuſtus eſt, iuſtificetur adhuc. Tũc autẽ iuſtificatur, qui iuſtus eſt, cum qui per lauacrum regenerationis, non abdutus tantùm à ſordibus peccatorum ſuorum, verumetiam iuſtificatus eſt & ſanctificatus, aſpiciens in auctorem fidei & conſummatorem Ieſum: quod, cùm baptizaretur profeſſus eſt, omni genere vitæ ſuæ præſtat: ſacris Ieſu veſtigijs incedit, ac quemadmodum ille ambulauit, ambulat ipſe quoque. Quam ad rem hortatur nos Paulus, cùm dicit, Eſtote imitatores Dei, ſicut filij chariſsimi, & ambulate in dilectione. Hoc eſt igitur iuſtum eſſe, CHRISTVM induere, Deique filium fieri, non modò per ſuſceptionem ſacramenti: verumetiam per imitationem illius vitæ ſanctiſsimæ, citra quam ſalui eſſe non poſsumus. Hoc eſt quod à Dionyſio quoque Areopagita ſcriptum eſt: Deus maximè deſiderat ſalu-

Ephe. 5.

Lucæ 1. Apoc. 22. Iuſtus quo modo iuſtificetur adhuc.

1. Cor. 6.

Hebr. 12. 1. Ioan. 2 Ephe. 5.

Diony ca. 1 Eccl. Hier.

CAP. XI

Deificatio quid.

salutem nostram, quę nobis nisi deificatis contingere non potest. Deificatio autem est ad Deum quātum possibile est, & similitudo & vnitas: quę quidem similitudo, reddit creaturam Deo amabilem & dilectam: Siquidem similitudo causa est dilectionis: sicut contrà dissimilitudo, causa est dissplicentiæ & disiunctionis. Itaque finem vitæ cū virtute degendæ Gregorius Nisenus esse scribit, vt quis numini diuino assimuletur, & Christianismum esse dicit imitationē diuinę naturę.

Greg. Nissenus ad Harmonium de professione Christianę vitę.

In libello de octo beatitudinibus explanans illud: Beati pauperes spiritu.

Quid autem est in quo Christum imitari, in quo nos illi pro nostro modulo esse velle similes oporteat? Nunquid in virtute, quam ostendit in faciendis miraculis? num in sapiētia? num in potentia & maiestate? Nihil horum dicit Paulus: verūm quando Dei nos imitatores esse iubet: Ambulate, inquit, in dilectione, sicut & Christus dilexit nos: vt omnis imitatio Dei, hoc est, omnis iustitia nostra, non aliud esse videatur, quàm dilectio.

Christo in quo debemus esse similes.

Verùm in hac quoque Deum imitari perdifficile est. Quid est enim homo, vt possit sequi Regem factorem suum? Infirmiores revera sumus, quàm vt exemplo Christi in dilectione ambulare, atque ita iusti esse queamus. Verùm data est tibi diuinitùs potestas, inquit Chrysostomus, imitari Christum pro viribus, & similem fieri. Noli expauescere hoc audiens: Timendum enim tibi potius est, si similis illi fieri negligas. Adiuuat infirmitatem nostram Christi Spiritus, & ad omnia nos fortes ac validos reddit, simul vt ignem sui amoris in mentibus nostris accenderit. Ex quo videre licet, quàm appositè dictum sit à Cyrillo: quòd iustitia, siue bonitas patris, per filium in Spiri-

Chrys. ho. 70. in Mat.

Rom. 8.

Cyrill. lib 4. Thesauri cap. 5.

Spiritusancto transit ad omnes. Qui etiam alio loco, sanctificationem nostram esse vult in spiritu participationem filij: quod exemplo quoque planum facit, dicens: Nam & Sole per splendorem, qui ex eo emittitur, non sine calore participamus, qui operationis spiritussancti imaginem gerit: Sol iustitiæ Deus pater est, splendor filius, qui tenebras nostras illuminauit, quique nobiscum in terris degens, lumen iustitiæ nobis commonstrauit: calor Spiritussanctus, qui simul vt charitatem in cordibus nostris diffuderit, & eius igne mentes nostras inflammauerit, iam sumus iustitiam consequuti. Et Cyrillo vetustior Athanasius in Epistola ad Serapionem de Spiritusancto: Sicut ex patre per filiũ est gratia, quæ tribuitur: sic largitionis cõmunio in nobis esse non potest, nisi in Spiritusancto. Huius enim compotes, habemus patris charitatem, & filij gratiam, & ipsius Spiritus communionem.

Idem li. 6. de Trinit.

Rom. 5.

1. Cor. 13.

Ex his cuiuis perspicuum esse potest, quomodo Dei, quomodo Christi, quomodo nostra dicitur esse iustitia: Dei dicitur, quoniam à Deo proficiscitur, à Deo nobis donatur. Deus est enim qui eam efficit, qui eam operatur in nobis, qui gratuitò nos abluit & sanctificat: Christi dicitur, non solùm quia Christi merito fit, vt iusti simus: qui nisi lauisset nos â peccatis nostris in sanguine suo, nisi nos per mortem suam Deo patri suo cœlesti reconciliasset: non modò nulla iustitia, sed mera esset in nobis iniustitia, & omne genus iniquitatis abundaret: verumetiam quia non aliter iusti efficimur, quàm si splendoris illius paternæ gloriæ, qui Christus est, participes reddamur.

Iustitia dei, Christi, & nostra.

Philip. 2.

Apoc. 2. Rom. 8. Hebr 1. 1. Timot. 6.

CAPXI.

Hebr. 1. 1. Tim. 6. Ioan. 1. Ezech. 32.

Cuius cùm nobis lux esset inaccessibilis, (quę bonitas illius est, & misericordia nunquàm satis prædicanda) dignatus est se nobis exhibere verbum in carne, Solem in nube, lumen in testa, cereum in laterna, quominus difficulter sustinere splendorem lucis illius possemus. Præclarè scriptum

2. Cor. 4.

Cyril. Hierosol. Catech. 12.

est à Cyrillo Hierosolymitano, Cùm nos ita vt nunc erat, perspicere aut frui illo non potuimus: Factus est ille, sicut & nos, vt sic illo perfrui possemus. Si enim Solem qui die quarto factus est, perfectè intueri nequimus, quomodo ipsius factorem videre poterimus? Similiter & Macarius:

Macarius hom. 6.

placuisset ei in pura diuinitate descendere, quam ferre potuisset: quamobrem ex virgine corpus accepit, & per organum illius loquutus est hominibus, & in illo quemadmodum vita nobis inhabitanda sit, exemplo nos docuit. Porrò nostra dicitur iustitia: quoniam cùm à Deo nobis donatur, spiritu mentis nostræ renouamur: & non modo reputamur, sed verè iusti nominamur & sumus: iustitiam in nobis accipientes, de plenitudine iustitiæ, quæ CHRISTVS est, pro

Eph. 4.

Aug. de gratia & li. arbit. cap. 9.

modulo nostro, quemadmodum dicit Augustinus, tanquàm particulas nostras: secundum mensuram, quam spiritus sanctus partitur singulis sicut vult: & secundum propriam cuiusque dispositionem & cooperationem, diffusa in cordibus nostris charitate: quæ quanto maior fuerit, tanto maior erit iustitia nostra. Quæ quamuis à Deo nobis infunditur per

1. Cor. 12. Rom. 5. 1. Cor. 6.

CHRISTI merita: nostra tamen est, quia nobis inhæret: quia non sine nobis eam Deus operatur in nobis, iam præsertim adultis: quia possu-

quàm

quàm semel abluti, sanctificati, iustificati sumus: CAP. XI.
nos etiam ipsi deinceps in Deo spem habentes, Ephe. 5.
sanctificamus nos & iustificamus, ambulantes in dilectione, sicut Christus dilexit nos: in qua qui ambulat, omnem virtutē, omnē est iustitiam consecutus.

Nostra ergo est iustitia, nō qua Deus iustus est, sed qua nos iustos facit. Neque enim propterea nostra non est, quod ab illo donata est. Nisi fortè quis dicat, & vestem propterea nostram non esse, quòd eam ab amico donatam habemus. Nostrum est, inquit Augustinus, quod à nobis habetur: nostrum est, & quod nobis donatur. Hoc est quod à Bernardo quoque scriptum legimus: quem nouatores isti secum facere falsò gloriātur: Iustum, inquit, me dixero, sed illius iustitia. Quæ nam ipsa? Finis legis Christus, ad iustitiam omni credenti: Denique qui factus est nobis, inquit, iustitia à Deo patre. Quæ ergo mihi iustitia facta est, mea non est: Si mea traducta culpa, cur non & mea indulta iustitia? Et sanè multò tutior donata, quàm innata. Nam ista quidem gloriam habet: sed non apud Deum: illa autem cùm sit salutis efficax, materiam gloriandi non habet, nisi in Domino. Nam etsi iustus, inquit fuero, non leuabo caput, ne videlicet responsum accipiam: Quid enim habes, quod non accepisti? Quod si accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis? Quid aliud his verbis Bernardus, quàm illud ipsum asserit, quod ab Augustino, quodque à Cyrillo scriptum antea retulimus? negat innatam, sed esse nobis donatam dicit iustitiam: negat

Nostrum quid. Aug. in li. 50 homil. hom. 14. Bernard. Epist. 190. Rom. 10. 1. Cor. 1. Rom. 4. 2. Cor. 10. Iob. 10. 1. Cor. 10. Colloss. 3.

nasci, sed fieri dicit Christianos, hoc est, iustos. Non quia factus est mihi iustitia Christus, ideò inquit, iustitia mea non est. Etiã vita factus est nobis Christus: sic enĩ loquitur Paulus: Cũm Christus apparuerit vita vestra: sic loquitur ipse Christus, Ego sum vita & resurrectio: Ego sum via, veritas & vita, nunquid ideò nostra non erit vita? In Deo viuimus, mouemur, & sumus. Nunquid ea vita viuimus, qua viuit Deus? Nunquid eo motu mouemur, quo mouetur Deus? si modò rectè dici potest moueri Deum. Possét ne dici quicquam absurdius? Viuimus igitur vita, quæ est in nobis, verùm quã Deus produxit in nobis. Sicut aër clarus est, non ea luce quę est in Sole, sed ea, quam accepit à Sole: Sicut aqua feruet, non eo calore, qui est in igne, sed quem recipit ab igne, & inest illi: sic & nos non ea iustitia iusti sumus, quæ est in Sole iustitiæ Deo, sed quam accepimus à Sole iustitiæ Deo, & inest nobis. Qua de re sic à Gregorio quoque scriptũ legimus: Iustitia nostra dicitur, non quæ ex nostro nostra est, sed quæ diuina largitate fit nostra: Sicut in Dominica oratione dicimus, Panem nostrum quotidianum da nobis hodie: Ecce, & nostrum dicimus, & tamen vt detur oramus: Noster quippè fit cùm accipitur, & tamen Dei est, quia ab illo datur. Et Dei ergo est ex munere, & noster fit veraciter per acceptionem.

Ioan. 11. Ioan. 14. Actor. 17.

Mal. 4. Grego. lib. 33. moral. cap. 2. Matth. 6.

Hoc ergo sentiendum est de nostra & de Dei, siue Christi iustitia, quòd nos iustitia iusti sumus, quæ est in nobis: ille verò est ipsa iustitia. Nos autẽ capaces tãtũ iustitię sum⁹: ille sicut ex Dydimo vertit Hieronymus, non capax, verũ capabilis: Na

Dydimus li. 1. de spiritusancto.

qua

qua iustitia nos iusti sumus, eâ ab illo accepimꝰ: il le cõtrà à semetipso habet, quòd iustus est: & est (quo verbo libêter Victor. vtitur) fontana quæ dã iustitiæ. Quamobrẽ Christianos Macarius similes aliquatenûs esse dicit lucernis habentibus in se oleum, hoc est, fructus iustitiæ: ac nisi accendantur in eis lucernæ luminis diuini, nihil sunt. Deus, inquit Ambrosius, vniuersitate bonus est, nos ex parte. Deus, inquit Gregorius, est iustitia iustificans, in nobis est iustitia iustificata. Ad quem modum etiam ab Anselmo scriptum est: Ipse dicit. Ego dixi, Dij estis, & filij excelsi omnes: Sed ipse Deus deificans est, non autem Deus dèificatus. Nos iustitiam similitudine tantûm, Christus æqualitate comprehendit: in illo corporaliter inhabitat plenitudo iustitiæ: nos non plenitudinem, sed gratię portionem accepimus: mentes nostrę de plenitudine acceperunt, mens Christi plenitudinem ipsam comprehendit: Quin ipse Christus plenitudo est: nam hoc ei nomẽ Cyrillum tribuisse legimus. Siquidem homo non est capax omnium, inquit Chrysostomus, ideò dicit Paulus: Num omnes Apostoli? num omnes Prophetæ? num omnes habent dona sanationum? In carne autem Christi omnia dona fuerunt secundum substantiam carnis. Cuius æqualis Basilius: Filius, inquit, Dei iustitia vocatur, nos verò participatiõe illius iustitię iusti sumus. Et eius frater Gregorius Nisse nus: Vna & eadem est, quæ in Christo, & quę in mẽtibus nostris cõspicitur puritas: Sed illa in fonte nascitur, hæc inde manat, & in nos derivatur. Quod ante fratres hos, sic ab Origene scriptũ est: Sicut participatione iustitiæ saluatoris iusti effi-

CAP. XI.

Vict. li 1, & 3. cõt. Arrium.

Amb. l. 8. c. 17. in Luc.
Greg. li. 18 mora. c. 33
Colloss. 2.
Ioannis 1.
Ioannis 3. Hom. 45.

Cyr. li. 1 in ca 3. in Ioannem.
Chryso. in ho. 85. sanct. adorãt. spir. to 7.
1. Cor. 12

In li. de pfeti Christiani hominis forma.
Origen in psalma 26. hom. 2.

CAP. XI.

efficimur, & participatione sapientiæ eius sapientes : ita & participatione patientiæ eius patientes efficimur. Est ergò velut fons quidam perennis, de quo haurire possumus & patiétiam, & sapientiam, & iustitiam, & omnia quæcunque sunt virtutis bona: si tamen bona, digna, & pura vascula nostra deferamus ad fontem. Et Cyrillus Hierosolymitanus: Verè vnus Deus dicitur sanctus, qui naturâ sanctus est. Angelomus quoque: Omnibus ergò sapientia veri Salomonis antecellit: quia multum distat inter eos, qui participatione sapientiæ sapientes sunt: & inter illum qui est fons sapientiæ & origo virtutum. Verum autem Salomonem, Christum intelligit. Nos verò sancti, non naturâ, sed participatione & exercitio, & voto. Et antè hos cùm alibi tũ in lib. de diuinis nominibus, idem frequenter inculcat Dionysius. Alio verò loco Basilius: Quemadmodum in igne est caliditas, quæ simul cum ipso igne existit, & quasi consubstantialis illi est: & caliditas, quam communicat aquæ, & alteri cuipiam consimili: sic & spiritus sanctus, & in se vitam habet, & qui participes ipsius fuerint, vitam agunt DEO dignam, vitam diuinam & cœlestem consequenti. Ac mox virtutes omnes perfectais apud Deum esse docet, nihil in ipso acquisititium, ipsum fontem esse bonorum omnium, spiritum ex deo promanentem, eiusdem cum eo substantiæ: quæ verò ex spiritu profluunt, ipsius esse operationes.

Lib. 3. ca. 4

In 5. catheches. mystagogica.

Et Greg. in Iob ca 28

Basi. ho. de spiritu sancta.

In Deo omnia pfecta.

Leo ep. 93 cap. 5.

Leo quoque Magnus: Nemo hominum veritas, inquit, nemo sapientia, nemo iustitia est, sed multi participes sunt veritatis, & sapientiæ atque iustitiæ: Solus autem Deus nullius participatio-

nis

nis indigus est: de quo quicquid dignè vtcunque
sentimus, non qualitas est, sed essentia: Incommu
tabili enim nihil accedit, nihil deperit: quia esse
illi quod est semp iternum, semper est proprium.
Ante quem Ioannes quoque Chrysostomus, expli
cans illud ex psalmo: Bonitatem fecisti cum seruo Psalm. 118.
tuo Domine: Non aliundè docet ascendere virtu
tes, nisi à bonitate boni: nec aliam vult esse boni-
tatem Christianorum, nisi quam Deus infundit
bonis, vt ex malis essent boni. Et ante Chrysosto-
mum Origenes: Sola trinitatis substantia est, quæ Orig. ho.
non extrinsecùs accepta sanctificatione, sed sui na 11. in Num.
turâ fit sancta. Omnis verò creatura, vel digna-
tione sancti spiritus, vel meritorum ratione san-
ctificata, sancta dicitur. Sic ergò & scriptum legi- Leuit. 11.
mus: Sancti estote, quoniam ego sanctus sum: Non
continuò similitudo sanctitatis in Deo atque ho-
minibus ponenda: de Deo enim dicitur, quia san
ctus est: homines autem quasi qui non semper fue
rint, iubentur vt sancti fiant. Ac paucis interiectis:
Manifestum ergò est, quòd qui sanctificat, sanctus
est, quia semper sanctus est: qui autem sanctifican-
tur, non simpliciter sancti, sed sanctificati, sancti
dicendi sunt. Theodoritus enarrans illud ex Can
ticis: Quæ est ista quę ascendit dealbata? Non di- Li. 4. in cā-
cit, inquit, alba, sed dealbata: propterea quòd ticorū ca. 8
eam Sol aspexisset dealbata est, & candoris spon-
si particeps effecta. Qui sicut lux existens, ipsam
lucidam & reddidit & appellauit. Et sanctus
existens, & sanctam fecit & nominauit: & cùm
sit resurrectio, resurrectione dignam esse volu- Li. 17. ca. 4
it. Sic etiam albedinem suam illi communica- de ciuitate
uit. Augustinus quoque: Dicat, inquit, Ecclesia: Dei.

Non

Non est sanctus, sicut Dominus: & non est iustus, sicut Deus noster, tanquàm sanctus & sanctificás, & iustus & iustificans. Non est sanctus præterte: quia nemo fit nisi abs te. Et eum secutus Eusebius: His qui ex hominib⁹ ꝓfecti sunt, & ad eũ virtutis gradum peruenerunt, quem natura mortalis contingere potest, satis superque fuerit, si quando in partem & communicationem quandam assumpti, eius qui dixit: Sancti eritis, quoniam sanctus ego Dominus, sancti appellentur. Sanctus autem sanctorum, quis tandem sit apud homines nominandus, prẽter vnum Dei filium Christum? Prosper etiam Aquitanicus, diligens Augustini sectator, vbi de libero arbitrio disserit: Virtus, inquit, principaliter Deus est, cui non aliud est habere virtutem, quàm esse virtutem, cuius cùm participes sumus, habitat Deus in nobis, qui est Dei virtus & Dei sapientia: habitat fides, spes, & charitas, continentia, intellectus, consilium, fortitudo, cæteræque virtutes: cùm verò ab hoc bono recedimus, omnia nobis è contrario oriuntur ex nobis: Discedente enim pulchritudine, quid succedat nisi deformitas? abeunte sapientia, quid resideat nisi insipiẽtia? non regnante iustitia, quid ꝺominetur nisi iniquitas? Virtutum itaque semina, quę beneficio creatoris inserta sunt, præuaricatione primi parentis euersa sunt: nec haberi queunt, nisi eo restituente, qui dedit: Reformabilis enim est natura humana formatori suo: & eorũ bonorũ, quę habuit, capax est: vt per mediatorẽ dei & hominũ Iesum Christum, in eo ipso, quod ei remansit, possit recuperare qũod perdidit: Remansit autem ei rationalis animus, qui non virtus, sed virtutis habitaculum.

Demõstrationis euangeli. li. 8. c. 2

1. Cor. 1. Esaiæ 11.

Psalm. 103.

Animus rationalis virtutis habitaculum.

habitacu

bitaculum est. Ex participatione enim sapientiæ & iustitiæ,& misericordiæ non sapientia, neque iustitia, neque misericordia: sed sapientes & iusti & misericordes sumus: Quæ bona, quamuis rationale nostrum vitijs occupatum sit, & præuaricantibus nobis Dei templum spiritus immundus inuaserit:possunt tamen rursum in ipsum rationale confluere,per eum qui mundi principem foràs mittit:& ligans fortem, vasa eius rapit: fugatoque mundi huius spiritu,dat spiritum, qui ex Deo est, vt sciamus quę à Deo donata sunt nobis.Et qui videtur non multò fuisse posterior Faustus: Cùm Deus, inquit,iustus ac iustitia,misericors ac misericordia,pius & pietas sit: homo iustus esse potest,iustitia esse non potest: misericors esse potest,misericordia esse non potest: pius esse potest,pietas esse non potest: quia non naturaliter habet ista,sed largiter. Verbi gratia:Ille aurum est, homo autem deauratum vas videri potest: & in homine gratia est,quod in Deo natura est, & in hoc creatum est,quod in illo probatur ingenitum. Et secutus hos Venerabilis Beda:Deus,inquit, non solùm misericors, verùm & misericordia dicitur,& ita verè ac propriè appellatur.Et paucis interiectis: Quicunque sanctorum dici potest misericors & iustus, esse misericordia & iustitia non potest,quod propriè & naturaliter Deus est.Illi hoc soli competit: Deus enim quod habet, est. Nos quod habemus, de fonte suscepimus.Fons autem esse ipsi non possumus. Et alio loco:Aliter, inquit,ipse Christus, sanctus est,aliter nos.Ipse enim sanctus sanctificans: Nos autè sancti sanctificati. Sicut ait Apostolus: sed abluti

1.Tim.2. Lucæ 11. Ioan.12. 1.Cor.14.

Fau.l.12 de lib.arbit. ca.7.

Li.2 in Iob cap.7

In Psal. 85.

ti estis, sed sanctificati estis. Ex his omnibus liquet, hoc quod diximus, non ea nos iustitia iustos esse, qua Deus iustus est, sed qua nos iustos facit, dum suæ iustitiæ participes reddit.

Quòd non sola iustitiæ Christi imputatione, sed verè aliter inhærente nobis iustitia iusti simus.

CAP. XII.

VErùm hîc alios audire licet, qui nolunt videri se prorsus negare, nostram esse iustitiam, qua iusti simus: Esse enim, aiunt, & Christi & nostram: Christi, quòd in ipso, non in nobis sita sit: nostram autem imputatione fieri, quoniam accepta nobis fertur. Ita non verè nos iustos esse, sed imputatione: vel non esse iustos, sed pro iustis imputatione haberi, quatenùs Christi iustitiam per fidem possidemus: Hanc enim solam esse volunt nostram iustitiam, non quatenùs ea nobis à Christo communicatur: sed quatenùs in Christo ipso residens, posteaquàm per fidem eam apprehendimus, nobis perindè ac si nostra esset, imputatur. Docent igitur nos reputari iustos, hoc est acceptos, non propter propriam qualitatem, hoc est, non propter gratiã, quã de plenitudine Christi accepimus: sed propter aliud extra nos, scilicet propter mediatorem filium Dei per misericordiam. Verùm hæc quoque non minus quàm illa prior absurda est opinio, & eodèm propemodum recidere videtur. Quid enim aliud affirmãt hi quoque, quàm quòd ea, qua Christus iustus est: nõ autem ea, qua nos verè iustos facit, iustitia iusti sumus: quandoquidem extra nos volunt id esse, quo iusti sumus? Quòd si Paulus audiendus est, qui p-

Dogma de imputatiua iustitia.

Ioannis 1. 1. Tim. 2.

2 Tim. 6.

pha-

phanas vocũ nouitates deuitare iubet, noua certè vox est, & his q̃ nos præcesserũt seculis inaudita imputatiuæ iustitiæ. Nã reputari nobis fidem ad iustitiã, beatũ esse, cui non imputauit Dñs peccatum: propter Christũ non reputare nobis deũ delicta nostra, legimus in scripturis: iustitiam verò Christi nobis ad iustitiam reputari, ac si nostra esset: nec in Canonicis, nec in veterũ Orthodoxorũ libris temerè quisquã scriptum inueniet. Communicationis, participationis, diffusionis, deriuationis, applicationis, coniunctionis, copulationis nominibus vsi quandoque Patres reperiuntur: verùm imputatiuæ iustitię vox, noua est, & catholicorum auribus hactenũs inaudita.

Imputatiuę iustitię vox noua. Gene. 15. Rom. 4 Psalm. 31. 2. Cor. 5

Voces quędã patrum veterum.

Neque verò eunt hoc inficias ipsi nouatores, nouam hanc esse vocem, nec à Catholicis vsurpatam Sed sicut veteres licere sibi voluerunt essentiæ, personę́que nominibus vti, quamuis in scripturis ea non legantur: sic isti concedi sibi postulant, vt imputatiuam vocent iustitiã, quamuis ab orbe condito, hoc præsertim sensu, quo ab ipsis profertur, hæc vox nunquàm fuerit à quopiam vsurpata. Vti se dicunt hoc locutionis genere, quo planioribus verbis ediffererant ea, quę captui nostro in scripturis perplexa, impeditaq; sunt. Interea tamen, quã sibi dari postulant, eã Catholicis veniã non concedunt: à quibus simul vt aliquid prolatum profuerit, quod illis ipsis verbis in scripturis nõ legitur: vsitato hęreticis collectionis genere, quia non est scriptum, reijciendum esse censent: Nostras aũt aures, vocis hęc nouitas nõ offenderet, si quod isti se facere videri volũt, ad explanãda ea, quæ sunt in scripturis abstrusiora, illa

vteren-

vterentur. Verùm tantum abeſt, vt per has nouas voces ediſſerantur ea, quæ ſunt in literis ſacris perplexa, contrarium vt potius illis aſſeratur. Aperta ſunt ſcripturę verba, per obedientiam vnius Chriſti, iuſtos conſtitui multos. An cum hac
Rom. 5. ſcriptura non pugnat, qui non cõſtitui, ſed reputari tantum nos iuſtos aſſeuerat? Quid autem hoc eſt aliud, quàm Chriſti meritis derogare? quàm gloriam illius diminuere velle? Scilicet peccati tanta fuit vis, quod à primo Adam patratum eſt, vt verè nos peccatores & iniuſtos conſtitueret: vt illius peccato, non ſolùm per imputationẽ damnemur, acſi alieni peccati exigeretur à nobis pœna: ſed ideò pœnam illius ſuſtineamus, quia & culpæ rei ſumus. Et non erit ſecundi Adam Chriſti iuſtitię tanta vis, vt ea nos verè iuſtos conſtituat?
1. Cor. 15: Vbi eſt igitur quòd dixit Paulus: Vbi abundauit delictum, ſuperabundauit & gratia. Et paulò antè: Sed non ſicut delictum, ita & donum: Si enim
Rom. 5. vnius delicto multi mortui ſunt, multò magis gratia Dei & donum, in gratia vnius hominis Ieſu Chriſti, in plures abundauit. Quin dicat conſidenter homo Chriſtianus, quod à Bernardo ſcriptum ſuprà commemorauimus: Si mea traducta culpa, cur non & mea indulta iuſtitia? Si peccato primi Adę, nõ per ſolam imputationem damnor, ac ſi alieni peccati à me exigeretur pœna: ſed ideò pœnam illius ſuſtineo, quia & culpæ reus ſum: cur & iuſtitia ſecundi Adam, non per ſolam imputationem, iuſtificor, ac ſi alienę iuſtitię merces mihi daretur: ſed ideò prędium illius fero, quia iuſtitiæ particeps ſum, quę mihi non innata, ſed per Chriſti meritum eſt à Deo donata? Dicat cum eo,

qui

qui multis antè sæculis præcesit, Cyrillo: Absurdum est, nos quidem hæredes factos supplicij priori parentis, corruptione per inobedientiam immissa: non autem fieri participes iustitiæ secundi, qui ad vitam nos reuehit, per maximam illius obedientiam. Cyr. li 10. ad reginas de recta fide.

Estnè autem verisimile, propterea Dei filium de cœlo descendisse, propterea carnem indutum, propterea factum esse Patri obedientem vsque ad mortem, mortem autem crucis, vt nos imputatione tantùm, non autem verè iustos faceret? Atqui cùm esset ad mortem iturus, Patrem pro suis discipulis, proque omnibus qui essent in se crediturì precatus: Pater, inquit, sanctifica illos in veritate. Isti verò non veritate, sed imputatione sanctificari nos dicunt: & iustificari, non verè nos iustos esse, & sanctos, sed imputatiuè: vel non iustos esse potiùs & sanctos, sed pro iustis & sanctis imputatione haberi. Philip. 2. Ioan. 17.

Dicit idem Christus: Si vos filius liberauit, verè liberi eritis. At isti, non eritis, aiũt, verè liberi: sed hactenùs tantùm eritis à peccatis liberi, quòd ea vobis non imputabuntur. Sic dixit dilectus Christo discipulus: Qui facit iustitiam, iustus est. Isti, si Dijs placet, Euangelici, non qui facit iustitiam, aiunt, sed cui imputatur Christi iustitia, iustus est. Dixit idem in eodem capite. Videte qualem charitatem dedit nobis Deus: vt filij Dei nominemur & simus. Isti verò: Non est verum, aiunt, quod dicit spiritus Dei per Ioannem: non sumus filij Dei, verùm nominamur tantùm & reputamur. Nisi fortè possunt esse filij Dei, qui iusti non fuerint. Atqui reclamat spiritus Dei, per Paulum dicens: Quæ participatio iustitiæ cum Ioan. 8. 1. Ioan. 3. Ibidem. 2. Cor. 6.

cum iniquitate? aut quę ſocietas luci ad tenebras?
Quæ autem conuentio Chriſti ad Belial? Idem
1. Cor. 6. Paulus cùm recenſuiſſet fornicarios, idolis ſeruientes, & alijs id genus criminibus infames: Et hęc quidem fuiſtis, inquit, ſed abluti eſtis, ſed ſanctificati eſtis, ſed iuſtificati eſtis: Iſti autem, fuiſtis, aiunt, hæc, & eſtis adhuc: niſi quòd non imputatur vobis: iuſtitia autem Chriſti, imputatur vobis ad iuſtitiam. Nimirum hoc eſt planioribus verbis edisſerere, quę ſunt perplexa in ſcripturis: hoc eſt purum Euangelium docere, quæ cùm Chriſti & Apoſtolorum doctrina pugnant ex diametro, populo perſuadere conari: hoc eſt Chriſti gloriam propagare, negare tantam fuiſſe virtutem paſsionis & mortis eius: vt per eam verè iuſtificati, verè ſanctificati, verè per eam abluti ſimus, & à peccatis liberati, verè ex filijs iræ filij Dei facti. Dein dè verò non intelligũt iſti, per quos miro quodam artificio ſatanas omnia Chriſti beneficia non obſcurare modò, verùmetiam ex omni hominum memoria delere, & ſempiterna quadam obliuione conatur obruere: non intelligunt, inquam, iſti
Eſaiæ 59 ſe pugnantia dicere: Neque enim non legerunt,
Sapien. 14. peccata noſtra eſſe, quæ diuidunt inter nos & Deum: Odio eſſe Deo impium, & impietatem eius: quî igitur fieri poteſt, vt non imputet, quod odio habet, cùm ipſum etiam imputationis verbum odium quoddam ſignificare videatur? Quamobrem explodenda prorſus eſt iſtorum, & de manifeſte quidem in nobis, ſed non imputato peccato: de non inhærente nobis, ſed imputata tantùm iuſtitia, doctrina: Pugnat enim cum ver-
Eſaiæ 43. bo Dei: qui non dixit: Ego ſum qui non impu-

to, sed ego sum ipse, qui deleo iniquitates tuas propter me, & peccatorum tuorum non recordabor. Et in Euangelio loquitur de Christo DEI spiritus: Ecce agnus Dei: Ecce qui tollit peccata mundi: qui tollit, inquit, non, qui non imputat. Ioannis 1.

Verùm, à sancto Dauid, aiunt, scriptum est: Beatus vir, cui non imputauit Dominus peccatum. Scriptum est, verùm non eo sensu, quo volunt nouatores isti: neque hoc verbis istis Dauid significare voluit, peccatum, quod quidem veri peccati rationem habet, quodque sempiternæ mortis reum facit hominem, eatenùs tantum remitti, vt non imputetur, non autem vt non sit. Longè abfuit ab hac sententia sanctus ille Rex & Propheta: quin illud his verbis exprimere potiùs voluisse videtur: Beatum eum esse, in quo sic peccatum deletur, vt eius etiam omnis memoria prorsus extinguatur, quasi nunquàm admissum fuisset, vt fiat illud, quod per Ezechiëlem dicit DOMINVS: Omnium iniquitatum, quos operatus est, non recordabor. Iustinus Philosophus & Martyr, proximus Apostolorum temporibus, cùm hunc ipsum locum adduxisset, quasi perstringens nostri temporis hæreticos: Beatus, inquit, cui non imputabit peccatum Dominus: hoc est, cui pœnitenti peccata DEVS remittet. Non sicut prædicatis, vosmetipsos fallentes, & alij quidam vestri similes asseuerant, etiam si peccatores fuerint, modò Deum norint, non imputabit eis peccata Dominus: Hæc Iustinus. Videtur aũt Propheta quasi gradus quosdã constituere, quiddam vt amplius esse velit tegere peccata, Psalm. 31. Beatus vir cui nõ imputauit, &c. explicatur. Ezech. 18 Iust. in col. cũ Tryphone Iudæo. Discrimen inter tegi remitti, & imputari.

Li. 4 in ep. ad Rom. quàm remittere: Rursus maius quiddam non imputare, quàm tegere, quemadmodum à doctissimo Origene, & ab Euthimio legimus annotatum. Tunc enim nō imputari peccatum interpretatur

In psal. 31. Imputari apud veteres quid. Origenes, quando mens hominis ad perfectū venerit, ita vt omnis malitiæ radix ex ea penitùs amputetur, eò vsque, vt nullum in eo vestigium possit reperiri nequitiæ. Hieronymus quoque Psalmum hunc enarrans, remitti dicit peccata per baptismum, tegi per charitatem, de qua scriptum est,

1. Petri 4. quòd operit multitudinem peccatorum, non imputari per martyrium. Quibus verbis non obscurè videtur indicare, maius quiddam significari, cùm non imputari, quàm cùm vel remitti, vel tegi peccatum dicitur.

Quid sit nō imputari peccatum. Quamobrem cùm legimus, non imputari nobis peccatum, sic accipere debemus, vt cum pulueiculo, quod aiunt, ablatum, nec vel vestigium vllum deinceps eius in nobis reliquum esse factū persuasum habeamus. De iustitia verò, Christo potiùs & Apostolis eius fidem habeamus, qui verè nos sanctos, verè liberos, verè iustos esse cōstitutos, ac filios Dei nō modò nominari, verūmetiā esse dixerunt: quàm nouatoribus istis, per quos non aliam ob causam, hanc de ficta & imputata iustitia, quam ipse commentus est satanas doctrinā, disseminauit, quàm vt homines veræ iustitiæ

2. Tim. 4. prorsus expertes faceret. Veniſſe nunc revera tempus illud videtur, de quo scripsit Apostolus: in

Lib. 10. de Trinitate quod se quoq; incidisse questus est olim Hilarius: Erit, inquit Apostolus, tempus, cùm sanam doctrinam non sustinebunt, sed ad sua desideria, coaceruabunt sibi Magistros, prurientes auribus.

Quid

Quid enim? non videntur nunc quoque dicere: Loquimini nobis placentia: quorum nimis aures delicatæ, ferre non possunt, vt retributio fieri dicatur secundum opera: vt referat vnusquisq; propria corporis prout gesit, siue bonum, siue malum: sed volunt vt retributio fieri dicatur secundum illa, non quę gesserunt ipsi mala, sed quæ gesit Christus in corpore suo bona, vt si ipsi probi non sunt, sufficiat Christum tamen probum fuisse. Quamuis de recèns baptizatis, si subitò ex hac vita eos migrare contingat, non absurdè dici queat, retributionem futuram, secundum ea, quæ Christus gesit in corpore suo bona: de his verò nequaquam, qui post baptismum aliquandiu superstites, in peccatorum cœno volutati, nulla resipiscentiæ signa dederunt. Fuítne tempus vllum, quo maior esset magistrorum aceruus, auribus hominũ seruientium, quàm sit istud, in quo incidit ætas hæc nostra? Nisi fortè non titillat hoc aures nostras, non est auditu mortalibus vel maximè gratum & iucundum, cùm dicitur: nulla nostra, sed sola Christi iustitia nos iustos, sola Christi iustitia nos saluos esse: quicquid sit de nostris operibus, vnumquemque certum esse debere: quòd gratis propter Christũ peccata sibi remissa, quodque Deo acceptus, & vitæ sit hęres ęternę. Ac videtur hic esse temporum horum status, haud facilè vt quisquam statuere possit, in magistris ne linguarum, an in discipulis aurium sit pruritus ardẽtior: neque enim in his audiendi, quàm in illis placentia loquendi, maius est studium: adeò se vltrò ingerunt auribus etiam auscultare nolentium, vt vel indè facilè quisquam perspiciat, quòd ex eorum

Esaiæ 30.

2. Cor. 5.

Auriũ prurítus in isto seculo:

rum numero sunt, de quibus Propheta scribit: Non mittebam Prophetas, & ipsi currebant: nec loquebar ad eos, & ipsi prophetabant. Et

Hier. 23.

Hiere. 5.

planè impletum est, quod ab eodem Propheta scriptum est: Stupor & mirabilia facta sunt in terra: Prophetæ prophetabant mendacium, sacerdotes applaudebant manibus suis, & populus meus dilexit talia. Quem autem fructum attulerit hæc eorum doctrina, quam isti parum sani, sanâ haberi volunt, quamque sub specioso verbi Dei titulo rudi populo venditant, rerum exitus ipse declarat. Non eunt hoc inficias ipsi seruientes auribus magistri, suos vitam agere improbam & contaminatissimam: nihiloque meliores nunc esse, quàm ante receptum nouum hoc doctrinæ genus fuerunt: quin etiam maiore audacia sequi mundum, & eius cupiditates, omniaque sibi permittere. Qui bonam vitæ suæ partem inter eos traduxit, qui malunt Euangelici, quàm Christiani vocari, Erasmus Roterodamus, Circumspice mihi, inquit, sodalitatem istam Euangelicam, quot habet adulteros, quot temulentos, quot aleatores, quot decoctores, quot alijs vitijs infames? Ac nonnullis interiectis: Dices, inquit, nihil tam felix vnquam fuit in rebus humanis, quin malorum admixtu viciaretur. Ad bonos verte oculos. Fieri potest, vt mea sit hæc infelicitas: mihi adhuc neminem contigit noscse, qui non videatur seipso factus deterior. Et iterum paulò pòst: Euangelica pietas à minimis initijs paulatim creuit in maius ac melius, optimus quisque se illi iungebat: Hanc doctrinam non ferè nisi leuissimus quisque amplectitur. Et

Testimonium Erasmi in epi. cõt. Pseudo Euãgelicos.

Lutheri doctrina homines fieri deteriores.

ad fratres inferioris Germaniæ scribens, de quodam sacerdote narrat, qui cùm virgis cæsus, & ex vrbe eiectus esset, & in carcere, & extra portã, cùm à carnifice dimitteretur, publicè testatus est, se posteaquàm illi se sectæ addixerat, in omne flagitiorum genus prorusse. Et in alio quodam libro: Adeò per hoc quod ipsi vocant Euangeliũ, non corrigi scribit homines, vt potiùs videantnr deteriores: nec fieri, vt peccare desinant, sed vt peccent impunitius. Ac verè quidem ille: Quis enim non peccet impunitiùs, cùm ab ipsis hominum scelerib blandientibus, & seruientibus auribus magistris, non nostris, in immensum exaggerari vim peccati originalis audiuerit: adeò vt etiam renati ex aqua & Spiritu sancto, non possimus non peccare: cùm cuius impulsu fit vt peccemus, ab istis edoctus, fortiorem esse credit vnum dæmonem, quàm omnes homines. Quasi non contrà fortior sit vnus Deus, quo adiuuante peccatum effugere possumus, quàm oês dæmones. Cùm verè dictũ sit à Cæsario, quod plus valet ad erigendũ Christus, quàm ad deprimendũ diabolus. Sed est & hæc insignis Cacangelicorũ istorũ & horrẽda blasphemia, quod ipsum etiá Deum peccati faciunt auctorẽ: vt ab eo ad peccatũ homines agi blasphement. Quis non peccet impunitius, cùm nulla sua, sed sola Christi iustitia, se saluum fore persuasum habuerit? Quis nõ peccet impunitius, si nullum esse meritum bonorum operum arbitretur, etiam eorum, in quibus à Deo creati sumus? quæ Deus ipse operatus est in nobis, quæ non aliundè pretiũ, non aliundè meritũ habent, quàm ex pretioso Christi sanguine, quo respersa sunt:

Hyperaspiste secũdo.

Ioannis 3.

Cæs. ho. 18

Ephe. 2.

Esaiæ 26.

CAP. XII.

Alb. Magn. dist. 20. in 3. li. sentēt.

quemadmodum à viro quodam docto præclarè scriptum est: quòd iustitia meritorum Christi fulget in virtutibus sanctorum, sicut Sol in gemmis, quę magis rutilant in præsentia Solis, in absentia autem obtenebrantur. Quis non peccet impunitûs, cùm omnem iustitiam & sanctitatem nostram, merum esse peccatum, & rem damnatam crediderit? atque adeò nihil valere bona opera ad diuinam gratiam demerendam: vt quo quisque turpior est, eò citiùs illi DEVS gratiam impartiatur? His enim verbis vtitur Lutherus: Quantò sceleratior est homo, tantò citiùs Deus gratiam infundit. Iam autem magna pars hominum eò tendit, vt se adornet sicut catus, & postea debeat Deus eos acceptare: Nequaquàm. Sed quorsum attinet, aliundè quęrere testimonia, modò non edita voce clamat hoc res ipsa, quòd ipse quoque Princeps & architectus huius temporis hęreseon fatetur: se corruptiores expertum esse mores Germanorum, posteaquàm, quod ab eo traditum est, quintum Euangelium, acceperunt, quàm fuerint sub regno (sic enim ipse vocat) Romani Pontificis: hoc est, in Ecclesia Dei, quę quatuor tantùm recipit Euangelia, quæ tamen quatuor vnum sunt. Qui etiam alio loco suos increpans, decies eos dicit Sodomitis esse peiores. Intereà tamen, quæ miseranda est istorum hominum cęcitas, DEI verbum vocatur, quod ad omne genus nequitiæ fenestram patefecit: quòd ex bonis improbos, ex improbis multò reddit improbissimos. Nos verò aduersus istorum voces, tanquàm Sirenum cantiones, dulces illas quidem, verùm certam perniciem adse-

In 500. art. Articul. 65

Lutheri de suis testimonium.

1. Ioan. 5.

adferentes, aures nostras obturemus. Nam præterquàm quòd omne studium virtutis eneruant, dum si minus ipsi probi sumus, sufficere docent, quòd Christus probus fuerit: atque illius nos sola iustitia contentos esse oportere, etiamsi minùs ipsi iustè viuamus: nondum inter ipsos, qui de via regia declinauerunt, hoc est, ab Ecclesiæ sana doctrina aberrarunt, de ratione iustificandi satis conuenit: nec ipsi modò dissident inter se, & inuicem sibi sunt hæretici, seque mutuo iudicio condemnant, verumetiam secum ipsi non raro pugnant. Annotauit hoc vir quidam doctus, quâuis ex eorum numero, qui segregauerunt semetipsos, Philippum Melanchthonem in iustificationis negocio quaterdecies variasse. Sic istorum oratio, sicut alicubi scribit Basilius, videtur nescio quo modo, cûm semel extra veritatem deducta sit, ad multiplicia periculosaque inconuenientia, per quandam seductionis consecutionem efferri. Nam qui semel de rectè fidei, religionisque curriculo deflexerunt, haud aliter, atque ij, qui à recto itinere aberrarunt: alias ex alijs semitas ingredientes vagantur & errant, nullum peritum regionis ducem sequuti. Sic isti duce carentes Ecclesia, quam reliquerunt, alia ex alijs erroris & impietatis diuerticula ingressi, nullum errandi finem faciunt. Miscuit enim Deus in medio eorũ spiritum vertiginis, & immisit illis operationem erroris: Obscuratum est insipiens cor eorum, vt non intelligant, neque quæ loquuntur, neque de quibus affirmant. Sic fit vbi suo quisque præfidit ingenio, sibique hoc arrogat, vt proprio suo, non communi totius Ecclesiæ sensu, scripturas interpretetur:

varietas doctrinæ inter hæreticos de iustificatione

Osiander in Nicticoracc.

Basil. li. 2. cõt. Euno.

Esai. 19. 2. Thes. 2. Rom 1. 1. Tim. 1.

pretetur: vt cæteros omnes, quamlibet pios & doctos viros, talpis fuisse cæciores, se verò solum videre, se solum sapere, persuasum habeat. Quamobrem istos cum imputatiua sua iustitia missos faciamus, & Augustino credere potius animum inducamus: qui verè nos & realiter esse iustos docet, cùm per illum, in quo omnes viuificabuntur, præterquàm quòd se ad iustitiam exemplum imitantibus præbuit: dari etiam dicit sui spiritus occultissimam fidelibus gratiam, quam latenter infundit & paruulis: sicut & ille in quo omnes moriuntur, præterquàm quòd eis qui præceptum Domini voluntate transgrediuntur, imitationis exemplum est: occulta etiam tabe carnalis concupiscentiæ suæ, tabificauit in se omnes de sua stirpe venientes. Itaque iustificari in Christo, qui credunt in eum, dicit Augustinus, & eum secutus Anselmus, propter occultam communicationem & inspiratione gratię spiritalis, qua quisquis adhæret Domino, vnus spiritus est. Hæret autem quisque domino per charitatem: qua vna, sicut in alio libro dicit idem Augustinus, verè iustus est, quicunque iustus est. Cuius charitatis habitus inest etiam paruulis, vt cum adulti fuerint actu eam exercere possint.

Au. de peccatorum meritis & remiss li. 1. cap. 9.

1. Cor. 15.

Ibi. ca. 10.

Aug de natura & gra cap. 38.

Non igitur sola peccatorum remissione, verumetiam, cuius toties Paulus meminit, interioris hominis renouatione, nostra constat iustitia: quæ renouatio fit, quemadmodum ex Augustino iam docuimus, per occultam quandam communicationem & inspirationem gratiæ spiritalis. Quam etiam alio loco vocat interrioris hominis pulchritudininem, cùm scribit ad Consen-

Iustitiæ nostræ vis.

2. Cor. 4.

Epi. 83. li. 15 cap. 3.

tium.

tium. Quid est aliud iustitia in nobis, quàm interioris hominis pulchritudo? Et alibi volens explicare, quid sit iustificari: Natura, inquit humana in rebus creatis excellentissima cum à suo creatore ab impietate iustificatur: à deformi forma in formosam trásfertur formam. Quibus verbis innuere videtur, quod iustificari sit, à deformi forma in formosam formam transferri: hæc autem formosa forma charitas esse videtur. Neq; vero dissidet ab Augustino Latino, Græcus auctor Eusebius Cæsariensis Episcopus, cui quandam homiliam inscriptam vidimus ante annos decem & amplius, annexam Rabani & Bertrami libellis de sacramento altaris, in qua de eodem sacramento tractatur. Et si quæ verba reperiuntur in eo scripto, Petrus Lombardus, & frater eius Gratianus, Algerus & alij complures tanquàm ab Eusebio Emiss. prolata citant. Valdensis autem ille Thomas, vir non vulgariter doctus, ad Isidorum auctorem refert, cuius tamen stylum redolere minimè videtur. Sed neque Græcum aliquem auctorẽ referũt: cùm qui scripsit hæc, latinus fuisse videatur. Vidimus autem & ante annos quinque quasdam homilias in Euangelia, Eusebio Emisseno inscriptas, Antuerpiæ apud Ioannem Stelsium editas anno 1558. in quibus ea verba non reperimus. Cæterũ superioribus proximis annis legimus alias impressas Lutetię anno 1557. In his iter sermones de paschate reperim⁹ & hũc de sacramẽto altaris. In eo docet Eus. Emisse. aut quisquis fuit auctor homiliarũ illarũ: fuit autẽ dubio procul ex antiquis illis viris doctissimis: quòd nemini nouum & impossibile videri debeat, quòd in Christi substãtiã terrena

Iustitia in homine quid.

Euse. de corpore & sangui. domini.

Li. 4. dist. 8 Grati. de cõs. dist. 2. Quia, ca 9. Valden. de sacramẽtis cap. 67.

Hom. 5.

terrena & mortalia nimirū panis & vinum commutantur? Teipſum, inquit, qui iam in Chriſto renatus es, interroga, dudum alienus à vita, peregrinus à miſericordia, à ſalutis via intrinſecus mortuus exulabas: ſubitò initiatus Chriſti legibus & ſalutaribus myſterijs innouatus, in corpus Eccleſiæ non videndo, ſed credendo tranſiſti: & de filio perditionis adoptiuus Dei fieri occulta puritate meruiſti. Quod Auguſtinus occultam communicationem & inſpirationem gratiæ ſpiritalis, hoc Euſebius vocat occultam puritatem. Sanctus verò monachus ille Macarius, arcana quædam veſtimenta cœleſtis pulchritudinis appellat: Et mox ſubdit Emiſſenus: In mẽſura viſibili permanẽs, maior factus es teipſo inuiſibiliter, ſine quantitatis augmẽto: cùm idẽ atque ipſe eſſes, multò alter fieri fidei proceſsibus meruiſti. In exteriore nihil additum eſt, & totum in interiore mutatum eſt: ac ſic homo Dei filius effectus, & Chriſtus in hominis mente formatus eſt. Sicut ergo ſine corporali ſenſu, præterita vilitate depoſita, ſubitò nouam indutus es dignitatem: & ſicut hæc, quæ in te Deus læſa curauit, infeſta diluit, maculata deterſit, non oculis, ſed ſenſibus ſunt credita: ita & cùm reuerendum altare cibis ſatiandus accedis, ſacrum Dei tui corpus & ſanguinem fide reſpice, honore mirare, mente continge, cordis manu ſuſcipe, & maximè hauſtu interiori aſſume.

Macarius hom. 1.

Quàm clarè docet hic Euſebius, non imputatione iuſtitiæ nos iuſtos, Deiq́ue filios nominari & eſſe, ſed occulta quadam puritate, ſed mutatione

ne in virum alium. Quemadmodum etiam scriptura dicit, Mutaberis in virum alium. Quæ verba Gregorius explicans: Amor, inquit, electæ mentis quid est aliud, quàm immutatio vetustatis? Natura enim nostra per lapsum primi hominis sic damnata est, vt quotidie labendo deficiat, & deficiédo veteraſcat. Sed qui in nobismetipsis deficimus, cûm in nos ille spiritus insilit, renouamur: quia statim quod non eramus, efficimur. Tepidus erat quis, sed repentè visitatus à spiritu feruens efficitur: incipit ardere per deuotionem, fortiter exerceri in bono opere. In virum ergo alium mutatus est, quia esse cœpit, quòd ante insilientem spiritum in se esse non potuit. Extat homilia quædam diuini Macarij, qua docet, quantam in homine Christiano mutationem & renouatio- Ma. ho. 44
nem faciat Christus: Quem ideò venisse scribit, vt naturam conuerteret, transmutaret & renouaret: Demùm hanc animam propter transgressionem affectionibus inuolutam reformaret, contemperans eam cum suo spiritu diuino. Venit itaque vt nouam mentem, nouam animam, nouos oculos, nouam linguam, nouas aures spirituales, nouos homines ei credentes efficeret. Quę pluribus persequutus, Oportet, inquit, animam Christo credentem transferri, mutariq́ue ab hoc statu peruerso in alium bonum statum, & ab hac abiecta natura in aliam naturam diuinam, ipsam denique virtute spiritus sancti nouam effici: & hoc pacto poterit ad regnum cœlorum pertingere: nostrum est autem ista consequi, qui credimus, qui verè diligimus illum, & in omnibus sanctis mandatis eius conuersamur: cûm enim tempore

1. Reg. 10. Greg. li 4. cap. 4. in libr. Reg.

Eliſei,

Eliſei, lignum, quod eſt naturâ leue, miſſum in a
quam extulit ferrum, natura graue: quantò magi
Dominus mittit huc ſpiritũ ſuum leuẽ, ſubtilem
bonum & cœleſtem, quo animam in profundi
aquis nequitiæ immerſam extollat, eleuet ac euo
lare faciat ad alta cœlorum, & trãſmutabit & cõ
uertet eam à ſua natura, &c. Et explicans locum

Líbro 5. Tom 2. capite 54. hunc Cyrillus: Dominus faciens te, &c. Facien
dicit, pro condens, & transformans in aliud vitæ
inſtitutum, & ad aliam vitam honeſtam. Trans
mutamur enim Chriſto, ad nouitatem vitæ ſan
ctę, & Euangelicę ſuboleſcentes, ad eius form
pulchritudinem, per ſpiritum: vt deinceps nos a
lij videamur. Dixit nimirùm de Gentibus voc
Ezechielis: Euellam cor eorum lapideum à carn
eorum, & dabo illis cor carneum, vt me cogno
ſcant, quôd ego ſum Dominus. Venturam autem
ętatem, & populum creandum eos ex Gentibus,
ſæpè nominat diuinus etiam Dauid. Quin ſapien

2. Corin. 3. tiſsimus Paulus: Nos omnes, inquit, retecta facie
gloriam Domini ſpeculantes, ad ipſam imagini
transformamur, à gloria in gloriam, tanquam a
Domini ſpiritu. Hîc Cyrillus velle videtur, quòd
iuſtificatio, quędam transformatio ſit in imag
nem Dei, quam parens noſter perdidit. Et inte
iectis chartis aliquot, explicans illud in eode
capite: Ecce ego creaui te, &c. Creari dicimus,
his verbis ſignificare, non ſemper ab eo, quod n
eſt, ad id, quod eſt, proceſsũ. Diſputat enim vel
ti cum his, qui ſunt iam & ſubſiſtunt: ſed potiu
renouationem deſignat, per Spiritum ſanctum
tranſmutãtem aliquos ad inculpatam & ſanctam
conuerſationem ac vitam. Scribit in eandem ſe
ten

tentiam pleraque Leo quoque Pontifex. Hinc videre licet, quantus eorum sit error, qui iustificationem nihil aliud esse contendunt, quàm peccatorum remissionem: nec vllam in homine præterea mutationem requiri putant. An autem eorum sententia cum ijs scripturis, quas ij sancti Patres producunt, apertè non pugnat? Audiuit Prophetam sibi dicentem Dauid: Dominus transtulit peccatum tuum: neque tamen id audiuisse contentus fuit, nec propterea se plenè iustificatum esse putauit: verùm petiuit à Deo: Cor mundum crea in me Deus, & spiritum rectũ innoua in visceribus meis. Tunc demùm se verè iustificatum fore persuasum habebat: si post factam peccatorum remissionem, cor mundum in se Deus creasset: & quem graui culpa sua, spiritum rectum amiserat, eum in visceribus suis innouasset. Apud Ezechielem quoque, cùm Dominus dixisset: Proijcite à vobis omnes præuaricationes vestras: non hic substitit, quasi iam satis foret: verùm addidit: Et facite vobis cor nouũ, & spiritũ nouũ. Et alio loco: Effundam, inquit, super vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris. Num satis habuit hęc ita dixisse? Minime. Quin adiũxit ille mox: Dabo vobis cor nouum, & spiritum nouum ponam in medio vestri. Non putauit ad iustificationem sufficere Propheta, si quis mundatus foret ab iniquinamentis: cor etiam nouum & spiritum nouum, & mutationem in alium virum, & renouationem requirebat. Ser. 1. de resur domini

Vtrùm autem præcedat ea gratia, qua quis renouatur, culpę remissionem, an sequatur, curiosè magis,

Dionysius Eccl. Hier. ca. 5.

magis, quàm fructuosè quæritur. Scribit quidem Dionysius, quòd quibus insinuat se diuinitas, eorum animos purgat primùm, deinde illuminat, postea conformat ad Deiformem perfectionem. Cæterùm, si quis hæc omnia simul & eodem puncto temporis fieri dixerit, à vero nihil aberrauerit. Nescit enim tarda molimina sancti Spiritus gratia: ac tria hæc non tam re ipsa, quàm ratione distingui videtur. Siquidem vnus & idem actus, quatenus repurgat mentem hominis ab iniquinamentis & peccatis, dicitur purgatio: quatenus eam agnitione veritatis illustrat, vocatur illuminatio: quatenus verò sic amore Dei accendit, vt præ illo terrena contemnat omnia, perfectio nuncupatur. Quanquam si causa prior est effectu suo, gratiæ communicatio prior esse videtur, quàm sit culpæ remissio. Sic enim Deus per gratiam expellit culpam, sicut Sol per suos radios tenebras propulsat. Quamuis itaque natura sit inspiratio gratiæ posterior, ex parte peccatoris iustificati, quod ea locum non habet, nisi propulsa sint peccata: quoniam tamen causa est peccatorum propulsionis, prior esse dicitur: Sicut infusio radiorum, prior est effugatione tenebrarum: quamuis non prius incipiunt radij splendescere, quàm tenebræ fuerint propulsatæ. Hac de re sic ab Augustino scriptum legimus: Non enim ex qua hora quisque baptizatur, omnis vetus infirmitas eius absumitur: sed renouatio à remissione omnium peccatorum, & in quantum quisque spiritualia sapit: qui cùm sapit, intantum renouatur. Nos autem anxia disquisitione omissa, præcedátne, an sequatur gratia culpæ remissionem, an quod ve-

Spiritussanctus omnia simul iustificationis opera conficere potest

Lib. 2. de peccatorũ meritis.

risimilius

risimilius est, simul vtrũque fiat: persuasum illud habeamus, esse in nobis iustitiam. Quemadmodũ etiam alio loco scriptum est ab Augustino: Si dixerimus, inquit, quia peccatum nõ habemus, nosmetipsos decipimus, & veritas in nobis non est. Item si dixerimus, quia iustitiæ nihil habemus, ad uersum Dei dona mentimur. Si enim iustitiæ nihil habemus, nec fidem habemus: Si autem fidem non habemus, Christiani non sumus. Si autem fidem habemus, iam aliquid habemus iustitiæ. Ipsum aliquid ¡vis nosse quantum est? Iustus ex fide viuit. Et paulò post: Beati prædicti sumus: & de iustitia nihil habemus? Venit Dominus carnaliter ad Iudęos, & occisus est: non venit ad nos, & acceptus est. Populus quem non cognoui, seruiuit mihi: in auditu auris obediuit mihi: nos sumꝰ, & de iustitia nihil habemus? Omnino habemus, grati simus ex eo, quod habemꝰ, vt addatur quod non habemus, & non perdamus quod habemus. Et iterum paucis interiectis, ne quis eum de sola fide loqui putaret: Ad fidem, inquit, quid pertinet? credere. Sed ait Apostolus Iacobus: Et dęmones credunt, & contremiscunt. Si tantùm credis & sine spe viuis, vel dilectionem nõ habes, & dęmones credunt, & contremiscunt. Quid magnũ est? Dicis Christum filium Dei: hoc dixit Petrus, & audiuit: Beatus es Simon Bar Iona: hoc dixerunt dęmonia, & audierũt, Obmutescite. Ille beatus, dicitur ei, quia non reuelauit tibi caro, & sanguis, sed pater meus, qui in cœlis est. Illi autem audiunt, obmutescite, & hoc ipsum dicunt & repellũtur. Vna vox est, sed Dominꝰ radicẽ interrogat, nõ florem. Vnde dicitur ad Hebręos, ne qua radix amari-

Au. ser. 16. de verbis Apostoli. 1. Ioan. 1. Abac. 2. Psalm. 17. Coloss. 1. Iacob 2. Matth. 16. Lucæ 4. Hebr. 12.

amaritudinis ſurſum germinãs moleſtet, & per i-
lam contaminentur multi. Priùs ergo diſcerne fi-
1. Tim. 1. dem tuã à fide dæmonis. Vnde eam diſcernis? De-
mones hoc dixerũt timendo, Petrus amando. Ad-
de ergo fidei ſpem, & quæ ſpes eſt, niſi de aliqua
conſcientiæ bonitate? ſpeique ipſi adde charita-
tem. Diſcernite fidem veſtram, iam eſtis de præ-
Rom. 8: deſtinatis, vocatis, iuſtificatis. Paulus Apoſtolus
dicit: Neque circumciſio aliquid valet, neque præ-
Galat. 5. putium, ſed fides. Dic adhuc Apoſtole: adde, diſ-
cerne, quia & dæmones credũt, & contremiſcũt.
Ergo adde, Dæmones enim credũt, & contremi-
cunt quod oderũt. Diſtingue Apoſtole, & circũ-
cide fidem meam, & diſcerne cauſam meam de
Pſalm. 42. gente non ſancta. Planè diſtinguit, diſcernit, cir-
cuncidit. Sed fides, inquit, quæ per dilectionem
operatur. Vnuſquiſque ergo, fratres mei, inſpiciat
ſe intus, appendat ſe, probet ſe in omnibus factis
ſuis, bonis operibus ſuis, quæ faciat cum charita-
te, non expectans retributionem temporalẽ, ſed
promiſsum Dei, faciem Dei. Fides ergo quæ per
dilectionem operatur, ſi eſt in vobis, iam pertine-
tis ad prædeſtinatos, vocatos, iuſtificatos. Ergo
creſcat in vobis. Quibus verbis, quàm his Auguſti-
ni, potuit apertius, demonſtrari, quòd ſit in nobis
iuſtitia, quodque ea iuſtitia ſit fides noſtra, non
ſola, ſed quæ per charitatem operatur?

Eorũ confutatio, quæ contra uere & realiter inhærẽtẽ nobis iuſtitiã, à quibuſdam producũtur.

CAVT. XIII.

VErùm hìc iterũ reclamãt iſti, qui iuſti & ſalui eſſe volunt: iuſtitiam autẽ habere nolunt: Si nos ad noſtrã remittis iuſtitiam, quo nos aliò qui-

ad

ad gehennæ pœnas remittis? Siquidem non sunt condignæ passiones huius temporis ad futuram gloriam. Nos verò cum Propheta libenter profitemur, quòd facti sumus vt immundi omnes, & quasi pannus mẽstruatę vniuersę iustitię nostræ. Omnes declinauimus, simul inutiles facti sumus, non est, qui facit bonum, nõ est vsque ad vnum? Nam & magister noster nos docuit: Cùm feceritis omnia, quę præcepi vobis, dicite: Serui inutiles sumus, quod debuimus facere, fecimus. Occinitur hîc & illud ex Psalmo, Non intres in iudicium cũ seruo tuo, quia non iustificabitur in cõspectu tuo omnis viuens. Producitur & Augustini sentẽtia, qui dixerit alicubi: Vę etiam laudabili vitę hominum, si remota misericordia discutias eam. Gregorij quoq; , quanuis & Romani Põtificis & monachi, hac in parte multũ valet auctoritas, quòd tamen Ecclesię Prę sidente, iam inde â mille propemodum annis extinctam Euãgelij lucem de vera fide, deque veris cultibus esse volunt, quem etiã, quę est eorũ sacrilega audacia, manifestam Ethnicorum idololatriã in Ecclesiam introduxisse mẽtiuntur: neque dubitãt ei viro impietatis notam, impij, nepharijque homines inurere: cuius piẽtas, vitęque sanctimonia singularis, totius est orbis Christiani testimonio comprobata. Sed hic nihilominus plurimum auctoritatis illi tribuunt, quod scriptum ab eo legatur: Quantalibet iustitia polleant, nequaquã sibi ad innocentiã vel electi sufficiunt, si in iudicio districtè requirãtur. Et alio loco: Omnis humana iustitia, iniustitia est, si deprehenditur, si diuinitùs districtè iudicetur. Hic & alterius Monachi Bernardi vox laudatur:

Rom. 8. Esaiæ. 64. Psal. 13. Lucæ. 17. Psalm. 142. Aug. li 9. conf. ca. 13 Meritorũ ad præmiũ cõparatio. Greg. li. 8. moral. c. 23 Li. 21. moral. cap. 15. Ber. ser. de annunciatione.

Aeternâ vitam nullis potes operibus promereri. Quod ante eum totidem propè verbis ab Augustino scriptum legimus.

Neque verò noua sunt hæc, quæ ab istis obiiciuntur. Suo quoque tempore quæsitum fuisse scribit Algerus, ante quingentos & amplius annos: quî fieret, quòd æternitas fœlicitatis pœnæ retribuatur temporalibus meritis, reatus vel iustitiæ. Ac respondet his verbis, Gregorij & Augustini sententiâ secutus: Deus nõ temporalẽ actionem, sed perpetuâ boni vel mali remunerat vel dánat voluntatem: quæ si in æternũ viueret, in æternũ in suo proposito maneret. Ideò iustè æternitatẽ retributionis, æternitati voluntatis appẽdit. Vndè etiam cùm, vt ait Apostolus, passiones huius temporis non sunt condignæ ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis: quia si ab initio mundi vsque ad finem, non modò quis pro Deo laboraret, sed & pateretur: non tamen esset condignum, vt hoc temporali commercio æternitatem mercaretur: ne tamen malo diutius liceret peccare ad maiorem sui pœnam: ne etiam bonos in mundi exilio tæderet viuere, si nimia fieret illis dilatio ad gloriam, breuiauit Deus humanæ vitæ dies propter electos: ne prauorum afflictione, vel nimio suo labore deficerent: & ne minutio temporalis laboris, aliquod æterni præmij videretur dispẽdium: Ipsius præcursoris sui vitam, quo nemo maior, ipso teste surrexit, triginta duorum & semis annorum esse voluit: Suam etiam ipsius, qui super omnes est eodem numero consummauit: vt quia Deus non curat, ex quanto tempore, sed ex quanto corde sibi seruiatur: perfectio-

Algerus li. 2. de sacramento Eucharistiæ cap. 7.

Gregorius li. 4. dial. cap. 44.

Au. ep. 44.

Rom. 8.

Matth. 14.

Matth. 11.

nem

nẽ meriti non tẽpori adscriberet, sed virtuti. In quam sententiam prẽclarè multa scripta sunt à Bernardo quoque ad Abbatem Garinum Alpensem, epistola 253. Ante Algerum verò multis seculis Eusebius Emisenus, Totis licèt animæ & corporis laboribus desudemus, totis licèt obedientiæ viribus exerceamur, nihil tamen condignum merito pro cœlestibus bonis compensare & offerre valebimus: Non valèt vitæ præsentis obsequia æternæ vitæ gaudijs comparari. Lassescant licèt membra vigilijs: palleścant licèt ora ieiunijs: non erunt tamen condignæ passiones huius tẽporis ad futurã gloriã, quę reuelabitur in nobis. Emis. c. 3.

Pulsemꝰ ergo charissimi, in quãtũ possumus quia nõ possumꝰ, quãtũ debemus: futura beatitudo ac quiri potest, æstimari non potest. Nisi enim cum auiditate, nisi cum bona voluntate, cum lætitia opera Dei egerimus, Deo nos perire nouerimus. Rom. 8. Voluntatẽ Deus spectat, non opus.

Et hoc etiam vetustior Antonius, sicut eius vitam describens narrat Athanasius: cùm hũc ipsum Pauli locum produxisset: Omnis, inquit, terra ad infinitatem comparata cœlorum, breuis ac parua est. Si ergo nec vniuersꝰ orbi renunciantes, dignum aliquid habitaculis possumus compensare cœlestibus: se vnusquisque consideret, & statim intelliget, paruis iugeribus agri & portionibus, vel modica portione auri contempta: nec gloriari se debere quasi magna dimiserit: nec tędere, quasi parua sit recepturus. Vt enim contemnit aliquis vnã æream dragmam ad centum aureas dragmas cõquirendas: ita etiam qui totius orbis dominium dereliquit, centuplum de melioribus præmijs in sublimi sede recipiet. Matth. 19.

Ex his Euſebij Emiſseni & Algeri verbis facilè quiſq; perſpexerit, in remunerando vel puniendo diſcutere Deũ quid quiſque voluerit, nõ quid potuerit: non attendere facultatem, ſed voluntatem. Coronat Deus intus voluntatem, inquit Auguſtinus, vbi non inuenit facultatem: Sola voluntas eſt, quod etiam à Bernardo ſcriptum eſt, quæ retributionem meretur. Cuius alio quoque loco, digna vox eſt, quæ celebretur: Sola voluntas, quoniã p̃ ſui ingenita libertate, aut diſſentire ſibi, aut præter ſe in aliquo cõſentire nulla vi, nulla cogitur neceſsitate, non immeritò iuſtã vel iniuſtam beatitudine ſeu miſeria dignam ac capacem creaturam conſtituit, prout ſcilicet iuſtitiæ, iniuſtitiæve conſentit. Ante quem etiam Anſelmus: Non punitur, inquit, niſi voluntas.

Au. in Pſal 61. & 83. & 103.
Ber. de præcepto & diſpenſat.
Bernar. de gratia et libro arbit.
In li. de cõſcientia, capite 1.
De concept u Virginis li. 1. ca. 4.
Petrus de veneratio- ſanctæ Crucis.
Anſel. li. 1. contrapoſito. cap. 10.

Cuius æqualis etiam Petrus Abbas Cluniacenſis: Solus creaturæ rationalis effectus, ſ creatoris gratia adiutus vel deſertus, ſemper aut remuneratur, aut condemnatur. Et qui vixit ijſdem temporibus, Anſelmus Hauelburgenſis Epiſcopus: Intentio, inquit, bona ſiue mala, operi nomẽ imponit, & ſiue meritum, ſiue ſupplicium iuſtæ retributionis acquirit. Auguſtinus quoque voluntas, inquit omnium factorum, meritorumq; mẽſura eſt. Ex qualitatibus quippè voluntatem, non ex temporum ſpacijs ſiue rectè facta, ſiue peccata metimur. Alioqui, maius peccatum haberetur arborem deijcere, quàm hominem occidere. Illud enim fit longa mora, actib⁹ multis: hoc, vno ictu, breuiſsimo tempore. Pro quo tamen exigui temporis tam grandi peccato, ſi perpetua deportatione homo puniretur, etiam mitius cum illo actũ quàm

Ep. 49. q. 4

quâm dignus fuerat, diceretur: quamuis in spacio temporali longitudo pœnæ cum breuitate facinoris nullo modo sit comparanda. Et qui præcesit hos omnes Hilarius: quid dico Hilarius? Vniuersa semper ecclesia docuit, vniuscuiusque aut pœna, aut præmijs affici electionem. Hil. in Psal. 118.

Falso igitur sibi persuadent nouatores, quòd cum illis Bernardus faciat. Quamuis enim dixerit alicubi: Aeternam vitam nullis potes operibus promereri: quo tamen sensu dixerit, ex his quæ proximè citata sunt verbis, liquere cuiuis potest: Non enim opus est, quod meretur, sed voluntas in credentibus: quæ si mala est, mortem æternam: si bona est, adiuta Dei gratia meretur vitam æternam: Non virtus, dicit Augustinus, sed causa virtutis apud Deum mercedem habet. Et alio loco: voluntas, inquit, est, qua & peccatur, & rectè viuitur. Hoc est quod Hugo quoque dixit, æqualis Bernardi, sententiam Augustini sequutus, in quo tam diligenter versatus est, vt sui seculi Augustinus vocaretur: Totum, inquit, meritum in voluntate est: quantum vis tantum mereris. Si ergo magnum habere meritum vis, magnam habe voluntatem, magnam fiduciam. Tantum mereris, quantum vis. Possunt esse voluntate pares, qui sunt facultatibus impares. Multum dedit Zacheus, qui diues erat, & multum habebat: Vidua illa, quę duo minuta misit, parum habuit, & parum dedit: imò tantum dedit, quantum Zacheus: Minores facultates ferebat, sed parem voluntatem habebat. Si attendas quid dederint, diuersa inuenies: si attendas vndè dederint, paria inuenies. Non autem pensat Deus, quantùm Bernar. in Psal. 118. August. de tempore serm. 59. Au. de lib. arbit. lib. 1. cap. 14. Et li. 50 ho mil. ho. 8. Lib. 1. Retract. ca 9. Hu. li. 2. de sacramètis parte 14. cap. 6. Luc. 19. Luc. 20.

detur, sed ex quãto detur: Si ergo vbi plus datur, & vbi minus, differens meritum non est, si æqualis vtrinque voluntas habeatur: ergò vbi aliquid datur, & vbi nihil datur, ibi differẽs meritum esse nõ potest, si æqualis vtrinque volũtas habeatur. Ideò dixi tibi, vt nõ desperes. Si facultas deest, adsit bona volũtas: Quantũ vis, tãtũ mereris. Face ergo volũtatẽ magnã, si vis habere meritũ magnũ. Benè hoc sciuit peccatrix illa, quæ quia multum habuit quod dimitteretur, non attulit substantiam magnam, sed dilectionem magnam: multum contra multum. Si multa pecunia magis, quàm charitate multa, iniquitas multa redimeretur, feliciores diuites essent, quàm pauperes: & securè peccare possent quandiu vellent, & quantum vellent: in ipsis enim esset redemptio peccatorum suorum: quando vellent, darent pecuniam, & haberent iustitiam. Nunc autem benè fecit Deus, quia in eo posuit redemptionẽ nostrã, vbi nullus, nisi ipse velit, egere potest. Amare possunt æqualiter diues & pauper, etiãsi pecuniam æqualiter dare non possunt: Dilige multũ, si vis vt multũ tibi remittatur: Remittũtur, inquit, ei peccata multa, quoniam dilexit multum. Hactenus Hugo, cuius eadem verba multa apud Bernardum quoque reperire licet in libro de interiori domo, si modò liber hic à Bernardo scriptus est. Et ante multis seculis Ioannes Chrysostomus, explicans illum ex Euangelio locum: Qui dederit calicem aquæ frigidæ. Non quia aliquid est, inquit, quod dat, ideo habet mercedem: sed ob id quia magnus est, propter quem dat. Quid enim si aliquis voluit dare, & non potuit, Numquid

Lucæ 7.

Deus in his redemptionem nostrã posità esse voluit, quæ adsunt omnibus.

Cap. 5.

Chrys. ho. 26 in Matthæũ ca. 10.

quid iustum est, vt secundum modicum angustetur larga voluntas? Melius est ergo, vt opus extendatur secundum voluntatem, quàm larga voluntas angustetur secundum opus. Ex his Hugonis & Chrysostomi quoque verbis discimus, quòd non tam operi, quàm voluntati merces tribuitur. Quæ si mala est, à nobis est, & stipendium illius mors est: si bona est, à Domino præparatur, qui operatur in nobis & velle & perficere: per quem diffunditur in cordibꝰ nostris charitas. Cui soli deberi vitam æternam docet sanctus Thomas: quòd quicquid non est ex charitate, non sit meritorium. Vt rectè Ioan. Gerson admoneat, tenẽdũ esse ꝑ regula, quòd qualis est in cognoscẽdo & amando Deum Christianus, talis est sibi in retribuendo Deus. Dilectus meus mihi, dicit sponsus, & ego illi, & ad me conuersio eius. Quamobrem nemo dicat, non habeo, non possum, charitas non de sacculo erogatur, dicit Augustinus, quia quicquid dicimus, & quicquid diximus, & quicquid dicere poterimus, vel nos, vel post nos, vel qui ante nos, finem non habet, nisi charitatem. Sic à Clemente quoq; Alexandrino scriptum est: Quòd eundem honorem consequentur hi, qui voluerũt, cum ijs qui potuerunt, quorum est voluntas æqualis, & si alij superent facultatibus. Paulinus quoque: Non sacrificia, non munera sumptuosa, non duri labores exiguntur à nobis. In nobis est vndè soluamus. Res enim potestatis nostræ est, noster affectus. Hunc Domino impendamus, & soluimus. Denique Dauid liberatus de manu omnium inimicorum suorum, pro salutis suæ plena securitate, non regni opibus, sed animi sol-

Rom. 6. Philip. 2. Rom. 5. In ca. 6. ad Hebr. Gerson in Anago. de verbo & hymnoglo riæ paritione 4. Cant. 2. Auguſt. in psal. 103. Clem. li. 4 stromatum Epi. 9 adSe uerum.

uens, ait: Diligam te Domine, virtus mea. Ad-
Psalm. 17. do etiam amplius: eum, qui creditor est, debitorem fieri, si illi pretium bonitatis suę, quam nobis indebitam præstat, gratuita diligentes animo pensione soluamus. Et si quod à Bernardo dictum est, quo sensu dixerit, explicare satis ipse videtur ijs verbis, quæ statim subiunxit: Aeternam, inquit, vitam, nullis potes operibus promereri. Mox addit: Nisi gratis dentur & illa. Non aliud itaque dixisse videtur, quàm quod Augustinus anteà dixerat: Quoniam & ipsa vita æterna, quam certum est bonis operibus reddi, à sancto Apostolo gratia Dei dicitur: cùm gratia non operibus reddatur, sed gratis detur: sine vlla dubitatione confitendum est, ideò gratiam, vitam æternam vocari: quia his meritis redditur, quę gratia contulit homini.

Ecclesię doctrina de meritis operum.

Quò magis autem intelligi possit, quę de meritis operum, Ecclesiæ doctrina sit, operæpretium nos facturos esse putauimus, si paucis ea de re differeremus. Primùm igitur hoc semper in Ecclesia Catholica docebatur, docetur & docebitur, quod ab Hieronymo quoque legimus annotatum. Priusquàm fidem Christi quis recipiat, & in eo Spiritus sancti fundamenta iaciantur, nullum audire posse: Est merces operi tuo: Siue ille Iudæus sit, siue hæreticus, siue Gentilis, quicquid boni operis fecerit, nisi in nomine CHRISTI fecerit, mercedem eum sui boni operis non habiturũ: Posteaquàm verò cõuersus ad Christũ, & templũ eius aliquis effectus fuerit, tunc eum statim auditurum Apostolum proclamantem: Vnusquisque accipiet propriam mercedem

Hier. lib. 2. in Zachar. cap. 8.
Opera sint meritoria quæ.
2. Para 15.
Hier. 31.
1. Cor. 3.

CAP. XIII.

Docèdi ratio in Ecclesia.

Aug. de natura & gratia, ca. 68.

Difficultatem in vita sentientes, pijs precib. auxilium petendum.

dem iuxta opus suum. Proinde & illud semper obseruatum, obseruatur etiam nunc, & deinceps obseruabitur, quod Augustinus monuit: Si volumus animos ad rectè viuendum frigidos & pigros Christianis exhortationibus excitare & accendere, primitùs exhortemur ad fidem, qua Christiani fiant, & eius nomini subijciantur, sine quo salui esse non possunt. Si autem iam Christiani sunt, & rectè viuere negligunt, verberentur terroribus, & præmiorum laudibus erigantur: Ita sanè vt non solùm ad bonas actiones, verùmetiam ad pias orationes eos exhortari meminerimus: atque hac instruere sanitate doctrinę, vt & illi gratias agant, cùm instituerint benè viuere, quòd aliquid sine difficultate fecerint: & vbi difficultatem aliquam sentiunt, fidelissimis & perseuerantissimis precibus, & misericordiæ promptis operibus facilitatem à DOMINO impetrare persistant. Auctor operis imperfecti: In tempore opportunò, vt in persecutione magis instanter de veritate fidei doceamus, quàm de iustitia conuersationis: In pace autem magis assiduè de iustitia conuersationis, quàm de fidei veritate. Quoniam in persecutionibus quidem plus necessaria est doctrina fidei, quàm conuersationis: In pace autem plus necessaria est doctrina conuersationis, quàm fidei. Quoniam in persecutionibus non propter conuersationem suam bonam aut malam veniunt Christiani in periculum, sed propter fidei confessionem. In pace autē non propter fidem suā veram periclitantur Christiani: sed propter conuersationem. Quoniam in

Hom. 51.

CAP. XIII.

in persecutione fides Christianorum periclitatur: in pace autem iustitia. Et eum sequutus Faustus, difficultatem, quæ est in Paulinis epistolis, ita demùm tolli posse docet, si personarum vel operum intellecta fuerit distinctio: Ad Iudæos, inquit, dicitur: Nō iustificabitur in conspectu eius omnis caro: Ad Christianos autem, iā in Christo renatos ita instructionis sermo dirigitur: Operamini bonum ad omnes. Itaque secùs in Ecclesia fidelibus, secùs est prædicatum infidelibus: His nihil est inculcatum præter fidem, extra quam impossibile est placere Deo, quamlibet multa in speciem bona opera feceris. Quare si quis eorum quæsiuisset: Quid me oportet facere, vt saluus fiam? respondebatur ei: Crede in Dominum Iesum, & saluus eris tu, & domus tua. Illi contrà sunt admoniti, quandoquidem Christianam fidem iam semel essent professi, vt se Christianos esse, non tam verbis, quàm factis ostenderent: neque lingua magis quàm moribus & bonis operibus Christum confiterentur. quòd fides sine operibus mortua sit. Itaque dicebatur ei: Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. Quod verò ad ipsa opera attinet, discrimen inter ea factum est, quòd quędam eorum præcedant, quædam sequantur gratiam. Gratiam autē vocare visum est, reconciliationem, siue amicitiam cū Deo, quæ fidelibus contingit per baptismi vel pœnitentiæ sacramentum. Hanc gratiam quæcunq; præcessissent opera, nullius apud Deum esse meriti. Quamobrem ne bona quidem ea vocare dignatur Augustinus, quamlibet rectè, laudabiliterque facta videri possint: Quid enim est, inquit, boni operis ante fidem? cùm dicat Apostolus: Omne

Fau. li. 1 de libe. arbit. cap. 5.

Psal. 142.

Galat. 6. Hebr. 15.

Acto. 16. 7

Iacobi 2.

Matth. 19.

Discrimen operū pcedētium & consequentiū gratiā

Gratia qd.

Aug tract. 36. in Ioan.

quod non est ex fide, peccatum est. Et iterum: Nó sunt bona opera, nisi ex fide: Iustus enim ex fide viuit: & omne quod non est ex fide, peccatum est: & sine fide impossibile est placere Deo. Et alio loco: Nemo computet bona opera sua ante fidem: vbi fides non erat, bonum opus non erat. Bonum enim opus intentio facit, intentionem fides dirigit. Non valdè attendas, quid homo faciat, sed quid cùm facit, aspiciat, quò lacertos optimè gubernationis dirigat. Ac paucis interiectis: Crede in eum, qui iustificat impium, vt possint & bona opera tua, esse bona opera: Nam nec bona illa appellauerim, quamdiu de radice non bona procedunt. Et iterum: Per fidem etiam peccata soluuntur, quia iustus ex fide viuit. Sine ipsa verò etiam quæ videntur bona opera, in peccata vertuntur. Omne enim quod non est ex fide, peccatum est. Et ad Paulinum scribens: Si quærere voluerit, ante gratiam quid meruerit, vt acciperet: eam mala sua poterit homo inuenire, non bona: etiamsi eũ vnius diei vitam super terram, gratia saluatoris inuenerit. Iustus enim ex fide viuit: & antequàm gratia iustificetur, id est, iustus efficiatur impius, quid est, nisi impius? quem si debitum sequeretur, quid eius merito nisi supplicium redderetur? Et alio loco: Constat inter omnes veraciter pios, neminem sine vera pietate, id est, veri Dei vero cultu, veram posse habere virtutem. Et iterum: Virtutes quas sibi habere videtur, per quas imperat corpori & vitijs, ad quodlibet adipiscendum, vel tenendum: nisi ad Deum retulerit, etiam ipsę, vitia sunt potiùs, quàm virtutes. Et iterum: Absit vt sit in aliquo vera virtus, nisi fuerit iustus: absit autem

Rom. 14
De præd. sanct. ca. 19
Heb. 11.
In psal. 31.
Rom. 4.
Epist. 106.
De ciu. dei li. 5. ca. 19.
De ciu. dei li. 19. ca. 25

vt

CAP. XIII.

vt sit verè iustus, nisi viuat ex fide: iustus enim ex fide viuit. Et obiecerat Augustino Iulianus: Si Gentilis nudum operuit, nunquid quia non ex fide peccatum est? Respondet Augustinus: Prorsus, in quantum non est ex fide, peccatum est. Non quia per seipsum factum, quod est nudum operire, peccatum est: sed de tali opere non in Domino gloriari, solus impius negat esse peccatum. Cumque pluribus verbis hanc suam sententiam confirmasset, sic tandem concludit. Ex quo colligitur etiam ipsa bona opera, quæ faciunt infideles, non ipsorum esse, sed illius, qui benè vtitur malis. Ipsorum autem esse peccata, quibus & bona malè faciunt, quia ea non fideli, sed infideli; hoc est, stulta & noxia faciunt voluntate. Qualis voluntas, nullo dubitante Christiano, arbor est mala, quæ facere nō potest nisi fructus malos, id est, sola peccata. Omne enim, velis nolis, quod non est ex fide, peccatum est. Ac aliquot capitibus interiectis: Nos enim ea quæ videntur opera bona, dicimus non esse verè bona, sine fide. Quia opera verè bona, necesse est Deo placere, cui sine fide, quia impossibile est placere, profectò quod verè opus est bonum, sine fide esse non potest. Nec quamlibet fidem, sed eam quæ per dilectionem operatur. Ad hoc requiri vult Augustinus, vt opus aliquod bonum dicatur. Sic enim alio scribit loco: Etsi enim DEI mandatum videtur aliquando non à diligentibus fieri: tamen vbi non est dilectio, nullum opus bonum imputatur, nec rectè opus bonum vocatur: Quia omne quod non est ex fide peccatum est. Et fides per dilectionem operatur. Et sectator Augustini Prosper: Sine cultu

Li. 4. cōtra Iulia. ca. 3.

Cap. 8.

De gratia Christi cōt. Pelag. c. 26

De vocatione Gentium.

cultu, inquit, veri Dei, etiam quod virtus videtur esse, peccatum est: nec placere Deo sine Deo potest. Qui verò Deo non placet, cui, nisi sibi & diabolo placet? Et iterum alio loco: Non sunt bona opera, &c. nisi quæ per fidem & dilectionẽ fiũt. Et Ambrosius enarrans illud: Et folium eius non defluet: In mysticis, inquit, fructus est, in moralibus folium. Nam virtutes sine fide sunt folia: videntur virere, sed prodesse non possunt. Agitantur vento, quia non habent fundamentum. Quanti Gentiles habent misericordiam, habent sobrietatem, sed fructum non habent, quia fidem non habent. Labuntur citò folia, vbi ventus flauerit: Et aliqui Iudæi habent castimoniam, sedulitatem lectionis multam & diligentiam, sed sine fructu sunt, & verè sunt vt folia. Hæc fortè sunt folia, quę Saluator in illa ficu reperit, sed fructum non reperit. Mystica saluant & à morte liberant: moralia autem ornamenta sunt decoris, non subsidia redemptionis. Similiter & Hieronymus: Sciant, inquit, nullum absque Christo viuere, sine quo omnis virtus in vitio est. Et eius præceptor Gregorius Nazianzenus: Quemadmodum non est extra fidem opus, quod probari possit: quandoquidem & gloriæ causa multi, quod honestum est amplectuntur, cùm hoc à natura est insitum: Ita fides absque operibus mortua est. Et cognomi-
nis eius Gregorius Pontifex: Sicut enim ramis sine virtute radicis arefiunt: Ita opera quantumlibet bona videantur, nulla sunt, si à soliditate fidei disiunguntur. Et alio loco: Nullius esse meriti dicit, vera fide perdita, quicquid homines operantur. Et auctor operis imperfecti in Matthæum:

CAP. XIII.

Abac. 2. De vocat. Gent lib. 1. cap. 3.

In epist. ad Galat. c. 33.

Prosp. in sent. ex Augustino collectis.

Aug. de spiritu & litt. cap. 28

Qui

CAP. XIII.

Opera extra fidem an sint bona.

Orat. 37. Li. 3. ca. 33. epistol. Li. 20 Moral. ca. 7. Hom. 53.

Qui fidem habet, & bonam in Domino voluntatem, etiamsi quid minus in opere quasi habuerit, nihilominus quasi remuneratur à Iudice bono. Qui autem fidem non habet, aut bonam in Domino voluntatem, etiam cęteras virtutes, quas videtur naturaliter possidere, perdit. Eleganter ait, quòd videtur habere, aufertur ab eo. Quicquidenim boni sine fide Christi est, non ei imputatur, qui malè vsus est eo. Sicut sunt multi, qui videntur quidem aut mãsueti aut humiles esse: sed quia non sunt, hoc propter Deum, licèt videatur esse aliquod bonum eorum, nõ autem est. Quia quod non est ex fide, peccatum est. Et Augustini sectator Prosper: Non sunt bona opera, nisi quæ per fidem & dilectionem fiunt. Et Paulinus Aquileiensis Episcopus, contra Felicem & Eliphandum scribens, Nihil esse boni docet omne quod videtur bonum, ni fuerit super fidei fundamentum firmiter radicatum. Ex ijs colligi potest, quòd vno ore prisci Patres, quod non esset in fide Christi factum, bonum opus esse negauerunt. Et tamen alio loco dicit Augustinus: Ad salutem ęternam nihil prosunt bona opera aliqua impio. Hieronymus quoque: Absque fide, quamuis bona opera sint, mortua computantur.

Quid igitur dicemus: Num inter sanctos doctores parùm hac de re conuenit? aut num secum ipsi pugnant? Augustinus & Hieronymus, qui non diuersis, verùmetiam eodem aliquando in loco, impij, hoc est, infidelis, & bona, & nõ bona opera esse dicunt? Nulla dissensio, nulla pugna est: verùm quod alicubi dicit Augustinus: Vbi fides non erat, bonum opus nõ fuisse: nequaquàm sic intelli-

lige-

ligere voluisse etendendus est, quasi quod hæretici nostri temporis faciunt, opera omnia infidelium esse verè peccata iudicauerit. Quos huc etiam dementię prolapsos videmus, vt in omni bono quoque opere iustum peccare contenderent. Quid autem dici potest magis absurdum, quàm sit hoc? Constat obstetrices Aegyptiorum infideles fuisse, num ideò peccauerunt in eo, quòd pueros Hebrę orum seruare conatæ sunt? Atqui dicit scriptura: Benefecit Deus obstetricibus, scilicet propter peccata benefacit alicui Deus. Gregorius Pontifex adducens locum hunc: Benignitatis earum, inquit, merces, quæ in eis æterna potuit vita retribui, pro admissa culpa mendacij, in terrenam est recompensationem declinata. Nahab quoq; meretrix infidelis fuisse legitur, quæ, qui missi fuerát exploratores à Iosue, seruauit eos absconsos ab interitu: quam & ipsam remuneratam Deum esse legimus, vt salua cum omnibus suis permaneret. An autem & Nabuchodonosor non fuit infidelis, de quo scribit Hieronymus: quòd ex eo quod apud Ezechielem legitur, mercedem eum accepisse boni operis: intelligimus etiam Aethnicos, si quid boni fecerint, non absque mercede, Dei iudicio præteriri. Vnde & per Ieremiam Nabuchodonozor columba Dei appellatur: eò quòd aduersus populum peccatorem, Dei seruierit voluntati. Certè peccatori pœna potiùs, quàm aliqua merces debetur. Idem Hieronymus in Aggæum scribens: Si quando videris, inquit, inter multa opera peccantium, facere quenquam nonnulla quæ iusta sunt: non est tam iniustus deus, vt propter multa mala paucorum obliuiscatur bonorum: sed faciet

Exodi ca. 1

Greg. li. 18 Mora. c. 4.

Ios. 2 & 6.

Ezec. 29.

Aggæi 1.

ciet illum illa tantum metere, & in horrea congregare. Et in Matthæum: Ex eo, quòd malus seruus est dicere: metis vbi non seminasti, & congregas vbi non sparsisti: intelligimus etiam Gentilium & Philosophorũ bonam vitá recipere dominum: & aliter habere eos, qui iustè, aliter qui iniustè agunt. Quin & ipse Augustinus de Romanis

Cap. 25.

Li. 5. ca. 15. scribens: Quibus, inquit, Deus non erat daturus vitam æternam, cum sanctis angelis suis in ciuitate sua cœlesti: ad cuius societatem pietas vera perducit, quæ non exhibet seruitutem religionis, quæ latriam Græci vocant, nisi vni vero Deo: si ne quæ hanc eis terrenam gloriam excellentissimi Imperij concederet, non redderetur merces bonis actibus eorum, id est, virtutibus, quibus ad tantam gloriam peruenire nitebantur. Non fuit igitur hæc Augustini mens, vt existimaret, omne quamlibet bonum opus infidelis, multò minùs iusti, peccatum esse mortale: verùm ipse declarat, quomodo voluerit intelligere opera infidelium non esse bona, cum ait: Ea ipsa opera, quæ dicuntur, ante fidem, quamuis videantur hominibus laudablia, inania sunt. Ita mihi videntur esse, vt magnę vires & cursus celerrimus

Li 4 ca. 3. præter viam. Sensit igitur Augustinus, quemadmodum ipse contra Iulianum scribens, pluribus verbis explicat, esse quidem ea bona, hoc est laudabilia apud homines, non esse autem bona, hoc est, esse inania, cùm neque gratiam siue iustificationem, neque vitam ęternam nobis mereri possint. Solum enim hoc affirmat, se bonum opus dicere, per quod solum homo potest ad æternum Dei donum, regnumque perduci. Quod eodem

eodem Pauli loco allato: Omne quod non est ex fide, peccatum est, pluribus etiam verbis demonstrat Origenes, aut quisquis fuit auctor commentariorum in Iob. Sic & Ioannes Chrysostomus, Cornelij opera, bona quidem vocat & admirabilia, sed mortua tamen, eò quòd fidem non haberent. Mittit igitur Deus, inquit, Angelum, operibus ad acquirenda præmia ministrantem, ita vt benè certando ob fidem coronari possit. Quid dicit ei? Corneli, preces tuæ ascenderunt in memoriam coram Deo. Si igitur exaudita est petitio, & eleemosynę meæ acceptæ sunt, quid mihi deest ad iustitiam? Mitte igitur in Ioppen, dicit, & accerse Simonem, qui agnominatur Petrus, qui vbi venerit, loquetur tibi verba, in quibus saluaberis tu, & tota domus tua: Itaque non poterant opera saluare. Nam si his, quæ Petrus prædicat, saluatur & ipse & domus sua, nondum habuit Cornelius ex operibus salutem, donec operibus suis fides acquirendum præmium offerret. Quid aliud his verbis Chrysostomus quoque, quàm quod Augustinus, ciuiliter quidem bona fuisse, dicit, opera, bonitate moris, vt aiunt scholastici, quæ reprehendi non possent, quin laudem potius apud homines mererentur: quoniam verò fides non aderat, fuisse inania, vt quæ nihil ad salutem & vitam æternam consequendam prodessent. Si quidem vita æterna, gratia, & ex gratia Dei est, hoc est, meritis datur ex gratia Dei profectis: gratiam verò nulla præcedunt merita.

CAP. XIII.

Rom 14. Orig. lib. 1. in Iob Chry de fide & lege naturæ. Acto. 10.

Rom. 6. 11.

Quoniam verò legitur apud veteres, non rarò mereri peccatores iustificationem, mereri pec-

catorum remissionem: indè natę sunt illę scho-
sticorum distinctiones, de merito congrui, de
Meritum congrui & condigni. merito condigni, quòd in impijs, hoc est, in
qui nondum per lauacrum regenerationis cre-
tes abluti, vel iam abluti, crimine se aliquo ca-
li contaminassent, meritum esse congrui dice-
si fecissent quod in se est, hoc est, si nihil eorũ p
termisissent, quæ ad conciliandam Dei gratia
pertinere putassent. Non quod eorum opera
præcedentia digna essent, quibus Deus placa-
tur, sed quod congrueret bonitati diuinæ, n
prorsus eos aspernari & reijcere, qui tanto stu
demereri sibi gratiam eius contendissent. Te
Actor. 10. meritum, sunt qui putent etiam in Cornelio fu
se. De quo non dubitauit Chrysostomus dice
Chryso. in psal. 115. quod eum Deus vocauit: quoniam ipse præoc
Auctor o-
per imper-
fecti, ho. 1
pans, seipsum dignum reddidit. Et auctor ope
imperfecti in Matthæum: Cornelium, inquit, D
us adduxit ad fidem suam per ministerium Pet
Sed antè habuit animam eius, operans in eo rat
ones & eleëmosynas multas: quem tamen infid
lem fuisse nonnulli negant, sed implicitam fide
habuisse, nondum manifestata veritate. Sic en
Aug. de p. dest sanct li 1. ca. 7. loquitur Augustinus, quòd non sine aliqua fi
donabat & orabat. Nam quomodo inuocabat,
Hier. in ca. 3 ad Gala quem non crediderat? à quo non dissentit etia
Grego ho. 19 super Ezechielem. Hieronymus. Quos secutus Gregorius, ita scrib
Cornelius non operibus venit ad fidem, sed fi
venit ad opera. Ná & ei per angelum dicitur: O
tiones tuæ & eleemosynę ascenderunt in conspe
ctum Dei. Si enim Deum verè & ante baptism
non crediderat, quid orabat? vel quomodo hu
omnipotens Deus exaudierat, si non ab ipso se
bo

bonis perfici petebat? Sciebat igitur creatorẽ omnium Deum, sed quod eius omnipotens filius incarnatus esset, ignorabat. Neque enim poterat bona agere, nisi antè credidisset: scriptum namque est: sine fide impossibile est placere Deo. Fidem ergò habuit, cuius orationes & eleemosynę placere potuerunt: bona autem actione promeruit, vt Deũ perfectè cognosceret, vt incarnatiõis eius mysteriũ crederet, quatenùs ad sacramentũ baptismi peruenire. Per fidẽ ergò venit ad opera: sed ꝑ opera est solidatus in fide. Qui tamẽ in eundẽ Prophetã scribens aliquantò ante: Cornelius, inquit, ante pro bonis operibus meruit audiri, quàm fidelis existeret. Qua ex re colligitur, quæ bona opera ꝑ fide percipienda faciebat. Ex his itaq; loquẽdi modis, quibus Patres vsi sunt, collectæ sunt illę distinctiones, de merito congrui, & de merito cõdigni. Priùs tamen illud meritum, nõ defuerunt, qui reijciendũ esse putârunt, ne propius ad Pelagianos accessisse viderentur. In sacro Cõcilio Tridentino disertis verbis illud esse sancitũ legimus, iuxta Patrum decreta, quòd nihil eorũ, quę iustificationẽ præcedunt, siue fides, siue opera, ipsam iustificationis gratiã promeretur. Verisimũ enim est, quod ab Augustino dictum est: Sciat se quisq; per fidem iustificari, etiamsi legis opera non præcesserint, sequuntur enim iustificatum, non præcedunt iustificandum. Quem secutus Bernardus, ita Deum alloquitur: Non inuenis merita, sed præuenis. Quamobrem quę præcedunt iustificationem opera bona, dispositiones vel præparationes ad gratiam, quam qualiacunque tandem merita Patres illi, qui fuerunt in Concilio Tridentino con-

Aug. de fide & operibus c. 14.

Operũ iustificationẽ præcedentium vis. Epist. 146.

gregati, vocare maluerũt, ne quis mereri sibi pos-
se primam gratiam existimaretur cùm pugnet
inter se gratia & meritum. Sicut Apostolus etiam
Rom 11. ait: Si autem gratia, iam non ex operibus, alioqui
gratia iam non est gratia: non est enim quo intret
gratia, vbi meritum iam occupauit. Dixit Ambro-
sius, quòd præcedit quiddã in peccatoribus, quo
digni sunt iustificatione. Quem locum D. Tho-
Tho. in 4. mas non sic esse intelligendum docet, quòd ali-
sent. dist. q quis ante iustificationem sit sufficienter dig-
1 in ipso fi- nus: aliâs gratia non esset gratia: sed quia est in ip-
ne. so aliqua dispositio ad iustificationem, qua est m-
nus dignus quàm alij. Explodendum igitur
nonnullis visum est omne meritũ congrui, solũ
condigni meritũ retinendũ, quod iam fideliũ est
& eorũ, qui crimine nullo capitali cõmisso, dei vo-
luntatẽ à se abalienauerunt, quiq; cum eo sunt in
gratia constituti, cui gratię tribuitur, quicquid e-
meriti, quod condignum vocatur. Hæc enim e-
iustitiæ principiũ, hęc bonorũ fons & origo me-
ritorũ, hanc si excluseris, nullum erit meritũ. Ho-
est quod in Canonibus concilij Arausicani sec-
scriptũ reperitur: Debetur merces bonis operib-
si fiant, sed gratia, quę nõ debetur, pręcedit vt fi-
Bern in ser- Hoc est quod Bernard. quoq; dixisse legimus: N-
mo 67 in lo meritũ, quod gratiá excludit. Horreo quicqu-
Cantica. meũ est, vt sim meus: Nisi quòd illud magis for-
tan meũ est, quod me meũ facit. Gratia reddit
mihi iustificatũ gratis, & sic liberatum à seruitu-
peccati. Nõ igitur excludit meritũ gratiá, sed e-
cludit indignitatẽ, cùm gratia sit, quæ dignita-
operibus nostris adfert. quæ in honorem ea ad-
cit. Quorũ si naturã spectes, nihil est eo verius

ait Apostolus: Nō sunt condignę passiones huius temporis ad futuram gloriam. Neque est quod sibi quisquam arroget miser homuncio, Pauli sententiā hanc vt probabiliter tueri velit. Non opus habet Spiritus sanctus vt quod ipse per Paulū loquutus est, id sibi tuendū homo sumat. Nō modò probabili defensiōe, verùmetiā quauis certissima demōstratione certius est & verius, quod ipsa dixit veritas. CAP. XIII. Rom. 8.

Vndè igitur, dices, est ista condignitas in operibus, siue passionibus nostris? Vbi de baptismo sermo nobis fuit, docere nos meminimus, quòd non ex operum ipsorum natura, sed primum ex promisso Dei liberali, qui fallere nescit, cuius tanta est bonitas, vt quæ natura sua digna non sunt, ea digna iudicet ęternę beatitudinis pręmio, deinde ex ea dignitate, quam regeneratis nobis, prętter omne meritum nostrum, cōferre dignatus est. Operū dignitas vnde

Quæ autem est ista dignitas? Quòd Christum induimus, quòd filij Dei facti sumus. Magna revera dignitas est, esse Christum, esse Dei filium. Nunquid autem illam vlla merita nostra pręcesserūt? Præcesserunt, sed merita gehennę. Quæ enim impiorum alia esse merita potuerunt? Quamobrem quòd per lauacrum regenerationis Christum induimus, quòd filij Dei facti sumus, meræ gratiæ, meręque bonitatis & liberalitatis est diuinæ. Hanc gratiam nulla merita præcesserunt, nisi quis fortè dispositiones & prępara-tiones ad illam vocari merita voluerit. Tolle gratiam hanc, tolle dignitatem, quam ex ea consecuti sumus, nullum opus nostrum, quantacunq; laude & admiratione dignum fuerit, futuræ gloriæ pręmio dignum iudicabitur. Sed posteaquá semel Gala. 3. Ioannis 1.

gratuita Dei bonitate dignitatem istam cõsequuti, Christum induti, filij Dei facti sumus, dummodò, quod facti sumus, esse non desierimus, iam incipiunt merita nostra, iam digni censemur, qui

Matth. 5. vocem illam omnibus exoptandã audiamus, Gaudete & exultate, quoniãm merces vestra copiosa

Galat. 2. Philip. 2. est in cœlis. Non quòd quæ facimus opera, quatenùs à nostra voluntate profecta sunt, tanti sint, sed quòd qui viuit in nobis, qui operatur in nobis, qui patitur in nobis, qui meretur in nobis, Dominus noster Iesus Christus, vnus est omnium dignissimus, cuius operibus tanta merces hæc tribuatur. Cùm præsertim propter hoc ipsum passus sit & mortuus, vt ea, quæ naturâ sua tanti non sunt opera, passionesque nostræ, passionis & mortis ipsius merito tanti esse possent.

Operatur Deus in nos opera bona.

Matth. 10. 2. Cor. 13.

Neque verò, quoniam operatur & meretur Christus in nobis, ideò non operamur, neque meremur nos. Dixit Christus: Nõ enim estis vos, qui loquimini, sed spiritus Patris vestri, qui loquitur in vobis. Dixit Paulus: An experimentum eius quæritis, qui loquitur in me Christus? De Stephano quoq; scriptũ legimus, quòd qui cũ eo disputabant, non poterant resistere sapientię & spiritui, qui loquebatur: Nunquid quia spiritus, qui Christus in Stephano loquebatur, & in Apostolis, ideò non ipsi loquebantur? Atqui legimus

Acto. 4. in eodem libro: Tunc repletus Spiritu sancto Petrus, dixit ad eos: Quin & Stephani, & Pauli, & aliorum Apostolorum orationes, multas ibidẽ insertas videre licet: Quid igitur? Pugnant hæc inter se? tu non lõqueris: sed Spiritus? & Petrus loquutus est plenus Spiritu sancto? Nequaquam

pug-

pugnant: Loquebatur enim Spiritus sanctus in Apostolis, verùm sic, vt simul ipsi loquerentur obtemperantes Spiritui. Quos cùm non loqui dixit Christus, non ideò dixit, quòd nihil agerent ipsi, sed quòd ipsi non fuerint principales sermonis auctores: quòdque quicquid efficaciter, & cum audientium fructu loquebantur, id omne fuit illius, qui dixit: Aperi os tuum, & ego adimplebo illud: Cuius nisi præsens virtus adfuisset, nisi per eorũ ora spiritus ipse Christi loquutus fuisset, nunquá duodecim homunculi, omni humano præsidio destituti, tam breui temporis curriculo, tantam terrarum orbis partem sub imperium Christi sub iunxissent. Sicut igitur non propterea non loquebantur Apostoli, quia Christus loquebatur in illis: ita non propterea non operamur aut meremur nos, quia Christus operatur & meretur in nobis. Alioqui nec viuere diceremur nos, quia Christus viuit in nobis: cùm tamen digito Dei scriptum sit: Iustus ex fide viuit. Operamur itaque nos: sed quod fructum aliquem operum nostrorum consequimur, illo fit operante, illius passionis & mortis merito intercedente, qui si nõ operaretur, si non mereretur in nobis, opera nostra, qualiacunque tandem essent, gehennæ stipendio digna esse possent, ad futuram gloriam cõdigna esse nõ possent. Quamobrem non tam nostræ, quàm ipsius passiones sunt, quibus in cœlo copiosa merces est reposita: vt quod illis detrahitur, ipsi Christo detrahi videatur. Ipse enim est, qui & patitur adhuc & coronatur in nobis, ipse caput nostrum est, nos membra sumus eius: ipse dolet in membris suis, ipse gaudet in membris suis. Vis videre,

Spiritus sanctus quomodo in Apostol. loquitur.

Psalm. 80.

Abac. 2.

Rom. 8.

Matth. 5. Christus patitur & coronatur in nobis.

re, vbi doleat? vbi patiatur in membris suis? Quã-
1. Cor. 12. do Saulo dixit CHRISTVS: Saule, Saule, quid
Actorũ 9. me persequeris: nunquid non patiebatur tunc
nunquid non dolebat in membris suis? Neque enim Christum tum persequebatur Paulus, sed membra Christi: se tamen in membris pati Christus interpretabatur. Ipsius ergo passiones, sunt passiones nostræ: quæ tanquam nostræ, condignæ non sunt, tanquam Christi passiones condignæ sunt ad futuram gloriam. Neque quia Christi sunt, propterea nostrę non sunt: sed Christi sunt, quoniam ipse & præparat ad passiones voluntatem, & confert illis dignitatem: nostræ sunt, quia
Gregorius lib. 31 Moral. cap. 25. non fiunt nisi volentibus nobis. Sic à Gregorio scriptum legimus: Bonum quod aspirante Dei gratia agimus, & Dei est & nostrum: Dei, per prę uenientem gratiam: nostrum, per obsequentem liberam voluntatem. Si enim Dei non est, vnde ei in æternum gratias agimus? Rursum, si nostrũ non est, vbi nobis retribui præmia speramus? Quia ergo non immeritò gratias agimus, quod eius munere præuenimur. Et rursum, quia non immeritò retributionem quærimus, scimus quod subsequente libero arbitrio bona elegimus, quæ
Au. ad Iul. epist. 143. ageremus. Et ab Augustino cùm de iustitia, cõtinentia, pietate, castitate, loqueretur: Hæc, inquit, Dei dona sunt: & vestra quidem sunt, sed non ex
2 Cor 4. Matth 6 vobis: Habetis enim thesaurum istum in terrenis corporibus, & adhuc fragilibus, tanquam in vasis fictilibus, vt eminentia virtutis Dei sit, & non ex vobis. Ne miremini, quia dicimus, & vestra esse, & ex vobis non esse: Nam & panem quotidianum dicimus nostrum, sed tamẽ addimus, da nobis, ne

pute-

putetur esse ex nobis. Si cui verò reprehendendę locutiones hoc genus esse videntur, Christus viuit, Christus operatur, Christus loquitur in nobis, is quem alium, quàm spiritum sanctũ per Paulum loquentem reprehẽdit? Nunquid autem sicut rectè dicimus, viuere Christũ, operari, mereri, quin & coronari in nobis: ita rectè dicere queamus, credere Christum, amare Christum in nobis? Scripsit aliquãdo Augustinus: Dicit Apostolus: Idẽ Deus qui operatur omnia in omnibus, nusquam autem dictum est, Deus credit omnia in omnibus: Quod ergo credimus, nostrum est: quòd autem bonum operamur, illius est, qui credentibus in se dat Spiritum sanctum. Quem locum retractauit dicens: Profectò, inquit, sic non dicerem, nisi scirem, etiam ipsam fidem inter Dei munera reperiri, quæ dantur in eodẽ spiritu. Et alio loco: Vt ames Deum, habitet in te Deus, & amet se de te: id est, ad amorem suum moneat te, accendat te, illuminet te, excitet te. Quæ verba repetit Anselmus: Etiam Deũ orare in nobis, vt caput nostrũ, alibi scribit idem Augustinus. Similiter Bernardus: Et Deus in ipso amet vel approbet, quod amare vel approbare debet, id est, seipsum. Et cap. 7. Deum alloquens, Tu teipsum amas in nobis, & nos in te, cũ te per te amamus, & intantum tibi vnimur, inquantũ te amare meremur. Nec dissimilis loquẽdi modus reperitur apud Petrum Chrysologum, cùm dicit: Homo Deus in te ieiunat, in te esurit.

Augustinus in expositione quarundã propositionum in epistola ad Rom. c. 23. primi libr. tr. 8. Ser. 43. de verbis Domini. Rom. 5. In Psal. 85. Ambr. lib. de amore. cap. 4. Serm. 11.

Cæterùm cũ dixit Paulus, Non sunt condignæ passiones, videtur dicere voluisse, quòd non sunt equales vel cõparabiles. Quis autẽ est, qui hoc ire inficias audeat? inter passiones siue merita nostra qua-

Non sunt condignæ, id est, equales vel cõparabiles.

quatenus nostra sunt, & à libero arbitrio nostro ꝓfecta, & futuræ gloriæ præmiũ, æqualitatẽ esse nullam: cum hæ leues & momentaneæ sint: & propterea vocat eas Paulus, huius temporis: illud contrà sit æternum. Cæterùm sicut iustitiam duplicem esse legimus, sic & æqualitatem esse duplicem intelligimus. Est iustitia commutatiua, est & iustitia distributiua. Illa est inter contrahẽtes, vt emptorem & venditorem: hæc pendet ex liberalitate distribuentis. Illa respicit æqualitatem arithmeticam, quæ est quantitatis: hæc geometricam, quæ est proportionis. Si quis iustitiam spectet commutatiuam, certum est, neque iustum esse, neque dignum, vt pro passionibus huius temporis detur æterna gloria: cum inter leues & momentaneos labores, & præmium illud æternũ nulla sit æqualitas: sitque hoc, quàm illud infinitis partibus maius & præstantius. Si quis verò spectet distributiuam, est aliqua tamen æqualitas, quę vocatur proportionis inter opera, quæ charitate sunt informata, & futuram gloriâ, quę merces est charitatis: quæ licèt quantitate maius quiddam sit, quàm gratia & charitas, quibus meremur: non est tamen maius virtute. Quòd vel exemplo planum facere possumus. Semen arboris multò minus est, quàm sit arbor ipsa, si quantitatem spectes: si virtutem, minus non est: quandoquidem in virtute seminis arbor tota continetur. Ad eundem modum gratia sancti spiritus, quam nunc habemus, quamuis actu vel quantitate non sit æqualis gloriæ, est tamen æqualis virtute: quia sicut in semine tota est arbor virtute, sic in nobis per gratiam spiritus sanctus, qui causa est efficiens

Iustitia & æqualitas duplex.

Commutatiua æqualitas.

Distributiua.

efficiens vitæ æternæ, cum sit fons aquæ saliens in vitam æternam: & ideò vocatur à Paulo pignus hæreditatis nostræ. Summa doctrinę de operibus hęc in Ecclesia semper fuit, & est, & erit. Quòd si substantia spectetur operum nostrorum, ac ipsa tántùm in se considerentur, fieri posse, mortem vt mereantur æternam: vt mereamur vitam æternam, fieri non posse. Quamobrem vt hanc mereri queát, illud requiri necessariò putauerũt, vt & à Christo proficiscerentur, & ad Christũ referentur. Si viuit Christus in nobis (viuere autem non potest, nisi & operetur in nobis) si nihil ad ostentationem, si ad illius gloriam referimus omnia, si illius amore facimus, quicquid facim⁹: quæ ad hunc modũ facimus, non possunt nõ esse digna vita æterna: non propter ipsorum operum, sed propter eius, qui viuit & operatur in nobis, dignitatem, & propter finem, ad quem referũtur, Christum: cùm idem est & effector & finis eorum. Verum est enim quod ab Hieronymo scriptum est: Non virtus, sed causa virtutis apud Deum mercedem habet. Et quod ab Augustino scriptũ est: Nõ actibus, sed finibus ofũcia pensari. Quam suá sententiam ibidem explicans paulò superiùs ita scribit: Cùm facit homo aliquid, vbi peccare non videtur, si non propter hoc facit, propter quod facere debet, peccare conuincitur. Et alio loco: Finis enim est, inquit, quo referuntur ea quę facimus, qui si non solũ inculpabilis, sed & laudabilis fuerit, tũ demũ etiam facta nostra laude digna sunt. Quê secutus Boëtius: Cuius, inquit finis bon⁹ est, ipsum quoq; bonũ est: cuius finis mal⁹ est, ipsum quoque malũ est. Ante quẽ Gregorius Pontifex,

Operũ vis & ratio.

In cap. 6. Matth.

Au. lib. 4. contra Iul.

Ser. 11. cõt. Iul.

Au. de moribus Manich. ca. 13.

Boetius li. 3. Top. c. 5.

Li. 34. Moral. cap. 8.

Ipsa,

Ipsa, inquit, virtus, ante Dei oculos virtus nō est, dum abscondit, quod displicet: prodit, quod placet. Plerunque enim latet superbia, & castitas innotescit: atque ita ostensa diu castitas, circa finem vitæ perditur. Quia cooperta superbia vsque in finem in correcta retinetur. Et præclarè scriptum est à Maximo, quòd non ad opera, sed ad scopum operum, diuinum iudicium intentos habet oculos, & in omnibus, quæ fiunt à nobis actionibus, scopus apud Deum quęri ur, num propter illum, aut aliud quiddam, quod agimus, faciamus. Sic & à Theodoreto dictum est, vbi de Polygamia Patriarchę Iacob tractat, vniuscuiusque facti scopus inquirendus est. Itidem & à Marco Eremita Deus actiones secundum propositū ęstimat: Tribuat enim, inquit, Dominus secūdum cor tuum. Quodque scriptum est è Gregorio Nisseno, vt quicquid non est ex fide, peccatum Paulus dicit, ita nos eodem modo cogitantes planè posumus affirmare: quęcunq; nō respiciūt Christū, seu verba, seu opera sint, seu cogitationes, illa omnia ad id omnino spectare, quod Christo aduersariū est.

Max centuria 2. ca. 37 & centuria 3. cap. 48.

In Gen. ca. 48.

Mar. Erem de lege spirituali ca. 184.

In lib. de prefecti hominis Christiani forma.

Rom. 14.

Colos. 2. 3.

Quamobrem admiranda est istorum hominum cęcitas, qui tantoperè bona opera impugnant: qui negant Euangelium pati posse, vt prędicetur de illis: ouiculam Christi horrere, vbi prędicare ea audit: fidem nullum opus bonum posse iuxta se ferre: eos qui bonis operibus cooperti sunt, vix posse cœlum penetrare, quod ea iustificationem etiam consequentia impura sint: cùm opus optimè factum peccatum sit: pestilentes esse magistros & radicem germinātem fel, qui in nouo Testamento operibus cōscientias vexāt: non

Lutherana dogmata de oper.

non esse in Ecclesia simul Magistrum fidei, & operum. Doctrinam operum esse doctrinam dęmoniorum, & discessionem à fide. Deum non respicere opera, non curare, non valere, non placere coram Deo opera, nihil ea prodesse, nec amari quenquam à Deo proprer ea. Hæc tá absurda qui docēt, admirabilis est eorum cęcitas, quandoquidem de Christianorum operibus loquūtur, quod non intelligunt, se non operibus nostris detrahere, sed illi à quo hauriuntur, illi ad quem tanquā ad finem referuntur, Domino nostro Iesu Christo: quem si tollas ex operibus nostris, re vera tanquam pannus menstruatæ sunt vniuersę iustitię nostræ. Quandoquidem, sicut ex Alberto paulò antè commemorauimus, in Sanctorum virtutibus, non fulget nisi meritorum Christi iustitia, sicut Sol in gemmis, quæ magis rutilant in præsentia Solis, in absentia autem contenebrantur. Christus est, qui virtutes in nobis operatur: Christus est, qui per eas in nobis coronatur. Sicut explicans illum Zachariæ locum scribit Hieronymus, & eum sequutus Rupertus: Ab istis sumes argentum & aurum, & facies coronas, & pones in capite Iesu Iosedech Sacerdotis magni. Quia videlicet, inquit, per singulas virtutes electorum suorum Dominus coronatur, imò in illis omnibus coronatis Saluator in singulis coronam accipit, quia videlicet ipsius gratia, ipsius est opus, omnis omnium sanctorum corona. Quod pluribus etiam verbis confirmat Angelomus in his cōmentarijs, quos in libros Regum edidit. Et æqualis Ruperti Bernardus: DEVS est, inquit, qui opetatur in vobis, & velle & perficere: ipse auctor,

Esai 64.
Alb in li. 3 ser. dist. 20.
Zach. 6.
Hier. li. 2. in Zacha.
Angel. li. 2 cap. 12.
Ber. de passione Domini.
In Psalm: Qui habitat. ser. 9.

auctor, ipse renumerator operis, ipse remuneratio tota.

Sed cùm sola sit Ecclesia catholica, cui sanę intelligentiæ lux promissa est, non est adeò mirandum, si qui segregauerunt semetipsos ab ea, percussi sunt à Domino amentia & cæcitate, ac furore mentis, vt palpent in meridie, sicut palpare solet cęcus in tenebris, & in summa errorum caligine versentur. Hęc autem eorum improbitas seDeut. 28.

Lutheranorum figmẽtum de falsa ecclesiæ doctrina.

renda non est, quòd Ecclesiam Dei docuisse fingunt, propter opera nostra, non autem propter Christũ, remitti nobis peccata: propter opera nostra, non autem propter Christum, donari nobis vitam ęternam. Nónne videntur isti quoque dicere: Posuimus mẽdacium spem nostram, & mẽdacio protecti sumus, qui cùm ista tam apertè falsa comminiscuntur, non aliundè quàm ex mendacijs & calumnijs esse conflati videntur? Vel vnum aliquem proferant ex Ecclesiæ Doctoribus, quamlibet etiam recentibus, qui docuerit, opera extra Christum facta, aut alio quàm ad Christum relata, vel remissionem peccatorum, vel vitam æternam nobis mereri: extra Christum, inquam, cuius non fuerit inuincibilis ignorantia. Nos cõtrà vel ex his libellis, qui puerorum manibus aliquando tenebantur, quos Hortulos animæ vocant, docere possumus: etiam nouissimis his temporibus, quibus isti extinctam Euangelij lucem fuisse mentiuntur, non aliter in Ecclesia fideles institutos fuisse, quàm quòd ea sola opera prodesse nobis queunt, quorum & initium & finis ad Deum refertur: cætera verò æternæ vitæ retributionem non mereri.

Bsaiæ 28.

Est

CAP. XIII.

Superbiæ quatuor species.

Est in eo libello, qui Hortulus animæ inscribitur, quem pueri legebamus, modus confitendi descriptus: Enumerantur in eo species & filiæ peccati cuiusque mortalis: Superbiæ quatuor species ex Gregorio recensentur. Quarum prima est, si quis à semetipso se bonum habere iactat: secunda, si datum sibi quidem desuper esse credat, pro suis tamen hoc se meritis accepisse putet: Enumerantur & filiæ, inter quas recensentur hypocrisis, & inanis gloria. Quid aliud ex his pueri didicimus? quàm iustitiam, quam habemus, non esse nobis ex nobis, non esse viribus nostris partam, non esse meritis nostris præcedentibus datam, quæ ante fidem nulla esse potuerunt, sed ex mera gratia, liberalitateque Dei patris, per Christi meritum nobis communicatam, vt & accep. tum referamus Deo quicquid boni agimus, & in agendo nihil aliud, quàm Dei gloriam spectemus. Quòd si secùs à nobis factum sit, ea ipsa quæ bona viderentur, non esse nobis bona futura, ac mortem potius, quàm vitam sempiternam allatura. Nunquid malum est habere bonum? Quis vsque eò est ab omni mente desertus, vt hoc existimet? Et tamen si hoc ipsum, quod habes, bonũ non ad auctorem Deum referas, qui mentem bonam donat vt recta conetur, & vires vt conata perficiat: si non Dei gloriam, sed humanam laudem vel commodum aliquod ex eo vitæ degendæ quæsieris: iam hoc ipsum quod habebas bonum, factum est tibi malum, factum est tibi crimen capitale. His ergo præceptis pueri sumus imbuti: non propter se, sed propter Christum, opera nostra Deo placere: non propter operã nostrorum,

Greg. li 27 moral. c. 7. Li. 31 ca. 31.

Mat. 5 & 6

Vide Amb. li 1. cõmẽt. in Lucã, vbi locũ illũ Euangelij explicat: Erant ambo iusti ante Deum.

CAP. XIII.

ſtrorum, quatenus à nobis proficiſcuntur, d
gnitatem, ſed propter Chriſtum operibus noſtr
vitam æternam donari: à quo cùm auctore pr
ficiſcuntur, cumque non ad alium finem, qu

2. Cor. 4. ad ipſum protendunt, quod leue & momẽtan
eſt tribulationis noſtrę, ſupra modũ in ſublimi
te æternũ gloriæ põdus operatur. Sic docuit,
docet, ſic docebit ſemper vna, ſancta, Catholic
Apoſtolica Eccleſia.

Aug. in Enchiridio. cap. 107. Sic ab Auguſtino quoque ſcriptum legimu
quod vita æterna merces eſt bonorũ operũ. Nu
quid autem hæc merces propter opera datur? m
nimè gentium: Datur quidem operibus: verum
propter Chriſtum, qui viuens & habitans in no
bis operatur ea: propter Chriſtum, ad quem op
rantes reſpicimus: propter Chriſtum, qui dixit

Ioan 5. Merces veſtra copioſa eſt in cœlis: procedent qu
bona egerunt in reſurrectiõnẽ vitæ: propter Chr
ſtum, de quo ſeculis iam aliquot cantatum fuit a
hominibus in Germania, materna gentis lingu
Quod niſi prognatus nobis puer ille fuiſſet, er

Apocal 1. mus omnes perditi. Nam niſi factus homo, lau
Tit. 2. ſet nos à peccatis noſtris in ſanguine ſuo, niſi d
diſſet ſemetipſũ p nobis, vt nos redimeret ab o
ni iniquitate, & mundaret ſibi populum accep
bilem, ſectatorem bonorum operum, quid ali
eſſent vniuerſæ iuſtitiæ noſtræ, niſi pannus m
ſtruatæ? Profitetur hoc etiam Eccleſia, cũ hym
illum Ambroſij quotidie recitãs, perenné glor
nõ operũ vocat præmiũ, ſed præmiũ mortis
cræ: quæ niſi interceſsiſset, nõ perẽnis gloria,
perenne ſuppliciũ operibus noſtris deberetur.

Quæ eſt igitur iſtorum hominum audacia

quæ tam perfrictæ frontis impudentia? qui populo persuadere conantur, Ecclesiam tot seculis nunquam docuisse de fide intuente non nostram dignitatem, sed mediatorem: & accipiēte remissionem peccatorum & hæreditatem æternę vitę propter Christum, Quod cùm dixerunt, Paulum iustum esse propter suas virtutes & afflatum diuinum, nihil addiderunt de mediatore, de promissione siue Euangelio, & de fide seu fiducia mediatoris, Aut isti nunquam Ecclesię doctores legerunt, aut ita malitia cor eorum excæcauit, vt videntes non videant, & audientes non audiant, neque intelligant. Quis enim vnquam Theologorum, non iam dico veterum, sed eorum qui quadringentis his annis floruerunt, qui sententiarij siue Scholastici vocantur, aliter docuit, quàm quod illa sola opera DEO placent, solis illis merces datur æterna, que in fide mediatoris facta sunt? Nónne pater Scolasticę Theologię fuisse videtur Petrus Lombardus? Atqui is, vbi de fide tractat, quàm diligenter illud inculcat, & Augustini & Gregorij plerisque sententijs in medium productis, quòd sine fide mediatoris, vel ante vel post aduentum eius nullus mortalium saluus factus fuerit. In quem cùm commentati sunt oēs fere, qui posteà sequuti sunt Theologi, idem vno ore scripsisse, sensisseque cunctos, nemo qui quenquam eorum legerit, dubitabit: Apud quos etiam illas distinctiones de explicita, de implicita fide, deq; vincibili & inuincibili ignorantia reperire licet. Quodque null⁹ mortaliū remissionem peccatorum, salutem & vitam obti-

Esaiæ 64.

Sapient. 2.

Esaiæ 6.

Li. 3. sent. dist. 25. epist. 157.

Gre. ho. 17. in Ezech.

CAP. XIII

nuerit vnquam, aut obtinere posit, nisi per Christi passionem & mortem, aut præuisam, aut exhibitam. Nam quod ab Arnobio dictum legimus:

Li. 2. cont. Gentes.

Licèt tu purus, & ab omni fueris vitiorum contaminatione purgatus, ad immortalitatis præmium nullis poteris accedere contentionibus, nisi quod ipsam immortalitatem facit Christo attribuente perceperis, & veram fueris admissus ad vitá. Id iam inde à Christo nato ad hæc vsque nostra tempora semper ab omnibus ita fuit creditú.

Scholast. Theol. sententiæ de meritis bonorũ operum

Sed quò magis omnes intelligant, quanta sit istorum hominum in his asserendis temeritas & impudentia, aliquot locos adferemus ex eorum libris tantùm, quos Theologiæ scholasticę Principes fuisse constat, vt quæ fuerit eorum de meritis operum sententia, cuiuis perspicuum esse queat. Ac primo quidem loco, eum qui cum

In epist. ad Galat ca. 3. Thomas in epist. ad Rom. c. 4.

primis celebris habetur, Thomam Aquinatem collocabimus, qui ante annos propè trecentos in hanc sententiam scripsisse legitur: Opera humana possunt considerari dupliciter: Vno modo secundum substantiam operum, & sic non habent aliquid condignum, vt eis merces æternę gloriæ reddatur: Alio modo possunt considerari secundum suum principium, prout scilicet ex impulsu Dei aguntur secundum propositum Dei prædestinantis: & secundum hoc eis debetur merces prædicta secundum debitum, quia vt infrà ca. 8. dicitur: Qui spiritu Dei aguntur, hi sunt filij Dei. Si autem filij, & hæredes. Et explicans illud: Gratia Dei vita æterna. Quia enim dixerat, inquit, iustos homines habere vitam æternã, quam certũ est non posse haberi, nisi per gratiam: ideò hoc ip-

sum

sum, quòd bona operamur, & quod opus nostrũ est vita æterna, est gratia Dei. Vnde & in Psalmo dicitur: Gratiam & gloriam dabit Dominus. Sic igitur opera nostra si considerentur in sua natura, & secundum quod procedunt ex libero arbitrio hominis, non merentur ex condigno vitam ęternam: sed solùm secundum quod procedunt ex gratia Spiritus sancti. Et alibi: Opera enim non sunt causa, quòd aliquis sit iustus apud Deum, sed potius sunt executiones & manifestationes iustitię. Nam nullus per opera iustificatur apud Deum, sed per habitum fidei, non quidem acquisitum, sed infusum. Et ideò quicunque ex operibus iustificari quęrunt, sub maledicto sunt, quia per ea peccata non remouentur, nec aliquis quo ad Deum instificatur, sed per habitum fidei charitate informatum: Heb. 11. Hi omnes testimonio fidei, &c. Et iterum alio loco: Meritum Christi est sicut radix omnium meritorum, à quo omnia merita efficaciam trahunt. Vnde est quodammodo vniuersalis, quam oportet ad effectus determinatos applicari per causas particulares: sicut sunt sacramẽta & orationes Ecclesiæ. Et inde est quòd non tantum Christum oramus, sed & sanctos eius, quorum meritis & precibus auxilium eius percipimus. Et in Summa: Docet dari gloriam ex meritis, merita ex gratia, gratiam ex diuina voluntate. Et in eadem Summa: Si consideretur opus hominis meritorium secũdum substantiam operis, & quatenus ex libero proficiscitur arbitrio, vita ęterna dignum non est: Sin autem spectetur, quatenus procedit ex gratia Spiritus sancti, dignum est: non propter suam, sed

In 2. sent. dist. 27. art. 6.

Prima secũ dę qu. 114. Art. 3. Parte. 1. quæst. 23. Artic. 5.

propter Spiritus sancti dignitatem, mouentis nos in vitam æternam, sicut scriptum est: Erit in eo fons aquæ salientis in vitam æternam. Addit & hoc: Attendi pretium operis secundum dignitatem gratię, per quã homo diuinę naturæ consors factus, adoptatur in filium Dei: cui debetur hæreditas, ex ipso adoptionis iure: iuxta illud Pauli: Si filij & hæredes: Scribit præterea: Deum ex promisso debitorem nobis fieri, quòd ipse benè agentibus præmium promisit, vt mereri dicamur, quoniam promisit. Nunquid hic de promissione tacuit, aut de fide intuente non nostram dignitatem, sed Mediatoris? Qui cùm reconciliauerit nos Deo Patri per mortem suam, factus est primogenitus in multis fratribus: & per eum adoptionem filiorum Dei consecuti, atque ita hæreditate regni cœlestis digni facti sumus. Thomæ locum hunc adducens Capreolus: opera, inquit, nostra bona, pro quanto bona sunt, & à libero arbitrio proficiscuntur, parui valoris sunt, vt dicit S. Thomas, allegans illud Esaiæ. Si autem loquimur de bonis operibus nostris, prout sunt informata charitate & gratia, potius sunt opera Dei, quàm opera nostra. Sed & præceptor eius Albertus Magnus, an oblitus est Mediatoris? cùm dixit: Iustitia meritorum Christi fulget in virtutibus sanctorum. Ante quem etiam Innocentius tertius Romanus Pontifex: Quatuor, inquit, cruces purpureæ, sunt quatuor virtutes politicæ: iustitia, fortitudo, prudentia, temperantia, quæ nisi crucis Christi sanguine purpurentur, frustrà sibi virtutis nomen vsurpant, & ad veram beatitudinis gloriam non perducunt. Videtur autem Innocentius

Ioan. 4. 2. Pet. 1.

Rom. 8. Tho. quæst. 3. in 27. distin. Pet. Lomb sent. li. 2.

Alber. ar. 3 q. 2 in 29. dist. Petr. Lomb. li. 2 sent.

Inno. mysteriorum Missæ, li. 1. cap. 63.

In Psal. 118 serm. 17.

usad illud Ambrosij respexisse: Sanguis Christi, purpura est, qui inficit Sanctorum animas non solùm colore resplendens, sed etiam potestate: quia Reges facit, & meliores Reges, quibus regnum donet æternum. Meritò ad tantum Ecclesię decorem, cui sanguis Christi irrutilat, Spiritus sanctus exclamat: quàm pulchra & suauis facta es Charitas in delitijs tuis. Aequalis autem Alberti Bonauentura, cùm demonstrare conatur, quòd nobis lapsis incarnato Christo, maius gratiæ munus tribuitur, quàm tributũ fuisset, si in statu innocentiæ primus homo permansisset: Quia mediator, inquit, & intercessor ꝓ nobis interpellat, quem in omnibus decet exaudiri pro sua reuerẽtia: vndè cùm appareat vultui Dei semper ad interpellandum pro nobis, & pro nobis oblatus in cruce fuerit, & offeratur quotidie, valde probabile videtur, quòd maius munꝰ gratię tribuatur nobis, quàm si nõ fuisset incarnatus, vel ꝓ nobis oblatus. Ac præter ea quę scribit copiosius in vigesimam septimam distinctionem secundi libri Petri Lombardi, in eo libro quem inscripsit Compendium Theologicæ veritatis, octo causas enumerat, quamobrem ex condigno mereamur vitam ęternã. Prima, inquit, est efficatia doni spiritus sancti cooperãtis in meritũ. Secunda, veritas Dei ꝓmittentis. Tertia, persuasibilitas liberi arbitrij cõsẽtiẽtis, & finaliter perseuerãtis. Quarta, difficultas status merẽdi. Quinta, dignitas Christi nostri capitis interuenientis, quòd glorificari debet in mẽbris suis. Sexta, liberalitas Dei retribuentis, quẽ nõ decet parua reddere. Septima, obsequiũ sibi fideliter obtẽperãtis. Octaua, nobilitas operis,

CAP. XIII.

Bõ. art 3. q 3. in 29 di. Pet Lomb sent. lib. 2.

Hebr 5. Hebr. 7.

Bona. li 3. c 15. comp. theolog. Causę octo quãobrem ex condigno mereamur vitam æternam.

quod ex charitate procedit: quod tantũ ponderatur in conſpectu Iudicis, quãtũ amor, ex quo procedit, & ideo nõ poteſt ſufficienter, niſi à ſummo bono, remunerari. Et qui præceſsit Bonauenturã Alexander de Ales in tractatu ſuo de Miſſa, verba faciẽs de fine quo claudi cõſueuerunt orationes, quas vulgo collectas vocãt: Nõ per aliã, inquit, viã æterna Dei beneficia poſsunt ad nos decurrere, quàm per eũ, qui eſt mediator Dei & hominũ, homo Chriſtus Ieſus. Per illũ enim exaudiũtur preces fidelium, qui in diebus carnis ſuæ preces, ſupplicationesque ad Deum, qui poſset illũ ſaluum facere à morte, cum clamore valido, & lachrymis offerrens, exauditus eſt pro ſua reuerẽtia. Num & hic Chriſti mediatoris non meminit? Nũ & hinulla Chriſti mediatoris, nullã promiſsionis fecerũt mentionem? Et æqualis horum Guilhelmus Epiſcopus Pariſienſis: Diligens Deum & ſeruiens ei, Deum ſibi facit reuera debitorem: nõ quidem ex virtute vel bonitate huius amoris vel ſeruitij, ſed magis ex promiſsione diuina, qua ſe obligauit benè negotiantibus in talentis ſibi cõmiſsis. Ac nõnullis interiectis: Noſtris meritis ſolis Deũ nobis in aliquo facere non poſsumus debitorẽ, ſed meritis noſtris, & promiſsione ſua ſimul. Qui verò centũ annis poſterior fuiſſe videtur Guilhelmus Durãdi: Quia in iuſtificatione plura & nobiliora ſunt à Deo ſeu à Chriſto: tũ quia etiã illud, quod à nobis eſt, potiꝰ haberet rationẽ mali quã boni, niſi quodã modo eſſet à deo per gratiã præueniẽtẽ elicitũ, regulatum, & acceptum. Et eius æqualis Ioannes Scotus, poſteaquàm docuit, nullũ actum hominis, ſecundũ ſtrictã iuſtitiã eſſe dignũ æter-

Guilhel. in lib. de meritis.

Duran. in ration. diuinorũ, officiorum li. 4. ca. 38.

Sco. diſt. 17 lib. 1. ſent

æternæ beatitudinis præmio, extrinseca bonitate quam habet in suis principijs: atque adeò rectè dici, quòd Deus semper præmiat vltra meritũ condigni, vniuersaliter quidem vltra dignitatem actus, qui est meritum: demonstrat simul, quomodo actus aliquis condignum meritum censeatur: dicens, quòd ille actus est condignum meritum, hoc est, vltra meritum & bonitatem actus intrinsecam, ex mera gratuita diuina acceptatione: ita vt omnis ratio meriti non aliundè magis proficiscatur, quàm ex ordinatione diuinæ voluntatis illius actus ad præmium. Quem secutus Gabriel Biel parentum nostrorũ memoria: meritũ condigni quiddá in eo, qui operatur, quiddá in ipso opere, quiddá in eo requirere dicit, à quo præmiũ expectatur. In eo qui operatur, vt sit amicus requiri: ná inimicꝰ nõ est dignus prẽmio, sed pœna. Quãobrẽ quãdiu peccato fuerit aliquis obnoxius, nõ est qd̃ præmium expectet, sed pœnã: est enim inimicus dei, cũ scriptũ sit: Similiter odio Deo sunt, impius & impietas eius. Fructus impiorum inutiles. In opere requiritur, vt referatur ad honorẽ Dei. Nam si quis etiam in gratia existens, aliò referat opus, quàm ad honorem Dei, præmium non meretur. In eo qui dat præmiũ requiritur acceptatio, siue ordinatio actus sic eliciti, vel imperati ad tale prẽmium: ita vt præmium iustitiæ, in præmiante actum ex gratia procedentem tali prẽmio æterno dignum, non innitatur bonitati actus, quam habet ex bonitate intrinseca, & principijs suis naturalibus, sed diuinæ ordinationi: quæ est quędam conuentio siue promissio & pactum: debent autem pacta & promissa seruari.

Gabriel li. 2. dist. 22.

Sapien 14.

Sapien. 4.

Quam Scotus ordinationē diuinę voluntatis ad licuius actus ad præmiū, eá exponēs Gabriel, promissionē vocat, siue cōuentionē & pactū: vt quod opus ex se dignū non erat æternæ vitæ præmio, dignū fiat propter promissionē Dei, sic illud ex liberalitate sua tanquā dignū acceptantis: quēadmodū in lib. Hester legimus: Hoc honore dignus est, quēcunq; Rex voluerit honorare. Nunquid & hic nullā fecit de promissione mentionē? Idē Gabriel Biel Missæ Canonē explicans: Nullū, inquit, foret nostrū meritū, si non per Christi meritū fieret præmio dignum. Nunquid hic Christi mediatoris oblitus est? Stephanus Brulepher Scoti sententiā sequutus, ponit duas propositiones. Prior est hæc: Nullus actus elicitus ex charitate, & secundum inclinationē charitatis, quantumcunque bonus sit, est dignus vita æterna ex natura rei. Probatur: Non sunt condignę passiones huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis. Item Christus in euangelio: Cùm feceritis omnia, quæ prȩcepta sunt vobis, dicite: Serui inutiles sumus. Sed si homo faceret actus ex natura rei dignos æterno præmio, non esset seruus inutilis. Posterior verò: Omnis actus elicitus ab habente charitatem, & secundnm inclinationem charitatis, solùm est dignus vita æterna propter passiuam acceptationem Dei. Quid sit autem acceptare, Scotus explicat ipse dicens: Acceptare est velle aliquem secundum dispositionem, quam nunc habet esse dignum tali præmio, quem priùs non voluit esse dignum. Verbi gratia: Sit aliquis grauis peccator, non modò non dignus cœlesti præmio, verùmetiam dignissimus, qui sempiterno

Hester 6.

Gabr in can nonē missę lect 86.

Li. 1. dist 17

Lucæ 17.

Acceptare quid sit.

suppli

supplicio afficiatur, conuertatur is ad Deum, stu- CAP.
deat eum placare ieiunijs, orationibus, eleemosy- XIII.
nis. Quáuis hęc omnia natura sua non sint eiusmo
di, vt sint cœlesti pręmio digna, tamen secundum
has dispositiões acceptat deus hominẽ ex gratuita
sua bonitate, & vult esse dignum tali præmio. An
autem idem non sensit Ariminensis quoque Gre- In 2. li. sen tẽ dist. 26.
gorius, cûm dicit: Opera nostra non ex se, sed ex
sola gratiosa acceptatione diuina, sunt meritoria
vitę æternæ: & grauiter eos reprehendit, qui do-
cent ex puris naturalibus elici posse bonos actus
moraliter: & infideliũ opera quæ virtuosa & lau-
dabilia videntur, quamuis ex officio siue ex gene-
re bona dici possint, negat tamen esse moraliter
bona, sed peccata & punienda esse affirmat, idq;
ex Diui Augustini sententia. Et alio loco: Nullus
actus noster, siue cum charitate, siue absque chari-
tate elicitus, est ex natura sua dignus aut merito-
rius vitæ æternę, sed ex gratuita ordinatione diui
na: quia non sunt condignę passiones, &c. Et alio In 1. li. sen-
loco: Non ideô Deus acceptat aliquem velut dig- ten. dist. 17.
num vitæ ęternæ, quia ipse dignus est vita æter-
na: sed ideô quis ea dignus est, quia Deum ipsum
velut dignum acceptat. Et iterum: Nedum vitæ
ęternæ, sed nec alicuius alterius pręmij ęterni vel
temporalis, aliquis actus hominis ex quantacun-
que charitate elicitus, est de condigno meritorius
apud Deum: quoniam quilibet talis est donũ Dei,
secundum Apostolum: quid enim habes quod nõ
accepisti? Hoc autem his verbis intelligi vult Gre
gorius: quòd naturâ sua, quatenùs à nobis & à no-
stro libero proficiscitur arbitrio: nullus actus ex
quantalibet charitate elicitus, mereatur ex con-
digno

digno: sed quatenùs à Deo profectus, quatenùs bonum lius esse donum agnoscitur, meretur: vt si quis actum eiusmodi suis viribus tribuat, nec in eo Dei gratiam agnoscat, gehennæ potiùs pœnas, quàm æternę vitę præmia mereatur.

Dion. Car. in li. 2. sententi. dist. 27. quęst 2

Dionysius verò Carthusiensis, qui non ita multis annis Gabrielē pręcesit, his verbis vtitur: Actio virtuosa, ex motiõe actuali Spiritus sancti, & existi pernaturalibus præstantissimis gratię donis, & charitatis procedens, talis est dignitatis, quòd nullum temporale bonum potest esse condigna aut sufficiens merces eius. Num & hic tacuit de Christi iustitia deriuata in nos? Ideò secundum valentiores Doctores scholasticos, Alexandrum, Albertum, Thomam, Bonauenturam & alios: imò & secundum Augustinum, Gregorium, Bedam, & alios sanctos, in omnibus promissionibus Mosaicæ legis, in quibus tẽporalia bona pro præmio actuum virtuosorum promittuntur, sub promissionibus temporalibus intelliguntur spiritualia gratiæ bona, ac gloriæ dona. Quamuis autem omnia bona quæ habemus, sint dona Dei: attamen benè & laudabiliter vti eisdem est meritorium. Et quoniam quæ à Deo sunt, ordinata sunt, & ipse superglorioßissimus Deus omnia in sapientia fecit, atque in cunctis operibus suis misericordiam iustitiamque suam contemperat: ipsemet sic ordinauit, & ita instituit, vt rationalis creatura per viam nõ solùm misericordiæ, sed etiam iustitię ad summam & æternalem illam felicitatem pertingat. Ad incitandum quoque & confirmandum nos in fide, spe, & charitate, & ad laborandum idoneè, indefessè, & feruidè, dignatus est hominibus suis dona-

Isai. 1.

Rom. 13. Psalm. 103.

dona beatifica ac diuina, non solùm asserendo, sed & promittendo, & iurando prænunciare, sicque se quodammodo ad id agendum constrinxit, & debitorem cõstituit. Vnde ad Abraham loquebatur: Per memetipsum iuraui, quia fecisti hãc rẽ, benedicam tibi. Propter quod Zacharias in Cantico suo deprompsit, Iusiurandum quod iurauit ad Abraham Patrem nostrum, daturum se nobis. Hinc & Iacobus dixit Apostolus: Beatus vir, qui suffert tentationem, quoniam cùm probatus fuerit, accipiet coronam vitæ, quam repromisit Dominus diligentibus se. Iterumque Apostolus Paulus: Quam promisit, qui non mentitur, Deus. In Ioannis Apocalypsi etiam: Ambulabunt mecum, inquit, in albis, quoniam digni sunt. Sicque de condigno hoc meruerunt, nihilominus totum originaliter, ex mera syncera bonitate & munificentia super beatissimi Dei fluxit. Hactenus Dionysius. Nunquid autem & hic de promissione tacuit? Et ante Gabrielem Simon de Cassia, illud: Deus Deus meus respice in me: Non petitur, inquit, à Christo diuinus in eum respectus, vt liberetur à pœnis, sed vt iustitia pœnæ ipsius capitis, in iustitiam mystici corporis conuertatur, quod & factum est. Nam iniustitia qua Christus non dignus pati patitur, facta est iustitia mystici corporis indignis saluari, qua saluatur. Clamat igitur Saluator omnium: Deus Deus meus respice in me, pro corpore meo futuro, vt iniustitia quæ in me agitur, ad iustitiã, pro salute meorum fidelium, scilicet mei corporis, deriuetur.

Gene 22.

Lucæ 1

Iacobi 1.

Titum 1.

Apoc. 3.

Lib 13. de gestis Domini saluatoris.

Sed quorsum attinet aliorum testimonia producere, quos videre licet, aut Thomam, aut Bonaventuram

uenturam, siue Scotum esse ferè secutos? vt ab horum sententia minimè discrepare videantur. Li-
Pet. de Ali. in psal. 30. bet nihilominus hic adscribere verba Petri Aliaci & Ioannis Gersonis, qui vixerunt ante centũ quadraginta annos. Quorum ille sic scribit, enarrans illa verba: In iustitia tua libera me. Si attendis inquit ad iustitiam meam, damnas me: ideò iniustitia mea non liberas: Nam iustitia hominis est, qua suis viribus putat se iustificari, non credens gratis saluari. Absit à me Domine, absit à me hæc iustitia, heu verius iniustitia, sæuissima contra te ferens arma. Sit, sit in me potiùs illa humilis confessio:
Rom. 11. 1. Cor. 15. Gratia Dei sum id quod sum. Quare gratia? quia gratis data. Quare gratis data? quia merita mea non præcesserunt, sed beneficia tua præuenerunt. Nec inuenit in me gratia tua merita bonorũ quæ coronet, sed demerita malorum quæ damnet. In hac ergò iustitia tua, in hac gratia mihi gratis data libera me: quia hęc sola liberat, dum iustificat impium a sua impietate, & iniustum à sua iniquitate cõuertit. Ioannes verò Gerson sic: Spes, inquit, ad certã
Gers. de cõsol. Theologiæ li. 1. prosa. 4. beatitudinis expectationem sic se habet. Ponit sibi per fidem, quod est aliqua talis beatitudo: iungit quòd ad illam pura liberalitate & gratia Deus ab æterno quosdam prædestinat, & eligit: addit quòd ad consequutionem eiusmodi finalis beatitudinis ordinauit media conuenientia variis modis, sine numero: inter quæ medium præcipuum est gratia, quæ ideò dicitur vita ęterna, quia pignus est vel arra. Hanc autem gratiam nulli daturus est, nisi per medium mediatoris Dei & hominum. Quam gratiam pro omnibus meruit ad
Rom. 6. 1. Tim. 2. sufficientiam, sed non efficaciam: nisi incorpora-

tis

tis sibi per fidem habitualem, vt in paruulis, vel actualem & habitualem, quæ per dilectionẽ perfeueranter operatur. Quæ fides minus explicita fuit in Prophetis tempore legis scriptę, quàm in Apostolis tempore gratiæ. Et alio loco: Si obsistat fortasis antiquus ille aduersarius, & calumniabitur, iniustum esse vt alienis precibus, & non prõprijs operibus quisquam saluetur, ad verbum illud, fateor, expaueſcerem, nisi magna merita mea recognoscerem. Habeo autem duo merita magna & valida: & meritò pro ijs ingrediar in locum tabernaculi admirabilis, vsque ad domum Dei. Et primum quidem est Domini mei passio: secundum verò, mei est & ipsius operatio: etiamsi vel minimum quid operatus fuero, etiamsi vel vnum in fine vitæ gemitum edidero: Quacunq; inquit, hora peccator ingemuerit, saluus erit. Primum opus operatus est Dominus meus pro me, & sine me: & quia meritò eius ipse nõ eguit, mihi dedit. Secundum opus operatur mecum, & in me: & eius meritum mihi totum dat, & pro eo præmium dabit. Atque ita verum est, quod electi Deo dicunt: Omnia enim opera nostra operatus es in nobis. Primum meritum ianuam mihi regni cœlestis reserat, secundum in beatitudine sedem collocat. De primo scriptum est: Occisus es, & redemisti nos Deo in sanguine tuo, & fecisti nos Deo nostro regnum & sacerdotes, & regnabunt super terram. Item Christus pro peccatis nostris mortuus est, iustus pro iniustis, vt nos offerret Deo. Et Magister Petrus Lombardus in sententijs: Non potuit patefieri regni aditus, & fieri salus, nisi per mortem vnigeniti, cuius tanta fuit humilitas, & Gala. 5. Idẽ in ser. mo. de ver bis dom. Venite ad me omnes parte 2. Psalm. 41. Merita duplicia. Ezech. 18. Esaiæ 26. Apoc. 15. 1. Pet. 3. Li. 3. sent. dist. 18.

& patientia, vt merito eius, patuerit in eum credentibus regni aditus. De secundo scriptum est: Vnusquisque propriam mercedem accipiet, secundum suum laborem. Et alibi, Cuius misericordia locum vni cuique tribuit, secundum meritum operum suorum, & secundum intellectum peregrinationis eius. Benè autem dicitur, secundum intellectum peregrinationis eius, quia secundum quod magis aut minus se hic peregrinũ esse quisquam intelligit, & iuxta intellectum veram patriam inquirit, secundum hoc maius aut minus in regno claritatis habebit. Attamen qui vel vltimus erit in regno, vtpotè, qui illud sibi conquisierit vno solo gemitu, vel vno aquæ frigidæ potu, scimus quòd tantam gloriam habebit, quantam nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit. Et iterum alio loco, loquens inimicis, animam in desperationem inducere volentibus: Nec opus est, inquit, vt mihi mea peccata commemoretis, inferentes hinc, me cœlestibus præmijs esse penitùs indignũ: id enim scio: Sed scio, quòd pius ille meus Pater Iesus Christus meum debitum soluit, & mea omnia, quotiescunque mihi displicuerint, delebit peccata, mihique suo pretiosissimo sanguine cœleste regnum lucrifecit & emit, ex hoc titulo, & nullo alio possessionem eius reportæstolor. Et paulò pòst ad eosdem: O nequam & desperati, non quidem dico mihi hanc adesse fiduciam, vt absque obseruantia diuinę legis saluari præsumam, esset hoc indubiè non spes, sed præsumptuosa temeritas. Huiusmodi sunt quàmplures, qui sine pœnitentia & correctione malę vitę Deum eos saluaturum arbitrantur, dicentes:

1. Cor. 2.

Eccles. 16.

Matth. 10.

1. Cor. 3.

Gerson de mēdicitate spirituali, parte 2.

Gersonis certamen cum dæmone.

non

non ideò eos Deum fecisse, vt condemnet. Absit vt sic spem meam instituam. Quinimò summè cupio in melius reformari, & legem totam adimplere, sine qua impossibile esse scio me saluari. Ad id autem faciendum mihi confido præstari vires à Domino. Sit igitur hæc vobis mea responsio, quòd cœlestium bonorum retributionem peto, sub titulo, & in spe mei glorioſi redemptoris Iesu Christi, qui mihi ius in illis vendicauit, & ob id suam mihi impertiri misericordiam precor, qua in primis à peccatis meis ex mera sua gratia suam auertat faciem, & omnes meas deleat iniquitates, & exindè me faciat suæ legis factricem & mandatorum eius. Hæc Ioannes Gerson. Et qui fuit æqualis eius Thomas Vvaldē. Dicunt, inquit, quo modo gloria Paradisi datur promerentibus, si ipsam ex libertate arbitrij mereri non possumus? aut si totum efficit gratia, vt quid merita requirantur, quasi non sit qui respondeat. Si totam hanc domum solus fecit artifex, ad quid quærebatur fecuris? Et si Christus solus totum hominem sanum fecit in sabbato, quid profuit claudo sermo curantis? sed nouerint vitam æternam dari nobis pro meritis, si cum meritis ipsis numeremus & gratiâ, sine qua nec ipsa sunt merita, quia nec Dei dona. Ac paulò pòst producto Augustini loco quodam: Ex hoc, inquit, Augustini loco, secundum fidem Apostoli, merita nostra non coronat Deus, nisi quia gratiâ suâ coronat in meritis, & nihil de suo habent merita, sed ex toto quod sunt, gratia sunt.

Psalm 50.

Valdē. li 1. ca. 9 de sacramentis.

Quoniâ verò, vt suprà diximus, hoc ferè scholastici doctores reliqui secuti sunt, nec aliud scripserũt, aut senserũt omnes sancti monachi, Dominicani,

l

cani, Franciscani, Carmelitę, Carthusiani & Augustiani, & cuiuscunque tandē alterius ordinis quin & quotquot alij fuerunt scriptores, qui Petrū Lombardū sequuti sunt ad hæc vsq; nostra tempora: quis est incircuncisus iste Philisteus, qui ita audet aciei Dei viuentis exprobrare, quasi nihil in ea tot seculis de mediatore, nihil de promissione seu Euangelio, nihil de fide seu fiducia mediatoris dictū sit? Videtur hic non modò Theologos non legisse vnquàm, sed ne tępla quidem Christianorū ingressus aliquando: Vidisset in his Iesu Christi mediatoris nostri simulachra, per quæ templum ingredientes, vt in hoc vno mediatore spē nostrā omnem defixā habeamus, admonemur: & cùm animaduertisset, de quibus initio libri huius scriptū est à nobis, tū illud audiuisset, quòd in ijs orationibus, quæ funduntur ad altare, (vulgò collectas vocant) preces omnes in Deū Patrē ferè dirigimus, neque per alium concedi nobis ea quæ petimus, postulamus, quàm per vnicū Dei & hominum mediatorem, Dominum nostrū Iesum Christum, vt dicere, fuisse mediatorem orbi Christiano tot seculis ignotum, non sit aliud quàm dicere, Nil intra est oleam, nil extrà est in nuce dum. Verùm isti qui dici volunt (si dijs placet) Euangelici, verum an falsum dicant, nihil sua referre putant: dum quos Christus pretioso sanguine suo colegit, eos dispergere, & à corpore ipsius, quæ est Ecclesia, segregare, satanęque lucrifacere queant. Quam ad rem cùm non aliam esse viam commodiorem intelligerent, hoc illis commentum placuit, ignoratum tot seculis fuisse mediatorem Dei & hominum, hominem Iesum Christum, qui de

1. Reg 12.

Christi crucifixi simulachrū in tēplis cur ponatur.

Orationes oēs in Christi nom ne concludun tur.

1. Tim. 2.

1. Tim. 2.

dit ſemetipſum redemptionem pro omnibus, nihil de promiſsionibus, nihil de beneficijs eius dictum eſſe, verùm hoc actum potiùs, vt ea quàm maximè obſcura eſſent omnibus. Atque interim hęc ab imperitis non leguntur modò magna cum admiratione, verùmetiam non minore leuitate creduntur.

Sed iam quæ ſit Eccleſiæ ſententia de meritis operum, & quàm ſint ab omni veritate longè remota, quæ matri noſtræ per filios deſertores affinguntur, ſatis planum feciſſe videmur. Ex his autē quæ iam dicta ſunt, ad ea quæ per iſtos obijciuntur, facilè fuerit reſpondere. Nam & nos cum Paulo non inuiti fatemur, quòd non ſunt condignæ paſsiones huius temporis ad futuram gloriā: Quin & illud addimus: ſi fieri poſſet, quod à diuo quoq; Macario legimus ſcriptū: vt quis ab eo die, quo conditus eſt orbis, ad extremum vſque iudicij diem viueret, ac per omne tempus id non modò laboraret, verùmetiam extrema quæq́ue ſupplicia pro Deo pateretur: nondum eſſent labores illius & cruciatus digni, quibus æternę vitæ pręmium redderetur. Et veriſsimè dictum eſt ab Anſelmo: Si homo mille annis ſeruiret Deo etiam feruentiſsimè, non mereretur ex condigno, dimidium diem eſſe in regno cœlorum. Quāobrem ipſa quidem operum natura ſiue ſubſtantia, digna non eſt, verùm dignus eſt Deus, qui operatur ea in nobis, digna eſt Chriſti paſsio, per quā, quæ indigna fuerāt ex ſe, digna facta ſunt opera noſtra æternæ vitæ retributione: digna eſt denique charitas, quæ diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritum ſanctum, quæ cùm finem

Iſa. 30.

Ad argumentū hæreticorū reſpondetur. Merita bonorum operum.

Rom. 8.

Macar. ho. 15.

Li. de Meditatione Crucis Philip 2.

Rom. 5.

CAP. XIII.

Marcus Eremita de lege spirituali ca. 2.

nescíat, non est huius temporis, atque ideò nullí temporale, sed æternum pręmium illi pro dignitate tribui potest. Nihil itaque tribuimus operum naturæ siue substantię, sed cum sancto Marco Eremita dicimus, quod omne opus bonum, quod per nostram naturam operamur, tãtùm equidem efficit, vt à contrario malo abstineamus. Cæterùm extra gratiam sanctificationis, accessionem nobis ferre nõ potest. Producens Pauli locũ hunc

Ambro de interpellatiõe li. 1. c

Ambrosius: Indignæ sunt passiones huius temporis ad superuenturam gloriam; Indignæ vtiquę inquit, ad consolationis comparationem, non ad fructum redemptionis. Quæ est tam præclara cuiusquam vita in terra, vt adæquare cœlestem gloriam possit? Itaque redemptionis fructus est, quòd opera, siue passiones nostræ condignæ censentur ad futuram gloriam, non ipsorum operum sine passionũ natura. Quod etiá alio loco non obscurè significat Ambros. quando perennè Christi gloriã sacræ Christi mortis præmium esse dicit.

Isa. 64. 1. Ioan 2 Titum 2.

Sed nec illud imus inficias, quod facti sumus vt immundi omnes, & quasi pannus menstruatæ vniuersę iustitiæ nostræ. Sed quid si sanguis Iesu Christi emundauit nos ab omni peccato? si propterea dedit semetipsum pro nobis, vt nos redimeret ab omni iniquitate, & mundaret sibi populum acceptabilem, sectatorem bonorum operum? nunquid euacuabo crucem eius? nunquid mortis illius beneficium abolebo? nunquid non agam potiùs gratias infinitæ bonitatis illius & misericordiæ? per quam factum est, quòd iustitiæ meę, quæ naturâ sua tanquam pannus menstruatę fuerunt, sanguine illius ab-

lutæ

lutæ, factę sunt mundę, factę sunt acceptę Deo, factę sunt per hanc illius acceptationem dignę pręmio vitæ ętернæ, quòd fulget in illis iustitia meritorum CHRISTI, quæ si non adesset, si non fulgeret in illis, essent adhuc quales fuerunt, tanquàm pannus menstruatæ. Sic à Ruperto Abbate scriptum legimus: Quem tu erudieris Domine, ille scit, quòd iustitia nulla sit, quòd omnis ex operibus iustitia vâna sit, nisi testimonium habeat ex fide huius filij hominis Iesu Christi, cuius sanguis cum aqua fluens de latere eius, nisi iustos omnes emundasset, immundę, & sordidę essent omnes iustitiæ. Et qui præcesit Rupertum Remigius, & ipse Monachus, enarrans illud ex Michæa: Nunquid dabo primogenitum meum pro scelere meo? Sed & nos, inquit, agentes pœnitentiam, sciamus nos nihil dignum dare posse ad placandum Deum: Sed solummodò in sanguine immaculati, & spiritalis agni nos speremus saluari: Si tamen innitimur eius passioni, & pro illo mori parati simus. Confitemur & illud non magis humiliter, quàm & veraciter & libenter, quòd cùm fecerimus omnia, quæ nobis prę-cepta sunt, serui sumus inutiles, quod debuimus facere, fecimus. Sed quid si ille iam non dicit nos seruos, sed amicos? quid si nõ tantùm amicorum, sed etiam filiorum suorum honore nos & appellatione dignatur, quibus omni iure cœlestis regni debetur hæreditas? quid si tanta liberalitas eius est, qui fons est perennis totius bonitatis, vt vltrò se obliget: vt cui nos debitores sumus, ipse se nobis ex promissione debitorem constituat?

Ruper li. 2 in Matth. Psalm. 93. Ioan. 19.

Mich. 6.

Lucæ 17. Ioan. 15. Rom. 8.

In psal. 38.

Explicans illum Psalmi locum Augustinus: Quia misericordiam & veritatem diligit Deus. Dominus, inquit, misericordiam diligit, quæ mihi primò subuenit: Veritatem diligit, vt credenti det quod promisit. Audi misericordiam & veritatem in Apostolo Paulo, priùs Saulo persecutore: indigebat misericordia, & dixit in se factam: qui prius fui blasphemus, & persecutor, & iniuriosus: sed misericordiam consequutus sum, vt in me ostenderet Christus Iesus omnem longanimitatem, in eos qui crediturí sunt illi in vitam æternam: vt cùm indulgentiam tantorum scelerum acciperet Paulus, nemo desperare posset, sibi donari quęcunq; peccata. Ecce habes misericordiam: noluit tum Deus exercere veritatem, vt puniret peccantem. Etenim, si puniretur peccator, nónne veritas esset? aut auderet dicere, non debeo puniri, qui non posset dicere, non peccaui? & si diceret non peccaui, cui diceret? quem falleret? Ergò primò Dominus misericordiam in eum prærogauit, postmodum misericordiam, veritatem. Audi illum iam exigentem veritatem. Primò ergò, inquit, misericordiam consequutus sum, qui priùs fui blasphemus & persecutor, & iniuriosus: sed gratia Dei sum id quod sum. Posteà dicit, cùm passioni propinquaret. Bonum agonem certaui, cursum consumaui, fidem seruaui, supereſt mihi corona iustitiæ. Ille qui tribuit misericordiam, seruat veritatem. Vnde seruat veritatem? quam reddet mihi Dominus in illo die iustus iudex. Indulgentiam donauit, coronam reddet: donator est indulgentiæ, debitor coronæ. Vndè debitor? accepit aliquid? cui debet aliquid Deus? Ecce videmus, quia re-

net eum debitorem Paulus. Consequutus est misericordiam, exigens veritatem. Mihi, inquit, reddet Dñs in illo die: Quid tibi reddet? nisi quod tibi debet. Vnde tibi debet? quid ei dedisti? quis prior dedit illi, & retribuetur ei? Debitorem Dominus ipse fecit se, non accipiendo, sed promittendo, non ei dicitur: Redde quod accepisti, sed redde quod promisisti. Misericordiam mihi erogauit, inquit, vt faceret me innocentem: nam prius fui blasphemus & iniuriosus: sed ex illius gratia sum factus innocens. Ille autem, qui prærogauit misericordiam, negare poterit debitum? Diligit misericordiam & veritatem, gratiam & gloriam dabit. Quam gratiam, nisi de qua ipse dixit: Gratia Dei sum id quod sum? Quam gloriam? nisi de qua ipse dixit, supereſt mihi corona iustitiæ? Neque dissimilia scribit enarrans alium Psalmi locum: Misericordiam & iudicium cantabo tibi Domine. Vbi eiusdem Pauli exemplo docet, misericordiæ fuisse, quòd ex blasphemo factus est iustus, & ex persecutore Apostolus: Hoc enim solius Dei donum fuit, cùm multa præcessissent alia præterquàm gehennæ merita. Posteaquàm autem illi Deus donauit, vt ex impio fieret iustus: iá tenet, inquit, Dominũ debitorẽ: inuenit eũ donatorem tẽpore misericordię, tenet debitotẽ tẽpore iudicij: Bonũ, inquit, certamẽ certaui, cursum cõsumaui, fidẽ seruaui, hoc tempore misericordiæ. Audi de iudicio: De cętero mihi supereſt corona iustitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die iustus iudex. Non dixit, donat, sed reddet. Quando donabat, misericordiæ erat: quando reddet, iudex erit: quia misericordiam & iudi-

CAP. XIII.

In Psal. 100

CAP. XIII.

iudicium cantabo tibi Domine: sed donando de-
cta, facit se debitorem coronæ, ibi misericordiam
consequutus sum. Misericors ergò Dominus pro-
mò, hic autem reddet mihi coronam iustitię. Vn-
de reddet? quia iustus iudex est. Quare iustus iu-
dex? quia bonum certamen certaui, cursum con-
sumaui, fidem seruaui. Ideo iustus non potest nisi coronare ista, inuenit enim ista quę coronaret.
Anteà verò, quid inuenerat, qui prius fui blasphe-
mus & persecutor? Ista donauit, illa coronauit.
Donauit hæc tempore misericordię: coronabit
illa tempore iudicij: quia misericordiam & iudi-
cium cantabo tibi Domine. Et iterum alio loco:
Debitor enim factus est, non aliquid à nobis acci-
piendo, sed quod ei placuit promittendo. Illo er-
go modo possumus exigere Dominum nostrum
vt dicamus: Redde quod promisisti, quia fecimus
quod iussisti: & hoc tu fecisti, quia laborantes iu-
uisti. Et Fulgentius: Ecce qualis est, inquit, Do-
minus noster, vt donando debeat: & quantò ma-
gis donat, tantò magis eum debitorem esse non
pigeat. In quantum enim gratis largitur, in tan-
tùm debitor inuenitur: nec eum potest aliquis de-
bitorem habere, nisi in eo, quod ipse dignatus fu-
rit gratuita largitione conferre. Quem sequu-
tus Cæsarius, Ille qui captiuos, inquit, redimere,
& pauperes pascere, vel vestire nō prævalet, cōtra
nullum hominē odium in corde reseruet: & inimi-
cis suis non solùm malū pro malo non reddat, sed
etiam diligat, & pro ijs orare non desinat: certus
de promissione & misericordia Domini sui, libe-
ra conscientia ante tribunal Christi dicere pote-
rit: Da Domine, quia dedi: dimitte, quia dimisi.

Aug. de verbis apost. hom. 16

In prolo brorum quos ad Momium scripsit.

Hom. 2.

Et

Et alio loco: Eleemosynam dare festinemus, vt se curi in die iudicij dicere possimus: Da Domine, quia dedimus, nos fecimus quod iussisti, tu imple quod promisisti. Et aliquot post sæculis Bernhardus, cum illa Christi verba explicaret: Consummatum est, inquit, hoc est, tuo adiutorio, non mea virtute certaui, cursum consumaui, fidem seruaui: Redde ergo quod legitime certantibus in agone te promittente propositum est: scilicet coronã iustitiæ, quam tu iustus iudex reddes in tua die. Ad eundem modum Græci quoque: Basilius exponens illa verba Psalmi: Quid retribuam Domino pro omnibus quæ retribuit mihi: Nec in hoc inquit, se munificus ille, & in dando maximus, nõ quasi prior ipse gratiam tribuisset, sed quasi tributuisset his qui dederunt: gratam enim accipientium voluntatem beneficij loco numerat: qui cũ ipse tibi dederit opes, petit abs te eleemosynam per manus pauperũ: & cum acceperit ea quæ sua sunt, haud aliter ac si tua fuisset gratiam tibi reddit. Est post eum Chrysostomus: Si dimiseris, hoc quasi debitum repetis, non ex natura rei, sed ex bonitate donantis: & vbi non illuxit æqualis benignitatis iudicium, vt qui conseruis dimittit eorum, quæ ipse peccauit, in Dominum veniam referat. Hac tamen tam singulari benignitate nos fruimur: quia creditor noster diues est in misericordia & miserationibus. Et eius discipulus Nilus, Cum sim, inquit, Deo redditurus debitum, non accipit debitum, qui scit resolutionem rursus secũda rependere gratia: & quod redditur debitum, non accipit tanquam debitum, sed accipit fœnori, & se confitetur debere exolutionẽ in re-

Hom. 15. Bernar. de passione Domini. Basilius in, litam martyrem. Hom. 1. in epist. ad Philemonẽ

CAP. XIII.

munerationem grati animi debitoris: qui ſemper quidem profundit gratias, & ſe ſemper ſcribit debitorem ijs, qui fœnori accipiũt beneficia: & eorũ omnino redditionẽ reputat liberalitatem & munificentiam: vt & ſemper incipiat benè facere, vt tanquam debitor referat gratiam. Hanc igitur illius inenarrabilem beneficiẽtiam, qua ſe debitorem cõſtituit, cui debitores ipſi ſumus: cum nihil ei dare poſsumus, quod ab ipſo prius non acceperimus: nunquid non obuijs vlnis amplectar potius, quàm vt parũ illi me gratum præſtem? Scio quòd bonorũ meorũ non eget: Scio me nihil habere, quod ab eo non acceperim: Scio quod illius ſunt omnia, neque poſsũ illi dare quicquá, quod de manu eius nõ acceperim. Scio veriſimum eſſe quod â Philone ſcriptum eſt: cum ne parentibus, quidem dignã referre valeã gratiã, multò minus poſſe nos deo vicem reponere mutuã, qui omnia ex nihilo cõdidit, qui virtutem omnem largitur. Scio quod illius munera ſunt, ſi quæ ſunt merita mea: ac ſi quid valet opus aliquod meum, Chriſti paſsionis & mortis merito valet: quod iuſtitia meritorũ eius fulget in virtutibus meis, ſi quæ ſunt: Omne meritum illius vt ſit proprium, neque debere mihi quicquam poſsit. Sed quid faciam illius immenſæ bonitati: nũquid oculus tuus nequá eſt, quoniam ille bonus eſt? Agnoſco quæ dicis, omnia vera eſſe confiteor, cùm Dei digito ſcripta ſint. Sed quis ego ſum, qui modum ponã diuinæ benignitati, quę tãta eſt, vt etiã pro ijs, quorũ nomine ipſe debeo, ſe mihi debitorẽ Deus cõſtituat: vt ſuis ipſe donis mercedẽ promittat, vt ſuis ipſe muneribus coronam tribuat. Quę mihi certè iam debe-

Pſalm. 11.
1. Cor 4.
1. Par. vlt.

Philo li. 2. allegoriarũ

Matth. 20.

debetur nō ex operis mei per se cōsiderati dignitate: sed ex immēsa promittentis Dei liberalitate.

Præclarè Chrysostomus: Tanta est erga omnes bonitas Dei, vt nostra velit esse merita, quæ sunt ipsius dona: & pro his quæ largitus est, æterna præmia sit daturus. Agit quippe in nobis, vt quod vult & velimus & agamus. Si modò Chrysostomi hæc verba sunt, & non Cælestini potius. Et alio loco Chrystomus, postquam docuit nihil habere nos, quod à Deo nō acceperimus, sic Deum inducit loquentem: Eorum, quæ ipse præbeo, mercedem non exigo. Verùm & huius ipsius mercedem tibi debeo, si meis omnibus vti volueris. Quis vnquàm prædicare satis poterit admirandā hanc illius bonitatem: quam, quantò mihi sathan magis inuidet, tantò magis de illa gloriabor: tantò maiores illius authori gratias agam, tantò sum in illa perpetuò prædicanda futurus diligentior, & cum Propheta dicam: Misericordias Domini in æternum cantabo. Qui cùm & illud canam lubens: Non intres in iudicium cum seruo tuo, quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens. Nam quemadmodum etiam Ioannes Gerson admonuit: aliter cum Sathana loquimur, si quando ille nos in desperationem adducere, aut si quando opera, quæ DEVS operatur in nobis, eleuare, ac omnem meritum illis detrahere conatur, quo segniores nos ad benè operandum reddat: aliter agimus cùm sistendi sumus in conspectu diuinæ maiestatis: Tunc enim nos cum sancto Abraham cinerem & puluerem esse recognoscimus: tunc nos miserrimos peccatores, & omni suppliciorum genere dignos

Chrysost: ho. de Adā & Eua.

Cælesti. in Episcopos Galliæ.

Ho. 47. ad populum Antioch.

Psalm. 88.

Psal. 142.

Gers. ser. super. verb. Christi. Venite ad me omnes

Gen. 18.

Cum Deo humiliter, cũdemone superbè agendum.

gnos profitemur: tunc qua summa posumus animorum nostrorum submissione veniam deprecamur, tum quasi super terram stamus, alas submittentes, quas in altercatione cum diabolo, quasi in cœlo volantes, extensas tenemus: vt semper & erecti coram Diabolo, & humiles coram DEO reperiamur. Quod etiam Bernardum fecisse scribit Guilhelmus, qui cùm extremum iam spiritum trahere videretur, in excessu mentis suę ante tribunal Domini sibi visus est præsentari: Affuit autem, inquit, & Satanas ex aduerso, improbis eum accusationibus pulsans. Vbi verò ille omnia fuerat prosecutus, & viro Dei pro sua fuit parte dicendum, nihil territus aut turbatus ait: Fateor, nõ sum dignus ego, nec proprijs possum meritis regnum obtinere cœlorum: Cæterùm duplici iure illud obtinens Dominus meus, hæreditate scilicet Patris, & merito passionis, altero ipse contentus, alterum mihi donat: ex cuius dono iure illud mihi vendicans non confundor. In hoc verbo confusus inimicus, conuentus ille solutus & homo Dei in se reuersus est. Ante quem etiam Anselmus Cantuariensis Archiepiscopus alloquens Angelos. Quod in regno Dei, inquit, nostra quærimus æqualitate beari: dono & gratiæ IESV Christi domini nostri id adscribim⁹: qui ad hoc dignatus est homo fieri, pati, mori, vt nos ab omni delicto in sanguine suo iustificatos, ipsius regni consortes efficeret. Qui etiam interrogationes quasdã præscripsisse dicitur infirmis, in extremis constitutis: inter quas extrema est, Credis te non posse, nisi per mortem Christi saluari? Respondet infirmus, Etiam. Tum illi dicitur, Age ergò, dum super-

Guil. in vita D. Bernardi ca. 12

Certamen D. Bern. cũ sathana in agone mortis.

De Similitud. ca. 61.

Interrogationes infirmorũ, q in extremis laborant.

supereſt in te anima, in hac ſola morte fiduciam tuam conſtitue, in nulla alia re fiduciá habe: huic morti te totum committe, hac ſola te totum contege, totum immiſce te in hac morte, totum confige: in hac morte totum inuolue. Etſi Dominus Deus voluerit te iudicare, dic: Domine, mortem Domini noſtri Ieſu Chriſti obijcio inter me & tuum iudicium: aliter tecum non contendo. Et ſi tibi dixerit, quia peccator es, dic: Domine, mortẽ Domini noſtri Ieſu Chriſti pono inter te & peccata mea. Si dixerit tibi, quod meruiſti damnationem, dic: Domine, mortem Domini noſtri Ieſu Chriſti obtendo inter me, & mala merita mea, ipſiusque meritum offero pro merito, quod ego debuiſsem habere, nec habeo. Si dixerit, quòd tibi eſt iratus, dic: Domine, mortem Domini noſtri Ieſu Chriſti oppono inter me & iram tuam. Quamuis aliorum etiam exempla ſanctorum cõmemorare liceat, qui cùm iam eſſent morti proximi, non omninò ſuis operibus diffidere viſi ſunt. Sic Ezechias Rex, cum dixiſſet illi Dominus: Diſpone domui tuæ, quia morieris, & non viues: conuerſa facie ſua ad parietem, orauit Dominum & dixit: Obſecro Domine, memento quæſo, quo modo ambulauerim coram te in veritate, & in corde perfecto, & quod bonum eſt in oculis tuis fecerim. Ac maiore cum fiducia Paulus, cùm deliberatur, & tempus reſolutionis eius iam inſtaret, Bonum, inquit, certamen certaui, curſum cõſummaui, fidem ſeruaui: in reliquo repoſita eſt mihi corona iuſtitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die, iuſtus Iudex. Quibus verbis etiam cognominem eius Paulum Eremitam, iamiam

Exempla eorum qui in extremis non vſque quaque diffidebant operibus ſuis. Eſaiæ 38.

2. Tim. 4.

ex

ex hac vita migraturum, vsum fuisse scribit Hie-
Hier. in vita eius. ronymus: Qui de Hilarione quoque narrat, quod cum iam modicus calor teperet in corpore, nec præter sensum quicquam viui hominis superesset, hæc verba protulerit: Egredere, quid times? egredere anima mea, quid dubitas? septuaginta annis seruiuisti Christo, & mortem times? atque in hæc verba spiritum exhalauit.

Sed quotumquemque reperire licet, his præ-
Matth. 24. sertim temporibus, quibus abundauit iniquitas, refrixit charitas multorum, qui sic vitam suam transegerit, vt peræque confidenter, vt isti loqui possit, ex diuersorio corporis huius, æternâ illam
Iob. 9. in domum migraturus? Quamobrem tutius fuerit, vt cum sancto Iob vereamur omnia opera nostra: cũ nõ sine causa videam? in Ecclesia Catho-
Mos Christianus circa morituros. lica semper obseruatum, vt qui morti iam sunt proximi, diligenter admoneantur, etiam simulachro Christi crucifixi ante oculos posito, quo propriæ iustitiæ diffisi, in vna Christi iustitia spem suam & fiduciam omnem habeant collocatam, illam patri cœlesti repræsentent, illi vni innitantur. Sic enim futurum est, vt inanem gloriam fugiamus, dum præcipuum auctorem & consummatorem nostræ iustitiæ Christum profiteamur, & ipsius merita denuò nobis applicari promereamur, ad eas, quæ tunc occurrunt tentationes superandas. Accidit autem, vt cùm tertia editio Antuerpiensis iam esset sub prælo, veniret in manus nostras Hortulus animæ, quem puer
Hortulus animæ. legebamus Parisijs ante annos 43. typis excusus, in quo illas ipsas interrogationes, quæ sunt à nobis ex Anselmo paulò antè productæ, vidimus

quæ

quas habebant etiam fratres D. Franciſci de obſeruantia, in cœnobio Tridentino in linguam Italicam tranſlatas. Vnde cuiuis perſpicere licet, qui mos fuerit in Eccleſia Dei, tum etiam obſeruatus, quodque morti proximi, non alia in re, quá in Chriſti paſsionis & mortis merito, ſuam omnem ſpem & fiduciam vt collocarent, admonebantur. Vidimus autem & Sacerdotale Romanũ, in quo & ipſo habetur hæc interrogatio: Credis nõ proprijs meritis: ſed paſsionis Domini noſtri Ieſu Chriſti virtute & merito, ad gloriam peruenire? Reſpõdet infirmus: Credo. Iterum Sacerdos, Credis quod Dominus noſter Ieſus Chriſtus pro noſtra ſalute mortuus ſit, & quod ex proprijs meritis, vel alio modo nullus poſsit ſaluari, niſi in merito paſsionis eius? Reſpondet infirmus: Credo. Et in fine dicit Sacerdos: Si Dominus Deus voluerit te ſecundum peccata tua iudicare, dicas: Domine Deus, ego pono mortem Domini noſtri Ieſu Chriſti inter me & iudicium tuum: & quamuis meruerim æternam mortem propter peccata mea, interpono tamen meritum paſsionis eiuſdem, loco meriti, quod ego miſer deberẽ habere & non habeo. Item: Domine, pono eandem paſsionem & mortem Domini mei Ieſu Chriſti inter me & iram tuam, & in manus tuas Domine commendo ſpiritum meum.

Morti proximi de Chriſti paſsionis merito, quo ſpes tota ponenda eſt, admonenda. Sacerdotale Romanum. Nota.

Extat Confeſsionis priuatæ formula, quæ beato Bernardo adſcribitur, in qua ſic Deũ alloquitur: Recordare Domine Ieſu, quia tuum non eſt perdere quicquã eorũ, quę pater tuus dedit tibi: quin tibi ꝓpriũ eſt, miſereri ſẽper & parcere, ne minẽ

Pulchra oratio Bernardi ad Chriſtum.

minem perdere, sed saluare. Nam pater tuus m
sit te in mundum, nõ vt iudices mundum: sed t
vitam habeamus per te, vt sis propitiatio nost
& aduocatus noster, non contra nos. Quod en
debuimus, tu soluisti: quod peccauimus, tu lui
quod negleximus, tu suppleſti. Proficiat ergo
nunc Domine, & in extremis meis plenaria, im
superflua satisfactio, amarissima mors tua, & pr
tium inæstimabile fusi sanguinis tui, commem
ratio satisfactionis tuæ, venerabile mysterium co
poris & sanguinis tui, quod tibi quotidie offeru
in ecclesia pro salute fidelium seruorum tuorum
in qua es tu ipse sacerdos & sacrificium: ille qu
offert pariter, & cui offertur. Sic Laurẽtium Me
dicem, cùm esset morti proximus, precantem in
ducit Angelus Politianus: Obsecro te salutifer Je
su, vt cùm ante tribunal tuum constitero, quo m
iamdudum citari planè sentio, non mea fraus, n
culpa plectatur: Sed tuæ crucis meritis condona
tur. Valeat, valeat in causa mea sanguis ille tuu
Iesu pretiosissimus, quem pro asserendis in liber
tatem hominibus, in ara illa sublimi nostræ red
tionis effudisti. Ante ducẽtos annos quidam Do
minicanus Coloniæ, quomodo forent ægroti cõ
soládi docuit, his verbis: Morti iam vicinus, pro
sus nihil suis bonis operibus confidere debet, ne
propter mala diffidere: sed omnem spem in me
ta Christi, & eius immensam misericordiam co
locare: Hæc est fides Catholica & Christiana, qu
neminẽ fallere potest. De Ambrosio scribit Pos
donius, quod moriturus dixerit: Non sic vixi, vt
me pudeat inter vos viuere: sed nec mori timeo,
quia bonum Dominum habemus. Quæ verba se
nec

Angel. Polit lib. epistolarũ. 4. epist. 2.

Poss. de vita. Aug. ca. 27.

nex Augustinus, tâquàm elimata ac librata, sit admiratus, ac vehementer laudauerit. Ideò enim eum dixisse: nec mori timeo, quia bonum Dominum habemus: ne crederetur præfidens de suis purgatissimis moribus præsumpsisse. Quod verò præcesit: Non sic vixi, vt me pudeat inter vos viuere: ad illud respicientem dixisse, quod homines de homine nosse poterant. Nam sciens examen æquitatis diuinę, de bono Domino, quâm de meritis, se dicit magis cõfidere. Bedam quoque subinde solitum fuisse repetere vocem hanc Ambrosij, narrat qui vitam illius conscripsit Chutbertus. Quam nõ solũ admiratus, verùm & imitatus esse videtur Augustinus, cùm contra Cresconiũ scribens ita loquitur: Ad existimationem humanam magna testium qui me nouerunt suppetit copia, ad Dei verò conspectum sola conscientia: quam contra vestras criminationes cùm intrepidam geram, non te tamen sub oculis omnipotentis iustificare audeo: magisque ab eo effluentem misericordiæ largitatem, quàm iudicij summum examen expecto: cogitans quod scriptum est: Cùm Rex iustus sederit in throno, quis gloriabitur castum se habere cor: aut quis gloriabitur mundum se esse à peccato? De Agathone narrat Dorotheꝰ, quod dum esset iam prope moriturus, rogatus à quodam, cur timeret, qui semper Deo seruiuisset, responderit se hactenus mandata Dei pro viribus fecisse, sed nescire vtrum quod fecit, Deo placuerit. Aliud enim esse iudicium Dei, aliud hominis.

Aug. cont. Cresc. lib 3 cap. 80.

Testi sapud homines, conscięntia valet apud Deum.

Dorotheus in libro de humilitate

Prouer. 20

Quanquam illa Psalmographi verba: Non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens,

Psal. 142.

non ita Doctores sancti accipienda putauerunt vt negari per ea crederent, iustificari quenquam in extremo iudicio: Certum est enim, quod omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, quodque iudicium ibi futurum sit de operibus, vt referat vnusquisque propria corporis prout gesit, siue bonum siue malum. Quamobrem si nemo tum iustificaretur, si nemo referret propria corporis, prout aliquid boni gesit, neque glorificaretur quisquam, nec essent quibus recte dici posset: Venite benedicti patris mei, possidete paratum vobis regnum à constitutione mundi. Quę verba proferens Augustinus, quęrit, Quibus meritis? Et statim subiungit: Esuriui enim, & dedistis mihi manducare, &c. Quem eundem locum adducens etiam Gregorius Nisenus: Audio, inquit, quid ipsi respondeant Regi: Deniquepro suis quenque meritis ornatum cerno: illis quiboni, benigniqúe fuerint, atque optimè vitam egerint, summa & perpetua quies tribuitur in regno cœlesti: Inhumanis autem, & improbis supplicium ignis. Et alibi locum eundem explicans: Possidete paratum vobis regnum. Quod quo paratum? Quod, inquit, vobis ipsi per opera prępara uistis. Quomodo? Esuriebam, sitiebam, peregrinus eram, nudus, infirmus, in carcere. Recte igitur Eusebius Emisenus veras cœlorum claues meritorum dicit esse virtutes: Omnes, inquit, in nobis habere possumus claues regni cœlorum, & quidem duplicem vim gerentes duplicem habentes effectum. Fides, humilitas, patientia, castitas, quasi bonę claues aperiunt Dei portam: sed & superbiam, iracundiam

Non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuēs, quomodo intelligendū 2. Cor. 5. Eccle. 12. Rom 3. Matth. 25.

Aug. ser. 49. de verbis domini. Ioan 15.

In oratione de pauperibus amandis. Greg. Niss. in oratione de Placilla

Hom. in natali Apost. Petri & Pauli.

In dedicatione ho. 1.

cupiditatem, non immeritò claues esse dixerim, nam claudunt regnum cœlorum. Et Augustinus: Ita laboremus, vt nobis bonorum operum clauibus regni cœlestis ianuam aperire possimus. Sicut enim malis operibus, quasi quibusdam seris, & vectibus, vitæ nobis ianua clauditur: ita absque dubio, bonis operibus, aperitur.

Erit igitur iudicium & retributio secundum opera: erit iustificatio secundum opera cuiusque. Ibunt qui bona egerunt, in resurrectionem vitæ. Quamobrem locum hunc exponens Hieronymus, duplicem eius interpretationem adfert: Vnam, Non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens, id est, in tota vita sua, in omni, quo in mundo isto conuersatus est tempore. Alteram: Non dixit, inquit, non iustificabitur in conspectu tuo quispiam viuens, Sed omnis viuens, id est, non iustificabuntur omnes: iustificabuntur verò aliqui. Albinus verò sic Psalmi locum hunc enarrat: Omne genus humanum significat originali peccato obnoxium: Ideo nullus, nisi gratia liberatis tua, iustificari poterit, de radice vitiata natus, quantò magis ego peccatorum meorum pondere oppressus? Cæterùm expendamus Propheræ verba diligentiùs. Non dixit simpliciter: Quia non iustificabitur omnis viuens: verùm addidit, in conspectu tuo. Hoc itaque dixisse videtur, quod in libro Iob scriptum legimus: Nunquid homo, Dei comparatione iustificabitur, aut factore suo purior erit vir? Ecce qui seruiunt ei, non sunt stabiles, & in Angelis suis reperit prauitatem: quan-

In cap. 1. epist. ad Ephe.

Ioan. 5.

Iob. 4.

to magis hi qui habitant domos luteas, qui terr-
num habent fundamentum, consumentur ve-
à tinea. Et alio loco: Verè scio, quòd ita sit, qui-
Iob. 9. non iustificabitur homo compositus Deo: Et ite-
rũ alio loco: Nunquid iustificari potest homo co-
Iob. 25. positus Deo, aut apparere mundus natus de mu-
liere? Ecce Luna etiam non splendet, & Stellæ n-
sunt mundę in conspectu eius: quantò magis ho-
mo putredo & vermis, & filius hominis vermis
Greg. li 4. mora cap 26. Quæ loca enarrans Gregorius: Humana, inqu-
iustitia, diuinę iustitiæ comparata, iniustitia e-
quia & lucerna in tenebris lucere cernitur, sed n-
Lib. 8. Moral. cap. 9. Solis radio posita tenebratur. Et alio loco: Iust-
inquit, perituros se absque ambiguitate prę-
unt, si remota pietate iudicentur: quia hoc ipsum
quoque quod iustè videmur viuere, culpa est:
vitam nostram cum iudicat hanc apud se diuina
misericordia non excusat: Hinc enim in hoc e-
dem libro scriptum est, Astra non sunt munda in
conspectu eius: quia apud Deum districtè iudica-
Idem li. 9. cap. 5. ti, ipsi quoque maculas iniquinationis habẽt, q-
munditiam sanctitatis lucent. Et iterum: Hom-
quippè Deo non compositus, iustitiam percipi-
compositus amittit: quia quisquis auctori bono-
rum se comparat, bono se quod acceperat, pr-
uat. Nunquid negat Gregorius habere nos no-
stram iustitiam? Percipit, inquit, iustitiam n-
compositus, amittit compositus Deo. Quid a-
ud his verbis, quàm hoc indicare videtur, qu-
non comparata Deo est aliqua iustitia nostra
comparata illi mera est iniustitia? Sicut est al-
quis lucernæ splendor in tenebris: cęterum si p-
natur in Solis radio, meræ sunt tenebræ. Sic ab-

Hiero-

Hieronymo scriptum legimus: Deus lux appellatur, & tenebræ in eo non sunt vllę. Quando dicit nullas tenebras in Dei lumine reperiri: ostendit omnia aliorum lumina aliqua sorde maculari. Denique & Apostoli appellantur lux mundi: sed non est scriptum, quod in Apostolorum luce nullæ sint tenebræ. Ad eundem etiam modum de sciẽtia loquitur Gregorius: In comparatione, inquit, Dei, scientia nostra, ignorãtia est. Ex Dei namque participatione sapimus, non comparatione. Quod totidem verbis de iustitia quoque dici rectè potest: In comparatione Dei, iustitia nostra, iniustitia est. Ex Dei namque participatione iusti sumus, non comparatione. Quod indicat etiam Origenes, explicans illud ex Annæ Cantico: Non est sanctus, sicut Dominus. Si scriptum esset, inquit, non est sanctus nisi Dominus, consequens erat, omnes nos renunciare nobismetipsis ab hac spe, vt sancti efficeremur: nunc autem necessaria distinctione vtitur, & dicit: Non est sanctus sicut dominus: hoc est: Etsi sint sancti multi, sed nullus ita sãctus est, vt dominus. Possũt ergo multi sancti fieri: sicut & mandatum Dei dicit: Sãcti estote, quoniam & ego sanctus sum: sed quantumcunque quis in sanctitate proficiat, quantumlibet puritatis & synceritatis acquirat, ita esse sanctus homo nõ potest, sicut dominus: Quia ille largitor sanctitatis est, iste susceptor: Ille sanctitatis fons est, hic autem sancti fontis potator: ille sanctitatis lux est, hic sanctæ lucis inspector: & ideô non est sanctus, sicut Dominus. Hoc & ab Hilario dictum his verbis legimus: Quanquàm verô eam esse infirmitatem humanæ naturæ memine-

Li 2. cõtr. Pelagianos

Li. 16 moral. cap. 1.

1. Reg. 2.

Leuit. 11.

Hilar. in Psal. 25.

rimus, vt ex comparatione diuinæ bonitatis bo-
nus nemo sit, sed incomparabilis illa diuinitat
exceptio non intercluſit bonitatis officium, vt ſe-
cundum comparationem hominum inter hom
nes bonus nemo ſit. Ad eundem modum Ioannes

Chryſo. in Pſal. 115. quoque Chryſoſtomus: Quemadmodum hor
veſpertina quis Stellam alijs comparatam luci-
dam vocat, quam Sole fulgente lucidam nemo
diceret, quòd excellens ſplendor Solis, fulge-
rem Stellæ obtegit: ita & hominem veracem a
bonum eſſe dicimus, quando eum cum alijs ho-
minibus conferimus: cæterum quando eum cum
Deo comparamus, non eſt verax: Omnis enim
homo mendax. Et explicans illud apud Matthæ-

Hom. 64. um: Nemo bonus niſi ſolus Deus. Nullum, inquit,
hominem eſſe bonum annuit, nec tamen omni-
no genus humanum eſſe bonitate priuatum af-
firmat, ſed comparatione diuinæ bonitatis, nem-

Hom. 13. in Ioan. nem eſſe bonum aſſerit. Et iterum alio loco:
Sanctus, inquit, & purus erat Eſaias, ſed ſi ſuper-
næ ſanctitati noſtram conferamus, immun
profectò ſumus. Sancti Angeli ſunt, ſed huius
quoque ſanctitatis alia differẽtia, inter nos vide-
licet & ſupernas virtutes. Idem explicans illum
Pſalmi locum: Iudica me Domine ſecundum iu-
ſtitiam meam. Qui fit, inquit, vt qui alibi dicat:
Ne ingrediaris in iudicium cum ſeruo tuo, hic

Pſalm 7. dicat: Iudica me ſecũdum iuſtitiam meam? Quo-
hoc aliud, & illud aliud. Illic enim dicens: Ne in-
grediaris in iudicio cum ſeruo tuo: Significat no-
tu mecum iudicio contenderis: ne meam vitam
eam cum tuis beneficijs conferendo examinaue-
ris: Et ideo ſubiunxit etiam: Quia non iuſtificabi-
tur

tur in conſpectu tuo omnis viuens, hoc eſt, ſi tecum in iudicio contendat. Hîc autem non hoc dicit. Non vult enim in iudicio cum ipſo contendere, ſed ſecum. Et ideò dicit: Secundum iuſtitiam meam, hoc eſt, ſecundum iuſtitiam quæ mea eſt. Iuſtitiam autem hîc dicit, non affeciſſe aliquem iniuria, quod dixit ſuperius: Si hoc feci, & quę ſequuntur. Et iterum alio loco: Quemadmodum enim is, qui multum pecuniarum poſsidet, diues quidem eſſe videtur. Cæterùm theſauris Regijs comparatus, pauper eſſe atque inops primus cernitur: Ita & hic dum Angelis conferuntur peccatores, eſſe etiam iuſti deprehenduntur. Et eius diſcipulus Caſsianus, enumeratis aliquot ſcripturæ locis, vbi homines boni appellantur: Hos omnes, inquit, & ſecundum ſe bonos eſſe dubium non eſt, ſi reſpiciamus ad bonitatem Dei, nullus eorum pronunciatur bonus. Ac paucis interiectis: Sicut bonitas noſtra ſupernæ bonitatis intuitu in malitiam vertitur: Ita etiam iuſtitia, diuinæ collata iuſtitię, panno menſtruatæ ſimilis deputatur. Et paulò antè: Quia nihil ſtabile, nihil immutabile, niſi bonum, niſi Deitas ſola. Omnes verò creaturæ, vt beatitudinem æternitatis, vel immutabilitatis obtineât, non hoc per ſuam naturam, ſed per creatoris ſui participationem & gratiam conſequuntur, tenere meritum creatori ſuo collatę nō poſsũt. Et qui fuit his poſterior Beda Presbyter, explicans locum Euangelij: Vos cùm ſitis mali, noſtis bona data dare hominibus: Apoſtoli, inquit, qui electionis merito, bonitatem generis humani multis exceſſerunt modis ſupernæ bonitatis intuitu, mali

In ca. 1. ep. ad Timot. hom. 4.

In collatione de liber. arbit. ca. 7.

Beda lib. 3. ca. 11. Luc.

esse dicuntur, quia nihil est per semetipsum stabile, nihil immutabile, nisi bonum, nisi Deitas sola. Omnes verò creaturæ, vt beatitudinem æternitatis vel immutabilitatis obtineant, non hoc per suam naturam, sed per creatoris sui participationem & gratiam consequũtur. Hoc est, quod & Moysen ad Deum dixisse legimus: Nullus apud te per se innocens est.

Exod. 34.

Non modò iustitiam non habere, sed ne esse quidem dicimur comparari Deo, sicut etiam Esaias testatur, dicens: Omnes gẽtes quasi nõ sint, sic sunt corã eo. Et quasi nihili & inane reputatæ sunt ei. Quod in libro quoq; de diuinis nominibus nõ vno loco docet Dionysius: & post eum Origenes, explicans illud ex Annę Cantico: Non est prętere, Sed & Augustinus: Omnia quæ creata sunt, quamuis ea Deus fecerit bona valdè, creatori tamẽ comparata, nec bona sunt: cui comparata, nec sunt. Quem qui diligenter secutus in omnibus esse videtur Anselmus: Tu solus, inquit, Domine es quod es: tu es qui es. Extant quinque libelli Anastasij Patriarchę Antiocheni, in eorum secundo, qui inscribitur de incircũscripta Dei essentia, plurib? docet, quod solus Deus est Ens propriè sumptum, reliqua verò sunt Entia, participio illius Entis. Ad eundem modum propriè quoque iustus & bonus est solus DEVS, homines verò iusti sunt & boni participatione illius iustitiæ. Prophetæ locum hunc adducens Augustinus in eodẽ libro: Hoc est, inquit, ne intres in iudicium cum seruo tuo: noli me iudicare secundũ te, qui es sine peccato: quia nõ iustificabitur in conspectu tuo omnis viuẽs. Qd' ait, nõ iustificabitur,

Esaiæ 40.

1. Reg. 2.

August de perfectione Iusti.

Gene. 1.

ad

ad illam perfectionem retulit, quæ in hac vita nō est. Quin & hoc addit in eodem libro: Quod ipsi etiam filij Dei, comparati sibijpsis, quales in illa perfectione ęterna futuri sunt, ita boni sunt, vt adhuc & mali sint. Et alio loco, Corpus tanquàm homo exterior, quātō est hęc vita diuturnior, tantō magis magisque corrumpitur, vel ætate, vel morbo, vel varijs afflictionibus: donec veniat ad vltimá afflictionem, quæ ab hominibus mors vocatur: eius autem resurrectio differtur in finem, cùm & ipsa iustificatio nostra perficietur ineffabiliter. Tunc enim similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est. Nunc verō, quamdiu corpus quod corrumpitur aggrauat animam, & vita humana super terram tota tentatio est, non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens in comparatione iustitiæ, qua ęquabimur angelis, & gloriæ, quę reuelabitur in nobis. Quod pluribus etiam confirmat in quodam sermone de tempore. Neq; secùs interpretatus est Arnobius, qui centum plus minus annis Augustinum præcessisse videtur. Nō intres, inquit, in iudicium cum seruo tuo. Hoc ergo voluisti dicere: iustitia tua est, vt Dominus in iudicium intrare cum seruo contemnat: Quis enim ad cōparationem tuam iustificabitur homo? quamuis sanctum, & electum, & mundum, & laudabilem in conspectu tuo, id est, ad comparationem tuam, siue diuina iudicia, siue humana probare non possunt. Omnis enim pulchritudo te præsente deformis est, omnis fortitudo te præsente infirma, omnes diuitiæ te præsente mendicitas, omnis iustitia te præsente iniustitia. Ad eundem modum Euthimius quoque: Non dixit simplici-

CAP. XIII.

Serm. 49. Li. 4. de trinitate ca. 3. Arnob. in psalm.

CAP. XIII.

pliciter, inquit, non iustificabitur, sed in conspectu tuo non iustificabitur, hoc est, si ad summam iustitiam tuam cõparetur, & iuxta illam exquiratur. Eãdem interpretationem adferunt Bernardus, Hilarius, Hieronymus, Cassiodorus, Remigius & alij Psalmorũ interpretes. Libet autem ex alio quodam loco Bernardi verba adscribere: Quid potest, inquit, esse omnis iustitia nostra coram Deo? Nónne iuxta Prophetam, velut pannus menstruatæ reputabitur? Et si districtè iudicetur, iniusta inuenietur omnis iustitia nostra, & minus habens? Quid ergô de peccatis erit, quando ne ipsa quidem pro se poterit respondere iustitia? Propterea obnixè cum Propheta clamantes: Non intres in iudiciũ cum seruo tuo Domine, tota humilitate ad misericordiam recurramus, quæ sola potest saluare animas nostras. Idem Bernardus, quatuor ponit iustitiarum genera. Primùm vult esse rectam, sed non puram, qualis est in hoc seculo iustitia nostra: De qua non minus verè quàm humiliter Patres nostri dixerunt: Omnes iustitiæ nostrę tanquàm pannus menstruatæ. Nam quomodo potest esse pura, vbi adhuc non potest deesse culpa? Primi quidem hominis iustitia, fuit & recta & pura. Cæterùm, & hæc, quoniam firma non fuit, & puritatem facilè perdidit, & ne ipsam quidem retinuit rectitudinem suam. Apud angelos verò, iustitia & recta, pura, & firma, sublimis quidem, sed adhuc longè inferior quàm diuina. Non enim innata est eis, sed à Deo collata, vt natura ipsa, quod ex se est, non modò iustitiæ, sed etiam iniustitiæ capax inueniatur. Nunquid non ista est prauitas quædam, quam in Angelis

Bernar. de verbis Esa. serm 7.

Hie. li. 1. cõtra Pelagianos.

Iustitia dei & creaturarum diuersa.

Esaiæ 64.

Hom. de verbis Esa. serm 5.

gelis suis vera illa iustitia legitur inuenisse? Non enim iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens, ait is qui Dei iustitiam minimè ignorabat. Nec ait, omnis homo: sed omnis viuens, fortè vt nec ipsos angelicos eum noueris spiritus excepisse. Viuunt enim & ipsi tantò veriùs, quantò propiùs astant ei, apud quem est fons vitæ. Nihilominus etiam iusti sunt, sed ex eo, non coram eo: munere eius, non in eius comparatione. Ipsa enim sibi iustitia est, cuius voluntas non tam æqua, quàm ipsa æquitas: Et vtraque non aliud quàm ipsa substantia est. Illa ergò iustitia, verisimè sicut mons est, quæ recta est, quæ pura est, quę firma est. Et vt ita dicam, etiam substantia est. Illa itaque iustitia quæ est Substantia, soli Deo competit. Quamuis enarrans illum Hieremiæ locum Hieronymus: Omnis lagenula implebitur vino: non dubitauit affirmare, quòd non solùm ad comparationem Dei, verùm & ad scientiam eius non iustificabitur omnis viuens: Homo enim, inquit, videt in facie, Deus autem in corde, & quod nobis interdum pulchrum videtur, illius oculis sordidum deprehenditur. Videtur autem Hierõnymus cùm hæc scriberet, vel ad hominem gratia destitutum respexisse, qui non potest non peccare: vel ad declinuam illam ad peccandum ex fragilitate carnis inclinationem, quã Paulus vocat inhabitans peccatum. Quò fit, vt nihil ita rectè geri possit ab homine, prorsus vt omni defectu careat, nec in eo quicquam desiderari queat. CAP. XIII. Hier. 13.

Quò magis autem intelligi queat, ita rem accipiamus. Est iustus DEVS, est iustus Dei filius

Domi

Dominus noſter Ieſus Chriſtus, quatenùs homo, ſunt iuſti Angeli, ſunt iuſti & alij Spiritus beatorum in cœlis degentium, ſunt iuſti & homines in terris agẽtes. Deus ita iuſtus eſt, vt ſit ipſa iuſtitia. Chriſtus quatenùs homo, plenitudo eſt iuſtitiæ. In angelis, cęteriſque ſpiritibus beatis, eſt quidem perfecta iuſtitia, ſed quæ longius abeſt à perfectione, ſi cum Dei iuſtitia comparetur. Nos autem in hac vita degentes de plenitudine Chriſti, ſi quid iuſti ſumus, accepimus omnes pro modulo noſtro, tanquàm particulas noſtras perexiguas, quæ ſi examinentur, quales ipſæ ſunt in ſe, certum eſt quòd immundæ ſunt, quòd nomen iuſtitiæ non merentur, quòd ęternę beatitudinis præmio dignę non ſunt. Sed quoniam de plenitudine Chriſti ſunt, quoniam opera manuum ipſius ſunt, quoniam illius pretioſo ſanguine conſperſa ſunt, ex eo fit, quòd acceptantur à Deo, tanquàm æternæ beatitudinis præmio digna, totum vt ſit bonitatis & miſericordię diuinæ. Illa eſt quæ præuenit nos, illa eſt quæ ſubſequitur nos, illa eſt quæ nobis adhæret, ſiue cùm conuertimur, ſiue cùm præliamur, ſiue cùm coronamur, quemadmodum à Dauide ſcriptum legimus: Miſericordia eius præueniet me. Et iterum: Miſericordia eius ſubſequetur me. Præuenit nos eius miſericordia, quando qui prior dilexit nos, fidẽ nobis largitur, quæ per charitatem operatur. Subſequitur nos, quando quæ munera nullis noſtris meritis præcedentibus ex mera ſua liberalitate largitus eſt, ea quoniam non ſumus aſpernati, tanquàm noſtra merita coronat. Coronat autem in miſericordia & miserationibus. Sic à Bernardo dictum eſt: Ipſe enim

Ioan. 1.

Pſal. 78. 58.
Pſalm. 22.

1. Ioan. 4.
Galat. 5.

Pſalm. 102.
Ser. 1 de Annun. Mariæ virginis.

pecca

peccata condonat, ipse merita donat, & præmia nihilominus ipse redonat. Huc respexisse videtur Theodoretus, explicans illud: væ qui accepit super eam opprobrium: Hominum, inquit, salus ex Dei misericordia pendet. Neque enim hanc adipiscimur, præmium & mercedem iustitiæ: Sed Dei bonitatis donum est. Quamobrem Dominus ait: Propter me & saluabo, & suscipiam, & abalienatã & reiectam mihi vindicabo, & illustrem eã ostendam, & gloria florentem reddam, & infamiam, quæ illi anteà inusta fuit, eluam. Et ante eum Ioannes Chrysostomus: Etiamsi innumerabilia rectè fecerimus, à misericordia & clementia audimur, etiamsi ad ipsum fastigium virtutis peruenimus, seruamur à misericordia. Et enarrans illum locum: Miserere mei Deus, quoniã infirmus sum. Hac voce, inquit, omnes egemus, etiamsi innumerabilia recta & ex virtute fecerimus, & vel ad summam peruenerimus iustitiam. Similiter Ambrosius: Semper homo, etiamsi sanctus & iustus sit, debet orare, vt exaudiat eum secundum misericordiam suam: Non secundum merita virtutis alicuius. Quia rara virtus, multa peccata. Similiter Augustinus: Iusti, inquit, meritis suis nihil tribuunt: non tribuunt totum nisi misericordiæ Dei. Idem quoque Gregorius, dicens: Non bonitate nostra, sed Dei fit, vt homo terrenus bonis cœlestib⁹ perfruatur, donum quippè Dei est, non ex nobis. Et alio loco, illam sanctorum fœlicitatem misericordiam esse dicit, quoniam & ex hoc misericordia iure potest, inquit, nominari, quia pro illis operibus datur, quę sine prȩuentu diuinæ misericordiæ nemo assequitur: quia quibus misericordi

Psalm. 23.

Sopho 3.

In psal. 4.

In psal. 118.

Serm. 19.

Greg. li. 5. in 1. Reg. cap. 2.

Greg. in 7. psal. pœnitentialem.

ter

ter tribuit, vt in hac vita benè operentur, eis misericordius largitur, vt in ęterna beatitudine centuplicato fructu remunerentur. Qui etiam alio loco inquit: Ipse nostra perfectio, culpa non careret, nisi hanc seuerus Iudex in subtili lance examinans misericorditer pensaret. Quamobrem verissimè dictum est à Simone de Cassia, quòd neminem Deus nisi per misericordiam saluat: nec reprobat, nisi iusto iudicio. Et Theodoritus explicans illum Psalmi locum: Hic accipiet benedictionem à Domino: ingeniosè admodum ait: Misericordiam cum benedictione coniunxit. Etenim quæ existimantur remunerationes, propter solam diuinam benignitatem hominibus præbentur: Omnes hominum iustitię nihil sunt ad dona, quę à DEO nobis suppeditata sunt, nedum ad futura munera, quę omnium hominum cogitationem transcendunt. Hæc est gratia, quam pro gratia dandam sanctus Apostolus perhibet, vt quibus in hac vita diuinitùs datur gratia sanctificationis, eis in futuro detur gratia ęternæ fœlicitatis. Et tamen hęc ipsa bonitas, hæc ipsa misericordia Dei iustitia est: Iustum est enim, quod misericordia motus per Prophetam, dixit Pater ille misericordiarum, & Deus totius consolationis: In quacunque hora ingemueris, saluus eris, vt illud prę- stet, promissiąue sui memor, vel extremum peccatoris gemitum corónet in misericordia, & in miserationibus suis multis. Quod etiam in latrone pręstitit, propter facinora sua in crucem acto. Qui simul vt dixit, Memento mei Domine, cùm veneris in regnũ tuum, statim audire meruit: Hodiè mecum eris in Paradiso.

Li 5. Moraliũ cap. 8.

De gestis domini saluatoris.

In psal. 139

Matt. 13. 19

Gratiã pro gratia.

Ioan. 1.
2. Cor. 1.
Ezech. 18.
2. Cor. 1.
Psalm. 102
Psalm. 142

Lucæ 23.

Atque

Atque hoc est fortasis, quod à Propheta scriptum legimus: Exęquabit gratiam gratiæ eius, hoc est, quod Ioannem quoq; dicere voluisse scribit Augustinus, qui posteaquàm dixit: De plenitudine eius accepimus omnes, mox adiecit, & gratiam pro gratia. Pro gratia fidei, spei, & charitatis, in quibus per gratiam eius proficientes ambulamus, accepimus iam spe, accepturi deinceps etiã re, gratiam illam de qua loquitur Paulus, Gratia autem Dei vita ęterna. Quem sequutus Rupertus: Prius, inquit, in hac vita gratiam dat, diuersa credentibus in se tribuens charismata, & post in illo seculo, de quo nunc sermo est, pro gratia benè expensa, retributionis æterna prędmia recompensat. Et æqualis Ruperti Bernardus, eadem illa Ioannis verba explicans, Gratiam pro gratia: Triplicem, inquit, gratiam diuinitùs accepimus. Vnam, qua conuertimur, aliam qua in tentationibus adiuuamur, tertiam qua probati remuneramur. Et prima quidem beneplacitum est, secunda meritum, tertia prędmium. De prima dictum est: De plenitudine eius omnes accepimus: de duabus reliquis dictum est, & gratiam pro gratia, id est, munera glorię ęternę pro merito temporalis militiæ. Et qui fuit eodẽ illo seculo Petrus Abbas Cluniacẽ. Perfacilè, inquit, erat gratiam à gratia, laborem à retributione, meritum à beatitudine discreuisse. Quod autem dixi gratiam à gratia, laborem à retributiõe, meritum à beatitudine, hęc verba non nunc primùm à me proferuntur, sed in Euangelio Ioannis leguntur: Nos ait, omnes de plenitudine eius accepimus, & gratiam pro gratia. Quid est gratiam pro gratia? Accipiunt enim sancti eius gemi-

Exæquabit gratiã gratiæ. Zach. 4.

Aug. tract. 3. in Ioan. Ioan. 1.

Rom. 6. Rup. li. 12. in Apocal. Berna. sermo. 5. de assũptione

Gratia triplex.

Li. 5. epi. 11

CAP. XIII.

geminam ab ipso gratiam, ita vt ex præcedēte gratia, sequatur & alia. Primò enim hîc accipiunt gratiam operationis, ac pro ipsa alibi gratiam retributionis. Primò hîc accipiunt gratiam sanctificationis, ac pro ipsa alibi gratiam glorificationis, quæ perfectam esse gratiam, Thomas dicit.

1. Sēt. dist. 27. art. 4. Vita æterna cur vocatur gratia. Aug. ad Sixtū epi. 150. Et de grat. & libero arbitrio ca. 9 & in psal. 102. & psalmum 144. Psalm 137. August. de correp. & grat. ca. 13. In li. 50 ho mil. ho. 14. In illud psal. 142. Non intres in iudiciū, &c.

Vocatur autem vita æterna gratia, non ob aliud, sicut scribit Augustinus, nisi quòd gratis datur: nec ideò quia meritis non datur, sed quia data sunt, & ipsa merita quibus datur, vt cùm Deus coronat merita nostra, nihil aliud coronet, quàm dona sua, quàm ea, quę non despicit opera manuum suarum. Et iterum alio loco: Da veniam Apostole, propria tua non noui nisi mala. Da veniam Apostole, dicimus, quia tu docuisti. Prorsus tua dona sunt, te tibi parata, non nouimus nisi mala. Cùm ergo coronat Deus coronat merita tua, nihil coronat nisi dona sua. Ad eundem modum Chrysostomus: De meritis suis nihil assignare sibi decet, nisi peccata, quę sunt propria nostra. Cęterùm virtutes & actio purgata cœlitùs datur ab hominibus, donatur à Deo. Et iterum Augustinus: Quia & ipsa merita æterna, quam certum est bonis operibus debita reddi, à tanto Apostolo gratia Dei dicitur, cùm gratia non operibus reddatur, sed gratis detur: sine vlla dubitatione confitendum est, ideò gratiam vitam æternam vocari, quia his meritis redditur, quę gratia contulit homini. Recte quippe ipsa intelligetur, quæ gratia in Euangelio laudatur, gratiam pro gratia, id est, pro his meritis quæ contulit gratia. Sic à Chrysostomo quoque scriptum legimus: Coronat in nobis Deus nō merita nostra, sed dona sua: Tanta est enim, inquit,

Tom. 1. ho. in ca. 91. Esa. & ho. de Adam & Eua.

alibi erga nos bonitas dei, vt noſtra velit eſſe merita, quæ ſunt ipſius dona, & pro his, quę largitus eſt, ęterna præmia ſit daturus. Agit quippè in nobis, vt quod vult & velimus & agamus. Qua de re ſic ante Auguſtinũ quoque ſcripſit Baſilius: Quis adeò rudis eſt, vt non audiuerit de bonis quæ Deus præparauit dignis, vt ignoret, quòd corona iuſtorum eſt Spiritus ſancti donum ſiue gratia: quæ largior tum ac perfectior exhibebitur, cùm iuxta proportionem rectè factorum ſpiritualis gloria fuerit vnicuique diſtributa. Baſi. de Spiritu ſancto, ca. 16.

Neque hac vna in re illuſtris eſt illius gratia & miſericordia, quòd ſua dona coronare in nobis dignatur: magis etiam in hoc inſignis eſt, quòd vnigenito ſuo filio nõ pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit illum: Tradidit autem ad illudendum, flagellandum, & morte turpiſsima condemnandum: vt paſsionis & mortis illius merito, mereri nobis vitam æternam liceret. Atque hæc illa videtur eſſe miſericordia, de qua dicit Auguſtinus: Vę etiam laudabili vitæ hominum, ſi remota miſericordia diſcutias eam. Nam niſi Chriſti miſericordia interceſsiſſet, qui ſemetipsũ tradidit pro nobis, oblationem & hoſtiam Deo: niſi ſanguis eius interpellaret, niſi vultui Dei pro nobis appareret, cicatrices illi ſuas oſtentans: væ foret quamlibet laudabili vitæ noſtrę, ſi remota hac miſericordia diſcutienda veniret. Ad hanc igitur miſericordiam confugiamus, ſecundum hanc miſericordiam iudicari petamus: vt in illa die tremenda, quando cœli mouendi ſunt & terra, non iudicetur opera noſtra qualia ſunt in ſe: (actum enim erit de illis, ſi ſecundum naturam, ſiue ſubſtanti- Rom. 8. Aug. li. 9. conf. ca. 13. Ephe 5. Hebr. 9.

CAP. XIII.

am ipsorum iudicium factum fuerit) sed iudicentur tanquàm à Deo data, tanquàm opera manuũ illius, tanquàm (quæ nunquam satis est prædicanda bonitas illius & misericordia) Iesu Christi sanguine respersa, & per eum in honorem adducta: vt iam non possint æternæ vitæ præmio digna non censeri. Si quis nos tanquàm Adæ spectet filios, si quis opera nostra tanquàm ex nobis profecta consideret, revera digni non sumus, quibus tã excellens præmium detur, & sunt omnes iustitiæ nostrę tanquàm pannus menstruatæ. Sed quid si pater ille misericordiarum dignos nos fecit in partem sortis sanctorum in lumine? quid si propterea filius eius vnigenitus pati, crucifigi, mori dignatus est, vt nos qui eramus inimici, & naturâ filij iręe, efficeremur ciues sanctorum & domestici Dei: efficeremur membra eius, efficeremur non amici modò, verùmetiam filij Dei: si filij, & hęredes: hæredes quidem Dei, fratresq; autẽ & cohæredes Christi, vt quæ opera nostra per se fuerunt immunda, ea sanguine ipsius abluta, munda & grata redderentur in conspectu Dei, æternęque beatitudinis prędmio digna. Prędclarè Athanasius: Quemadmodum verbum caro factum est, sic & homo, quę dei sunt per verbum accepit: verbum dicitur accepisse, vt quamuis indignus sit homo, quantùm ad naturam eius pertinet, qui talia acciperet, tamen propter verbum carnem factum accepisse monstretur. Discutientur igitur in extremo iudicio opera nostra, sed non remota misericordia Christi, qui non solùm auctor eorum, & effector est, verùmetiam quæ naturâ sua fuerunt immunda, sanguine suo mundare dignatus est. Simul illud effe-

Aug. in li 20 homili. hom. 14.

Esaiæ 64. Colloss. 1.

Rom. 5. Ephes 2. 1. Ioan 3. Rom 8.

Athan li. cõt Arria. Ioannis 1.

cit,

cit, vt quod illis deest, suæ passionis & mortis pretio compensetur, vt rectè cum Bernardo dicere possim⁹: Pauperes sumus, parum dare possumus, attamen reconciliari possumus pro paruo illo, si volumus: Totũ quod dare possum, miserum corpus istud est, id si dedero, satis est. Si quo minus, addo & corpus ipsius. Nã illud de meo est, & meum est. Paruulus enim natus est nobis, & filius datus est mihi. De te Domine suppleo, quod minus habeo in me. Ante quem etiam Anselmus: Quid misericordius, inquit, intelligi valet, quàm cum peccatori tormentis æternis damnando, & vnde se redimat non habenti, Deus pater dicit: Accipe vnigenitum meum, & da pro te. Et ipse filius, Tolle me, & redimo te. Itaque de illo supplemus, quod nobis deest: Illum ad Patrem relegatum mittimus. Quod fit in eo sacrificio, quæ propriè Missa, siue legatio dicitur. Alio verò loco de meritis hęc est Bernardi sententia, Sufficit ad meritum, scire, quod non sufficiant merita, sed vt ad meritum satis est, de meritis non præsumere, sic carere meritis, satis ad iudicium est: Porrò infantium renatorum neminem carere meritis, sed CHRISTI habere merita, quibus se tamen indignos reddunt, si sua iungere non nequiuerint, sed neglexerint: quod quidem periculum iam adultæ ætatis est. Merita proindè habere cures, habita data noueris, fructum speraueris Dei misericordiam: & omne periculum euasisti paupertatis, ingratitudinis, præsumptiõis. Periculosa paupertas penuria meritorũ. Præsumptio autẽ spiritus, fallaces diuitiæ: & ideò, diuitias & paupertatem ne dederis mihi, ait Sapiens: Fœlix

Bern. ser. 1 in Epipha.

Esaiæ 9.

Li. 2. ca 20

Bern. in Cãtica ser. 68

Prouer. 30

Ecclesia, cui nec merita sine præsumptione, nec præsumptio absq; meritis deest. Habet vnde præsumat, sed non merita: habet merita, sed ad promerendum, non ad præsumendum: ipsum non præsumere, nónne promereri est?

Meritaalia paruuli, alia adulti.

Ex quibus Bernardi verbis colligimus, alia esse merita paruuli, siue cuiuscunque tandem alterius recèns baptizati: alia adulti, post baptismum aliquandiu superstitis: Ille non habet sua, sed sola Christi merita, & secundum illa iudicabitur dignus vita æterna: adultus vero Christi meritis iungit sua quoque, quæ si bona sunt, pronunciabitur & ille dignus in extremo iudicio, qui possideat regnum Patris ab æterno sibi præparatum, iuxta merita sua Christi meritis innitentia. Simul & illud perspicuum est ex his Bernardi verbis, quòd non merita, sicut nouatores contendunt, sed præsumptionem de meritis excludere videtur, sicut & ille qui dixit: Quantum detrimentum est non laborare, tantùm periculi de labore præsumere. Et qui fuit seculis aliquot posterior Haymo: Nemo debet de suis meritis præsumere, sed omnẽ salutationem ex Christi meritis expectare. Quàm frequens autem illud est apud Chrysostomum, vt ne alijs in rebus vllis, quàm in bonis operibus confidamus? Sic in Matthæum scribens monet, vt vnusquisque nostrûm nullam in re spem suam, nisi post Dei misericordiam, in sanctitate morum constituat. Cuius in his quoque Commentarijs, quæ in Genesim edidit, hęc verba sunt: Habenda est salutis expectatio in omni virtutis operatione: & neque in appellatione sublimè sapere, neque in cognatione sanctorum virorum

Nõ merita sed præsumptio de meritis dãnatur.

In psal. 131

Faust. li. 1 de libero arbit. ca. 1.

Chry. ho 5 in Matth.

Operum fiducia

Chry. ho 21. in Genesin.

CAP. XIII.

rorum, neq; in aliquo, sed in fiducia bonorũ operum: imò neque in illis multum de se sentire, sed tunc magis humilem & modestum esse oportet, cùm magnas virtutum diuitias congerere possumus: sic enim & ipsi collectas diuitias custodiemus, & gratiam Dei nobis conciliabimus. Enimuerò propter hoc & Christus discipulis suis dicebat: Cùm omnia feceritis, dicite: Serui inutiles sumus. Igitur in omnibus inflationes & fastus nostros humiliemus, & discamus modesti esse, & nõ extolli in bonis operibus, & scire maximam virtutem esse, in bonis operibus modestè atque humiliter se habere.

Sobriè operibus fidendum.

Non reprehendit hîc fiduciam operum Chrysostomus, qui super eundem librum commentatus, opera multæ nobis fiduciæ esse fulcimenta scribit. Et iterum: In proprijs bonis operibus cum superna gratia spem salutis nostræ habendam docet. Et in alio quodam loco: Ingens bonum, in tuis ipsis benefactis collocare spem. Et iterum alibi: Vnum duntaxat apud Christi tribunal patrocinium esse dicit operum, quo qui caruerit, aliundè nusquàm, inquit, saluti locus est. Et rursum: In nullo alio, nisi in solis suis virtutibus post diuinam gratiam de salute cuipiam sperandum est. Et alio loco: Nihil enim virtuti par est charissime: quæ nos & in futuro seculo è gehenna eripit, & regno cælorũ nobis frui cõcedit. Et in Paulũ scribens: Oramus, inquit, vt post baptismum etiam vitam honestam habeamus. Tu contrà studes, vt hinc migres absque bona vita: Quid autem refert, si iustus fias, sed sola fide? At nos optamus, vt & ex benefactis habeas fiduciam. Et alio quodam loco

Chry. ho. 1 in Genes.

Cõcione 3 de Lazaro.

Hom. 43. in Gene.

Hom. 11. in Ioann.

Hom. 20.

Hom 8. in Gene.

Hom 2. in posteriorẽ ad Cor. epist.

Hom. 3. & 4 de Lazaro.

loco: Ingens bonum in tuis ipsis benefactis, collocare spem. Et mox in sequenti homilia: Oportet in proprijs benefactis spem salutis collocare.

Psalm. 4. Et iterum alio loco docet: Non solum in Dei benignitate, sed in propriorum etiam factorum virtute spem salutis ponere. Ante quem etiam beatus Ephrem: Nihil nobis prodesse poterit in illo extremo iudicij die, nisi conuersatio sancta & opera bona, quæ hinc detulerimus nobiscum. Non reprehendit igitur sobriam operum fiduciã Chrysostomus: Sed sicut ab eodẽ scriptum est, aut quis quis ille fuit auctor operis imperfecti: In omni re, ex ipsa re nascitur, quod exterminet rem: vt puta in ligno, ex ipso ligno nascitur vermis, qui exterminat lignum: ex vestimento nascitur tinea, quæ comedit vestimentum: ex oleribus nascitur vermis, qui olera vniuersa corrumpit. Sic & in spiritualibus, ex ipso proposito eorum spirituali, accipit occasionem inimicus, vndè eis retia texit: ita vt cùm cætera vitia tantùm in malefactis valeant, sola superba etiam in rectè factis cauenda sit.

Ephrẽ de extremo iudcio ca. 1

Hom. 43 in Matt. operis imper. Ex re nasci quod rẽ ip samperdat

De gratia Dei lib. 1. Quam etiam propterea à Fronto, qui Bernardi fuisse videtur æqualis, totius pulchritudinis & integritatis vermem atque tineam vocat. Præclara est Paulini sententia, quòd per viam qua itur ad vitam, facilius ingreditur humiliata iniquitas, quàm superba iustitia. Nec dissimilis est illa Optati: Meliora sunt peccata cum humilitate, quàm innocentia cũ superbia. Melior est, inquit Augustinus, peccator humilis, quàm iustus superbus. Et secutus hos Bernardus: Salubriorem, inquit, elegit agnum sequendi partem in humilitate peccator, quàm in virginitate superbus. Scripsit sermonem de ædificio

Ad Seuerũ epist. 10. Optat. li. 2

Ser. 1. sup. Missus est.

CAP. XIII.

ficio & congruitate siue concordia virtutum animæ Dorotheus, in quo cùm de lapidibus in eo ponendis, deque ligationibus nonnulla dixisset. Tectum eius ędificij siue domus charitatem esse dicit, coronam verò tecti, mentis humilitatem. Hęc enim est, inquit, quæ omnes virtutes & coronat, & conseruat. Et quemadmodum omnis virtus ex humilitate gignitur, & cum humilitate producitur, ita virtutum omnium absoluta perfectio humilitate completur. Superbiam igitur à nobis amoliri studet his verbis, quæ paulò antè citauimus, Chrysostomus. Quod apertiùs etiam ab alio loco demõstrat, dicens: Satis certus thesaurus rectè factorum obliuio. Quia sicut aurum, vestemque pretiosam cùm in publico ponimus, plurimos ad insidias prouocamus: si verò ea recondamus, atque occultamus domi, in tuto cuncta seruabimus: sic sunt etiam diuitiæ virtutum, si eas in memoria, quasi venales assiduè portemus, armamus hostem, irritamus inimicum, & dolosum inuitamus ad furtum. Sin verò nemo alter id sciret, nisi quem nulla occulta latere possunt, tutissimo in loco pretiosa consistent. Et paucis interiectis: Caueamus de nobismetipsis dicere gloriosè. Hoc enim nos & hominibus & Deo facit abominabiles. Et idcircò quantò maiora fecerimus bona, tantò de nobis minora dicamus. Hoc enim modo maximam, & coram Deo & corá hominibus gloriam consequemur, nec solùm gloriam, quę à Deo est, verùmetiam mercedẽ retributionemque plenissimam. Noli ergò mercedẽ reposcere vt merearis accipere, tu saluari te Dei gratiâ confitere, vt se ille tibi debitorem fateatur:

Dorothe. us.

Superbia in rectè factis cauẽda

Chry. ho. 3. in Matthæ. & 33. ad populũ Antiochenum.

CAP. XIII.

nec modò pro operibus tuis, verùmetiam pro hac gratia humiliq́ue ſententia. Quando enim aliqua fecerimus, habemus eum proculdubio debitorẽ, quando verò nihil arbitramur nos operatos, amplius etiam de tali meremur affectu, quàm propter opera ipſa, quę facimus. Minimum itaque de ſe ſenſiſſe, tam magnum eſt, quàm maximas reſeciſſe. Quod ſi non adſit, nec illæ poterunt eſſe laudabiles: nam nos quoque famulos habentes, tum eos maximè comprobamus, quando cum bona gratia in omnibus obſequuti, nihil ſe grande arbitrantur egiſſe. Itaque ſi bona tua magna vis facere, noli ea magna putare, aliter enim magna eſſe non poſſunt. Sic enim Centurio dixit: Non ſum dignus vt intres ſub tectum meum, & propterea dignus effectus, ſupraq́ue omnes Iudæos iure mirabilis. Sic etiam Paulus ait: Non ſum dignus vocari Apoſtolus, & omnium primus inuentus eſt. Sic & Ioannes: Non ſum, inquit dignus ſoluere corrigiam calceamenti eius, & idcircò amicus factus eſt, & manum Chriſtus, quæ indignam ſe calceamentis eſſe ducebat, à pedum obſequio ad caput ſuum ſubleuauit. Sic etiam Petrus ait, Exi à me Domine, quia homo peccator ſum, & propterea factus eſt Eccleſiæ fundamentum. Nihil enim ſic eſt amicum Deo, quàm ſi quis ſe minimis annumeret, hoc eſt enim caput totius Philoſophiæ atque faſtigium. Et iterum explicans illum locum ex libro Paralipomenon: Elatum eſt cor Oziæ, Nihil, inquit, perindè gignit ſuperbiam, vt bona conſcientia, niſi aduigilemus. Vndè Chriſtus ſciens, quòd poſt beneficia nos hic morbus adoritur, dicebat diſcipulis ſuis:

Humilitas in operib. adhibẽda.

Matth. 8.

1. Cor. 15.

Ioannis 1.

Lucæ 5.

2 Para. 26

Chry. ho 2

Cùm

Cum omnia feceritis, dicite, inutiles serui sumus. Cum enim hæc noxia bestia parat inuadere vos, tunc, inquit. per hæc verba fores illi occludite. Neque dixit, cum omnia feceritis, inutiles estis, sed, vos dicite, inutiles sumus. Dic, ne metuas, nō ex tuo iudicio fero sententiam: Nam si tu teipsum dixeris inutilem, ego te vt vtilem coronabo. Et alibi: Audi quomodo Christus præcipit nos obliuioni tradere bona opera. Quando hæc omnia feceritis, dicite quoniam inutiles serui sumus. Ego te non facio inutilem, tu autem si confessus fueris nullitatem tuam, ego te illustrem faciam & coronabo. Et iterùm alio loco, Non igitur in superbiam intumescamus, sed dicamus nos ipsos inutiles, vt in partem vtiliū transeamus. Si enim te laudandum esse dixeris, reprobus effectus es, etiamsi fueras antè laudabilis. Si verò inutilem te esse fatearis, factus es vtilis, etiam si fueras antè culpabilis. Si quidem ex peccatoribus quoque iustos humilitas facit: cum tamen non sit illud humilitas, sed vera confessio. Tunc enim iusti sumus, sicut dicit Hieronymus, quando nos peccatores fatemur, dicente sancta scriptura: Iustus accusator sui est. Explicans eundem locum Faustus quinon multo fuit Chrysostomo posterior: Adeuerte, inquit, quia non excluſit operis studium, sed operantis requirit obsequium: nec laborem seruitutis recusat, sed humilitatem mentis insinuat. Vitium ergò, quod laborem imperitissimè refugiendum putas, non in opere, sed in corde cōsistit. Totis ergò viribus laboro, sed quicquid de superna largitate percepero, gratiæ, non industriæ deputabo. Beneficium vocabo, non pretium

Chry ho 3 in Matt. & 38. ad popu lum Antiochenum.

In hom. de pœnitētia & confess.

Hier. in prī cipio ser. in li. aduersus Pela.

Faust. li. 2. de libero arbit. ca. 4.

Merita opera.

tium: donum teſtabor eſſe, non meritum: remunerationem, non retributionem.

Ex his Chryſoſtomi & Fauſti locis videre licet, quemadmodum quæ Chriſti verba noſtri temporis hæretici producunt ad extenuanda merita operum, ijs non modò non extenuari, verùm amplificari potius ea ſint interpretati, modò vt quę ſequi ſolet in rectè factis, periculoſa vitetur arrogantia. Aliud enim loquitur homo, aliud loquitur Deus. Homo dicit, Seruus ſum, & ſeruus inutilis, Quid Dominus? Euge, inquit, ſerue bone & fidelis: Et, Iam non dico vos ſeruos, ſed amicos, quin & pro ſeruis fratres appellat, & qui ſe vocant ſeruos inutiles, Deus appellat filios ſuos, atque ipſi, qui ſe nunc vocant ſeruos inutiles, audiunt à Domino: Venite benedicti Patris mei: & audiunt commemorari ſua benefacta, quæ ipſi ſe feciſſe neſciebant. Quamobrem ante Chryſoſtomum rectè monuit beatus Ephrem, ne laborum tuorum fructus amittas, humilitatem cole: Hanc enim ſi reieceris, inter eos qui fruſtrà laborant, ipſe quoq; numeraberis. Neque verò ſolus Chryſoſtomus, verumetiam æqualis eius Baſilius, vtque eo non reprehendit fiduciam operum, vt diſertis etiam verbis ſcriptum reliquerit, Mulctaris ſed diuitijs cœleſtibus & theſauro, quem per bona opera tibi repoſuiſti, intende. Et alio loco, Exhibe opera, & tùm demùm exige retributionem. Et alio loco: Qualis actio, talis etiam merces pro operibus debetur: Oſtende prius opera, & tandem exige mercedem. Iterum alio loco, hominem ſaluum fieri dicit per iuſtitiam operum. Et in homilia, quam ſcripſit in initium Prouer-

Mat. 24. 25
Ioã. 15. 20.
Ioan. 1.

Matth. 25.

Ephrem. in li. de recta vitæ ratione cap. 28.
Baſil. in ſermone de gratiarum actione.
Baſil. in ſermo ad diuites.
Idem de ſpiritu ſancto ad Amphi. ca. 24.

biorum

biorum: Omnes, inquit, qui viam Euangelicam incedimus, mercatores sumus per opera mandatorum, nobis possessionem cœlestium comparãtes. Quo sensu dictum etiam est ab Augustino: Auaritia te ad Indos misit ad deportandum aurum: ego tibi ante ostium Christum posui, à quo emeres regnum cœlorum. Et alio loco: Venale est regnum cœlorum. Dicis illi: Quantum valet? Pretium ipsius labor est. Et ab Ambrosio: Habemus plura subsidia, quibus peccata nostra redimamus: pecuniam habes, redime peccatum tuum: nõ venalis est Dominus, sed tu ipse venalis es, peccatis tuis venundatus es: redime te operibus tuis, redime te pecunia tua: Vilis pecunia, sed pretiosa est misericordia: Eleemosyna, inquit, à peccato liberat. Et alibi dicit: Redemptio viri diuitiæ eius. Et in Euangelio Dominus dicit: Facite vobis amicos de mammona iniquitatis. Et alio loco: Cibi corruptibilis precio, incorruptibilem regni cœlorũ gloriam, æternamque vitam merearis. Et à Prudentio scriptũ est: Merce doloris emit spẽ lumis & diẽ perẽnem. Et à Ioãne Chrysostomo: Pretiũ non appono, ne obijcias inopiã: quanti potes, tanti eme: habes denariũ, eme cœlũ, non quòd venale sit cœlũ, sed quòd clemẽs est Dominus. Non habes denariũ, da calicẽ aquæ frigidæ: Inquit enĩ: Quicũq; dederit vni ex minimis istis calicẽ aquæ frigidę propter me, nõ perdet mercedẽ suam. Mercatura, negotiatioq; cœlũ est, atq; ipsi pigritam⁹: Da panẽ & accipe Paradisũ: parua da, & magna susçipe: da corruptibilia, & incorruptibilia accipe Et scribens in Psalmos: Prudentẽ dispensatorem dicit misericordem, vt qui multa paucis emat pecunijs, cœlum veste, regnum pane, & poculo fri-

Au in ser. de verbis Apost ser. mo 22.
In psal. 93.
Am. de Helia & ieiunio ca. 20.
Rom 7. Tob. 4.
Serm. 81.
Prudẽtius vbi scribit de sancto Cypriano.
Chry. ho. 9 de pœnitẽtia.
Matth. 10.
In Psal. 115.

gido bona futura. Et alio loco: Ne conquerare
In epist ad Philip. ser. 15. cœlestia pecunijs non emuntur. Non pecunia ea comparant, sed volũtas eius, qui pecunias dependet. Philosophia est, temporalibus superiorem esse, esse benignum, & misericordem. Alioquin argento cœlestia venirent, quæ æra vtique dum dependebat, nihil vtique magni accepisset. Quoniam verò non argentum, sed voluntas hic valebit, factum est, vt quia omnem voluntatem suam exhibebat, omnia quoque acceperit. Non ergo dicamus pecunijs venire regnum cœlorum: non pecunijs emitur, sed animi voluntate, quæ pecunijs ostenditur & exhibetur. Igitur pecunijs opus est, inquis? Non opus pecunijs, sed animi voluntate: illam si habueris, potes & per æra minuta duo emere cœlum. Illam verò si non habueris, nõ poterunt hoc vel innumera auri talenta, quod alioqui possent æra minuta duo. Et alio loco: Pro
Hom. 12. in Matth. paucis iugeribus, & exiguis habitaculis non modò aurum, sed proprium quoque sanguinem frequenter impendimus: vt verò cœlum nobis emamus ipsum, ne hæc quidem, quæ nostris vsibus superant, erogamus, & hoc, cùm & exiguo illud pretio emere possimus, & in perpetuum possidere, si semel emerimus. Et iterum alio loco: Deus tibi pecuniam tradidit, vt cœlum mercaris. Et in
Chryſ. ho 78. in Mat. Chryſ. ho. 36. & ho. 6 in 2. ad Timot. Hom. 10. Homilijs ad populum Antiochenum: Vide quãta sit Dei misericordia, temporalẽ redimere mortem tibi non concesit, sed concesit æternam mortem. Ne breuem, inquit, emas vitam hanc, sed vitam illam æternam, illam tibi vendo, nõ hanc, non illudo tibi. In fragmento quoque in Euangelium Matthæi, Habes nummum, compara cœ-

lum.

lum. Et alio loco: Vt per bona opera promereamur Dominum. Et in Ioannem scribens, Nostras in pauperes erogamus facultates, vt cęlum nobis emamus: In quam sententiam & à Gregorio Nazianzeno, sic scriptum legimus: Negociationem optimam esse, vt pauco sanguine regnum emeretur cœlorum, & gloria sempiterna pro rebus acciperetur temporarijs. Et alio quodam loco Machabęos inducit loquentes: Morte vitam emamus. Qui tetrasticha quædam scripsit, quæ pręclaris constant sententijs, quarum vna hęc etiam est: Mercatum hanc vitam existima, si negotiatus fueris, quæstum facies: vt enim parua magnis, sic sempiterna fluxis fragilibusque rebus commutantur. Quod si nundinarũ tẽpus tibi fluere sinas, nullum aliud postea es habiturus. Et Petrus Chrysologus, Da pauperi terram, vt accipias cœlum. Da nummum, vt accipias regnum. Da micam, vt accipias totũ. Da pauperi, vt det tibi: quia quicquid pauperi dederis, tu habebis. Quod pauperi non dederis, habebit alter. Et alio loco: Amore pauperis Deus regnum suum vendit, vt emere illud homo posset. Fragmẽtum panis ponit in pretium. Quia vult habere omnes, qui tantum petit pretij, quantum scit hominem habere. Vocatur etiam ab eodem regnum cœlorum pręmium iustorũ. Similia nõ vno loco reperiuntur apud Cęsarium. Et ante eum Gregorius Pontifex de Apostolis loquẽs: Ecce, inquit, relinquentes temporalia, gloriam potestatis ęternę mercati sunt. Extat & B. Macarij homilia quædam, in qua docet, quod Christianorum status mercaturę, & fermẽtationi similis est. Maximus quoque Taurinensis Episcopus in eã-

Hom. 16. Hom. 38. Nazianzenus in oratione de baptismo.

Sermo. 8. Oratio. 21.

Homil. 41.

Greg. li. 20 Moral. c. 16 Macar. homil. 24. Chrysost. homil. 8.

dem

CAP. XIII.

De cõpunctione cordis lib 2. cap. 8.

dem sententiam, Mercimonium esse dicit administrationem sacerdotum. Reperitur etiam inter Ambrosij Sermones. Nec dissimilia legũtur apud B. Ephrem in de cõpũctione cordis, quãuis in aliquibus exemplari, quod est Dilingæ impressũ anno proximo superiore, secùs hic liber inscribitur, nimirum, Capita monitorum. Præclare autem Chrysostomus: Eme, inquit, cœlum, non quòd venale sit cœlum, sed quod clemens sit Dominus: Quis enim nescit, quòd non sunt condignę passiones huius temporis ad futurã gloriam? quodque nostris operibus, quatenus nostra tantùm sunt, ea comparari non possit? verùm tanta est Dei clementia, vt quæ per se digna non sunt, ea intercedẽte filij sui sanguine, quo respersa sunt, p dignis habeat, quibus regni cœlestis præmiũ largiatur.

Sermo. 76

Numisma nostrũ charitas est. Gerso. de vita spirituali animæ, lectione 3.

Cęterùm numisma nostrum charitas est, quæ pretium imponit actibus nostris: Per quam, sicut à Ioanne Gersone scriptum legimus, non ex illorum dignitate, sed ex dignissima seu dignantissima condescensione Dei mercamur cum eodem de regno cœlorum cum fœnore multo. Et quamuis omnia, quæ damus, sint de suo, & suscepimus ea de manu sua, & ita dare propriè nequimus, quid pro quo, nihilominus ipse totus desiderabilis acceptat bona nostra valore huiusmodi nummatis, tanquam nostra essent appropiatè, & non sua: reddit quoque absque vlla commutatione ciuili, sad emptione gratuita, vinum compunctionis, lac deuotionis, imò & seipsum, & regnum cœlorum. De hoc numismate charitatis ita scribit vetustissimus auctor, Origenis præceptor, Clemens Presbyter Alexandrinus: Ne si Pactolũ quidem,

Clem. in oratione exhortatoria ad Gentes.

dem, qui totus aureo, vt est in fabulis, fluit fluento, quis dederit, pro salute iustum pretium numerauerit. Ne vos ergo laborasse pigeat: licet vobis, si velitis, pretiosissimam salutem emere proprio thesauro, charitate & fide vitæ: quod quidem est iustum pretium. Iustum pretium salutis esse dicit Clemens charitatem. Charitas iustum pretium.

Cùm autem dicit Ioannes Gerson, numisma nostrum esse charitatem, cumque multis ante seculis iustum salutis nostræ pretium eandem charitatem vocat Clemens Alexandrinus, non ita accipi oportet, quasi sola charitate, non autem simul operibus ex illa procedentibus regnum cœlorum nobis comparemus. Cæterùm quemadmodum vis comburendi penes ignem quidē est omnis, non tamen effectus ipse combustionis, qui penes ignem est & materiā lignorum, sic habere se videtur charitas tanquam ignis, quæ radix est merendi, opera verò ex illa procedentia, sunt tāquam ligna. De quibus & ipsum etiam Augustinum, qui præcipuus gratiæ fuit prædicator, ita differentem audiamus: Nemo, inquit, habitabit in terra viuentiū, nisi per opera sua: nemo glorietur se habitaturū ibi, si dicit se seruū Dei, & opera nō habet: Nō enim habitabunt, nisi filij. Filij tui te deducant ad terram promissionis, terram viuentiū, & non moriētium. Præcedant filij tui, præcedāt te opera tua. Quales filios præmiseris, talis & sequeris. Et Angelom⁹: Opera iustitiæ quorū merito ad regnū cœleste peruenitur, rectè per ostia, per quæ in sācta sanctorū Pōtifex ingrediebatur, posset typicè demōstrari: Audacius autē aliquātō Hieronymus: Dicerē, inquit, vobis, quia vado August. in Psalm. 101. In li. Regū 3. cap. 6.

&

& pręparabo vobis locum, si non mansiones multæ essent apud Patrem, hoc est, si non vnusquisque mansionem sibi non ex largitate Dei, sed ex proprijs operibus præpararet: Et ideò non est meum parare, sed vestrum: quia & Iudæ nihil profuit paratus locus, quem suo vitio perdidit. Et paulò pòst: Paratæ, inquit, sunt in cœlo diuersæ & plurimæ mansiones, plurimis, diuersisque virtutibus, quas non persone accipiunt, sed opera. Et alio loco: Regnum cœlorum, non est dantis, sed accipientis. Non est enim acceptio personarum apud Deum: sed quicunque se talem prębuerit, vt regno cœlorum dignus fiat, hic accipiet, quod non persone, sed vitæ paratum est. Similiter Matthæi locum hũc interpretatur Chrysostomus: Vndique illos compellebat, in gratia Dei primũ, deinde in laboribus proprijs omnẽ salutẽ & gloriæ spem reponere: Ideò dixit, quibus paratũ est: Nã etsi alij præstantiores videbũtur, si excellentiora, quàm nos opera facturi sunt: quomodo illis expulsis, locum eorum vos occupabitis? An quia mei discipuli estis? Idcirco etiamsi non digni Primatu eritis: præmia tamen quoque nos consecuturos arbitramini. Et iterum alio quodam loco Augustinus: Nihil te adiuuabit, quod hic nõ feceris. Vnumquemque opera sua iuuabunt, aut opera sua premsura sunt. Ad eundem modũ Chrysostomus quoq; : Ex proprijs operibus punimur & saluamur. Ambrosius quoque: Pendet per singulos nostrorum statera meritorum, atque exiguis vel boni operis vel degeneris flagitij momentis, huc atque illuc sępè inclinatur: si mala vergãt, heu me: si bona, præsto est veniam. Nemo enim

In ca. Mat. 20.

Libr. 2. cõtra Iouinianum.

Ser 21. de verbis Domini.

Hom. 13. ad populum Antioch.

Li. 7. epist. 44.

peccato immunis, sed vbi propendunt bona, eleuantur, peccata obumbrantur, teguntur. Ergo in die iudicij, aut nostra opitulabuntur nobis opera: aut ipsa nos in profundum molari depressos lapide mergent. Et eum secutus Augustinus: Certum est, quia qui fert secum illuc plura opera bona, & plura opera mala, in ipsis pœnis habebit aliquid refrigerij. Qui autem bonorum operum nihil habet: malorum autem secum multam copiã defert. Quid eum maneat, nihil opus est dicere: Erit enim ibi sine dubio compensatio bonorum, malorumque. Et velut in statera posita vtraque pars. Quę demerserit, illa sibi eorum, quo momẽtum vergitur, operarium vendicabit. Si ergo malorum multitudo superauerit, operarium suũ pertrahit ad gehennam. Si verò maiora fuerint opera bonorum, summa vi obsistent, & repugnabunt malis, atque operatorem suũ ad regionem viuorum ex ipso etiã gehennæ confinio reuocabunt. Da petenti, vt possis accipere. Tribue pauperi, si non vis flãmis exuri. Da in terra Christo, vt tibi reddat in cœlo. Et in Psalmum 49. Quid tam vile, quid tam terrenum, quàm frangere panem esurienti. Tanti valet regnum cœlorum. Et paucis interiectis: Tantùm emit vidua duobus minutis, quantùm Petrus relinquens retia, quantùm emit Zachæus dando dimidium patrimonium. Regnũ Dei tanti valet, quantum habueris. Et alio loco: Aeternã vitam tibi daturus est Deus, cogita quanto labore emenda sit. Intendite fratres, venale est, venale est, quòd habeo, dicit tibi Deus, eme illud. Quid habet venale? Requiẽ venalẽ habet, eme illã. Et in Psalm. 110. Quid potentius, inquit, quàm

Sermo. 181.

In Psal. 92.

Auguſt. in li. 50. homiliarum homil. 13.

vt regnum cœlorum, nõ ſolum Zachæus emat d
midio rerum ſuarũ, ſed & vidua duobus minutis
& tandundem vterque poſsidear? Quid potenti
us, quàm vt idem regnũ & theſauris diuiti, & ca
ce aquę frigidæ pauperi valeat? Qui etiã enarra
illud ex Euãgelio: Qui dederit calicẽ aquæ frigi
dę, &c. Regnum cœlorum, inquit, venale propo
ſuit, & pretiũ eius calicẽ aquæ frigidę eſſe volui
Et eum ſecutus Gregorius Pontifex: Regnũ De
tãtũ valet, quãtum habes: valuit náque Zachęo di
midium ſubſtantię: quia dimidium aliud ad hoc
quod iuſti abſtulit reſtituendũ, in quadruplum re
ſeruauit: valuit Petro & Andreæ dimiſsis retibus
& naui: valuit viduæ duobus minutis: valuit alte
ri calice aquę frigidæ. Regnum itaque Dei, vt di
ximus, tantum valet, quantum habes. Penſate igi
tur fratres, quid vilius cùm emitur, quid carius
cùm poſsidetur. Sed fortaſsis nec calix aquę frigi
dę ſuppetit, qui indigenti prębeatur: etiam tunc
ſecuritatẽ nobis prõmittit ſermo diuinus. Redẽ
ptore enim nato, cœli ciues oſtẽſi ſunt, qui clama
rent: Gloria in excelſis Deo, & in terra pax homi
nibus bonę voluntatis. Ante Dei nanque oculos
nunquàm eſt manus vacua à munere, ſi fuerit ar
ca cordis repleta bona voluntate. Et ęqualis eius
Paulinus: Salubriter, inquit, preſentium onerum
decoctione feciſti fragilis ſubſtantię pretio, cœ
lum, Chriſtumque mercatus. Et Bernardus: Reg
num, inquit, cœlorum paupertate quidẽ emitur,
ſed in paſsione pro Chriſto abſque omni dilatio
nẽ percipitur. Idem in ſententijs: Regnũ cœlorũ
alij violẽter rapiunt, vt pauperes ſpiritu: alij mer
cãtur, vt illi qui faciũt amicos de mãmone iniqui
tatis. Et iterum alio loco: Quid miſer pro iugo bo-

Hom. 5. in Euang.

Epiſt ad Seuerum Ber ſer. 1 de omnib. ſanctis.

In ſerm de eo, Ecce nos reliquimus omnia &c

num distrahis animam tuam, qui iugum Christi susc̃ipiens emere poteras regnum Dei, mercari vi tam, lucrifacere Christum? Scripsit ante mille & amplius annos, libros quatuor contra auaritiam, quibus magna quadã orationis vehemẽtia, mortales ad impartiendam eleemosynã accendit, Salu ianus Episcopus Massilienſis, vbi inter cęteraſic loquitur: Si opes non damus ob peccatorum redemptionem, demus saltem ad emendam beatitudinem: si non damus, ne damnemur, demus saltem vt muneremur: si nõ habent sancti quę redimant, habent tamen quę emant. Atque hæc quidẽ secundo libro. In eo autem qui prȩcesit: Neque homo, inquit, Deo prȩstat beneficium in his quę dederit, sed Deus in his homini, quæ acceperit, quia etiam quod homo habet, Dei ac Domini sui munus est: ac per hoc in his, quę offerũtur ab homine, homo nõ suum reddit, Dominus suum recipit. Itaque cũm offert Deo quisquam facultates suas, nõ offerat quasi prȩsumptione donantis, sed quasi humilitate soluẽtis: nec absoluere se peccata sua credat, sed abluere: nec offerat cũ redẽptionis fiducia, sed cũ supplicationis officio: nec quasi totũ debitũ reddẽs, sed quasi vel paruum de magno reddere cupiens: quia etiam si tradat quod habet pro modo rerum, non reddit quod debet pro magnitudine peccatorum.

Videmus igitur, quòd nõ fiduciã omnẽ operum prorsus excludẽdã, sed arrogãtiã repellẽdã, quę se qui solet in rectè factis, veteres existimauerũt, qui meritis operũ plurimũ tribuisse videtur. Quãobrẽ imeritò repręhẽditur à quibusdã Pet. Lõb. qui dixerit alicubi, spes certa est expectatio futurę beati

tudinis, veniens ex gratia & meritis præcedentibus. Sine meritis enim sperare, non spes, sed præsumptio dici potest. Quæ tamen spei definitio, non Petri Lombardi, sed Haymonis est, qui Petrum quadringentis, & amplius annis præcessit, vir minimè vulgati doctrina præditus. Ante què etiam his verbis ab Augustino scriptum legimus: Ille sperat, qui bonam conscientiam gerit: quem verò pungit mala conscientia, retrahit se à spe, & non sibi sperat, nisi damnationem. Vt ergo speret regnum, habeat bonam conscientiam: & vt habeat bonam conscientiam, credat & operetur. Quia quod credit, fidei est: quod operatur, charitatis est. Item alio loco: Nemo potest diligere, quod esse non credit: Porrò si & credit, & diligit benè agendo, & præceptis bonorum morum obtemperando: efficit, vt etiam speret, se ad id quod diligit esse venturum. Curramus dum lucem habemus, nec prætereũtia salutis tempora negligamus. Hic extinguamus mortem moriendo peccatis: hic vitam vitæ meritis comparemus. Quæ verba etiam apud Eusebium Emisenum reperiuntur. Qui dicit etiam alibi, Iusti resurrecturi sunt vt percipiãt, quæ meruerunt. Sed ante Augustinum Hilarius, enarrans illud ex Psalmo: Feci iudicium & iustitiam, non tradas me nocentibus me. Fecit, inquit, placentia Deo opera, & quia fecit ne nocentibus se tradatur, orat: opus merendi antefertur, & dehinc meriti præmium postulatur: fit enim primũ quod placeat, & tum dignatio eius, cui per opera placetur, oratur. Idem in Matthæum scribens: Diuinæ bonitatis præmium atque honos, præsentis, inquit, vitæ operibus est merendus: atque ita per

Spei definitio.

Lib. 3. sen. dist. 26.

Augusti. in præfatione Psal. 38.

Li. 1. de doctrina Christiana. c. 37

Euse. Emis. homil. 3.

Epiph homil. 2. de Symb.

Psal. 118.

Hilar. Canon. 4.

per hanc ſpiritus humilitatem, qua à Deo nobis meminerimus & indulta omnia, & deinceps potiora ſperanda, regnum cœlorum erit noſtrum. Et in eo qui proximè ſequitur Canone: Regnũ, inquit, Dei, vitæ noſtræ ſtipendijs quæramus. Et iterum: De noſtro eſt beata illa æternitas promerenda. Et iterum enarrans parabolam de theſauro abſconſo: Per ſimilitudigem, inquit, theſauri in agro ſpei noſtræ opes intra ſe poſitas oſtendit, quia Deus in homine ſit repertus: in cuius pretiũ omnes ſeculi vendendæ ſunt facultates, vt veſtitu, cibo, potuque indigentium æternas cœleſtis theſauri diuitias comparemus. Et ante vtrunque Cyrillus: Poterit ſanè aliquis etiam per pecunias iuſtificari. Eſuriui, inquit, & dediſtis mihi manducare. Omninò id per pecunias. Et vis noſſe, quòd bona, opes, poſſunt eſſe oſtium regni cœlorum? Vende omnia quæ habes, inquit, & da pauperibus, & habebis theſaurũ in cœlis. Et Paulinus: Placet, inquit, Deo talis iniuria, vt vim regno ipſius inferamus, bonis operibus cœli clauſtra frangentes. Ad eundem modum quiſquis fuit auctor operis imperfecti in Matthæum: Sicut oleum, inquit, accendit lumen lucernæ, ita & bona opera excitant fidem cordis, & dant confidentiam animæ apud Deum orandi. Et in ea quæ ſequitur homilia: Bona opera ſunt, quæ ſperare faciunt, & mala opera deſperare compellunt. Et alio loco: Quomodo opera bona in die tentationis præſtant virtutem: ſic opera mala deſperationis operantur infirmitatem. Et alio loco: Non poteſt in Deum ſperare, niſi qui aliqua bona opera facit: Vt qui per operationem virtutũ, apertas in-

Canone 6. Canone. 12

Cyrill. Catech 8. Iuſtificari per pecunias.

In epiſt. de Gazophila tio.

Chryſ homil. 15. Homil. 52. in 25. cap. In cap. 6. homil. 16. Hom 49. Hom 12, in Hier.

CAP. XIIII.

uenire potest ianuas fiduciæ in Christum: ita qui nihil fiduciæ hinc defert, inter ignominiosos & desperantes locum habebit. Sed & Ambrosius: Opus est, inquit, vt crescat in nobis fiducia bonis actibus parata. Et Origenes: Sanctus nō abscondit se, sed conscientia actuū suorum habet fiduciā ad Deum. Et Gregorius Nisenus: Primū per opera fiduciā sumamus. Hieronymꝰ. Sicut impietas magni Dei reformidat aduentū, ita secura de opere suo & de fide illū pietas præstolatur. Gregorius quoque Pontifex: Cū opus crescit, prēmij fiducia proficit: Cùm verò opus torpuerit, spes à remuneratione lacescit.

Greg. Nissi. de oratione dominica. in illud: Et dimitte nobis Hier. in capit. 2. Epi. ad Titum. In. 7. c. Iob cap. 7.

Basilius Episcopus Seleucię Isauriæ, in oratione de trāsfiguratione Domini, post factā extremi iudicij mentionē: Huius, inquit, terrorē reputantes mores mutemus, ante id tēpus bonis actionibus fiduciam cōparemus, & ante tempus iudicij meditemur defensionem. Et B. Ephrē: Beatus & felix est, quem in extremo iudicio opera bona comitantur, illisque operibus fretus eandem confidentiam habebit cum Martyribus. Itaque non Petrū Lombardum, sed Haymonem, sed Augustinū, sed Ambrosium, sed Hilarium, sed Hieronymum, sed Gregoriū Nisenū, sed Origenē, sed Gregorium Pontificē, sed Cyrillū Hierosolymitanū, sed Chrysost. sed Basiliū, sed B. Ephrē, sed Paulinū, sed reliquū orthodoxorū scriptorū chorū omnē reprehēdūt, qui spei definitionē hāc reprehēdūt.

In fer. de laude Martyrij.

Quòd præceptum charitatis, quæ est iustitia nostra, in hac vita expleri potest.

CAPVT XIIII.

HActenus veterū orthodoxorū testimonijs de mon-

monſtratum à nobis eſt, quòd Dei quidē iuſtitia, ſed nō ea qua ipſe iuſtus eſt, verùm qua nos iuſtos facit, quodque non ſola iuſtitiæ Chriſti imputatione, ſed verè, & realiter inhærente nobis iuſtitia iuſti ſumus, quæ quidem iuſtitia noſtra charitas eſt & dilectio, quam ſolam præcepiſſe nobis Chriſtus videtur, ita vt omnia mandata ſint vnū charitatis mandatum. Hinc pendet vniuerſa lex & Prophetæ. Ac hoc vno præcepto dilectionis impleto, vniuerſam omninò iuſtitiam impleri ſcribit Auguſtinus, qui præceptū etiam dilectionis, vocat præceptum iuſtitiæ: Cæterùm ſunt, qui negant, in hac vita mandatum hoc expleri poſſe. Quod qui nō dubitant affirmare, quid aliud quā impoſsibilia Deum præcepiſſe blaſphemant? Nos verò Chriſto potius credamus dicenti: Omnia poſsibilia ſunt credēti Et cum Paulo quiſque noſtrum glorietur, dicens: Omnia poſsum in eo, qui me confortat Chriſto. Incredulis, dubium non eſt, quin ea, quæ Chriſtus præcepit, factu ſint impoſsibilia: Cæterum qui fidem habemus in Chriſtum, qui regenerati Spiritum ſanctū accepimus, qui adiuuat infirmitatem noſtrā: dicere, quòd nihilominus explere Chriſti præcepta non poſsumus, quid fuerit aliud, quàm Spiritum ſanctum imbecillitatis arguere? quàm virtuti paſsionis & mortis Chriſti detrahere? quaſi parum efficax ea fuerit ad promerēdum nobis vt poſsimus? Theodoretus victoriæ contra peccatum facilitatem ex his Pauli verbis docet: Peccatū nō amplius nobis dominabitur. Non amplius, inquit, natura ſola luctatur, ſed opē ferentem habet gratiā ſpiritus. Hoc enim ſubiūxit: Nō enim ſub lege eſtis, ſed ſub gratia.

Matth. 28.

Aug. de ſpū litu & lite ra cap 36.

Charitatis mādatū an impleatur.

Marc 9.

Phil. p 4.

Rom. 8.

In cap 6. ad Rom. epiſt.

gratia. Docet quòd ante gratiam lex solùm docebat, quid esset agẽdũ. Iis autẽ quib⁹ ipsa imponebatur, nullum penitus auxilium afferebat. Gratia enim præter legis impositionem, præbet etiam auxilium: & propterea à lege est perfectior, quę fit â gratia legislatio. Vtpotè cùm auxilium soluet difficultatem. Et ante eum Chrysostomus: Lex nõ solùm ideò grauis est, quia grauia præcipit obseruationis mandata: sed & quia præcipit fieri, & faciendi non præstat auxilium. Nec ideò solum gratia leuis est, quia leuia ponit mandata: sed quòd fieri præcipit, & ipsa in nobis operatur faciendi virtutem. Ecce enim lex præcipit: Diliges amicũ tuum, & odio habebis inimicum tuum. Gratia autem iubet: Diligite inimicos vestros. Nónne grauius est gratię mandatum, quàm legis? Ettamen facilius est nobis per gratiam hæc impossibilia adimplere: quàm Iudęis per legem illa possibilia. Quia in gratia Dei totum possumus, sine gratia autem nihil, dicente Apostolo: Omnia possum in eo, qui me confortat. Siquidem hoc nobis præstat redemptio ex captiuitatis iugo erutis: quẽ admodum à Leone Magno scriptũ esse iam antè commemorauimus, vt eam sequi possit imitatio. Quamobrem rectè scriptum est à Dorotheo, fides vt à maioribus ac senioribus nostris accepimus, ea comprimit semper & amouet, quę poterunt esse impedimento, & liberam nobis reddit ac facilem operandi viam, quę nos ad perfectam hanc qua de agitur mortificationem adducit.

Auctor operis imperfecti ho. 28 in Matt.

Leo. ser. 2. de resur. Dorot. ser. 1 de obediẽtia & submissione. Basil. in reg. breuior. interrogatione 106. Marcus Eremita de baptismo.

Præclarè Basilius: Non hoc nobis præcepisset bonus ac iustus dominus, nisi simul & vires perficiẽdi dedisset. Sãctus Marc⁹ Eremita rectè docet,

statim

statim à baptismo donari Spiritum sanctum firmiter credentibus: infidelibus autem, aut malè credētibus ac non baptizatis nō cōferri. Et paucis interiectis: A baptismo per Christi beneficentiā plena gratia Dei nobis donata est ad implenda cuncta mandata. Quod reliquum est, quicunque mysticè illam accepit, non tamen facto implet mandata, pro modo defectus torquetur à peccato: quod quidem Adamo non est imputandum, sed negligenti, eō quōd consecutus facultatem operandi, opus non peregit. Ante quem etiam Cyprianus ad Donatum scribens, Antequàm esset baptizatus, subitam conuersionem, ac Dei mandatorū expletionem sibi fuisse narrat visam impossibilē: sed postquàm vndę genitalis auxilio, superioris æui labe detersa in expiatum pectus ac purum desuper se lumen infudit, postquàm cœlitùs spiritu hausto, in nouum inquit me hominem natiuitas secunda reparauit, mirum in modum protinus cōfirmare se dubia, patere clausa, lucere tenebrosa, facultatē dare, quod prius difficile videbatur geri posse, quod impossibile putabatur, vt esset agnoscere terrenum fuisse, quod prius carnaliter natum delictis obnoxium viueret, Dei esse cœpisse, quod iam spiritus sanctus animaret. Nec minus præclarè Eusebius Emissenus: Non nimis arduū iudicetur, vt diuina quisque præsumat exempla sectari. Propter hoc Deus homo factus est, vt homo Deum posit imitari. Et alio loco: Propterea corporis nostri naturam Christus induere debuit, vt per illam, quam in nostra carne peragebat, de mundi hoste victoriam, nostram posset consecrare naturam, & roboraret fragilem conditionem

Euſ. in ſer. exhortatio contra diuersa vitia.

De natiuitate domini homil. 1.

dum exercet in fragilitate virtutem. Cyrillus etiã Alexandrinus explicans illud Esaiæ: Ponam omnes montes meos in viam, subinnui per hęc verba docet, nihil arduum & difficile fore his, qui per Christum saluati sunt. Videtur enim sublime, & altum, & inaccessum esse multis, vt virtutem quis colat. Sed planam & æquabilem omnem hanc viam nobis reddidit Seruator, vt quod imperuium esse videbatur & immeabile, leuigatum id & prostitutum sit illâc ire volentibus.

Libro 4. Orat. 4. Esaiæ 49.

Aug. de spiritu & litera cap. 5.

Testatur hoc Augustinus quoque, iustitiæ perfectionem etiam in hac vita esse posibilem: quia omnia posibilia sunt Deo: siue quæ facit sola sua voluntate, siue quæ cooperantibus creaturæ suæ voluntatibus à se posse fieri constituit.

Quanquàm illud interea fateri necesse est, quoddam esse dilectionis genus, quod in hac vita non potest expleri: Verùm non est ita crudelis DEVS, vt exigat à nobis quod præstare nequimus: facilè in eo acquiescit, si quod facultas nostra fert, faciamus. Est quędam perfectio viæ, est alia perfectio patriæ: Cuius duplicis perfectionis Ambrosius quoque meminit in his libris, quos de officijs inscripsit: & eum sequutus Augustinus, in libris de doctrina Christiana. Non requirit à nobis Deus in his diebus perigrinationis vitę nostræ paruis & malis, eam iustitię siue charitatis perfectionem, quam habent spiritus beatorum in cœlesti patria degentium, vbi est Ecclesia illa gloriosa, de qua Paulus meminit, sine macula & ruga. Nos quoàd corpus hoc, quod corrumpitur, aggrauat animam, & terrena habitatio deprimit sensus nostros multa cogitantes, non pos-

Perfectio duplex.

Amb. li. 1. ca. 48. & lĩ 3 cap. 2.

Aug. li. 1 ca 39 & de spiritu & li tera vlt.

Genesis 47

Ephes. 5.

Sapien. 9.

sumus

CAP. XIIII.

sumus ab officij religione quandoque non declinare, quin sępè potiùs in multis offendimus omnes: atque ideò necesse habemus quotidie dicere, sicut nos Magister noster docuit: Dimitte nobis debita nostra. Nam si dixerimus, quoniam peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est. Quamobrem sicut ab Augustino scriptum legimus, etiam perfecta nostra iustitia, imperfecta est: præcipuè, si vel cum Dei vel cum hominis Christi, vel cum spirituum beatorum in cœlesti patria cõmorantium iustitia cõparetur: Neq; tamen propterea iusti non sumus, quòd peccato non caremus. Nullus sanctus & iustus caret peccato, dicit Augustinus: nec tamen ex hoc desinit esse iustus, & sanctus, cùm affectu teneat sanctitatem. Siquidem diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum. Vsque adeò prorsus omnia, quemadmodum idem scribit Augustinus, vt etiam si qui horum deuient & exorbitent, hoc ipsum eis faciat proficere in bonum: quia humiliores redeunt atque doctiores: Discunt enim, quòd in ipsa vita iusti cum tremore debeant exultare, non sibi arrogando, tanquàm de sua virtute fiduciam permanendi, nec dicendo in abundantia mea non mouebor in æternum: propter quod eis dicitur: Seruite Domino in timore, & exultate ei cum tremore: ne quando irascatur Dominus, & pereatis de via iusta. Neque enim ait: Et ne veniatis ad viam iustam, sed ne pereatis, inquit, de via iusta: quid ostendens, nisi eos esse commonitos, qui iam ambulant in via iusta, vt in timore Deo seruiant: id est, non altum sapiant, sed timeant.

Iacobi 3. Matth. 6. 1. Ioan 1.

Aug. de pec cat. merit. & remiss. li. 2. ca. 13.

Aug. de Ecclesia dog mat. ca. 86

Rom. 8.

Augustin. de gratia & correct. cap. 9.

Psalmo 29. psalmo 2.

Rom. 11.

Non

CAP. XIIII.

Non ergo ſtatim iuſtus eſſe deſinit, ſi quis paululum de recto curriculo deflexerit. Sicut de Ezechia ſcribit Hieronymus: Non ex eo quòd parua peccauit, iuſtitiæ nomen amiſit: Sed ex eo quod multa bona fecit, iuſti vocabulum poſsidet: Septies in die cadit iuſtus, dicit ſcriptura. Iuſtum vocat etiam, cùm ceciderit: Cùm ceciderit, inquit, iuſtus, non collidetur: quia dominus ſupponit manum ſuam. Præclarè Hieronymus: Si cadit, quomodo iuſtus? ſi iuſtus, quomodo cadit? Sed iuſti vocabulum, inquit, non amittit, qui per pœnitentiá ſemper reſurgit. Ad eundem modum Theonas quoq; referente Caſsiano: Quid enim aliud eſt, inquit, cadere, quàm peccare? & tamen cùm dicatur ſepties cadere, nihilominus pronunciatur iuſtus: nec iuſtitiæ eius præiudicat lapſus fragilitatis humanæ. Vbi poſteaquàm quædam interpoſuit de eo, quantum interſit inter ſancti & hominis peccatoris lapſum, ſubiungit ad extremum: Nec enim ſanctus eſſe deſinit poſt ruinam, qui cùm ſe fiducia operum ſuorum iuſtificari non poſſe cognoſcat, & à tantis peccatorum nexibus credat ſola Domini gratia liberandum, cum Apoſtolo proclamare non deſinit: Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratia Dei per Ieſum Chriſtum dominum noſtrum. Gregorius quoque iuſtorum caſus, quodammodo ſtatus eorum eſt: quia aliquando permittuntur cadere, vt ſemper valeant fortiùs ſtare: permittuntur vt in malis corruát, ne ſumma virtutum dona per elationẽ perdant: Hi profectò, & ſi verba Domini quandoque non implent, à Domino non recedunt: quia ad tempus relinquuntur, vt æternaliter teneantur, & in modico

Hiero. li. 2 aduerſus Pelagian.
Prouer. 24
Pſalm 36
Hier. in ep. ad Ruſticũ
Hier. in Amos ca. 2.
Caſſ. collatiõe 22. ca. 13.
Rom. 7.
Gre. li. 6. ca 2 in 1 Reg.
Iuſtos permittit cadere Deus.

deſipiun
tur omn
cùm in l
capitalib
nec illud
pœniten
nomen a
tim nulli
nihilomi
iuſtitia ſ
perfecta,
erit in iuſ
tra Pelag
Vidit hoc
mine ſecu
telligeret
excedit, q
ſit exequa
ne cogita
queat. Eſſ
ſiue ij ſint
in ſedes b
li mortali
in hac vit
priorem i
iudicari.
am meam
humana
prehende
tiam mea
Baſilius,
inexperi
ceſſaria ſ

deſipium

CAP. XIIII.

desipiunt, sed post modicum resipiscunt. Non igitur omni prorsus iustitia vacui statim sumus, etiã cùm in leuiora peccata prolapsi sumus, modò ne capitalis alicuius criminis affines simus. Quod si nec illud fortasis effugerimus, modò lapsi per pœnitentiam resurgamus, non ideò statim iusti nomen amittimus: & erit iustitia nostra, si præsertim nullius fuerimus rei criminis capitalis, in suo nihilominus genere perfecta, etiam si collata cum iustitia spirituum beatorum, valdè futura sit imperfecta, cum Dei verò iustitia comparata, mera erit iniustitia. Quod ab Hieronymo quoque contra Pelagianos scribente, videre licet annotatum. Vidit hoc ille Propheta, qui dicit: Iudica me Domine secundum iustitiam meam. Cùm enim intelligeret esse iustitiam Dei, quæ mentem omnẽ excedit, quam tantùm abest, vt vlla creatura possit exequare, vt non modò non imitando, verùm ne cogitando quidem, vim eius comprehendere queat. Esse deindè iustitiam spirituum beatorum, siue ij sint angeli, siue ex hominum piorum cœtu in sedes beatorum recepti, ad quam & ipsam nulli mortalium ita accedere liceret, vt eam assecutus in hac vita iudicari possit, noluit neque secundũ priorem illam, neque secundum posteriorem hãc iudicari. Sed iudica, inquit, me secundum iustitiam meam, hoc est, secũdum eam iustitiam, quam humana natura per Dei gratiam adiuta, potest apprehendere. Addit deindè: Et secundum innocẽtiam meam super me. Innocentiam interpretatur Basilius, psalmum hunc enarrans, simplicitatem, inexperientiam, & ignorantiam eorum, quæ necessaria sunt cognitu, sicut in prouerbijs dicitur,

Leuiora peccata nõ auferũt nobis iustitiã.

Libro 1. Psalm. 7.

Iustitia hominis.

Psalm. 7.

Innocẽtia apud Dauidẽ quid. Psalmo 7. Proucr. 14.

Inno-

Innocens omni verbo credit. Quoniam itaque nos mortales per ignorantiam & inexperientiam noſtram in multis offendimus, rogat Propheta Deum ſuper innocentia veniam: Iudica me, inquit, ſecundum iuſtitiam meam, & ſecundum innocentiam meam in me exiſtentem, id eſt, ſecundum iuſtitiam humanæ fragilitatis, & ſecundum morum meorum ſimplicitatem. Quaſi diceret, Scio me parùm eſſe conſideratum, neque ſatis in mundi negocio circumſpectum: Quamobrem noli me iudicare ſecundum iuſtitiam tuam, hoc eſt, qua tu iuſtus es. Nam ſi ſecundum illam iudicaueris, actum eſt de me, ſiquidem omnis humana iuſtitia, cum tua comparata, mera eſt iniuſtitia. Sed neque iudica me ſecundum iuſtitiam ſpiritum beatorum, nam & hanc, quòad corpus hoc mortis circunfert, humana fragilitas aſſequi non poteſt, ſed iudica me ſecundum iuſtitiam imbecillitatis & ignorantiæ humanæ, quæ non poteſt ab omni prolapſione prorſus eſſe libera, ita vt ſæpè cadere, ſæpè etiam reſurgere neceſſe habeamus. Sic ferè locum hunc Pſalmi Baſilius interpretatur. Cùm dixiſſet Dorotheus aliquando: Quanto quis Deo propiùs adhęret, quòd ſe tantò magis peccatorẽ agnoſceret, Quidãex illuſtribꝰ viris Graecenſibus audiens, admiratione quadã & ſtupore affectus, Quomodo fieri hoc poteſt, inquit? Dorotheus verò: Dic mihi obſecro, prędare Domine, quem locum habes in tua ciuitate? Ille verò reſpondit: Magnum quidem & principem locum teneo in ciuitate mea. Dico illi: Si fortè Cæſarem iueris, quem ibi locum obtinebis? Viliorem, inquit, atque peiorem omnibus qui illic degunt.

Doro ſer. 1

Tum

Tum ego: Si verò, inquam, Antiochiam perrexeris, quem ibi te faceres? Cui ille: Vt rusticum certè me haberem & semipaganum. Quod si ad Regiam ciuitatē, inquam, perrexeris Constantinopolim, quem te ibi putares? Certè, inquit, vt pauperē & mendicū me existimarem. Tum ego illi: Ecce, inquam, ita se habent sancti viri, quantò propius & vicinius ad Deū accedūt, tantò se viliores aspiciunt, & peccatis magis onustos. Cùm Abrahā videre Dominū meruisset, terram se vocauit & cinerē. Esaias autem dixit: Miser ego & pollutus sum.

Iustus in via quis.

Dicitur itaque iustus in hac perigrinatione, nō qui cōprehendit illam patrię iustitiam, quæ verè perfecta est: sed qui quo maximè potest, studio cōtendit & elaborat, vt ad eam quàm proximè accedat. Quemadmodum in libro de perfectione iustitiæ pluribus verbis docet Augustinus: Qui negat etiam alio loco, iustum impedire peccata quędam venialia, sine quibus hæc vita non ducitur, quò minus ad vitam ęternam peruenire queat.

Aug. de spiritu & litera ca. 28.

Est igitur perfecta iustitia, hoc est, perfecta charitas etiam in hac vita: sed eo perfectionis genere, quod in hac via requiritur. Quam verò perfectionem in cœlesti patria nos consequuturos esse speramus, eam in hac peregrinatione nostra Deus à nobis exigere non videtur, est quidem eadem numero viæ charitas, quę patrię: sicut idem numero est homo, qui cùm puer fuerit, factus est posteà vir: neq; alius est factus vir, quàm fuit puer: Sic & nos in hac vita degentes paruuli sumus, loquimur vt paruuli, sapimus vt paruuli, cogitamus vt paruuli, diligimus vt paruuli: quādo autem facti fuerimus viri, tūc euacuabimus ea, quæ

quæ erant paruulorũ, & perficietur in nobis, quæ fuit in hac vita degẽtibus inchoata charitas. Quãobrem nihil impossibile præcipitur, cùm ex toto corde nostro diligere Deum iubemur: quandoquidem & Propheta dicit: In toto corde exquisiui te, ne repellas me à mandatis tuis: Et Ezechias Rex: Memento, inquit, quomodo ambulauerim coram te in corde perfecto. Sic Salomonem quoque dixisse legimus: Domine Deus, qui custodis pactum & misericordiam seruis tuis, qui ambulat coram te in toto corde suo. Si tales nulli sunt, pro quibus orat Salomon: aut nunquid mentitos esse dicimus Dauidem & Ezechiam Reges, qui se exquisiuisse Dominum in toto corde, & ambulasse in corde perfecto gloriantur?

Psal. 118. Esaiæ 38. 3. Reg. 8.

David, Ezechias & alij dilexerunt Deũ ex toto corde.

Quamobrem in hoc præcepto, quo iubemur diligere Deũ ex toto corde nostro, & ex tota anima nostra, est quiddã, quod à nobis rectè perfici potest, etiam in hac vita: est aliud, quod non potest, nisi cùm ad patriã cœlestem illam Ierusalem peruenerimus. Nam si quis ita verba hæc accipiat, vt illis præcipi putet, sic Deum vt diligamus & colamus, sic in eo spem & fiduciam nostram omnem collocatam habeamus, vt ne partem vllam cultus & amoris illi soli debiti, in alienos & factitios Deos impendamus: quis est, qui non videat hoc nullo negocio ab homine Christiano præstari posse? Atque hunc esse verborum horum sensum, præter alia multa scripturæ loca, vel ex hoc vno satis colligi potest, vbi Samuël populum Israëliticum hortatus fuisse legitur his verbis: Si in toto corde vestro reuertimini ad Dominum, auferte Deos alienos de medio vestri.

Ex toto corde. Præceptũ charitatis quatenùs possibile.

1. Reg. 7.

Tunc

Tunc igitur ex toto corde Deum diligimus, cùm nullam cultus illi debiti partem idolis tribuimus, neque nobis præter vnum Deum alium cõstituimus vllum, nec in alio quoquam spem nostram defixam habemus. Et hoc esse, quod à nobis hoc præcepto Deus exigit, vel ex eo Deuteronomij capite, quod proximè præcessit, liquere potest, vbi prohibet Deus, ne faciamus nobis Deos alienos, ne adoremus, nè ve colamus sculptilia, sed solum illum adoremus, soli illi seruiamus: quod credenti præstare non modò non impossibile, verùm ne difficile quidem esse, quis est qui non intelligat? Cæterùm si quid amplius etiam exigatur hoc præcepto, nimirùm summus amor Dei comparatione rerum cęterarum, vt is diligat Deum ex toto corde, anima & viribus, qui illum anteponat omnibus rebus conditis, etiam vitæ & morti: si casus inciderit, vt aut sit offendẽdus Deus, aut mors oppetenda: ne sic quidem adhuc impossibile præcipitur aliquid, cùm quòd à tot myriadibus martyrum factum esse legimus, fieri adhuc à credentibus & amantibus Deum possit.

Deũ ex toto corde quando diligimus.

Quòd si verò quis hunc esse verborum hòrum sensum velit, vt præcipi nobis existimet, quo sic amore diuino inebriemur, vt obliti nostri, factiq; nobis ipsis tanquàm vas perditum, toti pergamus in Deum, & inhærentes Deo, vnus cum eo spiritus efficiamur, vt cum Propheta dicere nobis liceat: Defecit caro mea & cor meũ, Deus cordis mei, & pars mea Deus in æternum: hoc verò quin arduum sit & difficile, negari non potest. Te enim quodámodo perdere, tanquàm qui non sis, & omninò nõ sentire teipsum, & à temetipso exinaniri,

Quatenùs idẽ præceptum impossibile.

Psalmo 30. 1. Cor 6. Psalm. 72.

CAP. XIIII.

& penè annulari, cœlestis, inquit Bernardus, co-
uersationis, non humanę res est affectionis. Vide-
Bern in li. de diligendo Deo. tur enim id esse hominem exuere, & Deum in-
ere. Nam quemadmodum exigua aquę gutta, mul-
to vino infusa, deficere in se tota videtur, dum vi-
ni & saporem induit & colorem: quemadmodum
ferrum ignitum & candens, igni simillimum in-
pristina, propriaque forma exuta: quemadmo-
dum Solis luce perfusus aër, in eandem transfor-
matur luminis claritatem, adeò vt non tam illu-
minatus, quàm ipsum lumen esse videatur: Sic in
eiusmodi hominib⁹, humanam affectionem, quę-
dã ineffabili modo necesse est à semetipsa liqué-
1. Cor. 15. Colloss 3. cere, atque in Dei penitùs transfundi voluntatẽ.
Alioqui quomodo omnia in omnibus erit Deus,
si in homine de homine quicquã supererit? Quã-
obrem fateri necesse est, cumprimis id esse magni
negotij. Neque tamen propterea vel semel in vita
Charitatẽ perfectam habuit Paulus. pręstari non potest, nisi fortè non fuit ab illo pręfi-
stitum, qui posteaquàm se Christo confixum esse
cruci dixerat, exclamauit: Viuo aũt iam nõ ego, vi-
Galatas 2 Philip. 3. uit autem in me Christus: Qui propter Christum
omnia detrimentum fecit, & arbitratus est vt ster-
cora, vt eum lucrifaceret: qui tanto in eum amore
ferebatur, vt desiderium haberet dissolui, & esse
Philip. 1. cum Christo: Mihi enim, inquit, viuere Christus
est, & mori lucrum: qui denique quasi numine
correptus, & totus igne diuini flagrans amoris, in
has tandem voces prorupit: Quis ergò nos sepa-
rabit à charitate Christi? tribulatio? an angu-
stia? an fames? an nuditas? an periculum? an
Rom. 8. persequutio? an gladius? Certus sum, quia
neque mors, neque vita, neque Angeli, neque

Prin-

Principatus, neque virtutes, neque instantia, ne- CAP. XIIII.
que futura, neque fortitudo, neque altitudo, ne-
que profundum, neque creatura alia poterit nos
separare à charitate DEI, quæ est in Christo
Iesu Domino nostro. Nunquid aliquid huic
defuit ad iustitiæ, charitatisque perfectionem,
quæ à mortalibus in hac lachrymarum valle pe-
regrinantibus, vel maxima requiri potest? Cer- Clem. li. 4 stromatū.
tè Clemens Alexandrinūs, cùm dixisset Paulus,
Viuo autem iam non ego, viuit autē in me Chri-
stus, hoc eum dicere voluisse scribit: quòd cùm
esset in carne, sic viueret, vt in cœlo versari vi- Apostoli diuinarum rerū contē platione dediti.
deretur, cœlestemque vitam in terris adhuc de-
gens repræsentaret. Qua in re ne cæteri qui-
dem Apostoli multò videntur inferiores fuisse, Philo in li. de vita cō- temp. siue de suppli- cibus.
quorum etiam sectatoribus hoc testimonium tri-
buit Philo Iudæus, quod vsque eò fuerunt di-
uinarum rerum contemplatione dediti, vt ab-
iecisse curam carnis omnem, ac reficiendi eti-
am corpusculi per continuos dies aliquot obliti
prorsus esse viderentur: vix vt quandoque sex-
to aut septimo die cibum caperent. Et quidem
ita eos decebat, quos Christus lumina mundi cō-
stituerat, quique vniuersum orbem diuinæ sapi-
entiæ sale condire debebant. Neque verò ipsi
soli fuère diuinitatis contemplatores: sed quos in
fide Christi instituerant, eos quoque spiritualium Monachi olim qua- les. Chryso. in ho 70. & 71. in Matt.
donorum speculatores esse cupiebant. Tales e-
tiam suo tempore fuisse Monachos narrat Chry-
sostomus, & Nilus Monachus, & Augustinus de
moribus Ecclesiæ Catholicæ scribens, qui carnis
illecebras respuentes, ab omni studio mundanarū
rerum auersi, suos amores in cœlestibus optandis,

CAP. XIIII.

ac in illa cum Deo gratia, coniunctioneque pœ-
tes, nullis vel carnis desiderijs, vel quarumcun-
aliarum affectionum motibus perturbarẽtur, qui
ex mundanis curis excitari solent: sed cœlestium
vitam in terra, & in fragili adhuc corpore repræ-
sentantes, ad iustitię diuinę similitudinem quàm
proximè accederent. Tales nullo vnquam tẽ-
culo defuisse, ac ne nunc quidem deesse credẽ-
dum est.

Verùm hîc dixerit aliquis: Si tantam iustitiæ
perfectionem Paulo tribuis, cur ergò queritur in
Rom. 7. se, quòd videat aliam legem in membris suis re-
pugnantem legi mentis suæ, & captiuantem se in
lege peccati, quæ est in membris suis? Cur se vo-
cat infelicem, & liberari cupit de corpore mortis
huius? Cur alio loco negat se iam accepisse, aut
Philip. 3. iam perfectum esse, sed se sequi tãtùm dicit, si quo
Infelix ego, &c sub modo comprehendat? Quod ad priorem Pauli lo-
persona peccatoris cum attinet, quid si veteres Orthodoxi complures
non sua loquitur Paulus. negent illic eum loqui de se, sed sub sua persona
de quouis homine, qui victus à concupiscentiis
iam seruiat peccatis? Nec enim Apostolus, cum
hæc loqueretur, per legem erat mortuus, nec illi
mandatum inuentum ad mortem, qui legis sui
obseruantissimus: neque carnalis erat: neque ve-
nundatus sub peccato, neque malum, quod non
volebat, faciebat: neque erat infelix, vt optaret
corpore mortis liberari, per quod cogebatur face-
re quod nollet, verùm docendi gratia peccatoris
in se personam recepit, vt ostenderet à peccatis
neminem posse fieri liberum, nisi per gratiam E-
uangelij. Quid si ijdem veteres nõ de peccato ori-
ginis, quod omnes contraximus, sed de consuetu-
dine

dine peccandi, qua deprauatur hominis & ratio & voluntas, verba hæc Pauli interpretatur? Cùm & Augustinus dicat: Legem peccati violentiá esse consuetudinis, qua trahitur & tenetur etiam inuitus animus: aut si quem locum tribuunt peccato naturæ, maximam certè portionem adscribunt assuetudini vitiorum, quam in Paulo fuisse, dici verè non potest: Verùm demus hoc istis, vt à qua sententia non abhorruit Augustinus, sub sua persona Paulus dixisse credatur: Video aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ: nõ ideò tamen ab ea perfectione iustitię siue charitatis, remotus fuisse putandus est, quæ à nobis in hoc fragili corpore nostro exigitur: quę certè tanta nõ exigitur, vt perpetuò simus in solius Dei contemplatione defixi: nihil vt prætereà cogitemus vnquam, nullam vt carnis nostræ, nullam amicorum nostrorum, nullam rerum ad vitã hanc sustentãdam pertinentium curam habeamus, nullarei cuiusquam cupiditate seu desiderio tangamur; Nam etsi dictum est: Non concupisces: quẽadmodum tamen intelligi dictum hoc oporteat, docet nos Paulus dicens: Non regnet peccatum in vestro mortali corpore, vt obediatis concupiscentijs eius. Docet & Sapiens, cùm ait: Post concupiscentias tuas non eas. Non concupiscere, nõ est nostræ fragilitatis, qui dum sumus in isto corpore, peregrinamur à Domino, sed eorum est, qui cœlesti iam patria potiti, præsentis eius aspectu fruuntur, in quem angeli prospicere desiderant. Cæterùm non ire post concupiscentias, non obedire concupiscentijs, nostrum est, & à nobis prę-stari potest, spiritu nostram infirmitatem adiuuãte.

Aug. li. 1. cap. 33. Li. 8 ca. 5. confess.

Aug. cont. duas epist. Pelagiano rũ ad Bonifacium li. 1 cap. 10.

Non concupisces quo modo intelligitur. Exodi 20. Deuter. 5. Rom. 6. Eccle. 18. 2. Cor. 5. 1. Pet. 1.

te. Vt non concupiscat aliquis, ad cœlestis patriæ perfectionem pertinet, in hac verò lubrica via, quam insistere aut ingredi sine casu aliquo & p lapsione non possumus, non alia perfectio requiritur à nobis, quàm vt non eamus post concupiscentias nostras, vt non obediamus illis. Quam ob causam Paulus, cùm nõdum se perfectum esse paulò antè dixisset, subiunxit euestigiò: Quicunque ergò perfecti sumus, duplicem nobis perfectionem insinuans: vnam patriæ, quam se nondum accepisse confessus est: alteram viæ, quam sibi cum alijs optimo iure vendicat: Ostendit, inquit Augustinus, secundum istius vitæ modum esse quandam perfectionem, eiq; perfectioni hoc deputari, si se quisque nouerit nondum perfectũ esse. Et in eodem libro: Licèt non immeritò in aliquibus iustis pro huius vitæ capacitate iustitia perfecta dicitur, parua tamen est ad illam magnã, quam capit æqualitas Angelorum. Quam quia nondum habebat Paulus, & propter illam, quæ iam inerat, perfectum, & propter istam, quæ adhuc deerat, imperfectum se esse dicebat. Ac aliquantò superius in eodem capite: Tunc est secundum hanc infirmitatem pro suo modulo perfecta ista parua iustitia, quando etiam quid sibi desit, intelligit: Ideoque Apostolus & imperfectum & perfectum se dicit: Imperfectum scilicet cogitando, quantum illi ad iustitiam desit, cuius plenitudinem adhuc esurit & sitit: Perfectum autẽ, quod & suam imperfectionem confiteri erubescit, & vt perueniat, benè procedit. Et in alio libro: Paulum dicit fuisse perfectum viatorem, & si nondũ fuerit ipsius itineris perfectione peruentor. In quam

Perfectio duplex, viæ & patriæ.

Philip. 3.

Aug. cõt. duas epi. Pelagi. ad Bonif. li. 3. cap. 5.

Cap. 7.

Paulus pfectus & imperfectus.

quam ſententiam etiam pleraque ſcripſit in libro de gratia Chriſti, contra Pelagium & Cæleſtium. CAP. XIIII.

Qui fuit verò diligens ſectator Auguſtini Fulgentius: Nunc enim diuinorum munerum (vt ita dicam) nondum eſt perfecta perfectio, vtpotè, vbi omnis perfectus perfectionis eſt indigus. Namq; ille, qui dixit: Quotquot ergo perfecti ſumus, hoc ſentiamus. Idem dicit: Non quod iam acceperim, aut iam perfectꝰ ſum. Fuit ergo perfectus ſpe futuræ glorificationis, fuit autem imperfectus onere corruptionis & mortalitatis. Corpus enim quod corrumpitur adgrauat animam, & deprimit terrena inhabitatio ſenſum multa cogitãtem: fuit perfectus, expectatiõe muneris: fuit imperfectus, fatigatione certaminis: fuit perfectus, quòd mente ſeruiebat legi Dei: fuit imperfectus, quòd carne ſeruiebat lege peccati: fuit perfectus, deſiderium habens diſſolui & eſſe cum Chriſto: fuit autẽ imperfectus, quia quãdiu fuit in corpore, peregrinabatur à Domino: fuit perfectus, pleniſsimè ſciẽs, quia Deus, quæcunque promiſit, potens eſt & facere: fuit autem imperfectus, quia Deus in ſanctis ſuis quædam nondum fecit ex omnibus quę promiſit. Scripſit autem Gregorius quoque Niſſenus orationem quandam de perfectione hominis Chriſtiani, quam ita concludit: Ea enim vera perfectio eſt, vt qui augetur in melius, nunquam conſiſtat, nunquam terminis vllis perfectionem exiſtimet eſſe concluſam. Sic in Euangelio perfectus dicitur diſcipulus, ſi fuerit ſicut magiſter eius: nõ quòd quiſquã par ſit Chriſto, ſed ꝙ in eodem virtutis genere, quamuis longè impari ſucceſſu, verſetur. Ibidem iubemur eſſe perfecti,

Aug. de pec cat. meritis & remiſſ. li. 2 ca. 13.

Libro 1 ad Monimũ.

Perfectio vera.

Lucæ 6.

CAP. XIIII.

Estote perfecti sicut pater vester, &c quomodo.

sicut Pater cœlestis perfectus est: non quod vllus hominum, aut etiam Angelorum ad perfectionē Dei possit accedere, sed quod in aliquo virtutis genere nihil impedit, quo minus aliqua ex parte referre Patrem cœlestē queat: nimirū in benignē faciendo non amicis modò, verùmetiam inimicis. Tractans hunc locum Hieronymus, Estote perfecti, Nunquam, inquit, hoc Apostolis imperaret, nisi sciret hominem posse esse perfectum. Clemens quoque Presbyter Alexandrinus in Pædagogo suo, Pauli locū hunc explicans: Ego me nōdum existimo comprehendisse, &c. Seipsum, inquit, perfectum existimat, quòd à priore vita liberatus sit, meliorem autē persequitur, non tanquā in cognitione perfectus, sed tanquā id quod perfectum, desiderans, & ideò subiungit: quicunq; ergò perfecti, hoc sentimus: perfectionē dicēs renunciasse peccatis, & in fidem eius, qui est perfectus, esse regeneratos, posteriorum peccatorum oblitos. Et iterum: Solùm, inquit, credidisse & regeneratum esse, est in vita perfectio. Libet autem & Gregorij verba adscribere, ex quibus planum fieri possit, quis sit verborum Pauli sensus: Explanás enim illa: Velle adiacet mihi, posse autem bonum non inuenio: non enim quod volo bonum, hoc ago, sed quod odi malum, id facio: Quasi dicat, inquit, vellem esse in carne non ea perfectione, qua perfectus in carne perfectus est, sed sicut Angeli Dei in cœlo: sed hoc posse non inuenio: quia quādiu mors quoque peccati, absorpta in futura resurrectione non fuerit, illud quod in me peccatum inhabitat, mouet me contra me. Videtur autem Gregorius Augustini sententiam sequutus, quam

Cle li. 1. c. 6. in fine Phil. 3.

Gre li 5. c 1 in 1 Reg. Rom 7. Velle adiacet mihi, &c.

quam his verbis recitat Prosper: Iustitia, secundū quam iustus ex fide viuit, quoniam per spiritum gratiæ homini ex Deo est, vera iustitia est: quæ licèt non immeritò in aliquibus iustis pro huius vitæ capacitate perfecta dicatur, parua tamen est ad illam magnam, quam capit æqualitas Angelorum. Quam qui nondum habebat, & propter illam, quæ iam inerat, perfectum, & propter istam, quæ adhuc deerat, imperfectum se esse dicebat. Sed planè minor ista iustitia, facit meritum: maior illa, facit præmium. Vndè qui istam non sequitur, illam non assequitur.

Prosper. sent. 313.

Ex his facilè cuiuis liquere potest, fuisse Paulum perfectum ea perfectione, qua perfectus in carne perfectus est, non autem ea quam desiderabat, qua Angeli in cœlo perfecti sunt. Ac vt senserit aliquando Paulus legem in membris suis repugnantem legi mentis suæ, dubium tamen non est, quin adeò fuerit ab omni sensu eiusmodi persæpè remotꝰ, vt iã non ipse viueret, sed viueret in ipso Christus, in quẽ tota mẽte, cũctisq; animi sui viribus ferebatur. Quòd si vel semel ab homine Christiano fieri contingat, iam ad summam præcepti de diligendo Deo perfectionem peruenisse videtur. Cuius quidem præcepti non continuò transgressor existimandus est, qui nõ ad plenum fortè præstitit, cùm semper augendæ dilectioni superesse locus videatur. Quòd si nos, quod in nobis est, præstamus, amplius à nobis Deus non exigit.

Quamobrem audiendi non sunt, qui mandatum hoc dilectionis in hac vita nẽgant expleri posse. Nam quatenus præceptum est, expleri po-

testi, quatenus autem expleri nō potest, nobis adhuc à Domino peregrinantibus minimè præceptum, verùm quò contendere, quove currere nos oporteat, via tantum est commonstrata, quemadmodum in libro quoque de perfectione iustitiæ docet Augustinus. Certè grauis auctor Basilius, adeò non impossibile putat, vt ne difficile quidem esse dicat, his qui volunt suscipere dilectionem erga iustitiam, & odium aduersus impietatem: Omnem, inquit, potentiam Deus animæ rationis participi, sicut amandi, sic odio habendi vtiliter dedit, vt ratione directi, virtutem quidem amemus, odio autem habeamus iniquitatem. Et alio loco, vbi propriè de hoc ipso diligendi Deum præcepto tractat: Qui mandatum, inquit, diligendi Deum accepimus, ijdem statim in prima nostri constitutione, & diligendi facultatem vnà nobis insitam adepti sumus. Vsque eò Basilius non esse difficile vult præceptum hoc, vt naturæ maximè consentaneum, & animis ab illa nostris insitum esse dicat. Quod pluribus verbis in eo lode noticia coprobare nititur. A cuius sententia nec Hieronymus abhorrere videtur, qui natura omnibus ineſſe dicit Dei notitiam, nec quenquam sine CHRISTO nasci, & non habere semina in se sapientiæ & iustitiæ, relinquarumque virtutum. Vndè multi absque fide & Euangelio CHRISTI, vel sapienter faciunt aliqua, vel sanctè: vt parentibus obsequantur, vt inopi manum porrigant, non opprimant vicinos, non aliena diripiant, magisque iudicio Dei obnoxij fiant, quod habentes in se principia virtutum & Dei semina, non cre-

Basil. in Psalm. 44.

Amanti nihil difficile

Basil. in Asceticis, c. 2.

Natura ineſt omnib. de noticia

Hier. in c. 1. ad Galat.

credunt
Itidem &
ra ineſt
na haud
co: Natur
autem &
ſunt. Et a
atque in
ad eas pe
Dei auxi
piam acc
nauiter a
quamcu
nos ipſo
tis in no
gere, m
quá dee
tuum ſi
re & co
vt time
proxim
afflictio
licitus e
arum
deo, n
te quæ
excelſa
le ſit a
auxilio
ſtanti
propo
ſenties
Quos

credunt in eo, sine quo esse non possunt. Itidem & Dorotheus: Virtus, inquit, natura inest nobis, quandoquidem virtutis semina haudquaquam deleri possunt. Et alio loco: Naturaliter indidit nobis Deus virtutes, vitia autem & affectus parui prẽter naturam nobis adsunt. Et alio loco: Non oportet dicere, Magnæ atque ingentes, eoque difficiles sunt virtutes, nec ad eas peruenire queo. Hoc enim hominis est, in Dei auxilium spem non habentis, & boni quippiam acquirere detrectantis, pigriterque & ignauiter ad præclara opera se gerentis. Quoniam quamcunque vultis eligere virtutem, si strenuè nos ipsos exercuerimus experimento comperietis in nostra esse potestate rectè & cum virtute agere, modò velimus opitulante Deo, qui nunquá deest. Ecce scriptura dicit: Dilige proximũ tuum sicut teipsum. Noli animum conuertere & considerare quantum à virtute sis absens: vt timere incipias, & dicere: Quo pacto meum proximum diligere queo vt meipsum? Quomodo afflictionum & ærumnarum illius anxius & sollicitus esse possum vt mearum, præsertim mearum? quæ corde teguntur, quas neque video, neque omnino cognosco vt meas? Ne, te quæso, istiusmodi immensam atque adeó excelsam arbitreris virtutem: vt perdifficile sit aut impossibile illam assequi, sed fretus auxilio diuino incipe forti animo & fide constanti erga DEVM. Ostende illi animi tui propositũ ac studium, & adesse tibi proculdubiò senties auxiliũ illius ad rectè agẽdũ & cũ virtute. Quos sequitur Ioãnes Damasc. Naturales, inquit, Serm. 11. Serm. 12. Serm. 14.

sunt

sunt virtutes & æquales insunt omnibus. In sermone verò quodam ad Monachos dixit Anthonius: Si naturam, inquit, voluntas mutauerit, peruersitas est: conditio seruetur, & virtus est. Nec dissimilia scribit Cyprianus, cùm ait: Neque lex tua scripta à lege naturali in aliquo dissonat, sed reprobatio mali, & electio boni sic animæ rationali infixa sunt diuinitùs, vt de hoc nemo rectè causetur: quia nulli ad harum rerum persecutionem deest scientia siue potentia, quia & quod agendum est, scimus: & quod scimus, facere possumus. Quod si impossibilia essent præcepta tua, vel tantis difficultatibus onerata, vel voluntas tua sic abdita, vt non posset intelligi quid à nobis tua expeteret altitudo, licèt inuitus nemo peccet, posset tamen ex multis excusare delictum, nisi nobis & moderatio mandati, & veritatis cognitio, & agendorum distinctio, auctoritate cognoscibili prouidissent: & simul se conplecterentur possibilitas & facilitas, scientia & potestas. Præcipis mihi Domine Deus, vt diligam te: hoc & possum & debeo: & totũ me & interius tibi esse iubes obnoxium: & de proximo iubes, vt ad meã eum mẽsuram complectar. Gratias tibi ago clemẽtissime Deus, quia quod queris à me, prius ipse donasti. Vetustissimus quoque scriptor Iustinus Philosophus & martyr: Quid est, inquit, tota legis iustitia? Diligere Deum plusquam seipsum, & proximum vt seipsum. Quod dicit igitur, non iustificari ex lege carnem vllam, non dicit, quia non possunt impossibilia, sed quia nolunt possibilia. Voluntate enim ad possibilia vtimur, non ad impossibilia. Et hoc vetustior Philo: Nihil à te Deus exigit

Cyp. de bapt Christi & manifestatione Trinitatis.

Iust. ad orthodoxos qu. 103.

Phil. in libello de victimas offerentibus

git graue, multiplex & arduũ, sed simplicia quę-dam & facilia, videlicet vt eum tanquam benemeritum diligas, si non libet reuereri, vt Principem ac Dominum, vtque incedas per vias ei placitas, colasque eum non obiter: sed ex tota mente referta piijs opinionibus, tum mandata eius retineas firmiter, & ius diuinum habeas in pretio. Et Chrysostomus: Vides quàm res sit facilis virtus, difficilis autem vitium. Quemadmodum illa quidem est tranquilla, hoc verò turba & tumultu refertũ. Hoc ergo describẽs, dicebat Propheta: Ecce parturijt iniustitiã, concepit dolorem, & peperit iniquitatẽ. Et hoc ostendit, iniustitiam nõ esse nobis secundum naturã, sed esse quid alienum, & ideò graue est.

Quamobrem etiam in hac via præceptum hoc dilectionis perfici posse, persuasum habeamus, quamuis non ita plenè sicut in patria. Siquidem visio, sicut à Philosopho quoque traditum legimus, amoris est causa. Porrò nunc in terris degentes, non videmus nisi per speculum & in ænigmate. Cùm ventum erit ad cœlestem patriam, videbimus facie ad faciem. Quàtò tũc eũ plenius cognouerimus, tàtò plenius & perfectius amabimus. Quamobrem quandiu peregrinamur à Domino, imperfecta est dilectionis nostræ perfectio, vt rectè cum Propheta dicere queamus: Imperfectum meum viderunt oculi tui Domine. Quamobrem rectè dictum est ab Hieronymo, quòd cũctorum in carne iustorum imperfecta perfectio est. Qui etiam alio loco vniuersam creaturam, quamuis ad perfectionem venerit, indigere tamẽ dicit misericordia dei, & plenam perfectionem ex gratia, non

10. Ethicorum.

1. Corin. 12

In lib. 1. ad uersus Pelagium.

non ex meritis posidere. Et iterum: Perfectio hominis non ex natura, sed ex gratia veniens: in perfectos eos, qui perfecti videntur esse demonstrat. Quem imitatus Bernardus: Nisi enim esset hic quædam, vt ita dixerim, imperfecta perfectio, non diceret Apostolus: Quotquot perfecti sumus idipsum sentiamus. Idipsum profectò, quod præmiserat: non quasi iam acceperim, aut iam perfectus sim. Hoc est quod à venerabili quoque Beda scriptum legimus, Hæc est in hominibus sola fidei perfectio, si omnibus, quæ præcepta sunt, impletis, imperfectos esse se nouerint, & quandiu peregrinantur à Domino, semper inesse sibi materia, quæ defleat, semper meminerint deesse bona, ad quæ gratia eius iuuante proficiant. Videtur autem hæc ab Hieronymo Beda mutuatus, cuius hęc verba sunt: Hęc hominibus sola perfectio, si imperfectos esse se nouerint. Et vos, inquit, cùm omnia feceritis, dicite, serui inutiles sumus, quod debuimus facere, fecimus. Si inutilis est qui fecit omnia, quid de eo dicēdū, qui explere nō potuit? Vel ab Augustino, cuius hæc verba sunt: Ipsa est perfectio hominis, inuenisse se non esse perfectū.

Lib. aduersus Pelag.

Bernar. in psalm. 19. serm. 10.

In cap. 46. Ezechielis.

Psalm. 138.

Beda. li. 5. in Lu. c. 17.

Hier. aduersus Pelagianos ad Ctesiphontem

Serm. 49. de temp.

Imperfecta mandatorū expletio

Est igitur quædam etiam imperfecta mandatorum expletio: verbi gratia: Si dux militibus, vt pugnent, imperet: quisquis hostem pugnando vicerit, perfectè ducis imperiū expleuit, huc enim spectabat dux, dum inire prælium iuberet, vt pugnādo miles vinceret. Itaque plenè per militem eius est imperio satisfactum. Si verò strenuè quidē pugnauit miles, neque quicquam eorū, quæ sunt artis & disciplinæ militaris prætermisit, nō est nihilominus quod cupiebat assecutus, vt hosté prælio

lio superaret, nunquid is non expleſſe ducis mandatum exiſtimandus eſt? etiamſi per aduerſam fortunam, non per aliquam inertiam ſuam, ad optatum illum finem, quem nō modò dux, verùm ipſe miles etiā ſibi propoſitum habebat, nō peruenit? Ad eundem modum rectè dici poterit de dilectionis præcepto, quo videtur à nobis exigi, vt vnus cum deo ſpiritus efficiamur, quod quoad corpus iſtud mortis circumferimus, à nobis plenè præſtari nequaquam poteſt. Nam vt omnibus curis alijs vacui, ſolius Dei contemplationi perpetuò vacemus, & in eum hac ratione quodā modo transformati, vnus cum eo ſpiritus efficiamur, humana fragili as noſtra non permittit. Cęterùm præclarè ſcriptum eſt à Bernardo, quod indefeſſum proficiendi ſtudium & iugis conatus ad perfectionem, perfectio reputatur. Hoc igitur ſtudium requirit à nobis, in hoc, vel ſolo acquieſcit, nec plusquam facultas noſtra tulerit, à nobis exigit. Sed ſi quem ſummum poſsumus conatum attulerimus, eum pro eo reputat, ac ſi perfeciſsemus. Si omnia fecerimus, vt quàm proximè ad iſtam cum Deo coniunctionem accedamus, iam de diligendo Deo mandatum expleuimus, quatenus expleri potuit in iſto corpore. Nā vt verè cum Deo coniungamur, vt vnus verè cū eo ſpiritus efficiamur, non in hoc, verūm in illo ſeculo futurum ſperamus, quando Deus erit omnia in omnibus: qui tamen interea tolerat infirmos, donec proficiant, & adiuuat proficientes: ac prout quiſque profecerit, ſic eū, poſteaquā ex hac vita migrauerit, coronat in miſericordia, miſerationibus ſuis multis.

Bern. epiſt. 253. ad Abbatem Gaſtimum.

1. Cor. 15.

Expli-

CAPVT XV.

Iustitia nostra quæ.

HAbemus ergo iam quæ sit iustitia nostra: Est enim fides, spes, & charitas: aut si quis compendio vti, & vno verbo rem expedire malit, Iustitia nostra est charitas: quæ vbi est, quid est, quod possit deesse: vbi nō est, quid est, quod possit prodesse. Nam fides haberi potest absque charitate, cùm dæmon credat, nec diligat: venia quoque quamuis frustrà, sperari tamen potest ab eo, qui non diligit: Cæterùm qui ex animo diligit, facere non potest, quin & credat, & spem atque fiduciam suam in eo collocatam habeat, quem diligit. Cùm autem iustitiam nostram charitatem esse dicimus, quemadmodum anteà quoque semel & iterum dicere nos meminimus, non eam intelligi volumus, qua Deus diligit nos, sed qua nos amati à Deo vicissim amamus eum, & amantes, amplius amari meremur. Illorum quoque iam est refutata per nos opinio, qui iustitiam hanc, in hac vita expleri à nobis posse negant. Quandoquidem propterea Deus misit filium suum in similitudinem carnis peccati, vt quod legi præstare fuit impossibile, posteaquam de peccato damnauit peccatū in carne, iustitia legis impleretur in nobis. Quomodo autem impleretur? Impleretur, inquit, in nobis, non secundum carnem, sed secundum spiritum ambulantibus. Hoc est, quod dicit Clemens Presbyter Alexādrinus, de Christo scribens. Non id quod erat, visus est ijs, qui non potuerant capere propter imbecillitatē carnis. Cū ergo carnē accepisset sensibilē, venit ostensur⁹ hominib⁹ sufficientes esse eorum vires, vt possint obedire man-

Iacobi 2.

Rom. 8.

Clemē li. 5 stromatum

mandatis. Quem secutus Lactantius, propterea dicit carne fuisse indutum Christum, vt ostenderet etiam carnem posse capere virtutem. Gregorius explicans illum locum Iob: Quis mihi tribuat adiutorem? Adiutorem dicit esse vnigenitum Dei filium, qui humanam naturam in hac mortalitate laborâtem, dum suscepit, adiuuit. Ipse quippè adiuuit hominem factus homo, vt quia puro homini via redeũdi nõ patebat ad Deum, via redeundi fieret per hominem Deum. Longè quippè distabamus â iusto & immortali nos mortales & iniusti. Sed inter immortalem iustum, & nos mortales iniustos apparuit mediator Dei, & hominum mortalis & iustus, qui & mortem haberet cum hominibus, & iustitiam cum Deo, vt quia per ima nostra longè distabamus â summis, in seipso vno iungeret ima cum summis, atque ex eo nobis via redeundi fieret ad Deum, quo summis suis ima nostra copularet. Quod pluribus etiam verbis docet Augustinus, in libro quem inscripsit de verbis Domini. Lex præcipere poterat: cæterũ infirmior erat caro nostra, quàm vt quod ab illa præceptum fuit, præstare posset. Indutus carnẽ nostram Dei filius, quod in ea corruptum fuit, reparauit, ac abolito per mortem peccato, nobisq; Deo patri reconciliatis, tulit ea cuncta de medio, quæ impedimento esse possent, quo minus iustitia legis in nobis impleretur, quæ iam in nobis ex aqua & spiritu renatis impletur: Christo non modò & verbis docente, & exemplo nobis præeunte, verumetiam ipso in nobis operante, ipso faciente, vt iustitiam faciamus, ipso diligente nos, vt vicissim eum, ipsius amore prouocati, diligamus.

Lact. li. 4. cap. 24.

In 31 c Iob lib. 22. Moral. cap. 18.

Sermo. 18.

Etenim omnis iustitia legis est vna dilectio, & hoc vno præcepto continetur, quo diligere Deum iubemur ex toto corde nostro, & proximum sicut nos ipsos. Quod præceptum vnum quidem est, sed duo tamen in se complecti videtur: iubemur enim Deũ, iubemur & proximum diligere.

Diligere Deũ quid. Deut. 6. Matth. 22. Marc. 12. Luc. 10.

Deum diligere iubemur ex toto corde, ex tota anima, ex omni mente, ex omnibus viribus, ex omni virtute & fortitudine nostra, ita, vt præ illius amore post putemus omnia, neque sit in hoc mũdo res vlla, in quam pari nostræ voluntatis inclinatione propendeamus: non honores, non aurũ aut argentum, non possessiones aut vineas, non pecora aut mancipia, non vlla vestium ornamenta, non amicos, non parentes, non liberos, denique ne vitam quidem nostram tanti faciamus, vt non & hanc & reliqua omnia, simus alacri animo deserturi propter Christum, si fortè vsus veniat, quin ea potiùs vt stercora reputemus, modò lucri facere Deũ liceat. Deinde verò non alia vlla in re

Philip. 3.

præsidium nobis constitutum, sed in illo spem & fiduciam nostram omnẽ positam habeamus. Nõ

1. Timot. 6. Psalm. 19. Psalm. 145.

speremus in incerto diuitiarum, non in curribus & in equis, non in filijs hominum, in quibus non est salus, verùm ex Dei solius benignitate toti pendeamus, inde salutem, inde rebus nostris afflictis præsens auxiliũ expectemus. Postremò, contemplando illi toti vacemus, omnes sensus nostri, cogitationesque nostræ non aliò referantur, quàm ad illius bonitatem, sapientiam, maiestatẽ perpetuò contẽplandã. Hoc est ex toto corde, ex tota anima, ex omni mente, ex omnibus viribus, ex omni virtute & fortitudine Deum diligere.

Ex toto corde.

Sunt

Sunt qui tunc ex toto corde diligi Deum interpretantur, quando rationem siue intellectum nostrum omnem captiuamus in obsequium Dei: ita vt non quod ratio nostra dictat, nō quod intellectus noster assequitur, sed quod in scriptura diuinitus inspirata continetur, id solum verum, id solum rectum esse persuasum habeamus: quamlibet etiam pugnare cum ratione siue intellectu nostro videatur. Ex tota verò mente tū Deum diligi, cùm in memoria nostra non alia res versatur magis, quàm vel Deus ipse, vel quod ad honorem Dei pertinet: ita vt in eius solius meditatione, omnis nostra cogitatio consumatur. Ex tota verò anima, quando sic voluntas nostra omnis citra contradictionem vllam Deo addicta est, vt summa cum alacritate iussis eius omnibus obtemperet: vt nec prosperis rebus elata, nec aduersis fracta, committat vnquàm aliquid, quo voluntas eius offendi possit: quin potiùs in eo tota sit, vt eius mandata pro virili sua expleat. Qua de re pluribus etiam disserit Aponius in suis commentarijs in Cantica Canticorum, libro primo.

Ex tota mente

Ex tota anima.

Meminimus in superioribus nos de eo disserere, quemadmodum ad imaginem & similitudinem Dei facti simus: quæ quidem imago, cùm peccato primi Adæ deformata fuisset, virtute secundi Adæ rursus est in nobis reparata: vt sicut portaueramus anteà imaginem terreni, sic portare deinceps possimus imaginem cœlestis hominis. Hanc autem imaginem in anima nostra esse docuimus, ac sicut in Deo: sic in illa quoque trinitatem quandam. Deus vnus est, tres

1. Cor. 15.

personæ, Pater, Filius, & Spiritus sanctus: Sic animaImago Dei in homine cuiusque nostrum vna est, tres autem vires, siue potentiæ: intellectus, memoria, voluntas. Ex patre nascitur filius, ex patre & filio procedit Spiritus sanctus. Ita suo modo ex intellectu nascitur voluntas, & ex his ambobus procedit memoria. Hæc trinitas in homine valdè fuit, vt diximus, primi parentis nostri vitio deformata: Nam intellectus & memoria & voluntas, à Deo creatore suo vehementer auersa fuerunt: ad quem vicissim conuertuntur, quàdo quod nobis præcipit Deus, ex toto corde, ex tota mente, ex tota anima Deum diligimus, ita vt & ratio illi nostra tota subiecta, & memoria in eius contemplatione perpetuò defixa, & voluntas ad omnem illius nutum semper sit conuersa: nihil vt magis ex animo cupiat homo, quàm omnia Dei mandata pro virili sua explere. Hac ratione recuperamus imaginem Dei, quæ fuit in nobis obsoleta, & Deiformes efficimur. Est enim animæ ratione præditæ forma Deus: cui haud aliter eã imprimi oportet, quàm sigillo, quod signatum est, imprimitur. Hæc autè impressio non fit, nisi per charitatem, per quam solam Deo similes efficimur. Charitatem autem perfectam erga Deum habere non possumus, nisi collectis in vnum tribus his animæ viribus, & à creatura auersis, in solum autem Deum cõuersis. Hæc si videntur apud homines impossibilia, certè apud Deum nihil impossibile: modò prompta voluntas adsit, spemque nostram omnem in Deo positam habuerimus, ac deindè ipsi quoque manum admouerimus, & quod in nobis est fecerimus: citò sentiemus per gratiam esse facile, quod per

per naturam non modò difficile, verumetiam impoſsibile fore videbatur. Eſt aliquo prodire tenus, ſi non datur vltra. Nec ille tantum perfectus homo dicitur, qui tanta eſt mole corporis, quanta in homine eſſe maxima poteſt: quales aliquando Gigantes fuiſſe feruntur. Perfectus & ille iudicatur, qui quamuis magnitudine Gigantem æquare non poſsit, nihil tamen ei deeſt eorum, quæ hominis natura requirit: Eadem eſt & dilectionis ratio: Si non poſsumus ad eam aſpirare, qua Gigantes ardent in cœlo: (nam & caro noſtra, cum ſpiritu noſtro bellum gerit implacabile, vt nõ quæ volumus, ea facimus, nec toti Deo dediti eſſe queamus: & in multis offendim⁹ omnes, & ſeculi, domeſticarumque rerum curis impediti, cor in ſolum Deum intentum habere, & actu ſemper in eum ferri, & quod maxime proprium dilectionis eſt, vnus cum eo ſpiritus effici non poſsumus) ſi igitur non poſsumus quod Gigantes in cœlo, faciamus quod vel pumiliones ſaltē in terris: Quantò minus nobis ſatisfecerimus, tantò ſibi magis ille ſatisfactum eſſe iudicabit: etiam ſi ſit minimè ſatisfactum.

Formaanimæ Deus.

Porrò proximum iubemur diligere, tanquam noſipſos: ita vt Dei dilectio ſuperet, proximi autem exæquet noſtram ipſorum dilectionem. Proximus autem eſt omnis homo, fidelis præſertim: qui cùm ſit imago Dei, quiſquis eum diligit, Deum diligit. Sicut enim Rex in imagine ſua vel honoratur, vel contemnitur: ſic Deus in homine vel diligitur, vel odio habetur. Non poteſt hominem odiſſe, qui Deum amat: non poteſt Deum amare, qui hominem odit. Scriptum

Perfectio multiplex.

Diligere proximum

Proximus quis.

Lucæ 10.

est enim: Si quis dixerit, quoniam diligo Deum, & fratrem suum odit, mendax est. Qui enim non diligit fratrem suum quem videt, Deum quem non videt quomodo potest diligere? Quis honorat Regem, & eius contemnit imaginem? aut quis honorat imaginem, & auctorem contemnit imaginis? Sic igitur alterum dilectionis præceptum pendet ex altero, primum vt seruare nemo queat, nisi seruet simul & secundum. Quamobrem proximi dilectioni tantum tribuit Paulus, vt non dubitauerit dicere: Qui diligit proximum legem impleuit. Et in alia epistola: Omnis lex in vno sermone impletur: Dilige proximum tuum sicut teipsum. Dixit autem hoc â Magistro suo doctus: qui cùm alicubi duobus in mandatis de diligendo Deo & proximo, pendere legem vniuersam & Prophetas affirmasset, alio loco quasi explicans, quid sit proximum diligere, ijs verbis vsus est: Omnia quæcunque vultis vt faciât vobis homines, ita & vos facite illis. Ac mox addit: Hæc est enim lex & Prophetę: Vbi tantum tribuere videtur vni huic, quantum alibi vtrique dilectionis mandato. Siquidem vnum absque altero constare non potest: atque in dilectione proximi haud aliter includitur Dei dilectio, atque causa in suo effectu. Hinc enim apparet, quòd Deum diligas, si propter Deum proximo bene velis, & in eum suauiter sis effusus.

1. Ioan. 4.

Dilectioni proximi quantum tribuat Paulus.

Rom. 13. Galat. 5.

Matth. 22. Matth. 7.

Sicut seipsũ

Iubetur autem quisquis diligere proximum tanquam seipsum. Porrò qui diligit iniquitatem, odit animam suam. Quemadmodum itaque non diligit seipsum, qui diligit iniquitatem, ita nõ diligit proximũ, qui diligit iniquitatẽ in proximo: Duo igitur cùm sint in proximo, homo & pecca-

Psal. 10.

tor: diligendus est homo, odio habendus est peccator. Si bonus est homo, diligẽdus est in eo Christus, cuius bonitate bonus est. Si malus est, corrigendus est malus, sed nihilominus diligẽdus est homo, verùm in hoc tantùm, vt conuertatur ad Christum. Quisquis aliud spectat in proximo, nõ diligit proximum, qui tum rectè diligitur, cùm propter Deum diligitur: vt in proximo non nisi Deus diligatur, & ad Deum omnis dilectio nostra referatur. Sicut Medicus cùm diligit ęgrum, non morbum diligit, quem venit propulsare, sed salutem, quam cupit reuocare: Sic cùm diligere proximum iubemur, non peccatum diligere iubemur, qui morbus est animi, qui modis omnibus propulsandus nobis est pro virili nostra: sed salutẽ proximi, quam ille tunc adipiscitur, quãdo Deo, qui salus nostra est, coniungitur.

CAP. XVI.

Diligẽdus homo, odio habendus peccator.

De Præceptis Decalogi.

CAPVT XVI.

NVnc videamus quomodo lex in duobus his mandatis pendet vniuersa. Duas legis tabulas, digito Dei scriptas, Mosi datas esse legimus. Ac Philo quidem in eo libro, quem scripsit de decalogo, & Iosephus, quinque præcepta in vna tabula, quinque in altera conscripta referunt. Origenes, autẽ, cuius hanc sectionem sequutus esse videtur Rupertꝰ Abbas Tuitiẽsis, quatuor in priore (nã primũ præceptũ in duo diuidit) sexin posteriore: (nã vltima duo vno cõprehẽdit.) Augustinꝰ verò, quẽ vt in alijs ferè omnibus, ita in hoc quoq; sequitur schola Theologorum, tria vult prioris, septem autem posterioris esse tabulę præcepta: quæ tamen omnia ad duo, de quibus iamdiximus, dilectionis

Decalogi diuisio.

Ioseph li 3 antiquita cap 6
Orig ho 8 in Exod.
Ruper. li 2 in Exod. cap. 32.
Aug. super Exo. qu. 71

mãdata ſpectant. Nã tria quidem prioris, ad Dei: ſeptem verò tabulæ poſterioris, ad proximi dilectionem pertinent: quemadmodũ Auguſtinum ſequutus Petrus quoque Lombardus annotauit: Qui neq; impleri niſi per charitatẽ, neque ad aliũ finẽ prẹterquã ad charitatẽ, ea rectè referri docet.

Lib. 3. ſent. diſt 37. diſt 36. lib. 3.

Charitas finis prẹcepti.

Quamobrem in vtriuſque tabulæ præceptis, non tam quid exterius geratur, quàm quid intus fiat, & ex qua radice, quod fit proficiſcatur, attenditur. Sunt enim in cordibus hominum radices duæ: charitatis vna, quam plantat agricola Chriſtus: cupiditatis altera, quam plantat diabolus. Nihil ex illa mali, nihil ex hac boni naſcitur. Hoc docuit, hoc docet, hoc docebit ſemper ſancta catholica Eccleſia. Quæ malùm igitur intemperiæ iſtos agitant? qui eam inſimulare audent, quòd tot ſeculis ſecundam tabulam tantum & opera politica ſit intuita, primam nihil curauerit, quaſi nihil pertineret ad rem, aut certè tantum externos cultus requiſiuerit, illam ẹternam legem: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, prorſus non conſiderauerit? Cùm non obſcurè falſitatis hos arguat Petri Lombardi, quam paulò antè commemorauimus ſententia, quem auctorem ſequuti videntur Doctores omnes, quos vulgò vocant Scholaſticos. Etiam pueri didicimus in Eccleſia, non quid, ſed propter quid faciamus aliquid, Deum attendere: adeò, vt ſi quid ex radice charitatis profectum non ſit, nihil ſit nobis vtilitatis allaturum. Hanc enim excellentiorem viam eſſe docet Apoſtolus, quæ per ſe ambulantes ducit ad patriam. Et ſicut ſine via nullus peruenit eò quò tendit, ita ſine charitate

Radices duæ in cordibus hominum.

non

non ambulare possunt homines, sed errare. Hęc enim est summa bonarũ actionũ, salus morũ, finis cœlestiũ præceptorum, mors criminũ, vita virtutum, virtus pugnantiũ, palma victorũ, causa meritorum bonorũ, pręmium perfectorum. Sine hac nemo Deo placuit: cum hac nec potuit aliquis peccare, nec poterit: quẽadmodum diligẽs Augustini sectator, Prosper Aquitanicus, vbi de laude charitatis tractat, scriptũ reliquit. Ad hãc ergo Dei charitatẽ siue dilectionẽ referimus cætera præcepta omnia: adeò vt persuasũ habeamus, proximos quoq; diligendo, nisi propter Deũ, & in Deo charos eos habeamus, non modò nos officio nostro functos nõ esse, verũetiã peccati grauis reos factos. Hoc est quod à Tho. quoq; Aquinate scriptũ legimus, quod omniũ actuum humanorũ regula lex est charitatis diuinæ. Sicut enim videmus in artificialibus, quòd vnũquodq; opus tunc bonum & rectum dicitur, quãdo regulæ coæquatur: Sic etiã quod libet opus humanum tunc rectũ est & virtuosum, quãdo regulę diuinæ dilectionis cõcordat: quandò verò discordat ab hac regula, non est bonũ nec rectum. Præclarè Augustinus: Nõ fuit charitas in Cain: & nisi esset charitas in Abel, non acciperet Deus sacrificium eius. Cùm enim ambo obtulissent, ille de fructibus terræ, ille de fœtibus ouium: quid putatis fratres, quia Deus fructus terræ neglexit, & fœtus ouium dilexit? Non intẽdit Deus ad manus, sed in corde vidit. Et quẽ vidit cũ charitate offerre, ipsius sacrificium respexit: quẽ vidit cũ inuidia offerre, ab ipsius sacrificio oculos auertit. Opera ergo bona Abel, non dicit nisi charitatẽ: opera verò mala Cain, non dicit nisi odium fraternum.

Charitatis laus.

Prosp. lib. 3. de vita cõtẽplat. ca. 3

Tho. opusc. 4.

Tract. 5. in 1. ep. Ioan.

De primo præcepto.

CAP. XVII.

Aug. sup. Exod quæstione 71

PRioris tabulæ tria tantùm vt essent præcepta, propterea à visum est Augustino congruentius, quòd trinitatem diligenter intuẽtibus insinuare videntur. Primũ enim quòd Deũ vnũ colere iubemur, ad Patrem: Secundum de iuramenti veritate, ad Filium: Tertium de spirituali vocatione, ad Spiritum sanctum pertinere videtur: ita vt tribus his præceptis tres personas, vnum Deum colere iubeamur. Quoniam verò sicut Principes non sunt in terrorem benè operantium, sed malè: mittuntur enim ad vindictam malefactorum: laudem verò bonorum: ita lex iusto non est posita, sed iniustis & non subditis, impijs & peccatoribus, sceleratis & contaminatis: est enim posita, propter transgressionem: Deus autem, quoniam cùm iustum in terris reperiret neminem, & iniustos & omni vitiorum genere contaminatos curandos susceperat: quod facere solet diligens agricola, si malis radicibus terram videt occupatam, primùm vt eas euellat, ad meliorem deindè plantationem terram præparet, hoc sibi quoque faciendum esse putauit, vt non priùs charitatem præcipiendo in mentibus hominum insereret, quàm radicitùs extirpasset omnia, quęcunque videntur impedire, quominus ea radices agere queat.

Ratio triũ præceptorum.

Rom. 3.

1. Petri 2.

1. Tim. 1.

Præceptũ dilectiõis diuinæ tribus modis transgredimur.

Cùm itaq; de diligendo Deo præceptũ, tribus modis transgredi nos contingat, corde, ore, & opere, tribus etiam præceptis transgressionem hác prohibet. Primo eam, quę fit corde, secundo quæ fit

fit ore, tertio quæ fit opere. Corde de colendo vno Deo legem transgredimur, si Deos habeamus alienos, si faciamus nobis sculptile, aut similitudinem aliquam. Hæc tria primo præcepto Deus fieri vetat, dicens: Non habebis Deos alienos coram me, non facies tibi sculptile, neque omnem similitudinem, quæ est in cœlo desuper, & quæ in terra deorsum, nec eorum, quæ sunt in aquis sub terra, non adorabis ea, neque coles. Cultus quem sibi præstari Deus vult, est illa, de qua iá ita multa dicta sunt à nobis, dilectio, sine qua nullus Deo gratus cultus exhibetur. In hac totum sibi cor hominis vendicat, nullam vt eius partem alicuius alterius amor occupet. Est enim Dominus Deus noster zelotes: non modò non præferri, sed nec exequari sibi quicquam in amore patitur. Quod ab Esaia dictum est: Coangustatum est stratum, ita vt alter decidat, & pallium breue vtrunque operire non potest: de cordis humani strato rectè dici potest, quod tam angustum & arctum est, vt ipsum etiam Deum solum pro eo, vt debet, capere non possit. Quamobrem excidit is uestigio de strato cordis nostri, simul vt aluus admissus fuerit. Hoc est quod Apostolus dicit: Nō potestis calicem Domini bibere, & calicē dæmoniorum: non potestis mensæ Domini esse participes, & mensæ idolorum. Quod à Christo quoque dictum est: Non potestis Deo seruire & mammonæ. Atque hac de causa dicit hoc loco Deus: Non habebis Deos alienos, non facies tibi sculptile, aut aliquam similitudinem.

CAP. XVII.

Exodi 20.

Deus non patitur sibi quicquam anteponi.

Esaiæ 28.

1. Cor. 10.

Matth. 6.

Differētia inter deos alienos & sculptile.

Sunt qui inter Deos alienos, & inter sculptile discrimen hoc faciunt, vt spiritualem per illos & inter-

CAP. XVII.

internam, per hoc verò craſſam & externam idololatriam ſignificare velint. Eſt enim duplex idololatria, lapidum vna, cordis altera. Cæterùm de vtraque rectè vtraque verba accipi poſſunt. Nam etiam vitia, ſiue peccata noſtra, nunc Deos alienos, nunc idola vocari, vel ea Pauli loca planum faciunt, vbi de ijs, quorum Deus venter eſt, vbi de Deo huius ſeculi, vbi de dijs, & Dominis multis mentionem facit. Denique vbi auaritiam ſemel & iterum idolorum ſeruitutem vocat. Hinc eſt, quod ab Hieronymo quoque ſcriptum legimus: Vnuſquiſque adorans vitia ſua atque peccata, Deum habere cœpit, à quo victus eſt: dicente Petro Apoſtolo: A quo enim quis ſuperatur, huius & ſeruus eſt. Auarus aurum, guloſus ventrem, libidinoſus penem & Beëlphegor colit: laſciua mulier, quæ cùm ſit in delitijs, viuens mortua eſt, adorat venereas voluptates. Qui etiam alio loco non ea tantùm, quæ manu fiunt artificis, de quibus ſcriptum eſt: Simulachra Gentium argentum & aurum, opera manuum hominum, rectè vocari docet idola, verùmetiam hæreticorũ peruerſam doctrinam: quæ quodcunque ſimulauerit, vertit in idolum, & pro Chriſto facit adorari Antichriſtũ. Illum quoque locum enarrans Eſaiæ: Repleta eſt terra idolis, opera manuum ſuarum adorauerũt, quod fecerunt digiti eorum: & incuruauit ſe homo, & humiliatus eſt vir: idola interpretatur, dogmata veritati contraria. Neq; ſecùs intelligi vult, quod ab Ozea ſcriptum eſt: Argentum ſuum & aurum ſuum fecerunt ſibi idola, vt interirent. Augustinus quoque, poſteaquàm de ſimulachris manufactis pleraque dixerat: Eſt, inquit, alius deterior, &

Philip. 3. 2. Cor. 4. 1. Cor 8. Galatas 5. Epheſ. 5. Hier. in Amos ca. 2

2 Petri 2. 1. Tim. 5. Hier in Zachæ. ca. 13.

Pſalm. 113. Hęreticorũ doctrina vocatur idolum.

Eſaiæ 2.

Ozeæ 8. Aug de vera relig. cap. 38.

& inferior ſimulachrorum cultus, quo phantaſmata ſua colunt, & quicquid animo errante, cum ſuperbia & tumore cogitando imaginati fuerint, religionis nomine obſeruant. De cuius generis phantaſmatibus, illum etiam Ioſuæ locum exponit: Auferte Deos alienos de medio veſtri, & inclinate corda veſtra ad Dominum Deum veſtrum. Itidem & illum Ezechielis locum: De auro meo & de argento meo feciſti tibi imagines. Ad imagines, inquit, phantaſmatum ſuorum, cum quibus carnalis anima volutari delectatur, conuertit omnia ſacramenta, & verba ſanctorum librorum.

Aug quæ. 29. ſuper Ioſuę. Ioſuæ 23. Aug l 3 de bapt cont. Donat. ca. vltimo.

Nec tamen quia illæ imagines falſæ ſunt, propterea & illa ſacramenta, & illa diuina eloquia ſic exhonoranda ſunt, vt illorum eſſe putentur, cùm Dominus dicat: De auro meo & de argento meo, &c. Vincentius quoque Lyrinenſis aliena ab Eccleſia dogmata, vetus Teſtamentum Deos alienos appellare ſcribit, quòd ab hæreticis ipſorum opiniones haud aliter obſeruentur, quàm à Gentilibus Dij ſui. Quod itaque legitur in Deuteronomio: Si ſurrexerit in medio tui Prophetes, & prædixerit ſignum, atque portentum, & euenerit quod locutus eſt, & dixerit tibi, Eamus & ſequamur Deos alienos, quos ignoras, non audies verba Prophetę illius: quia tentat vos Dominus Deus veſter, vt palàm fiat, vtrum diligatis eum an non, in toto corde, & in tota anima veſtra: per Deos alienos, extraneos errores dicit ſignificari, nouos quoſdá & inauditos, quos propterea ſpargi nonnunquàm patitur Deus, vt probet conſtantiam noſtram in diligendo ſe, et in adhęrendo ſanę doctrinę. Quêadmodum etiam à Paulo ſcriptum eſt: Oportet

Deut. 13.

1. Cor. 11.

&

Hæreſes & errores quare patitur Deus.

& hæreſes eſſe, vt qui probati ſunt, manifeſti fiãt: ob hoc (ait Vincentius) hæreſeon non ſtatim eradicantur auctores, vt probati manifeſti fiant, id eſt, vt vnuſquiſque quàm tenax & fidelis & fixus Catholicæ fidei ſit amator, appareat. Et revera cùm quęque nouitas ebullit, ſtatim cernitur frumentorum grauitas, & leuitas palearum, tunc ſine magno molimine excutitur ab aëre, quod nullo pondere intra areã tenebatur. Náque alij prorſus euolant: alij verò tantummodò excuſsi, & perire metuunt, & redire erubeſcunt, ſaucij, ſemineces & ſemiuiui: quippè qui tantam hauſerint veneni quantitatem, quæ nec occidat, nec digeratur, nec mori cogat, nec viuere ſinat.

Sanctorũ inuocatio.

Ex his perſpicuũ eſſe poteſt, quòd nõ tunc ſolùm peccatur contra pręceptum hoc, quãdo vel planetæ, vel aſtra, vel reliqua Gentium dęmonia colũtur, aut cùm adorãtur idola manufacta, verumetiam cùm adorantur idola vitiorum: multoq; deteriorẽ eſſe ſimulachrorũ cultũ, quo ſua quis phantaſmata colit, & quo ſuas impoſturas p verbo Dei populo vẽditat, quàm ſit is, quem ſuis Gẽtes præſtant ſimulachris. Nã quód primo hoc præcepto prohiberi quidam putãt ſanctorum inuocationẽ, & imaginum venerationẽ: quandoquidem non alia ratione ſancti, qui cum Deo viuunt, quàm qua ij, qui conſtituti ſunt adhuc in corpore mortis huius, inuocãtur, hoc eſt, non tanquam largitores, ſed tanquàm interceſſores, quemadmodum vbi de ſpe diſſeruimus, pluribus verbis planum fecimus: deindè verò qui tribuitur honos imagini, nõ alio, quàm ad prototypũ refertur, ſicut etiã à Baſilio legimus annotatum, cùm nemo tam ſit

Baſ. in li. de ſpiritu ſan. ad Amphiloch. ca. 18

lapis,

lapis, vt lapidibus & lignis ineſſe putet ſenſum, nihil contra præceptũ hoc peccatur, ſi ſanctis & eorum imaginibus debita veneratio præſtatur, modò ne in homine, néve in ſtatua, depicta tabula aliqua, ſed in ſolo Deo ſpes omnis & fiducia collocetur. Vnde ſanctam Synodum ſeptimã exclamaſſe legimus: Quicunq; ſententias ſacræ ſcripturæ de idolis contra venerandas imagines adducunt, anathema. Qui venerandas imagines idola appellant, anathema. Qui dicunt, quòd imagines Chriſtiani vt Deos adorent, anathema. Quod ſimiliter in octaua factum reperitur. Cæterùm hominis alicuius verbũ contra receptam Eccleſiæ totius doctrinam, pleraque omnia docentis, tanquã dei verbum amplecti, & adorare illud, quod ab eo ſcriptũ eſt, ſeque coram eo incuruare: quæ eſt, ſi hæc non eſt ipſiſsima idololatria? Quid enim aliud faciunt hoc genus homines, quàm quod ſcribit Hieronymus, pro Chriſto adorant Antichriſtum? Dicit Lutherus, Quod ego doceo, Dei verbum eſt, & purum Euangelium, ſtatim adorant, & incuruantur coram idolo. Dicunt idem Zuinglius & Caluinus, dicunt Anabaptiſtę, dicunt alij quóque hæretici, mox hominis, vel diaboli potiùs per hominẽ, loquentis verbum, pro Dei verbo, proque Chriſti Euangelio miſeri amplectuntur & adorant. Horrenda hæc eſt idololatria, ac velis, quod aiunt, remiſque fugienda. Quid enim ex eo conſequitur aliud, quàm cùm vnaquæque ſecta ſuum verbum, verbum Dei eſſe iactet, vt iſti tot Deos habeant, quot ſunt hæreſiarchę? Quos videre licet, neglectis veterum orthodoxorum ſcriptis, in quibus cũ doctrina certabat vitę ſanctimonia,

Synodo 7. Actione 7.

Synodo 8. Actione 10

non

non aliundè iam ferè, quàm ex impurissimi alicuius hæretici libris opinionem suam confirmare, nec minore auctoritate, quę ab illo dicta, quàm quę in Canonicis libris scripta sunt, proferre. Huc idololatriæ cœcas hominum mentes, præstigijs dæmonum adductas esse videmus.

Peccant igitur contra pręceptum hoc, qui & colunt ipsi sua phantasmata, & coli volunt ab alijs, tanquàm idola: & quod ipsi sentiunt, Dei verbum vocant, & Euangelium vt sic eueniat, quod Psalmo 48 à Propheta scriptum est, vocauerunt in terris nomina sua. Haud enim aliter isti diuinitatis opinionem affectant, quàm feciſſe olim in Lybia Psaphonum quendâ, Tyrius ille Maximus, qui quàm plurimas aues cepisse dicitur, vocales & humani sermonis dociles, easque sonare docuit hæc verba: Magnus Deus Psaphon, atque ita doctas emisit in montes, illæ verò quę didicerant, canebant, ac reliquas item aues eadem sonare docebant. Porrò Lybes cùm ignorarent commentum, credentes id diuinitùs accidere, Psaphoni rem diuinam facere decreuerunt, & eum in Deorum numerum retulerunt. Sic isti, cupientes & ipsi in Deorum numerum referri, verbo suo verbi Dei titulum prætenderunt, atque vt verbum Dei vocaretur à rudibus, perfecerunt, à quibus iam pro Dijs quibusdam eos coli videmus.

Hęretici diuinitatis nomen affectant.

Max. Tyr. ser. 19. Quis finis philosophiæ.

Neq; verò ipsi tantùm hæretici, sed & qui dogmata eorum recipiunt, atque ea tanquàm Dei verbum amplectuntur, violati præcepti huius rei sunt. Nobis verò propositum non est, omnes modos, quibus contra præceptum hoc venitur, enumerando recensere, quandoquidem non paucorum

CAP. XVII.

rum extant de ea re commentarij, ab illis hæc peti possunt. Verùm hoc tamen silentio prætereundũ nõ esse duximus, grauissimè contra præceptũ hoc peccare, qui Missę sacrificium, propriæ diuinitati debitam seruitutem, sicut ex Augustino docuimus, abrogare conantur. Quid enim isti aliud, quàm Deum in ordinem cogere volunt? Siquidẽ omnes alij cultus, siue ij consistent imitatione, siue adoratione, siue inuocatione, non ita deo propriè debentur, vt non etiam ad homines, quanquam diuerso modo, sicut alibi docuimus, rectè trãsferri possint: Solus hic est, quo diuina seruitus ab humanis obsequijs discernitur: neque potest alius vllus Deo præstari gratior. Nam quod de Deo ex toto corde, ex tota anima, ex omnibus viribus diligendo præcipitur, id aut hîc, aut nusquam alibi, quatenus in hac peregrinatione fieri potest, perfectè præstatur. Hic enim sacerdos mentem ab omnibus alijs cogitationibus abstractam, & in diuinorum beneficiorum cõtemplatione defixam habens, eorum recordatione prouocatus, tanto erga Deum amore inflammatur, vt sui prorsus oblitus, in illum totus rapiatur. Ex quo fit, vt cum agendis Deo gratijs pro hac immensa illius beneficentia mentem ad eum, cogitationemque tollit, illicõ mentis hanc ad Deum sublationem, vultus, oculi, manusque sequantur: vt quod mens cogitat, idem vultus, oculi, manus, totum denique corpus actione repræsentet. Quibus rebus ad idem faciendum, qui præsentes adsunt, omnes inuitantur: quo & ipsi cum sacerdote in eorundem beneficiorum cogitatione, Deo gratias pro illis agẽtes, versentur, simul Patrem illum misericordiarum

Missam abrogantes grauissimè peccant.

Missã celebraturus quid facere debeat.

Missa quomodo audienda.

r suppli-

supplices deprecentur, vt quod filius eius dilectus pro mundi totius redemptione, sacrosancti corporis & sanguinis sui sacrificium in cruce pendens obtulit, cuius rei fit in altari repræsentatio, eius in se fructum faciat redundare.

Operibus bonis Deũ co'endum esse negantes peccãt Matth. 7.

Neque minus grauiter contra præceptum hoc peccant, qui bonis operibus Deum colendum esse negant: cùm & hic sit cultus Deo longè gratissimus. Non enim qui dicit mihi, Domine Domine, introibit, inquit, in regnum cœlorum, sed qui facit voluntatem Patris mei, qui in cœlis est, ipse intrabit in regnum cœlorum: Opera Deus à nobis exigit, non verba. Si filij Abrahę, inquit, estis, opera Abrahæ facite. Ac dilectus illi discipulus: Filioli mei, non diligamus verbo neque lingua, sed opere & veritate. Quamobrem vocem Euangelij negant, qui Deum operibus colendum esse negant: cùm à Paulo quoque scriptum legamus: Beneficentiæ & communicationis nolite obliuisci: Talibus enim hostijs promeretur Deus. Etiam ab Ethnico quodam piè dictum est: Vis Deos propitiari? bonus esto. Clamet aliquis ad rauim vsque: Credo in Deum: ac non modò iactet habere se, verùmetiam habeat reipsa fidem, qua vel montes transferre queat: quin & tantam in Deo fiduciam sibi collocatam esse dicat, quanta maxima haberi potest: nisi dilexerit Deum in proximo suo, nisi dilectionem hanc suam non verbo magis, quàm opere declarauerit, inanis erit cultus omnis, quo se Deum prosequi gloriatur.

Ioannis 8.

1. Ioan. 3

Hebr. 13.

Seneca.

Matth. 17. 1. Cor. 13

De

De secundo præcepto.

CAP. XVIII.

PRimo loco, corde, secundo prohibemur ore transgredi præceptum de diligendo Deo. Sic igitur dicit Dominus: Non assumes nomen Domini Dei tui in vanum: nec enim habebit insontem Deus eum, qui assumpserit nomen Domini Dei sui frustrà. Qui diligit & colit aliquē, non meminit illius nisi reuerenter, & cum quadā etiā honoris præfatione. Cùm itaque præ cunctis alijs diligere nos, & colere Deum oporteat, committere non debemus, quin & ipsi summa cum reuerentia nomen eius vsurpemus: neque id in alios, quàm tàtam decet maiestatem, vsus conferamus. Quod faciunt ij, qui necromantijs, incantationibus, sortilegijs, diris & deuotionibus, & id genus alijs rebus impijs Dei nomen, & sanctæ scripturæ verba seruire faciunt: qui per iocum Deum aliquando nominant: qui scripturis ioculariter vtuntur: qui mendacij sui testem Deum nonnunquam citant. Is autem cùm sit veritas, nulla potest ei maior fieri contumelia, quàm si quis eum sui mendacij testem inuocet. Quare prohibetur hic omne iusiurandum, quod non vel Dei gloria, vel fratrum vsus necessariò postulet.

Peccantes in secundū præceptū.

Ioan 14.

Iurare quatenus licet. at.

Hier. 4. Matth. 5.

Peccat igitur contra præceptum hoc, quisquis voluntariè iurat. Nam si quis iuret exigente magistratu, sibique iuramentum deferente, modò id faciat in veritate & in iudicio, & in iustitia, nō peccat. Nā quod prohibuit Deus ne iuretur, illud Augustinus prohibuisse vult intelligi, ne quisquam, sicut bonum, appetat iusiurandum, & assiduitate iurandi

Iusiurandum quale prohibitū. Augustin. de mēdacio c. 15. & de ser. domini in monte lib. 1.

iurandi ad periurium per consuetudinem delabatur. Quamobrem non est appetenda, sicut bona, iuratio, nec tamen fugienda tanquàm mala, cùm est necessaria. Cùm igitur non in bonis, sed in necessarijs iuratio sit habenda, refrenet se quisque, quantum potest, vt ea nō vtatur, nisi cùm necessitas postulauerit: si quando videt difficiles homines ad credendum, quòd eis expedit credere, nisi quod dicitur, iurando firmetur. Quoties autem vel ad DEI gloriam, vel ad proximi vtilitatem in veritate, iudicio & iustitia iusiurandum præstatur, non modò contra præceptum hoc nihil fieri, verùm illud magis impleri credendum est, quod in Deuteronomio scribitur: Deum tuum timebis, & illi soli seruies, ac per nomen illius iurabis.

Deute. 6.

De tertio præcepto.

CAP. XIX.

DIligere Deum & colere corde, ore, & opere iubemur. Quemadmodum id corde fiat & ore, quemadmodum etiam vtroque contra præceptum hoc peccetur, paucis iam à nobis demonstratum est: Restat nunc, vt quemadmodum opere Deus diligendus & colendus sit, breuibus de eo disseramus: Hac enim de re, tertium hoc est mandatum, cuius hæc verba sunt: Memento vt diem Sabbati sanctifices. Sex diebus operaberis, & facies omnia opera tua, septimo verò die Sabbatum Domini Dei tui est: Non facies omne opus in eo, tu & filius tuus, & filia tua, seruus tuus, & ancilla tua, iumentum tuum, & aduena, qui est intra portas tuas.

Est in hoc præcepto quiddam quod ad cæremoni-

moniá, est quod ad mores quoque pertinet. Quòd septimus dies vacationi fuit assignatus, erat cæremoniæ: Sic enim loquitur Dominus: Videte vt Sabbatum meum custodiatis, quia signum est inter me & vos, in generationibus vestris. Quòd autem in contemplandis Dei beneficijs, in hymnis, precationibus, & sacrificijs dies ille consumebatur, morale fuit: Sublata cæremonia, remãsit qđ ad mores pertinet. Nos enim ne offendamus in id, quod vetat Apostolus, ne videamur obseruare cũ Iudęis dies, annos, & tempora, non iam ipsa tempora, sed res, quarum illa signa sunt, obseruamus: Repudiamus cum illo temporum obseruationẽ, interea tamen temporalium signorum intelligẽtiam, cum eodem apostolo, sicut Augustinus quoque scribit, retinemus.

Sabbati pceptum ad cæremonias & ad mores ptinet. Exodi 31.

Galatas 4.

Aug. cont. Adimantũ cap. 16.

Triplicem autem habebat Sabbatum Iudæorũ significationem: Vnam, quę ad mores pertinet, cessationem à peccatis, & ab ijs omnibus, quæ sunt impedimẽto, quo minus aliquis ex toto corde diligere Deum, & colere possit: Aliam, quę ad allegoriam: quietẽ Christi corporis in sepulchro: Tertiam quę ad anagogen, ęternam requiem in cœlo. Ac primum quidem, illud pręceptum nobis modis omnibus obseruandum est, vt quiescamus peruersè agere. Secundum expletum iam est in Christo. Tertium expectatur & speratur à nobis, vt liberati de corpore mortis huius, ac solu tigraui peccatorum onere, quo premimur in hoc mundo, post multas tribulationes & angustias, post varios exantlatos labores, quo caput nostrũ Christus pręcessit, ingrediamur & nos in requiẽ illam, in qua Sabbatum est ex Sabbato, Sabbatum

Sabbati Iudaici signi ficatio.

Esaiæ 1. Rom. 7.

Hebr. 4. Esaiæ 66. Esaiæ 58.

CAP. XIX.

delicatum & sanctum Domino. Cùm igitur figuræ succesſerit veritas, quodque fuerat externa Sabbati obſeruatione ſignificatum, Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum & ſiti & inedia, & multis moleſtijs, grauiſimisque corporis cruciatibus, quos vltrò noſtra cauſa pertulit, vehementer fatigatũ, ad extremum acerbiſsima, turpiſsimaque morte confectum, die ſeptimo tandem in ſepulchro quieturum, id re ipſa ſit expletum: nihil fuit neceſſe figuram deinceps amplius obſeruari. Sicut enim adueniente Sole ceſſat vmbra, ſic adueniente veritate, ceſſare debet figura. Itaque ſeptimus dies in octauum eſt mutatus: Nam pro Sabbato, diem feriatum agimus eum, qui proximè Sabbatum ſequitur. Mutatus eſt autem Apoſtolorum auctoritate, ne quid habere commune cum Iudæis videremur. Quemadmodum eorundem auctoritate conſtitutum eſt, ſi quis æquinoctium vernale ſanctæ Paſchæ diem cum Iudęis celebraret, Epiſcopus aut Presbyter, vt abijceretur. Quin & illud cautum eſſe videtur, quamdiu durabat ſacerdotium Iudæorum, vt qui miniſterio reconciliationis Apoſtolorum temporibus fungebantur, non ſacerdotes, verùm Presbyteri tantùm vocarentur. Quod etiam deinceps diligenter ſancti Patres cauerunt ſemper, ne quid Chriſtiani Catholici, non modò cum Iudęis, ſed ne cum hæreticis quidem haberent commune. Sic Ioannes Chryſoſtomus, grauiter eos reprehendit, qui ieiunarent iiſdem diebus, quibus à Iudæis ſolenniter ieiunabatur. Sic in Epheſino Concilio, cùm Neſtorius Chriſtotocõ, nõ aũt Theotocon eſſe Mariá virginẽ aſſeueraret, ſub anathematis pœna fuiſſe legimus interdi-

Sabbatum mutatum.

Canone 8.

Paſchæ celebratio ab Apoſtolis.

Iuſtinus apol. 2. pro chriſtianis

Chry. to. 3. aduerſus Iudæos oratione 1.

terdictũ, ne quis eam Christotocon auderet appelCAP.
lare: Non quòd hoc nomine rectè vocari non po-XXI.
tuerit aut posit, sed quòd obuiandum errori putauerunt, quo Nestorius purum hominem Christum, nõ autem Deum & hominem peperisse Mariam virginem contendebat. Sic in Toletano quoque quarto, propter vitandum schismatis scãdalum, vel hęretici dogmatis vsum, decretum est, vt simpla teneretur baptismi mersio: ne viderentur, qui tertiò mergunt, hæreticorum approbare assertionem, dum sequuntur & morem.

Quòd aũt in octauũ & non in aliũ, dies hic mutatus est, ꝓptereà factũ est, quòd is præ cæteris multis est Dei beneficijs insignis: cuius pręconia, post Iustinũ & Euse. Emissenũ, Leo Põtifex his verbis recenset: Tantis est, inquit, hæc dies diuinarũ dispensationũ mysterijs consecrata, vt quicquid à domino est insignius institutũ, in huius diei dignitate sit gestum. In hac mundus sumpsit exordium, in hac per Christi resurrectionẽ & mors interitũ, & vita sumpsit initium: in hac apostoli à domino prædicandi omnibus Gẽtibus Euãgelij tũbam sumunt, & inferendum vniuerso mundo sacramentum regenerationis accipiunt: In hac, sicut beatus Ioannes Euangelista testatur, cùm congregatis in vnum discipulis, clausis ianuis ad eos Dominꝰ introijsset, insufflauit & dixit: Accipite Spiritum sanctum. In hac denique promissus à Domino Spiritus sanctus aduenit. Tot igitur beneficia cùm hoc die acceperimus, quem vocant Euangelistæ vnam siue primam Sabbati, meritò recolendis illis diligentiùs eum assignauit Ecclesia. Magnum fuit beneficium, quòd creati sumus, qui non

Dominicus dies.

Hom. 7. de pascha.

Leo ep. 81.

Dominicæ diei benefi cia.

Mar. 16. & Matth 28.

Iust. apol. 2. pro christianis.

Ioan. 20. Actor. 2.

Sabbati vna seu prima, est dies resurrectiõis Christi.

eramus, sed multò magis illud, quòd restituti sumus qui perieramus, per eum ipsum, per quem creati sumus, Dominum nostrum Iesum Christum. Quapropter meritò diem hunc celebramus, meritò dominicum appellamus, in quo verè se Dominus Christus declarauit: non solùm quando per eum totus hic orbis ex nihilo creatus est, verùm etiam quando resurgens ex mortuis, manifestum fecit omnibus, quòd potestatem haberet ponendi animam suam, & sumendi eam. Meritò cantat in eo chorus Ecclesiasticus: Hæc est dies, quam fecit Dominus. Multa præclara scribuntur in Concilio Parisiensi de obseruatione diei Dominicæ, in nouissima conciliorum æditione.

Sabbatum cur diē dominicū vocitemus.

Tom. 3. li. 1 cap. 5.

Est quidem ita, quod nullo non die, quin potiùs nulla non hora, nullo non temporis momento vacandum nobis esset tantorum Dei beneficiorū contemplationi, ad quam ipse nos inuitat, dicēs: Vacate & videte, quoniam ego sum Deus: vacate à curis & seculi negotijs, & in sancto ocio & quiete videte, quòd ego sum, qui creaui vos: ego sum, qui, cùm vitio vestro, quòd eratis per me creati, perdidissetis, dato p vobis in mortem filio meo, denuò per eum vos quasi creaui, vt iam in filio meo sitis noua creatura: & sicut portastis quondā imaginem terreni, ita nunc portetis imaginē cœlestis hominis, neque sitis iam deinceps Adæ filij, sed sitis mei filij, sitis & vocemini filij Dei, fratres autem & cohęredes Christi. Hęc tanta beneficia, per me vobis multis quidem offensionibus, nullis autem vestris meritis præcedentibus præstita, vobiscum recogitate, & à quo tantopere vos esse dilectos videtis, me vicissim ex toto corde vestro dili-

Psalm. 117. Psalm. 45.

Festi dies cur instituti.

Ioan. 10.

Gala 6. 1. Cor 15

diligite. Quod igitur à nobis exigit ipse dominus qui nos etiam nõ laborantes & oneratos ad se venire iubet, quòd in eo simus animabus nostris requiem inuenturi, hoc nobis nunquàm non faciendũ, ac ne respirandum quidem toties, quoties illius esset reminiscendum. Nihil aliud mentem nostram cogitare, nihil aliud linguam sonare, nõ alio cunctas animi nostri vires, & sensus nostros omnes oportuit referri, quàm ad videndũ & cõtẽplandũ Deũ tã beneficũ, tam liberalẽ, tam nostri amantẽ, qui proprio filio suo nõ pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum. Cæterum tale Sabbatum celebrare, sic totos Dei, & beneficiorum eius contemplationi vacare, non est huius seculi, non est huius corporis, quod corrumpitur, quod aggrauat animam, quod deprimit sensum, ea quæ sursum sunt cogitare volẽtem: haud aliter, quàm si quis paserculum pede alligatum, in sublime se tollere cupientem in terram funiculo detrahat. Sabbatismus hic, siue vacatio hæc, & requies, non huius peregrinationis, sed cœlestis erit illius patriæ. Nam in hac quidem peregrinatione, non est quisquam tãta firmitate animi prẽditus, tanto virtutis robore munitus, tamque sibi admirabiliter & inuictè constans, qui non aliquo lapsu aliquandò, aliquoque deflexu ad carnem & carnis desideria protrahatur, quem nulla vnquam animi affectio, nullus cupiditatum motus perturbet: vt in vna illa Dei consideratione perpetuò consistere humanæ menti datum non sit: quàm sæpè cum Deo rationem omnem habere meditantem, terrenæ istæ induuiæ de cœlo ipso deducũt, atque eijciunt: ac fidei complexu

Matth. 11.

Rom. 8.
Sapien. 9.

in Christo Iesu hærere cupiétem, proturbant inde tamen, diuelluntque à beata cura, & ad inquinatas & sordidas cogitationes detrahunt. Cùm nec Cyniphes Aegyptijs perinde molestę fuerint subitò in oculos eorũ incursantes, & quoties abactæ fuerant, iterum atque iterùm recurrentes, quàm sunt sæpè nobis molestæ seculi curæ, carnisque nostræ desideria, quibus non possumus quandoque non à Dei contemplatione auocari.

Seculi curę cyniphibus Aegiptiorũ similes. Exod. 8.

Heb. 2. Non ignorauit hoc, qui vt misericors fieret, ac fidelis pro nobis Pontifex ad Deum, ad impetrandam delictorum nostrorum veniam, per omnia similis nobis fieri dignatus est, ac omnes infirmitates nostras (quæ modò peccatum non importarent) assumpsit. Quamobrem quasi digito commonstrare contentus, quo nobis contendendũ est, non tá exactè Sabbatum hoc sempiternũ, hoc est, perpetuam animi trãquillitatem, ac in se, suisque beneficijs contemplandis vacationem à nobis exigit, vt non auocari nos quandoque ab eo, vel corporis nostri, vel eorũ, qui nobis aut sanguine coniuncti, aut quocunque tandem alio necessitudinis genere sunt deuincti, cura & solicitudine, sine aliqua sui grauiore offensione patiatur. Quamobrem nõ imperauit, quod à nobis minimè præstari posse videbat: sed, optandum, inquit, foret, vt ab omni aliarum rerum cura, solicitudineque remoti, soli numinis mei contemplationi vacaretis, in eaque perpetuo mentem vestrá omnem defixam haberetis: Quoniã verò carnem nostram, peccati tamen expertem indutus, quæ sit illius fragilitas didici, non exigo quod præstare non potestis: Est aliquo prodire tenus, si nó

Sabbatum quomodo sanctificãdũ

datur

datur vltra: Prima sequẽtem, eiam in secundis & tertijs consistere honestum est. Nõ semper vobis est ocium, animum ad ea, quę sunt pietatis, colligendi: non potestis hymnis, precationibus, sacræ doctrinę, sacrificijs, eleemosynis, & id genus alijs exercitamentis, quę fidem & charitatem excitãt, toti perpetuò vacare, vt sic vos me ex toto corde, ex tota anima, ex omnibus viribus vestris diligere declaretis: saltem quotidie sepositum tempus aliquod ad ista habeatis: Sin & hoc difficile est, saltem septimum quemque diem ijs rebus proprie dicetis. Scio quod nõ omninò est sui iuris maritus, aliquam sui partem debet vxori: nòn est sui iuris & vxor, aliquam sui partem debet marito: neuter vt vacare mihi semper totus queat, dum in diuersas vterque curas distrahitur: quomodo socero, socrui, quomodo cęteris affinibus, quomodo coniugi ac liberis satisfaciat: vnde victum indies crescenti familiæ suppeditet, vnde dotẽ euincat. Nõ prohibeo matrimonij legitimũ vsum, nõ piam, minimeque anxiam de seipso cuique, deq; liberis ac domesticis sustẽtãdis solicitudinẽ. Licet vobis qui matrimonio iũcti estis, liberis procreãdis operam dare: licet agros, licet vineas colere, licet manib⁹ operari, licet artificio victũ quęrere: nihil ea me res offenderit: non propterea violatum esse præceptum meum existimabo, de diligẽdo me ex toto corde, ex tota mente, ex omnibus viribus vestris: modò ne sic in harum rerum solicitudine toti sitis occupati, vt vos mei, cui debetis omnia, capiat obliuio. Potestis etiam in medijs laboribus vestris mei meminisse: potestis meum non manuũ vestrarũ beneficiũ agnoscere, si quid rectè pro-

processerit: potestis mihi semper gratias agere. Cæterùm ad recolenda diligẽtius beneficia mea, ad cultum, qui mihi debetur, præstandum, si vacare semper non potestis, tempus tamen aliquod ad eam rem sepositum habetote. Sex dies consumatis, licet in ijs, quæ ad liberorum procreationem, quæ ad eorum sustentationem, quæ ad rem vestram familiarem tuendam pertinere videbũtur, saltem septimum quemque diem, vel si qui sunt alij non ita multi festi dies, mihi totos dicetis: vt in ijs à mutuo congressu, & ab alijs quibuscunque curis vobis temperetis: quò magis defecatis animis sacris precibus, ac cœlestium rerum meditationi vacare queatis. Hoc si feceritis, erit mihi satisfactum.

Sex dies operaberis.

Quãobrẽ vel ex hoc præcepto satis liquet, quod anteà quoque dictum est, nihil nobis impossibile Deum præcepisse: nec exigere, vt mandatum de se ex toto corde diligendo ita iugiter impleamus, vt curis omnibus alijs reiectis, in illo contemplãdo, ac omni pietatis genere colendo, perpetuò mentes cogitationesque nostras occupatas habeamus: Saltem præstemus aliquando, quod præstari iugiter à fragilitate nostra non potest: saltem dies, huic rei propter imbecillitatem nostram peculiariter dicatos, obseruemus: Denique vel semel in vita saltem, conuertamur ad Dominum Deum nostrum in toto corde nostro, neque Deum aliquem alienum occupare deinceps cor nostrum patiamur: siue is Deus venter sit, siue Mammona, siue quocunque tandem alio nomine vocetur. Si sic conuersi, nec à Deo nostro post eiusmodi conuersionem auersi posteà, migrauerimus

ex

ex hac vita: etiam si per omne vitæ præteritæ tẽpus deos alienos coluissemus, si ventri atque ijs, quæ sub ventre sunt, si auaritię, si quibuscunque vitijs alijs mancipati fuissemus, nihil nos ea res impediet, quò minus æterna gaudia consequamur: illius gratia & misericordia, qui dixit: Quacunque hora ingemueris, saluus eris: vel eo ipso tẽpore ille nos impleuisse interpretabitur, quod â se de diligendo se mandatum nobis datum est: Vt vel ex hoc perspicuũ cuiuis esse queat, falsum esse, quod à blasphemis istis dicitur, præceptum hoc ab homine Christiano expleri nõ posse. Perpetuum Sabbatum fatendum est â nobis obseruari non posse, verùm vt semel in hebdomada, vel semel in anno, vel semel in vita tantum obseruemus, adiuuante spiritu infirmitatem nostram, non est nobis impossibile. Cæterum sempiterni iugisque Sabbati obseruatio non exigitur à nobis in hac peregrinatione nostra: cum ventum erit ad cœlestem patriam, ad manentem illam ciuitatem, quam futuram inquirimus, ibi Sabbatum erit ex Sabbato, ibi requies erit sempiterna, ibi vacabimus, & videbimus, & amabimus: & amabimus & laudabimus absque vllo fastidio, absque vlla fatigatione, eum, qui & legis, & desiderium nostrorum finis est Dominum Deum nostrum: vt sit Deus omnia in omnibus, quemadmodum ab Apostolo scriptum est: & inter eos numerabimur, de quibus in Psalmo dicitur: Beati qui habitant in domo tua Domine: in secula seculorum laudabunt te.

Fzech. 18.

Hebr. 13.
Psalm. 66.
Psalm. 45.

1. Cor. 15.
Psalm. 83.

Videmus igitur iam, quid sibi velit præceptum hoc de sanctificando Sabbato. Quod expediret qui-

quidem iuge vt esset, verùm infirmitati nostræ largitur hoc Deus, vt qui cunctos nō posse videmur, certos tamen dies obseruemus, quos sanctificemus, hoc est, in sanctis operibus transigamus, nec vllis Deo parum dignis actionibus prophanemus. Quæ autem sint sancta ista opera, in quibus dies festos transigere nos oportet, ex Agathensi concilio discimus: In quo cunctis præcipitur, vt populus Missas die dominico totas audiat, nec ante benedictionem sacerdotis egredi præsumat. Apostolorum quoque canonibus cautum est, vt communione priuentur, qui solennibus sacris non perseuerauerint in oratione, vsque dum Missa peragitur: quo tempore conuenire etiam ad Ecclesiam, & scripturas Apostolorum ac Euangelium audire iubentur. Hoc est igitur sanctificare Sabbatum, sacrificijs, concionibus, & alijs diuinis officijs, non corpore magis quàm animo interesse. Nam si mens peregrinata fuerit, nihil profuerit, si quis corpore pręsens adsit: illam itaque tūc Deo maximè vacare, beneficia illius recolere, & pro illis gratias agere oportet. Atque hæc est causa, quamobrem alijs operibus omnibus tū interdicitur: non quòd per se malum sit arare, seminare, rem familiarem curare: sed quòd quæ potiora sunt, ijs vt rectius vacari queat, ab alijs operibus abstinendum est, ne quid contemplationi nostrę impedimenti adferant: Maximè verò abstinendum tum est ab omni opere seruili. Nulla autem grauior est seruitus, quàm sit peccatum. Quare si quid per dies reliquos peccatū est, recogitare debemus in amaritudine, cum dies festus aduenerit, & omnia facere, vt recōciliari Deo possimus, atque

Festorum opera.

Canon. 47

Missę ad finem inter manēdnm

Cano. 10.

Festa quomodo celebranda.

Peccatum grauiss. seruitus.

atque ab omni deinceps peccato cauere: ita vt neque ventri seruiamus, neque mãmonę, neque cuiquam alij vitio. Nam qualia nunc à multis Sabbata celebrãtur, non sanctificari, sed prophanari videntur: Neque enim ad potationes, ad choreas, ad luxus instituta sunt Sabbata: cùm rectè scriptum sit ab Augustino: Melius est arare, quàm saltare. Cuius etiam alio loco verba sunt hęc: Obserua diem Sabbati non carnaliter, nõ Iudaicis delicijs, quiocio abutuntur ad nequitiã. Melius vtique tota die foderant, quàm tota die saltarent. Et alio loco: Quanto melius fœminę eorum lanam facerent, quàm illo die in neomenijs saltarent. Nulla sunt opera magis seruilia, quam sint hęc: Sed vt tantò tranquilliori mente contemplando Deo, & beneficijs eius recolendis vacare queamus. Quamobrem ab ijs, quę verè seruilia sunt opera, semper abstinere oportet.

August. in Psal. 91.

August. in Psalm. 32. Tract 3. in Ioan.

Cęterùm labores manuum fieri quãdoque possunt, etiam die festo, si vel necessitas euidens postulet: sicut Dominum excusasse legimus discipulos euellentes spicas in Sabbato: vel Ecclesię commodum: sicut in Euãgelio Sacerdotes fecisse dicuntur omnia, quę erant necessaria in templo, in die Sabbati: vel proximi vtilitas, sicut dominus curauit in die Sabbati habentem manum aridã, & Iudęos, qui factũ id reprehẽderãt, confutauit exẽplo adducto de oue: vel superioris auctoritas: sicut idem pręcepit Iudęis, vt circũciderẽt in die Sabbati. Extra hos casus si quis manibus laborauerit, trãsgressi pręcepti de sanctificãdo Sabbato reꝰ erit. Euse. Alexã. eos, qui pauperũ operas die dominico cõducere, beneuolẽtię & eleemosynę loco ponebant,

Festis an laborare liceat.

Matth. 12.

Ibidem.

Ioan. 7.

nebant obiurgans, grauiter eos peccare dicit. Nemo, inquit, qui aliena rapiat, & pauperi impertiat mercedem accipiet: sic tu diem Dei ne fureris, ne eum pauperi tribuens, mercede careas. Vis pauperem adiuuare? ne diem Dei eripias, sed diem tuum illi præbe, cum tui serui, tuique mercenarij, atque adeò boues tui operas tibi dãt, tũc pauperibus opem feras: sin autem quiete eos priuaueris, vt eis præbeas, scit Deus cuius sit labor. Ne mãdatum Dei transeas, ne scripturam audire desinas, ne furto diem Dei tollas, ne quiete domini mercenarios, & seruos tuos spolies. Vixit autẽ Euseb. hic Alexãdrinus ante mille trecẽtos annos.

Prosper Aquitanicus: Qui votum, inquit, vouẽtes sese offerũt Deo, eiusque verbo vacãtes, spiritale Sabbatũ obseruant, vt Maria quæ meliorem partem elegit: à quo declinantes in strangulatione, dum mundanis curis innodantur, morsu pestifero tertiæ plagæ Aegyptiorum læduntur in anima. Ex quibus verbis etiam illos venire contra præceptum hoc de Sabbato sanctificando manifestum est, qui cum semel Deo se deuouerint, primam fidem irritam facientes, matrimonium contrahunt: cuius generis sunt Sacerdotes & monachi: quibus nõ propterea à nuptijs interdictũ est, quòd malæ sint nuptiæ, sed quod cum perpetuum illis Sabbatum obseruandum, & iugè sacrificium sit offerendũ, ac in lege Domini die noctesque meditandum, abstinendũ est eis ab ijs omnibus, per quę possint à continua Sabbati obseruatione auocari.

Prosp. Part. 1. de promissis & prædictionibus c 36. Luc. 10.

Sacerdotes vel Monachi matrimonium contrahentes nõ sanctificant Sabbatum

(∴)

De

De Quarto præcepto.

CAPVT XX.

EDocti sumus in prima tabula, quemadmodum diligere, pieque colere Deum, & ea fugere, quæ à vero ipsius cultu auocare possent, oporteat: In posteriore, quomodo sit proximus diligendus, docemur. Proximum autem existimare debemus omnem hominem: sicut præter alios à Basilio quoque legimus annotatum. Siquidē omnes inuicem proximi sumus, omnes cognati, fratres omnes, ex eodem patre prognati sumus omnes. Si spiritualē quæris, pater noster ille est, quē vno ore inuocātes dicimus omnes: Pater noster, qui es in cœlis. Sin autem terrenam quæris originem, Pater noster Adam, mater nostra terra est: ex eodem luto fabricati sumus omnes. Itaque natura fratres sumus secundum carnem: sed & secundum spiritum fratres nati, vel potius regenerati sumus: eundem à primo homine sanguinem ducimus, eandem à Domino gratiam accipimus.

Proximus quis.

Basil. in Psal 14.

Matth. 6.

Philip. 2.

Quę cùm ita sint, non ea, quæ nostra sunt singuli, sed ea, quæ sunt aliorum considerare: nō quod nobis ipsis, verùm quod multis est vtile, quærere debemus. Reputet homo secum, nomē suum vnde traxerit: ab humo vtique, quæ nihil cuiquā accipit, sed omnia largitur omnibus, non hominibus modò, verùm & brutis: dum in vsum omniū animantium diuersos fructus ministrat. Inde appellata humanitas, specialis & domestica virtus: quā vel ipsa nos docere debet nostri corporis forma, mēbrorūq; vsus. Nā & nos omnes vnū corpus sumus in Christo, singuli autē alter alterius mēbra. Sicut igitur ipsa pro se inuicē solicita sunt mēbra, ac

Homo vnde dictus. Lact. lib 2. cap. 11 de origine erroris.

Humanitas

1. Cor. 10. 12

CAP. XX.

ac non modô non lædit vnum alterũ, verumetiá ꝑ virili ſua ſuccurrere læſo cõatur: ſic & nos alterũ pro altero ſolicitos eſse, ac quoties neceſsitas poſtulat, inuicem ſubuenire oportet.

Omnes itaque diligendi ſunt: ſed quoniam copiæ ſingulorũ paruę ſunt, eorum autem, qui ijs egẽt, infinita eſt multitudo, delectus habendus eſt eorum, quibus benignè facias. Nam vt quiſque nobis fuerit coniunctiſsimus, ita plurimum eſt in eum benignitatis conferendum. Quapropter hâc probandam eſse putat liberalitatẽ Ambroſius, vt proximos ſeminis tui ne deſpicias, ſi egere cognoſcas: Melius eſt enim, inquit, vt ipſe ſubuenias tuis, quibus pudor eſt ab alijs ſumptum depoſcere, aut alicui poſtulare ſubſidium neceſsitati. Paulus quoque: Si quis, inquit, ſuorum, & maximè domeſticorum curam non habet, fidem negauit, & eſt infideli deterior. Inter ſuos autem & domeſticos iure ſuo primum locũ ſibi parẽtes vendicant, per quos factum eſt, vt lucem hanc aſpiceremus. In hos ergò cũm primis nos eſse beneficos oportet, vt gratos nos, quæ ab illis accepimus, beneficiorum eſse declaremus. Et hoc eſt quod prẽcipit Dominus, dicens: Honora patrem tuum & matrẽ tuam, vt ſis lõgæuus ſuper terram, quam dominus Deus dabit tibi. Quo quidem præcepto, non ſolũ vt parentes debita veneratione proſequamur, & eorum dictis ſimus audiẽtes, admonemur: verùm etiam, ſi quibus rebus opus habuerint, vt illis benignè ſuppeditemus, & eos viciſsim alamus, quo rũ cura ſingulari nutriti ſum⁹ & educati, iubemur. Honos enim in ſcripturis, quod annotauit etiam Hierõ. nõ ille ſolũ intelligitur, qui in ſalutationibus

Benignitatis ratio.

Amb. lib. 1 offic ca 30

1. Tim. 5.

Domeſticorum ratio habenda, quique eo nomine intelligantur

Honos & honorare,

bus

bus & officijs deferendis, verũ & ille, qui cõsistit in eleemosynis ac munerũ oblationibus, vt honorare sit idẽ, qd liberalitate prosequi. Sic in Prouerbijs legimus: Honora Dominũ de tua substantia: Et apud Tobiã: Cũ ex his quibus honoratus fuerat à Rege, habuisset decẽ talenta. Et apud Paulũ: Viduas honora, quæ verè viduæ sunt. Ac pauló post: Qui benè pręsũt presbyteri, duplici honore digni habeãtur: hoc est, nõ solũ illis debita veneratio præstari, verumetiam vitæ necessaria debent suppeditari.

Hier. in Mat ca. 15. & in li. de monogamia ad Gerontiam. Tob 1. 1 Tim. 5.

Parentũ autem nomine, non ij solùm accipiendi sunt, ex quibus prognati secundum carnem sumus, verumetiam omnes qui præsunt: siue sint Pastores & Episcopi, siue Reges & Principes, aut quicunque tandẽ alius Magistratus: Omnis enim potestas à Deo est: & qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit. Quamobrem vtrique potestati duplex hic honos debetur, & venerationis & subsidij. Cui tributũ, tributũ, dicit Paulus: cui vectigal, vectigal: cui timorẽ, timorẽ: cui honorẽ, honorẽ: nemini quicquã debeatis, nisi vt inuicẽ diligatis.

Parentes qui. Rom. 13. Ibidem.

Peccant igitur contra præceptũ hoc, qui vel decimas negãt Episcopis & Pastoribus, vel tributis & vectigalibus Principes suos fraudãt, vel vtrisq; dicto audẽtes nõ sunt: cũ etiã illis discolis obedire Petrus iubeat. Magis etiã peccãt, qui nõ ipsi modò non honorant, verùm & alios ab honorandis illis auocant: dum illos iudicant, à quibus ipsos iudicatos oportuit, dum eorum existimationi detrahũt: dũ falsis etiam plerũque criminationibus famã eorum proscindunt & lacerãt, dum quicquid ab illis statuitur, id secus interpretantur, & quæ

1. Pet. 2. Galat. 6.

non intelligunt, ea sæpè reprehendũt: neque ferre possũt, si, qui cum potestate versantur, fuerint in aliquo delicto pręoccupati: cum si ipsi eodem loco essent, multo fortasse grauiora patrarent. Ferenda sunt à subditis, eorum qui præsunt errata: non est ab oue iudicandus pastor: diuino pleraque iudicio sunt reseruãda, Dominus enim est, cui stat aut cadit.

Pastor ab oue iudicãdus non est Rom. 14.

Multo grauissimè verò peccant contra præceptum hoc, qui eos, ex quibus interrogare sunt iussi, de semitis antiquis, cum ipsi contemnunt, tum in aliorum cõtemptum adducere conantur, quicquid sancitum ab illis, & tot seculorum vsu in Ecclesia Dei receptum est & approbatum, id vno traditionum humanarum nomine reijciendum esse docent, sanctos patres omnes pro nihilo ducunt, sibijpsis nihil non tribuunt, illis contrà nihil non detrahunt. Rident ieiunia, rident vota, rident sacrificia, quin & ipsa ludibrio sunt sacramenta. Denique quæcunque mille quingẽtis annis & deinceps, per Apostolos, & eorũ successores, & per œcumenica concilia piè sunt instituta, cachinnis omnia prosequũtur. Atqui non ita nos docet scriptura: Interroga, inquit, patrem tuum, & annunciabit tibi: maiores tuos, & dicent tibi. Ne transgrediaris terminos, quos posuerunt patres tui. Qui dissipat sepem, mordebit eum coluber. Quàm grauiter autem istos momordit coluber, qui dissipare sepem, hoc est, omnia Ecclesiæ dogmata, omnes institutiones, ab Apostolis & Apostolicis viris fundatas, cõuellere sunt & labefactare conati, qui pleraque nõ aliã obcausam cõtemnũt & reijciunt, quàm quòd ita sunt à sanctis

Deut. 32.

Prouer. 22 Eccle. 10. Dissipãtes sepẽ mordit coluber

Patribus,

Patribus, quamuis summa ratione, cõstituta. Ver- CAP.
bi gratia: Visum est Patribus, & ab ipsis etiam A- XX.
postolis institutum, vt sextis ferijs à carnibus ab- Ieiunij sex
stineretur, quò grata fieret eius rei recordatio, tę feriæ ra-
quomodo verbum caro pro nobis factum, sexta tio.
feria graue crucis pertulit supplicium, & mortem
acerbissimam oppetiuit. Illi in contemptum Pa-
trum, nulla prorsus necessitate cogente, eo die
carnibus vescuntur. Denique quicquid à sanctis
Patribus, quacunque tãdem de re, quamlibet piè
constitutum est, contra id omne pedibus & ma-
nibus obnixè venire conantur. Quid est, si hoc nõ
est grauissimè contra præceptum istud peccare,
quo patrem & matrem honorare iubemur? Audi
fili mi, dicit Spiritus Dei, disciplinam patris tui, Prou. 1.
& ne dimittas legem matris tuæ. Pater noster De- Pater no-
us est: huius disciplinã vt audiamus præcipit. Sed ster Deus.
nunquid hoc satis fuerit, si nos diligere Deum, si
præceptis eius obtemperare, si disciplinã eius au-
dire dicamus? Minimè gentium. Mater nostra Ec- Mater Ec-
clesia est: huius legem si dimiserimus, si morẽ illi clesia.
non gesserimus, si nos ab illius vnitate segregaue- Ab ea disce
rimus, frustrà nos audiuisse patris disciplinã glo- dentes à
riabimur. Erimus enim ij, quos vocat Propheta Christo dis
filios desertores: de quibus etiam alio loco scriptũ cedunt.
est: Filij alieni mentiti sunt mihi. Nam vt alia om- Esaiæ 30.
nia, sic hoc quoque præclarè Cyprianus: Ecclesia, Psalm 17.
inquit, est, quæ nos Deo seruat, quæ filios regno, Cypr. de
quos genuit assignat. Quisquis ab Ecclesia se- simplicita-
gregatus adulteræ iungitur, à promissis Ecclesiæ te Prælato
separatur, nec pertinet ad Christi præmia, qui re- torum.
linquit Ecclesiam Christi, alienus est, prophanus
est, hostis est. Hãbere iã non potest Deũ patrẽ, qui Matt. 18.

Ecclesiam nō habet matrem. Sicut igitur patrem nostrum Deum honoremus, vt suo matrem Ecclesiam honore non fraudemus. Sic patris nostri disciplinam audiamus, vt matris quoque legem ne dimittamus. Quam qui non audit, eum Deus haberi vult tanquam Ethnicum & Publicanum, non agnoscit eum pro filio, qui quam sibi sanguine suo mundatam copulauit, sponsę suæ Ecclesię non obtemperat, cuius contemptus ad patris cōtemptum redundat. Sic enim loquitur Deus: Qui vos audit, me audit: qui vos spernit, me spernit. Et ad Samuēlem: Non te spreuerūt, sed me, ne regnem super illos. Nūquàm à disciplina patris lex matris, nunqàm à lege matris disciplina patris dissidet. Non est Euangelium, vbi non est Ecclesia. Non est Ecclesia, vbi non est Euangelium. Nō quōd scriptura non haberi posit extra Ecclesiam, de qua Iudæos gloriatos, cuius testimonio Diabolum & membra eius hæreticos & schismaticos ita frequenter vsos legimus, vt eam, eiusque sanum intellectum sibi solis propriè vendicare conati fuerint. Sed quod viuum Euangelium ipsa est Ecclesia, extra quam pelles haberi, siue chartæ possunt, atramentum haberi potest, literæ siue characteres, quibus conscriptum est Euangelium, haberi possunt: cæterum ipsum Euangelium extra Ecclesiam non habetur, nec haberi potest. Quæ causa est, quod Apostoli Spiritu sancto pleni, cùm symbolum tradidissent, nusquam proposuerunt: credo sancta Biblia, aut sanctum Euangelium: sed credo, dixerunt, sanctam Ecclesiā. In ea sunt Biblia, in ea est Euāgeliū, in ea sanus est Euāgelij intellectus: quin ipsa potius est Euāgeliū scrip-

Matth. 18.

Lucæ 10.

1. Reg. 8.

Extra Ecclesiā scriptura haberi potest, intelligentia eius non.

Credo sāctā Ecclesiā docuerunt Apostoli.

2. Cor. 3.

scriptum non atramento, sed Spiritu Dei viui: nō in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus. Hoc est illud verbum Domini, quod Prophetam manere dixit in æternum: de quo Christus loquitur: Cœlum & terra transibunt, verba autem mea non transibunt: Nam quæ calamo sunt in charta scripta, transire possunt, possunt aliquo casu perire: quemadmodum libros legis Dei combustos legimus, quos tamen Esdras posteà, qui eo dem spiritu, quo antè scripti fuerant, plenus fuit, restituit, sicut Eusebius, Chrysostomus, Augustinus, Beda, & alij memoriæ prodiderunt. Quæ verò scripta sunt spiritu Dei viui, non in tabulis lapideis, vel in chartis papyraceis, aut pecorinis, verùm in tabulis cordis carnalibus, ea nulla ratione possunt interire. Quamobrem honoremus patrem nostrum Deum, honoremus & matrem nostram Ecclesiam: vtrique morem geramus, vtrique dicto simus audientes. Etenim cum Dei filio, carnem nostram induto, corpus vnum Ecclesia mater nostra facta est. Quare qui nō audit hāc, Deum non audit: Deo detrahit, quisquis illi detrahit: Si quidem duo sunt in carne vna, Christus & Ecclesia. Mentitur, quisquis audire se patris disciplinam iactat, si matris legem dimittit: nam nisi doctus à matre fuerit Ecclesia, quę patris disciplina sit, ignorabit. Teneamus igitur illā, quæ firma mētū est, & colūna veritatis, neque cuiusquā auctoritate nos ab ea auelli patiamur, quamlibet is sibi catus & prudens videatur, quamlibet etiam multa scripturarū proferat oracula, quæ non in legendo, sed in intelligendo consistunt. Satanæ sunt illæ vôces: deponite quicquid amaturæ

Esaiæ 40. Lucæ 21.

Libros legis Dei cō bustos Esdras restituit.

Euseb. in Chronicis. Chryso. in op. imperf. in Mat hom. 39. & hom 8. in epist. ad Hebr. Aug. de mirabil sacrę scrip. lib. 2. cap 33. Beda de ratione tēp. cap. 21. Ephes. 5.

CAP. XX.

Lutheri superba verba.

ſuppeditant Orthodoxi veteres Theologorum ſcholæ, auctoritas conciliorum & Pontificum, cõſenſus tot ſeculorum, ac totius populi Chriſtiani: nihil recipimus, niſi ſcripturas: ſed ſic vt penes nos ſolos ſit certa auctoritas interpretandi. Quod nos interpretamur, hoc ſenſit Spiritus ſanctus, quod adferunt alij quamuis magni, quamuis multi à ſpiritu Satanæ & alienata mente profectum eſt: Quod Orthodoxi docuerunt, quod auctoritas Eccleſiæ tradidit, quod populus Chriſtianus amplexus eſt, quod ſcholæ defendunt, exitiabile venenum eſt Satanæ: quod ego doceo ſpiritus eſt vitæ. Credite in ſcripturis nihil prorſus eſſe obſcuritatis, vel quòd egeat iudice: aut vt omnes cæcutiant, ego non cæcutio: nam conſcius mihi ſum me habere Spiritum Chriſti, quo poſſum de omnibus iudicare, nemo de me. Nolo iudicium, ſed requiro obſequium. Neque quenquã vel tantillum moueat multitudo, magnitudo, latitudo, profunditas, miracula, ſanctitas, Eccleſiæ ſanctorum: Omnes perierunt, ſi ſenſerũt vt ſcripſerunt: niſi qui fortè reſipuerunt ante ſupremum vitæ diem: Qui meis probationibus diffidunt, aut carent ſenſu communi, aut blaſphemiam committunt in Spiritum ſanctum. Et tamen per quod idolum hæc Satanas loquutus eſt, non continua quidem oratione, ſed ſparſim in multis locis, in illo omni impiæ doctrinæ genere referto libello, De ſeruo arbitrio, illud nunc

pro Deo colit magna pars Germaniæ:
Quod ille ſentit, Dei verbũ & purum Euangelium vocatur.

(.·.)

De

De quinto præcepto.

CAP. XXI.

QVemadmodum nihil est magis secundum naturam, quàm vt homo homini, quicunq; sit, ob eam ipsam tamen causam, quòd homo sit, consultum velit: sic ê contrario, detrahere aliquid alteri, violare alterum, & hominem hominis incõmodo suum augere commodum, magis est contra naturam, quàm mors, quàm paupertas, quàm dolor, quàm cætera quæ possint aut corpori accidere, aut rebus externis. Inter omnia autem incommoda, quæ per hominem homini possunt importari, multò grauissimum habetur, & longè facinus atrocissimum existimatur, si quis alicui lucis huius vsuram eripiat: si quem vita priuet. Quamobrem rectè primo loco Deus id prohibet, dicens: Non occides. Quod tamen interdictum non ita late patet, vt minimè nobis per id licere putemus, animalia terræ, volucres cœli, pisces maris, ac quæcunque tandem bruta animantia, quæ in vsum hominis creata sunt, occidere. Nam si quicquid viuit occidendum non est, viuunt & herbæ, viuunt & plantæ. Non ergo fas fuerit virgultum vellere, aut herbis etiam vesci. Cùm tamen disertis verbis scriptum sit: Omne quod mouetur & viuit, erit vobis in cibum: quasi olera virentia, tradidi vobis omnia: vt feras, & quascunque tandem bestias, & pecora non alio loco habere debeamus, quàm quo vel herbas, vel fructus alios. Cùm præsertim à Paulo quoque scriptum sit: Omne quod in macello venit, manducate. Tantum autem abest, vt bestias & pecora Deus occidi prohibuerit, ipsum etiá vt hominem occidi iusserit: idque in eiusdem li-

Præceptũ Non occides quatenùs se extendat.

Gene. 9.

1. Cor. 10. Cædes nõ omnis contra præceptum Dei

bri cap. mox sequēti: Qui percusserit, inquit, homi
Exodi 21. & 22. nē volēs occidere, morte moriatur. Et proximè in
sequēti: Maleficos nō patieris viuere. Et rursus in
Leuit. 24. Leuit. Qui percusserit & occiderit hominē, morte
Deute. 17. moriatur. Et in Deut. Qui supbierit nolēs obedire
Deut. 13. sacerdoti, ex decreto iudicis moriatur homo ille.

Quod ergò dicit hoc loco: Non occides, ad priuatos homines pertinere voluit. Nam sicut præ-
Ii 5. ca 3. cōst. apost. clarè scriptum est à Clemente: Non omnis cædes
Magistratibus licet occidere. in malis habenda est, sed solum illa prohibetur,
quæ innocenti infertur: iusta verò magistratibus reseruatur. Quare si qui magistratu fungun-
Deut 32. Prou. 8. tur, supplicium capitis de nocente sumpserint,
non ipsi hoc, sed ille facere videtur, qui dixit: Ego occidam, & viuere faciam. Ipse enim est, per quē
reges regnant, & legum conditores ista decernūt.
Rom. 13. Quid enim aliud est Rex, aut Iudex quicunque, quàm Dei minister, bonis in bonum? Si autem
malum feceris, inquit, Paulus, time: Non enim sine causa gladium portat. Dei enim minister est,
& vindex in iram ei, qui malè agit. Ipsius ministerio Deus plectit sontes, quos propterea vult occidi, vt vel metu adactus quisque, quod de non occidendo præceptum est, tantò diligentiùs obser-
Magistratus nō puniens sontes, homicida est. uet. Quamobrem non modò peccat Iudex, cùm de sonte pœnas sumit, verùmetiam si id facere intermittat, non minùs in vitio est, quàm ille ipse qui facinus patrauit, cuius causa mortis reus erat pronunciatus. Homicida est, quisquis iurisdictionem sibi datam habens, homicidam impunitum relinquit: de quo cùm debitas pœnas exegerit, non iam homicida, verùm Dei minister est, vindex in iram ei, qui malè agit. Itaque homici-

das

das, & sacrilegos, & fornicarios punire, non est effusio sanguinis, dicit Hieronymus, sed legum ministerium. Præclarè quidam dixit, quamuis Ethnicus: Sæuit in bonos, qui parcit malis. Impunitatis enim spes maxima est peccandi illecebra, qua furor hominum alitur effrenatus. Non igitur violati præcepti huius reus est iudex, si hominem occidi faciat, sed qui priuata sua & propria auctoritate occiderit hominem, is demùm violasse mandatum hoc existimandus est, non solùm si manu id faciat, verùmetiam si sit ex eorum numero, de quibus dicit scriptura: Filij hominum, dentes eorum, arma & sagittæ, & lingua eorum gladius acutus: Quare siue quis consiliũ det alicui, vt occidat, siue prouocet aliquem ad interficiendum, vel accusando proximum, vel detrahendo, siue quodcunq; præstet auxiliũ, aut assensum saltè suũ præbeat, reus erit huius præcepti violati. Siquidè digni sunt morte, nõ solũ qui faciunt, sed etiã qui cõsentiũt facientibus. Cõsentire aũt videtur & is, qui nõ obsistit si potest, cùm scriptũ sit: Erue eos qui ducũtur ad mortẽ, & qui trahũtur ad interitũ liberare ne cesses. Qui videt igitur fame morientẽ, neq; pascit, ipse occidisse iudicatur. Pasce fame morientem, dicit Ambrosius: Si non paueris, occidisti.

In ca. Hierem. 22.

Præcepti huius rei.

Psalm. 56.

Rom. 1.

Prou. 24.

Consentiẽti in alienũ periculum

Ac peccant quidem grauiter, qui corpus hominis occidunt, sed grauius etiam illi, qui animas in gehennam mittunt. De diabolo dicit Christus, quòd homicida erat ab initio. Atqui ille non gladio armatus, nõ ferro accinctus ad hominẽ venit. Verbum malum seminauit, inquit Augustinus, & occidit: Noli ergò putare te non esse homicidam, quando fratri tuo malè persuades. Graue genus

Homicidæ animarum

Ioan 8

Ang. tract. 42 in Ioan.

CAP. XXII.

genus id est homicidij, si quis oratione sua hominem ad peccandum inuitat, atque ita gehennę reum facit, si doctrinis varijs & peregrinis mentem alicuius abducere, & in aliud Euangelium transferre conatur ab eo, qui vocauit nos in gratiam Christi.

Malo exẽplo nocere, est homicidã esse

Graue est & illud homicidij genus, si quis vita sua contaminata corrumpit alios, dum sua in eos vitia infundit, ac plus etiam exemplo, quàm peccato nocet, si prę sertim sit ex eorum numero, quibus dictum est Matth. 5. Vos estis sal terræ, quod si sal euanuerit, in quo salietur? Vos estis lux mundi: Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, & glorificent Patrem vestrum, qui in cœlis est. Qui si præierint alijs flagitiosè viuendo, tot eos mortibus dignos esse scribit Gregorius, quot ad subditos suos, perditionis exempla transmittunt. Quamobrem tanto diligentius cauere eos oportet, vt non modò crimine, verùm etiam suspicione criminis vacare queant, quanto pluribus æternæ mortis auctores fiunt, cùm sua in illos vitia infundunt.

Greg in pastorali par te 3 ad monitione. 5

De sexto præcepto.

CAP. XXII.

Adulteriũ crimẽ grauissimum.

GRaue crimen est homicidium, sed non minus graue, quod sexto loco prohibet Deus: Non mœchaberis. Quamobrem non Romanorum modò, verùm & Hebræorum & Barbarorum legibus, in adulteros capitis pœna fuit constituta. Furti manifesti reum, quadrupli, nec manifesti, dupli pœna absoluebat, scelus adulterij securis expiabat. Apud Hebræos autem populi manibus lapidabatur, quòd id violasset, sine quo populus non

non esset. Nec hoc contenta legum seueritas illud etiã permisit, deprehensum adulteriũ, sine iudicio, sine legibus confodere, nimirum id maritali donans dolori, quod grauatim concedit vim à capite propellenti, quasi lędat atrocius, qui coniugem adimit, quàm qui vitam. Nunc, proh dolor, apud Christianos ludus ac iocus est adulterium. Qui semel furtum admisit, non audet faciem attollere, qui multis adulterijs nobilitatus est, principẽ inter alios sæpè locum obtinet. Atque adeò non pudet facti plerosque, vt glorientur etiam in malitia sua, lætentur cùm malè fecerint, & exultent in rebus pessimis. Si quis vestem sublegerit, in crucem agitur: si pudicitiam vxoris alien ę furatus, omni eam honestate spoliauerit, non modò nulla pœna, ciuilibus quidem legibus, dignus existimatur, verùmetiam idoneus ducitur, cui honores mandentur. In vxore tantùm crimen habetur adulterij, maritus etiam commendatiorem inde se fore persuasum habet. Quem tamen, sicut ab Augustino scriptum legimus, tantò puniri grauiùs oportuit, quantò magis ad eum pertinet & virtute vincere fœminam, & exemplo moderari. Caput mulieris est vir, itaque ducem illum, vxorem comitem esse decet. Quo diligentiùs illi cauendum est, ne illac eat viuendo, quâ timet, ne sequatur vxor imitando. Virum, sunt qui putent à virtute dictũ, quòd plus in eo, quàm in fœmina virtutis insit. Quod si ita est, æquum est, vt virtutis exemplo præeat vxori, neque quod illi nolit, sibi licere velit: prior ipse pręstet, quàm ab illa cõiugij fidem exigit.

Cæterùm adulterij siue mœchię nomen latius patet,

CAP. XXII.

Adulterium quomodo punitum olim. & eius nostro ęuo impunitas.

Psalmo 51. Prou. 2.

Augustꝰ de adulterinis nuptijs li. 2. ca. 2.

Peccatum virorum pœna maiore dignũ quàm mulierum

Vir vnde dictus.

Lact de opificio dei, cap. 12.

Mœchia quid.

patet. Quamobrem omnis illicitus concubitus hoc præcepto prohibetur. Licitus autem censetur solus ille, qui est inter matrimonio iunctos. Itaque rectè dictum est à Lactantio: Hoc præcepto non adulterare, non solum corrumpere aliorum matrimonium Deus prohibet: Quod etiam cõmuni Gentium iure damnatur: Verùm & prostitutis corporibus abstinere iubet. Ex quo manifestum est, eos errare, qui fornicationem eius generis peccatum esse negant, quod æternæ mortis reum hominem faciat. Quamuis enim leuius peccatum sit simplex fornicatio, quàm adulterium, vtrunque tamen coniunxit Apostolus, dicens: Fornicatores & adulteros iudicabit Deus. Et alio loco: Omnis fornicator, aut immundus, aut auarus, quod est idolorum seruitus, non habet hæreditatem in regno Christi & Dei. Nemo vos seducat inanibus verbis, propter hoc enim venit ira Dei in filios diffidentiæ. Et rursus in alia epistola, fornicationem inter alia carnis opera recensens: Prædico vobis, inquit, quoniam qui talia agunt, regnum Dei non consequentur. Certè quod peccatum excludit à regno Dei, mortis æternæ reum facit.

In Epitome diuinarum instit. cap. 4.

Fornicatio quale crimen.

Ephe. 13.

Ephe. 5.

Galatas 5.

Ridiculum autem est, quod hoc præcepto nõnulli sanciri putant, & confirmari legitimum coniugium. Qui si hoc dicerent, sancire Deum, vt à lege matrimonij coniuges nõ discedant, nêve quid indignum committant honestate temperantiaq; coniugali, ne illi rectè sentirent. Vult enim Deus, vt coniuges alter alteri coniugij fidem seruent inuiolatam. Cæterùm hoc isti persuadere velle videntur, præceptum hîc esse cunctis, vt vxores

ducant,

CAP. XXII.

Non mœchaberis, ad quos magis pertinet.

ducant, quæ scripturæ mens nunquam fuit. Nam quod ait Deus, non mœchaberis, non tam ad eos, qui cœlibem vitam agunt, quàm ad eos, qui matrimonio sunt irretiti, propriè dictum esse videtur. His præcipitur, vt inuicem sibi fidem seruent, vt thorum immaculatum custodiant, nêve maritus alicui præterquàm vxori, nevê vxor alicui præterquàm marito, sui corporis potestatem faciat. Ad vxorem autem ducendam nemo per hoc præceptum adigitur. Est quidem ita, quòd inter alias instituti matrimonij causas, & hæc recensetur: quod hac ratione facilius, & fornicationem, & quemuis alium illicitum concubitum effugere liceat. Sed si quis putat, vnicum hoc esse vitandæ fornicationis remedium, is à vero longè aberrat. Multa millia virginum, multæ myriades continẽtium fuerunt in Ecclesia, qui alijs, quàm contrahendi matrimonij remedijs vsi, pudicè & castè vitæ suæ tempus omne transegerunt. Scilicet quõd potuerunt tot seculis tot myriades hominũ, hoc nunc vix quemquam posse dicemus? Non est abbreuiata manus Domini: idem nunc Deus est, qui fuit semper: neque cœpit vnquam, nec idem esse desinet: æquè nunc potens, æquè nunc benignus est & misericors; Non exaruit fons ille bonitatis: æquè nunc etiam copiosus est, & redundans. Quãobrem qui negat rectè dici hodie, nos Dei auxilio adiutos, omnia posse, negat Euangelij vocem: Omnia possibilia sunt credenti: Omnia possum in eo, qui me confortat. Quamobrem sicut nemo prohibetur, ita nemo iubetur hoc præcepto, matrimoniũ contrahere: neq; se subducit vocatione sua contra Dei voluntatem, si quis vitam cœle-

Conscietia an possit seruari. Esaiæ 59.

Marci 9. Philip. 4.

cœlebem agere firmiter deliberatum habuerit.

Cœlibatus præstat cõiugio.

Quamuis enim, qui matrimonio iungit virginem suam, benè facit: tamen qui non iungit, melius facit. Ad id ergò, quòd melius est vocati sumus omnes: cùm per ipsum Christum dicentem: Qui potest, hoc est, qui vult capere, capiat: tum per Apostolum eius ad Corinthios scribentem: Volo autẽ omnes esse sicut meipsum: Hoc præcipuè tempore, quod cùm breue sit, etiam qui habent vxores, vult Apostolus eos esse, tanquàm non habentes: hoc est, vt neglectim eas habeant, & in Deo piè colendo potiùs occupati, quàm rei sint vxori mancipati. Quare vocati sumus ad ea, quæ sunt optima. Nam si Ethnicus ille dixit: Optimam vitę rationem elige, eam tibi iucundam reddet consuetudo: non est verisimile, non multò magis id voluisse Deum: qui nos ad perpetuum quendam sabbatismum vocasse videtur: Sed non ita tamen, vt non fecerit cuique potestatem, si dura illi videtur & difficilis perpetua continentia (sicut natura sua virtus omnis est difficilis) quin quod proximum est sequeretur. Prima sequentem, sicut anteà quoque diximus, honestum est in secundis & tertijs consistere. Quin optima sit virginalis castitas, proxima cœlibum continentia, nemo est tam peruerè improbus, qui negare audeat. Sed si cui vitæ genus hoc arduum videtur, bonum est & matrimonium inire: & secundas & tertias & quartas nuptias contrahere, malum non est: verùm ei, qui nulla se voti religione obstrinxit.

1. Cor. 7.

Matth. 19.

1. Cor. 7.

Plutarc. in li. de exilio

Cõtinẽtia an contra naturã sit.

Neque propterea Deum tentat, qui Dei fretus auxilio cœlibatum vouet: vt maximè verum sit, contra naturam eum niti. Siquidem si quis naturam

CAP. XXII.

ram ſpectet corruptam, & vitio primi parẽtis depraua-
tam, non modò carnis, verùm & oculorum, & honoris concupiſcentia, maximè ſecundum naturam eſt. Omnes enim natura & voluptate frui, & diuitijs affluere, & honoribus potiri cupiunt. Nunquid igitur non erit nitendum contra corruptam naturam hanc? nunquid Deum tentare putandus eſt, ſi quis fortiter ei fuerit reluctatus? Atqui hæc eſt militia noſtra: Militia enim eſt vita hominis ſuper terram. Quid aliud in baptiſmo factum eſt, quàm quòd Chriſto nomen dedimus, quàm quòd illi ſtipendia nos facturos, & contra omnem & carnis, & oculorum, & honoris concupiſcentiam fortiter eſſe pugnaturos nos obſtrinximus? Neque propterea deſpondere nos animum ſtatim oportet, ſi victi quandoque fuerimus. Vir fugiens, dixit ille, iterum pugnabit. Pręclarè Baſilius: Non angeli ſumus, inquit, ſed homines, & cadimus & reſurgimus, idque ſæpè eadem hora. Ambroſius verò contra eos, qui propter infirmitatẽ non eſſe putabant vouendam continentiam, ne quis fortè non præſtet quod vouiſſet: Ergo nemo militet, inquit, ne aliquando vincatur: nec pedis vtatur obſequio, qui gradiendi periculum reformidat: nec oculi intendat officio, qui concupiſcentiæ timet lapſum. Quid? ipſi coniuges, nunquid omnes caſtitatem obſeruant coniugalem? Etiam in ipſo coniugio adulterium committi poſſe, vel illa Xiſti ſententia ab Hieronymo & Auguſtino producta, nos docet: Adulter eſt in ſuam vxorem amator ardentior. Quàm multos autem reperire licet, quibus, quod eſſe debebat forni cationis remedium, peccati grauioris fit occaſio,

Iob. 7.

Baſ. in ho. de pœnit. Amb. li. 1. de viduis.

Matrimonium quomodo violetur.

Hier lib. 1. contra Iouinianum. Aug. li. 2. cõt. Iulian.

apud quos adulterium ludus & iocus est. Nunquid ideò malæ sunt nuptiæ? nunquid ab illis abstinendum est propterea, quod alteruter, aut vterque coniugum non raro illicito concubitu misceatur? Et certè cùm non dispar sit admissum, non par tamen culpa fuerit adulteri cœlibis, & coniugati. Nam quò sanctior est res coniugium, eo grauioris piaculi reus tenetur, qui rem tam sanctam adulterio temerauerit. Non propterea tamen nō est honorabile coniugium, & thorus immaculatus: non propterea peccat, si quis fidem suam coniugi obstringit, si corporis sui potestatem penes coniugem tantùm fore promittit: etiamsi nō paucos reperire liceat, qui quod promiserint, nō præstent. Quod si difficiliùs continet, qui coniugis vti commertio consueuit, si quo casu longius absit à coniuge, aut si non modico temporis interuallo, nullus illius propter diuturnam infirmitatem sit vsus: nunquid credendus erit Deum tentare, qui contra concupiscentiam à natura sibi insitam niti, ac ne quid contra fidem coniugi datá committat sui corporis potestatem alteri facere noluerit? Scilicet si istos audiemus, superstite coniuge, quandoquidem illius vsus esse non potest, ad secundas ac tertias aut quartas etiam nuptias transibit: ne si continere voluerit, Deum tentare videatur, contra naturam, quæ ab eo nobis indita est, nitendo. Quis non videt, quanta sit in his absurditas? Et tamen cati sibi videntur, qui hęc magno cum supercilio pronunciant: seque prudentiores esse deierauerint, quàm vel Apostolos ipsos, qui tam fuerunt rerum omnium imperiti, vt simulatq; Christū sequi cœperant, vxores relin-

que-

querent, neq; sui corporis potestatẽ deinceps illis vnquam facerent: vel eos, qui per mille quingẽtos annos illos sequuti sunt oẽs. Verùm huc istos cæcitatis & dementię perduxit mœchia spiritualis, quæ multò grauior est, quàm illa carnalis. Despondi vos vni viro virginem castam exhibere Christo, dicit Paulus: Per quem qui loquutus est, idem etiam per Prophetam multò antè dixerat: Et sponsabo te mihi in sempiternum, & sponsabo te mihi in iustitia, & in iudicio, & in misericordia, & miserationibus.

CAP. XXII.

Adulteriũ spirituale grauius, q̃ carnale.

2. Cor. 11.

Oseæ 2.

Sumus ergo sponsæ Christi, quodque stupendum maximè est, & omnes vna sponsa, & singuli singulę spõsę sumus. Hactenus aũt singuli Christi sponsæ sumus, quatenus illius vnius sponsæ sanctæ Catholicę & Apostolicæ Ecclesiæ membra sumus. Sponsus noster ille est, de quo scriptum est: Rex omnis terræ Deus: ipse sponsus noster totam tenet, quia totam emit. Vide autem quanti emerit, vt intelligas quid emerit. Quod pretium dedit? Empti estis, dicit Paulus, precio magno. Sed quódnam est illud pretium magnum? Ediſſerit hoc alius Apostolus, dicẽs: Nõ corruptibilibus auro & argento redempti estis, sed pretioso sanguine quasi agni immaculati Christi. Sanguinem ergo suum fudit: sanguinis sui pretio nos emit. Vbi fudit sanguinem suum? in passione cruci affixus, quam prædixit Propheta, dicens: Foderunt manus meas & pedes meos, dinumeraverunt omnia ossa mea. Diuiserunt sibi vestimenta mea, & super vestẽ meã miserunt sortẽ. Habet ergo vestẽ spõsus noster. Qualis ea fuerit, docet Ioannes, dicẽs, quòd erat desuper contexta per totũ.

Spõsę Christi sumus quomodo.

Psalm. 46.

1. Cor. 6.

1. Petri 1.

Psalmo 21.

Ioannis 19.

CAP. XXII.

Quid ea res, nisi charitatem? quid significat nisi vnitatem? Hanc tunicam non diuiserunt impij milites, Christi persequutores: intereà diuidunt Ecclesiam, qui volunt haberi Christiani. Cæterùm quisquis hanc diuidit, milites, qui Christum in crucem egerunt, impietate sua superat. Quisquis à toto, quisquis à sponsa Christi sancta Catholica Ecclesia semetipsum segregat, is à sponso quoque Christo, à quo tanto emptus fuit pretio, segregatus est, atque illius esse sponsa desinit, tantoque grauius mœchatur, quàm qui coniugio irretitus, alienum thorum inuadit, quantò maior est Christus, Deus & homo, quàm quiuis alius purus homo. De hoc genere mœchiæ scribit Clemens Presbyter Alexandrinus: Est autem adulterium, si quis relicta Ecclesiastica & vera cognitione, & de Deo persuasione, accedat ad falsam, quæ non conuenit, opinionem. Et eum sequutus Optatus, explicans illum locum: Cum mœchis particulam tuam ponebas: hæreticos dicit mœchos, & mœchas Ecclesias illorum, quas aspernatur & repudiat Christus in canticis canticorum. Quasi diceret: Quid mihi colligitis non necessarias? vna est dilecta mea, vna sponsa mea, vna columba mea: Catholica, in qua & vos cùm esse possetis, rebaptizãdo cum mœchis particulã habere voluistis. Quod pluribus etiam persequitur Theodoritus, in præfatione, quam scripsit in Cantica canticorum. Et Hieronymus Origenis interpretationem secutus, Ezechielem enarrans: Est & alia, inquit, fornicatio spiritualis, quando deserentes Ecclesiam hæreticis iungimur, & ædificamus lupanar nostrum in capite omnis viæ. Quibus præcipit sermo diuinus,

Vnitas Ecclesiæ, Christi incõsutili tunica significata.

Mœchia spiritualis. Clem. li. 6. stromatũ

Li 4. cõtra Parmenia.

Ho 7. & 8. in Ezech.

Hier. lib. 5. cap. 6.

Hier. 6.

CAP. XXII.

nus, State in vijs & querite semitas Domini sempiternas,& videte quæ sit via bona, & ambulate in ea:Mosi videlicet,Iesu, Iudicum, & Regum libris,Esaiaque & Hieremia,& alijs Prophetis. In omnibus viarum principijs fabricatur lupanar suum,qui ad peruersitatem doctrinæ, testimonijs male abutitur scripturarũ,& dicit:Hęc ait Esaias, hęc dicit Ozea,hoc loquutus est Moses,hæc Dani el.Et pulchrè, non in medijs vijs, nec in viarum terminis ponit lupanar suum,sed in principio. Si enim ad scientiam & profunda diuinorum venerit librorum,errare non potest. Et paucis interiectis: Quicquid de Hierusalem diximus, refert ad Ecclesiam,animasque credentium, quæ munera maritalia,aurum videlicet in sensu, argentum in eloquio,& vestimenta, quibus fœditas nostra ac turpitudo velatur, dant amatoribus suis,vel contrarijs fortitudinibus, vel magistris dogmatum peruersorum,quando asserunt,nihil nocere luxuriam,cibis omnibus indifferenter vtendum, quia ad hoc facti sunt vt sumantur,& cætera. Hanc fornicationem ita grauem esse dicit Hieron.vt exponens illum locũ:Et post te non erit fornicatio:collatione illius omnem deinceps fornicationem leuiorem existimari debere dicat. Vocant eiusmodi Prophetæ,mulieres adulteras,vocant & meretrices,sicut apud Hieremiam legimus: In omni colle sublimi, & sub omni ligno frõdoso tu prosternebaris meretrix. Hoc enim ingenio sunt, qui semel à Christo sponso nostro se diuiserunt,& sponsæ ipsius Ecclesię membra esse desierunt, vt quando semel ei fidem datam fefellerunt, eam subindè mutent, ac simul vt viderint collem aliquem

Ezech. 16. Quomodo hæretici in principio viarum fabricant lupanar suũ.

Hier. 2.

CAP. XXII.

Colli sublimis & lignũ frondosum quid.

Hæreticorum dogmata non sunt diuturna.

sublimem, aut lignum frondosum, hoc est, qui scientiæ habet opinionem, quæ inflat, quique verbis ornatis & amplius ea, quæ praua sentit, edisserere queat, statim illi adhæreant. Ex quo fit, vt nunc huic, nunc illi sectæ se tradant, dum nihil apud eos stabile est & diuturnum. Sed neque apud magistros eorum, sectarumq; Principes, cõstans est aliquid & perpetuum, cùm quotannis, & ritus & dogmata sua varient. Plerosque videre licuit, qui cùm nati vel renati potiùs fuissent Christiani, facti sunt Lutherani, deinde Sacramẽtarij, posteà temporis causa finxerunt se Lutheri de Eucharistia dogma, quamuis falsum amplecti, vt ne prorsus veritatem Christi corporis ex Eucharistia tollere videantur, ad extremum tamen, mortui sunt Sacramentarij. Alij verò Iconomachi, alij Anabaptistæ facti sunt, & subindè nouum aliquod dogma sequuti, nullus vt apud eos legitimus thorus, sed vagi sint concubitus. Ab hoc mœchiæ genere cumprimis cauendum est homini Christiano: cui persuasum esse debet, spem salutis in diuisione nullam esse. Quamobrem priùs omnia & facere & pati paratus esse debet, quàm vt ab Ecclesia, quam sibi sponsam Christus elegit, in cuius communione CHRISTI sponsa & ipse efficitur, se diuelli quacunque tandem ratione patiatur. Quin illud potiùs contendat & elaboret modis omnibus, ne vnquàm se à Sponso Christo separet, & fidem semel illi datam inuiolatam seruet, quò possit ad præmia, quæ Sponsis suis Christus pollicitus est, peruenire.

Ne verò durius alicui videatur, quod à nobis dictum

dictum est: Qui potest, hoc est, qui vult capere capiat: veterum orthodoxorum interpretationem hanc esse sciat. Nam & Gregorius Nazianzenus, & Ioannes Chrysostomus, sæpè scripturâ, posse pro velle, vsurpari docent. Libet autem Chrysostomi verba adscribere, qui enarrans illum Euangelij locum: Propterea non potuerunt credere: quia dixit Esaias: Non potuerunt, inquit, hoc est, noluerunt. Neque te admiratio capiat. Alibi enim inquit: Qui potest capere, capiat: ita nonnunquâ potestate pro voluntate vtitur. Et iterum: Non potest mundus vos odio habere: me autem odio habet. Hoc & communi sermone vsurpatum videmus, cùm quis dicit: Non possum asperum hominem diligere: vehementiam voluntatis potestatẽ appellans. Et iterum: Non potest ille fieri bonus. Et Propheta: Si mutabit Aethiops pellem suam, & pardus varietatem suam, & populus hic potest benefacere, qui didicit mala. Non dicit, quòd impossibile sit ei benè operari: sed quia nolunt, ideò non possunt. Et in Matthæum: Non omnes capiunt, sed quibus datum est: Vt singulare id esse certamen perdiscas, non vt sorte datam necessitatem suspiceris. His enim datum est, qui sponte id eligunt: Quòd ideò dicit, vt ostenderet superiore nobis auxilio opus esse: quod quidẽ omnibus paratum est, si volumus in hac luctatione superiores euadere. Et in opere imperfecto: Non dixit: non omnes possunt, sed non omnes capiũt, id est, omnes quidem capere possunt, sed non tamen omnes capere volunt. Palma proposita est, qui concupiscit gloriam, non cogitat de labore. Nemo vinceret, si omnes periculum

Posse pro velle sæpè in scripturis vsurpatum. Nazia li. 4 theologię. Chrys. ho. 67. in Ioã. Hier. 3. Homi. 63. in Matth.

pugnę timerent. Hieronymus quoque sentẽtiam secutus Origenis, Matthæi locum eundem explicans: Non omnes capiunt verbum istud, nemo putet sub hoc verbo vel fatum vel fortunam introduci, quòd hi sunt virgines, quibus à Deo datum est, sed his datum est, qui petierunt, qui voluerũt, qui vt acciperent laborauerunt: Omni enim petenti dabitur, & quærens inueniet, & pulsanti aperietur. Quem Sixtus quoque secutus in libro de castitate: Noli, inquit, sic intelligere dictũ hoc: Non omnes capiunt hoc verbum, sed quibus datum est: quasi castitatem non nisi illi possideant, quibus etiam non volentibus, vt fatali, quod aiunt, necessitate collata sit, ne & gratiosum Deum statuas, & castitatis præmium tollas, & vanam vtrobique eius exhortationem facias, si eam nõ qui capiunt, sed quibus diuinitùs indulgetur, obtineant. Tam vana erit exhortatio rei non voluntariæ, quàm præmium iniustum. Et tam non culpari merebitur, qui pudicitiam negatam sibi non habuerit, quàm qui collatam possederit, coronari. Quomodo ergò intelligendum est: Non omnes capiunt hoc verbum, sed quibus datum est? Noli à scripturæ sono discedere, & errare non poteris. Verbum dixit datum, non castitatem, quam aliunde sperare non possumus. Quia cùm habemus, naturaliter possidemus. Nostra est enim, quæ nobiscum nascitur, & in nobis est. Ita non est expectãda, sed custodienda, quæ in nobis est. Hoc ergò custodiendæ castitatis verbum non omnes, sed quibus datum est, capiunt. Quibus ergo datum est? Omnibus Christi discipulis: qui & Euangelium, & Apostolum legunt, vbi non aliud magis

Deum

Deum, quàm castitatem velle cognoscunt. Quibus verò datum non est? Paganis scilicet & Iudæis, & quibuscunque noui Testamenti doctrina ignota est, in qua vel maximè bonum castitatis ostenditur. Ad eundem modum interpretatur & Euthimius, explicans illa verba, Qui potest capere, capiat: Relinquit rem, inquit, in hominum voluntate, dicens: qui potest capere hoc, aut peruenire ad hoc, capiat. Neque diuersa esse videtur interpretatio Theodoriti, qui priusquam hunc ex Euangelio locum adferret, his verbis vtitur: Dominus Deus, non tulit quidem leges de virginitate, intellexerit enim esse rem supra naturam, eam tamen laudibus prosequendo, eos qui vellent ad certamen adhortatus est. Augustinus quoque eundem, quem Chrysostomus, Ioánis locum explicans: Sic dictum est, non poterant, vbi intelligendum est, quod nolebant, quemadmodum dictum est de Domino Deo nostro: Negare seipsum non potest. De omnipotente dictum est, nõ potest. Sicut ergo quòd Dominus seipsum negare non potest, laus est voluntatis diuinæ, ita quòd illi non poterant credere, culpa est voluntatis humanæ. Tractans autem eundem locum: Non omnes capiunt verbum hoc, sed quibus datum est. Quibus enim non est datum, aut nolunt, aut non implent quod volunt. Quibus autem datum est, sic volunt, vt impleant quod volunt. Itaque vt hoc verbum quod non ab omnibus capitur, ab aliquibus capiatur, & Dei donum est, & liberum arbitrium.

CAP. XXII.

Theo. in Epitome diuinorũ decretorũ ca. de virg.

Au. Tract. in Ioan. 53.

De grat. & libero arbit. cap. 5.

De septimo Præcepto.

CAPVT XXIII.

QVòd septimo loco ponitur: Non furtum fa cies, vel hoc nomine non debet alijs leuius videri, quòd cùm absq; satisfactione & pœnitentia peccatum non remittatur, de furto difficilior est, quàm de alijs quibuscunque satisfactio. Nam si quis eędem patrauerit, si thorum alienum inuaserit, modò iustum animo dolorem concipiat, ieiunio, oratione, eleemosyna placatum sibi Deum reddere, peccatique sui veniam impetrare potest. Cæterùm, si rem alienam contrectauerit, nihil ei ieiunium, nihil orationes, & lachrymę, nihil profuerint eleemosynæ. Si non vult quadruplum cum Zachęo restituere, saltem id quod furatus est restituat oportet, ei cui furatus est, ac posteaquam restituerit, tum demùm de suo det pauperibus. Neq; enim gratæ Deo sunt eleemosynæ, quæ fiunt de alieno. Si verò fiant ex ijs, quæ pauperibus erepta sunt, nihil est quod magis abominetur Deus. Nà qui offert sacrificiũ ex substantia pauperis, quasi qui victimat filium in cõspectu patris sui. Hinc est quod Propheta quidã, ea quæ furto siue rapina congregata sunt, vocat densum lutum, dicens: Væ ei, qui multiplicat nõ sua, vsquequo aggrauat contra se densum lutum? Nam & grauãt & polluunt vt lutum, & haud aliter morãtur ac retardant hominẽ, quo minus euadere possit, quàm profundum lutũ eum, qui in ipso hæsit.

De furto difficilior satisfactio

Restitutio rei alienæ.

Eleemosynæ ex alieno, deo ingratæ. Eccle. 34. Abac. 2.

Densum lutum furto vel rapina parta.

Non est autem existimandũ solum illud furti genus hic prohiberi, quod occultè fit, quin illud multò grauius est, si quis alicui per vim aliquid eripiat. Quamobrẽ, furti nomine quamuis alienæ rei

rei illicitam vsurpationem intelligi vult Augustinus: Neq; putandus est, inquit, rapinam permisisse, qui furtum prohibuit, quin à parte potius totũ id significare voluisse videtur, qd illicitè de pximi rebus aufertur. Sed etsi quid inueneristi, inquit, & non reddidisti: rapuisti, quantum potuisti, fecisti: Quia plus non potuisti, ideò non plus fecisti. Qui alienum negat, si posset, & tolleret: DEVS cor, non manum interrogat. Vsuram etiam si quis accipiat, furti vel rapinę potius reus est. Quod etiam apud Ethnicos tam graue facinus existimatum est, quàm hominem occidere. Nec is à furto immunis est, qui rerum imperitum aliquem in negotijs & contractibus circumscribit, aut pluris vendendo, aut iusto vilius emẽdo ab ijs, qui pretia rerum ignorant. Quacunque quis arte fuerit vsus in fallendis hominibus contrahendo, furtum commisit. Qui nouis & insuetis vectigalibus præter necessitatem vllam suos grauant, in eadem causa esse videntur, de quibus dicit Propheta: Principes tui inobedientes, socij furum: qui cùm per rapinas, miserorũque lachrymas diuitias cõgregent, si minus fures, certe socij furum rectè vocãtur. Sunt enim ex eorũ numero, de quibus scribitur: Videbas furem, & currebas cũ eo, & cum adulteris portionẽ tuã ponebas. Neq; verò si ipsi nõ rapiãt, crimine vacãt: sed si nõ prohibẽt eiusmodi facinora, eiusdẽ criminis affines iudicãtur. Qui enim pphibere potest eũ qui iniuriã facit, & nõ pphibet, is nõ minorẽ, scribit Chryso. luet pœnã, quàm qui iniuriam fecit. Contrà verò qui dominos suos debitis fraudãt vectigalibus, & ipsi fures meritò dicuntur. Vix vllum autem crimẽ

Aug. in q. in Exod. cap. 71.

Au. de verbis Apost. hom. 19.

Inuentum non restitutum, furtũ est.

Vsura.

In contractibus furtũ

In tributis exigendis vel negandis, furtum

Esaiæ 1.

Psal. 49.

Chryso. in Gen. ho. 33

crimen est, quod latius quàm hoc pateat. Nam & qui mercedem non soluit operario, non est alienus ab hoc crimine. Deinde verò, qui non intrat per ostium in ouile ouium, sed ascendunt aliundè, hoc est, Magistratus & honores, ecclesiasticos præsertim, pecunia sibi comparant, eos fures & latrones ipse Dominus appellat. Numerant quidam & hæc inter furti genera: Si quis, Ecclesiæ præsertim bonis per luxum abutatur: si maiores quàm pro cẽsu sumptus faciat: consequitur enim necessario, vt omnes corradendæ pecuniæ rationes excogitet, nõ sine magno eorum quibus præest grauamine.

Ioan. 10.

Fures spirituales.

Cæterùm inter omnia furti genera, multò pernicioſissimum illud est, cuius Prophetas quosdã arguit Dominus, qui furabãtur verba sua. Quem locum enarrans Hieronymus, & ante eum Cyrillus Hierosolymitanus: Semper, inquit, imitatur mendacium veritatem, & nisi habuerit aliquam similitudinem recti, decipere non potest innocẽtem. Quomodo igitur in priori populo mentiebantur Prophetæ atque dicebant: Hæc dicit Dominus: Et, vidi Dominum. Et, verbum Domini, quod factum est ad illum, siue illum: sic hæretici assumunt testimonia scripturarum, de vetere & nouo Testamento, & furantur verba Saluatoris, vnusquisque à proximo suo, Prophetis & Apostolis & Euangelistis, & assumunt linguas suas, vt cordis venena ore pronuncient. Neque enim cõpetit hæreticis scripturarũ possessio, quam quoties inuadunt, syluam alienam cædunt, fontes alienos transuertunt, limites alienos commouent, in alieno seminant, & pascunt, quemadmodum plu-

Hæretici fures. Hier. 23.

Catech. 3.

Mendaciũ imitatur veritatem

Scriptura. possessio non competit hæreticis.

CAP. XXIIII.

pluribus ea de re verbis Tertullianus differit. Et proptereà rectè dicuntur furari verba Dei, quorũ possessio non pertinet nisi ad Catholicos. Hinc etiam est, quod scriptura doctrinam hæreticorũ aquas furtiuas vocat, & panem absconditum.

Lib. de præscrip. aduersus hæret.

Prouer. 9.

De octauo Præcepto.

CAPVT XXIIII.

Octauo præcepto prohibetur omne genus mendacij, quemadmodum etiam alio loco dicit scriptura: Noli velle mentiri omne mẽdacium: Assiduitas enim illius non est bona. Quantũ autem sit crimen mendacium, vel ex eo colligi potest, quod ab Augustino scriptum est: Quomodo Deus pater genuit filium veritatem, sic Diabolus lapsus, genuit quasi filium mẽdacium. Quare qui veritatem loquitur, Dei, qui veritas est: qui verò mentitur, filius est Diaboli: qui sicut ipsa dicit Veritas, mendax est, & pater eius: intellige mendacij. Verùm & scriptura quàm graue sit hoc facinus, demonstrat, dicens: Os, quod mentitur occidit animam. Et rursus: Perdes omnes qui loquuntur mendacium. Peccat igitur, quicunque mentitur. Cum autem tria sint mendacij genera: perniciosum quod obest, officiosum quod prodest, iocosum quod delectat: peccatur quidem omni genere, sed eo grauissimè, quod perniciem adfert proximo, siue quis eum doctrinis varijs & peregrinis in aliud Euangelium transferre, Dei verbum adulterando, siue capitis aut fortunarum, aut quæ vita charior est, existimationis ei periculum creare conetur, falsum contra eum testimonium dicendo. Quòd si iusiurandi accedat religio, tunc verò duplicatur peccatum. Nullum enim

Mendacij pater diabolus. Eccle. 7.

Aug tract. 42. in Ioan

Ioan. 8.

Sapient. 1. Psalm. 5.

Mendacij tria genera

Falsi testis pœna in veteri Testamento Deut. 19.

enim esse potest facinus magis capitale, quàm testem citare mendacij veritatem.

Quamobrem cùm graue sit crimen mendacium, longè grauissimum est periurium. In veteri lege contra falsum testem pœnam hanc fuisse constitutam legimus: Cùm diligentissimè perscrutates, inquit, inuenerint falsum testem contra fratrem dixisse mendacium, reddēt ei, sicut fatri facere cogitauit: & auferes malum de medio tui, vt audientes cæteri timorem habeant, & nequaquá talia audeant facere: Non misereberis eius, sed animam pro anima, oculum pro oculo, dentem pro dente, manum pro manu, pedem pro pede exiges. Eadē videtur falso testi pœna proposita, quam aduersus homicidas in Exodo sancitá legimus. Neque enim leuius est, falso testimonio, quàm ferro quēquam lædere. Videtur autem sub hoc falsi testimonij titulo, contineri noxa omnis, qua proximus per linguam afficitur: quę nonnūquam est omni ferro nocentior. Quamobrem impingunt in hunc scopulum detractores, Deo odibiles: qui quod Deus in hominibus amat præcipuè, amorem inter eos, beneuolentiamque mutuam euertere conantur, qui similes esse videntur serpentibus. Quemadmodum enim illi occultē mordentes venenum inserunt, sic isti clàm detrahentes virus sui pectoris infundūt in fratrem: cumque lingua hominis ad benedicendum Deum, & ad ædificationem hominis sit creata, isti iá serpenti faciunt similem, dum virtutibus eius in peruersum abutuntur. Neque verò modò ipsi qui detrahunt alienę famę, verùm & ij qui detrahentibus aurē accōmodant, ad eundem lapidē offendunt,

Homicidij et falsi testimonij eadem pœna Exod. 21.

Detractores serpentibus similes. Rom. 1. Eccle. 10.

dunt, quos monet scriptura, dicens: Sepi aures tuas spinis, & linguam nequam noli audire, & ori tuo facito ostia: & seras auribus tuis. Offendunt & susurrones qui seminant discordias inter fratres, qui multos turbant sæpè pacem habentes. Offendunt & palpones, qui laudant peccatores in desiderijs animæ suæ, qui dicunt bonum malum, & malum bonum, dum nihil nō loquuntur, ad gratiam, contra quos dicit Propheta: Populeus, qui beatum te dicunt, ipsi te decipiunt. Offendūt & murmuratores, quibus nunquam satis fieri potest. Offendūt, vt vno verbo complectamur omnia, quicunque vel vitam proximi, vel existimationem, vel fortunas lingua sua vocant in discrimen, quæ sæpè muratas etiam diuitum ciuitates destruxit, sicut dicit ille Sapiēs: & domos magnatorum effodit, virtutes populorum concidit: & gentes fortes dissoluit: plures vt per linguā interijsse, quàm in ore gladij cecidisse videantur, vt rectè eā Iacobus vniuersitatē iniquitatis vocauerit, inquietū malum, plenam veneno mortifero.

Eccle 8. Susurrones Prouerb. 6. Palpones. Eccl. 28. Psalm. 9. Esaiæ 5. Esaiæ 3. Murmuratores. Eccle. 28.

Occidit lingua plures quàm gladius. Iacob. 3.

De nono & decimo Præcepto.

CAPVT XXV.

HVmanarū & diuinarū legū inter alia discrimen & hoc esse putatur, quòd illis aut facta puniūtur, vt furta, cędesq;: aut dicta, & cōuitia & insidiæ aduocationes: aut scripta, vt falsa charta, & famosi libelli: aut cōsilia, vt cōiurationes & cōscientiæ latronum. Cæterùm cogitationis pœnā nemo patitur, modo suis terminis ea sit contēta. Deus verò de malis etiam cogitatis pœnas persequitur. Apud quem, sicut scripsit B. Ephrem, cogitata non aliter ac facta censentur, & operis instar consilium est. Quem secutus Hiero-

Legum humanarum & diuinarum discrimen.

Vbi tractat de linguæ morbo & alijs vitijs.

CAP. XXV.

nymus: Non solum enim opus, sed & cogitatio mali operis pœnas luet. Quod pluribus etiam verbis persequitur præceptor eius Gregorius Nazianzenus, in priore contra Iulianum oratione.

Hier. lib. 1. c. 4. Oseæ

Siquidem homo videt quæ foris sunt, atque ea sola punit quæ videt: Deus autem, cuius oculis nuda & aperta sunt omnia, cor intuetur, cor non manum interogat: Solaque voluntas est, sicut ex Bernardo quoque docuimus anteà, quæ, quoniá pro sui ingenita libertate, aut dissentire sibi, aut præter se in aliquo cõsẽtire nulla vi, nulla cogitur necessitate, nõ immeritò iustam vel iniustam, beatitudine seu miseria dignam, & capacem creaturam constituit, prout scilicet iustitiæ, iniustitiæve consentit. Et alio loco: Quid enim odit aut punit Deus præter propriam voluntatem? Cesset volũtas propria, & infernus non erit. In quem enim ignis ille desæuiet, nisi in propriam voluntatem? Quamobrem apud Deum, qui hominem occidere disponit, antequam occidat, quasi homicida habetur: qui & peierare paratus est, antequàm peieret, iam periurus habetur: & qui adulterium committere nisus est, antequam committat, iam adulter est ante Deũ: Deus enim, inquit Ioannes Chrysostomus, non ex operibus iudicat, sed ex cogitationibus cordis. Voluntas est, quæ aut remuneratur pro bono, aut condemnatur pro malo: opera autem testimonia sunt voluntatis. Et in ea quæ præcedit homilia: Nũquid sic iudicat Deus, quomodo iudicat homo? Homo iudicat in opere, Deus autẽ in corde. Qui etiam alio loco dicit: Bonus Dominꝰ nõ cõsueuit attendere ad ea, quę à nobis fiunt, sed ad internam mentem, à qua vt hæc fa-

1. Reg. 16. Heb. 4.

Voluntas à Deo iudicatur.

Hom. 46.

Hom. 45.

Hom 27. in Gen.

ciamus,

ciamus, impellimur. Et ad hanc spectans, vel approbat ea quæ à nobis fiunt, vel auersatur. Et iterùm alibi: Et si nonnunquam cogitamus nec facimus, disponimus nec implemus, tamen cogitata pro factis tenentur, licèt nondum opere complentur. Facere enim cordis, cogitare est, quia corporis est cogitata perficere. Cor cogitando tenetur in crimine, licèt corpus immune videatur ab opere: Reus est iam animus qui cogitauit, licèt immune sit corpus ab opere, quod non fecit. Hâc igitur voluntatem, vt radicitus omne malum éx animis nostris euellat, prohibet Deus extremis duobus his præceptis: Non concupisces domum proximi tui: Non desiderabis vxorem eius: non seruum, nõ ancillam, non bouem, non asinum, nec omnia quæ illius sunt.

In hom. de leuiũ peccatorũ periculis, Tom. 5.

Falluntur autem, qui prauam inclinationem, fomitemq; peccati, qui primi parentis nostri vitio nobis insitus est, hoc loco prohiberi censent. Nam sicut anteà quoq; fuit à nobis demonstratũ, non exigit à nobis Deus, quod in potestate nostra non est. Verùm isti nihil non comminiscuntur, quò possint blasphemam suam sententiam de eo, quòd imposibilia præceperit Deus, confirmare. Nos verò cum Augustino dicamus, quòd nec impossibile aliquid potuit imperare, qui iustus est, nec damnaturus est hominẽ, pro eò quòd nõ potuit vitare, qui pius est. Quamobrem primos illos concupiscentiæ motus non prohibuit Deus, cùm diceret: Non concupisces. Fomes iste nobis insitus est à natura. Quæ verò sunt à natura, nec laudem, nec vituperationem merentur. Quamobrem ne peccatum quidem est in renatis concupiscen-

Concupiscentia non prohibetur sed consensus concupiscentiæ.

Aug. ser. 61 de temp.

Concupiscentia remanens post baptismum non est peccatũ

CAP. XXV.

Ang. cõt. duas epist. Pelag. li. 1. cap. 13.

scentia: Siquidem baptisma, quemadmodum ab Augustino scriptum legimus, dat nobis omnium indulgentiam peccatorum, & aufert crimina, nõ radit, nec vt omnium peccatorum radices in mala carne teneantur, quasi rasorum in capite capillorum, vnde crescant iterum resecanda peccata. Qui non vno loco docet, quamuis maneat in renatis concupiscentia, sublatum tamen esse reatũ in baptismo.

De nuptijs & cõpiscẽ. li. 1. ca. 26. Contra Iulianum li. 6 ca. 8. Rom. 7. 2. Corin. 5. Peccatum nullũ sine voluntate. August. de duabus animabus contra Manich. Idem de vera religione, c. 14 Au. de nuptijs & cõ cupiscẽtijs li. 1. ca. 23. Et contra duas epist. Pelag.

Sed vocat, aiunt, concupiscentiam peccatum Apostolus. Etiam Christum vocant peccatum: Nunquid ideò Christum, aut culpæ alicuius affinem, aut damnationi dicemus obnoxium? Quàobrem quandiu non consentimus illi, concupiscentia peccatum tale non est, quod nos æternæ damnationis reos faciat. Nam dicere peccare aliquem sine voluntate, magnum esse deliramentũ scribit Augustinus, & peccati reum teneri quenquam, quia nõ fecit quod facere non potuit, summæ iniquitatis esse putat & insaniæ. Vsque adeò enim peccatum, voluntarium esse malum censet, vt nullo modo sit pecatum, si non sit voluntarium. Quòd itaque concupiscentiam peccatum vocat Apostolus, non ideò sic vocat, quòd propriè peccati, culpæque alicuius rationem habeat, sed vocatur, inquit, peccatum, quia peccato facta est, cùm iam in regeneratis non sit ipsa peccatum. Sicut vocatur lingua locutio, quam lingua facit: & manus vocatur scriptura, quam manus facit: itemque sic vocatur peccatum, quia peccatum si vincit, facit. Sicut vocatur frigus pigrum, non quòd à pigris fiat, sed quod pigros faciat. Nihil igitur aliud dãnat hîc Deus, quàm vitiosos af-

affectus, ad quos accedit consensus: vt nõ concupisces, idem esse videatur cũ eo, quod alio loco dicit scriptura: Post cõcupiscẽtias tuas nõ eas: quòd que dixit alibi idem Apostolus: Nõ regnet peccatum in vestro mortali corpore, vt obediatis cõcupiscentijs eius. Ioannes Chrysostomus aliud esse vult concupiscere, aliud velle: Concupiscere, inquit, passionis: velle autem arbitrij est: frequenter enim cõcupiscimus, etiã qd nolumus. Si ergo cõcupiscentię nõ cõsentit volũtas, cõcupiscẽtia sola non damnat: magis autẽ glorioſiorẽ facit virginitatis coronã. Et in Homilijs ad populum Antiochenũ: Concupiscere, inquit naturale, malè verò cõcupiscere iam est volũtatis, peccatum autem ex volũtate. Qui disertis etiã verbis alio loco cõcupiscentiã nõ esse peccatũ affirmat. Et epistolã ad Galatas explicãs: Cõcupiscẽtia, inquit, ad liberorũ ꝓcreationẽ, vitæq; conseruationẽ data est, non ad adulteriũ, scortationes & lasciuias, vt pater fieres, nõ adulter: vt legitimè verseris cũ vxore, nõ vt cõtra fas eã corrumpas: vt relinquas tuũ semẽ, nõ vt aliorũ vicies. Siquidẽ adulteriũ non est naturalis appetitus, sed cõtumelia præter naturam. Itidẽ & Gregor. Nisenus, nõ eum, qui aliquo casu concupierit, sed qui consulto sibi vitiũ ascíuerit & contraxerit, condemnandũ esse ait. Nã vt innascatur aliquãdo talis appetitus, sæpè infirmitas insita naturę etiã prętęr animi sententiã efficit: Verũ nõ in modũ torrẽtis, impetu perturbationis transuersũ rapi, sed viriliter aduersus eiusmodi dispositionẽ & affectum consistere, & rationibus perturbationem discutere atque submouere, hoc virtutis est opus.

CAP. XXV.

Eccle. 18.
Rom. 6.

Concupiscere & velle.

Chrys. ho. 52. oper. imperf. in Matth.

Hom. 19.

In cap. 5. ad Gal.

Gre. Niss. in libr. de octo beatitutinibus. explanans illud, Beati mites.

Quò magis autem intelligi res posit, illud scire oportet: Concupiscentiam nonnunquam habere nomen fomitis, & esse quandam ad malum inclinationem: factum enim est peccato primi parētis nostri, quòd sensus & cogitatio humani cordis in malum prona sunt ab adolescentia sua. Hanc Paulus vocat legem in membris nostris, repugnantem legi mentis nostræ. De hac scribit Iacobus: Vnusquisq; tentatur à concupiscentia sua abstractus & illectus. Hęc non solùm peccatũ non est, verumetiam occasio persæpè coronæ. Beatus enim qui suffert tentationem, quoniam cùm probatus fuerit, accipiet coronam vitæ. Porrò concupiscentia hæc cùm conceperit, parit peccatum. Concipit autem delectando, qua quidem re iam offendimus, sed lapsum tamen mortis nondum incurrimus. Est itaque iam hic secundus stimulus, qui & ipse concupiscentia vocatur. Nam primus est, leuis quidam punctus sensuum, & incentiuum vitiorum. Secundus est cogitatio, quæ concepit peccatum delectationis. Hos duos stimulos, quos Græci προπαθείας vocant, scribit Hieronymus Deum non punire: sine quibus nullum hominem esse posse dicit. Cæterùm peccatum cùm consummatum fuerit, hoc est, cùm quis facere decreuerit cogitata, aut cùm opere perpetrauerit, tum demum generat mortem. Quos autem stimulos Hieronymus, eas affectiones vocat Prosper Aquitanicus: de quibus ita loquitur: Non has affectiones habendo, sed eis malè vtendo delinquimus. Quia humanorum affectuum proprietas, hominis indicat creaturam, qualitas bonam vel malam significat voluntatem, ac sic motus ij, qui

Chrys ho. 13. in epist. ad Rom.

Concupiscentiæ diuisio.

Gen. 8.

Rom. 7.

Iacob. 1.

In cap. 18. Ezech.

Prosp li. 2. de vita cõtemplatiua. ca. 3.

qui in hominib. affectiones sunt, ijdē ipsi in benè vtentibus virtutes, & malè vtentibus passiones, siue perturbationes, aut, vt quidam volunt, ægritudines fiunt. CAP. XXV.

Scripsit diuus Bernardus sermonem quendam de cute, carne, & ossibus animæ. Et explicans illud Psalmi, Multę tribulationes iustorū, sed de omnibus his liberabit eos Dominus. Custodit Dominus omnia ossa eorum, vnum ex his non conteretur. His verbis vtitur: Ponamus velut quandam animæ cutem cogitatiōem, carnem affectionem, vt consequenter os eius intētionem possimus accipere. Sic enim erit in ossis integritate animę vita, in carnis incorruptione sanitas, in cutis specie pulchritudo. Quæ sunt ergo tribulationes iustorū, nisi quod interdum decoloratur cutis, cùm videlicet inutilis cogitatio in corde versatur, nonnunquā verò etiam caro vulneratur, quando scilicet ad hoc vsq; cogitatio pernicioſa procedit, vt delectatione corrumpatur affectio. Nam ossa quidem iustorum omnino integra atq; illæsa custodiuntur à Domino, vt nūquam frangatur propositum cordis eorum, nunquam salubris intentio conteratur, vt videlicet concupiscentiæ titillanti etiam detur assensus. Sic enim peccati cogitatio decolorat, affectio vulnerat, sic consensus omnino animam necat. Ante quem etiam Gregorius: Tribus, inquit, modis impletur omne peccatum, suggestione, delectatiōne, & consensu. Suggestio quippè fit per diabolum, delectatio per carnem, consensus per spiritū. Quia cùm primam culpam serpens suggesſit, Eua velut caro delectata est, Adam velut spiritus consensit. Et necessaria est ma- Greg. interrogationum ca. 11

gna discretio, vt inter suggestionem, delectationem & consensum iudex sui animus præsideat. Cùm enim malignus spiritus peccatũ suggerit in mente, si nulla peccati delectatio sequatur, peccatum omninò perpetratum nõ est: Cùm verò caro delectari cœperit, tunc peccatum incipit nasci: si autém etiam ad consensionem ex deliberatione descendit, tunc peccatum cognoscitur perfici. In suggestione igitur peccati semen est, in delectatione fit nutrimentum, in consensu perfectio. Et sæpè contingit, vt hoc quod malignus spiritus seminat in cogitatione, caro in delectationem trahat, nec tamen animus eidem delectationi consentiat: & cùm caro sine anima delectari nequeat, ipse tamen animus carnis voluptatibus reluctans, in delectatione carnali aliquo modo ligatur inuitus, vt ei ex ratione cõtradicat, nec consentiat, & tamen delectatione ligatus sit, sed ligatum se vehementer ingemiscat. Vndè & ille cœlestis exercitus præcipuus miles gemebat, dicens: Video aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ, & captiuum me ducentem in lege peccati, quæ est in membris meis. Si autem captiuus erat, minimè pugnabat: igitur legi mentis, lex quæ in membris est, repugnabat. Pugnabat autem, quapropter captiuus non erat. Ecce itaq; homo est, vt ita dixerim & captiuus & liber: liber ex iustitia, quam diligit: captiuus ex delectatione, quam portat inuitus. Qua de re plura tractat in Pastorali. Et qui præcessit vtrumque Gregorij Nazianzeni discipulus Hesichius Presbyter: Primo loco, inquit, est suggestio: secundo copulatio, nempè cùm cogitationes nostræ permiscentur cum malignis cogitationibus dæmonum: ter-

Part. 1. ad mo. 4. Cẽt. 1. c. 46

tiò consensus, quo scilicet pacto se gerat anima CAP.
inter vtrasque cogitationes, malè consultas: quar X XV.
to verò loco est ipsa sensibilis operatio, videlicet
peccatum. Si ergo temperans animus attenderit,
ac repugnando, & Dominum Iesum inuocando
imaginationẽ suggestionis prauę fugauerit & re-
pulerit, quæ deinde moliũtur, manẽt inutilia. Nã
cùm spũs nequã sit mens incorporea, nõ potest a-
lia ratione seducere aĩas, quã illusionib. cogitatio-
nũ. Porrò de suggestione quidẽ ait Dauid: In ma-
tutino interficiebã, & quæ sequũtur. Magnus ve-
rò Moses, de cõsensu inquit: Et nõ assẽtietur illis.

Ex quibus omnibus colligere licet, quòd con-
cupiscentia, quatenus vel vrit, vel etiam delectat,
nihil aliud quàm bellũ, quàm pugna, quàm rixa
quædam est: in qua, si quis victor euaserit, æter-
næ vitæ præmia meretur: Sin autem superatus
fuerit, stipendium illius mors erit æterna. Nihil
igitur peccati, nihil damnationis est in eo quòd
vrimur, quòd delectamur, sed si succumbimus de
lectationi, tum demùm peccati, tum ęternę mor-
tis rei efficimur. Caro concupiscit aduersus spiri-
tum, in eo nihil est peccati: nam & spiritus cõcu-
piscit aduersus carnem. Suggerit caro, fac adulte-
rium: suggerit spiritus, non fac. Luctam video, Aug in ca.
dicit Augustinus, victum non video. Non au- 5. In Galat.
tem certantem, sed victum pœna consequitur,
sicut idem alio loco docet. Loquens de hac con-
cupiscentiæ pugna S. Marcus Eremita, sic ait:
Oppugnatio non est peccatum, aut iustitia, sed
argumentum liberæ voluntatis nostræ. Quapro-
pter opponere propugnaculum nobis etiam per-
uisum est. Vt ij qui tendunt ad mãdatum, velut

fideles coronari demonstrentur. Qui verò tendunt ad voluptatem, oppugnari tanquam infideles. Pugna est: cõcupiscit caro aduersus spiritum, delectat adulterium. Fateor quia delectat: Sed spiritus ex aduerso cõcupiscit aduersus carnem, delectat & castitas. Ergo vincat spiritus carnem, aut certè non vincatur à carne. Adulterium tenebras quærit, castitas lucem desiderat. Quomodo vis innotescere, sic viue. Quomodo vis hominibus innotescere, etiam præter oculos hominum, sic viue: Quoniam qui fecit te, & in tenebris videt te. Quare laudatur castitas publicè ab omnib⁹? Quare non laudant adulterium nec adulteri? Qui ergo quærit veritatem, venit ad lucem. Sed delectat adulterium: contradicatur, resistatur, repugnetur: Non enim non habes vnde pugnes: Deus tuus in te est, spiritus bonus datus est tibi. Et tamen permittitur ipsa caro concupiscere aduersus spiritum, suggestionibus prauis, & delectationibus genuinis. Fiat, quod ait Apostolus: Non regnet peccatum in vestro mortali corpore. Non dixit, Nõ sit: Iam enim est ibi. Quod ideô peccatum vocatur, quia merito peccati contigit. Non enim in Paradiso caro concupiscebat aduersus spiritum, aut erat ibi ista pugna, vbi pax erat sola, sed facta transgressione, postquam homo noluit seruire Deo, & donatus est sibi, nec sic donatus sibi, vt posit saltem possidere se, sed ab eo possessus à quo deceptus, cœpit caro concupiscere aduersus spiritum. Cæterûm spiritus Dei est, qui pugnat in te aduersus te, aduersus illud quod est in te contra te.

Aug. hom. 43. de verbis Domi. Talis esse qualis videri velis.

Ioan. 3.

Concupiscẽtiæ origo.

Quod aũt aliud sit cõcupiscere, aliud velle, expli

cans

cás illa verba Pauli, vt non quæcunque vultis illa faciatis, docet Auguſt. quoq;: Velle enim dicit, hominem caſtum pacem, vt nulla omninò ſurgat in membris eius concupiſcentia aduerſaria caſtitati. Sed nihilominus, velimus nolimus, concupiſcentias habemus, velimus nolimus, titillant, blandiuntur, ſtimulant, infeſtant, neque priùs illis liberabimur, quàm cùm corruptibile hoc induerit incorruptionem, & mortale hoc induerit immortalitatem. Tunc fiet ſermo qui ſcriptus eſt: Abſorpta eſt mors in victoria? Tunc audientur voces illæ triumphantium: Vbi eſt mors contentio tua? Vbi eſt mors aculeus tuus? Percuſſiſti, vulneraſti, deieciſti, ſed vulneratus eſt propter me, qui fecit me. O mors, ô mors, vulneratus eſt propter me, qui fecit me, & de morte ſua vicit te. Voces illæ ſunt triumphantium, pugnantium verò vox eſt: Miſerere mei Domine, quoniam infirmus ſum, ſana me Domine, quoniá conturbata ſunt oſſa mea, & anima mea turbata eſt valdè: tu Domine vſquequo? Hanc vocem emittebat & Paulus, cui & ipſi, ne magnitudo reuelationum extolleret eum, datus fuerat ſtimulus carnis, angelus ſathanæ, qui eum colophizaret: Propter quod ter Dominum rogauit, clamans: Et tu domine, vſquequo? Et reſpõſum accepit à Domino: Sufficit tibi graria mea: virtus in infirmitate perficitur.

CAP. XXV.

Auguſt. de verbis Domini ſerm. 43. vbi ſuprà.

Vox triumphantium;

Vox pugnantium. Pſalmo 6.

Vel ex his verbis perſpicuum eſſe cuiuis poteſt, quôd infirmitas hæc, pronitas hæc ad peccatum, non modô peccatum non eſt, verùmetiam facit ad virtutis perfectionem, quodque ea prohibita non ſit: neque enim prohibetur pugna, ſed vt ne cedatur in pugna. Non poteſt efficere, vt omninò

nullę sint in te concupiscentiæ carnis, fac quod potes, vt non regnet peccatum in tuo mortali corpore, ad obediendũ desiderijs eius. Ecce quod nolo, mala desideria surgunt: sed noli obedire. Arma te, sume instrumenta bellorum: præcepta Dei arma tua sunt. Si benè me audis, & eô quod loquor armaris: Non, inquit, regnet peccatum in vestro mortali corpore: Quid est, non regnet? Nõ obediatis concupiscentijs suis. Si enim cœperitis obedire, regnant. Et quid est obedire? Exhibere membra arma iniquitatis peccato. Nihil hoc doctore præclarius. Quid vis vt exponam tibi? fac quod audisti. Non exhibeas membra tua arma iniquitatis peccato. Dedit tibi Deus potestatem per Spiritum sanctum, vt membra tua teneas: Surgit libido, tene tu membra: noli exhibere mẽbra tua arma iniquitatis peccato. Tene pedes ne eant ad illicita, tene manus ab omni scelere, tene oculos, ne malè attendant: tene aures, ne verba libidinis libenter audiant: tene totum corpus, tene latera, tene summa, tene ima. Spiritu ambulate, dicit Paulus, & cõcupiscentias carnis ne perfeceritis. Quare nõ dixit concupiscentias carnis ne habueritis? quia necesse est, vt habeamus illas. Quare non dixit, concupiscentias carnis ne feceritis? quia facimus eas, cùm concupiscimus: Ipsum concupiscere, facere est. Sed ait Apostolus: Iam non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum. Ergò quid tibi cauẽdũ est? hoc sine dubio ne perficias. Surrexit libido damnabilis, suggessit, non audiatur: ardet, non se compescit, & velles vt non arderet? & vbi est, vt non ea quæ vultis, faciatis: Noli dare membra: ardeat sine causa, & consumit se. In te

Rom. 6. Concupiscentiæ obedire.

Galat. 5. Quare prohiber Paulus pficere desideria carnis.

Rom. 7.

Perficere quid.

te ergò fiunt ipsæ concupiscentiæ: fatendum est, fiunt: ideò dixit, ne perfeceritis. Decreuisti facere, perfeciſti: Perfeciſti etenim, si decernas faciendũ esse adulteriũ, & ideò non facis, quia locus nõ est inuentus, quia opportunitas non datur, quia fortè illa casta est, de qua videris esse commotus. Ecce iam illa casta est, & tu adulter es. Quare? quia perfeciſti concupiscentias. Quid est perfeciſti? in animo tuo faciendũ esse adulteriũ decreuisti. Par enim est maleficiũ, inquit Philo, patrasse cædẽ, & decreuisse. Et beatus Marcus Eremita: Cui, inquit est animus aliquid faciendi, nec potest, perinde est apud deum cordis cognitorẽ, ac si feciſſet. Hoc de bonis & malis rebus intelligendum est.

CAP. XXV.

Philo de confusiõe linguarum.

De lege spirituali cap. 15.

Quod pluribus etiam in Homilia quadam persequitur Macarius: Hęc est concupiscentia, quæ prohibetur isto prȩcepto. Si quis vratur, si quis delectetur, non est adhuc reus prȩcepti huius violati. Siquidem semina ista cupiditatis, quemadmodum à Basilio quoque scriptum, & ab eius fratre Gregorio Nisseno repetitum legimus, primo motu cõpesci nequeũt: quin etiã occasio potiùs & materia ad Dei gratiam promerendam, exercendamque virtutem existunt: vt non sine causa dixerit Origenes: Sicut caro, si sale non aspergatur, quamuis sit magna & præcipua, corrumpitur: ita & anima nisi tentationibus assiduis quodammodo saliatur, continuò resoluitur ac relaxatur. Si verò blandior aliquantulum in ijs mora fuerit, humana tentatio. Cæterũ si ad extremum certa ratione, deliberationeq; firmentur, etiamsi in actum non prodeãt, omninò lętifera iam sunt: Tum enim demùm ventum est

Macar. ho. 26.

Bas. in instit. lorum qui vitam cupiunt ducere perfectam. In hom. de resurrect.

Ori. ho. 27 in Numeros.

contra

contra præceptum Dei: Non concupiſces. Beatus verò Ephrem, conſenſus, inquit pro factis iudicatur. Actionis enim vis & caput, in ipſo conſenſu & propoſito ſitum eſt, vbi ſeipſum reprehendit, & peccata ſua confitetur. Sic & Anſelmus exponens illum Pauli locum: Non regnet peccatũ, &c. Non ait, inquit, non ſit, ſed, ne regnet. Et ſi ſit peccatum, id eſt, fomes & delectatio peccati, tamen non regnet, id eſt, non faciat, quod illicitè cupit. Ineſt modò peccatũ cùm delectaris, regnat ſi conſenſeris. Sed quid Anſelmum cõmemoramus, virum excellenti quidem doctrina præditum, ſed qui quingentorum annorum ætatem non exceſſerit? Etiam ante mille propè ducentos annos, ſic Pauli locum hunc enarrauerunt ante Auguſtinũ Chryſoſtomus, & poſt Auguſtinum eius diſcipulus Primaſius, & qui propemodum fuit illius æqualis Petrus Chryſologus: poſt hunc Theophylactus, atque alij non pauci. Libet autem Petri Chryſologi verba adſcribere: Non regnet peccatum in veſtro mortali corpore. Non dixit, inquit, non veniat ad vos: non dicit, non prouocet, non titillet, ſed non regnet, non dominetur. Conſligat, ad vincentis gloriam: dimicet, & decidat ad triumphum victoris, & tandem ſe doleat impia peccati dominatio à ſeruis quondam ſuis tota ſecuritate calcari: & crudelis tyrannus ingemiſcat, ſubiectũ ſe ſuorum pedibus captiuorum: & ad eorum triumphum, de quibus diu triumphauerat, ſe veteranus hoſtis peruenisſe deploret. Ad eundem modum Bernardus quoque: Felix anima quæ peccatum ſentiens, peccato non conſentit, quam & ſi cogitatio inquinat, ratio lauat pugnans & repugnãs legi

Rom. 8.

Vide eundem in lib. de ſimilitud. ca. 170.

Chryſ. ſer. 113.

Non regnet peccatum, &c.

In lib. de conſcientia cap. 1.

legi peccati. Molesta lucta est, sed fructuosa, quia etsi pœnam habet, adhibet & coronam, imò quod sentientem fatigat, vincentem coronat. In hoc enim conflictu, vbi sensus est, non consensus, nihil damnationis est, iuxta Apostolum, his qui sunt in Christo Iesu. Hoc est quod ab Augustino quoque dictum legimus, manere in baptizatis concupiscẽtiam ad Agonem, non sibi ad illicita consentientibus nihil omninò nocitura. De peccatorũ meritis & remiss. lib. 2. cap. 45.

Sed & vetustior omnibus his Hilarius, enarrãs illud ex Psalmo: Non dominetur mei omnis iniustitia. Non, inquit, vt à se absit, sed ne dominetur sui, orat: Scit per tentationes ad gloriam peruenire. Ac paulò pòst: Dominationem iniustitiæ Propheta metuit, tentationem verò eius non recusat. In Psal. 138.

Gregorius verò Pontifex citans hæc eadem Apostoli verba: Nequaquam, inquit, peccatum in mortali corpore non esse, sed regnare prohibuit: quia in carne corruptibili non regnare potest, sed non esse non potest. Hoc ipsum namque ei de peccato tentari peccatum est, quo quia quandiu viuimus perfectè, omni modo non caremus, sancta prædicatio quoniam hoc explere plenè non potuit, ei de nostri cordis habitaculo regnum tulit, vt appetitus illicitus, & si plerunque bonis nostris cogitationibus occultè se quasi fur inserit, saltem si ingreditur, non dominetur. Greg. li. 21. cap. 3.

Dorotheus etiam Abbas: Carere, inquit, omnino affectibus & animi perturbationibus siue passionibus, ferè est impossibile, non operari autem vt illi volunt & imperare, non nadmodùm est difficile. Doro. ser. 1 de obedientia.

Ioannes etiam Euratus, quendam sanctorum dixisse refert: Cùm oramus ad Dominum, dicentes: Ne nos inducas in tenta- Cap. 289.

CAP. XXV.

tentationē: Nō vt nō tētemur oramus, hoc enim posſibile non eſt, ſed ne â tentatione abſorbeamur, ſi aliquid agamus, quod diſpliceat Chriſto: hoc enim eſt, non intrare in tentationem. Sancti enim martyres tentati per ſupplicia, nec ſuperati, non intrarunt tentationem: ſicut neq; qui pugnat cum beſtia, quouſque non deuoretur ab ea: cùm verò deuoratus fuerit, tunc intrauit in tentationem. Ita & in omni paſsione fit. Neq; enim intramus in tentationem, niſi â paſsione ſuperemur.

Quæ malûm igitur iſtos agitant intemperiæ? qui tantò priſcorum patrum conſenſui repugnare, ſuamque opinionem, illorum ſententiæ anteponere audent? Nam quod Auguſtino & Primaſio in Africa, idē Io. Chryſoſtomo in Thraica, Ogeni in Palæſtina, Hieronymo & Ephrem in Syria, Macario in Aegypto, Baſilio in Capadocia, Gregorio & Petro Chryſologo in Italia, Hilario, Proſpero Aquitanico, & Bernardo in Gallia, Theophilacto in Mœſia, Anſelmo in Anglia, & qui ſequuti hūc ſunt, reliquis deinceps omnibus, idē viſum eſt, in varijs orbis Chriſtiani partibus. Sed & ipſe ſenſus communis indicat, non prohiberi â DEO pugnam carnis: in qua ſi quis ſtrenuè ſe geſſerit, coronam aſſequitur: ſed prohiberi, ne concupiſcentiæ carnis aſſentiamur, ne nos ab ea ſuperari patiamur. Vita noſtra militia eſt: Si premit nos hoſtis, in eo pec-
Iob 7. catum nullum eſt, modò ne opprimi nos ab eo ſinamus.

Cùm igitur prohibetur concupiſcentia, prohiberi videtur mala dilectio, qua diligitur quod nō diligi-

non oportet. Vt cùm dixit lex: Non concupiſces, hoc velle dicere credenda ſit: non diligas, quod diligi non oportet. Non oportet autem diligi, quod vel in Dei cedit iniuriã, vel in proximi detrimentum. Quamobrem omnis iniuſtitia prohibetur hoc vno verbo, Non concupiſces: Nam & ſi bona concupiſcentia quoque ſit, qua ſpiritus concupiſcit aduerſus carnem, de qua ſcriptum etiam legimus: Concupiſcentia ſapientię deducit ad regnũ, tamen, cùm nõ adijcitur quid cõcupiſcatur, ſed ſola ponitur, non niſi mala, ſicut ab Auguſtino traditum eſt, intelligitur. Itaque non ſolùm opere, quod non oportet ſi perfeceris, verùmetiam animum ad perficiendum ſi adieceris, contra legem hanc peccatum eſt. Siquidem non tam operi, quàm voluntati præmia ſunt à Deo vel ſupplicia conſtituta. Ex hac & iuſtitia noſtra, & iniuſtitia pendere videtur. Quòd ſi voluntas magna eſt & bona, dilectio vocatur. Diligis quod oportet, iuſtus es: diligis quod non oportet, iniuſtus es. Dilectio eius quod non oportet, vocatur cupiditas, vel concupiſcentia: dilectio eius quod oportet, vocatur charitas. Pes animæ, dicit Auguſtinus, rectè intelligitur amor, qui cùm prauus ſit, cupiditas aut libido: cùm autem rectus, dilectio vel charitas dicitur. Amore enim mouetur tanquàm ad locum quò tendit. Locus autem animę non in ſpacio eſt aliquo, quod forma occupat corporis, ſed in dilectiõe, quò ſe peruenisſe per amorẽ lætatur. Dilectiõ aũt pernitioſa ſequitur cupiditatem: fructuoſa charitatem. Vnde & radix dicta eſt cupiditas. Radix porrò tanquá pes arboris intelligitur. Qui etiam alio loco radices

Non cõcupiſces, id eſt nõ diligas quod nõ oportet Concupiſcẽtia bona. Sapien. 6. Auguſt. in pſalm. 118.

In pſalm. 9

duas

CAP. XXV.

duas esse commemorat, quas attendit Deus. Radix malorum omnium, est cupiditas: radix bonorum omnium, est charitas. Ex hac nihil mali, nihil exilla boni proficiscitur. Hanc in bonorum Christus, illam in malorum cordibus plantat diabolus. Et alio loco: Radix nostra, charitas nostra: fructus nostri, opera nostra: opus est vt opera tua de charitate procedant. Tunc est radix tua in terra viuentium. Extat præclarus Leonis Pontificis sermo de duplici concupiscentia, carnis & spiritus: in quo monet, vt amor prauus recto amore superetur, & delectatione iustitiæ, peccandi cupiditas destruatur. Non attendit igitur Deus id, quod foris apparet, verùm radicem intuetur, vtrum ex cupiditate, an ex charitate facias, solùm id spectandum esse putat. Vsque eò etiam, vt homicidá laudatum, de eo verò qui misericordia ductus, abstinuisset à cæde, pœnas expetitas esse legamus. Phinees vno pugione duo confecerat, commendatus à Domino æterni sacerdotij testamentum accepit. Non quod ipsum bonum sit per se homicidium, quod lege prohibitum esse scimus, sed quod illud zelando zelum Dei patrauerat. Ita charitas rem per se malam, fecit esse bonam. Contrà Saul non occidit Agag Regem pinguissimum, & optimis gregibus ouium & armentorum, & vestibus, & arietibus, & vniuersis quę pulchra erant, peperсit, nec voluit ea disperdere. At in tam grauem ex ea re Dei indignationem incurrit, vt cùm dies, noctesque, precibus & lachrymis iram eius placare conatus fuerit, nihil tamen proficeret, neque pœnam sibi constitutam euadere potuit, non quòd malus esset affectus misericordię, sed quòd contra

Radices bonorum & malorum. 1. Tim. 6.

In psal. 51 vide eundē ser. 44. de tempore.

Serm. 8. de ieiunio septimo.

Num. 25. 1. Mach. 2.

1. Reg. 15.

Dei

CAP. XXV.

Phinees homicidium, cur Deo gratum, & Saulis misericordia ingrata. 1.Reg.11.

DEI præceptum pepercit, deque rebus Amalec concupiuit. Non est in Phinees laudatum homicidium, sed charitas, sed zelus. Non est in Saule damnata misericordia, sed concupiscentia, partim laudis, partim rerum optimarum Amalec, de quibus prohibuit Deus, ne quid concupisceret, qui radicem, non quod foris apparet, inspicit. Abominatur omne id, quod ex radice cupiditatis proficiscitur. Contrà quicquid ex radice charitatis procedit, qualecunq; sit de eo mortalium iudicium, Deus tamen qui cor non manũ interrogat, grato cumprimis animo id amplectitur. Quod pluribus etiam verbis & exemplis persequitur Theodoretus, explicans illud Ozeę: Dixit Dominus, voca nomen eius Israël, &c. Porrò charitatis radix in hominis corde plantari nõ potest, nisi priùs eiecta sit radix cupiditatis. Hanc euellit Deus cùm dicit, ne concupiscas, quò facilius inserere possit radicem illam, ex qua nascitur quicquid est rerum bonarum. Cuius meminit Christus, dicens: Diliges Dominum Deum tuũ ex toto corde tuo, & ex tota mente tua, & ex omnibus viribus tuis, & proximũ tuum sicut teipsum. Ac præclarè scriptum est ab Augustino quod neq; præcipit scriptura nisi charitatẽ, neque culpat nisi cupiditatem, & eo modo informat mores hominum.

Deut.6. Matth.22. Marci 12. Lucæ 10. Li.3. de doctrina Christiana c.10.

Ex his colligere licet, quod anteâ quoque copiosè per nos demonstratum est, quòd sicut iustitia nostra cupiditas, sic iustitia nostra non est nisi charitas. Quam si iustitiæ nomine nõ dignantur hæretici, mirandum non est. Quemadmodum enim scientia, sicut à Philosopho

Hæretici charitatis inimici.

CAP. XXVII.

scriptum legimus, non habet inimicum nisi ignorantem, sic non alij magis aduersantur charitati, non alij plus illi modis omnibus detractũ cupiunt, quàm qui sunt omnis charitatis prorsus expertes. Cuius generis omnes hæreticos & schismaticos esse, iam ex Augustino docuimus. Possunt enim hæretici loqui linguis, possunt habere Prophetiam, possunt habere mysteria omnia, & omnem scientiam, possunt habere fidem, ita vt montes transferant, possunt non modò suas facultates omnes in cibos pauperum distribuere, verùmetiam tradere corpora sua ita vt ardeãt. Sola est charitas, quam si habere possent, hæretici & schismatici esse non possent. Sola est charitas, quę sicut Dei filios à diaboli filijs, sic secernit Catholicos ab hæreticis: sola est charitas, per quam retinetur spiritus vnitas in vinculo pacis. Hæc enim est, quæ non modò non inflatur, verùmetiam in mortalium animis eam parit modestiam, vt alteri se præferat nemo: quin alterum se quisque præstantiorem existimet. Hac se destitutos esse negare nõ possũt, qui posteaquã segregauerũt semetipsos, inflati sensu carnis suæ, nihil sibi nõ arrogãt, nihil alijs nõ derogãt: sibi lumẽ & intelligentiá scripturarũ, sibi pietatẽ solis ita vendicãt, vt qui tot seculis in sancta Catholica Ecclesia magna cũ pietatis & constãtię laude vixerunt, eos aut cęcitatis, aut impietatis condẽnent omnes: qui aut nihil viderint in tam clara scripturarũ luce, aut agnitam veritatẽ, (quod extremæ cuiusdã est impietatis) amplecti noluerint. Hoc igitur ingenio prædíti qui sunt, nihil ab illo faciũt alienum, si,

Charitas facit Dei filios. Ephes 4. 1. Cor 13.

quo

quo se defici dono charitatis intelligunt, ei iusti tiæ nomen tribui, ferre non possunt. Verùm de de his hactenus. Nunc quoniam de interno cultu, quantum præsens tempus postulat, dixisse satis videmur: ad ea quæ de externo cultu dicenda restant sermonem nostrum conuertamus.

De externo cultu.

CAP XXVI.

QVod si nuda mens esset nostra, nec vllo mẽbrorum inuolucro irretita, satis iam de ratione colendi Dei dixisse videri poteramus: nec erat quòd plura scribendi laborem caperemus. Quoniâ verò iũcta est & implicata cũ corpore, ac illius adminiculo persæpè mouetur, & nititur ad summũ Deum: de eo quoq; cultu paucis differendũ nobis restat, qui corpore, quiq; rebꝰ externis exhibetur. Sic enim à Basilio quoq; scriptũ legimus: Si extra corpus cõstituti essemus, necessariũ esset, ea tantũ curare, q̃ animę soli op timè cõduceret. Quoniâ vero geminꝰ est homo, cõuenit geminũ esse virtutũ studiũ, quod & corporis laboribus, & animæ exercitijs absoluatur. Basil. de vita solitaria cap. 5.

Ac illud quidem homini Christiano certum & indubitatum esse debet, quod omnis Dei cultus, omnis verę pietatis & religionis vis, per quam cum Deo revera coniungimur, ac illius numini, maiestatiq; dediti sumus, in mente & spiritu, & in ipsa intestina voluntate consistit. Quæ voluntas cùm bona & magna est, charitas vocatur: per quã adhęrentes Deo, vnus cum eo spiritus efficimur. Hac sola coli Deus maximè gaudet: qui cùm sit spiritus, in spiritu & veritate vult adorari. Nec est alia causa, quamobrem Cultus Dei verus in quo consistit. 1. Corin. 9. Ioan. 4.

CAP. XXVI.

Christus cur in mũdum venerit.

1. Ioan. 4. Ephes. 5.

de sublimi cœlo filium suũ in hanc lachrymarũ vallẽ demittere, & hoc mortis nostræ corpus indutum, in terris versari cum hominibus voluit: quàm, vt sicut ipse nobiscum vna caro, & vnum corpus fieri dignatus est, sic nos vicissim eius, qui prior dilexit nos, & semetipsum tradidit pro nobis, amore inflammati, ex illo toti pendentes, in illo acquiescentes, in illius beneficiorum contemplatione omni mente, cogitationeq; nostra defixi, voluntates & actiones nostras omnes, ad illum, tanquàm ad vltimum finem referentes, vnus cum eo spiritus efficeremur. Hic est cultus, quem præcipuè Deus à nobis exigit: quẽ quantũ diligimus, tantũ colimus. Nam sicut ab Augustino quoque scriptum legimus: Pietas Dei cultus est: nec colitur ille nisi amando. Cęterùm vbi verus est amor, nequaquá sic in ipsa mente reconditus & abstrusus esse potest, vt non per signa quædam & indicia se foràs proferat, ac ad spectantium oculos traducat. Hinc illæ sublationes & deiectationes oculorum, pectorum percussiones, capitum inclinationes, genuum inflexiões, & hoc genus externæ gestiones aliæ, quæ cæremoniæ vocantur: Quibus, vt scribit Augustinus, magis seipsum excitat homo ad orandum, gemendumque humilius atque feruentius, & nescio quo modo, inquit, cùm hi motus corporis fieri, nisi motu animi præcedente, non possint, eisdemque rursus externis visibiliter factis, ille interior iuuisibiliter, qui eos fecit, augetur. Ac per hoc cordis effectus, qui vt fierent ista præcessit, quia facta sunt, crescit. Sed hæc sicut alia externa omnia, ita demum ad promerendam gratiam

Quantum diligimus, tantũ colimus deum Aug. epi. 120 ca. 18. & epi. 26 & de trinitate 12. ca. 14.

Cæremoniarum vis.

Dei cultus quomodo patefiat p exteriora.

In libro de cura pro mortuis gerenda, cap. 5.

tiam, & misericordiam DEI momenti aliquid adferre videtur, si ex ea, de qua iam diximus, intima erga Deum voluntate proficiscuntur, imitationes vt sint, & simulachra animi varios in se affectus erga Deum suscipientis. Sin autem falso & per simulationem vsurpata, fictaque fuerint & ementita, vix esse potest vlla magis nefaria conscelerataæ mentis improbitas. Cùm in rebus huiusmodi, sicut summum bonum veritas, ita summum sit flagitium simulatio. Rectè enim ab illo dictũ est: Simulata æquitas, duplex est iniquitas. Nec temerè scriptum est ab Hieronymo, quòd in comparatione duorum malorum leuius malum est, apertè peccare, quàm simulare, & fingere sanctitatem. Chrysostomus quoq; dicere non dubitauit, quòd omnes qui perperã agunt, supplicio digni sunt: qui verò simulatione bonitatis ad improbitatem tendit, multò grauiori pœna omninò afficiendus. Quæ tamen verba, nõ de quouis genere simulationis D. Thomas intelligi vult, cùm sit aliud alio pernitiosius. Nam & mendaciorum diuersa genera, nec æquè pernitiosa sunt omnia. Quamobrem talia censentur apud Deum, qui scrutatur corda & renes, cuius oculis nuda & aperta sunt omnia, ista, quæ foris aguntur, qualis est intus voluntas hominis. Hanc inspicit iustus ille rerum æstimator, non ea sola quæ fiant externè: quæ si spiritu sint & veritate dilectionis destituta, & fucato fiant animo, plus adeò ad prouocandam, quàm adplacandã iram Dei facere videbuntur. Verum est enim, quod à Propheta scriptum est: Omnis gloria filiæ Regis ab intus. Intus videt

Simulatio summum flagitium. August in psalm. 62. Apoc. 3. Hebr. 4. Li. 6. in Esaiam c 16 Hom. 24. in Matth.

22 quæst. 3 ad Quartum.

Psalm. 44.

CAP. XXVII.

Christus, intus amat, intus alloquitur: intus quę fiunt, vel punit, vel coronat. Sicut à Gregorio quoq; scriptũ legimus: Intus est qui iudicat, intꝰ est quod iudicatur. Extat de eo hom. D. Macarij: Quod non externa, sed interna ꝓmouẽt, aut læ dũt hominẽ. Editus est etiá nuper libellus Marci Eremitæ, qui inscribitur, Capitula de ijs, qui putãt ex operibus se iustificari, in quo docet, in rebus externis non benè fiduciam collocari.

Pastoralis lib 1 ca. 4. Macar. homi. 24. Mar. ca. 1.

Cæremoniarum diuisio.

CAP. XXVII.

Cæremoniæ aliæ proficiscũtur ex animo, alię ad animũ erigendum referũtur.

EST autem duplex ordo cæremoniarum. Quędam enim è veritate mentis profectę, in ipso corpore statim, & in ijs quæ vnita sunt corpori, suscipiuntur: cuius generis sunt preces, Deique inuocationes, & ęa quæ paulò antè recensuimus: Quædam non magis à veritate proficisci, quàm ad illam aspirare videntur: quales illæ sunt, quæ in templis, ornatibusq; templorum, in varietate ordinum, in ritu quorundam sacrorum, in cantibus, in vestibus, in festorum dierum celebratiõe sitæ sunt: Quas qui sumptu suo instituerunt, si nõ alia re quàm flagranti Dei amore adducti fecerunt, nec alium, quàm laudẽ illius & gloriam, finem sibi propositum habuerunt, fieri non potest, quin hæc eorum præclara voluntas, cùm primis deo grata sit & accepta, ac suam apud illum mercedem habitura: Sin autẽ alio respexerũt, quadrabit in illos quod de hypocritis dicit Christus: Acceperunt mercedẽ suã.

Matth. 6.

Omnis autem tractatio cæremoniarum harum, ad instructionem populi sumpta præcipuè videtur. Est enim enim eorum pars multò maxi-

maxima, qui cùm sensibus magis, quàm intelligentia, menteque moueantur, suis ipsi cogitationibus ad piè Deum colendum, & eius eximiam benignitatem cõtemplandam, ac grata quadam recordatione prosequendam, non facilè queunt excitari. Quamobrem fit non rarò, rebus vt his externis, quæ in oculos incurrunt, quæque sensibus offeruntur, pulsati sæpius & admoniti, curam tandem aliquam & meditationem homine Christiano dignam suscipiant. Horum igitur vtilitati, cęremoniarum hoc genus institutione, prospectum est maximè. Sumuntur autem cęremoniæ à persona, re, loco, & tẽpore. Et sunt quæ recta ad Deũ ipsum referuntur, cui cultus exhibetur, vt ritus sacrificij: sunt quę ad homines Deum colentes, vt ieiunia, eleemosynæ, orationes, & eiusdem generis exercitationes aliæ, quibus animus hominis ad colendum Deum præparatur: sunt rursus alia, quasi quædã instrumenta diuini cultus: vt sacra vasa, sacrę vestes, chrisma, cereę, luminaria, et id genus alia. Nobis de singulis dicere, rationẽmve singulorũ explicare propositũ non est, verùm quę temporum istorum ratio postulare videbitur, paucis de quibusdam disseremus.

CAP. XXVII. Cæremoniarum institutẽdarum causa.

Cæremoniæ quædã ad Deum, quædã ad homines pertinent, quædã instrumenta sunt cultus diuini.

De Cæremonijs, quæ sumuntur à personis.

CAP. XXVIII.

QVę sumũtur à personis cæremoniæ, de ijs, quo loco de Sacramẽto ordinis sermo nobis fuit, cùm pleraq; dixerimus, tantò nunc futuri sumus breuiores. Neque enim omnibus in Ecclesia visa sunt omnia cõuenire: neq; fas esse putatum est, vt sibi quisque, quæ vellet, sumeret,

Nõ omnibus omnia cõueniũt. 1. Cor. 14.

vtque legitimè non vocatus, munus aliquod Ecclesiasticum vsurparet. Verùm, quod Paulus diligenter monuit, omni semper studio laborandum est, vt non solùm ordo, verùmetiam ordinis ornandi cura retineretur in Ecclesia, vt quid personas, quid loca, quid tempora deceret, etiam atque etiam circumspiceretur. Non omnes voluit Paulus Apostolos, non omnes Prophetas, non oēs esse Doctores, non omnes Sacerdotes, non omnes Episcopos: non vt sibi quisquá honorem sumeret, sed vt vocaretur tanquàm Aaron. Neque sufficere existimauit, si quis vocatus esset: manuum impositionem necessariam prætereà iudicauit, de qua & ipsa nihil festinantius, minusque consideratè statui præcepit. Cui verò manus essent impositæ, signum id erat, quod non iam vsurpauerit, verùm approbatione Ecclesiæ, & Spiritu sancto auctore delatum sibi publicum in Ecclesia ministrandi munus acceperit. Præcedebant autem impositionem manuum, ieiunia & orationes, quibus placatus deus, gratiá per ea suá ordinādis largiretur: quę etiá nunc obseruari morē videmus. Neq; enim ordines, quos maiores vocant, conferuntur, nisi post triduanū ieiuniū: in quorū collatione solēnes etiā ritus præcationū, chrismatū, prælectiouū, examinum, testificationū & indumētorum adhibentur. Quæ si minus eodē omnia modo sanctitata sunt ab Apostolis, magna tamen ex parte per manū ab illis tradita retinemus. Quod si successu tēporis adiectū est aliquid ad ea, quæ tēporibus apostolorū in vsu fuerūt, factū id est, quó religiosiores & augustiores Ecclesiasticę functiones

1. Cor. 12.

Hebr. 5.

Manuum impositio cur ordinādis adhibetur.

1. Tim. 5.

Actor. 13.

Ordines cur post ieiunium cō ferantur.

ones redderẽtur: atq; vt ordini publico maiestas quædam diuini spiritus adderetur: ne vel ij, qui manus imponunt, parum essent in legẽdis ministris circunspecti: vel ij quibus imponuntur: cùm se tanta vident obseruatione receptos, donum suum contemnerent, & parui facerent.

Cœlibatus sacerdotũ nõ est cultus. sed via expeditior ad cultum Dei. Matt. 19.

Quòd verò non admittuntur ad ministerium Ecclesiæ nisi cœlibes, non ideò fit, quòd cœlibatus pro cultu Dei habeatur, sicut quosdam hoc tempore somniare videmus: nam & cœlibes repe rire licet cuiuis potius quàm Deo seruientes: sed quòd qui se propter Dei regnum castrauerunt, multò sunt ad colendũ eum expeditiores, quàm qui matrimonio sunt irretiti. Quamuis enim non eat quisquam inficias, quin honesta sit res matrimonium: tamen seculi curis, quamlibet nolentem, inuoluit hominem: quibus quantum additur studij, tantum sacris rebus deciditur. Testatur hoc Apostolus quoque cùm orationes impediri dicit vsu coniugij. Quamobrem vult omnes esse sine solicitudine: Qui sine vxore est, inquit, solicitus est, quæ Domini sunt, quomodo placeat Deo: qui autem cum vxore est, solicitus est quæ sunt mundi, quomodo placeat vxori: Et diuisus est. Et mulier innupta, & virgo, cogitat quæ Domini sunt, vt sit sancta & corpore & spiritu: quæ autem nupta est, cogitat quæ sunt mundi, quomodo placeat viro. Quoniam igitur qui sunt matrimonio irretiti, partem eorum occupat mũdus, partem Christus, dum sic placere Christo satagũt, vt coniugi quisque suæ, cui debet obsequium, non displiceat, cuius causa mundi curis implicari necesse habet: ideò factum est, vt cœlibes

1. Corin. 7.

Orationes impediuntur vsu coniugij.

CAP. XXVIII.

tãtùm ad ſacerdotium admitterentur, quòs nihil impedit, quominus omni ſtudio in eam cogitationem incumbant, quomodo ſponſo ſuo Chriſto placere queant: nec eſt quicquam, quod eos ab ipſius iugi cultu remoretur. Qua de re pluribus etiam verbis in Aſceticis diſſerit Baſilius: vbi qui Chriſti militiæ nomen daturus eſt, eum à matrimonio modis omnibus deterret, ac ad cœlibem vitam amplectendam inuitat. Quo quidem in loco, non modò coniugio interdicit ei, qui Chriſto ſtipendia facere decreuerit, verùm & priuatarum facultatum poſſeſsionem eum à ſe relegare, quin & voluntati ſuæ propriæ renunciare, ſeque in poteſtatem alterius tradere vult: vt ſic nudus nudum Chriſtum ſequatur, ac non modò nullas facultates, ſed ne volũtatem quidem propriam habeat, quò ſic ab omnibus mundi curis liber, totus Chriſto ſponſo ſuo vacare queat, illiusque poteſtati ſe, quãtus quãtus eſt, ſuaque omnia ſubijciat. Nõ eſt itaque cultus Dei cœlibatus aut monachatus, ſed eſt ad colẽdũ Deum via quędã expeditior.

Perfectionem Euangelicã docet Baſi. in li. de vita ſolitaria, cap. 1.

Monachorum eadẽ religio quã aliorum.

Quamobrem impudens eorum commentum eſt, qui monachatum, cœlibatum, votaque caſtitatis, paupertatis, & obedientiæ, ad idololatriam pertinere dicunt: cùm non aliam ſequantur colendi Dei rationem monachi, cœlibes, & votis quæ iam recenſuimus obſtricti, quàm reliqui Chriſtiani omnes. Quod etiam in diſputatione illa, quam habuit cum quodam ſcholaſtico Marcus exercitor, ab ipſo Marco dictum legimus: Monachi, inquit, non ſectantur alienam ab Eccleſia doctrinam, ſed Chriſti doctrinam tenere conantur per Apoſtolũ dicentis: Hoc ſentite in vobis, quod

Marc. Carm.

eſt

CAP. XVIII.

est in Christo Iesu, qui cum in forma Dei esset, nō rapinam arbitratus est, esse se æqualem Deo, sed exinaniuit semetipsum. Vna cunctorū est religio, vna fides, eadem fidei sacramenta, eadem spes, eadem beatitudinis expectatio, eadem charitas, eadem orandi regula, idem ministerium, non alius vt sit monachi, & cœlibis cultus, quàm cōiugati, nisi quòd magis ille cōtinuus est, & minus habet interpellationis. Nam quacunque tandem in re verum Dei cultum constitueris, non alius monachi quàm laici, nō alius erit cultus cœlibis quàm coniugati. Quòd si fide, spe, charitate, rectè coli Deum existimaueris, non est alia monachi fides, alia coniugati, eundem Deum colunt, in eundem credunt, ab eodem sperant, eundem diligūt. Sin autē in contēplando Deo, Psalmis & cāticis, hymnis & laudib⁹ ,psequēdo, si in peccatorū agnitione, in corporis, & sāguinis Christi participatione, in eius seruitutis, quę latria dicitur, exhibitione, cultum Dei sitū esse iudicaueris: quicquid tandē illud fuerit, quo verè deū coli dixeris, cōmune est monacho & laico, cęlibi & cōiugato. Qd' verò hic vxoris vsu sibi ipse interdixit, ille verò præter hāc cœlibat⁹, alias quoq; sibi nouas legesadsciuit, in quas volūtaria primū animi inductione cū iurasset, earū posteà seruādarū necessitate cōstringeretur, non alia de causa factum est, quàm vt his tanquam arctioribus vinculis, in studijs pietatis teneretur, atque curis alijs omnibus vacuus, tantō liberior & expeditior debitum Deo cultum præstaret: reiectis omnibus ijs, quibus ab eo retardari posit.

Nō est igitur alien⁹ aliquis cult⁹ cęlibat⁹ aut monachatus:

Monachatus.

chatus: neque peccat contra primum præceptum, quo deos alienos habere prohibemur, si quis aut cœlibatum, aut monasticæ vitę genus aliquod sit amplexus. Nam hoc asseueranter dicere, quid aliud fuerit, quàm vniuersam Ecclesiam iam inde ab Apostolorũ temporibus ad hæc vsque nostra, idololatriæ condemnare? Quis enim fuit ex primis illis Ecclesiæ luminibus, qui non aut monachus ipse fuerit, aut in summa veneratione monachos non habuerit? Sunt qui ipsos etiam Apostolos cœnobiorum primos auctores fuisse dicant.

Hieron. in catalogo script. Eccleſiaſt.

Certè cũ Philonis vitã perscriberet Hieronymus, vbi libri meminit, quem de prima Marci Euangelistæ apud Alexandriam Ecclesia scripsit: Apparet, inquit, talem primùm Christo credentiũ fuisse, quales nunc Monachi esse nitũtur, & cupiunt: vt nihil cuiusquam proprium sit, nullus inter eos diues, nullus pauper: patrimonia egentibus diuidantur, orationibus vacetur & Psalmis: doctrinę quoque & cõtinentiæ. Qualis & Lucas refert primùm Hierosolymæ fuisse credentes. Quem

Cass. li. 2. cap. 5. de cœnobiorũ instituț.

auctorem secutus Cassianus, à Marco Euangelista Monachos normam suscepisse viuendi scribit. Cuius præceptor Chrysostomus eam ad

Hom. 1. in Marc. tõ. 2

Ioannem Baptistam refert. Verùm vt nihil dicam de Apostolis, nihil de ijs, qui in Aegypto, Thebaide, Syria, Scythia ingenti numero fuêre monastică professi, nihil de Antonijs, Paulis, Hilarionibus, & multis alijs eorum sectatoribus: certè beatũ Ephrem, Basilium, Hieronymum, Augustinum, Gregorium, & quàm plurimos alios, qui nõ doctrinæ magis, quàm sanctitatis nomine cum primis in ecclesia celebres habentur, monachos fuisse

se dubium est memini: qui verò alij monachi non fuerunt, monachos nihilominus recepisse, laudasse, suspexisse. Ex quorum numero Athanasius, quemadmodum à Gregorio Naziázeno memoriæ proditum legimus, operæprecium se facturũ esse putauit, si vitam Antonij monachi conscriberet, quam nos etiam ab Euagrio quodam Presbytero Latinitate donatam, & in eorum Athanasij librorum numerum relatam videmus, qui Coloniæ fuerũt impressi in officina Melchioris Nouesiani, anno M. D. XLVIII. Nam inter ea quæ sunt à Nannio versa, non reperitur. Ioannes verò Chrysostomus, præterquàm quòd in quibusdam locis monachorum institutum in cœlum vsque laudibus vexit, ac è superiore templi loco suos, vt eorum insequerentur vestigia, diligenter est hortatus, etiam tres libros aduersus vitę monasticæ vituperatores edidit. Sed & ante Chrysostomum virtutum officinas, monasterium vocauit Ambrosius, ac in Monachorum laudem non pauca scripsit. Idem fecit Gregorius quoque Nazianzenus. Augustinus ad sonum horum verborũ: Ecce quã bonum & quàm iucundum fratres habitare in vnum, excitatos fuisse Monachos scribit, qui habitare in vnum cupierũt. Μόνος, enim vnus dicitur. Qui ergò sic viuunt in vnum, vt vnum hominem faciant, vt sit illis verè, quomodo scriptum est, vna anima & vnum cor: Multa corpora, sed non multæ animę: multa corpora, sed non multa corda. Rectè dicitur μόνος, id est, vnus, solus. Meritò illis displicet nomen Monachorum, quia illi nolunt habitare in vnum, sed sequentes Donatum (nunc dicipossetLutherũ) Christũ dimiserunt.

In vitacius

In prin. ca. 2. in ho. 14 & ad pop. Antioch. hom. 56. & tribus sequentibus, & hom. 69 & 70 in Matth & in hom. de comparatione Regis & Monachi.

In Psal. 132

Neque

Neq; tamẽ interea diffitemur, priſcis illis ſæculis nõ defuiſſe, qui monachos multis maledictis & conuitijs inſectarẽtur, aduerſus quos etiam tres libros edidit Ioannes Chryſoſtomus. Inter quos fuit Eunapius quidã Sophiſta, vir ſi quiſquam alius impietate præſtans, qui vixit eodẽ ſæculo, quo Chryſoſtomus. Is in libro ſuo de vitis Philoſophorũ, deſcribens vitam Aedeſij, loquitur in hunc modum, templi Serapidis deſtructionem deplorans: Ijdem illi (eos inteligit qui templum illud fuerãt demoliti) poſtea in ſacra loca inuexerunt Monachos ſic dictos, homines quidam ſpecie, ſed vitam turpem porcorum more exigentes, qui in propatulo infinita atque infanda ſcelera cõmittebant, quibus tamen pietatis pars videbatur ſacri loci reuerentiam proculcare. Nam ea tempeſtate quiuis atram veſtem indutus, quique in publico ſordido habitu ſpectare non abnuebat, is tyrannicã obtinebat authoritatẽ, in eam virtutis opinionẽ venerat id genus hominũ. Quid igitur dicemus? num Eunapio potius fidẽ habebimus, quẽ egregie noſtri temporis hæretici conuicijs inſectãdis monachis imitari videtur, quàm ſanctis illis Patribus, quos pauló ante cõmemorauimus: & eos, potius idololatras fuiſſe pronunciabimus: vt monachos aliquot Apoſtatas noſtri tẽporis à periurij crimine. Cuius rei ſunt propter votũ, quo deo ſe obſtrinxerunt, violatũ, liberamus? quàm Eunapiũ, quẽ ex profeſſo cultorẽ idolorũ fuiſſe cõſtat, cũ ſuis ſectatoribus Lutheranis, quem tamen alia nefanda crimina non habuiſſe videmus, quæ monachis obijceret, quàm quòd ſanctis martyribus, quos impurus & impius ille flagitioſos ſeruos vocat

Amb. epi. 82.

Grego. in orat. de reconciliatione monachorum

eat,& propter scelerum multitudinẽ à iudicibus extremis supplicijs affectos fuisse mentitur, debitũ honorem præstarent, & eos pro Diuis ostentaret, diuinis honoribꝰ ꝓsequẽdos, qui quàm verè dixit sanctos martyres flagitiosos seruos, & ꝓpter scelera suplicijs affectos fuisse: tá vera sunt, quę de monachorũ illius tẽporis vita cõscripsit. Nos verò potius Eunapiũ, quod ipse de se testatur: Idololatrá fuisse pronũciabimus: nec alio loco Lutherũ habebimus, qui suarũ opinionũ cõmenta, tanquã idola quędam adorari cupiebat: & vt se discipulum Eunapij esse declararet, nõ minore quàm ille Monachos impudẽtia insectabatur, cùm esset ipse Monachus: Sanctorum verò Patrum institutum reuerenter amplectamur: qui verò discesserũt ab illis, & peruersas Eunapij ac Lutheri opiniones, cùm de Monachis, tum de sanctis Martyribus suscipiunt, ac tanquam Dei verbum, quod à Luthero dictũ est, adorant, quemadmodũ ab idololatriæ crimine defendi possit, nõ videmus. Verùm nos hic monasticæ vitæ propugnationẽ nõ suscepimus. Cùm igitur quantum præsens postulat institutum, de cæremonijs, quæ sumuntur à personis, satis multa dixisse videmur, ad alia properabit oratio.

De Cæremonijs, quæ sumuntur à rebus.

CAPVT XXIX.

A Rebus quoque sumi cæremonias diximus: inter quas principem locum obtinet sacrificium: quæ vsque eò propriè Deo debita seruitus est, vt neget esse quenquam hominum Augustinus, qui dicere audeat, sacrificiũ alij cuiquam deberi, quàm Domino soli. Nam cùm de diuino cultu

Sacrificiũ propriè deo debita seruitus. Aug. li. 10. de ciuitate Dei, ca. 4.

cultu multa sint vsurpata, quæ honoribus deferuntur humanis, siue humilitate nimia, siue adulatione pestifera: ita tamen, vt quibus ea deferuntur, homines nihilominus habeãtur, qui dicuntur colendi & venerandi: si autem eis multum additur, & adorandi: Quis ait, vnquam sacrificandum censuit, nisi ei, quem Deum aut sciuit, aut putauit, aut finxit? Proprius igitur & peculiaris Dei cultus est sacrificium: Quod etiam in libro de victimis Philo testatur. Nam quicunque Deo cultus alij deferuntur, communes illi sunt cum hominibus. Quæ causa etiam est, quod eum tãtoperè Satanas oppugnat: quòd hac seruitute sublata, sublatum iri quicquid illud est ex rebus ijs, quę sub aspectum hominum cadunt, quo propriè Deus colitur, intelligit: nullus vt eximius ei præ mortalibus honos habeatur, neque maior illius, quàm aliorum quorumcunque, qui dignitate præstant inter homines, ratio ducatur. Etiam Augustini seculo persuadere per sua membra Satanas hominibus est conatus, visibilia sacrificia ijs alijs congruere: vero autem Deo tanquàm inuisibili inuisibilia, & maiori maiora, melioriq; meliora, qualia sunt puræ mentis & bonæ voluntatis officia.

Sacrificiũ externum Satanas cur abrogare conatur

Aug. li. 10. de ciuitate Dei, ca. 19.

Ac verum quidem est, quemadmodũ ab Augustino dictũ, & ab Algero legimus repetitũ, quod inuisibilia maiora, melioraque sacrificia Deo debentur: sed non propterea à visibile sacrificium excludendum est, quod ita signum est illorum inuisibilium, sicut verba sonantia signa sunt rerũ. Sicut enim orantes atque laudantes, ad eum dirigimus significãtes voces, cui res ipsas in corde, quas significamꝰ offerimus: ita sacrificãtes nõ alteri visibile

Sacrificiũ est visibile signũ rerũ inuisibiliũ

bile sacrificium offerendum esse scimus, quàm illi, cuius in cordibus nostris inuisibile sacrificium nos ipsi esse debemus: quod nisi facti fuerimus, nullam nobis quidem ipsis, visibile sacrificium quod offerimus vtilitatem adfert. Est enim verũ sacrificium, sicut ab eodem Augustino scriptum legimus, omne opus quod agitur, vt sancta societate inhęreamus Deo. Quicquid igitur nõ eo animo agitur, vt Deo sancta societate adhæreatur, quantum ad hominẽ sacrificantem pertinet, verum Deoque gratum sacrificium non est.

Sacrificiũ verum quod Aug. li. 10. de ciuit. Dei, ca. 6.

Cùm autem sacrificia multa sint, quibus hoc agimus, vt, quod sibi solum Propheta bonũ esse dixit, Deo adhærere queamus, nullo magis id efficitur, quàm eo, quod Missæ sacrificium vocatur. In quo cùm exacta fiat, & accurata cumprimis omnium Christi beneficiorũ cõmemoratio, fieri nõ potest, quin eorum cõtemplatione mẽs hominis ardescat, & in eius ineffabilẽ, incorporeũque cõplexũ, sancto desiderio feratur, à quo se tot & tantis beneficijs immerentem, quin extrema quæque supplicia merentem potiùs, affectam esse perspicit. Scripsit Maximus monachus libellum de Ecclesiastica Mystagogia, in quo per vnitatis mysterium, quod per Sacerdotem peragitur: (sic enim vocare Missę sacrificiũ videtur) vnã carnẽ & vnũ spiritũ fieri docet, deũ & Ecclesiã. Et illud impleri, quòd à Paulo dictũ est: Erãt duo in carne vna.

Psalm. 72. Missæ sacrificio Deo perfectè adhæremus.

Quãobrẽ, celebraturus hoc sacrifictum sacerdos, illud ante omnia curat, vt sedato prorsus animo, cunctis perturbationibus & seculi curis omnibus vacuo, per summã quietẽ, sabbatũ agat spirituale: quò vacare possit, & videre, quoniã Christus est

Sacerdos quomodo se ad Missã præparare debeat.

ille Deus, qui oblato in ara crucis pretioſi corporis & ſanguinis ſui ſacrificio, nos cœleſti patri ſuo per mortem ſuam reconciliauit, ex impijs pios, ex inimicis amicos, ex iræ filijs Dei filios & hęredes, fratres autem ſuos & cohæredes effecit. Qua cogitatione accenſus, & ſe, & adſtantes omnes, quin & Eccleſiam vniuerſam, cuius ad altare ſtans perſonam gerit, tam bono, tamque benefico Deo ſacrificium offert: atque vt ab eo tantoperè amata, tantisque beneficijs affecta, viciſsim illi per dilectionem adhærere, nec vnquam ab eo ſeparari queat, ipſius, qui ſolus id præſtare poteſt, miſericordia perfici petit. Quo magis autem huic cogitationi tota mente vacare, & per eam adhærere Deo poſsit, membra quoque corporis omnia per id tempus, vt huic vni rei ſubſeruiant, procurat: vt mentis iudicio, voluntatique parentia, & illius veritatem ac ſynceritatem conſequentia, eodem, quo mentis cogitatio, motu impellantur, mentemque tanquàm dominam comitentur: ita vt mentis morum, motio ſemper corporis aſſequatur, vt ſiue animus peccati & culpæ conſcius, proſternat ſe atque abijciat coram Deo, corpus eundem geſtum, eundemque actum ſubeat, atque cóficiat: ſiue agendis pro acceptis beneficijs gratijs mentem ad Deum, cogitationemque ſuſtulerit, eandem ad Deum ſublationem, vultus, oculi, manusque ſequantur: ſiue quid quoque modo ſtudeat animus, atque decernat, quod quidem, ad coiẽdum Deum pertinere videatur, repętè tanquàm in ſpeculo, ſic in corporis motu, illud inteſtinum animi conſilium, voluntasque cernatur.

Sacerdos ad altare & ſe & populum offert Deo.

Sicut autem ſacerdos ad eundem modũ affectus etiam

etiam esse debet è populo quiuis, qui præsens adest, quoties tremendum hoc à sacerdote sacrificium peragitur: vt & ipse nõ alijs rebus vacet, quàm ijs quæ per sacerdotem aguntur contemplandis: atque illius exemplo omnibus & animi & corporis motibus in Deum feratur: cumque verba illa dicentem audierit: Sursum corda, non ore magis, quàm intimo corde respondeat: Habemus ad Dominum. Admonentur enim his verbis, qui præsentes adsunt, vt, quæ sursum sunt, quærant, vbi Christus est ad dexteram Dei sedens: quæ sursum sunt, sapiant, non quæ super terram. Procul itaque tum faceſſat ex cordibus hominum carnalis omnis & secularis cogitatio, & in eo tori sint, ad quod sacerdos inuitat, vt quòd verbo se facturos promittunt, re præstent: ne si quis aliud in lingua promptum, aliud in pectore clausum habuerit: quòd Ananiæ dixit Petrus, sibi quoque dici audiat: Cur tentauit Satanas cor tuum, mentiri te Spiritui sancto? Non enim est mẽtitus hominibus, sed Deo, atque ita magis etiam Deus eum execretur, sicut hypocritas illos, de quibus ait: Populus hic labijs me honorat, cor autem eorum longè est à me. Quamobrem quod lingua profitentur, corde ipsa sursum erigant, vbi Christus est in dextera Dei sedens, ibi mẽs cuiusque, ibi fixa sit cuiusque cogitatio, vt cum Paulo dicere possint: Nostra autem conuersatio in cœlis est, vnde saluatorem expectamus Dominum IESVM CHRISTVM. Cessent confabulationes, cessent curæ terrenarum rerum, in eo sint hominum animi defixi, quod à sacerdote posteà geri videt, qui populo ad gratias Deo agendas inuitato, quid sit illud

In sacrificio Missæ, præsentes, quomodo affecti esse debeãt.

Sursũ corda.

Colos. 3.

Actor. 5.

Esaiæ 29.

Philip. 3.

lud pro quo Deo gratias agere debeamus, ostendit, cùm quemadmodum pro nobis passus, in crucem actus, mortuus & sepultus sit, tertia die resurrexerit, in cœlum ascenderit, non verbis magis explicat, quàm totius corporis actione repræsentat, ac sub astantium oculos subijcit. In horum igitur tantorum beneficiorum contemplatione defixas tum esse mentes hominum oportet, vt quod esse dignum & iustum fatemur, Deo pro illis gratias agamus, neque verbis modò gratam nostram voluntatem declaremus, verumetiam sicut Christus dilexit nos, & tradidit semetipsum pro nobis, oblationem & hostiam Deo in odorem suauitatis, ita nos eius hac tanta dilectione prouocati, vicissim diligamus eũ, & exhibeamus corpora nostra hostiam viuentem, sanctam, Deo placentem: ea mente, vt sicut ipse posuit animam suam pro nobis, & nos animas nostras pro nomine illius ponere, ac omnia prius & facere & pati parati simus, quàm vt vnquàm ab illius nos dilectione separari permittamus.

Dignum & iustũ est Ephe. 5.

Rom. 12: Ioan. 10. 1. Ioan. 3.

Hoc animo qui præditus est, siue sit sacerdos, siue sit aliquis ex ijs, qui rei diuinæ præsentes intersunt, is demum in odorem suauitatis hostiam acceptam, Deoque placentem offert. Nã externæ cæremoniæ nullus est eam exercenti vsus, si non sit ex hac intestina voluntate profecta. Falsum est enim, quod filij desertores de matre sua quondã Ecclesia commenti sunt, quasi prædicatum in illa fuerit, valere coram Deo sacrificium sacerdotis ex opere operato, sine bono motu vtentis: Cùm Ecclesiæ doctrina cũ isto cõmento pugnet ex diametro. Nam valere sacrificium sine bono motu vtentis,

Philip. 4.

Sacrificiũ sine bono motu non valet.

tentis, vel sacerdotis, vel populi, non modò docuit in Ecclesia nemo, verùm illud vno ore potius affirmarunt omnes, nisi quis per fidem, animique deuotionem fructũ illius in se transferre conatus esset, exitio potius illi futurum sacrificium, quàm vtilitatis aliquid allaturum. Quorsum autẽ admoneret populum sacerdos, vt corda sursum erigerent, si valere sacrificium sine bono motu vtentis persuasum haberet? Vt vel hinc perspicuũ cuiuis esse queat, quàm sint ab omni veritate auersi, quos ista comminisci non puduit, cùm tamen auctorẽ huius cõmenti proferant neminem. At docuerũt Scholastici, Missã ex opere operato valere. Docuerũt, verùm illud nusquã addiderũt, sine bono motu vtentis. Tum autem, longè alio sensu docuerunt, quàm quem isti sibi cõfinxerũt.

Opus operatum & operans.

Quò magis autem dilucidè cognosci res queat, libet planioribus verbis edisserere, quid sit illud, quod Scholastici docuerunt, vt sic omnibus istorum impia calumnia detegatur. Scholastici doctores, rerum quàm verborum studiosiores, hoc habuisse propositum videntur, vt orationis ornatu neglecto, quo breuissimo possent verborũ compendio rem explicarẽt. Itaque cùm de eo foret disceptatio, num & mali sacerdotis Missa valeret: quoniam ad rem apertius intelligẽdam permultum lucis adferre diuisio consueuit: distinguendũ inter opus, & opus esse putauerũt: vt aliud esse dicerent opus operans, aliud opus operatum. Opus operans appellare placuit siue sacerdotis actionem, quod Anthisiodorensi visum est: siue sacerdotem ipsum sacris operãtem: (sic enim loquitur Innocentius: Non ergò sacerdotis ini-

Opus operans.

Anthis. in 1 parte summæ.

Innoc. li 3. mysteriorũ missæ ca. 5.

quitas effectum impedit sacramenti, sicut nec infirmitas medici virtutem Medicinæ corrumpit. Quamuis igitur opus operans aliquando sit immundus, semper tamen opus operatum est mundum.) Opus autem operatum, rem immolatam. Quid igitur docent cùm scribunt, Missam ex opere operato valere? Quid aliud, quàm non esse personam aut actionem sacerdotis attendêdam, verum ipsam quæ præsens est in altari, rem immolatam: ipsum verum corpus Christi, quod pro nobis traditum est: ipsum verum sanguinem Christi, qui pro nobis fusus est in remissionem peccatorum nostrorum? Huius enim corporis pro nobis traditi, huius sanguinis pro nobis effusi virtute, non autem merito Sacerdotis, aut actione fieri, vt cum DEO reconciliationem, peccatorum remissionem, & ea quæ petimus omnia cõsequamur. Quamobrem sicut nihil refert, calidus sit an frigidus, qui ignem accendit, & ad vrendũ ligna admouet, cùm non quantum ipse, sed quantum ignis habeat caloris in se impertiat: Sic & in sacro faciendo, quod ad illos attinet, pro quibus illud facit sacerdos, non plurimum interest, cuius ille sit meriti; quandoquidem ijs pro quibus offert, non suum ille, sed Christi sanguinis meritũ applicat. Quærit alicubi diuus Thomas: Nunquid sacerdos immundus potest mundare? Et respondet quod non, si ageret in propria virtute, sed agit virtute sanguinis Christi, qui est sicut causa prima. Potuit ne dici magis pium aliquid, aut veritati Christianæ magis cõsentaneũ? Quid enim? An non omnem hac ratione fiduciam ab homine transferunt, & in sola Christi passione (hoc enim est

Opus operatum.

In epist. ad Heb. ca. 9. Lect. 3.

sacrificium quod offerimus) collocari iubent: cũ CAP
Propheta dicentes: Maledictus homo qui confi- XXIX.
dit in homine, & ponit carnem brachium suum: Hier. 17.
Benedictus vir, qui cõfidit in Domino, & erit Do
minus fiducia eius. Nolũt vt quisquam in sancti-
tate, aut in externo Sacerdotis opere, spem suam 1. Pet. 1.
omnem defixã habeat: verùm in agno isto imma- Ioan. 1.
culato, cuius pretioso sanguine redempti sumus. Ioan. 5.
Hic est, qui tollit peccata mundi: hic est in cuius
nomine si quid petierimus patrẽ, dabit nobis: hic 1. Ioan. 3.
est vnus aduocatus, mediator & reconciliator no
ster. Homo sacerdos, minister tantùm est reconci- 2. Cor. 5.
liationis: ministerium enim reconciliationis de-
dit illi Deus, quemadmodum à Paulo scriptum Psalm. 129.
legimus: Vera propitiatio pro peccatis nostris: ve Heb. 5.
rus Sacerdos in æternum, solus sanctus & imma-
culatus Pontifex, qui & exauditus est, & exaudi- Heb. 9.
tur semper pro sua reuerentia, & per quem exau- Rom. 8.
diuntur, quotquot exaudiuntur, est ille qui per
proprium sanguinem introiuit semel in sancta:
qui sedens ad dexteram patris, etiã nunc interpel-
lat pro nobis, Dominus noster Iesus Christus. Cu
ius corporis & sanguinis Sacramentum cũm præ- Hebr. 9.
sens adsit in altari: cumque subijciatur sub ocu-
los astantium, quemadmodum ille semel oblatus
est ad multorum exhauriẽda peccata: in huius sa-
cramẽti præsentia, sicut à sancto martyre Cypri- Cap. 8. ser.
no scriptum est, nõ superuacuè mẽdicãt lachry- de cœna
mæ veniam, nec vnquam patitur contriti cordis Domini.
holocaustum repulsam.

Hóc sensu dixerũt Scholastici, Missam ex opere
ôperato valere, nõ propter sanctitatẽ, aut actionẽ
sacerdotis, sed propter victimã illã salutarẽ, cuius

tum fit immolationis repræsentatio. Quis autem est, qui sensum hunc cumprimis pium esse negare audeat? Ne quis autem ita sensisse Scholasticos dubitare queat, ipsa eorum verba subiungemus. Ac ventilant quidem hanc quæstionem: Vtrum sacerdotis mali Missa tantundem valeat, quantum boni: Thomas de Aquino: præceptor eius Albertus, Bonauentura, Ioannes Gerson, Gabriël Biël, & alij nonnulli. Quoniam verò longum esset singulorum verba recensere, beuitati studentes, ex Ioanne tantùm Scoto quædam adscribemus: Missa non solùm valet, inquit, virtute meriti, siue operis operantis, sed etiam virtute sacrificij & operis operati: vel, non solùm valet virtute meriti personalis sacerdotis offerentis, verumetiam virtute meriti generalis ecclesiæ, in cuius persona, per ministrum communem offertur sacrificium. Alioqui Missa mali sacerdotis, qui in illo actu nō meretur personaliter, sed demeretur, nulli valeret in Ecclesia: quod reputatur cōmuniter inconueniēs: Et rationaliter, iuxta illud Ioannis, Panis quem ego dabo, caro mea est, pro mundi vita. Quādocunque enim Christus vt summus sacerdos offert, panis quem dat, id est, caro eius, est mundi vita. Hactenus Scotus.

Tho. part. 3. qu. 82. artic. 6.
Alb. lib. 4. sent dist. 13 art. 31.
Bon in 4. sentē. dist. 13. qu. 4.
Gerso. ser. 2. de die mortuo.
Scot. in quodlibet. qu 20. in expositione sacri Canonis Miss. lectione 26.
Ioan 6.

Cùm de sacerdotio sermo nobis esset, docere nos meminimus, quòd sacerdos nihil aliud est, quàm reconciliationis minister: fungitur enim legatione, siue ministerio pro Christo: & capite, & corpore. In consecrando siue sanctificando, offerendo, distribuendo, manus, lingua, ministeriū hominis est mortalis: verùm ipsa consecratio, siue sacrificatio, oblatio, distributio, deniq; virtus om-

Sup. ca 53. in primo Tom.

omnis, & efficacia, non est nisi æterni sacerdo- CAP.
tis illius & immortalis, Domini nostri Iesu Chri XXIX.
sti. Hoc igitur in loco Christi capitis ministrum
agit. Cùm verò precatur Deum, vt oblationis in
cruce factæ, cuius sit in altari repræsentatio, fru
ctum ad fideles omnes redundare faciat, mini-
strum agit Christi corporis Ecclesiæ. Scotus
igitur hoc dicere videtur ijs verbis, quæ paulò
antè per nos adducta sunt: Siue sacerdotem cō-
sideres, tanquàm Christi capitis, siue tanquàm
Christi corporis ministrum, vtroque modo va-
let Missa. Nam quod ad prius illud ministerium
attinet, non refert quo sit vitæ merito sacerdos.
Christus est enī summus ille sacerdos, qui semet
ipsum offert, panisquem dat, id est, caro eius, est
mundi vita. Quamobrem non hominis sacer-
dotis actio, verùm Christi sacerdotis oblatio,
Christi caro, quam semel in ara crucis pro nobis
in mortem obtulit, illa est vita mundi, illa est,
per quam salutem consequimur: Hominis autē
sacerdotis nihil aliud est, quàm ministerium.
Virtus omnis penes carnem illam est, quæ cùm
propter nostram salutem in cruce pependisset,
nunc ad dexteram Dei collocata, pro nobis in-
terpellare nunquam intermittit. Rectè enim ab
Augustino dictum est: Qui fuerit superbus mini Aug. tract.
ster, cum diabolo computatur, sed non conta- 5. in Ioan.
minatur donum Christi. Quod per illum fluit,
purum est, quod per illum transit liquidum, ve-
nit ad fertilem terram: Puta quia lapideus est,
quia ex aqua fructum ferre non potest. Per lapi-
deum canalem transit aqua ad areolas: in canali

CAP. XXIX.

lapideo nihil generās, sed tamē hortis plurimū fructum adfert. Spiritalis enim virtus sacramenti ita est vt lux: & ab illuminādis pura accipitur, & si per immundos transeat, non inquinatur. Quod vero spectat ad posterius ministeriū, quo sacerdos ꝓ Christi corpore fungitur Ecclesia, cūm primis id optādum foret, vt quibus illa ministris vtitur ad irā dei placandā, essent morib. inculpatis: ne, si sicut populus, ita sacerdos quoq; factus sit, rectè ad vtrumq; dici posit, quod à Propheta scriptū est: Iniquitates vestræ diuiserunt inter vos & deum vestrū, & peccata vestra abscōderunt faciē eius à vobis, ne exaudiat. Certum est enim, quōd multū valet deprecatio iusti: neq; temere dictū est ab illo cœco nato, cui Christus oculorū visū restituerat: Deus peccatores nō audit. Cæterū in homine sacerdote sacris operāte, si nulla sunt ipsius ministri merita, non desunt tamen eius, cuius est minister, Ecclesiæ merita: quę nō à maiori quidē, sed à meliore tamē sui parte, sancta dicitur: & regnum sæpè cœlorum à Christo vocatur. Quare cuius oratio priuata nullum pondus habitura, neq; fructum erat vllū allatura (scriptum est enim: Qui declinat aurem suam, ne audiat legē, oratio eius erit execrabilis) cūm is orat in Ecclesiæ persona, quę in potiore sui parte sancta est, non potest eius oratio non ijs, pro quibus orat, esse fructuosa, quamuis ipsi sacrificanti sit pernicioſa. Malitia enim ministri non impedit bonitatem, siue bonum opus personæ, quæ bona est: sicut si bonus aliquis Dominus per manus famuli sui nequā, eleemosynam tribuat, non ideō perdit eleemo-

Esaiæ 24. Oseæ 4. Esaiæ 59.

Ioan. 9.

Ecclesianō à maiori, sed à meliori sui parte sancta dicitur.

Prouc. 28.

synæ suæ meritum. Et hoc est quod orans dicit Sacerdos: Domine Iesu Christe, qui dixisti apostolis tuis: Pacem meam do vobis, pacem relinquo vobis: quæso, ne respicias peccata mea, sed fidem Ecclesiæ tuę. Videntur eiusmodi non esse dissimiles procuratoribus hospitalium aut captiuorum, quibus eorum cõtemplatione pro quibus petunt, largè datur Eleemosyna: cùm tamen ipsis pro se petẽtibus nihil daretur: fortassis etiam turpiter abigerentur: cùm tamen ipsi nihilominus partem distributionis accipiant.

Præclarè scriptũ est ab Hieronymo: Episcopus, Presbyter, Diaconus, nõ sunt meritorũ nomina, sed officiorũ. Ante quẽ etiã Cyprianus, Scribæ & Pharisæi in cathedra Mosi sedentes, dum agunt quæ ad cathedrã pertinẽt, per omnia plenitudine potestatis vtuntur, & officium, nõ vitatis effectibus honoratur. Obediunt dæmones exorcistis. Christũ (inquiunt) scimus, et Paulum nouimus, & in nomine Christi, quẽ Paulus prædicat adiurati egredimur: vos autẽ penitùs ignoramus. Ecce in nomine suo quæstuarij nihil peragunt exorcistæ, nec se eis deferre ipsi dęmones profitentur: sed nomẽ Christi etiam per lucrorum sectatores suę glorię retinet potestatẽ: & fiunt in talibus causis ministri mercenarij sicut naues onerariæ, quæ per pelagus euehunt institores, quarum rectores potiùs eorum quos ducũt, pecunijs inhiãt, quàm saluti. Et tamẽ mare seculi huius necessarios habet eiusmodi trãsuectores: alioqui cessabunt cõmercia, nec ex trãsmarinorum copia, aliorum inopia habebit subsidium: nec occurrent sibi solatia regionum, si vehi-

Hie. l. 1. cõ. Iouinianũ. Cyp. in ser. de baptismo Christi

Exorcistæ quæstuarij nihil suo nomine pagunt, sed Christi.

vehicula tollantur de inuio, & pelagus immeabile relinquatur. Bonis quippè sępè malorum ministeria suffragantur. Hæc ille.

Cap. 34. Scripsit aliquando Leo nonus Pontifex ad Michaelem Cõstãtinopolitanũ. Quicunque sacerdotes, & si dispares sunt merito, pares tamen sunt officio. Nec potest denegari pro merito, quod debetur officio. Alioquin non staret sacerdotium, si maius aut minus fieret, seu varietur secundum humanorum varietatem meritorum: essentque penè tot sacerdotia, quot homines.

Sacramẽta ex dignitate ministrorum non metienda. Aug. cont. Cresc. li. 3 ca. 6 cõt. secundam ep. Gaudẽtij li. 2. c. 9 cont. Donat. li. 2 c. 4. & sequẽtibus.

Iam ergò quæ Scoti fuerit mens ijs verbis, quæ per nos producta sunt, planum satis fecisse videmur. Neque verò solùm in hac sententia fuisse Scotum aut Thomam existimandum est. Fuerunt etiam Augustini seculo, qui sacramenta & sacrificia ex dignitate ministrorum esse metienda putarent: quique mali Episcopi, aut sacerdotis preces obesse potiùs, quàm prodesse, pro quibus fierent, affirmarent. Quos contra Parmenianum, Petilianum, Crescónium, Gaudentium, contraq; Donatistas alios scribens Augustinus, pluribus verbis confutauit. Proferebat Parmenianus, & Petilianus locum ex Esaia: Facinorosus qui sacrificat mihi vitulum, quasi qui canem occidat: & qui similaginem, quasi sanguinẽ porcinum: & qui offert thus, quasi qui benedicat ido-

Esaiæ 66.

Cont. Parmen. li. 2. cap. 5.

lo. Sed hæc Augustinus cùm de schismaticis multò congruentius dici docuisset, his deinde verbis vtitur: Si primis temporibus non obfuerunt mali sacerdotes, vel collegis bonis, sicut fuit Zacharias: vel popularibus, sicut fuit Nathanaël, in quo dolus non erat: quantò magis nihil

Ioan. 1.

obest

obest in vnitate Christiana Episcopus malus, vel Coëpiscopis vel laicis bonis, cùm iam ille sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech, & Pontifex noster, sedens ad dexteram Patris interpellat pro nobis. Nec illud bonis obest, sed offerentibus malis, quòd verissimè dictum est: Dona iniquorum non probat altissimus. Et contra Petilianum: Non dicimus tale cuique sacrificium fieri, qualis accedit, vt offerat, & qualis accedit vt sumat, & eos de sacrificijs talium manducare, qui ad illa tales accedunt, quales & illi sunt. Itaque si offerat Deo malus, & accipiat inde bonus, tale cuique esse qualis quisque fuerit. Quia & illud scriptum est: Omnia munda mundis. Ac paulò pòst contra Parmenianum scribens, cùm obiectum esset ab eodem, sacrificia impiorum execratio est Domino: Sacrificia, inquit, impiorum eis ipsis oberunt, qui offerunt impiè. Nam vnũatque idem sacrificium propter nomen quod inuocatur, & semper sanctum est, & tale cuique fit, quali corde ad accipiendum accesserit. Qui enim manducat & bibit indignè, iudicium sibi manducat & bibit. Non ait, alijs, sed sibi. Qui ergò manducat dignè & bibit, gratiam sibi manducat & bibit. Quid aliud his verbis Augustinus innuit, quàm quòd alijs verbis dictum est à scholasticis, ex opere operato, non ex opere operantis valere sacrificium siue sacramentum. Idem alio loco: Aduocatorũ more accipi dicit Antistites: Nunquid, inquit, si malę vitæ est aduocatus, contra susceptum eius pronunciabitur? Hoc est officium aduocati, vt secundum iuris ordinem susceptí sui causam pero-

CAP. XXIX.

Psal. 109.

Prou. 15.
Idem ca. 6
Eccle. 34.
Cont. Petilianum li. 2. ca. 52.

Aug. lib. quæst. in vtrunque Testam.

CAP. XXIX.

peroret. Nunquid poterit vita eius, si turpis est, obesse causæ susceptæ? persona enim aduocati nec obesse, nec prodesse poterit: qualis enim fuerit causa, sic & respondebitur ei. Sic sunt & qui volunt Christiani fieri, accedunt ad Antistitem, dicunt ei vota sua: ille facit verba iuris Ecclesiastici: si vera vota sunt, suscipiuntur à iudice, in quo ille aut obesse poterit, aut prodesse: quippe cùm nec causam suscepti sic norit. Dei enim iudici soli sic cognitum est, quis qua mente accedat. Antistitis ergo est, delegato fungi officio: Iudicis autem, aut suscipere, aut renuere causam suscepti. Ipse enim inuenitur dixisse: Filia, fides tua te saluam facit. Verum est igitur, quod à Nicolao Papa scribitur, quòd mali bona administrando, se tantummodò lædunt, sicut fax accensa sibi quidem detrimentum præstat, alijs verò lumen in tenebris administrat, & vndè alijs cõmodum exhibet, inde sibi dispendiũ præbet. Cùm verò idem Parmenianus ptulisset ex Euangelio, Deus peccatores non audit: An propterea dicunt hoc, inquit, vt intelligatur malus episcopus non exaudiri, cùm pro populo rogat? Quod etsi ita esset, non ideo tamen populus, si bonus atque fidelis est, solicitus esse deberet: Securos enim illos facit illa scriptura, quæ ait: Et si quis peccauerit, aduocatum habemus, apud Patrem Iesum Christum iustum, & ipse est propitiatio pro peccatis nostris. Cumque posuisset de Balaam exemplum: Non mirum est, inquit, si verba bona, quæ pro populo dicuntur in precibus, etiam si à malis dicantur Episcopis, exaudiantur tamen: non

Ibidẽ. ca. 8 Ioan. 9.

1. Ioan. 2 Num. 13. Oratio mali sacerdotis pro bono populo exauditur.

pro

CAP. XXIX.

perversitate Præpositorum, sed pro deuotione populorũ. Quid hic aliud dicit, quàm quod posteà scriptum est alijs verbis à Scoto: Sacrificiũ siue preces, non solùm valere virtute meriti personalis sacerdotis, verùmetiam virtute meriti generalis Ecclesiæ, in cuius persona per ministrum communem offeruntur, cuius fidem, nõ peccata ministri Deus respicit.

Habemus igitur iam, quæ sit scholasticorum sententia: cũm ex opere operato valere Missam dicunt; nimirum eadem quæ quondam Augustini, eadem quæ totius Ecclesiæ Catholicæ fuit, est, & erit semper. Qui verò sensum illis contrarium affingunt, aut non intelligunt ipsi, neq; quæ dicunt, neque de quibus affirmant, aut extremè sunt improbi: qui dũ quàm plurimos à Christi corpore, quæ est Ecclesia, segregare studeant, quod veritate nõ possunt, eiusmodi conficta calumnia perficere conãtur: alienũ prorsus & absurdum, ac minimè piũ illis sensum affingentes. Verùm hæc est potestas tenebrarum, quibus in hanc cæcitatem adducuntur. Sed & si quis visus est esse de applicatione sacrificij scrupulus, an ea pro alijs fieri possit, per hęc quæ dicta sunt, iam sublatus esse videtur. Cùm enim isti concedant, tamen propitiatorium Christi sacrificium applicari posse pro alijs, hoc est illud, quod in Missa dicimꝰ applicari. Neq; enim sacerdos in Ecclesię persona, cuiꝰ minister est, suũ cuiquã opus applicat, verũ applicat opꝰ Christi: sacrificiũ illud applicat in ara crucis peractũ: passionẽ applicat & mortẽ Christi, per quã cũ patre cęlesti recõciliati, peccatoũ

1. Tim. 1.

Luc æ 22.

Applicatio sacrificij.

no-

CAP. XXIX.

nostrorum sumus remissionem consequuti. Huius fructum vt fideles adipisci, peccatorumque remissionis & salutis in cruce nobis promeritę, participes fieri queant, Deum Patrem precatur, per eum ipsum, qui sacrificium pro nobis factus, morte sua nobis hæc promeruit, Dominũ nostrum Iesum filium eius vnicum. Atque hoc est, quod applicari dicitur sacrificium. Applicatur autem non viuis magis, quàm mortuis: neq; præsentibus modò, verùm & absentibus: nisi forte pro viuis tantùm semetipsum Christus obtulit, & pro ijs qui præsentes tum adfuerunt, & nõ pro mortuis & absentibus quoque. Atqui contrà dicit scriptura, quę mundi totius eum asserit propitiationẽ fuisse: & ex persona Dei Prophetæ: Ero mors tua, inquit, ô mors, & morsus tuus ero inferne. Quid igitur aliud, quàm Euangelij vocem negant, qui cum impio Aërio pro mortuis rectè sacrificium offerri negant? Non enim aliam oblationem, sed eandem quam Christus obtulit, offert in Ecclesiæ persona minister eius sacerdos, neque pro alijs, quàm pro quibus Christus obtulit, & oblatiõe sua Domini morte annũciat, qua redẽpti sunt oẽs: cui oblatiõi participant omnes, qui sunt in vnitatẽ corporis Christi mystici, siue superstites in hac vita, siue iam ex migrauerint, siue præsentes, siue sint absentes. Quòd si non redemit Christus morte sua Patriarchas, Prophetas, & sanctos alios Patres in se credentes, qui mortem eius præcesserunt: non rectè dicitur pretium hoc redemptionis p mortuis offerre sacerdos. Sin autem redemit omnes, quemadmodum certa fides est Ecclesię, qui

Missæ sacrificium pro mortuis valet.

1. Ioan. 2. Ozeæ 13.

qui sunt isti, qui cùm eadem se lingua confiteri profiteantur, negare tamen audent, quòd Christus obtulit in omnium redẽptionem æquè mortuorum atque viuorum, id rectè mortuis applicari? Sed isti putant suum opus applicare sacerdotẽ. Videntur Ecclesiæ mysteriorũ esse prorsus imperiti, ac vbiuis potiùs, quàm in Catholica, de ijs quæ pertinẽt ad fidem Catholicam, instituti. Repetendum est igitur iterum atque iterum, & inculcandum, vt ne sint nescij. Non suum opus, nõ suam oblationem applicat sacerdos: verùm opus Christi, oblationem illam, qua semetipsum obtulit Christus in odorem suauitatis: cuius fructus vt perueniat cùm ad eos, qui nobiscum adhuc in terris degunt, tum ad illos, qui nos præcesserunt cũ signo fidei, & dormiunt in somno pacis, Deum Patrem per eundem Christum precatur. Quòd verò seorsum huic applicat, aut illi, nec hoc nouum est: quin iam inde ab Apostolorum temporibus vsurpatum. Augustinus oblatum esse scribit pro matre sua sacrificium pretij nostri. Quod etiam pro fratre suo Satyro se narrat Ambrosius obtulisse. Simul & Faustinum quẽdam hortatur: vt Germanam suam vita functam, non tam deplorandam, quàm prosequendam orationibus existimet, nec mœstificandam lachrymis suis, sed magis oblationibus animam eius Domino commendandam, arbitretur.

CAP. XXIX.

Sacerdos non suum opus applicat.

Aug. li. 9. confess. ca. 12.

Amb in orat. funebri de obitu fratris. Epist. 8.

Cyprianus antiquior Augustino, negat offerri pro eo, nec sacrificium pro dormitione eius celebrari debere, qui excedens ad tutelam aut curã clericum nominasset. Vtroque vetustior Tertullianꝰ, etiam anniuersariorum meminit, de vxore

Cyp. li. 1. epist. 9. Tertul. de monogamia.

CAP. XXIX.

dicens: Marito superstite pro anima eius oret, & refrigerium interim adpostulet ei, & in prima resurrectione consortium, & offerat annuis diebus dormitionis eius. Et in alio libro: Iam repete apud Deum, pro cuius spiritu postules, pro qua oblationes annuas reddas. Meminit in vita Cæsarij, anniuersarij Gregorius quoque Nazianzenus. Paulinus verò: Rogat Amandum, vt pro fratre quodam, qui maluit ad Dominum debitor transire quàm liber, oret: vt misericors & miserator Deus, qui facit omnia in cœlo & in terra, & in mari & abysis, refrigeret animam eius stillicidijs misericordiæ suæ, per orationem ipsius. Quia sicut ignis, inquit, accensus ab eo ardebit vsque ad inferos deorsum: ita proculdubio, etiàm ros indulgentię eius, inferna penetrabit: vt roscido pietatis eius lumine in tenebris ardentibus æstuantes, refrigerentur. Ambrosius, & trigesimum & quadragesimum obitus diem obseruari solitum scribit: atque vtramque obseruationem habere auctoritatem, qua necessarium pietatis impletur officium. Et B. Ephrem cùm trigesimum diem complesset, sui memoriam fieri petiuit. Et longè vetustissimus omnium Clemens, etiam orationes recitat pro quiescentibus in Christo. Et capite sequenti: Peragatur, inquit, dies tertius mortuorum, in psalmis, in lectionibus, atque orationibus, propter eum, qui tertia die resurrexit. Item nonus in commemorationem superstitum atque defunctorum, etiam quadragesimus secundum veterem formã. Mosen enim hoc modo populus luxit, nec non anniuersariũ pro memoria ipsius, deturque de illius facultatibus pauperibus in

Tert. de exhortatiõe castitatis. Epistola 1.

Amb. de obitu Theodosij.

Ephrẽ in testamẽto suo.

Li. 8. ca. 47 Animarũ defunctorum memoriæ.

in commemorationem ipsius. Extat epistola Episcoporum Cappadociæ ad Leonem Imperatorẽ, in qua posteaquàm defleuerunt multis lachrymis miserabilẽ cædem Archiepiscopi Proterij, addũt & hæc verba: Præcipuè dum quis animo cogitet, quia neque post mortẽ defuncto sacrificij oblationem fieri permiserunt, sic illis hæc immanitas omnẽ aliam immanitatẽ superare visa est. Quod igitur tanto consensu, tot seculis, quàm latè patet Christianũ nomen, obseruatum semper vbiq; locorũ fuisse videmus, quid aliud quàm Apostolorum hanc esse traditionẽ existimare fas est? Sicut existimasse iá antè docuimus Dionysiũ Areopagitá, Ioan. Chrysost. & Ioannem Damascenũ.

Verùm hæc de sacrificio dicta nunc sufficiant, quæ est vna omnium præstantissima, Deoque longè gratissima cæremonia: cuius quasi quædam sunt instrumenta, sacra vasa, sacræ vestes, chrisma, cereus, luminaria. Visum est enim, ad honorem huius tanti sacrificij pertinere, vt rei tam sacræ etiam instrumenta sacra essent: quorũ quædam non nisi legitimè consecratis, attingere liceret. Quod & ipsum nouum non est: quin ipsis etiam Hieronymi temporibus, & multò antè vsitatum. Sic enim ille scribit ad Theophilum Alexandrinum Episcopum: quæ epistola libris eius Paschalibus annexa est, in Latinam linguam ab eo conuersis: Discant qui ignorant, eruditi testimonijs scripturarũ, qua debeãt veneratiõe sancta susc ipere, & altaris Christi ministerio deseruire: sacrosq; calices & sancta velamina, & cætera, quæ ad cultũ dominicę passionis pertinent, non quasi inanima, & sensu carẽtia sanctimoniam nõ

Sacrificij instrumenta.

Sacra vasa quare sancta dicuntur. Num. 4 & Dani. 4.

habere, sed ex cõsortio corporis & sanguinis Domini eadem, qua corpus eius & sanguis, maiestate veneranda. Quæ tamen verba non ita sunt accipienda, quasi res inanimę, vasa & vestes, gratiam in se suscipiant: quod in hominibus, qui consecrantur, fieri dubium non est, sed per consecrationem tamẽ vel benedictionem, illud efficitur, vt magis idonea reddantur ad cultum diuinum in eis peragendum: sanctaque propterea dicuntur, siue sacra, quòd posteaquàm semel Deo dicata, diuinoque cultui destinata sunt, iam deinceps in alios vsus quoscunque ea conuertere non licet. Hieronymi quoque præceptor Gregorius Nazianzenus: Nec ipsa quidem, inquit, indumenta sacerdotalia, vel ministerij vasa, cuilibet contingere saltem, aut contrectare fas est: & in Arrianos idem de se ipso narrat: Quam, inquit, suppellectilem rei sacræ ministerio dicatam, manibusque profanis non attrectandam, flagitiosis manibus exposui: vel Nabuzardæ coquorum principi: vel Balthasaro, qui in sacrosanctis poculis nefariè perbacchatus est, atq; adeò dignas amentia sua pœnas exoluit. Chrysostomus verò: Etiam priusquàm Deo dicarentur sacra vasa, tamen quod in hunc vsum erant confecta, nequaquàm, inquit, ea deinceps quasi profana intuemur, sed tanquà à Deo facta, nec audent ea temerè attingere. Neque verò Hieronymi aut Gregorij seculo primũ sacris vasis & vestibus, calici præsertim, patinę & pallæ hic honor est habitus, propè centum annis antè, Stephanus Papa, idem & Martyr, ad quem extant Cypriani quoque Martyris scripta, ad Hilarium scribens his verbis vsus legitur: Ve-

Nazi. in Apologetico.

Chryso. de Annæ & Saul. educatione

CAP. XXIX.

stimēta Ecclesiastica, quibus Dño ministratur cultusq; diuinꝰ omni cũ honorificētia & honestate à sacerdotibus, reliquisq; ministris celebratur & sacrata debēt & esse honesta, quibꝰ alij in vsibus, cũ Deo eiusque seruitio consecrata & dedicata sint, nemo debet frui, quàm Ecclesiasticis & Deo dignis officijs, quæ nec ab alijs debent contingi, aut ferri, nisi à sacratis hominibus, ne vltio, quæ Balthazar Regem percusit, super hæc transgredientes & talia præsumentes, veniat diuina, & corruere eos faciat diuinæ vltionis iustum flagellum ad ima. Idem in epistola Soteris ad Episcopos Italiæ multò antè. Idem à Sixto Papa, qui fuit sextus à Petro, scriptum legimus, cuius verba hæc sunt: In hac sancta sede Apostolica à nobis & reliquis Episcopis, cęterisq; domini sacerdotibus statutum est, vt sacra vasa non ab alijs quàm à sacratis, Dominoq; dicatis contrectentur hominibus. Indignũ enim valdè est, vt sacra Dñi vasa, quęcũq; sint, humanis vsibus seruiãt, aut ab alijs, quàm à Domino famulantibus, eique dicatis tractentur viris, ne pro talibus pręsumptionibus iratus Dominus, plagam imponat populo suo, & ijctiã qui non peccauerunt, mala patiãtur & pereant, quia perit iustus sæpissimè pro impio.

Pœna sacra vasa tenerè contingentiũ. Danie. 5.

Soter ep. 2
Sixt. epi. 2

Cereorum quoque & luminarum vsus vetustissimus est in Ecclesia. Cùm accenderentur pro Martyrum honore cerei, visum est, Vigilantio minimè ferendum, quòd ea res idõlolatriam quandam resiperet. Contra quem scribens Hieronymus: Cereos inquit, non clara luce accendimus, sicut frustrà calumniaris, sed vt noctis tenebras hoc solatio temperemus, & vigi-

Cereorum vsus antiquissimus.

CAP. XXIX.

lemus ad lumen, nec cæci tecum dormiamus in tenebris. Quôd si aliqui propter imperitiam & simplicitatem secularium hominum, vel certè religiosarum fœminarum: de quibus verè possumus dicere: Confiteor, zelum Dei habent, sed non secundum scientiam: hoc pro honore martyrum faciunt, quid inde perdis? Causabantur quondam & Apostoli, quòd periret vnguentũ: sed Domini voce correpti sunt. Neque enim Christus indigebat vnguento, nec martyres lumine cereorum, & tamen illa mulier in honorem Christi hoc fecit, deuotioneque eius mentis recipitur: & quicunque accendunt cereos, secundum fidem suam, habẽt mercedem, dicente Apostolo: Vnusquisque in suo sensu abundat. Idololatras appellas huiusmodi homines: Non diffiteor omnes nos, qui in Christum credimus, de idololatriæ errore venisse: non enim nascimur, sed renascimur Christiani. Et quia quondam colebamus idola, nunc Deum colere non debemus, ne simili eum videamur honore cum idolis venerari? Illud fiebat idolis, & idcircò detestandum est: hoc fit martyribus, & idcircò recipiendum est. Nam & absque martyrum reliquijs, per totas Orientis Ecclesias, quando legendum est Euangelium, accenduntur luminaria iam sole rutilante: non vtique ad fugandas tenebras, sed ad signum lætitiæ demonstrandum. Vnde & virgines illæ Euangelicæ semper habent accensas lampades suas. Et ad Apostolos dicitur: Sint lumbi vestri præcincti, & lucernæ ardentes in manibus vestris. Et de Ioanne Baptista: Ille erat lucerna ardens & lucens: vt sub typo luminis corporalis, illa

Rom. 10.

Matth. 26.

Rom. 14.

Cerei accẽsi, cur euãgelij lectione præferantur

Matth. 25.

Lucæ 12.

Ioan. 5.

illa lux ostendatur, de qua in psalterio legimus: Lucerna pedibus meis verbum tuum Domine, & lumen semitis meis. Malè facit ergò Romanus Episcopus, qui super mortuorum hominum Petri & Pauli, secundum nos ossa veneranda, secundum te, vilem puluiſculum, offert Domino sacrificia, & tumulos eorum Christi arbitratur altaria? Hactenus Hieronymus, qui laudat etiam Nepotianum, quòd Basilicas Ecclesiæ, & martyrum conciliabula diuersis floribus, & arborũ comis, vitiumque pampinis adumbrarit. Ex quo colligere licet, minimè nouum esse, quod nunc in templis frequentari videmus. Meminit cereorum & Prudẽtius in hymno de B. Laurẽ. De Melano verò scribit Zozom. quòd inuẽtus fuerit lychnos ecclesię tanquã extremꝰ minister parãs, lucernasq; portãs. De Narcisso narrat Euse. quòd cũ aliquãdo solennes paschatis vigiliæ celebrarẽtur, oleũ ministris defecerit, ob eãq; causã vniuersa multitudine cõtristata, Narcissus luminariũ ministris pręcepit, vt aquã è vicino puteo haustam ad se deferrẽt. Quo cõfestim facto, super aquã orauerit, illãq; lucernis fide in dominum syncera infundi iussit. Sic diuina virtute naturã aquę in qualitatẽ olei esse mutatã. Vel ex hac historia liquere potest, quã sit vetustꝰ luminariũ vsus in ecclesia, cũ Narcissus vixerit ante annos plꝰ minꝰ mille quadringẽtos.

Psalm. 118.

Epist. 3.

Zozo. li. 6 ca. 13 eccle siast. hist.

Euſ li 6 c. 9 eccleſ. historiæ.

Aquæ verò benedictæ vsus, ab ipsis Apostolorum tẽporibus ortum habere videtur: Siquidem, qui fuit quintus à Petro Pontifex Romanus Alexander, his verbis illius meminit: Aquã sale conspersam populis benedicimus, vt ea cuncti asperſi purificentur & sanctificẽtur, quod & omnibus

Aquę benedictæ vsus.

Alex. pri. ad oẽs Orthodoxos.

CAP. XXIX.

sacerdotibus faciendum esse mandamus. Nam si cinis vitulę aspersus sanguine populum sanctificabat atque mundabat, multò magis aqua sale aspersa, diuinisque precibus sacrata, populum sanctificat atque mundat. Et si sale aspersо per Elisæum Prophetam sterilitas aquæ sanata est, quantò magis diuinis precibus consecrata, sterilitatē rerum aufert humanarum, & coinquinatos sanctificat, atq; mundat & expurgat, & cætera bona multiplicat: & insidias diaboli auertit, & à phantasmatis versutijs homines defendit. Nam si tactu fimbriæ vestimenti Saluatoris saluatos infirmos esse non dubitamus, quantò magis virtute sacrorum eius verborum diuinitùs sacrantur elementa, quibus sanitatem corporis & animæ humana percipit fragilitas? Et qui præcesit hunc Pontificem Clemens, formā & aquam & oleum benedicendi tradidit hanc: Domine Sabaoth, eus virtutum, creator illarum, & dator olei, misericors & benigne, qui dedisti aquam ad potum, & mundiciem, oleum ad exhilarandam faciē in exultationem lætitiæ, ipse quoque nunc per Christū sanctifica hanc aquam, & hoc oleum, in nomine eorum, qui attulerunt, & da virtutem sanctitatis effectricem, ægritudinum expultricem, dęmonum fugatricem, omnibus insidijs aduersariam, per CHRISTVM, qui est spes nostra, quo cum tibi gloria, honor & cultus cum sancto spiritu in secula, Amen. Meminerunt autem consecrationis aquæ Basilius, & qui libenter sequitur eum, Ambrosius. Et ante vtrunq;, Cyrillus Hierosolymitanus. Theodoritus in Ecclesiastica historia scribit, Apameæ aqua bene-

Heb. 9.
2. Reg. 4.
Matrh. 9.
Benedictiones creaturarum forma.
Clemens constit. Apostol. li. 8. ca 35
Basi. de spiritu sanct cap. 5.
Ambr. de Sacram li. 2. cap. 7.
Cathec. 4.
Lib. 5. cap. 21.

benedicta dæmonem esse fugatum. Itidem de Ioseph Scythopolitano scribit Epiphanius, quod insanum hominem, aqua consperſum, ad sanitatem reuocauit, & incantamenta quædam aspersione aquæ dissoluit. CAP. XXIX. Hæres. 30.

Sed nobis hoc loco de singulis cæremonijs, quæ sumuntur à rebus, dicere propositum non est: cùm præsertim copiosè de ijs multa sint ab alijs perscripta. Ante annos cētum propè septuaginta, scripsit octo libros ea de re Guilel. Durandi Episcop. Miniacensis, quibus titulum dedit, Rationale diuinorum: quem totidem annis præcessit Rupertus Abbas Tuitiensis, cuius extant de diuinis officijs libri duodecim. Editus est etiam nō ita pridem in lucem opera viri pij & docti Ioannis Cochlæi, liber Amalarij Treuerensis Archiepiscopi de officio missæ, ante annos septingentos & amplius scriptus, in quo multa reperire licet, ad hoc argumenti genus pertinentia. Scripsit eadem de re ducentis ante Amalarium annis Isidorus, cuius & duo libri extant de diuinis officijs. Editum fuit & à Ioanne Bellero Antuerpię anno 62. Rationale diuinorum officiorū Ioan. Beletti, qui vixit anno 1165. sub Frederico primo Imperatore. Nuper etiam editus est liber eadem de re ante trecentos fere annos à Guiberto de Tornato, de officio Episcopi inscriptus. Inter eas autē res, à quibus cæremoniæ sumuntur, recenseri possunt & ea, quæ ad orationes, eleemosynas, & ieiunia pertinent. Verùm alio loco strictim ea de re breuiterq; nonnulla dicemus, neq; enim huius est instituti, omnia quæ dici possunt, perscribere. De cæremonijs qui scripserūt.

De Cæremonijs, quæ sumuntur à loco.

CAPVT XXX.

Templa.

ALoco quoque sumuntur cæremoniæ: Nam oraturi ad templa conuenimus, quæ sunt ædes, Deo solenni ritu consecratæ. Quin & corpora nostra, non nisi in templis, aut certè in cœmiterijs, quę & ipsa consecrantur, sepeliri volumus. Præcipuè verò tremendum illud sacrificium alibi quàm in æde Domino sacrata, peragi, per sanctorum Patrum canones non licet. Neque verò nouum hoc est institutum: nam præterquàm quód in veteri quoque lege tabernaculi per Mosen, ac templi per Salomonem constructi fuit vsus, etiam Petrum & Ioannem in templum Hierosolymitanum ascendisse legimus, ad horam orationis nonam. Quibus autem in locis Euangelium Apostoli prædicabant, nominatim autem in Asiæ, Syriæ, Aethiopiæ & Indiæ ciuitatibus, quin & apud ipsos Antropophagos, Philippum, Bartholomęum, Thomam, Matthæum, & Andream, templa & quidem maxima construxisse tradit Nicephorus: quos eadem illa consecrasse quoque dubium non est, vt in alios vsus ea transferri fas non fuerit: Etiam si primus Higinus, referente Gratiano, & ante eum Iuone templorũ, vel vt ipse vocat basilicarũ consecrationis mentionem facere videatur: qui fuit octauus à Petro Pontifex Romanus, iuxta supputationem Eusebij in Chronicorũ libro: vt Apostolicum hoc institutum fuisse minimè sit ambigendum. De Cõstantino scribit Eusebius quod is templum Saluatoris extructum Hierosolymis, consecrandum curauit. Cuius rei meminit etiam Athanasius, in

Sepultura.

Templorũ antiquitas & vsus.

Exod. 26.

3. Regũ 6.

Actorum 3

Niceph. li. 2. ca. 39. 40 & 41 Eccle hist.

Grat de cõsecrat. li. 1 ca omnes.

Iuon li. 2. decret.

Euseb. li. 4. de vita Constantini.

secun-

CAP XXX.

secunda Apologia. De Basiano narrat Ambrosius, quod is idem fecerit de basilica, quam condiderat Apostolorum nomine. De Basilio Ancyrano refert Zosomenus, quod conuocaret ad consecrationem Ecclesiæ, quam ędificauerat, multos vicinorum locorum Episcopos. Legimus apud Athanasium quod in Beryto Iudæi conuersi, rogabant Metropolitanum, vt Synagogam suam Ecclesiam consecraret, in honorem sancti Saluatoris mundi: Et ex tunc, inquit, per diuersas orbis nationes, mos inoleuit, vt basilicas plurimas vel oratoria Pontifices in honorem sancti Saluatoris condere, & dedicare non desinat. Queritur idem Athanasius, inter alia crimina sibi obiectum fuisse, quod in magna Ecclesia Synaxis habita sit prius, quàm dedicaretur, quodque illegitimæ preces ibi fuerint conceptę. Ex quibus verbis facilè cuiuis perspicere licet, quæ fuerit opinio priscis etiam illis temporibus de consecratione siue dedicatione templorum, cùm illigitimæ preces cõceptæ, putarentur in tẽplis non cõsecratis. Philoquoque, qui fuit Apostolorũ æqualis, scribit hoc de viris Apostolicis, quod habuerint sacra domicilia, quæ semnia σεμνεία siue monasteria vocabãt: in quib⁹ manẽtes, honestę ac sãctę vitę mysteria celebrabrant, nihil illo inferẽtes, nec potũ, nec cibum, nec aliud quicquam eorũ, quæ ad corporis sustentationẽ necessaria sunt: sed leges & oracula Prophetarũ & hymnos, ac reliqua eiusmodi, quibus sciẽtia & pietas augescũt & cõsummãtur.

De Basiano Amb. lib. 1. epist. 5. Zoso li. 4. capit. 13. Eccle. hist. Atha. in li. de passione imaginis Domini nostri Iesu Christi. In priore apologia ad Constãtium.

Vide Euse. li. cap. 17. eccles. hist.

Templa quare constituta.

Ac illud quidem dubium non est, quantum ad ipsũ deũ attinet nihil referre, quo in loco colatur: qui cũ sit cõrporis expers, nullis finibus circumscribitur, nec loco clauditur vllo: Quod nec ille

3. Reg. 8.

ignorabat, qui tẽplum illi fabricatus: Si cœlum, inquit, & cœli cœlorum te capere non possunt, quantò magis domus hæc, quam ædificaui tibi? Cæterum quòd in templis potius orationes, præsertim verò sacrificia peraguntur, hominum id causa constitutum est, quorum ingenium est, eorum præsertim qui sunt de vulgo, quæ peruulgata sunt, minorem vt eorum rationem habeant: quin ea despicatui ducunt. Si quę verò solenni ritu propriæ diuinæ rei faciendę dicata sunt & cõsecrata, nescio quomodo maiore quadam habentur à multis in veneratione. Sic videmus ad Regum & Principum venerationem permultùm facere, si domos habitent, quàm reliqua multitudo, magnificentiores, si vestes etiam induti sint splendidiores. Visum est igitur ad multitudinis maiorem erga Deum reuerentiam excitandam, non parum interesse, vt ædes certæ constitueren tur, in quibus res alia nulla fieret, prętęrquá quę ad colendum DEVM pertineret, quin & vasa, quemadmodum anteà commemorauimus, & vestes, & ministri quoque peculiares ei rei designati sunt. Deinde verò cùm præcipuus Dei cultus, in eo charitate prosequendo consistat, (nihil autem amatur, nisi cognitum, sicut ab Augustino quoque scriptum legimus) omni certè studio laboratum oportuit, vt clarum omnibus & illustre Dei nomen redderetur, vt ne quem latere posset, quantis ille beneficijs mortalium genus affecerit, quô sic illis commemorandis, ad colendum, hoc est, amandum Deum, facilius homines accederẽtur. Postulabat itaque ratio, locus vt aliquis designaretur, in quo beneficia Dei quàm maximè clara

Aug. li. 10. de trinitate, cap. 1.

clara, testataque cunctis reddentur, cui rei non alia domus visa est magis idonea, quã ea ipsa, quę rebus diuinis faciendis est dicata, quarũ non postrema pars est verbi Dei prędicatio.

Preces quę fiunt in templo, sunt Deo gratiores. 3. Regũ 8.

Neque dubitandum est, quin gratiores Deo sint preces, & ad impetrandum quod velis efficatiores, quę fiunt in templo Deo consecrato, non solùm propter loci reuerentiam, Sicut Salomon quoque petiuisse Deum legitur: Sint oculi tui aperti nocte ac die super domum, de qua dixisti: Erit nomen meum ibi, vt exaudias orationem serui tui, & populi tui Israël in loco isto, verùm etiã quòd cùm coijt cœtus omnis, & aggregatur ad Deum cum quasi manu facta precationibus ambiunt orantes, grata est hæc vis Deo, sicut scribit Tertullianus, quodque singulis petentibus negaturus fortè fuerat, multorum vnanimitati precantium ferè tribuit. Fieri nanque, dicit Ambrosius, Ecclesię cõtemplatione, vt quòd alicui Dominus negare posset, ignoscat, certũ vt sit, quòd maiore cum fructu Deo supplicatur in Ecclesia, quàm quouis in alio priuato loco. Quamobrem & æqualis Ambrosij Chrysostomus. Quod quis apud seipsum precatus accipere non poterit, hoc cum multitudine precatus accipiet. Quare? Quia etiamsi non propria virtus, tamen cõcordia multum potest: Vbicunque, inquit, duo vel tres congregati fuerint, &c. Quare de duobus dixit? Etenim si vnus alicubi fuerit in nomine tuo, quamobrem & non illic es? Quia omnes simul esse volo, & non diuelli. Quod his etiam verbis testatur alio loco: Et domi quidem orari potest, sic autem vt in Ecclesia non potest, vbi tanta Patrũ multitudo,

Tertul. in Apologetico cap. 19, Ambr. li. 5. in Lucam.

Hom. 4. in 2. Thes.

Chrys. ad popul. Antioch. ho. 69 & de incomprehẽsibili Dei natura. ho. 3.

tudo, vbi clamor ad Deũ vnanimiter emittitur. Non ita Dominum per te solus orans, audieris, vt cum fratribus tuis. Hic enim maius aliquid est, puta, vnanimitas & consonancia, charitatisque vinculum, & sacerdotum orationes. Propterea namque sacerdotes propositi sunt, vt multitudinis orationes cùm sint infirmiores, hisce potentiores adiungentes, pariter cum illis in cœlum ascẽdant. Si namque Petrum Ecclesię adiuuit oratio, & illam ex carcere columnam eduxit, quomodo tu ipsius potentiam contemnis? Quin & alio loco vbi tractat de incomprehensibili Dei natura: Fieri nõ posse dicit, vt domi tã benè quis oret quàm in Ecclesia: quod pluribus etiam verbis inibi persuadere conatur. Beatus quoque Basilius æqualis eius, eadem de re diserens: Nobis quoque periculum est, inquit, malè obiti mandati, si loci rationem neglexerimus, maximè si sacerdotij mysteria in locis prophanis celebrauerimus, propterea quòd ea res iudicium haberet contemptus in celebrãte, offendiculũ quoque generaret pro varietate affectionum multifaria, propter variã multorũ in rerũ diuinarum scientia infirmitatẽ. Si verò quisquam obijciat, Quid igitur est quod Apostolus dixit: Volo viros precari in quouis loco, ob id quòd Dominus ipse potestatem dedit orãdi Deum in omni loco, vbi dixit: Neque Hierosolymis post hac, neque in mõte isto adorabitur pater: hoc dicendum est, quod illud in omni loco, nõ comprehẽdit eos locos, qui humanis vsibus, rebusque immundis & prophanis deputati sunt, sed dilatat ac deducit ad orationẽ Dei, ab arcto ac Hierosolymæ ambitu, in omnem totius orbis locum.

Actorũ 12.

Chry. ho. 3

Basi. de baptis. ser. 2. cap. 8.

1. Tim: 2.

Ioan. 4.

Orare in omni loco quomodo intelligẽdũ

His

His verbis indicare Basilius videtur, non sic accipiendum illud esse, quod dicit Paulus in omni loco, quasi passim in prophanis quibusque locis Deus adorandus, Deoque sacrificia sint offerenda, quod tamen vbique mente fieri potest: sed quòd nō solum in templo Hierosolymitano, aut in monte Garizin, verùm in quouis alio loco, ad colendum Deum propriè designato, preces, supplicationes, & sacrificia fieri possint, vt quòd à Christo dictum est: Venit hora, quando neque in monte hoc, nec Hierosolymis adorabitis patrem, &: Veri adoratores adorabunt patrem in spiritu & veritate, nequaquàm per hęc verba templa Deo deprecando, dicata, videantur exclusa: sed cùm Iudæi contenderent, nusquam adorari Deum oportere præterquam Hierosolymis in templo, quasi Deus alibi non audiret vota deprecantium: contrà Samaritani negarēt eum vsquam adorandum nisi in monte Garizin, quòd is locus à Mose decretus esset, vbi Patriachæ benedicerent populo seruanti mādata Dei, hoc dicere voluisse Christus intelligendus sit: futurum non ita multò pōst, vt & Samaritanorum impius cultus aboleretur, & Iudęorum carnalis religio transferretur, ac ātiquatis vtriusque, pius & verus cultus, nempè spiritualis, in eorā locum succederet, quo nō in hoc mōte, quasi cōclusus in eo credatur, qui nō solū huius montis, verūetiā totius orbis Deus est & Dominus: nec Hierosolymis, quasi non alius ad orandum patrem sit locus aptus & idoneus, verùm quàm longè, quamque late pateat orbis vniuersus, in omnibus terrarū locis templa Deo piè colendo fabricarentur, in quibus ipsi pij templa

CAP. XXX.

Deut. 12.

pla Deo facti, non iam in externis tantùm ritibus, quemadmodum à Iudæis est factitatum, verùm spiritu Deum & veritate sint adoraturi, nimirum fide vera, charitateque non ficta: vt quicquid externorum rituum adhibitum fuerit, ij nihil aliud, quàm certa quædam indicia sint huius fidei, charitatisque futuræ. Est quidem ita, quòd in omni loco Deum adorare fas est, qui non locum, vt scribit Chrysostomus, sed mêtem requirit feruidam: Verè namque dixit Ambrosius: Nõ locus orationem commendat, sed deuotus animus. Et eum secutus Augustinus, magis valere petentis affectum dicit, quàm petitionis locum. Et aliquot seculis antè Clemens Petri successor: Si propter infideles, inquit, ad Ecclesiam iri non potest, domi cœtus congregabis, ô Episcope, non enim locus sanctificat hominem, sed homo locum. Sic Hieremiam in cœno, sic Danielem in lacu, sic Iob in sterquilinio iacentem, sic Ionaem in ventre ceti, latronem in cruce pendentem, sic Ezechiam in lectulo decumbentem, sic Paulum in carcere clausum, Deum deprecatos, & ab eo legimus exaudi-tos. Sed si illam ipsam mentem feruidam ad locum sanctum, ad congregationem sanctam attuleris, certum est & indubitatum, quòd ex tali mẽte profectæ preces multorum Deo gratiores, & ad quiduis impetrandum futuræ sint efficatiores. Quamobrem facere prorsus oportet hominem non Cyclopicum, vt vel festis saltem diebus templa Deo cõsecrata ingressus, ad sanctorum se cœtum aggreget, & cum illis puras manus leuet. Deumque cùm sibi, tum Ecclesiæ vniuersæ propitium reddere conetur, ac quæ sit illius voluntas, ex

De vnitate Ecclesiæ cap. 16.
Ambr. in 1. c. ad Rom.
Deus vbique adorari potest.
Li. 8. ca. 40
Const. Apost.
Hier. 38.
Daniel. 6.
Iob. 2.
Ionæ 2.
Luc. 23.
Esai. 38,
Actor. 16,

ore

ore sacerdotis accipiat. Quam ad rem pluribus hortatur diuus Clemens Petri successor his verbis: Quomodo non hostis Dei habendus est is, qui in temporalibus diu, noctuque est occupatus, æterna verò contemnit? ac balnea quidem, & caducum cibum quotidie frequentat, quæ verò perpetuò manent, non curat? Quomodo non dicet Dominus huic, Iustificatæ sunt gentes supra nos: quemadmodum Israeli improperans dicebat, Iustificata est Sodoma ex te. Nam si gentes de somno quotidie excitatæ concurrunt ad idola, vt illa venerentur, & priusquam opus actionemve aliquam instituant, illis supplicant, & â festis celebritatibusque eorum se non subducunt, sed in ijs sunt intenti non solùm indigenæ, sed etiam qui longè absunt, atque in Theatra tanquam in Synagogas conueniunt. Eodem modo qui frustra Iudei nominantur, post sex dierum cessationem, septimo die in Synagogam conueniunt, & vacationis Synagogæque suæ rationem habent, (qui tamen in sua infidelitate virtute verbi sunt priuati, prætereà verò ipsius nominis, quo appellantur, vim proprietatemque amiserunt. Iudas enim confessio est, ij autem non sunt confitentes Deo, cum Christi passionem per scelus effecerint, vt per pœnitentiam salutem adipiscantur) si igitur qui non saluantur in ijs, quæ sine fructu faciunt, sunt assidui, tu qua excusatione vteris cum Deo, qui Ecclesiam eius derelinquis, nec genus imitaris, sed eò derelinquis, vel quia te das ignauiæ, vel quia deficere cogitas, vel alicui malo studes. In eandem sententiam pleraque dicit & in eo quod præcedit, & in eo quod sequitur capite.

Lib. 2. 64. const. Apo.

Diuina tẽporalibus intenti linquentes reprehenduntur. Matth 11.

Loca Deo consecrata cur vocentur Ecclesiæ.

Neque verò sine causa, loca eiusmodi Deo cõsecrata, vocantur Ecclesiæ. Etsi enim quæ proprièdicitur Ecclesia, constat ex viuis lapidibus, ex hominibus in Deum credentibus (idem enim Græcè sonat vox hæc, quod Latinè cœtus vocatorum) tamen quoniam in eum locum conueniunt, qui vocati sunt ad spem cœlestis hæreditatis consequẽdæ, locum ipsum eodem nomine, quo cœtum in eo congregari solitum appellare visum est. Quisquis igitur ex vocatis esse vult, ædes eas, vt frequentet necesse est, in quas conuenire vocatos videt: vt ad eandem vocationem se quoque pertinere testatum omnibus faciat. Quoniam verò non est, quòd quisquàm speret fore, vt inter electos censeatur, qui non sit è cœtu vocatorum, vel hoc ipso nomine facere quisque debet, vt libenter in hoc vocatorum cœtu versetur, quo possit in electorum numerum aggregari: cum præsertim cœtus hic in terris adhuc militantium, ad agendas Deo gratias, & laudes illius prædicandas coactus, imago quædam sit illius iucundissimæ, & eius quidem sempiternæ consolationis beatorum spirituum, in cœlo triumphantium, & absque vlla intermissione Deum laudantium: vt qui ad eam peruenire vult, cœtum hunc in terris agentium frequentare opus habeat, atque hic illud incipiat meditari, quod erit illic sine fine faciendum.

1. Pet. 2.

Templa magis orationi quã prædicationi initio extructa.

Porrò congressus istos non est existimandum tantum ad Euangelium audiendum fieri oportere, vt eo audito, subito quisque è templo se proripiat, neque sibi quicquam præterea in eo negocij esse putet: sed sic Euangelium audiendũ est, vt

vt simul orationi vacetur : cui rei magis etiá, quá audiẽdo Euãgelio, tẽpla dicata videntur. Domus mea, dicit Domin⁹, dom⁹ orationis vocabitur: nõ prędicatiõis aut auditionis. Hinc est quòd Græci quoq; templa vocant, εὐκτήρια siue προσεύκτηρια. Latinè dicere posis oratoria, non prædicatoria vel auditoria. Sicut apud Eusebium, Socratem, & Sozomenum videre licet. Non quòd non re-ctè prædicetur & audiatur in illis Dei verbum, sed quòd orationibus Deo placando magis pro-priè sunt destinata. Verum est, quod à veritate dictum est, quòd vnus est Magister noster in cœ-lis. Quos enim hic Magister Spiritussanctus intus nõ docet, indocti remanent. Siquidẽ forinsecus magisteria, sicut ab Augustino scriptum legimus, adiutoria quædã sunt, & admonitiones: cathedrã in cœlo habet, qui corda docet: qui nisi loqua-tur nobis intus, frustrà foris verba perstrepunt, quæ haud aliter se habent ad mentem hominis, quàm quemadmodum ad arborem agricola. Fo-rinsecus is operatur, adhibet aquam, & culturæ diligentiam: verùm adhibeat ille forinsecus quę-cunque velit, nunquid poma format? nunquid nuditatem lignorum vestit vmbra foliorum? nunquid tale aliquid intrinsecus agit? Sed quis agit hoc? docet nos Apostolus, dicens: Ego plan-taui, Apollo rigauit, sed Deus incrementum de-dit. Neque qui plantat est aliquid, neque qui ri-gat, sed qui incrementum dat, Deus. Cùm itaque sonos tantùm verborum ab homine Magistro percipiamus, res autem ipsas veritate intus do-cente cognoscamus, quid aliud faciendum no-bis restat? quàm vt ad illum qui cathedram

Matth. 21. Oratoria. Euseb. li 7 cap. vltimo li 8. c. 2 & li. 9 ca. 10. Eccle hist. & lib 3. de vita Con-stantini. Socrat. li. 2 cap. 10. li. 4 ca. 7. li. 5 c. 7. & 20. li. 7 ca 23. Sozo. li. 7. cap. 20. Matth. 23. Au. in epi. Ioan. ho. 3.

1. Cor. 3

habet in cœlo, confugiamus, illũ, vt nos intus doceat, precibus fatigemus, quò & cognoscere voluntatem illius, & eam cognitam explere simul queamus. Quam autem causam esse dicemus aliam, quam obrem parentum nostrorum memoria multos videre licuerit, non magis ad audiendum promptos, quàm ad obtemperandum Dei mandatis paratos, cùm nunc auditores plurimi, factores verò propè nulli reperiantur: nisi quòd illi, cùm sonum verborum hominis à superiore loco Dei voluntatem in Ecclesia annunciantis percepissent, nequaquàm ea vna re contenti fuerunt, verùm, sicut anteà quoque commemoratum à nobis est, ad eum qui cathedram in cœlo collocatam habens intus docet, supplices confugerunt, eiusque fidem implorarunt, vt & sanum eorum, quæ à ministro verbi dicta essent, intellectum præstaret, & ad explendam Dei volũtatem vires suppeditaret, illud quod ab August. in locis aliquot scriptum est, subinde repetentes: Da quod iubes, & iube quod vis.

Aug li. 10. cõfu. ca. 29

Atque vt alibi, quàm in templo, preces ad Deum rectè fundi possint, probanda tamen est illa Felicis Papæ sanctio, ante mille annos lata, quod sicut nõ alij quàm sacrati Domino sacerdotes debent Missas cantare, nec sacrificia super altare offerre, sic nec in alijs, quàm in sacratis locis Missas cãtare, aut sacrificia offerre licebit. Ac paulò superius: Satius est, inquit, Missam nõ cãtare, aut non audire, quàm in illis locis vbi fieri nõ oportet, nisi vt sæpe dictum est, pro summa contingat necessitate: quoniam necessitas nõ habet legem. Vnde scriptũ est: Vide ne offeras holocausta tua in omni loco

Fel. in epi. ad omnes episcopos cap. 1.

Missa solũ celebranda in loco cõsecrato.

Deut. 12.

loco, quem videris, ſed in loco, quem elegerit Dominus Deus tuus. Quem qui præceſsit eiuſdem nominis Pontifex propè ducentis annis: Mandamus, inquit, vt ſuper memorias martyrum Miſsæ celebrentur, ne memoria eorũ à talibus extingui, aut veneratio poſsit prohiberi. Quod in concilio quoque Laodicenſi inter hos duos Pontifices interiecto, ad eũdem modum conſtitutũ legimus: & poſteà in concilio Cabilonẽſi, vbi eiuſdẽ Laodicenſis concilij fit mentio. In ſuis quoque cõtra-ctioribus regulis Baſilius: Quemadmodũ, inquit, ratio non admittit, vt commune vas in ſancta loca inferatur: ita neque permittit, vt ſacra in prophanis ædibus celebrentur: veteri inſtrumento apertè ex præcepto Dei nihil tale fieri permittente, dominoque dicente: Templo maius quid eſt hic? Et Apoſtolo: An domos non habetis ad manducãdũ, & bibẽdũ? Quid dicam vobis? Laudabo ne vos in hac cauſa? Nõ laudabo: & quæ ſequuntur. Nec cõmune cõuiuiũ in Eccleſiá inferendũ, neque dominicam cœnam in priuatis ędibus cõtemptui exponendam eſſe, ex his docemur: niſi quis in articulo neceſsitatis delegerit puriorem locum, aut domum tempore accomodo.

Fel. epi. 2.

Cap. 58.

Baſi quęſt. 310.

Miſsa ſine neceſsitate in locis prophanis fieri nõ debet.

Quamobrem qui nulla neceſsitate adacti in illis ipſis locis, vbi potatur, ſępè ſaltatur, pergręcatur, ſacrificium hoc tremendũ peragi iubent, nulla ratione iuſtam reprehenſionem effugere poſſunt. Qui ſi hunc honorem habendum Deo non putant, vt in domum Dei, domũ orationis conueniant, quæ non alij rei, quàm Deo placando ſacrata eſt, neque ſubmiſsum pij Centurionis illius animũ imitari volunt, qui ſe iudicabat indignũ,

Matth. 8.

sub cuius tectum Christus intraret, sed quasi pro imperio Christum ad se venire iubent, multo rectius facerent si ab audiêda Missa abstinerêt, quæ prophanari certè videtur, cùm in prophanis ædibus extra necessitatem celebratur. Nam & in Parisiensi Concilio quod ante 700. annos habitum est, scriptum legimus: Satius est illis Missam non audire, quàm eam vbi nõ licet, nec oportet, audire. Quamobrem excuterent isti pigritiã, fastumq; suum abijcerent potius, ac quantacunque dignitate prædíti sint, ita tamen se superiorem esse Deum sibi persuaderent, vt cum illo comparati ne sint quidem, aut si quid sint, cinis & puluis sint. Qui hanc animi submissionem adorandum Deum non adfert, inane sacrificium, inanis est illius omnis oratio. Ad quam vt inuitarentur homines, illud quoque moribus est receptum: quod suo quoque seculo in omnibus magnis ciuitatibus fieri solitum fuisse scribit Palladius, vt pro foribus templorum eos, qui varijs morbis confecti, membris etiam suis mutilati, ac ad extremã egestatem redacti sunt, collocarent, qui quasi cõmunes quidam hominũ præceptores essent, per quos vt nec secundis rebus efferrentur, nec aduersis frangerẽtur, admoneri possent. Nihil æque Deus odit atque superbiam: quam si secum aliquis, templum ingrediens, adferat, tantum abest, vt placatum sibi Deum reddat, maiorem etiam vt illius indignationem prouocet. Assident igitur isti foribus diuinarũ ædiũ, vt cùm oculos in eos nostros defixerimus, admoneamur fragilitatis nostræ: nos ipsi dẽ quibus illos casib⁹ obnoxios esse recordemur. Placet sibi quisquã, quòd ætate floreti, quòd forma

Li. 1. ca. 47

Mendici apud tẽpla cur assideant & quarũ nos admonere debeant.

Pallad in vita Elæmonis monarchi, qui fuit 115.

Ex mendicorum intuitu, qualis doctrina petẽda

ma præstanti, quòd valetudine sit firma: cùm in hos aspexerit in vestibulis templorum iacẽtes, fieri non potest, quin cristas demittat ilico: animo se cum repetens, ex ijs fuisse quosdã, quos cùm æquè Deus ijsdem corporis bonis aliquando cumulauerit, nunc tamen squalidi sint, deformes, & grauibus totius corporis doloribus miserandum in modum oppressi. Tumet aliquis diuitijs & potẽtia: fortasse inter eosdem reperiet aliquem, qui cùm & ipse locuples aliquando fuerit, neque secundas res moderatè ferre potuerit, eò tandem calamitatis recidit miser, vt mendicare stipem cogatur. Itaque vicissitudinis rerum humanarum commonefactus, de fastu suo permultum remittet, dum quod huic accidit, sibi quoque euenire posse putabit. Atque hęc quidem doctrinę cuiusdam sunt & admonitionis, sed & consolationis ex illis plurimum capere licet. Accidit cuipiam præter volũtatem aliquid: ac quàm leue est illud, si cũ istius casu, stipẽ pro foribus templi mendicã tis cõferatur. Non est eo loco quo velis valetudo tua: at huius miseri morbus prorsus est incurabilis. Facultatum tuarum grauem aliquam iacturam feciſti: ac huius est multo grauior, qui ne panem quidem habet, quo vitam sustentare queat, nisi tua benignitate sit adiutus: non murmurat tamen, non male dicit, non aliquod impatientis animi signum dat, sed ærumnam suam ęquo fert animo. Nunquid ea res non magnam dolori nostro leuationem adfert, si quem ex rebus contra voluntatem nostram fluentibus accepimus, ac nos ad agendas Deo gratias excitat? qui quamuis pro paterno suo in nos animo casti-

Cõsolatio ex mẽdicis quæ.

gandos nos esse putauerit, suę tamen misericordię non est oblitus: neque nos extrema illa calamitate afficere voluerit, qua miseros istos, pro foribus iacentes Ecclesię, premi videmus. Admonet prętereà nos calamitosorum hic aspectus, vt ipsi propenso simus ad misericordiam animo, & singularem Dei misericordiam & benignitatem admiremur. Nam si Deus istos non aspernatur, neque puder eum ipsorum, quòd suæ domus vestibulis assident, multò minus re fas est carnem tuam, & membra tua despicere, neque eis qua possis ratione subuenire velle. Simul considera, quam sit longè diuersa ratio eius, quam possidet Rex mortalis, & eius aulę, quam sibi consecratam habet immortalis ille Rex Regum, & Dominus dominantium. Illic omnia fastus, hîc humilitas omnia. Non licet illic videre, nisi auro & gemmis ornatos, & pretiosis vestibus indutos: huius contrà aulici pannosi sunt, situ, squalloreque obducti, quorum sedes & collectio modò non admonitio quædam est ad hominum genus: præclaram illam vocem edens: Nihil humana sunt omnia, fumus & vmbra sunt. Si bonum esset diuitiæ, DEVS ante vestibula sua pauperes non collocasset: Quos propter eam causam ibi collocasse videtur, vt quemadmodum qui ad hominem Regem adire vult, prius se in alicuius, qui sit ex illius comitatu, familiaritatem insinuat, & eum officijs, obsequijs, liberalitateque sua sibi demereri conatur, quò per eum & aditus faciles, & aures Principis benignas habere queat, sic qui vult in Dei domum ingredi, ac orationē ab illo suam exaudiri, prius aulicos ip-

Admonitio ex mēdicis.

Aulæ Dei & seculi differētia.

Aulici Dei pauperes. Vide Chrysost. ho 67 ad popu. Antioch.

Mendici quare ad fores tēpli positi.

si-

sius, qui pro foribus eius assident, sibi conciliet, ac memor illius quod scriptum est: Non apparebis in conspectu meo vacuus: eos muneribus deliniat: certò persuasum habens, quod sibi factum Deus interpretatur, quicquid ex minimis istis vni factum fuerit: ac deliniris illis tum primũ accedat cũ fiducia ad thronũ gratiæ dei, qui cùm dixerit: Beati misericordes, quoniá ipsi misericordiá consequentur: non potest quòd promisit, nõ præstare. Itaque non dubitauit dicere Ioannes Patriarcha Alexandrinus, qui meritò appellatur Eleemosynarius: Quos vos, inquit, pauperes & mendicos appellare soletis, eos ego Dominos meos & adiutores nomino. Nam ij soli mihi possunt opẽ ferre, vt à Christi regno non excludar. Cæterùm frustrà misericordiam expectat à Deo, qui prior in proximum vsus ea non fuerit: erga quem qualem se quisque præstiterit, talem Deum erga se vicissim experietur: qui misericordiam se velle, nõ sacrificium, disertis verbis pronunciat. Quisquis igitur quod vult Deo, deo negat, quod ipse desiderat, à Deo sibi vult negari. Est in cœlis misericordia, quemadmodũ à Propheta dictũ est: Domine in cœlo misericordia tua, ad hãc non nisi per terrenas misericordias peruenitur. Vocat igitur Chrysostomus eos, qui pro foribus Ecclesię sedent, stipem â nobis mendicantes, medicos vulnerum nostrorum: non solùm quòd fastui plerunque nostro medentur, quod graue vulnus est animæ, quodque si quem ex rebus aduersis dolorem accepimus, ei consolationem adferunt: verùmetiam quòd per eos peccatorum nostrorum remissionem consequuti, grauibus eorũ morbis liberamur

Exodi 23. Matth. 25.

Hebræ. 4. Matth. 5.

Misericordiam à nobis postulat Deus.

Simeon Metaphrastes in vita eius.

Oseæ 6. Matth. 9.

Psalmo 35.

Chryso. in prima ad Timot. homi. 14.

Mendici sunt medici vulnerũ nostrorũ. Eleemosyna delet peccata.

mur. Verba Chrysostomi hęc sunt: Nisi essent pauperes, peccatorum difficilè sarcinam poneres: Medici illi sunt vulnerũ tuorum, manus eorum tibi medicamenta præstãt. Non ita medicus, vt medicamenta imponat, extendens manum curationẽ exhibet, sicut pauper, abs te vt accipiat, porrigens manum. Dedisti pecuniã, & peccata simul exuisti.

Chrysolo. sermo. 8.

Ad eundem modum Petrus quoq; Cyrysologus: Manus, inquit, pauperis est gazophilacium Christi: quia quicquid pauper accipit, Christus acceptat. Da ergò homo pauperi terrã, vt accipies cœlum: da nummum, vt accipias regnum: da micam vt accipias totũ. Sed quid horũ opus est, pferre testimonia, quibus referti sunt sanctorum omnium libri? Dixit ipse Christus: Date eleemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis. Quẽ locũ pducẽs

Lucæ 11.

Hom. 2. de eleemos.

Maximus Taurin. Episcopus: Ita eleemosyna, inquit, extinguit peccata, quẽadmodnm aqua baptismi gehennæ extinguit incendium. Ergò eleemosyna quodammodo animarum aliud est lauachrum, vt si fortè quis post baptismũ humana fragilitate deliquerit, superest ei vt elemosynis emundetur: sicut ait Dominus: Date eleemosynã, & ecce omnia munda sunt vobis. Nisi quòd salua fide dixerim, indulgentior est eleemosyna quàm lauachrũ. Lauachrum enim semel datur, & semel veniam pollicetur: eleemosynã autẽ quotiens feceris, totiẽs veniam promereris. Omnia, inquit Basilius, locum hunc enarrans, quę per rapinam & auaritiæ studium peccamus, & malè agimus. Addit paulò pòst: Non quòd per se ista ad mundationẽ sufficiant, cùm principaliter opus sit misericordia Dei & sanguine Christi: in quo & aliorũ omnium

Basi. in regulis cõt. quæst. 27.

CAP. XXX.

Reſipiſcentiæ fructus qui.

nium redẽptionem habemus, ſi in vno quoq; dignos reſipiſcentiæ fructus fecerimus. Fructus autẽ reſipiſcentiæ dignos intelligi vult idẽ in eodem libro Baſil. opera iuſtitiæ, peccato oppoſita. Vbi gratia: Rapuiſti aliena, nõ modò rapere deinceps deſine, verũetiá cũ Zachęo dic: Ecce dimidiũ bonorum meorũ domine do pauperib⁹, & ſi quid aliquẽ defraudaui, reddo quadruplum. Eſt igitur eleemoſyna cũm primis ad id, quod velis, impetrandum neceſſaria. Scriptum eſt enim: Bona eſt oratio cum ieiunio & eleemoſyna: Oratio pulſat, ieiunium impetrat, eleemoſyna accipit. Hæc tria vnum ſunt, ac ſibi inuicem vitam dant. Orationis anima, ieiunium: ieiunij vita eſt eleemoſyna ſiue miſericordia: ita ſibi connexa hæc ſunt, vt rectè ſeparari nõ poſsint. Quamobrẽ reprehẽdendi meritò ſunt, qui, per quos ad miſericordiá p-uocamur, pauperes & calamitoſos homines, à tẽpli, quæ domus eſt & aula Dei, foribus, procul arcere conantur: cùm nõ hanc ex illis vtilitatẽ tantùm capiamus, quòd nos ad præſtandá miſericordiá, quam præſtari nobis à Deo velimus, inuitát: verùm etiam & viciſsitudinis rerum humanarũ, caſuumque, quibus ſubiecti ſumus, admonemur, & in rebus aduerſis non parum ex eorum aſpectu conſolationis capimus. Retinendus eſt igitur laudatus Eccleſiæ mos, vt pro foribus domus Dei pauperes excubent, atque ibi miſericordiam ab ijs, qui DEVM ſui miſereri cupiunt, expectent.

Pauperes à foribus tẽpli procul arcere conantes reprehenduntur.

Et quamuis rectè quouis in loco preces ad Deũ funduntur, rectè tamen & illud creditur, quod quæ cum reliquo cœtu piorum in ſacris ædibus fiunt

Quæſt. 281 Lucæ 19.

Tobiæ 12.

Orationes in tẽplo efficaciores.

CAP. XXX.

fiunt orationes, multò sunt efficaciores. Rectè & illud a sanctis Patribus constitutum obseruatur, vt tremẽdum sacrificium non alibi, quàm in Deo sacratis templis offeratur, ad quod celebrandũ, & homines & vestes & vasa & locus requiritur sacer, vt nihil ibi sit, quod non verbo Dei sanctificatum sit, quò sic maiore in veneratione sacrificium inter omnia maximè venerandum, à populo haberi possit. Est quidem ita, quòd vbique Deus est: verùm non vbique tamen æqualiter operatur. Misericordia Domini plena est terra: Sed in scripturis tamen legimus, quòd certa loca suis operationibus delegerit: exauditioni templum Hierosolymitanum: arcam miraculis, piscinam probaticam ægrorum solatio. Templum quidem eo dignatus est honore, vt si quis etiam exul ad illud versa facie oraret, exaudire oraret, exaudiretur: quod priuilegium nulli alio loco concessum esse legimus. Arce porrò tantam virtutem esse voluit, vt ea præsente funderentur hostes, Hiericho corrueret, & Iordanis retrorsum conuerteretur. Piscinæ verò probaticę prærogatiuam hanc fuisse, nobis Euangelium indicat, vt qui primus in eam descendisset, quocunque tandem affectus esset morbo, statim ab eò liberatus discederet. Nũquid parẽ vim ad sanandũ aliæ quoque vulgares aquę habuerunt? Sic Deus, cuius misericordia plenî cœli, plena est & terra, nullo vt loco circũscribatur, certa tamen loca esse voluit, in quibus manifestius virtutem suam declararet. In templo Deus olim responsa dabat, in templis Angelos videre licuit, quos inibi etiam habitare vel illud nobis esse documento potest, quòd à Iosepho me-

Loca Deus sibi eligit. Psalm. 32.

2. Reg. 8. Iosuæ 3. Ioannis 5.

Tẽpli arcæ & piscinæ progatiua. Iosuæ 6. Iosuæ 4. Ioannis 5.

Angeli in templis habitant, Iosephus de bello Iudaico lib. 7. cap. 22.

moriæ

CAP. XXX.

moriæ proditum est, cùm iamiam Hierosolymitanum excidium instaret, Angelos auditos esse, qui dicerent: Recedamus ex his ædibus.

Sed hæc dicet aliquis veteris testamenti fuisse, nec ad nouum pertinere quicquam, in quo Samaritanæ disertis verbis dictum legimus: Mulier crede mihi, veniet hora, quando neque in monte hoc, neque Hierosolymis adorabis Patrem. Atqui ille ipse qui hæc dixit, noui testamenti mediator & auctor, templo tantum honoris habuit, vt cùm eijceret ex eo vendentes & ementes, domum illud sui Patris vocauerit. Nunquid non totus mundus domus est illius, qui dixit: Cœlum & terram ego impleo. Cœlum sedes mea, terra autem scabellum pedum meorum? Et tamen domum sui Patris peculiari modo quodam, templum Christus appellauit. Quin & in ipsis templis arcano quodam & inperscrutabili Dei iudicio fieri videmus hoc ipso gratiæ tempore, vt terribiliora in vno sint, quàm in alio Dei opera. Sic ab Augustino factum legimus, cùm quidam ex eius sodalitio iuuenis graue quoddam Presbytero crimen intentasset, nec res euidentibus argumentis aut refelli posset, aut coargui, quòd iusserit ambos ad locum sanctum (his enim verbis vtitur) peregrinari, nimirùm eum, vbi beati Felicis Nolensis corpus conditum erat, vt vbi ad confessionem, vel pœnæ miraculo, vel timore compellerentur. Ac mox ea verba subijcit Augustinus: Vbique quidē Deus est, & nullo continetur vel includitur loco, qui condidit omnia, & eum à veris adoratoribus in spiritu & veritate oportet adorari, vt in occulto exaudiens, in occulto etiam iustificet & coronet

Matth. 21. Hier. 23 Esaiæ 66. Opera dei in vno loco q̄ in alio terribiliora. Epist. 137. Loca dilecta mirabilis.

ronet: verùm tamen ad ista quæ hominibus visibiliter nota sunt, quis potest eius consilium perscrutari, quare in alijs locis hæc miracula fiant, in alijs non fiant? Multis enim nouissima est sanctitas loci, vbi beati Felicis Nolensis corpus conditum est, &c. Ac paucis interiectis, mentione facta de miraculis, quæ Mediolani fierent apud memoriam sanctorum: Nunquid, inquit, non & Africa sanctorum martyrum corporibus plena est? & tamen nusquàm hic scimus talia fieri. Sicut enim, quod Apostolus dixit: Non omnes sancti habent dona curationum, nec omnes habent dijudicationem spirituum: ita nec in omnibus memorijs sanctorum ista fieri voluit, qui diuidit vnicuique propria prout vult. In vita Hilarionis scribit Hieronymus, certamen inter Palæstinos & Cyprios fuisse, dum hi corpus, illi verò spiritum eius habere se iactarent. Et tamen in vtrisque locis, inquit, magna quotidie signa fiunt, sed magis in hortulo Cypri: forsitan quia plus illum locum dilexit.

1. Corin. 12

Quare min imè nouum, ac iam inde à multis seculis in orbe Christiano receptum est, quòd propter admirabiliores Dei operationes, vnus locus alio sanctior habitus, & à pijs hominibus magis est frequentatus. Qui scripserunt Ecclesiasticam historiam, Eusebius, Socrates, Zozomenus, Theodoritus, & alij ante mille ducentos, quin & ante mille trecentos & amplius annos, & Hierosolymam, & ad martyrum sepulchra, religionis ergo peregrinationes etiam ex voto susceptas esse, memoriæ prodiderunt. Quas adeò non contemnendas putauit Ioannes quoque Chrysostomus, vt diceret, cùm in vinculorum, quibus ligatus erat

Peregrinationes deo nõ ingratę

Euse. lib. 1 ca. 11.

Socra. li. 7 cap. 47.

Zozo. li. 2 cap. 14. & lib. 4. ca 5

Theo li. 8 de curatine Græcarũ affectionũ.

Paulus

Paulus, laudem erupisset: Vellem nunc locis in illis versari, quibus vincula illa manent: & cathenas videre, quas timuerunt quidem dęmones, & horrent, & Angeli venerantur. Si Ecclesiasticis curis essem vacuus, corpus que robustum haberem, nequaquam peregrinationem tantam facere recusarem, quo cathenas saltem viderem, & carcerem, quo Paulus vinctus est. Et in homilia quinta ad populum Antiochenum, scribit in Arabia quosdam abire solitos fuisse, vt simum in quo sederat Iob, cernerent, & terrā oscularentur, quę illius victoris certamina & cruorē, omni auro pretiosiorem suscepit. Prudētius de Himetrio & Chelidonio loquens: Illitas, inquit, cruore sacro, nunc arenas incolæ cōfrequentant: obsecrantes, voce, votis, munere. Exteri nec non & orbis, huc colonus aduenit. Hieronymus verō: Adorare vbi steterunt pedes Domini, partē fidei esse dicit, & quasi recentia natiuitatis & crucis, ac passiōis videre vestigia. Idem Eusebium Cęsarienſem secutus de Alexandro Cappadociæ Episcopo scribit, quod sede sua relicta, profectus fuerit Hierosolymā, sacra loca visendi causa. Plura vide in epist. eiusdē ad Marcellū. Idē de Theodosio Cœnobiarcha scribit Simeō Methaphrastes, & de magno Euthymio Cyrillo, & de Porphyrio Gazæ Episcopo Marcus, & de Theodoro Sycerorū Archymandrita, Gregorius Presbyter eius discipulus, quę sub Heraclio Imperatore, ter sacra loca inuisisse scribit. Et æqualis eius Hieron. Nō aliter, inquit, affectus homines ad Hierosolymā rapit, nisi vt loca, in quibus corporaliter prędes fuit Christus, videāt atq; cōtingant, possintq; & de suo fructu dicere:

Chry. ho. 5 de B. Iob.

Perístepha non, Ode 1

Ad Desiderium.

De viris illustribus.

Eusebius.

Vide to. 5. Vitarū quę collegit Alloysius. Lippomānus.

To. 7. Lippomani in vita eiusdem.

In epist. ad Macarium

Intro-

introiuimus in tabernacula eius, adoramus vbi steterunt pedes eius. Si ergo religiosa cupiditas est loca videre, in quibus Christus ingressus, & passus est, & resurrexit, & vnde conscendit, & aut de ipsis locis exiguum puluerem, aut de ipso crucis ligno, aliquid saltem festucæ simile sumere & habere, benedictio est. Meminit idem semel & iterum peregrinationum & magni concursus hominum, qui fiebat ad sepulchrum sancti martyris Felicis Nolani. De Basilio quoque narrat Amphilochius, quod semel & iterum Hierosolymam orationis gratia fuerit profectus. De Philoromo scribit Palladius, quòd is pedestri itinere venit Romam vsque ad orandum in martyrio sanctorum Petri & Pauli. Peruenit autem etiam vsque ad Alexandriam cùm vouisset in martyrium venerandi athletæ Marci: ac dignus (inquit ibidem Philoromus) habitus sum, qui voti gratia bis p. prijs pedibus veni Hierosolymam ad honoranda loca sancta, & ipse mihi suppeditaui impensas. Testatur idem Palladius in vita Ruffini, suo seculo multos voti causa venire solitos Hierosolymá. Simeonem Priscum, qui sextus est eorum Patrũ, quorum vitam conscripsit Theodoretus, sic loquentẽ inducit: Nos erramus per hác solitudiné, in monte Sinai cupientes adorare Deum vniuersorum, in quo cum seruo suo Mosi apparuisset, dedit legum tabulas. Non quod existimemus Deum esse loco circumscriptum: audimus enim eũ dicentem: Cœlum & terram ego impleo. Sed quoniam ij qui ardenter amant, non solùm eos qui amantur, desiderant, sed etiam illis loca grata sunt & iucunda, in quibus ij fuerunt præsentes, & in

Amphilochius.

Hier. 23.

& in quibus versati sunt. Idem de Petro loquens, quem nonum numerat: Venit, inquit, in Palęstinam videndi gratia, vt cùm vidisset loca, quę susceperunt salutares passiones, in ijs Deum adoraret, nõ vt qui loco circumscribatur: sciebat enim eius naturam non posse circumscribi: sed vt pasceret oculos eorum spectàculo, qui desiderantur. His enim qui amore aliquem prosequuntur, est à natura insitum, vt non ex solo illius aspectu capiant voluptatem, sed & domum, & vestes, & calceos contemplentur cum magna lætitia. Eusebius Emissenus in Homilia, quam scripsit de sanctis martyribus Ephipodio & Alexandro, postquàm dixit, quòd plurimæ populorum Ecclesiæ etiam illa sanctificatione contentę sunt, quam de angelicis membris, sacri amictus, vel duri cathenarum nexus contingendo rapuerint: vt quod fuit instrumentum pœnæ, sit gloriæ testimonium, & dolorum materia trãseat ad insigne meritorum. Paucis interiectis, de fructu peregrinationis ad ea loca, vbi sunt passi sancti Martyres, præclarè differit in hunc modum: Et quidem beati martyres, quorum preciosus puluis per diuersas vsque quaque regiones, in populorum disseminatur salutẽ, plenũ quocunq; loci cultũ de honore Dei impensa sibi religione suscipiunt, & quantò celebratum fuerit fide ditiori, tanta erit eis gratia celebritatis acceptior, sed absque dubio multò eis gratius, multò iucundius est, si eos ibi potissimũ feruor excolat pietatis, vbi super eos furor incubuit passionis, si illic eis supplicationum sacrificia deferantur, vbi in Dei sacrificium procubuerunt, si illic eis vota fundat prædicanda posteri-

tas, vbi innocentem sanguinem feralis profudit immanitas: si denique eo Christiani nominis inimicus vbi credidit interemptos, illic videat consecratos. Dulcius inquam est, probatur obsequium, si ibi eos laudum concelebret benedictio, vbi super eos tribulationum desæuit magnitudo: si inde inuocentur in suffragium, vnde primo resurrectionis signo euocabuntur ad præmium: quę cùm ita sunt charissimi, ad tenendam fidem, ad excolendam religionem, non nobis aliqua de longinquo sunt expectanda documenta, paternis instruimur magisterijs, ac domesticis admonemur exemplis, num nobis id cor nostrum clamat cognati viua vox sanguinis? Discite, inquit, ex nobis fidem quærendo acquirere, viuendo excolere, moriendo seruare: discite plus peccatum timere, quàm gladium, discite propter vitam magis iustitiam amare, quàm vitam, fidemque & timorem Dei, quem nos in media belli tribulatione seruauimus: obserua te, ne vos in pace vel pacis securitate perdatis. Cauete ne vitam bonam, si quando subditam afflictionibus videritis, miseram iudicetis: cauete ne in arena mundi, in qua ad subeundos agones missi sumus, aliquam felicitatem expectandam putetis. Beatitudo parari hîc potest, non potest acquiri: non hîc quæras, quod hîc nullus sanctorum consummatus, vel consummato labore, nullus confessor obtinuit: non hîc quęras, quod hîc nec Christus inuenit: si mundus pacem haberet, gloriam martyres non haberent: si examinatio non pręcederet, tribulationis periret occasio.

Ante

CAP. XXX.

Ante annos plus minus septingentos, fuit Clau dius quidam, qui peregrè proficiscentes ad sepul chra sanctorum martyrum ridebat, eum in eorũ, quos de cultu scripsit imaginum libro tertio, gra uiter confutauit vir doctus Ionas Episcopus Au relianensis. Verùm in hoc genere, non tam labor ipse peregrinationis attenditur à Deo, quàm af fectus. Quemadmodũ dicit ille, affectus tuus ope peri tuo nomẽ imponit. Si quis charitate erga san ctum aliquem inflammatus, & virtutum illius a more ardẽs, visat reliquias illius, & osculetur, nõ potest hic affectꝰ deo gratꝰ nõ esse. Sed hęc obiter.

De Christianorum templis siue basilicis, refert Augustinus, & in Ecclesiastica quoque historia scriptum legimus, quod etiam ab immanibus bar baris tantus olim illis honor habitus fuerit, vt quisquis ad ea confugisset, is ab hostium insultu liber esset. Nunc miserandũ in modũ ea ꝓphana ripassim cernimus, nec in horrea modo pleraq; commutata, verùm & equorum ex eis stabula fa cta, & in quoscunque tandem vsus Deo dicatas domos conuersas: quodq; etiã dictu horrendum est, neq; facilè creditura posteritas videatur, in eo ipso loco, vbi tremendum Deo sacrificium nõ ita pridẽ oblatum fuit, furcã erectã videre licuit, ab ijs qui Euangelici quàm Christiani dici ma lunt. Hi sunt fructus præclari, si Dijs placet, istius Euangelij.

Aug. l. 1 de ciuit. dei, cap. 27.

Zoz. eccle. hist. lib. 9. cap. 7.

Templa ꝑ uo nostro profanata Facinus horrendũ.

Sed hoc fortassis offendit nonnullos, quòd templa Diuis eriguntur. Verùm hi cui templa constituerentur, vel ex Innocentio tertio Ponti fice Romano discere potuerũt: Cuius hæc verba sunt: Duę sunt species seruitutis: vna quę debetur

Tẽpla sanctis non erigi.

Innoc. de mysterijs Missæ ca. 11

Cultus seu seruitus duplex,

CAP. XXX.

soli Deo creatori, & dicitur latria: & altera, quæ creaturis impenditur, & dicitur dulia. Vtrâq; ipse ciē determinat Dñs, dicens: Reddite quę sunt Cæsaris, Cęsari: & quę sunt Dei, Deo. Ad latriá pertinēt, templa, altaria, sacerdotia, sacrificia, & huiusmodi, quę sunt soli Deo exhibenda, qui glorificatur in cōcilio sanctorū, magnus & metuendus super omnes, qui in circuitu eius sunt. Nō enim sanctis ad honorem Dei, sed Deo potiùs ad honorē sanctorum, dedicantur templa, consecrantur altaria, sacerdotia statuuntur, sacrificia offeruntur, ne fortè si secùs agatur, non theosebia, sed idololatria committatur. Quem qui multis præcesit seculis Augustinus, cùm ad eundem modum, sicut nunc fieri cernimus, idololatrię Christianos argui videret, quòd ad monumenta martyrum plerique omnes confugerent maximo concursu, atquè illorum intercessione se facilè quæ petiuissent, impetraturos à Deo confiderent: Nec tamē, inquit, nos eisdē martyribus templa, sacerdotia, sacra, & sacrificia constituimus, quoniam non ipsi, sed eorum Deus, nobis est Deus. Honoramus sanè memorias eorum, tanquàm sanctorum hominum Dei, qui vsque ad mortem suorum corporum pro veritate certarunt, vt innotescerent vera religio, falsis religionibus, fictisq; conuictis. Itaque videre licet passim apud Augustinum, quòd non alio ferè martyrum templa, quàm memoriarum nomine dignatur, cuius etiam hæc verba leguntur alicubi: Nónne si templum alicui sancto Angelo excellentissimo de lapidibꝰ & lignis faceremus, anathematizarētur à veritate Christi, & ab Ecclesia Dei? qui creatu-

Psalmo 88.

Aug li. 8 de ciuitate dei cap. 27

Aug. cōtra Maximinū lib. 1.

CAP. XXX.

Templa cur sanctorũ nominib. vocentur. Chrys ho. 38 ad pop. Antioch. Hier ad Riparium, & aduersus Vigilantiũ Soc li. 1. ca 16 & vlt. & li. 2 c. 11. Zozo li. 4 ca. 9. & li 3 ca. 6. & li. 16 ca. 18. Euag. li. 2 cap. 3.

ræ exhiberemus eam seruitutem, quę vni tantùm debetur Deo. Sed quod nimia quadam religione dicere non fuit ausus Augustinus, dixit ante eum Ambrosius, dixit Ioannes Chrysostomus, dixit natu grandior Hieronymus, dixêre qui fuerunt eius ęquales Socrates, Zozomenus, nec ita multò posterior Euagrius, ac alij multi: apud quos templa martyrum, basilicas Apostolorum & martyrum, Ecclesiam apostolorum, Ecclesiam in nomine Geruasij & Prothasij, basilicam B. Agnetis, basilicam Portianam, Ecclesiam Theonæ, Ecclesiam Dionysi, oratorium Thomę, sacrum Eufemiæ martyris templum, & aliorum sanctorum legere licet. Timotheus etiam Alexandrinus: Iussit, inquit, Constantinus Imperator, ædificari Ecclesias in nomine omnium Sanctorum & glorioſorum martyrum, qui propter Christum verum Deum nostrum fuêre martyres, & confessi sunt pulchram confessionem.

Quid igitur? num ignorabant isti omnes, quôd ex diuino præcepto sciebat Augustinus, non esse creaturæ seruitutẽ eã exhibendam, quæ soli debetur creatori? Minimè gentium, æquè illi hoc atque Augustinus sciebant, neque secùs faciebât: sed in verbo nihil fuisse periculi iudicabant. Quis enim nescit, etiam si templum Petri & Pauli, vel cuiuscunque sancti tandem esse dicatur, nõ propterea à Petro & Paulo, sed soli Deo dicatum esse, soliq́ Deo sacrificia in illo offerri, etiamsi Petri vel Pauli, vel alterius cuiusquam sancti fiat in eo memoria, vt rectè Augustinus memorias martyrũ, rectè cæteri quoq; templa, siue basilicas, aut ecclesias martyrũ eiusmodi loca vocauerint: Nam

propriè quidem solius Dei templa sunt: Quoniam verò vel sunt in illis Apostolorum aut martyrum reliquiæ, vel eorum frequens fit commemoratio, rectè martyrum quoque, in quibus Deus habitabat, templa vocantur. Quanquàm extat liber de Ecclesiasticis dogmatibus, qui Augustino inscribitur, in quo hæc verba leguntur: Sanctorum corpora, & præcipuè beatorum martyrum reliquias, ac si Christi membra, synceriſsimè honorãda, & basilicas eorum nominibus appellatas velut loca sancta, diuino cultui mancipata, affectu pijſsimo, & deuotione fideliſsima adeunda credimus. Si quis contra hanc sententiam venerit, non Christianus, sed Eunomianus & Vigilantianus creditur. Sunt igitur, quemadmodum ex hoc Augustini loco licet colligere, basilicæ, siue templa Dei, sed appellantur tamen sanctorum nominibus, haud aliter, quàm nos fideles, cùm & ipsi templa Dei sumus: suo tamen quisq; proprio nomine vocamur. Quãquã in eo quoq; libro, qui ſsine controuersia Augustini est, quẽ inscripsit de cura pro mortuis gerenda, his ille verbis vtitur: Mater filij defuncti corpus desiderauit in basilicam martyris poni. In libris verò de Ciuitate Dei, scribit idem, immanes barbaros pepercisse basilicis martyrum, quas easdem paulò pòst vocat Christi basilicas. Fuit ante mille ducentos & amplius annos Eustachius quidam hæreticus, qui loca sanctorum martyrum, vel basilicas contemneret, & omnes qui illuc conuenirent & sacramenta conficerent, reprehenderet. Contra eum in Gangrensi Synodo, quæ fuit Nicænæ proxima, in hæc verba pronunciatum est: Si

Aug. ca. 73 Reliquiæ sanctorum venerãdæ.

Liber de de cura pro mortuis agẽda est Aug. Li 1 ca. 1. Cap. 4.

Gang. syn. 20.

CAP. XXX.

Si quis per ſuperbiam, tanquàm perfectum ſe exiſtimans, conuentus, qui per loca, & baſilicas ſanctorum martyrum fiunt, vel accuſauerit, vel etiá oblationes, quæ ibidem celebrantur, ſpernandas eſſe crediderit memoriasque ſanctorũ conténendas, anathema ſit. Hîc quoque dixêre Patres, loca & baſilicas ſanctorum. Similiter Baſilius: Paratũ hîc eſt Chriſtianis auxilium, Eccleſia videlicet martyrum: Dicatum, inquit, martyribus tẽplum. De Cõſtantino ſcribit Euſebius, quòd is templũ Apoſtolis dedicauit, credens hanc ſe memoriam animæ ſuæ ſalutarem & vtilem facere. Zozomenus verò etiam ad honorem Stephani protomartyris, & in honorem Thyrſi martyris, & aliorum, ædificatas Eccleſias ſcribere veritus non eſt. Non quòd neſciret ad honorem Dei conſtructas, qui ſacrificijs in illis eccleſijs colebatur, ſed quòd ſuus quoq; honos in eis Stephano & Thyrſo tribueretur, dũ & res ab eis geſtę recitantur, & ad eorũ imitationem homines accenduntur, & Deo gratię aguntur, cuius dona fuerunt ea omnia, quibus in hac vita excelluerunt.

Baſ. in 40. martyres, & in pſal. 114.

Euſeb. li. 4 de vita Cõſtantini.

Li. 8. c. 24 Eccl. hiſt.

Corporũ bonorũ honeſtè ſepeliendorum ſempeꝛ cura fuit

Li. 9. ca. 2

Neque verò DEO tantùm precibus & ſacrificijs placando, verùm & corporibus hominũ ſepeliendis templa ſunt & cœmiteria conſecrata, quòd qui corpora ſua viuentes Deo templa dicaſſent, eos mortuos, non niſi in ſacris locis recondi, æquum eſt putatum. Ac verum quidem illud eſt, quòd vbicunque ſepeliamur, Domini eſt terra, & plenitudo eius, quodque ſepultura optima eſt, optima vita, ſicut à Io. Chryſoſtómo tradítum legimus: ſed intereà tamen etiam antiquorum iuſtorũ funera, officioſa pietate curata,

Templa & cœmiteria et ā corporibus hominum ſepeliendis cõſecrata.

Pſalmo 23 Chryſ. ho. 84. in Ioannem.

exequias celebratas, sepulturas prouisas, ipsosque dum viuerent de sepeliendis, vel etiam transferendis corporibus, suis filijs mandasse legimus. Et Tobias sepeliendo mortuos, Deum promeruisse, teste angelo, cõmendatur. Ipse quoq; Dominus die tertio resurrecturus, religiosę mulieris bonum opus prædicat, prædicandũque cõmendat, quòd vnguentũ pretiosum super mẽbra eius effuderit, atq; hoc ad eum sepeliendum fecerit. Et laudabiliter cõmemorantur in Euangelio, qui corpus eius de cruce acceptum, diligenter atque honorificè tegendum sepeliendumque curarũt. Ioannes quoque Chrysostomus cum laude quadam commemorat, quòd Constantinopoli Reges magnam gratiam putant, non si prope Apostolos, sed si vel extra eorum vestibula corpora sua sepeliantur: fiantque piscatorum ostiarij Reges: neque hîc in morte confunduntur, sed honestantur & ipsi, & eorum nepotes, & pronepotes. Et in alia quadam homilia, cùm docuisset, quomodo ipse, qui purpuram indutus est Imperator, accedit seruorum crucifixi complexurus sepulchra, & fastu deposito stat sanctis supplicaturus, vt pro se apud Deum intercedant: & scenarum fabrum & piscatoré, etiam mortuos vt protectores orat, qui diademate redimitus incedit. Mox subiungit: Audebis igitur quæso eorum Dominum appellare mortuũ, cuius serui vel mortui terrarum orbis sunt protectores? Nec hoc tantũ Romæ quis fieri viderit, verùm & Constantinopoli. Nam & hic Constantinum magnum ipsius filius honore magno censuit haberi, si pro foribus piscatoris paternum

Gene. 47 & 50.

Tobię 1. & 12.

Matth. 16.

Ioan. 19.

Chry. to. 3. ho quòd Christus deus est, aduersus Gentes.

Idẽ hom. 66 ad pop. Antioch.

corpus

corpus collocaret, & quod in regijs sunt ianitores Regibus, hoc sunt in monumẽto piscatoribus Reges. Neq; dissimilia scribit Augustinus ad Madaurẽses: Videtis, inquit, simulachrorũ tẽpla, partim sine reparatione collapsa, partim diuturna, partim clausa, partim in vsus alios commutata. Ipsaque simulachra vel confringi, vel incendi, vel includi, vel destrui, atq; ipsas huiꝰ seculi potestates, quæ aliquãdo p simulachris populũ Christianũ persequebantur, victas & domitas, non à repugnantibus, sed à morientibus Christianis, & contra eadem simulachra, pro quibus Christianos occidebant, impetus suos, legesque vertisse, & Imperij nobilissimi eminentissimum culmen ad sepulchrum piscatoris Petri, submisso diademate, supplicare. Sozomenus quoque non reprehendit mulierem quandam Eusebiam, quòd iuxta eum locum, in quo reliquiæ quadraginta militum fuerunt conditæ, iuramenti religione obstrictis monachis, se quoque condi curauerit. A Paulino quoque religiosa quædam vidua Flora petiuisse legitur, vt in beatissimi Felicis confessoris basilica, defuncti filij eius corpus poneretur, qui cùm ea de re ad Augustinum retulisset, hoc ab eo responsum tulit. Prouisus sepeliendis corporibus apud memoriam sanctorum locus bonæ affectionis humanæ est erga funera suorum, quoniam si nulla religio esset, vt sepeliantur, non potest nulla esse, quando vbi sepeliantur, attenditur: Sed cùm talia viuorum solatia requiruntur, quibus eorum pius in suos animus appareat, non video quæ sunt adiumenta mortuorum, nisi ad hoc, vt dum recolunt, vbi sunt posita eorum, quos diligunt corpora,

Epist. 42.

Sozo. li. 9. cap. 2. Eccles. hist.

Au de cura pro mortuis c. 1. &. 4

pora, eisdem sanctis illos, tanquam patronis susceptos, apud Dominum ad iuuandos orando cõmendẽt. Quod quidem facere posent, etiamsi talibus locis eos humare non posent.

Sepulchra mortuorũ cur dicantur monumenta.

Sed non ob aliud vel memoriæ, vel monumẽta dicuntur ea, quæ insignita fiunt sepulchra mortuorum, nisi quia eos, qui viuentium oculis morte subtracti sunt, ne obliuione etiã cordibus subtrahantur, in memoriam reuocant, & admonendo faciunt cogitari. Cũm itaque recolit animus, vbi sepultum sit charissimi corpus, & occurrit locus nomine martyris venerabilis, eidem martyri animam dilectam commendat recordantis & precantis affectus: qui cum defunctis â fidelibus charissimis exhibetur, cũm prodesse non dubium est ijs, qui cum in corpore viuerent, talia sibi post hanc vitam prodesse meruerunt. Addit paulò pòst: Propterea fideles, corpora suorum propinquorum desiderasse in basilicam Martyris poni, quòd crediderint, eorum animas meritis Martyris adiuuari. Maximus Taurinensis Episcopus: Ideò, inquit, â maioribus prouisũ est, vt Sanctorum ossibus nostra corpora sociemus, vt dum illos tartarus metuit, nos pœna non tangat: dum illos CHRISTVS illuminat, nobis tenebrarum caligo diffugiat. Cùm sanctis ergo Martyribus quiescentes euadimus inferi tenebras. Reperitur etiam apud Ambrosium: Cæterùm quos peccata grauia deprimunt, non ad absolutionem potiùs, quàm ad maiorem damnationis cumulum eorum corpora in Ecclesijs poni, scribit Gregorius. Non enim eos sacra loca liberant, sed culpa magis temeritatis accusat: id quod pro-

Cap. 1.

Hom. 2. de eleemos.

Am. ser 75

Ecclesiastica sepultura qui arceantur

Gregor 4. dialog. ca 50 & aliquot aliis sequent.

productis etiam exemplis planum facit. Et propterea à sacris canonibus cautum, & in Ecclesia videmus obseruatum, quòd qui sibi ipsi manus intulerunt, qui facultatibus alienis per fœnus expilatis rem suam auxerunt, qui sine pœnitentiæ ex hac vita excesserunt, qui vel cum graue scelus aliquòd patrasset, è cœtu piorum sententia iudicis eiecti, atque à Christi corpore præcisi sunt, vel qui seipsos vltrò præciderunt, quales sunt schismatici & hæretici, eorũ corpora in sacris locis humari non permittuntur: quòd, quemadmodum ad Rusticum Narbonensem Episcopum scribit verè magnus ille Pontifex Leo, quibus viuẽtibus non cõmunicauimus, eis mortuis quoque cõmunicare non possumus. Nõ est cũ ijs ne mortuis quidem cõmune quicquá habendum, qui doctrinis varijs & peregrinis abducti, suo ipsorũ iudicio sunt condemnati: dum quod iudicis fuerant sententia passuri, id vltrò ipsi fecerunt, seque à Christi corpore præciderũt, & è cœtu fidelium exterminarunt, atque ab eorũ cõmunione separarunt. Sed hæc de sepultura, deque sepulchris dicta sufficiant: Neque enim omnia nobis persequi propositum est, quæ fusiùs ab alijs tractata sunt.

Epist. 92. cap. 6.

Est autem & hoc minimè nouum, quòd in templis altaria constituuntur, quorum vsum antiquissimum fuisse constat, non solùm naturæ, & legis, verumetiam gratiæ tempore. Nam & in Euangelio, & in Paulinis Epistolis, & in Apocalypsi, mentionem altaris fieri legimus. Abdias à Matthæo scribit altare erectum fuisse, in quo missá celebrauit. Lucá quoque tẽpla erexisse, & altaria stabiliuisse, & cõsecrasse, tradit Simeon Me-

In vita S. Lucæ quæ est a diũcta Oecumenio.

Ad Burdegalenses capit. 2.

Metaphrastes. Et qui fuisse creditur æqualis Abdiæ Martialis: Dum altaria, inquit, Dæmonum in puluerem redigerentur, aram ignoti Dei ad consecrationem reseruari iussimus: qua dedicata, in nomine Domini Dei Israel, & ipsius testis Stephani, qui pro eo à Iudæis passus est, non hominis cultum: sed Dei, in ea frequentatis. Stephanus enim non Deus: sed amicus Dei fuit, qui pro testimonio eius, animam suam posuit. Cuius sanguine ipsa mensa est decorata, quia suo sanguine Iesus Christus comprobatus est esse Deus, & qui crediderit, ornamenta fidei maiora percipiet. Sacrificium enim Deo offertur in ara, non homini, nec Angelo. Quem secutus Augustinus: Nos autem Martyribus nostris, non templa sicut dijs, sed memorias sicut hominibus mortuis, quorum apud Deum viuunt spiritus, fabricamus. Nec ibi erigimus altaria, in quibus sacrificemus Martyribus: sed vni Deo & Martyrum & nostro sacrificium immolamus: ad quod sacrificium, sicut homines Dei, qui mundum in eius confessione vicerunt, suo loco & ordine nominantur, non tamen à Sacerdote, qui sacrificat, inuocantur: Deo quippè non ipsis sacrificat, quamuis in memoriam sacrificet eorum, qui Dei Sacerdos est, non illorum.

Lib. 22. ca. 10. de ciuitate Dei.

Fuerunt igitur etiam in primitiua Ecclesia, & templa fabricata, & altaria erecta, in honorem Dei & sancti Martyris alicuius memoriam, quæ in summa veneratione habita fuisse semper constat. Itaque Dionysius Areopagita, nũc θεῖον, nũc ἁγίον θυσιαστηρίων appellat. Itidem & Basilius & Chrysostomus non solùm in Liturgijs, verumetiã &

& in alijs multis locis. In Calcedanensi concilio vocatur sanctissimum altare: Reuerendum altare dixit Eusebius Emisenus, sacrosanctum appellat Ambrosius. Itidem & Athanasius, sacrosanctam mensam, itidem & Chrysostomus, vocat idem ali biterribilem mensam, & horrendum altare. Pro eodem enim accipi vtrumque satis indicat ille Malachiæ locus, vbi post illa verba, offertis super altare meum panem pollutum, sequitur paulò pòst: Mensa Domini despecta est. Rectè autem idem & altare dicitur, & mensa: altare propter sacrificium, quod in eo offertur: & mensa propter cibum, qui in ea sumitur: Legimus apud Chrysostomum, Eutropium ad altare tanquam ad verum asylum confugisse, cùm sibi capitis periculum impendere videret. Quod autem altare vocat Chrysostomus & Socrates, hoc Sozomenus, eandem historiam scribens, appellat sacram mẽsam. Ad eundem modum quod Socrates de Alexandro Constantinopolitano Episcopo refert, eum ad altare progressum in faciem se coram sacra mensa prostrauisse, hoc Sozomenus his verbis protulit: Prosternens seipsum sub altari, tota nocte iacuit pronus. Satis autem indicat vtraque hæc historia, & de Eutropio, & de Alexandro Constantinopolitano, quanta fuerit altaris reuerentia. De Ambrosio quoque scribit Paulinus, quod cùm Cresconius, qui similiter vt Eutropius confugerat ad altare Domini, de Ecclesia raperetur, nec eum defendere posset, prostratus ante altare, factum diu fleuit. Qui tamen Cresconius, postea fuit dimissus, cum qui rapi eum fecerat Stylico, facti eum huius sui pœnituisset. Similiter &

De Eccles. Hie. ca. 6. parte 2. Actione. 1.
Hom 5. de Paschate.
Amb. de his qui initiantur mysterijs, ca. 8
Chry. de Eucharistia.
In epist. ad vbique orthodoxos.
Epist. 7. tomo. 5.
Socr. lib. 6. cap. 5.
Hom. 20.
Lib. 8. ca. 7.
Lib. 1. ca. 37
Li. 2. c. 29.

In vita eius

Lib. 2. Eccle. ca. 16.
In vita eius.

Ruffinus

Ruffinus narrat de Ambrosio, quod cùm à Regina persecutionem pateretur: sub altari positus per obsecrationes defensorem sibi Deum parabat. De virgine quadam narrat Ambrosius, quòd cùm vrgeretur ad nuptias à parentibus & propinquis, ad sacrosanctum altare confugit. Idem de militibus quoque scribit ab Imperatore missis, quòd irruentes in altaria, osculis significabant pacis insigne, hoc est, osculabantur altaria, qua re pacem esse redditam per Imperatores, significauit. De Gorgonia quoque sorore sua scribit Gregorius Nazianzenus, quod cùm graui quodam morbo laboraret, ante altare cum fide procubuit, super illud caput declinauit, & cum magno clámore & lachrymis, opem Christi implorauit. Narrat idem de Basilio, quòd cùm fœmina quædam ad sacrá mensam confugisset, & à Præfecto quæreretur, nequaquam eam inde diuelli passus est.

Ruff lib. 2. Eccle. hist. cap. 16.

Lib. 1. de virgi. in fine.

Epist 33. ad sororem.

Oratio 9. In vita Basij.

Tertulliani temporibus fuisse morem hunc, vt pœnitentes aris Dei adgenicularentur, ex illius libro de pœnitentia perspicuum esse potest. Neque verò sine causa in tanta veneratione fuerunt semper altaria. Præclarè namque scriptum est à Gregorio Nisseno: Altare hoc sanctũ cui assistimus, lapis est natura communis, nihil differẽs ab alijs cruftis lapideis, ex quibus parietes nostri extruuntur, & pauimenta exornantur, sed Dei cultui consecratum & dedicatum est, ac benedictionem accepit. Mensa sancta, altare immaculatum est, quod non amplius ab omnibus: sed à solis Sacerdotibus, ijsque venerantibus, contrectatur. Quamobrem Optatus grauiter in Donatistas inuehitur, qui fuerunt altaria demoliti.

De Baptis.

Li. 6. ca. 5.

Quid

Quid est tam sacrilegum, inquit, quàm altaria Dei, in quibus & vos aliquando obtulistis, frangere, radere, remouere: in quibus & mẽbra Christi sunt portata, quo Deus omniporens inuocatus sit, quo postulatus descendit Spiritus sanctus, vnde à multis pignus Spiritus sancti & tutela fidei, ac spes resurrectionis accepta est? Ac paucis interiectis: Quid enim est altare, nisi sedes corporis & sanguinis Christi? Hæc omnia furor vester, aut rasit, aut fregit, aut remouit. Et iterum post pauca: Immane facinus geminatum est, dum fregimus etiam calices, Christi sanguinis portatores. Quorum species reuocastis in masas, & venditis. Emerunt forsitan in vsus suos sordidæ mulieres, emerunt pagani, facturi vasa, in quibus incenderent, Idolis suis. O scelus nefarium, ô facinus inauditum: auferre Deo, quod Idolis præstes: subducere Christo, quod proficiat sacrilegio. Quid autem horum non rectè dici potest, de non dissimili sacrilega audacia quorundam nostro quoque hoc infelici seculo?

Lib. 5. ca. 2 de sacramẽtis.

Cæterùm quod dicit Optatus: Altare nihil aliud esse, quàm sedem corporis & sanguinis Domini, dixit æqualis illius Ambrosius: Quid est altare, nisi forma corporis CHRISTI? Plus aliquid audet Dionysius: Sacratissimum, inquit, altare nostrum Iesus est. Quod si itares habet, meritô veneramur illud & adoramus. De qua tamen veneratione, præclarè scripsit olim aduersum Acephales, Rusticus Diaconus, Gregorij Pôtificis æqualis: Adoramus omnes, inquit, crucem, & per ipsam illum, cuius est crux, non tamẽ crucem coadorare dicimur Christo: nec verô

per

per hoc vna est crucis & Christi natura. Similiter adorantes altare, coadorare altari non dicimus Trinitatem, sed potius per altare. Laudat Neapotianum Hieronymus, quod solicitus fuerit, si nō interet altare, si parietes absque fuligine, si sacrarium mundum. A Palladio quoque Melania parua commendatur, quòd omnia sua serica superhumeralia tegumēta dedit altaribus, reliqua autem serica indumenta cùm conscidisset, res diuersas fecit Ecclesiasticas. Paulinus quoque conditam fuisse tradit in passionis loco Basilicam, quæ coruscat laquearibus, & aureis diues altaribus, arcano positam sacrario crucem seruat, quam Episcopus vrbis huius quotannis, cùm Pascha Domini agitur, adorandam populo, Princeps ipse venerationis promit. Origenes aliquid etiam conferri solitum esse scribit ad ornatū altaris. Cæterùm, sicut vetustissimus est altarium vsus: sic nec illud minus vetustum, quod consecrantur & vnguntur altaria. Extat Canon Agathensis Concilij, quod habitum est sub Sixto secundo, ante mille & amplius annos: Altaria placuit non solùm vnctione Chrismatis, sed etiam Sacerdotali benedictione sacrari. Et aliud Epanensis concilij, sub Gelasio, Altaria nisi lapidea, infusione Chrismatis non sacrentur: sunt qui morem hunc altaria consecrandi & vngendi, ad Euaristum referant, qui fuit quartus â Petro Pontifex. Meminit autem huius vnctionis Dionysius quoque: & in sermone de vnctione Chrismatis Cyprianus.

In historia Lausiaca.

Epist. 9. ad Seuerum.

Hom. 10. in Iosue.

Epistola 11. ad Seuerū.

Cano. 26.

Cap. 4. parte 3.

Reliquiarum in altaria repositio.

Fuit & hoc obseruatum iam inde à multis seculis, quod quādo consecrabatur Ecclesia vel altare, sanctorum in eo reliquiæ reponebantur, quem-

CAP. XXX.

quemadmodum apparet ex Regiſtro ſancti Gregorij, qui ſcribit etiam Palladium Epiſcopum altaria quædam propterea non dedicaſſe, quòd quas in illis collocaret reliquias, nõ habebat. Quas etiam Seuerus à Paulino ſibi mitti poſtulabat, cùm baſilicam condidiſſet, & miſit illi particulam ſanctæ crucis, in illius conſecrationem. Fecit hoc & Ambroſius, vt ſub altari ſancti Geruaſij & Prothaſij reliquias collocaret: cuius hæc verba ſunt: Succedant victimæ triumphales in locum vbi Chriſtus hoſtia eſt. Sed ille ſuper altare, qui pro omnibus paſſus eſt: iſti ſub altari, qui illius redempti ſunt paſsione. Scripſit Vallafridus Strabo librum de exordijs & incrementis rerum Eccleſiaſticarum, in cuius initio ſtatim tractat de tẽplorum & altarium origine.

Libro 3. epiſt. 3.

Libro 5. epiſt. 50.

Ambroſius epiſto. 82.

De cæremonijs, quæ ſumuntur à tempore.

CAPVT XXXI.

TEmporum in Eccleſia primitiua magis anxia fuit & diligens obſeruatio, quàm vel hoc noſtro ſeculo, vel ijs quæ proximè præceſſerunt, Documento eſt ingens & inſignis illa de tempore celebrandi feſti Paſchatis inter Orientis & Occidentis Eccleſias concertatio: Quæ vſque eò etiam progreſſa eſt, vt qui tunc fuit Romanus Pontifex Victor, totius Aſiæ parœcias, vnà cum vicinis Eccleſiis, tanquam aliena ſentientes, à communionis vnitate præcideret: quòd, vt monitis eius de feſto Paſcatis eodem cum Occidentis Eccleſiis die celebrando parerent, adduci non potuiſſent. Ac non defuerunt quidam graues viri, quibus hęc tanta Romani Pontificis vehementia non probaretur: cùm præſertim traditum ſibi per

De Paſchate controuerſia. Vide Euſebium libro 5. cap. 25. Eccleſiaſt. hiſt. Socr. lib. 5. cap 25. Nice. li. 4. ca. 26. & ſequẽti.

manus ab ipsis Apostolis morem, obseruare se Asiæ Episcopi dicerent: neque tanti esse hæc festi celebrandi discrepantia putaretur, vt illius gratia præcidendum ab Ecclesia quenquam existimarent. Verùm Leoni Pontifici non leuiter delinqui visum est, cum de festo Paschatis tractaret, si in principio Sacramenti veritas & vnitas ab vniuersa Ecclesia non teneretur. Quod idem aliquanto antè visum fuit Ambrosio, qui per Patres concilij Nicæni quandam necessitatem celebritatis huius omnibus esse scribit impositam Christianis, cuius etiam æquali celebri scriptori Epiphanio tam graue visum est, in hac obseruatione diei Paschatis à more cæterarum orbis Ecclesiarum alios discrepare, vt non dubitauerit in album hæreticorum eos referre, qui quarta decima luna Pascha celebrassent: quos quidem Quartadecumanos vocat. Ac inter alia multa, quæ præclarè gesta sunt à Constantino Imperatore, hæc duo vel maximè laude omnium, prædicationeque digna esse censet, quòd is congregato Nicæno concilio, & Arrij dogma subuertendum & disceptationem ac discrepantiam hanc de celebrando Paschatis die è medio tollendam curauit. Fuitque Nicænum concilium, non magis propter eos habitum, qui in Aegypto dogmatis gratia dissidebant, quàm propter eos, qui in Oriente in celebrando Paschate discrepabant, conciliandos: quod etiam cùm alibi, tum in epistola, quam scripsit ad Episcopos Aphricanos Athanasius indicat. Decretum itaque fuit à trecentis decem & octo Patribus, qui tum Nicææ conuenerãt, vt vno eodemque die sanctissimi Paschatis feriæ

Leo ep. 62

Am. ep. 83

Epiph. hæres. 51.

Epiph hæres. 20.

Paschatis celebrandi vno, eodemque die cautio.

feriæ peragerentur: vtque Orientis Ecclesiæ, quę à Romana, & cæteris Occidentis Ecclesijs diuisi-dere visæ sunt, eundem quem eę, diem obseruarent: idque duplici de causa (sicut ab Ecclesiasticę historię scriptoribus memorię proditum est.) Primum quod minimè fas esset Christianis, Iudęorum sequi consuetudinem: qui posteaquam consceleratas manus suas nefaria Christi cęde contaminarunt, tanta sunt animorum cęcitate percussi, vt videntes non videant, audientes non audiant, neque quod rectum, quodque salubre sit, intelligant. Deinde quòd graue cum primis & indecorum esse putaretur, quandoquidem vnum corpus, vnus spiritus sumus omnes, vna vocationis nostrę spes, vnus Dominus noster, vna fides, vnum baptisma, vnus est Deus & Pater omnium, non vno, eodemque tempore, anniuersarium redemptionis nostrę diem ab omnibus & singulis eiusdem corporis membris celebrari: sed per eosdem dies alios quidem ieiunijs exerceri, alios verò conuiuijs vacare, & hos quidem feriari & conquiescere, illos verò corporis afflictionibus macerari: Quemadmodum in sua quadam ad Episcopos, qui ad Synodum Nicęnam venire non poterant, & ad omnes vbique locorum Ecclesias, epistola fusius ab Imperatore Constantino, & in eo libros, quem aduersus hęreses conscripsit, ab Epiphanio proditum legimus.

Euseb. li 3. de vita Cõstantini.

Isa. 6. Ephes. 4.

Ex eo colligere licet, quæ ratio priscis fuerit, vel obseruandi certa tempora, vel mutandi: duplex nimirùm. Vna, vt ne quid vel cũ Iudęis, quẽadmodum de Paschate, deque Sabbato factum videmus, vel cum Gentibus cõmune haberemus:

Temporũ ratio in Ecclesia.

Veneri sexta feria sacra, sabatũ Iudæis.

quæ cum sextum hebdomadæ diem, tanquam Veneri sacrum in ludis, epulis, & omnibus nequitijs consumere solitæ essent, visum est Christianis, vt quem illi diem cum primis lætum & hilarem ducebant, eum in mœrore & luctu traducerent: non solùm acerbissimos cruciatus & mortem Christi turpissimam, verumetiam peccata sua, quæ causam illis dederunt, deflentes. Altera,

Dam. epi. 4 de Chorepiscopis. Leo epi. 4. cap. 2. 1. Cor. 1.

quòd sicut à sanctissimo Damaso scriptum, & à Leone repetitum legimus, non aliter vnus grex, & vnus pastor sumus, quàm si, quod iterum atque iterum monet Apostolus, idipsum dicamus omnes: si perfecti simus in eodem sensu, & in eadem sententia: si eosdem vno atque eodem tempore ritus obseruemus.

Stationum dies vnde.

Fuit & hoc à priscis obseruatum, vt à festo Paschatis, vsque ad festum Pentecostes, non nisi stantes orarent, & vocabantur ij stationum dies: de militari exemplo nomine sumpto, sicut à Tertulliano scriptum est. Quin & die Dominico ieiunium, vt idem auctor est, nefas ducebatur, neque fas erat de geniculis adorare. Qua de re Nicæni quoque concilij decretum intercesit: quo cautũ est, vt die dominico, & in diebus Pentecostes, ne quisquam genua flecteret, sed stantes ad orationem vota Domino cuncti redderent: cuius ritus etiam rationem vt explicaret, dignum duxit Basilius. Obseruabantur ab ijsdem vigiliæ nocturnæ, quibus & à vino & à carnibus abstinebatur, & aqua sola potum præbebat, obsonium verò fuit panis cum sale & aqua. In ijs populus cõ surgens, vt est apud Basilium, anteculano tẽpore, domũ precationis petebat: & cursitabatur ad se-

Tert. in libello de oratione, de corona militis. Cap. 20.

Vigiliæ nocturnæ Basi. de spiritu sancto cap 27 ad Amphil.

pulchra

pulchra Martyrum à pueris, puellis, viris, fœminis, omnisque generis ætatis, & cõditionis hominibus. Nũc & ſtationũ, & vigiliarũ nomẽ ſolũ ſupereſt: Nam neque ſtantes oramus, neque noctur nas vigilias exercemus, quorũ tamẽ vtrunque apud Græcos adhuc in vſu eſt: Ieiunamus tantùm pridianis maiorum feſtorum diebus.

Euſeb. li. 2 ca. 17. Eccl. hiſt. epiſt. 36.

Deindè verò ſanos priſci non baptizabãt, niſi in Paſcha & Pentecoſte: qua de re Synodi quoque Romanæ decretũ ante mille trecentos annos interceſsit. Contra quod cùm ventum à nonnullis fuiſset, grauiter à Syritio Papa fuerũt obiurgati. Sed & Leo ſanctiſsimus non leuiter eos reprehẽdit, qui in die Epiphaniorum baptizaſsent, quòd ſola diceret eſſe legitima baptizãdi tempora, Paſcha & Pentecoſtẽ, ac nullos alios dies eis miſcere licitum eſſe putaret. Quod ad eundẽ quoque modum à Gelaſio Papa poſteâ fuit conſtitutũ, Nunc quouis tempore baptizare fas eſt. Vt vel ex eo perſpicuũ eſſe cuiuis poſsit, obſeruantiores fuiſse veteres temporum, quàm ſit hoc noſtrum & proxima ſuperiora ſecula.

Baptiſmus quotempore à priſcis fiebat.

Syr. ca. 12. in epiſt. ad Imer.

Leo epi. 4. Gel. cap. 12 in epiſt. ad vniuerſos Epiſcopos per Luc. 4.

In ſolis ordinationibus vetus Eccleſiæ mos obſeruatur. Neque enim fiunt, niſi quo tempore fieri debere ſcripſit Gelaſius, quarti menſis ieiunio, & ſeptimi, & decimi, ſed etiá quadrageſimalis initij, ac mediana quadrageſimæ die ſabbati. Quartum menſem vocat Gelaſius Iuniũ, in quẽ ferè ſabbatum Pentecoſtes incidit (veteres enim annum à Martio auſpicabantur) ſeptimum Septembrem, decimum Decembrem, initium quadrageſimale, ſabbatum poſt Inuocauit: mediană, ſabbatũ poſt Lætare: ac deinde ſabbatum ſanctum Paſchæ.

Ibid. ca 15. Ordinationes quibus temporibus celebrentur.

Communionis ratio.

Porrò quod ad Eucharistæ sacramentum attinet, nullis id fuit aut est vnquam temporum circulis circumscriptum: neque est vllus dies anni, quo non sit fas cuiuis volenti sacramentum Eucharistiæ percipere: quòd qui fuerunt æquales Apostolorum, aut eorũ temporibus proximi, quotidie feciſse visi sunt. Nam cùm quotidie mortem suis ceruicibus impendentem expectarent, quo paratiores essent ad eam pro Christi nomine fortiter oppetendam, quotidie mortis eius memoriam recolentes, ad sacram Synaxim accedebant. Fuerunt posteà, qui solis id diebus Dominicis facerent. Refrigescente verò paulatim pietate, cùm rarius homines accederent, ante mille centum & amplius annos Agathensis concilij decretum intercessit, quo cautum est, vt seculares, qui in natali Domini, Pascha & Pentecoste, non communicassent, Catholici non crederentur, nec pro Catholicis haberentur. Quod tamen propè ducentis antè annis, itidem à Fabiano Pontifice sancitum, Burchardus Episcopus Vormatiensis, Iuo Episcopus Carnotensis, Gratianus, in suos decretorum libros retulerunt. Qui verò sub ijsdem temporibus, quibus habitum est Agathense concilium, vixerunt, Ioannes Chrysostomus & Aurelius Augustinus, nõ obscurè in suis scripturis indicãt, quòd suo quoque seculo sic refrigeratus erat feruor ille Christianorum, vt vix, quo semel in anno, vel etiam biennio communicarent, adducerentur: idq; casu magis & consuetudine, siue lege, quàm animo: Quos illi quidẽ hoc nomine grauiter obiurgãt. Cõmunionis tempus, inquit Chrysostomus, nõ est festũ, neque celebritas, sed cõscientia pura, vita-

Cõmunicare ter in anno fideles. Agathẽse concilium, cap. 18.

Bur. lib. 5. ca. 17. Iuo li 1. Grat. de cõsec dist. 2. Etsi non.

Eucharistia quomodo & quoties sumenda. Chry. in orat de B. Philogo. Tom. 3.

vitaque à peccatis repurgata. Quemadmodum enim, qui sibi nullius mali conscius est, hũc oportet singulis diebus accedere: sic qui peccatis occupatus est, nec pœnitet eum, nec in festis quidem accedere tutum est. Neque enim semel in anno accedere, liberat nos à peccatis, si indignè accesserimus: quin hoc ipsum potiùs auget damnationem, quòd cùm semel tantùm accedamus, ne tum quidẽ purè accedimus. Ad eũdẽ modũ Augustin⁹ quoque: si quotidianus est panis, inquit, cur post annum illum sumas? quemadmodum Græci in Oriente facere consueuerunt. Accipe quotidie, quod quotidie tibi prosit: sic viue, vt quotidie mereris accipere: qui nõ meretur quotidie accipere, non meretur post annum accipere. Quæ sententia totidẽ verbis reperitur apud Ambrosium. Sic sancti Patres, cùm viderent elanguisse pietatem hominum, hortabantur eos ad frequentandum Eucharistiæ Sacramentum: non quòd reprehenderent, si quis id semel in anno fecisset: sed qđ vt crebrius fieret satius esse ducerent. Quod illa quoque Chrysostomi verba non obscure indicant, cùm in hunc modum loquitur: Hæc dico, non vno, & annuo vos prohibens accessu, sed vos semper ad sancta acedere volens. Ac paulò superiùs: Quos magis acceptabimus, inquit, eõs ne qui semel, an qui sæpiùs, an qui rarò accipiunt? Neque illos qui semel, neque qui sæpiùs, neque qui rarò: sed eos qui cum munda conscientia, qui cum mũdo corde, cum vita irreprehensibili, isti semper accedant: qui vero tales non sunt, neque semel. Nec dissimilia sunt, quæ scribit hac eadem de re ad Ianuarium Augustinus.

Aug. ho. 28 de verb. dom. secũdu Lucã.

Amb. li 5. de sacramẽt ca. 4

Chry. ser. 3 in epist. ad Ephes.

Missa sine communicantibus, an celebrari debeat.

Optandum quidem foret, vt quoties tremendũ illud sacrificium peragit Sacerdos, toties non deesent, qui cum eo corpus & sanguinem Christi sacramentaliter quoque manducarent. Sed si desunt sępè, (sicut hoc seculo deesse ferè videmus) non propterea iuge sacrificium hoc intermitti debet. Satis est, si qui præsentes adsunt, spiritualiter manducent, suo tempore sacramẽtaliter quoque percepturi, satis est, si manducent corde, etiamsi non premant dente. Chrysostomi quoque seculo sæpè quotidiana fiebat hæc oblatio, quamuis nemo communicaret: Quod his etiam verbis ipse testatur, non sine quadam quærimonia, Frustrà habetur quotidiana oblatio, frustrà stamus ad altare, nemo est, qui simul participet. Planum etiã id fieri potest ex eo, quod in Agatensi concilio, quod Chrysostomi seculo celebratum fuisse videtur, sicut paulò antè meminimus, ter in annò, vt communicarent seculares, sancitum est. Cùm tamen ijsdem ibi præceptum sit, vt die Dominica Missas audirent. Ad sumendam Eucharistiam ter tantum in anno, ad audiendam Missam singulis diebus Dominicis fuerunt obligati. Non ergo quoties audiebant Missam, sacramentaliter Eucharistiam percipiebant. Quamobrem hortati quidem sunt sancti Patres ad crebram communionem populum, sed neque cogendum quenquã, neq; propterea cessandum à sacrificio putabant, si nemo communicasset.

Missã in diebus festis audire obligamur

Missa omnis publica.

Omnẽ Missam publicam esse, dubium non est, cùm vnicuiq; volenti, modò sit è cœtu fidelium, ei interesse, & cum sacerdote celebrante Christi bene-

beneficia recolere, ac spirituale Deo sacrificium offerre liceat. Sed si priuata Missa dicenda est, quæ in oratorio habetur, tales quoque habitas à mille & amplius annis in Ecclesiastica historia reperire licet. Mille propè anni interceſſerunt, cùm Leontius Episcopus Neapolis insulæ Cypri, septimæ synodi, Nicænæ secundæ, testimonio comprobatus, post Ioannem & Sophronium scripsit Græcè vitam Ioannis Alexandrini Patriarchæ, qui propter insignem liberalitatem, qua vsus est in pauperes, vocatus est misericors, siue eleemosynarius. Narrat de hoc, quòd cùm sacris operaretur, videretque populum lecto Euangelio è templo exiuisse, ac ociosis in cœmiterio fabulis vacare, exiuerit ipse quoque, & cum turba cõsederit. Cumque stupore affecti essent omnes, his verbis eos affatus sit: Filioli, vbi oues illic & Pastor, aut intrate intrò, & ingrediemur: aut manete hîc, & ego quoque manebo. Ego propter vos descendo in sanctam Ecclesiam, nam poterã facere mihi Missas in Episcopio. Sed & qui ducentis eum annis præcessit Gregorius Nazianzenus, eum in paruò quodam oratorio sacra celebrasse, tripartita narrat historia. Gregorium verò ducentis alijs annis præcesit Soter Pontifex Romanus, eius quoque decretum refertur à Gratiano, vt nullus Presbyterorum Missarum solemnia celebrare præsumat, nisi duobus præsentibus, sibiq̃ respondentibus, non dicit communicantibus, sed præsentibus tantùm. Ac si priuata Missa est, quæ duobus tantùm præsentibus celebratur, ipsis etiam Apostolorum temporibus priuatæ Missæ vsus fuisse videtur.

CAP. XXXI.

Missæ priuatæ.

Ioan. Eleemosynarij factum.

Li. 9. ca. 8.

De consecratione, dist. Hoc quoque.

CAP. XXXI.

Epist. 1. Præsentes in missa cõmunicentur, quomodo debeat intelligi.

Sed mouentur aliqui verbis Anacleti dicentis: Perfecta autem consecratione omnes communicẽt, qui nolunt Ecclesiasticis carere liminibus: Sic enim & Apostoli statuerunt, & sancta Romana tenet Ecclesia. Vtinam autem valeret apud istos Anacleti auctoritas, Missam esse sacrificium non negarent. Sic enim loquitur Anacletus: Episcopus Deo sacrificãs, testes secum habeat: & plures quàm alius sacerdos: In solennioribus quippè diebus, aut septem, aut quinque, aut tres Diaconos, qui eius oculi dicuntur, & Subdiaconos, atque reliquos ministros secum habeat, qui sacris induti vestimentis, in fronte & à tergo, & Presbyteri è regione dextra, leuaque, corde contrito, & humiliato spiritu, ac proni stent vultu, custodientes eum à maleuolis hominibus: & consensum eius præbeant sacrificio. Ac deinde sequuntur illa verba: Peracta consecratione, &c. Mira est istorum hominum cæcitas. Quod apertè scriptum est ab Anacleto nõ vident, quod nos Missam vocamus, id ab illo dici sacrificiũ: Vident id quod nunquam neque scripsit, neque sensit Anacletus. Neque enim fuit vnquam hæc Anacleti sententia, vt omnes præsentes communicarent, sed ij tantùm omnes, qui ministrant Episcopo: atque ij non nisi in solennioribus festis: quod ita certè fieri æquum est. Sed longè diuersum est Satanæ ministrorum studium à sanctorum Patrum pia solicitudine. Nam ij, cùm iuge sacrificium nullo vnquam die censerent intermittẽdum, vt Christi corpori, & sanguini frequentius communicarent, oratione sua fideles inflammabant: Illi contrà, cùm videant refrixisse pietatem, nec

eos

eos adduci facilè posse, vt crebrò communicent, nón hoc agunt, vt refrigeratam in illis pietatem accendant, verùm illud potiùs contendunt & elaborant, vt abolere possint omne sacerdotium & sacrificium: quod ita fieri cõmodè posse sperãt, si quod iuge debet esse sacrificiũ, id vt esse iuge desinat, ac paulatim in desuetudinẽ quandam abeat, perfecerint. Sicut enim non vno loco scriptum à nobis est anteà, nihil est quod minus ferre possit sathanas, quàm tremendum hoc sacrificiũ, in quo Christi beneficia simul vniuersa grata quadã recordatiõe recolũtur, & sub eorũ oculos, qui præsentes adsunt subijciũtur: quę ipse modis omnibus obliterata, & ex omni hominũ memoria prorsus esse cupit sublata. Quamobrẽ nulla necessitate adigũtur, quoties sacris operatur sacerdos, hi qui præsentes adsunt, semper sacramentaliter cõmunicare: etiãsi crebrius id ab eis fieri expediret. Verùm illud necessariũ iudicatũ est in cõcilio Lateran. in quo cùm alij cõplures Episcopi, ex varijs totius orbis Christiani prouincijs, tum Hierosolymitanus, & Cõstantinopolitanus Patriarcha, præsentes adfuerunt: vt omnis vtriusque sexus fidelis, postquam ad annos discretionis peruenisset, omnia sua peccata cõfiteretur fideliter, saltem semel in anno proprio sacerdoti, & iniunctã sibi pœnitentiam pro viribus studeret adimplere, suscipiens ad minus in Pascha Eucharistiæ Sacramentum, nisi fortè de consilio proprij Sacerdotis, ob aliquam rationabilem causam, ad tempus, ab eius perceptiõe duceret abstinendum, alioqui viuens ab ingressu Ecclesię arceretur, & moriens Christiana careret sepultura. Non prohibetur ista con- Cap. 21.

CAP. XXXI.

constitutione, quo minus etiam quotidie, si quis velit, peccata sua confiteatur, Eucharistiæque sacramentum percipiat: sed quoniam reperire plerosque licebat, qui vix semel in vita, ac ne semel quidem id facerent, pia quadam solicitudine, prouidendum esse sancta synodus in Domino congregata putauit, vt si crebrius nō possent, aut nollent, semel tantùm in anno fideles, & peccata sua confiterentur, & Eucharistiæ Sacramentum percipetent.

Ad bonũ an quisquã cogendus sit,

Sed negant isti, quenquam ad bonum esse cogendum, neque enim placere Deo coacta seruitia. Vetus hæc est hæreticorum cantilena, & à Donatistis Augustini seculo multum vsurpata: quemadmodum ex ijs quæ scripsit ad Vincentiũ, ad Bonifacium, ad Donatum, contra Cresconiũ, cuius litera Petiliani, & contra secundam Gaudentij epistolam, videre licet: Sic enim ad Donatum loquitur: Displicet tibi quòd traheris ad salutem, cùm tam multos nostros ad pernitiem traxeris. Neminem existimas cogendum esse ad bonum. Attende quid Apostolus dixerit: Qui Episcopatum desiderat, bonum opus concupiscit: & tamen tam multi, vt Episcopatum suscipiant, tenentur inuiti, perducuntur, includuntur, custodiuntur, patiuntur tanta, quæ nolunt, donec eis adsit voluntas suscipiẽdi operis boni: quantò magis vos ab errore pernicioso, in quo vobis inimici estis, trahendi estis, & perducendi ad veritatẽ, vel cognoscendam, vel eligendam, non solùm vt honorem salubriter habeatis, sed etiam ne pessimè pereatis? Dicis Deum dedisse liberum arbitrium: ideò non debere cogi hominem nec ad bõ

August. epist. 204.

1 Tim 3

Ad episcopatum suscipiẽdum olim cõpellebãtur inuiti.

num

num. Quare ergo illi, de quibus suprà dixi, coguntur ad bonum? Attende ergo quod considerare non vis. Ideò voluntas bona misericorditer impenditur, vt mala voluntas hominis dirigatur. Nam quis nesciat, nec damnari hominẽ, nisi merito malę voluntatis: nec liberari, nisi bonam habuerit voluntatem? Non tamen ideò qui diligũtur, malæ suæ voluntati impunè & crudeliter permittendi sunt, sed vbi potestas datur, & à malo prohibendi, & ad bonum cogendi. Nam si voluntas mala semper suæ permittenda est libertati: quare Israëlitæ recusantes & murmurantes, tam duris flagellis à malo prohibebantur, & ad terrá promissionis compellebantur? Si voluntas mala suę permittẽda est libertati, quare Paulꝰ nõ est permissus vti pessima volũtate, qua persequebatur Ecclesiã? sed ꝓstratus est vt excęcaretur: & excæcatꝰ est, vt mutaretur: mutatꝰ est, vt mitteretur: missus, vt qualia fecerat in errore, talia pro veritate patereretur. Si volũtas mala semper suæ permittenda est libertati, quare monetur Pater in scripturis sanctis, filium durum non solùm verbis corripere, sed etiam latera eius tundere, vt ad bonam disciplinam coactus & domitus dirigatur? Vnde item dicit: Tu quidem percutis eum virga, animam autem eius liberas à morte. Si mala voluntas semper suę permittenda est libertati, quare corripiuntur negligentes Pastores, & dicitur eis: Errantem ouem non reuocastis, perditam non inquisistis? Et vos oues Christi estis, characterem Dominicum portatis in sacramento, quod accepistis, sed erratis & peritis. Non ideò vobis displiceamus, quia reuocamus errantes, & quærimus

In Exodo multis. in locis.

Eccles. 30.

Prouc. 23.

Ezech. 34.

mus perditos. Melius enim facimus voluntatem Domini monentis, vt vos ad eius ouile redire cogamus, quàm consentiamus voluntati ouium errantium, vt perire vos permittamns. Ad Bonifacium verò scribens: vbi est quod isti clamare consueuerunt, liberũ est credere vel nõ credere. Cui vim Christus intulit? quem coëgit? Ecce habent Paulum Apostolum, agnoscant in eo prius cogentem Christum, & posteà docentem, prius ferientem & posteà consolantem. Mirum est autem, quomodo ille, qui pœna corporis ad Euangeliũ coactus intrauit, plus illis omnibus, qui solo verbo vocati sunt, in Euangelio laborauit. Et quem maior timor compulit ad charitatem, eius perfecta charitas foràs misit timorem. Cur ergò non cogeret Ecclesia perditos filios vt redirent, si perditi filij coëgerunt alios, vt perirent? Quamuis etiam illos, quos non coëgerunt, sed tantummodò seduxerunt, si per terribiles, sed salubres leges in eius gremium reuocentur, blandius pia mater amplectitur, & de illis multò amplius, quàm de his quos nunquam perdiderat, gratulatur. An non pertinet ad diligentiam pastoralem, etiam illas oues, quæ non violenter ereptæ, sed blandè, leniterque seductæ, à grege aberrauerint, & abalienis cœperint possideri, inuétas ad ouile dominicũ, si resistere voluerint, flagellorũ terroribus, vel etiam doloribus reuocare? Vbi verò scribit ad Vincentium, suam quoque primitùs fuisse dicit sententiam, neminem ad vnitatem Christi esse cogendum: verbo esse agendum, disputatione pugnandum, ratione vincendum: ne fictos Catholicos haberemus, quos apertos hæreticos

Aug. epi. 50.

Paulus coactus ad euãgelium venit.

1. Cor. 15.

1. Ioan. 4.

De hæreticis non cogendis ad fidem sententiã suã corrigit Augustin.

Idẽ epi. 48

nouera-

CAP. XXXI.

noueramus. Sed hæc, inquit, opinio mea, non contradicentium verbis, sed demonstrantium superabatur exemplis. Nam primò mihi opponebatur ciuitas mea, quæ cùm tota esset in parte Donati, ad vnitatem Catholicam timore legum Imperialium controuersa est: quam nunc videmus ita huius vestrę animositatis perniciem detestari, vt in ea nunquam fuisse credatur. Ita aliæ multæ, quæ mihi nominatim cõmemorabantur: vt ipsis rebus agnoscerem etiam in hac causa rectè intelligi posse, quod scriptum est: Da sapienti occasionem, & sapientior erit Quàm multi enim, quod certò scimus, iam volebant esse Catholici, manifestissima veritate cõmoti, & offensionẽ suorũ referendo, quotidie differebant: Quàm multos nõ veritas (in qua nunquam non pręsumpsistis) sed obduratæ consuetudinis graue vinculum colligabat, vt in eis compleretur diuina illa sentẽtia: Verbis non emendabitur seruus durus: si enim & intellexit, non obediet. Quàm multi propterea putabant, verã Ecclesiã esse partẽ Donati, quia eos ad cognoscendã Catholicã veritatẽ securitas torpidos, fastidiosos, pigrosque faciebat. Quàm multi nihil interesse credentes, in qua quisque parte Christianus sit, ideò permanebant in parte Donati, quia ibi nati erant, & eos inde discedere atq; ad catholicam nemo transire cogebat. His omnibus harum legum terror, quibus promulgãdis Reges seruiunt Domino in timore, ita profuit, vt nunc alij dicant: Iam hoc volebamus. Sed Deo gratias, qui nobis occasionem prębuit, iamque faciendi & dilationũ morulas amputauit. Alij dicant, Hoc esse verum iam sciebamus, sed nescio qua

Hippona timore legum ab errore discessit ad fidẽ.

Prouer. 9.

Hæretici ad veram fidem cõpellendi à principib.

Prouer. 29.

qua consuetudine tenebamur. Gratias Domino, qui vincula nostra dirupit, & nos ad pacis vinculum transtulit. Alij dicant: Putabamus quidem nihil interesse, vbi fidem Christi teneremus: sed gratias Domino, qui nos à diuisione collegit, & hoc vni Deo congruere, vt in vnitate colatur, ostendit. Gregorius quoque Magnus ad Olympium scribens de Apollinaristis: Existimabam, inquit, fore, vt lenitate mea mitiores efficerentur, & paulatim emollirentur: Atque hoc mihi spe fingebã: Verùm per imprudentiam, & sceleratiores eos, vt apparet, reddidi, & intempestiua philosophia Ecclesiam detrimento affeci: neque enim peruersi homines lenitate ac mansuetudine flectuntur.

Leo ep. 93. Sic Leo quoque Magnus commendare videtur Principes, qui sacrilegam amentiam Priscilianistarum hęreticorum ita detestati sunt, vt auctorem eius ac plerosque discipulos legum publicarum ense prosternerent. Et profuit, inquit, olim ista districtio Ecclesiasticę lenitati: quæ & si sacerdotali contenta iudicio, cruentas refugit vltiones, seueris tamen Ecclesiasticorum Principum constitutionibus adiuuatur, dum ad spirituale

Li. 10. ca. 3 hist. tripa. nonnunquam recurrunt remedium, qui timent corporale supplicium. Sic & Chrysostomus, dũ resciuit in vicis aliquot adhuc spirare Marcionis pestem, scripsit eius loci pastoribus, vt ex Cęsaris Arcadij edicto, qui Marcionis dogma sequebantur, aut resipiscerent, aut in exilium mitterentur.

Aug. li. 2. cap. 83. Contra literas verò Petiliani scribens Augustinus, cùm ille dixisset: Quod si cogi per legem aliquem vel ad bona licuisset, vos ipsi miseri à nobis ad fidem purissimam cogi debuistis: Sed absit

à no-

nostra conscientia, vt ad nostram fidem aliquẽ compellamus. Respondet his verbis: Ad fidem quidem nullus est cogendus inuitus, sed per seueritatem, imò & per misericordiam Dei, tribulationum flagellis solet perfidia castigari. Nunquid quia mores optimi libertate voluntatis eligũtur, ideò mores pessimi non legis integritate puniuntur? Sed tamen malè viuendi vltrix disciplina præpostera est, nisi cùm præcedens benè viuendi doctrina contemnitur. Si quæ igitur leges aduersus vos constitutæ sunt, non eis benefacere cogimini, sed malè facere prohibemini. Nam benè facere nemo potest, nisi elegerit, nisi amauerit, quod est in libera voluntate. Timor autem pœnarum, etsi nondum habet delectationem bonæ conscientiæ, saltem inter claustra cogitationis coërcet malam cupiditatem. Contra Crescõnium verò: Reges cùm in errore sunt, pro ipso errore leges contra veritatem ferunt: cùm in veritate sunt, similiter contra errorem pro ipsa veritate decernunt. Ita & legibus malis probantur boni, & legibus bonis emendantur mali. Et paulò pòst: Frustrà dicis relinquat libero arbitrio. Cur enim non in homicidijs, & in stupris, & in quibuscunque alijs facinoribus, & flagitijs libero te arbitrio dimittendum esse proclamas? Quæ tamen omnia iustis legibus comprimi, vtilissimũ ac saluberrimum est. Dedit quidem Deus homini liberam voluntatem, sed nec bonam infructuosam, nec malam voluit esse impunitam. Contra Gaudentium verò scribens idem Augustinus. Quod autem vobis videtur, inuitos ad veritatem non esse cogendos, erratis, nescientes scripturas,

Aug. lib. 3. cap. 51.

Idem li. 1. cap. 17. Mar. 12.

CAP. XXX.

neque virtutem Dei: qui eos volentes facit, dum coguntur inuiti. Nunquid enim pœnitentiam Niniuitæ inuiti egerunt, quia hoc Rege suo compelente fecerunt? Iam enim Propheta, iram Dei vniuersæ ciuitati, eam triduo perambulans, prænunciauerat. Quid igitur opus erat Regis imperio, vt humiliter supplicaretur Deo, qui non intuetur ora, sed corda? nisi quia erant in eis quidam, qui nec curarent, nec crederent prædicta diuina, nisi territi potestate terrena. Ista igitur iussione Regiæ potestatis, contra quam voluntarius fit vester occasus, multis ad salutem, quæ in Christo est præstatur occasio, qui & si violenter adducuntur ad cœnam tanti patrisfamiliâs, & compelluntur intrare, intus tamen inueniunt, vndè se lętentur intrasse. Pluribus etiam in locis hanc ipsam materiam tractat Augustinus. Et in epistola quadam ad Donatistas prędclaram profert sententiam: Quæ potest esse peior animæ mors, quàm libertas erroris? Et in Ioannem scribens, Mirantur quia commouentur potestates Christianæ aduersus detestandos dissipatores Ecclesię: Si non ergo mouerentur, & quomodo redderent rationẽ de imperio suo Deo? Et paucis interiectis: Videte qualia faciunt, & qualia patiuntur: occidunt animas, affliguntur in corpore, sempiternas mortes faciunt, & temporales se perpeti conqueruntur. Hieronymus locum illum Hieremiæ: Cõgregabo eos quasi gregem ad victimam, & sanctificabo eos in die occisionis: de hęreticis interpretatur: & addit: Interfectio hęreticorum, salus est eorum qui decepti fuerant: Ante quos omnes Tertullianus, qui fuit proximus Apostolorum sęculo,

Ionæ. 3.

Lucæ 14.

Epi. 166.

Tract. 11.

In ca. Hierem. 12.

culo, sub Ethnicis etiam illis imperatoribus, qui grauiter Christianos persequebantur, non dubitauit scribere: ad officium hæreticos compelli, non illici dignum est.

Hæc nos ideò pluribus verbis ex Augustino transscribenda duximus, vt cognosceret lector, iam inde à mille ducentis annis, eorum sententiam esse refutatam, qui nec ad veritatẽ ab errore, nec ad vnitatem â schismate, metu reuocandũ, nec ad bonum opus vllum, quenquã esse cogendum affirmabant. Est quidem ita, quòd, qui diligit hilarẽ datorem, nõ placent Deo coacta seruitia: Sed fit persæpè beneficio dei singulari, vt qui coguntur inuiti, posteà volẽtes faciant: sicut exẽplo Pauli docet August. qui cũ pœna corporis ad Euangeliũ recipiẽdum cõpulsus fuisset, plus omnibus posteà qui solo verbo vocati sunt, in Euãgelio laborauit: quẽq; maior timor cõpulit ad charitatẽ, eius perfecta charitas forâs misit timorẽ. Est enim timor quasi seruus quidã charitatis, & locũ illi persępè præparat. Cũ enim per timorẽ se continet aliquis, fit consuetudo iustitię, & incipit quod durum erat, amari, & dulcescit Deus: & iam incipit homo iustè viuere: non quia timet pœnas, sed quod amat ęternitatem: ac nisi timore Deum incipiat homo colere, non ferè peruenit ad amorem. Timor itaque medicamentum, charitas est ipsa sanitas. Pietas, inquit Augustinus, timore inchoarur, charitate perficitur. Qui etiam alio loco: Sicut videmus, inquit, per setam introduci linũ, quando aliquid suitur, sed nisi exeat, non succedit linum: sic timor primò mẽtem occupat, non autẽ ibi remanet timor,

2. Cor. 9. Coactio facit voluntatem

Vide ad Hebræ. ca. 12 Timor seruus charitatis.

Aug. de vera religione ca. 17. Idẽ tract. 9 in epist. ad Ioan.

qui ideò intrauit, vt introduceret charitatem. In quam sententiam apud Optatum quoque multa reperiuntur. Qui factis Mosi Phinees, & Elię cõparet factum Macarij cuiusdam qui Marcum & Donatum Donatistas occiderat. Quamobrem non modò non audiendi, verùmetiam valdè reprehendendi sunt, qui volunt omnem disciplinam, omnem coërtionem ex Ecclesia sublatam: quę tamen ea tanquam indulgens mater, admodùm vtitur moderatè. Siquidem in hoc ipso decreto Lateranensis concilij, quanto cum iudicio, quanta est adhibita moderatio? Neque enim coguntur omnes, verùm tantùm qui peruenerunt ad annos discretionis: ac ne ij quidem quomodocunque tandem affecti, ad Eucharistiæ perceptionem adiguntur, verùm hoc tantùm præcipitur, vt ne sua voluntate, suoque iudicio se abstineant: sed si iustam aliquam esse causam existimauerint, quamobrem à communione sibi putét abstinendum, ad sacerdotem prius ea de re referant, neq; nisi de cõsilio illius quicquam statuãt. Cęterũ si durũ hoc videtur, quòd qui semel in anno sub festum Paschatis Eucharistiam non perceperit, is ab Ecclesiæ ingressu viuens, à Christiana verò sepultura mortuus arcetur, certè nihilo mitior videtur Elibertini, quod propè mille annis Lateranense præcesserit, quodque non ita multò pòst subsequutum est, Agathensis concilij sanctio, qua decretum est, eum inter Catholicos non habendum, qui non semel, sed ter in anno non communicasset. Quid est autem Catholicum non haberi, quàm & ab ingressu Ecclesię vetum, & à Christiana sepultura mortuum arceri? Nam

Li. 3. cõtra Parm.

De cõsec. dist. 2. omnis homo cap. 18.

Catholicũ non haberi quid sit.

Nam qui Catholici non sunt, eis ad Catholicam Ecclesiam aditus patere non debet: quibus autem viuentibus non communicamus, eis neque mortuis esse communicandum, iam à sancto Leone didicimus. Itaq; non modò non reprehendẽda, verùmetiam summis præconijs efferenda est salubris hæc Lateranensis concilij sanctio. Nam quod monet scriptura: Diligenter agnosce vultum pecoris tui, tuosque greges considera: semper id quidem à pastoribus fieri, aut certè frequẽter expediret: sed quoniam homines sumus etiam pastores, datum hoc est infirmitati nostræ, quod fieri semper à nobis oportebat, vt vel semel tantùm in anno facere teneremur. Quomodo autem cognoscet quisque vultum sui pecoris? quomodò considerabit greges suos? Dominus est qui cor intuetur. Cæterùm homo non potest videre nisi ea quæ patent, quæ sub aspectum cadũt, quæ sunt oculis mortalium subiecta. Quæ sit & quàm ta fides hominis, soli Deo cognitum est: sed sunt interea quædam externa fidei signa, per quę fideles, tanquam per tesseras quasdam, ab infidelibus discernuntur: atque ea præcipua sunt sacramẽta: quemadmodum in ijs quæ scripta sunt superiùs, pluribus verbis docuimus. Quæ si quis habet despicatui, nec Deũ et Ecclesiam eius audit, eorũ vsum prȩcipientem, quo nobis habendus est alio loco, quàm quo Christus haberi præcepit eum, qui non audit Ecclesiam? nimirum vt sit nobis tanquàm Ethnicus & Publicanus. Est aliquis qui communicare cum Catholicis non vult, ne censeatur inter Catholicos, nihil ei cũ sacris nostris, nihil cum templis aut cœmiterijs Deo consecratis,

Prou. 27. Pecoris nostri vultus quomodo agnoscendus.

1. Reg. 16.

Sacramenta sunt signa fidei externa.

Matth. 18.

CAP. XXXI.

cratis, vel viuo vel mortuo sit commune. Quid habet iniquitatis hæc tam salubris Laterá. concilij sanctio? quid non summæ potius æquitatis? Nisi fortè non est hoc æquissimum, vt qualis esse quisque vult, talis censeatur: neque commune cũ eo quicquam habeant Catholici, qui cum Ecclesia Catholica communicare recusat.

Maiorũ nostrorũ mos laudatissimus, nunc planè inrercidit. Prou. 27.

Fuit autem maiorum nostrorum cumprimis laudatus ille mos, qui nunc à multis non perinde diligenter obseruatur, quo non modò pastores, quos parœcos, siue Parochos vocamus, sedulò vultum sui pecoris agnoscebant, verùmetiam paterfamiliâs quisque suis in ędibus, quos aleret, diligẽtius explorabat, ac si qui vel à pœnitentiæ, vel ab Eucharistiæ Sacramento, præter sui sacerdotis consilium, sub festum Paschatis abstinuissent, eos è suis ædibus exigebat, nec vel cibum cũ eiusmodi sumere dignabatur. Nunc quorsum res ceciderit, quis est qui sine lachrymis commemorare queat? Adeò disciplina omnis in Ecclesia dissoluta, adeò frena sunt laxata, tanta permissa licentia dicendi quiduis, & impura lingua Christũ blasphemandi: & cum alia, quæ cuiusque libido fert, blaterãdi, tũ sanctissimi Christi corporis & sanguinis veritati detrahendi, mẽdaciisq; veritatẽ ipsam arguendi: vt periculũ sit, nisi nos deus oculis misericordiæ suæ respexerit, aliamq; mentẽ Ecclesiæ Prędidibus, & eis qui rerum potiũtur inspirauerit, ne ex Christianismo redeatur ad paganismũ. Sed eò vnde deflexit oratio reuertatur.

Paschatis festo non communicantes ex ædibus suis expellebant.

Orare quouis tẽpore fas est.

Sicut Eucharistię sacramẽtũ quouis tẽpore percipere fas est, sic & orare quouis tẽpore fas est. Docemur à Christo, quòd oportet sẽper orare, & nõ deficere: monemur & à Paulo, vt sine intermissi-

one oremꝰ. Neqꝫ defuerũt, qui Christi hæc & Pauli ita accipiẽda putarẽt, vt nullũ tẽpus à vocali oratiõe vacuũ esse vellẽt: qui quidẽ ꝓpter perpetuum orãdi vsum, Psalliani, siue Euchitæ sunt vocati: de quibus & Epiphanius & Augustinus pleraque scripserunt. Cæterũ quis est, qui possit ita semper orare, & sine defectu vel intermissione precibus insistere, vt nec alimentũ sumendi, aut dormiẽdi tempus habeat? Quamobrem Augustinus, & eum sequutus Anselmus, sic hæc Christi & Apostoli verba accipienda putauerunt, vt nullo die intermitterentur certa tempora orandi: quæ si quotidie quisquam obseruasset, iam sine intermissione orare diceretur. Peculiarius tamen adorandum sine intermissione adstricti sunt sacerdotes & monachi, quorum proprium est officium, iuge sacrificium, iugesqꝫ Deo preces offerre: nõ pro suis tantùm, verùmetiam pro populi peccatis.

Euchitæ Lucæ 18. 1. Thess. 5. Orare sine intermissione quid. Epiph. hæresi 18. Aug. hæresi 57. Ibidem. Ans. in epist. Pauli. Sacerdotũ & monachorum officium.

Cuius peccata comedere dicuntur, quando ex eius viuunt eleemosynis. Sunt hi tanquã publici quidam totius Ecclesiæ ministri, vt quod à singulis & vniuersis præstari semper nõ potest, eorum saltem expleatur ministerio. Quid aũt? Nunquid non eadem infirmitate præditus est sacerdos, aut monachus, qua quisquã alius ex ijs, qui addicti seculo iudicãtur? Est revera. Et ille cibũ quandoqꝫ capiat, & ille somno temporis nonnihil tribuat, & ille corporis sui curam non prorsus abijciat, necesse est. Quamobrem, & huius infirmitati prospiciendum putauit pia mater Ecclesia: certas horas constituit, quas Canonicas vocant, quibus non alij rei, quàm precationi vacaret. Has qui diligenter iuxta ritum Ecclesiasticæ traditionis

Oseæ 4.

Horæ Canonicæ.

obseruassetˌ eum semper orare, & non deficere. Beda Venerabilis interpretatur, vt cum Prophe-
ta dicere possit: Benedicam Dominum in omni tempore, semper laus eius in ore meo. Neque tamen ex traditione magis Ecclesiastica, quàm è scripturis auctoritatem habere videtur ista certis temporibus orandi cõsuetudo: quemadmodum id pluribus verbis ostendere conati sunt Cyprianus, Basilius, Hieronymus, Clemens, Athanasius in libro de virginitate, Isidorus, Rabanus, Rupertus, & alij nonnulli, ad quos lectorem remittimus: Nam exactius hæc omnia persequi non est præsentis instituti.

Beda in Lucam. Psalmo 35. Cypr in expositione orat. dom. Bas. in ser. Aschetico, & in Ascet. cis ca. 33. Hier. ad Eustach. & in 6 ca. Dan. Cle. li. 8. cõstit. apost. ca. 40. Isido. li. 1. de offi. eccles. ca. 19. & sequen. Rab. lib. 2 de instit. cler. cap. 1. & seq. Rup lib. 1. de diuinis officijs c. 1. & seq.

Nunc de ieiunio pauca disseramus, quo plurimum orationem adiuuari vel illa Christi verba documento sunt, vbi genus quoddam esse dicit dæmoniorum, quod non eijcitur, nisi per orationem & ieiunium. Ieiunium orationi deuotionẽ & fiduciam donat: ac sicut frater adiuuans fratrem, ambo consolabuntur, sic orationi ieiuniũ: Ieiunio multum adfert adiumenti oratio. Oratio virtutem impetrat ieiunandi, ieiunium gratiam promeretur orandi: ieiunium orationem roborat, oratio ieiuniũ sanctificat, & Domino repræsentat. Orationem Augustinus clauẽ cœli vocat, & eam duas alas habere dicit, quibus ad cœlum, &c. Duas enim alas habet oratio, quibus ad cœlum facilè perfertur: ieiunium & eleemosynam. Ac præceptum quidem esse ieiunium in Euangelicis & Apostolicis literis, videre se scribit Augustinus: quibus autẽ diebus non oporteat ieiunare, & quibus oporteat, præcepto Domini, vel Apostolorum, nõ, inquit, inuenio definitum.

Ieiunij tractatio. Ieiuniũ adiuuat orationem. Ser. 226. de temp. In psal. 41. Alæ orationis duæ.

Itaque

CAP. XXXI.

Itaque quod ad ſabbatum attinet, ab Ambroſio doctus, ad quamcunque venerit Eccleſiam homo catholicus, eius morem eum obſeruare iubet, ſi non vult aut pati ſcandalum, aut facere. Die verò dominico ieiunare, ſcandalum eſſe magnum putat: maximè poſtquàm innotuit deteſtabilis multumque, fidei catholicæ, ſcripturiſque diuinis apertiſsimè contraria hæreſis Manichæorum: qui ſuis auditoribus ad ieiunādū iſtum tanquàm conſtituerunt legitimum diem: per quod factum eſt, vt ieiunium diei dominicæ horribile haberetur. Ex quibus Auguſtini verbis colligimus, indifferens quondam ſabbati ieiuniū fuiſſe: ſed poſteà tamen, quàm latè patet Eccleſia catholica, ſabbati ieiunium obſeruari cœptum eſt: Cuius cauſam, ante mille ducentos annos hàc produxit Innocētius, quòd cùm illo die ſepultus iacuerit Redemptor noſter, rectè lugubris dies hic habeatur. Eſt & alia ratio, quòd cùm præcipuè Iudæi ſabbatum habeant in honore, nō eſt Eccleſiæ viſum, vt quic quam cum illis nobis commune foret. Habet aliam prętereà rationem ſabbati ieiunium, eandem nimirùm, quam pridiani feſtorum dies, quas vigilias vocamus: quibus vt ieiunaremus propterea videtur inſtitutum, quod rectum eſſe, decereque cum primis exiſtimaretur: quem diem tribuere debemus laudibus & cōmemorationibus beneficiorum ſummi Dei, quę plena manu per eum nobis collata ſunt, ad eum nos diem præcipuè caſtos & ſobrios accedere, vt exporrectiore & vigilantiore animo cog temus, quantum ipſe de nobis meritus ſit, quarum agendarum, & ferendarum gratiarum illi ſumus debitores. Poteſt & hęc aſsig-

Aug. ep. 80 Sabbati & dominici ieiunium.

Dominico die non ieiunādum.

Ieiunium Sabbati quando cœperit, cuius que inſtituti rationes

Inno. in epiſt. ad Decenium.

Vigiliæ feſtorum diērū cur inſtitutæ.

asſignari cauſa, quòd cùm feſtos dies hilares agamus, propterea à pridianos dies mœſtos ducimus, vt ex eo documentũ capiamus, ad ęterna illa gaudio non niſi per multas tribulationes peruenire nos poſſe: ſociosque nos fieri paſsionum oportere, ſi conſolationis & lætitiæ participes eſſe volumus. Sed ea de re Bernardi verba adſcribemus. Is in ſermone, quem habuit in vigilia ſancti Andreæ: Sanctorum, inquit, feſta, præcipua Patrum ſanxit auctoritas, votiuis præuenienda ieiunijs. Vtiliter planè, & non ad inſipientiã nobis, ſi adfuerit qui aduertat. Multa ſiquidem quotidie peccata contrahimus, & in multis offendimus omnes: Nec tutum omnino eſt, celebrandas ſuſcipere feſtiuitates ſacras, niſi prius abſtinentiæ purificatione præmiſsa: quò & digniores & capaciores inueniamur ſpiritualium gaudiorum: Sic enim iuſtus in principio ſermonis accuſator eſt ſui. Ac paucis interiectis: Diſcimus ex hoc, quænam vera ſit via feſtiuitatis æternæ. Quid eſt enim quod ieiunijs ſolennia præuenimus, niſi quòd per multas tribulationes oportet nos introire in regnum Dei? Indignus quippè ſolenni lætitia eſt, qui ſtatutam vigiliæ abſtinentiam non obſeruat. Planè, inquam, ſi renuis affligere animam tuam in vigilia, indignus iure cenſeris requie & exultatione feſtiua. Eſt autem vniuerſum præſentis pœnitentiæ tempus vigilia quædam ſolennitatis magni & æterni ſabbati, quod pręſtolamur. Ac iterum poſt pauca: Hodierni ieiunij, & eius, quam pręſtolamur, ſolennitatis, & lætitię cauſa eſt beata paſsio Andreæ Apoſtoli. Dignum eſt enim, vt ſi cum eo pendere non poſ-

ſumus,

sumus, cum eo vel ieiunemus: nam & ipsum cùm biduo penderet in cruce, etiam ieiunasse quis dubitet? Inueniamur ergo vel in exiguo communicantes passioni eius, & si non simul affixi patibulo, simul afflicti ieiunio: vt miserante Deo etiam coronæ participes simus, & in præsenti quoque spitualium socij gaudiorum.

Ieiunij quartę & & sextę ferię institut. ratio.

Cur autem quartis & sextis quoque ferijs à carnibus abstineatur, iam antè docuimus ex Augustino: Ante quem ab Epiphanio quoque causa eadem est allata. Quarta, inquit, & prosabbato ieiunium statutum est. Nam illucescente quarta, traditus est Dominus, & prosabbato, hōc est, sexta feria, crucifixus est: & tradiderunt Apostoli, vt in ijs diebus ieiunium fieret: ita vt impleatur dictum hoc: Cùm ablatus fuerit ab illis sponsus, tūc ieiunabunt in illis diebus. Et non vt gratiam aut beneficium exhibeamus illi, qui pro nobis passus est, ieiunium constitutum est: sed vt confiteamur, ad nostram salutem factam esse Domini passionem, quam pro nobis ipse suscepit: & vt pro peccatis nostris ieiunia nobis apud Deum supputentur. Fuit itaque longè vetustissimum hoc institutum quarta & sexta feria ieiunandi, vt Apostolicum esse non dubitet Epiphanius. Ad cuius opinionem confirmandam, plurimum ea facere videntur, quę de hoc ipso ieiunio scribit Clemēs Petri successor, & post eū Ignatius, qui tertius à Petro fuit Antiochenus Episcopus: & post Ignatiū Origenes, post hoc Innocētius. Theophilactus quoq; propterea nos ieiunare scribit quartis ferijs, quod concilium quarta feria conuenit, quomodo per dolū cōprehensus occidi Christus posset.

Aug. epi. 68. Epip. in cō pendiaria doctrina fidei catholicæ.

Matth. 9.

Li. 5. cōstit. Apost. capit vlt. Igna. ep. 4 Orig. ho. 10. in Leui. Ad Eugubinū Episco. Decētium. Theop. in 14. c. Matt.

posset. Origenes multis seculis anteà hoc scripsit his verbis in commentarijs in Marcum Euangelistam: Pridie, inquit, quàm pateretur Dominus, consilium inierunt de capiendo Iesu: quo factum est, vt & quartæ in hebdomadę ieiunium seruemus, eò quòd dies illa dominicæ passionis fuit initium. Apollo qui est LII. inter patres, quorum vitam descripsit Palladius, sic de ieiunio hæc loquitur: Catholica & generalia ieiunia, non licet soluere sine ingenti necessitate. In quarta etiam feria traditur Seruator, & in Parasceue crucifigitur. Qui ergo ea soluit, Seruatorem vnà tradit & vnà crucifigit. Sed si ad vos veniat frater, qui opus habet vt reficiatur, cùm sit ieiunium, ipsi solimensam apponite.

Ieiunij quatuor temporum rationes. Calix. epi. 1 ad Bene.

Cæterùm quòd ieiunium quatuor temporum vocatur, & si non videtur ab Apostolis institutũ, est tamen & ipsum vetustum cùm primis. Nam cum aliquando ter in anno celebratum fuisset, visum est Calixto Papæ conuenientiùs, ante mille trecentos & amplius annos, vt per quatuor tempora obseruaretur: vt sicut ánus per quatuor voluitur tempora, sic & nos quaternum solẽne agemus ieiunium per quatuor anni tempora: quæ quidem sunt, Ver, Aestas, Autumnus, Hyems: quæ dicere visum est, vt à Dei immortalis honore auspicaremur: ieiunium vernum in quadragesima: æstiuum in Pentecoste: autumnale in mense septimo: hyemale in decimo: (Sic enim appellat Leo Septembrem & Decembrem.) Ideò autem ipsa continentiæ obseruantia quatuor est assignata temporibus, quemadmodũ ab eodem Leone scriptum legimus, qui complures de ieiunijs qua-

Leo ser. 9 de ieiunio septimi mensis.

quatuor temporum sermones conscripsit: vt in idipsum totius anni redeunte decursu, cognoscemus, nos indesinenter purificationibus indigere: semperque esse nitendum, dum huius vitæ varietate iactamur, vt peccatum, quod fragilitate carnis & cupiditatum pollutione contrahitur, ieiunijs atque eleemosynis deleatur, idem Leo Pō- tifex Apostolicā hāc esse traditionē innuere videtur. Existimatum est prætereà: Dei præceptum de persoluendis Deo primitijs, hoc ieiunio quadantenus impleri. Nam cùm quatuor sint anni tempora, & in quolibet tres menses, nos in initio cuiusque, tres dies ad gloriam trinitatis ieiunamus, atque ita cuiuslibet primitias Deo persoluimus: quemadmodum hæc & alia pleraque pluribus verbis ab Innocentio tertio sunt pertractata.

XXXI.

Ser. 2. de ieiunio Pentecostes.

Porrò Quadragesimæ ieiunium non ab hominibus constitutum, sed diuinitùs consecratum, nec terrena cogitatione initiatū, sed cœlesti maiestate præceptum esse tradidit, ante mille centum annos vir non doctrina magis, quàm vitæ sanctimonia clarus, Maximus Taurinensis Episcopus (nisi quis Ambrosio sermonem hunc adscribere malit: nam ei quoque legitur inscriptus.) Non tā sacerdotū, inquit, hæc præcepta, quàm Dei sunt: atque ideò qui ea spernit, non sacerdotem spernit, sed Christum, qui in suo loquitur sacerdote. Hieronymus aduersus errores Montani scribens, quadragesimæ ieiunium traditionem esse vult Apostolorum: de quo itidem vt de quartæ & sextæ ieiunio, vetustissimi meminerunt scriptores, Ignatius & Origenes. Sed & Canon extat Apostolorum his verbis conscriptus: Si quis Episco-

Quadragesimæ ieiuniū à quo & cur institutum.

Max. serm. priori in die Cinerū Am. ser. 39

Hiero. ad Marcellū,

Canone 68

pus,

pus, aut Presbyter, aut Diaconus, aut Lector, aut Cantor, sacram quadragesimam Paschę, aut quartam feriam, aut Parasceuen non ieiunauerit, deponitor, præterquam si imbecillitate impediatur corporis: Sin laicus sit, cōmunione priuator.

Quadragesima ex tribus causis celebratur. Exod. 34. 3 Reg. 19. Matth. 4. Exod. 22.

Tribus autem ex causis ieiunium hoc in Ecclesia celebratur: & propter trinum exemplum: & propter diuinum præceptum: & propter numeri mysterium. Exemplum habemus Moysis ante legem, Eliæ sub lege, Christi post legem: quem nos, qui ab illo nomen ducimus, Christianique vocamur, tanquàm auctorem & institutorem huius ieiunij sequimur. Præceptum autem nobis est, vt ex omnibus decimas pendamus: Visum est igitur, vt etiam anni temporis decimæ penderentur.

Annus habet 365 dies.

Cùm enim annus cōstet trecentis sexaginta quinque diebus, siquidem tringinta sex dies ieiunauerimus, nec ante rem diuinam absolutam in die Paschatis cibum sumpserimus: iam totius anni dierum decimas persoluimus, tot namque sunt dies quadragesimę, diebus Dominicis exceptis, si à prima Dominica numerare incipias: Nam qui primam Dominicam antecedunt dies quatuor, ad imitationem quadragenarij ieiunij, quod Christus in solitudine continens & perpetuum seruasse legitur, instituti sunt. Qua de re fusius à Gregorio Magno scriptum legimus. Ante quem etiam eandem materiam copiosè tractauit, ex abbatis Theonę sententia Cassianus, Ioannis Chrysostomi discipulus: Itidem & Dorotheus serm. 18. de ieiunio.

Grego. ho. 16. in Euā. Cass. Collatione 21. ca. 25. & sequent.

Deinde verò quadragenarium numerum hūc in tristitia, & mœroribus, à scriptura ferè sem-

per

per adhiberi videmus: itaque vocat eum Hieronymus numerum afflictionis pœnæ, ieiunij, luctus & doloris. Sic pluuiæ diluuij quadraginta diebus obi naufragium intulerunt, sit in deserto populus Israel annis quadraginta commoratus acerba multa tulit, sic nuncij Mosis quadraginta diebus explorasse promissã terrã legũtur, sic quadraginta dierum spacio, qui fuerint Niniuitis ad pœnitendum prę scripti, subuersam iri Niniuen Ionas prædicauit, sic post finem quadraginta annorum congregatos iri qui dispersi fuerant, Aegyptios, Ezechiël prædixit, sic ille totidem dierum somnum in dextrum latus pro tribu Iuda obdormiuit, sic quadringentis, hoc est, decies quadraginta annis populus in Aegypto seruiuisse nunciatur, vt vel ex ijs antiquarum rerum exemplis & monumentis facilè appareat, hunc præcipuè numerum comprimendę corporis carnisque luxuriæ, diuino consilio imprimis quasi consecratum fuisse, vt iure is in ieiunium quadragesimale relatus esse videatur. Vide quæ scribunt de ieiunijs his Isidorus & Rabanus.

Hier. li. 9. in Ezech. & Amos. Gen. 7. Exod. 6. Num. 13. Ionę. 2. Ezech. 29. Ezech. 4. Isid. de offic. Eccl. li. 1. cap. 36. & seq. Rabanus de institu. Cler. lib. 2. c. 16. & seq. Et concil. Tolet. ca. 9

Neque sine ratione factum est, vt hoc anni tempore ieiunium hoc obseruetur. Cùm enim sub hoc anni tempus propter humorum abundentiam ad malum membra laxentur, visum est opportunum, vt per ciborum abstinentiam à malo refrenarentur, & ad bonum excitarentur. Et sicut hoc tempore per esum illiciti cibi Adam in mortem descendisse creditur: ita per abstinentiam liciti cibi Christianus ad vitam ascendat, cum patienti CHRISTO prius compassus fuerit: Oportet enim compati, si

Quadragesimę in vernum tẽpus iustitutæ ratio. Adam tempore verno peccauit. Rom. 8.

si volumus conregnare. Sic ab Hilario scriptum legimus, de his, qui iuxta morem in Ecclesia tum obseruatum in Pascha baptizabantur. Venturi ad baptismum prius confitentur credere se in Dei filium, & in passione ac resurrectione eius: & huic professioni sacramento fides redditur: atque vt hanc verborum sponsionem quædam rerum ipsarum veritas consequatur, toto in ieiunijs passionis Dominicæ tempore demorantes, quadam Domino compassionis societate iunguntur. Igitur siue ex sponsionis sacramento, siue ieiunio, omne illud passionis Dominicæ cum Domino agunt tempus. Sic à Chrysostomo scriptum legimus: Ecclesia simul ob gratiam ieiunat, Iesu opus agnoscens, vtpotè cum crucifixo crucifixa, & vt dum patitur cum Domino, & cum Domino glorificetur, nõ vt Dominum lugeamus. Viuit enim viuentis filius, sed dispensationis confiteamur beneficium: & si lugemus, quòd crucifixerunt ipsum, non propter ipsum, sed propter audaciam eorum qui ausi fuerunt. Ac paucis interiectis: Iesus crucifixus est, immortalis Dei filius pependit corpore in cruce, non propter seipsum, sed propter te occisus est à ligno, ieiunauit in ligno, accepit quæ non debuit, posuit corpus pro eo, quod accepisti, Concupiscentia victus es, fel bibit pro voluptate, ne sis alienus à regnò: Nosti quòd crucifixus est, nosti quòd pro te mortuus est: confitere quod viuit, pro viuente: fac martyr sis pro eo, qui pro te martyr fuit: morere pro eo, qui pro te mortuus est. Si autem sic exposcit mortem, paruum est ieiunium. Habes magna, largire parua. Cum gaudio ad festa, cum lętitia ad ieiuniũ veni.

Hilar. ca. 5. in Matth. Baptizãdi in paschate ieiunabant

Chrys. ser. de ieiunio.

Deli-

Delitiæ sint ieiunium. Hieronymus quoque, Ecclesiæ consuetudo, inquit, ad passionem Domini & resurrectionem per humilitatem carnis venit, vt spirituali saginæ ieiunio corporis præparemur. Et qui fuit Petri successor Clemens: In diebus, inquit, Paschę ieiunare incipientes à secunda Sabbati vsque ad Parasceuen & sabbatum dies sex, solo pane vtentes, sale atque oleribus, & aqua in potum: A vino & carnibus vos abstinete in ijs diebꝰ: sunt enim dies luctuosi, non festi: Parasceuen tamen & sabbatum integrum ieiunent, qui quidem possunt, nihil gustantes vsque ad galli cantum noctis. Quod si quis non potest duorũ dierum ieiunium continuare, seruet saltem sabbatum: ait enim quodam in loco de se Dominus: quando discedet ab eis sponsus, ieiunabunt in illis diebus: ijs igitur diebus sublatus est à falsis Iudæis, & crucifixus est, & cum impijs reputatus. Vocat autem dies Paschæ, quemadmodum & Epiphanius illam sanctam hebdomadam, quæ precedit festum Resurrectionis Dominicæ.

Hieron. in Matt. ca. 9

Constitut. Apost. li. 5 cap. 19.

Habemus itaque iam, qua ratione, quæ nunc obseruat Ecclesia ieiunia, fuerint ab Apostolis, & eorum successoribus instituta, quæ quidem ex quo tempore Christus terras reliquit, quàm latè patet nomen Christianum, tanto semper studio sunt ab omnibus obseruata, hoc præcipuè quadragesimale, nulla vt fuerit orbis pars, in qua prædicatum non fuerit: Non insula, inquit Basilius, non terra, non ciuitas, non gens, non denique locus vllus tam disertus est, vbi prędicatio de quadragesima non fuerit audita: sed & exercitus, & iter facientes terra mariq́ue, mercatores quoque

Quadragesimæ ieiunium per vniuersum orbẽ annũciatum

Basi. ser. posteriore de ieiunio.

omnes similiter audiunt, libenterque suscipiunt. Quod igitur tot seculis, tantò mortalium omnium consensu, quàm longè lateque Christianus orbis diffusus est vniuersus, prædicatum, receptum, ac tanta cura diligentiaque semper ab omnibus fuisse videmus obseruatum, id ad vnius aut alterius apostatæ nutum, qui nihil esse voluerunt, quod incœstam eorum libidinem, cui nomen coniugij prætexerunt, retardare posit, reijciendum esse putabimus? Prius omnia nobis Deus eripiat, quàm vt in hanc nos à Satana mentem impelli patiatur.

Hæret corum rationes, quibus traditiones ecclesiæ de ieiunio reijci putent. Epiph hæresi 75. 1 Cor. 5.

Sed quas tandem illi rationes adferunt, quamobrem Apostolicas traditiones has à nobis reijci putent oportere? Quas alias, quàm veteres illas cantilenas, quas ante mille propè trecentos annos ab Aërio hæretico, cuius & Philaster & Augustinus meminerunt, productas olim fuisse scribit Epiphanius: sic enim inducit Aërium loquentem: Quid est Pascha, quod apud vos perficitur, Iudaicis fabulis rursus addicti estis: Non enim oportet Pascha peragere: Pascha etenim nostrum immolatus est Christus. Sed neque ieiunium, inquit, erit ordinatum: Hæc enim Iudaica sunt, & sub iugo seruitutis. Iusto enim lex non est posita, sed patricidis ac matricidis, & reliquis. Si verò omninò volo ieiunare, qualemcúque eligam diem à meipso, & ieiunabo propter libertatem. Vnde apud ipsos studium est, vt potius in die Dominica ieiunent: quarta verò & prosabbato (hoc est, feria sexta) edant. Sæpè verò, etiam quarta ieiunat, nõ ex statuto, sed ex propria, vt inquit, voluntate. In diebus autẽ Paschatis, quãdo apud nos

1. Tim 1.

fiunt

fiũt humi dormitiones, castitates, afflictiones, sic-
corũ esus, preces, vigilię ac ieiunia, & omnes ani-
marum salutes per sanctas afflictiones: ipsi à sum-
mo mane obsonãtur, carneque & vino venas suas
explentes, cachinnantur, ridentes ac subsannan-
tes eos, qui sanctum hunc cultum hebdomadis Pa
schatis perficiunt: Vocat autem hebdomadam Pa-
schatis, sanctam illam hebdomadam, quæ festum
resurrectionis Dominicæ præcedit. Idem de Ma-
nichęis quoque scribit Leo Magnus: Dominicũ,
inquit, diem, quem nobis Saluatoris nostri resur-
rectio consecrauit, exigũt in mœrore ieiunij: soli
reuerẽtiæ hãc continentiã deuouẽtes, vt per om-
nia sint à nostræ fidei vnitate discordes, & dies
qui à nobis in lætitia habẽtur, ab illis in afflictio-
ne ducantur. Nónne autem hæc ipsa & verba &
facta audire & videre licet apud eos, qui nostro
hoc infelici æuo, contra quam ab Apostolis tra-
ditã legimus, & temporũ & ciborũ discrimẽ om-
ne tollere sunt & abrogare conati? nõ vt perpetua
quædá esset abstinentia, sed ne quid impedimẽto
esset, quõ minus abdomini semper seruire, corpo
risque voluptatibus perfrui liceret. Itaque baccha
naliũ apud istos vsus durat nihilominus: cæterũ
qui perpetua vult esse bacchanalia, quadragesimę
ieiunium Satanas ferendum esse non putauit.
Prodijt superioribus annis libellus quidam inscri
ptus: Locorum cõmuniũ collectanea ex lectioni-
bus Philippi Melanch. inter quæ recẽsetur & hæc
quæstio. Estnè licitũ Christianis bacchanalia serua
re nec nè? Respõdetur, ieiuniũ est superstitio, si fi-
at cũ obseruatione cultus & necessitatis: superstiti-
ones & impios cultꝰ opus est aboleri: Ieiunium

Siccorũ esus.

Hebdomada sancta quomodo transigẽda.

Hebdoma paschatis. Epi 93. c. 4

Lutherani bacchanalia seruãt, ieiunia reiiciunt.

quod fit cum obseruatione opinionis cultus aut necessitatis, est impius cultus. Ergo tale ieiunium abolendum est. Illa verò relaxatio animorum est consuetudo politica: Consuetudines autem politicę possunt retineri: ergo & illa honesta politica consuetudo retineri debebat. An autẽ aliud hi dicere videntur, quàm hoc, quòd cum ieiuniũ quadragesimale Christus instituerit, si minus verbo, saltẽ exemplo: Bacchanalia verò Bacchus: valeat Christus, regnet Bacchus: & interim vocatur hoc Euangelium.

Hæreticorum rationes de ieiunio excutiuntur.

Sed iam, quas ab Aërio productas olim, nostri quoque temporis adferunt hæretici, rationes excutiamus. Iudaicis nos fabulis addictos aiunt, qui ieiunantes vel ciborum vel temporum delectum habemus. Ac quod ad tempora attinet, enarrans illum Pauli locum Hieronymus: Dies obseruatis & menses & tempora & annos: timeo ne forte sine causa laborauerim in vobis: Dicat, inquit, aliquis, si dies obseruare non licet & menses & tempora & annos, nos quoque simile crimen incurrimus, quartam sabbati obseruantes, & parasceuen, & diem Dominicam, & ieiunium quadragesimę, & Paschę festiuitatem, & Pentecostes lætitiam, & pro varietate regionum, diuersa in honorem Martyrum templa constituta. Ad quod qui simpliciter dicit: Non eosdem Iudaicæ obseruationis dies esse, quos nostros: Non enim non azimorum Pascha celebramus, sed resurrectionis & crucis: nec septem iuxta morem Israël numeramus hebdomadas in Pentecoste, sed Spiritusancti veneramur aduentum: Et ne inordinata cõgregatio populi fidem minueret in Christo,

Dies obseruatis, &c. Galat. 4.

pro-

CAP. XXXI.

Dies festi cur instituti.

prõptereà dies aliqui constituti sunt, vt in vnum pariter omnes veniremus: non quòd celebrior sit dies illa, qua conuenimus: sed quòd quacunque die conueniendum sit, ex conspectu mutuo lætitia maior oriatur. Qui verò propositæ quæstioni acutius respõdere conatur, affirmat illud: omnes dies æquales esse, nec per parasceuẽ tantùm Christum crucifigi, & die Dominico resurgere, sed semper sanctum resurrectionis esse diem, & semper eum carne vesci Dominica: ieiunia autem & cõgregationes inter dies propter eos, à viris prudentibus constitutos, qui magis seculo vacant quàm Deo: nec possunt, imò nolunt toto in Ecclesia vitę suę tempore congregari, & ante humanos actus Deo orationum suarũ offerre sacrificia. Quotus enim quisque est, qui saltẽ hęc pauca quę statuta sunt, vel orãdi tempora, vel ieiunãdi semper exerceat? Itaque sicut nobis licet vel ieiunare semper vel semper orare, & diẽ Dominicã accepto Domini corpore indesinenter celebrare gaudentibus, non ita & Iudæis fas est omni tempore immolare agnum, Pentecosten agere, tabernacula figere, ieiunare quotidie. Et clarius aliquanto, qui non multõ fuit Hieronymo posterior, Leo Magnus: Cùm vos, inquit, ad quædam, quę etiam in veteri testamento instituta sunt, cohortamur, non Iudaicæ vos obseruãtię iugo subdimus: nec consuetudinem carnalis populi vobis indicimus. Excellit super illorum ieiunia continentia Christiana, & si quid illis atque vobis commune est in temporibus, non concordat in moribus: Habeant illi nudipedalia sua, & in tristitia vultuum ostendant ociosa ieiunia, nos in

Leo. ser. 4 de ieiunio septimi mensis.

Ciborum delectus quomodo obseruandus.

nullo ab habitus nostri honestate dissimiles, nec à iustis & necessarijs operibus abstinentes, edendi licentiam simplici parcitate cohibemus, vt in vsu ciborum modus eligatur, nō creatura damnetur. Quamuis enim vnicuique nostrum liberum sit voluntarijs castigationibus proprium corpus afficere, & nunc moderatius, nunc verò districtius repugnantes spiritui carnales concupiscentias edomare, quibusdam tamen diebus ab omnibus pariter oportet celebrari generale ieiunium, & tunc est efficacior, sanctiorque deuotio, quando in operibus pietatis totius Ecclesiæ vnus animus, & vnus est sensus. Et alio loco: Debebatur quidē, inquit, tantis mysterijs ita incessabilis deuotio, & continuata reuerentia, vt tales permaneremus in conspectu Dei, quales nos in ipso Paschali festo dignum est inueniri. Sed quia hæc fortitudo paucorum est, dum carnis fragilitate austerior obseruantia relaxatur: dumque per varias actiones vitæ huius solicitudo distenditur, necesse est de mundano puluere etiam religiosa corda sordescere, magna diuinæ institutionis salubritate prouisum est, vt ad reparandam mentium puritatem quadraginta nobis dierum exercitatio mederetur, in quibus aliorum temporum culpas, & pia opera redimerent, & ieiunia casta decoquerent.

Leo ser. 4. de Quadragesima.

Ex his & Hieronymi & Leonis Magni verbis videre licet, quòd & ieiunandi & orandi certa tempora sunt instituta, ad Iudaicas obseruationes referri non posse, sed cùm semper nobis ieiunandam, & sine intermissione sit orandum, latum esse hoc fragilitati nostrę, vt quod semper facere non possumus, certis tamen temporibus faci-

faciamus. Quemadmodũ ab eodem quoque Leone scriptum est alibi: Quia semper, inquit, hanc intentionem necessariam non omnes habere possumus perpetuam, sępiusque per humanam fragilitatem à supernis in terrena recidimus, istis salutem diebus, qui nobis ad saluberrima sunt remedia præstituti, mũdanis nos occupationibus subtrahamus, & aliquid temporis, quod prosit ad bona æterna, furemur. Licet igitur Christiano semper ieiunare, sed qui semper non possũt, aut nolunt, ijs certa tamen tempora sunt prescripta. Neque dubium est, quin multo sit Deo gratius ieiunium, & ad quiduis impetrandum efficacius, quod ex Ecclesiæ præcepto simul celebratur ab omnibus, quàm si quis, quod nostri temporis Aëriani faciendum censent hæretici, qualemcunque diem eligat à seipso, & ieiunet propter libertatem. Si quidem publica, quemadmodum ab eõdem Leone scriptum est, præferenda sunt proprijs, & ibi intelligenda est præcipua ratio vtilitatis, vbi vigilat cura communis: Teneant, inquit, diligentiam suam obseruantię singulorum, & contra nequitię spiritalis insidias, implorato diuinę protectionis auxilio, cœlestia quisque arma arripiat. Sed Ecclesiasticus miles, etiam si specialibus prælijs possit fortiter facere, tutius tamen & felicius dimicabit, si contra hostem palàm in acie steterit, vbi non suis tantùm viribus certamen ineat, sed sub inuicti Regis imperio, fraternis consociatus agminibus, bellum vniuersale conficiat: Minore enim discrimine plures confligunt cum hoste, quàm singuli: nec facilè patet vulneri, quem oppositó

Ide de ser. 3. de ieiunio septimi mẽsis.

Ieiuniũ cõmune cum alijs gratius est Deo quam solitarium.

Idem ser. 4 de ieiunio septimi mensis.

CAP. XXXI.

scuto fidei, non sua tantùm, sed etiam aliorum fortitudo defendit. Et in precedenti sermone: Diuinarum, inquit, reuerentia sanctionum, inter quælibet spontaneę obseruantię studia, habet semper priuilegium suum, vt sacratius sit quod publica lege celebratur, quàm quod priuata institutione dependitur. Exercitatio enim continętię, quam sibi quisque proprio arbitrio indicit, ad vtilitatem cuiusdam pertinet portionis. Ieiunium verò, quod vniuersa Ecclesia suscipit, neminem â generali purificatione seiungit: & tunc fit potentissimus Dei populus, quando in vnitatem sanctæ obedientię omnium fidelium corda conueniunt, & in castris militię Christianæ similis ex omni parte præparatio, & eadem est vbique munitio. Ac paucis interiectis: Plenissima peccatorum obtinetur, inquit, abolitio, quando totius Ecclesiæ vna est oratio, & vna confessio. Si enim duorum vel trium sanctorum pio consensui omnia, quę poposcerint, dominus prestanda promittit, quid negabitur multorum millium plebi, vnâ obseruantiâ pariter exequenti, & per vnũ spiritũ concorditer supplicanti? Magnũ est in conspectu Domini, valdeque pretiosum, cùm totus populus Christi eisdẽ simul instat officijs, & in vtroque sexu, omnes gradus, omnes ordines eodem cooperantur affectu: cùm in declinando malo, ac faciẽdo bono par cunctorum & vna sententia est: cùm in operibus seruorum suorum glorificatur Deus, & totius pietatis auctori in multarum actione gratiarum benedicitur.

Matth. 18.

Hinc videre licet, quid spectauerit Dei spiritus in certis temporibus præscribẽdis, quibus & ieiuni-

CAP. XXXI.

ieiunijs & precibus, & quibuſcunque alijs pietatis operibus Deus propitius redderetur: hoc nimirum, vt quicquid eiuſmodi fieret â Catholicis, quod nomen etiam ipſum ſonare videtur, fieret ſimul ab vniuerſis, vno ore, vno animo, vno ſenſu & conſenſu: qui non poteſt Deo non eſſe gratus, non poteſt ad quiduis impetrandum non eſſe cumprimis efficax. Malè habet Satanam conſenſus hic, qui nihil aliud magis laborat, quàm vt ſegreget, vt ſpargat, vt diuidat. Sicut lupus ouem ægrege ſecernere, ſicut accipiter columbam ab agmine volantium ſeparare conatur: ſic ille, cùm ſibi non ſatis eſſe virium aduerſus omnes intelligat, circumuenire quærit ſolitudinem ſingulorum. Quo minus res bona ſit ieiunium, non facilè mortalibus perſuaderi poſſe videt: cùm ab ipſo Chriſto commendatum etiam eſſe legamus. Quid igitur? Vt ieiunes, ferre poteſt: verùm vt fructuoſum, vt ſit efficax ieiunium tuum, ferre non poteſt. Erit autem efficax & fructuoſum, ſi cum vniuerſis: minus vtile, ſi ſolitarius ieiunes. Quamobrem vis, inquit Satanas, ieiunare? Ieiuna ſolitarius: Elige tibi diem ipſe, quem ieiunes, non ieiuna Catholicè, non vniuerſe, non cùm alij pij ieiunant omnes. Ieiunant omnes per vniuerſum orbem feria ſexta, ieiuna tu (quod ſine offendiculo Catholici fieri non poſſe putauerunt) die Dominico: Ieiunant omnes quadrageſimam, quòd hũc numerum in ſcripturis afflictioni tributum & pœnæ legimus: ieiuna tu quinquageſimam, qui numerus in ſcripturis hilaritati conſecratus eſt, animique remiſſioni. Illud cùm primis diligenter obſerua, ne quid ex obedientia feciſſe, nêve vlla

Matt. 6. 17. Ieiunium fructuoſum.

in re cum Catholicâ consensisse videare: non illa tibi tu præscribas illi: tuum iudicium illius iudicio præfer: omnes omnium ætatum quamlibet pios, quamlibet prudentes & doctos viros, præ te caudices fuisse puta, qui nõ intellexerint, se dieb⁹ & temporibus obseruandis, ad fabulas Iudaicas esse prolapsos.

Titum 1. Cõcordia offendit Sathanam.

Videmus igitur, quòd sancti spiritus in certis diebus præscribendis, quòd contrà, Satanæ consilium fuerit in eisdem antiquandis & inducendis: Ab illo concordia quæsita est, & vnanimitas, vt quicquid eius fieret, concorditer simul ab omnibus in vnitate fieret & charitate: Ab hoc nihil aliud quæritur, quàm dissidium, quàm vt dispergi possint, quos pretioso sanguine suo Dei filius congregare dignatus est. Neque verò id in hac re tantùm, verùmetiam in alijs pleriſque omnibus: sicut de Eucharistia quoque cùm tractaremus, paucis à nobis commemoratum est, quemadmodum per membrum quoddam suum non ignobile Satanas aliquando dixerit: Si quo casu cõcilium statueret, minimè omnium nos vellemus vtraque specie potiri: imò tunc primùm in despectum concilij vellemus aut vna, aut neutra, & nequaquam vtraque potiri: & planè eos anathema habere, quicunque auctoritate talis concilij potirétur vtraque. Non offendit Sathanam alterius tantùm speciei vsus: sed hoc offendit, quod ex obedientia fit, quod ex humilitate, quod ex charitate, quod vnanimiter fit ab omnibus. Quamobrem si pij & Catholici ômnes vtantur altera tantùm, censebit vtendum vtraque: si per Catholicam sit vsus vtriusque permissus, censebit

Lutheri superba verba.

CAP. XXXI.

febit altera tantùm vrendum. Adeò ferre non po
teſt, vt vniuerſè & Catholicè fiat aliquid. Sed hęc
de temporum diſcrimine dicta ſufficiant.

Ciborum delectus.

Quod verò ad ciborum delectum attinet, ne
hac quidem in parte cum Iudæis cõmune quic-
quam habemus: Nos enim ſicut dierum, ita cibo-
rum quoque nullam, ſed ſobrietatis tantùm ac tẽ
perantiæ noſtræ, & erga ſummum Deum hono- Leuit. 11.
ris rationem ducimus: cùm illa Iudæorum diſcri
mina nihil ad ſanctam & ſpiritualem hanc abſti-
nentiá facere videantur. Quid enim aut ſolidis a-
nimantium vngulis, aut multifidis etiam? quid a-
uibus rapacibus? quid ſquama non contectis piſ- Iudæis cur
cibus, cum ſpiritu, cum ſanctitate, cum abſtinen- quædam
tia negocij eſt? Quę ſi Iudęis vetita ſunt, vt in mo prohibita.
ribus illi erudirentur, humanam redolent philo-
ſophiam, nõ diuinam. Si verò, quoniá inſalubria
ſunt, idcircò fuerunt illis interdicta, quid aliud
quàm Aegyptiorum fuiſſe artibus Moſem imbu-
tum indicant? Sin autem, id quod verius eſt, ſimu
lachra quædam illæ res fuerunt, & velut argumẽ Coloſſ. 2.
ta quædam ac vmbræ, ſicut Paulus loquitur, futu
ræ veritatis: inducta iam veritate, ſimulachris &
vmbris amplius non indigemus. Iudæi ergò
in differentijs ciborum & temporum inſiſte-
bant, nos ad DEVM & ad ſpiritum omnia re-
ferimus, nec aliud in hoc abſtinendi vel obſer-
uandi genere ſequimur, quàm vt noſtrorum la
borum interualla diuinorum beneficiorum com
memorationi conſecremus: & ipſi nos domata
carne noſtra, & ſub rationis imperium ſubacta,
ad eadem illa DEI beneficia recolenda, vigi-
lantiores ac paratiores per abſtinentiá reddamur.

Sed

Leo ser. 4. de ieiunio decimi mensis.

Sed magnum illum Leonem hac de re differentem audiamus: Non ideò negligendum est, inquit, quia de obseruantia veteris legis assumptũ est, tanquàm hoc de illis sit, quæ inter discretiones ciborum, inter baptismatum differentias, & auium pecudumque hostias esse destiterunt: Illa enim quæ rerum futurarũ figuras gerebant, impletis quæ significauère, finita sunt: ieiuniorum verò vtilitatem noui testamenti gratia non remouit, & continentiam corpori atque animæ semper profuturam, pia obseruatione suscepit. Quia sicut permanet apud intelligentiam Christianã, Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies, & diliges proximum tuum sicut teipsum, & cætera talium mandatorum: ita quod in ijsdem libris de ieiuniorum sanctificatione & curatione præceptum est, nulla interpretatione vacuatur.

Matth. 4. Matth. 22.

Quæ verò alia loca ex Apostolo per nostri têporis hæreticos proferuntur, ea cùm in Manichęos à Catholicis olim torta fuissent, vicissim à Manichęis in illos retorta fuisse legimus. Sic enim Faustum loquentem inducit Augustinus: De vobis quid dicam, id est, de Christianioribus apud vos, quorum nonnulli quidem porcina, plerique verò quadrupede omni, alij etiam cuncti animali penitùs abstinent, fertque ob hoc in oculis eos omnis Ecclesia, & summa veneratione suscipiẽs, solùm non Deos existimat. Nec videtis indociles, quia si hoc verum, & ab Apostolo dictum testimonium est, dæmoniorum & ipsi sunt ludificati doctrinis. Quid verò & de illo dicemus, quod sanè frustrari quis audeat, aut negare, cùm constet hoc inter omnes, & ęquè per orbem terrarũ quot annis

Aug. li. 20. cõt. Faust. cap. 3.

1. Tim. 4.

annis omni cum ſtudio celebretur in conuentu Catholico. Dico autem quadrageſimam, quam qui inter vos ritè obſeruandam putauerit, abſtineat neceſſe eſt omnibus his, quæ capitulum hoc à Deo ad percipiendum nobis creata dicit, & dæmoniorum inſuper doctrinam vocat abſtinentiam prædictorum. Quid ergò & vos chariſsimi, ritûne tunc dęmoniorum viuitis, cùm hæc à vobis paſsionis Chriſti celebrantur myſteria, & ſeductorij ſpiritus fraude decipimini, & in hypocryſi loquimini mendacium, & cauteriatam habetis conſcientiam veſtram? Ac rurſus: vos verò, inquit, qua nunc excuſatione vtimini, Paulo clamante, nihil eſſe non mundum, & doctrinas dęmoniorum appellante ciborum abſtinentiã, & mente pollutos vocante, qui aliquid putauerint inquinatum. Non ſolùm abſtinetis, vt diximus, ſed etiam gloriam captatis exindè, & eò acceptiores vos creditis Chriſto, quò eritis abſtinẽtiores à cibis, id eſt, ſecundum hanc ſententiam, quò mentibus inquinati magis, & magis conſcientia polluti. Quibus Fauſti verbis, ad hunc modum reſpondit Auguſtinus: Audi ergò, quòd confiteris te non videre, qua mente & conſilio hoc aduerſum vos capitulum proferamus, non quòd à carnibus abſtineatis, nam & hoc primi patres noſtri fecerunt, ſicut commemoras, non tamen ea damnandi, ſed ſignificandi gratia, quod non intelligitis, & Chriſtiani, non hęretici, ſed Catholici, edomandi corporis cauſa, propter animam ab irrationabilibus motibus amplius humiliandam, non quòd illa eſſe immunda credant, non ſolùm à carnibus, verum à quibuſdam etiam ter-

Idem li. 31. cap. 9. Titum 1.

1. Tim. 4.

Li. 30. cõt. Fauſt. ca. 5

rę fructibus abstinent, vel semper, sicut pauci, vel certis diebus atque temporibus, sicut per quadragesimam ferè omnes: Vos autem ipsam creaturã negatis bonam, & immundam dicitis. Ac paulò post: Si ad virginitatẽ sic adhortaremini, quêadmodũ hortatur Apostolica doctrina: Qui dat nuptum, benefacit: & qui non dat nuptum, melius facit, vt bonum esse nuptias diceretis, sed meliorem virginitatem, sicut facit Ecclesia, quæ verè Christi est Ecclesia, non vos Spiritus sanctus ita prænunciaret, dices: Prohibentes nubere. Ille enim prohibet, qui hoc malum esse dicit, non qui huic bono aliud melius anteponit. Et in proximè sequenti libro: Omnia, inquit, munda mundis secũdum naturam in qua creata sunt, non tamen omnia secundum significationem munda primo populo Iudæorum, nec vobis omnia, vel propter salutem corporis, vel propter consuetudinem humanæ societatis, apta sunt: sed cùm sua cuiq; reddantur, & naturalem ordinem seruant, omnia mũda sunt mundis, immundis autem & infidelibus (quales præcipuè vos estis) nihil est mundum. Eadem hac Apostolica sententia, qua notat hæreticos prohibentes nubere, à Iuliano quoque Pelagij sectatore se perstrictum fuisse scribit Augustinus, quasi dixerit, post aduentum CHRISTI turpia esse coniugia, cùm ipse tamen nihil tale dixerit, neque coniugium, sed concupiscentiæ malum, sine quo coniuges non copulantur, esse turpe scripserit. Et cõtra Adimantum scribens, cùm eadem Apostoli verba produxisset: Hos, inquit, propriè designat, qui non propterea temperant à cibis talibus, vt aut concupiscentiam

Cap 6. 2. Cor. 7. 2. Tim. 4.

Cap. 3. Titum 1.

Aug. lib. 5. cõt Iulianum sub finem.

Cap 14. Titum 1. Lucæ 21.

centiam ſuam refrenent, aut infirmitati alterius parcant: ſed quia ipſas carnes immundas putant, & earum creatorem Deum eſſe negant. Nos autem teneamus Apoſtolicam diſciplinam dicentem, quod omnia munda ſunt mundis: ſeruata moderatione Euangelica, vt non grauẽtur corda noſtra cruditate & vinolentia. Et alio loco: Nõ reijciendis generibus ciborum tanquam pollutis, ſed concupiſcentiæ perdomandæ, ac fratrum dilectioni retinendæ, omnis eorum inuigilabat induſtria. Nec in ipſis rebus quibus veſcerentur, ſed in animo vim eſſe quandam perſuaſum habebant, quæ ad eum valeret maculandum. Et iterum alio loco, Manichæos alloquens: quæro, inquit, à vobis, quo fine ieiunetis? Finis enim quo referuntur ea quæ facimus, id eſt, propter quem facimus, quicquid facimus, ſi non ſolum culpabilis, ſed etiam laudabilis fuerit, tunc demum etiã facta noſtra laude aliqua digna ſunt: ſin ille iure meritoq; culpatur quem ſpectamus & intuemur, cùm in aliquo verſamur officio, id quoq; officiũ nemo improbãdũ, vituperãdũq; dubitauerit. De Catilina memorię ꝓditũ eſt, quòd frigꝰ, ſitim, fame ferre poterat. Hęc erãt illi ſpurco ſacrilegoq; etiã cũ apoſtolis noſtris cõmunia: Vnde ergo diſcernitur parricida iſte ab apoſtolis noſtris, niſi fine illo, quẽ diuerſiſsimũ ſequebatur? Náq; illaiſte tollerabat, vt immoderatiſsimas & ímaniſsimas expleret cupiditates: illi ècõtra, vt eas premerẽt, & dominãti ratiõi ſeruire cogerẽt. Soletis & vos, eũ catholic. vobis virginũ multitudo põdicatur, dicere: etiã mula virgo eſt. Temerè id quidẽ ꝓpter imperitiã cathol. diſciplinę: ſed tamẽ ſignificates

Auguſt. de morib. Manichæorũ li. 2. ca. 3.

vanam

vanam esse incontinentiam istam, nisi ad aliquê rectissimum finem certa ratione referatur. Possunt & catholici Christiani vestram à vino & carnibus abstinêtiam, iumentis & multis passeribus, postremò etiam innumerabilibus generibus vermium comparare: sed ne in vestram incidam temeritatem, non id præproperè faciam: sed discutiam primò, quo ista fine faciatis.

Abstinêtia Christianorum, Iudæorum, & hæreticorũ diuersa. De moribus eccles siæ ca. 33.

Docet his verbis August. quòd alia fuit causa, cur abstinerent Iudæi, alia cur Christiani, alia cur hæretici Manichęi, Taciani, & quicunq; tandem alij. Iudæi significandi gratia: Christiani domandi corporis causa: hęretici quòd ipsam creaturam bonam negarent, & immundam dicerẽt: Quos notare videtur Apostolus, cùm dicit: Venturos in nouissimis temporibus, qui prohibeant nubere, & abstinere à cibis, quos Deus creauit ad percipiendum cum gratiarum actione: Quod etiam Hieronymus annotauit dicens, cùm eadem

Hiero. li. 2 cõt. Iouinianum.

Apostoli verba per Iouinianum obijcerentur: Reprobat, inquit Apostolus, eos, qui prohibebãt nuptias, & iubebant cibis abstinere, quos Deus creauit ad vtendum cum gratiarum actione: sed Marcionem designat & Tacianum, & cæteros hęreticos, qui abstinentiam inducunt perpetuam, ad destruenda, contemnenda, & abominanda opera creatoris. Nos autem & creaturam omnem laudamus Dei, & maciem saginæ, abstinentiam luxurię, ieiunia præferimus saturitati. Similiter quoque Ioannes Chrysostomus, eundem Pauli locum enarrans: De Manichæis, inquit, & Encraticis, & Marcionistis, omniq́ue illorum officina hic loquitur. Ambrosius quoque Marcionistas,

Chrys ho. 12. in prior. ad Timot. epist

Vide eun dẽ ho. 65 ad populũ Antioch.

nistas, Patricianos, & Manichæos ijs verbis notari scribit. Theodoritus quoque in extrema eius libelli parte, quem inscripsit, Diuinorum decretorum epitome: A vino, inquit, & ab esu carnium, & ab alijs eiusmodi abstinentiam, non similiter, vt hæretici amplectitur Ecclesia. Illi enim ab ijs tanquam ab immundis abstinendum esse censent: Ecclesia autem nihil horum decreuit. Ac post quædam interiecta: Encratitarum ergò errorem diuinæ literæ pulchrè conuincunt: Dei autem Ecclesia aduersatur quidem fabulis hæreticorum, diuina verò decreta sequitur. Et qui fuit vetustior his Cyrillus Hierosolymitanus: Ieiunamus, inquit, à vino & à carnibus abstinentes, non quòd oderimus hęc tanquã abominationes aliquas, sed quòd mercedem expectamus: vt cùm ea quę sub sensum cadunt neglexerimus, fruamur spirituali mensa, quæ sola potest mente comprehendi: & vt nunc seminantes in lachrymis, in futuro seculo cum exultatione metamus. Itaque rectè monet Palladius, non esse laudandam aut vituperandam cibi vel potus materiam, sed beatam vel miseram iudicádam esse mentem eorum, qui rectè vel malè vtuntur materia. Rectè quoque scriptum est, ab Isidoro: Non quia carnes malæ sunt, ideo prohibentur: sed quia earum epulæ carnis luxuriam gignunt: fomes enim ac nutrimentum omnium vitiorum sunt: esca ventri, & venter escis: Deus autem & hunc & hanc destruet. Piscem sanè, quia cùm post resurrectionem accepit Dominus, posumus máducare: hunc enim nec saluator nec Apostoli prohibuerunt.

Theo. cap. de abstinẽtia.

Catech. 4.

Pal. in epi. ad Lausũ in prefatione eiusdẽ Li. 1. de officio Eccel. ca. 1.

Ante mille annos Iustinianum Imperatorem

 fecis-

Bisantino rũ religio in obseruã do quadragesimæ ieiunio.

Nice. li 17. eccles. hist. cap 31.

Chrys ho. 6. ad popu Antioch.

Actione 11.

Libr. 3 Paschalis.

feciſse tradit Nicephorus, cũm fames Biſantij increbuiſset, vt ſecunda ſtatim ieiunij hebdomada carnes, in foro venales proponendas promulgaret: & hoc quidem ſic per vim actum: Populus autem, inquit, qui pietatem ſibi conſectandam ſtatuiſset, neque eas emebat, neque edebat: mortem ſibi potius adeundam eſse cenſens, quàm vt quicquam de patrijs moribus & traditionibus mutaret. Ad Antiochenos autem ſic loquitur Ioannes Chryſoſtomus: Quid difficilius, nõ iurare, vel per totum diem inediam pati, & aquæ potu, & tenui victu ſiccari? Certũ eſt, quòd hoc illo grauius: ſed tamen conſuetudo res eſt tam facilis & expedita, quòd aduenientе ieiunio, etiamſi millies quis exhortetur, & infinita cruciẽt, & cogãt vinũ delibare, vel aliud quid ieiunij lege non concelsũ guſtare, omnia quis mallet pati, quàm prohibitũ tangere nutrimentum: & hoc cùm non inuitè nos circa menſam habeamus, tamen propter conſuetudinem ex conſcientia omnia generoſe ferimus laborãtes. Ante mille ducentos annos, fuit hæc in Antiochia conſuetudo, ex qua ciuitate Chriſtianũ nomen ſumpſit originem: nam ibi primum diſcipuli dicti ſunt Chriſtiani: neque dubium eſt, quin eam ab Apoſtolis per manus traditam acceperint: Nam & Theleſphorus, qui ſextus fuit à Petro Romanus Pontifex, iam ſuo tempore ſtatutum fuiſſe ſcribit, vt ſeptem hebdomadas plenas ante ſanctum Paſcha omnes clerici in ſortem Domini vocati à carne ieiunent. Neque ſecus in Alexandria fuiſſe obſeruatum, teſtis eſt Theophilus eius vrbis Epiſcopus, Chryſoſtomi æqualis: qui grauiter eos inſectatur, qui clãm vinum bibebant, & clauſis

sis parietibus, carnibus diebus quadrageſimæ ve-
ſcebantur. Simul Danielis & trium puerorum ex-
emplo ad eorum continentiam imitandam ſuos
admonet, ac diligenter hortatur, vt ieiuniorum
tempore à vino & carnibus abſtineant.

Quid igitur dicemus? doctrinas dæmoniorum
docuiſſe Ioannem Chryſoſtomum, qui cùm ver-
bum Dei prædicabat in Antiochia? doctrinas
dæmoniorum docuiſſe Theophilum Alexandri-
num Epiſcopum? doctrinas dæmoniorum docu-
iſſe reliquos omnes totius orbis Epiſcopos, iam
inde ab ipſis Apoſtolorum temporibus: qui con-
ſuetudinem hanc à certis cibis, certis temporibus
abſtinendi, non modò non reprehenderunt, ve-
rumetiam ad mordicus eam obſeruandam, popu-
lum tam diligenter ſunt cohortati? Quid hoc eſ-
ſet aliud, quàm vniuerſam Eccleſiam catholicam
Sataniſmi condemnare? cuius rectius arguuntur
Sataniani noſtri temporis, quàm ſeculorum om-
nium à Chriſto paſso ad hæc vſque noſtra tem-
pora Chriſtiani. Qui non ignorabant omnia eſſe
munda mundis, ac multò melius intelligebant,
quos notaret Paulus, cum doctrinas dæmonio-
rum appellauit, prohibentes abſtinere cibis, quos
Deus creauit, &c. quàm qui noſtro ſeculo ſibi cor
nicum oculos confixiſſe videntur. Sed nec il-
lud eos interea fugiebat, quòd bonum eſſet etiam
à licitis abſtinere, & cùm caſtigatius viuendum
eſt, ita diſcernere cibos, vt vſus eorum ſe moueat
tur, non natura damnetur. Etiam ante Chryſo-
ſtomum & Theophilum in Ancyrano concilio
legimus conſtitutum, vt Presbyteri & Diaconi, Cap. 13.
qui à carnibus abſtinent, hoc eſt, ipſi ſibi à carni-

bus abstinentiam indixerunt, non eas tanquam immundas contemnerent, verùm contingerent, & ita demùm si vellent, abstinerent: quòd si in tãtum eas abominarentur, vt si quando cum oleribus carnes esent coctæ, ab ipsis etiam oleribus abstinerent, ordine suo mouerentur. In Gangrensi quoque concilio, si qui carnem edentem condemnasent, anathema sunt pronunciati: in quo tamẽ ipso cautum est: Si quis eorum, qui continentiæ studeant, absque necessitate corporea, ieiunia communia totius Ecclesiæ putauerit contemnenda, perfectam in sua scientia vindicãs rationem, anathema sit. Quod vtrunque contra eos, qui sequebantur Eustachium hęreticum, sancitum videtur. Nam is & ieiunia quę prędicantur in Ecclesia cõtemnenda censuit, & nonnullos cibos carnium, tanquam illicitos reputauit. Sic igitur ieiuniorũ est obseruantia comprobata, vt extra ieiunij tempus carnium esus illicitus non esse putaretur. In Bracarensi primo concilio decretum est posteà: Si quis immundos putaret cibos carnium, quas Deus in vsum hominum dedit, & non propter afflictionem sui corporis, sed quasi immunditiam putans ita abstineat ab eis, vt nec olera cocta cum carnibus prægustet, sicut Manichæus & Priscillianus docuerunt, anathema sit.

Cap. 2, Cap. 19.

Ca. 14. 32.

Ac ne quis putet priscis tantùm illis temporibus ita creditum & obseruatum esse, etiam Bernardi seculo, qui vixit ante quadringentos viginti quatuor annos, quo tempore Euangelici volunt extinctam fuisse lucem Euangelij. Fuerunt hęretici, qui doctrinas dæmoniorum docerent, prohibentes nubere, & abstinere à cibis, &c. quos ille grauiter

Ber. ho. 66. in Can.

ter insectatur, dicens: Abstinent, inquit, hi (vt prędixit ille) à cibis, quos creauit Deus ad percipiendum cum gratiarum actione. Hinc quoque hæreticos se probantes: nō sanè quia abstinēt, sed quia hęreticè abstinent: Nā & ego interdum abstineo, sed abstinentia mea satisfactio est pro peccatis, no superstitio pro impietate. Num redarguimus Paulum, quòd castigat corpus suum, & in seruitutem redigit? Abstineo à vino, quia in vino luxuria est: aut si infirmus sum, modico vtor: iuxta consilium Pauli. Abstineo à carnibus, ne dum nimis nutriunt carnem, simul & carnis nutriant vitia. Hæreticus aliter: Nempè horret lac, & quicquid ex eo cōficitur: postremò omne quod ex coitu procreatur. Rectè & Christianè, si non idcircò quia ex coitu, sed ne ad coitum prouocent. Cęterùm quid sibi vult, quòd ita generaliter omne quod ex coitu generatur, vitatur? Suspitionem generat mihi abstinentia ista ciborum tam signanter expressa. Veruntamen si de regula Medicorum hæc profers nobis, non reprehēdimus curam carnis, quam nemo vnquam odio habuit, si tamen non nimia fuerit. Si de disciplina abstinentium, id est, spiritualium Medicorum schola, etiam virtutem approbamus, qua carnem domas, frenas libidinem. At si de insania Manichæi pręscribis beneficentię Dei, vt quod ille creauit & donauit ad percipiendum cum gratiarum actione, tu non modò ingratus, sed & censor temerarius immundum decernas, & tanquam à malo abstineas: non planè abstinentiam collaudabo, sed execrabor malitiā, & blasphemiam: te magis immundum dixerim, qui immundum quid putas. Omnia munda mundis, ait ille

Hæreticorum abstinentia qualis. 1. Cor. 9. Ephe. 5. 1. Tim. 5.

rerum optimus æstimator: quia nihil immundum nisi ei qui immundum quid putat: Immundis autem & infidelibus nihil est mundum, sed polluta est eorum & mens & conscientia. Væ qui respuitis cibos, quos Deus creauit, iudicantes immundos, & indignos, quos traijciatis in corpora vestra. Et qui plus minus octaginta annis Bernardum præcessit Anselmus Cantuariensis Archiepiscopus, Agimnenses hæreticos suo tempore fecisse scribit, vt prohiberent nubere, & à cibis abstinere iuberent. Quorsum autem attinet eos recensere, qui postea sequuti sunt Petrum Lombardum, Thomam Aquinatem, Nicolaum Lyrensem, Hugonem Cardinalem, & multos alios, qui sunt in Paulum commentati? quos omnes eundem sensum retinuisse constat: Vt miranda sit eorum impudentia, qui fingunt Ecclesiæ fuisse præceptum, vt à certis cibis tanquam immundis homines abstinerent, quos Deus creauit ad percipiendum cum gratiarum actione fidelibus. Sed in re clariore, quàm vt vllius cõfutatiõis indigeat, nihil est quôd simus longiores.

1. Tim. 1. Iusto lex non est posita.

Matth. 6.

1. Ioan. 1. Matth, 9.

Producunt & illud veteres ac noui Aëriani, quod à Paulo scriptum est: Iusto lex non est posita. Quin hoc digito Dei scriptum sit, quis est qui negare audeat? verùm interea quis est ille, qui se iustum audeat profiteri? Nos certè qui à Magistro nostro docti sumus orare: Dimitte nobis debita nostra: non inuiti verba sancti Ioánis vsurpamus: Si dixerimus, quoniam peccatum non habemus, nos ipsi seducimꝰ, & veritas nõ est in nobis. Dixit Christus: Non se venisse iustos saluos facere, sed peccatores. Glorientur hi de sua iustitia, quorum causa

causa Christus non venit: nos peccatores & iniu- XXXI.
stos nos esse libenter agnoscimus: atque ideò legẽ
nobis esse propositam facilè ferimus, qua & à pec
catis prohiberi, & in officio contineri queamus.
Sed est quædam tamen iustitia Christiana, cui
lex posita non est: neque desunt viri iusti & boni
participes Christi facti, qui cùm ipsi sibi sint lex,
ea quæ legis Christi sunt, spontè faciunt, & à le-
ge coërceri opus nõ habent. Scripsit ad Timothe
um Paulus: Iusto lex non est posita. Da mihi Ti- Rom. 2.
motheos omnes? Tantùm abest, vt eis abstinentię
legem aliquam Ecclesia ferendam esse putet, vt
hortetur etiam cum Paulo: Nolite bibere aquam,
sed vtimini vino modico. Sed quid si quàm rariſ- 1. Tim 5.
simi tunc Timothei, magna autem ex parte sunt Philip. 3.
omnes Epicuri? quorum Deus venter est: qui vi-
tam hanc sibi vitalem esse non putant, nisi quo-
tidie vino se ingurgitent, nisi quotidie ventrem
suum carnibus farciant: Qui sicut à Propheta scri- Esaiæ. 5.
ptum est, manè consurgunt ad ebrietatem sectan
dam, & potandum vsque ad vesperam, vt vino
æstuent. Cythara, & lyra, & tympanum, & tibia,
& vinum in conuiuijs eorum. Quid hoc ingenio Ieiuniorũ
præditis facere debuit mater Ecclesia? Nunquid instituen-
sineret eos suo arbitratu ferri, & sua libidine frui dorum
permitteret? Non potuerunt hoc ferre piæ matris causa.
nostræ viscera, nullius rei præterquam salutis
nostræ auaræ. Quin illa, quos ita videbat epulis,
vino, luxuriæ se dedidisse, quibuscunque potuit
rationibus ad officium reducendos, & legibus
ad abstinentiam & sobrietatem adigendos esse
putauit: quo Dei nomen omnipotentis, & vera
nostræ fidei ratio, quæ in spiritus libertate, non

CAP. XXXI.

quæ in carnis licentia posita est, etiam ab inuitis quoquo modo coleretur. Quare si quis Apostolorum temporibus nullam de ieiunijs, deque ciborum habendo delectu legem latam fuisse dixerit, cum eo nos non magnoperè contendemus. Quid enim ibi lege fuit opus, vbi charitas plus vltrò præstabat, quàm vlla potuisset lex imperare? Non à carnibus modò, verùmetiam ab omni animanti um esu sibi tum homines tẽperabãt. Testatur Philo, qui fuit Apostolorum æqualis, tantam fuisse tẽporibus illis abstinentiam, vt nullus esset prandiorum vsus, neque, priusquàm Sol occidisset, cibũ quisquam caperet: tertio nonnulli, quidam quarto, alij quinto, sexto demùm die corpus alij cibo reficiebant: Erat autem illis potus aqua sola, obsonium panis cum sale & hysopo. Quamuis autẽ de Essæis Philo hęc scripsisse nonnullis videatur, quasi gentẽ suã laudare voluerit, Euseb. tamẽ Cęsariũ, & eũ secuti Hieronymus, Epiphanius, Calsianus, Beda, Suidas, Georgius Cedrenus, de Christianis illius temporis, nominatim verò de Marci Euangelistæ discipulis, hoc Philonem tradidisse non dubitanter affirmant. Vbi igitur suum quisq; corpus cum Paulo castigabat, & in seruitutem redigebat, vbi tota die mortificabantur, & facti sunt tanquàm oues occisionis: vbi tantum carni detrahebant, vt in carne degentes, extra carnem constituti, & nihil aliud quàm spiritus esse facti viderentur, quid ibi lege, quid fuit opus constitutione, quæ vel ieiunij certum tempus, vel ciborum discrimen aliquod præscriberet? Frẽnis illi magis, quàm calcaribus indigebant, atque vt remitterent aliquid de rigore suo, vtque

Philo de vita cõtẽplatiue de supplicibus Christianorũ primorum abstinentia.

Euſ. li. 2. c. 17. Eccleſ. hiſtor.

Hier. de viris illuſtribus.

Ephip. cõt. Nazarcos hæreſ. 29.

Caſſ. li. 2. c. 5 de cœnobiorũ inſtitutis.

Rom. 8.

que corpori suo nonnihil indulgerent, admoneri necesse habebant, sicut à Paulo Timotheum admonitum esse iam commemorauimus. Quod ab Attalo quoque martyre factum refert Eusebius, qui cùm vidisset Alcibiadem quendam eadem ex causa, qua, se nimirùm quòd CHRISTVM confiteretur in vincula coniectum, eodem vti squalido viuendi genere, quo, cùm liber adhuc à vinculis fuisset, vsus anteà fuerat, nihil vt præter panem ederet, nihil præter aquam biberet: quoniam reuelatum illi fuerat, nõ rectè agere Alcibiadem, qui creaturis DEI non vteretur, & alijs prætereà offendiculi occasionem relinqueret, persuasit Alcibiadi, vt intrepidè cuncta vsurparet, sibique cum dicto audientem habuit. Hanc historiam recitat quidam ex hostibus veræ doctrinæ, ad ciborum delectum abrogandum. Mirum autem, qua fronte scribat inibi, cùm dehortatur Attalus Alcibiadem ab hoc nimio plus austero viuendi genere, rationem hanc additam esse, quòd rudiores existimarent, hæc discrimina ciborum esse præstantiorem cultum Dei, quem errorem taxari prosit, non confirmari, cùm nihil horum apud Eusebium legatur, qui non aliud meminit, quàm quòd offendiculi relinqueret occasionem. Visus est enim cęteris ansam dare suspicand, quòd propter eam causam abstineret, quasi reliquos cibos immundos esse iudicaret, qui præter panem & aquam nullo vel cibi vel potus genere vteretur. Sed eiusmodi affingere, hostibus Euangelicæ veritatis nouum non est. Neque verò solus tum Alcibiades, verùm omnes ferè

Euse. li. 5. Eccles. histor. ca. 3.

Pseudoeuãgelicorum sycophantia.

qui Christiani censebantur, vt plurimùm à carnibus abstinebant: quod illa verba Biblidis Gallicanæ martyris indicant, quæ cùm in eodem Eusebij libro scripta sunt, silentio tamen à veritatis hostibus præteriuntur. Conabantur eam impij tormentis adigere, vt confiteretur, cuius tum criminis Christiani falsò insimulabantur, infantes ab illis edi: illa verò quamuis tormentis victa, Christum anteà negauisset, in temperario tamen illo supplicio de pœna cogitans æterna, contra spem tortoribus contradicens: Quomodo, inquit infantes ederent illi, qui ne irrationabilium quidem animalium carnibus vtuntur? Quamobrem non magis Alcibiades carnibus tum abstinebat, quàm vel Attalus ipse, vel qui vixerunt seculo illo Christiani magna ex parte omnes. Verùm cùm Alciabidis vita durior fuisset, qui solo pane & aqua contentus viuebat, non hoc Alcibiadi præcepit Attalus, vt carnibus vesceretur, verùm vt ne nimia hac abstinentia sibi vitę periculum accerseret, nêve quibus vti socios cibis videret, eos auersaretur. Verùm vt vndè deflexit, redeat oratio.

Cap. 1.

Christiana indulgẽtia

Da mihi Timotheos, da Alcibiadas, da quales Apostolorum temporibus, quales Antiochiæ fuerunt, qui ne tormentis quidem adigi poterant, vt contrà quàm esset moribus obseruatum, cibum aliquem aut potum sumerent: da quales Constantinopoli fuisse commemorauimus, qui mortem subire potius erãt parati, quã vt in quadragesima carnium aliquid cogente Imperatore gustarent: quandoquidem & ipsi sibi fuerunt lex, & legis vim apud eos obtinuit consuetudo: non modò non esse ducemus necessarium, legẽ eis aliquam

poni,

poni, verùmetiam si feruore nimio progressi longius fuerint, magis etiam abstinendo, quàm eorum valetudo ferre posse videbitur, vltrò monebimus, vt aliquid corpori tribuant: reprimendam, non autem prorsus opprimendam carnem esse meminerint. Sic Ioannem quoque Gersonem ad quendam inclusum in monte Valeriani scripsisse legimus: Non multum refert si quodcunque appositum fuerit tibi, comederis, seruata institutione Ecclesiæ, & temperantiæ modestia moderata, qualiter expressa est. Qui verò continentiam iureiurando professi, continere se posse negant, qui perpetua viuere volunt Bachanalia, quales nostro seculo, proh dolor, nimis multos reperire licet, eos durioribus etiam constringi legum vinculis oporteret, vt pro perpetuis Bacchanalib⁹ perpetuas agerẽt quadragesimas, si enim (quoniã sine Cerere & Baccho friget Venus) â licitis abstinẽtes, facilius illicitis resisterent, nec impossibilitatem continendi causarentur. Quamobrẽ fieri potest, vt initio consuetudo tantum fuerit, ieiuniorum tẽporibus à carnibus abstinẽdi, quæ cùm nihil ea de re in generali cõcilio constitutum esset, non eadem ab omnibus obseruabatur: Sed posteaquàm in deterius prolapsi sunt mores hominum, factum est, iuxta vetus verbum, vt bonæ leges ex malis moribus procrearentur. Sic cùm in Armenia sabbatis tantùm & dominicis dieb⁹ in quadragesima vescerẽtur ouis & butyro, sexta synodus Constãtinopolitana sub Imperatore Iustiniano celebrata lege sanxit: Si quis oua aut butyrum ediſſet in quadragesima, vt clericus deponeretur, laicus excommunicaretur.

Ieiuniorũ variæ consuetudines & leges. Cap. 9.

retur. Sic cùm horrenda quorundam ingluuies in quadrageſima ne à carnibus quidem abſtineret, non multo poſt ſextam illam ſynodum in prouinciali concilio Toletano octauo hæc eſt edita conſtitutio: Quiſquis ſine ineuitabili neceſsitate atque fragilitate, & euidenti languore, ſeu etiam impoſsibilitate ætatis, diebus quadrageſimę eſum carnium pręſumpſerit attentare, non ſolùm reus erit reſurrectionis Dominicę, verumetiam alienus ab eiuſdem diei ſancta cõmunione: & hoc ille cumuletur ad pœnam, vt ipſius anni tempore ab omni eſu carnium abſtineat gulam, quia ſacris diebus abſtinentię, oblitus eſt diſciplinę. Illi verò quos aut ętas incuruat, aut languor extenuat, aut neceſsitas arctat, non antè prohibita violare pręſumant, quàm à ſacerdote permiſsum percipiant.

Cap. 9.

Non eſt ergò lex iuſto poſita: Nam ſi omnes iuſti eſsemus, nihil pręſcripto legis opus haberemus, cùm ſibi quiſque lex eſset. Itaque quod ſcripſit Paulus: Iuſto lex non eſt poſita: idem cum eo vult eſse Clemens Alexandrinus, quod à Socrate dictum fuit aliquando: Legem nõ eſſe factam propter bonos. Proinde & alio loco Paulus, cùm ſpiritus fructus enumeraſset, charitatem, gaudium, pacem, patientiam, benignitatem, bonitatem, lõganimitatem, manſuetudinem, fidem, modeſtiá, continentiam, caſtitatem: Aduerſus huiuſmodi, inquit, non eſt lex. Non quòd etiá qui ſunt ijs virtutibus prędediti, legi ſubiecti non ſint (nam ſi ſanctus ſanctorum Dominus noſter Ieſus Chriſtus fieri ſub lege dignatus eſt, quis erit tam ſanctus, qui ſubiectus eſſe legi recuſet?) ſed quod qui iuſti ſunt, nõ terrore legis adacti, quod lege prędcriptũ eſt,

Clem. li. 4. ſtromatũ.

Galat. 5.

Galat. 4.

est, faciunt, sed ipsius potius recti, quod lege præscriptum est amore: sicut etiam à Poëta quodam scriptũ est: Oderũt peccare mali formidine pœnę: Oderunt peccare boni virtutis amore. Sic Philosophum quendam, cùm ex eo percontaretur Dionysius tyrannus, quid præ cæteris mortalibus eximium haberent Philosophi? respondisse ferunt: vt etiam si omnes leges aboleantur, tamen æqualiter victuri sint. Vulgus enim à peccando legum præscriptis arcetur, Philosophus rationem habet pro legibus: non ideò quod rectum est faciens, quia lex iusserit, nec ideò temperans à scelere, quia lex vetuit, sed quia nouit illud per se rectum, hoc esse per se turpe. Atqui multo rectius hoc de Christiana Philosophia dici potest, quam qui sunt amplexi, non ideò Deum vnum colunt, non ideò sibi cauent, ne nomen eius in vanum assumant, nõ ideò sabbata sanctificant, non ideò parentibus honorem habent, non ideò à cæde, ab adulterio, à furto, à falso testimonio, ab vxoris aut rei alienæ concupiscentia abstinent, quia lex hoc præcepit, quia graues pœnas Deus comminatur, si secùs aliquis faciat: verùm facit hoc in illis amor, quo feruntur erga Deum & erga proximum, vt etiam si nulla de rebus ijs lex interceßisset, nihil tamen vnquàm commissuri sint, quo vel Deus, vel proximus offendi queat. Cùm de Gygis annulo mentionem feciſset Ambrosius: Da, inquit, hunc annulum sapienti, vt beneficio eius possit latere cũ deliquerit, non minus fugiet peccatorum contagium, quàm si non possit latere. Non enim latebra sapienti spes impunitatis, sed innocentia est. Denique lex nõ iusto est posita, sed iniusto. Quia iustus

Philosoph. vtilitas.

Christiana philosophia.

Li. 3. ca. 5. de officijs.

iustus legem habet mentis suæ, & æquitatis ac iustitiæ suæ normam. Ideoque non terrore pœnæ reuocatur à culpa, sed honestatis regula. Quamobrem etsi consilium legis fortasse non fuit sanctos comprehendere, qui nullius præceptionis aut admonitionis indigent, comprehenduntur ea tamẽ. Cùm enim lex in vniuersum ponatur, nec fieri cõmodè posit ista distinctio, æquius est paucos sanctos legi subijci, quàm vniuersos absque lege viuere. Tenentur itaque legibus nõ diuinis magis quã humanis etiam sancti, quamlibet illis præceptio legis esse superuacanea videatur: neq; debet quisquam, quãtumuis iustificatus, à mandatorum obseruatione se liberum esse putare. Probis enim & rectis nõ minus est necessaria virtutis exercitatio, quam lubricis & inconstantibus vitij interdictio. Tum autẽ præclarum, si qui iustitia cæteros antecellunt, exemplo suo parendo, legibus eos in officio contineant: Neque dubium est, quin qui spiritu Dei aguntur: quoniam non elatione animi & arrogantia, sed humilitate sunt sobrietateque sapientes, magna animorũ suorũ alacritate subiuncturi se sub legis imperiũ, atque omnia prius & facere & pati parati sint futuri, quàm vt cuiquam esse velint offendiculo. Neque ea res quicquam Euangelicæ libertati obstabit: quandoquidem præclarè dictum est ab Augustino, quod præceptũ liber facit, qui libens facit. Sanctus ille Rex & Propheta, qui dixerat paulò antè: Viã mandatorũ tuorũ cucurri, cùm dilatasti cor meum: statim subiũxit: Legem pone mihi Domine viam iustificationũ tuarũ. Adeo nõ dedignabatur ille, qui iã viam mãdatorũ domini cucurrerat, cui præclarum illud elogium

Sancti subiecti legibus.

Augustin. de gratia Christi cõ Pelag. li. ca p. 13.

Psalm. 118.

elogiũ à Domino tributũ legimus: Inueni Dauid filium Ieſſe virum ſecundum cor meũ: adeò non dedignabatur legi ſubijci, vt vltrò etiá ſibi legem poni peteret, quam ſciret intelligẽdo, faceret diligendo: in latitudine amoris, nõ in anguſtijs timoris. Qua de re ſic ex Abbatis Theonę ſententia ſcripſit aliquando Caſsianus: Iuſti quibus lex non eſt poſita, ſic probantur non eſse ſub lege, vt iuſtitias legis nõ ſolùm implere, verumetiã ſuperare contendãt: ſitque deuotio eorũ legali maior imperio: quæ obſeruantiá cumulans pręceptorum, voluntaria addat ad debita. Pręceptor quoque Caſsiani Ioannes Chryſoſto. explicans illum locum Pauli: Scimus quia bona lex eſt: Quẽadmodum, inquit, literarum apices pueris proponuntur, porrò qui eas docet, non ex ipſis excellit: verùm aliundè peritiæ gloriam promeretur, atque ex ea eruditione præſtantiùs vtitur literis: Ita & qui legem tranſcendit, nihil opus habet doceri lege. Qui enim non metu ipſam exequitur, ſed ex virtutis deſiderio, hic illam digniùs cæteris ac præſtantiùs implet. Neque enim pari conditione is, qui ſupplicium veretur, & qui honorem appetit, legem implet. Non ſimiliter eam ſeruat, qui ſub lege, & qui ſupra legem eſt. Nam ſupra legem viuere, id tandem eſt, ea legitimè vti. Ille enim ritè ea legitimè vtitur, qui maiora quàm ipſa præcipit, perficit, qui ab ea erudiri non patitur. Lex enim vt plurimum circa ſcelerum interdicta verſatur. At id iuſtum neminem facit, ſed ſola bonorum operum exercitatio. Et explicans Pauli locum ſuperius â nobis citatum: Quemadmodũ ait, equi freno morigeri, omniaque ex ſe facientes, non

XXXI. Actorũ 13.

Caſsi. coll. 21. ca. 3. & 29.

Ho. 21. ad Timoth.

non opus habent scutica: sic & anima, quę impulsu spiritus recta facit, non eget admonitrice lege. Sic Leo quoque Magnus: Iusto dicitur lex non esse posita, quia normam præceptionis implet iudicio voluntatis, cùm verus recti amor in semetipso habeat & apostolicas auctoritates & canonicas sanctiones. Et ante eum Augustinus: Iniustus legitimè lege vtitur, vt iustus fiat: quod cùm factus fuerit, ea iam non vtatur, tanquam vehiculo cùm peruenerit, vel potius tanquam pędagogo cum eruditus fuerit. Quomodo enim iusto lex non est posita, si & iusto est necessaria, non qua iustus ad iustificantem gratiam perducatur, sed qua legitimè iam iustus vtatur? Idem alio loco: Iusto lex posita non est, id est, impositа, vt supra illum sit. In illa est enim potius quàm sub illa, quia non sua vita viuit, cui coërcēdę lex imponitur: vt enim sic dicā supra ipsam quodammodo legem viuit, qui cum dilectione iustitię iustè viuit, non proprio ac trāsitorio, sed communi ac stabili gaudens bono. Et alio loco eundem locum explicans: Aliud est esse in lege, aliud sub lege: qui est in lege, secundum legem agit: qui est sub lege, secundum legem agitur: ille ergo liber est, iste seruus. Quæ verba repetit etiam Anselmus explicans illud Pauli: His qui sub lege sunt, quasi sub lege sint. Rabanus quę de Rachabitis à Hieremia scribuntur explicans: Iusti, inquit, quibus lex non est posita, sic probantur nō esse sub lege, vt iustitias legis non solùm implere, verùm etiam superare contendant, sitque deuotio eorum legali maior imperio, quę obseruantiam cumulans præceptorum voluntaria addat ad debita. Quod posteà docere conatur exemplo Abrahę,

Leo epist. 90.

De spiritu & litera cap. 10.

Idem in capite 8. ad Galat.

Psalm. 1.

Hierem. 35

brahæ, qui cùm iure posset, nihil eorum accepit, quæ sibi Sodomorum rex obtulerat: Dauid, qui non solùm amicos, verùmetiam inimicos diligebat: Heliæ & Hieremiæ, qui cùm licitè vti coniugio possent, virgines tamẽ perseuerare maluerũt: Helisæum ac reliquos huius propositi viros, qui Mosaica superantes mandata, circuibant in melotis, & in pellibus caprinis, in solitudinibus errantes, & montibus & speluncis, &c. Et filios illos Ionadab, de quibus tractat Hieremias. Itaque iuxta Rabanum soli videntur esse monachi, de quibus rectè dici potest: quod iusto non est lex posita. Nam vltrò continentiam, paupertatem, & eam vouent ac præstant obedientiam, quam nulla lex ab eis exigit. CAP. XXXI.

Bern epi. 11. & in li bro de duli gẽdo Deo.

Sed libet Bernardi quoque verba adscribere: Nec filij, inquit, sunt sine lege: nisi fortè aliquis aliter sentiat, propter hoc quod scriptum est: Iusto non est lex posita. Sed sciendum est quòd alia lex est promulgata à spiritu seruitutis in timore, alia à spiritu libertatis data in suauitate: nec sub illa coguntur esse filij, nec sine ista patiuntur. Vis audire quia iustis non est lex posita? Non accepistis, inquit, spiritũ seruitutis iterum in timore. Vis audire quod tamen sine lege charitatis nõ sint? Sed accepistis, ait, spiritum adoptionis filiorum. Denique audi iustum vtrunque de se fatentem, & quòd non sit sub lege, nec tamen sit sine lege: Factus sum, inquit, his qui sub lege erant, quasi sub lege essem: cùm ipse non essem sub lege. His qui sine lege erant, tanquam sine lege essem: cùm sine lege Dei nõ essem, sed in lege essem Christi. Vndè aptè non dicitur, iusti non habent legẽ,

Rom. 8.

1. Cor. 9.

aut iusti sunt sine lege, sed iustis non est lex posita: hoc est, non tanquam inuitis imposita, sed voluntarijs eò liberaliter data, quò suauiter inspirata. Vndè & pulchrè Dominus: Tollite, ait, iugum meum super vos. Ac si diceret: non impono inuitis, sed vos tollite si vultis: alioqui non requiem, sed laborem inuenietis animabus vestris. Bona itaque lex charitas & suauis, quæ non solùm leuiter, suauiterque portatur, sed etiam seruorum ac mercenariorum leges portabiles ac leues reddit: quas vtique non destruit, sed facit vt impleantur, dicente Domino: Non veni legem soluere, sed implere. Illam temperat, istam ordinat, vtramque leuigat. Nunquam erit charitas sine timore, sed casto: nunquam sine cupiditate, sed ordinata. Implet ergo charitas legem serui, cùm infundit deuotionem: implet & mercenarij, cùm ordinat cupiditatē: Porrò timori permixta deuotio ipsum non annulat, sed castificat, pœna tantùm tollitur, sine qua esse non potuit dum fuit seruilis, & timor manet in seculum seculi, castus & filialis. Nam quod legitur: Perfecta charitas foràs mittit timorē, pœna intelligenda est, quæ seruili, vt diximus, nunquam deest timori, illo scilicet loquutionis genere, quo sæpè causa ponitur pro effectu. Hactenus Bernardus: Ex cuius verbis colligere licet, iustos quoq; legibus etiā humanis esse subiectos: ac meritò in Concilio Viennensi condemnatos fuisse Begardos & Beginas, qui eos, qui sunt in gradu perfectionis & spiritu libertatis, non esse dicebant humanæ subiectos obedientiæ, nec ad aliqua præcepta Ecclesiæ obligari: quod vbi spiritus Domini, ibi sit libertas. Ac rectè quidem Paulus, sed non

Matth. 11.

Charitas implet legem.

Matth. 5.

Psalm. 18.

1. Ioan. 4

Timor qui pellatur à charitate.

non de libertate carnis, verùm de ea libertate intelligebat, quæ legem exequitur, non timore, sed amore. Obedientia enim mollit imperium, nec dura ibi necessitate seruitur, vbi diligitur quod iubetur, sicut à Leone dictum legimus. Qui etiam alio loco de obseruantia ieiunij quadragesimalis neminem vult excipi: Quia nemo, inquit, tam sanctus est, vt non sanctior: nemo tam deuotus, vt nõ debeat esse deuotior. Ante quem etiam Lactantius: Nemo, inquit, tam iustus esse potest, vt nunquá sit ei pœnitentia necessaria. 2. Cor. 3. Leo ser. 4. de ieiunio septimimẽ sis. Sermo. 11. de quadragesima. Lact. in li. diuinarũ institut.

Nihil igitur allatũ adhuc ab istis videmus, quãobrem tot seculis inueteratũ in Ecclesia morem hunc à certis cibis, certis temporibus abstinendi, rectum sit abrogari. Ac intelligunt hoc ipsi quoq; quòd ficulnea sunt planè præsidia quibus nitũtur, sciunt ne quicquam hæc à se produci, sciunt consuetudinem hanc maiorum sanctã & salutarẽ esse, rectéq; cum fide & humilitate custodiri, quamobrem tolerari posse, quinetiá vtilia esse fatẽtur exercitia: verùm superstitionẽ ferendam nõ esse qua persuasum sit hominibus, quòd ritus hi cultus quidam Dei sunt, id est, opera quibus DEVS iudicet se honore affici. Quid autem? nunquid & hoc à Fausto Manichæo non fuit olim obiectũ Catholicis? nunquid non hæc illius verba fuerunt à nobis paulò antè producta? Non solùm abstinetis, inquit Faustus Manichæus, sed etiam gloriam captatis exindè, & eo acceptiores vos creditis Christo, quo eritis abstinentiores à cibis. Ac in proximo superiore libro hæc illius verba recitat Augustinus: Fert, inquit, in oculis eos, qui ab animalibus abstinent omnis Ecclesia: Ieiuniũ an sit cultus Dei. Aug. lib. 3. cõt. Faust. cap. 2. Cap. 3.

CAP. XXXI.

& summa veneratione susciplens, solum non Deos existimat. Quid igitur adfertur à nostri temporis hæreticis ad ciborum delectum abrogandum, quod non ab Aërio prius, à Iouiniano, à Fausto Manichæo fuerit ad eundem prorsus modũ productum? Qui nõ in hoc solũm, sed in alijs etiã suis dogmatibus nihil de suo deprompserunt, sed præteritorum temporum erroribus aceruatis, vniuersos repentè in Ecclesia Dei renouauerunt: & benè sopitos ignes suscitantes, quę totius orbis Christiani consensu quodam admirabili pridem hæreseos conuicta & damnata, ea pro veris vulgò persuadere conantur. Et hoc est præclarum (sic enim vocant) Euangelium, quod cũm sub scamno tot seculis delituerit, nunc tandem è tenebris erutum per se, & in lucẽ productum esse gloriantur. Quid igitur? Hostes Euangelij vocabimus Hieronymũ, Augustinum, Ambrosium, Chrysostomum, Basilium, Theophilum, Alexandrinum, Epiphanium, & alios oẽs, quos tanquã clarissima totius Ecclesiæ lumina orbis vniuersus Christianus, summa semper admiratione, laudeque prosequutus est? Contrà verò prædicatores Euangelij dicemus Aërium, Iouinianum, Faustum Manichæum, Vigilantium, Eunomium, & alia id genus hæreticorũ portenta: quorum doctrinam iam inde à mille duobus centis annis pugnare prorsus cum Euangelio indicatum est? Nunc autem eandem illam à tot seculis damnatam, ipsissimum Euangelium, ipsissimum esse Dei verbum vulgò persuadetur. Et tamen illi ipsi, qui veterum hęreticorum dogmata nunc renouare conantur, quoties contra Catholicos certandum, veterumque testimonijs vten-

Heretici cõtra Catholicos Patrũ testimonijs vtuntur.

vtendũ eis est, nõ Aërij, non Iouiniani, nõ Vigilãtij, quorũ dogmata tuẽtur, sed Augustini, sed Ambrosij, sed Chrysostomi, sed aliorũ orthodoxorũ Patrum, quorũ Euangeliũ oppugnant, auctoritate nituntur: & obtorto, quod aiunt, collo eorũ sæpè verba ad suã sententiã confirmandam pertrahere conantur. Sic suo ipsi iudicio, quos auctores sequuntur, eos habent pro hæreticis: cum quorum verò doctrina pugnant, eos quamuis inuiti, citan dis eorum testimonijs, Catholicos esse cõfitentur, vtcunque minimè ferendo supercilio, non de illorum scriptis modò, verùmetiam de conciliorũ decretis sibi censuram arrogare nõ verentur. Sed si possent de suo supercilio nonnihil demere, suũque iudicium Ecclesiæ iudicio submittere, hæretici esse non possent. Verùm vndè digressa est, eò redeat oratio. Doctrinam dæmoniorum esse, iudicant hostes Euangelij, si quis hoc decus tribuat vel ieiunijs, vel ritibus alijs, quod sint cultus Dei, id est, opera quæ Deus approbet, ita vt se per ea iudicet honore affici.

Ieiuniũ cultus Dei, & eius effica tia.

Nũc nos, quæ fuerit veterũ orthodoxorũ de ieiunio doctrina, videamus. Dixit Ambrosius, quòd ieiunium est culpæ mors, excidium delictorum, remedium salutis, radix gratiæ, norma virtutum, animæ purificatio, sacrificium reconciliationis, & quod hoc ad DEVM gradu citius peruenitur: Quid est autem aliud culpæ mors, excidium delictorum, animæ purificatio, quàm remissio peccatorum? quid aliud sacrificium reconciliationis, quàm cultus, quo non tantum honore Deus afficitur, verùmetiam offensus placatur? Scribit idem ad Vercellensem Ecclesiam: Qui sunt

De ieiunio veterũ orthodoxorum sententia. Amb. de Ecclesia & ieiunio, c. 3. 8. & 9.

qui meritum excludant ieiunij? Nónne Gentilium vox est, ita dicentium: Manducemus et bibamus, cras enim moriemur? Quo loco, suo quoque tempore fuisse demonstrat, qui baptizatis nihil obesse dicerent comessationes, nihil voluptatum affluentiam, insipientes eos esse qui his careant: virgines oportere nubere, filios facere: similiter & viduas iterare, quod semel malè virili admixtione expertæ sunt, etiam si se continere possent: errare eas quæ nolunt iterare copulam. Atqui hoc est Euangelium, quod hæretici nostri quoq; temporis è tenebris erutum per se, & in lucem esse reuocatum gloriantur. Quid autem ad hęc Ambrosius? Placet, inquit, vt hominem exuentes induamus pecudem? & expoliantes Christum, superuestiamur amictum diaboli? Quod isti vocant libertatem Euangelicam profiteri, hoc Ambrosius vocat exuere hominem, & induere pecudem: expoliare Christum, & vestiri amictum diaboli. At nonnullis interiectis: O stultum, inquit, Elisęum, qui sylvestribus ramis & amaris pascebat Prophetas, immemorem scripturarum Esdram, qui memoria scripturas reddidit insipientem Paulū, qui gloriatur ieiunijs: si nihil prosunt ieiunia. Idē alio loco: Vt quid enim ieiunia, vigiliæ, exitus, munda vita, iustitia, misericordia, mors, si pro his nulla merces erit in futuro? Nunquid autem ab Ambrosio discrepat Augustinus? cuius hęc verba sunt: Nemo pro laude humana, sed pro peccatorum indulgentia ieiunet. Et alio loco: Quátò plures dies sunt ieiunij, tanto maior est causa redemptio copiosior est salutis. Qui etiam alibi ieiunium

Idē ep. 82.
Esaiæ 22.
4. Reg. 4.
Amb. in c. 15. epist: 1. ad Cor.
Num. 8.
2. Cor. 11.
Aug. ser. 60.
Serm. 96.

um & orationem, cum plena fide exercetur, pietatem vocat. Quid est autem aliud pietas nisi cultus Dei? Hieronymus verò, cùm dixisset alicubi fundamentum omnium virtutum esse ieiunium: explicans illum Danielis locũ, vbi Rex misso Daniele in lacum, dormiuit in cœnatus, & somnus recessit ab eo: Si, inquit, Rex nescíens Deum, hoc facit pro altero, quem vult de discrimine liberari, quanto magis nos pro peccatis proprijs, inedia & vigilijs debemus Deum ad clementiam flectere? Et contra Iouinianum scribens, cùm inter alios multos, qui Deum offensum ieiunio sibi conciliassent, ciuitatem quoque Niniue recenseret, quæ imminentem iram Domini miseratione ieiuniorum detorserat: hæc verba subiecit: Quàm & Sodoma placasset & Gomorra, si voluissent agere pœnitentiam, & lachrymas pœnitentiæ patrocinante conciliare ieiunio. Et qui præcessit hos omnes Cyprianus: Quotquot, inquit, viros virtutum vidimus, sine ieiunio non legimus ascendisse, nec aliquid magni moliti sunt, nisi prius abstinentia præcessisset. Quoties aliquid obtinere à DEO conati sunt, ieiunio incubuêre & lachrymis: nec defuit prouentus. Et quem ille suum appellat magistrum Tertullianus: Omnium, inquit, erga victus macerationem hæc est ratio, qua rursus interdicto cibo, & obseruato præcepto, primordiale iam delictum expiaretur: vt homo per eandem materiam causæ, DEO satisfaciat, per quam offenderat. Et iterum: Non modò naturę mutationem, aut periculorum auersionẽ, aut delictorum obliterationem, verùmetiã sacramentorum agnitionem, ieiunia

Serm. 230. Pietas qd.
Hiero. ad Demetriadem.
Dani. 6.
Ionæ 3.
Cypr. ser. de ieiunio & tentat.
In li. de ieiunio cõt. Psychios.

CAP. XXXI.

de Deo merebuntur. Et rursus: Sicut primum vsu cibi, homo amisit salutem: ita iam per eandem materiam, id est, abstinentiam cibi, Deo satisfaciat: atque salutem æmulo modo reaccendat inedia. Paulò verò pòst: Delicta dicit expiari abstinentia. Theodoritus quoque explicans illud Pauli, Cui seruio in spiritu meo: & is Deum colit, eique seruit, qui Deum precatur, & qui ieiunio vtitur, & qui vacat diuinis eloquijs, & is etiam qui curandorum hospitum curam gerit. Leo quoque Magnus: Magna, inquit, diuinę institutionis salubritate prouisum est, vt ad reparandam mentium puritatem, quadraginta nobis dierum exercitatio mederetur: in quibus aliorum temporum culpas, & pia opera redimerent, & ieiunia casta decoquerent. Et alio loco: Curandis lęsionibus trium maximè remediorum est adhibenda medicina: in orationis instantia, in castigatione ieiunij, in eleemosynæ largitate. Quæ cùm pariter exercentur, Deus propitiatur, culpa deletur, tentator eliditur. Porrò Bernardus, quem isti quoties agit de remissione peccatorum, deque iustificatione, suarum esse partium gloriantur. Quid est inquit, condonari commissa, nisi ieiunio breui ieiunia redimi sempiterna? Gehennam enim meruimus, vbi nullus vnquam cibus est, cōsolatio nulla, terminus null⁹, vbi guttā aquæ dies postulat, & accipere non meretur. Bonū ergò & salutare ieiuniū, quo redimuntur æterna supplicia, dū remittuntur hoc modo peccata. Non solùm autē abolitio est peccatorū, sed extirpatio vitiorū: non solùm obtinet veniā, sed & promeretur gratiā: nō solū delet peccata præterita quæ cōmisimus, sed &

I eo ser. 4. de ieiunio decimi mensis.

Ber. de oratione & ieiunio, sermo. 4.

Ieiunij effecta & laudes.

Lucæ 16.

& repellit futura, quæ cõmittere poteramus. Iam verò illa duo orientis lumina Ioannes Chryſoſtomus & Baſilius Magnus, quibus præconijs non affecerũt ieiunium & à cibis abſtinentiam? Quorum ille cũm ieiunium vocat purificationem animæ, cũm ſcribit crapulam poſt terga ligare manus, vitiorum tyrannidi, velut cuidam prauæ dominæ, ſeruos nos, captiuosque reddere: ieiunium verò, ſeruos exiſtentes nos atque ligatos inueniens, vincula remittere, & tyrannide liberare, priſtinamque in libertatem reducere: Hic verò, cũm continentiam à cibis, dicit eſſe peccati ablationẽ, abalienationem carnalium affectuum, mortificationem corporis, & ipſorum quoque naturalium affectuum & deſideriorum, initium ſpiritualis vitæ, conciliationem æternorum bonorum: nunquid non eadem, quę ſancti Patres illi occidentis Eccleſiæ dicunt? nunquid non iſtorum, qui Chriſtianæ libertatis aſſertores videri volunt, inſaniæ palàm contradicunt? Sed quorſum attinet veterum ſententias omnium proferre, quorum pleroſque editis etiam ea de re ſermonibus, maximis laudibus ieiunium in cœlum tuliſſe legimus: Cui etiam tãtum tributum ab illis videmus, vt quoniam non ieiunauimus in Paradiſo, eiecti inde ſumus: ieiunandum eſſe dicerent, vt vnde ſumus eiecti, reuerti liceret. Potuerũt ne maius aliquid ieiunio tribuere, quàm quòd per illud aditum ad cœlos patere docuerunt? Sic enim loquitur Chryſoſtomus: Cibus è Paradiſo te eiecit, ieiunium te reducit: Et Chryſoſtomum ſecutus Auguſtinus: Eiecit ergo nos de paradyſo cibus: reducat eſuries, reducat ieiunium. Et ante eum Athanaſius: Vt ob eſcam

Chry. ho. 31. in Ioan. Baſil. de pœnit. hom. 1.

Chry. ho. in Iob & Abraham. Ser. 65. de tempore. Atha. in capitulis temperantiæ.

De virginitate. Li. Pasch. 3

cam & inobedientiam proturbatus est Adam ex paradiso, ita rursum per ieiuniũ & obediẽtiam in Paradisum qui volet, redibit. Et successor eius Theophilus qui ieiunium, id est, conuersationem Angelicam per continentiam breui ac paruo labore magna sibi & æterna conciliauit præmia, & multò plus accipiunt quàm offerunt, & futuri tẽporis gloria præsentes angustias mitigant. Et qui fuit æqualis Athanasij Basilius: Quid, quæso, Lazarum in Abrahami sinũ collocauit, nisi ieiunium? Hieronymus quoque: Prouidendum, vt quos saturitas de paradyso eiecit, reducat esuries. Et alio loco: Ex quo ostenditur, posse nos per ieiuniũ redire in paradysum, vnde per saturitatem fuerãmus eiecti.

De ieiunio hom. 1.

Ad Eustochium de custodiẽda virginitate

Li. 2. cõtra Iouinianũ

De ieiunio hom. 1.

Agè igitur, perfrica frontem Philippe, & hostes Euangelij fuisse, doctrinas dæmoniorum docuisse dic, Ambrosium, Augustinum, Hieronymũ, Cyprianum, Tertullianum, Leonem, Bernardũ, Athanasium, Chrysostomum, Basilium, Theophilum, Theodoritum, denique veteres omnes orthodoxos, qui docuerunt ieiuniũ esse culpæ mortem, excidiũ delictorum, purificationem animæ, redemptionem salutis, sacrificium reconciliationis, peccati abolitionem, æternorum bonorum conciliationem: ieiunandum esse pro peccatorũ indulgentia, ieiunio Deum esse placandum, ieiunio redimi æterna supplicia: te verò cum idolo tuo Isiebiensi quod adoras, relicto Christo & corpore eius Ecclesia, nunc demũm Euangelium, verumque Dei verbum, tot seculis reconditum, in lucem protulisse.

Verùm vt ne quis erret, quæ fuerit hac de re

re sanctorum Ecclesię Doctorum sententia, quidque sibi voluerint, cùm tantùm ieiunio tribuerent, tantisque præconijs illud efferrent, mentes hominum ad abstinentiam capessendam inflammantes, breuibus explicabimus. Neque enim existimandum est, quod isti videre se putant, non vidisse sanctos illos Patres, qui vel ante mille annos, vel trecentis his annis vixêre, quibus isti extinctam Euangelij lucem fuisse volunt. Iam antè docere nos meminimus, quod qui propriè dicitur Dei cultus, non constat nisi mente & spiritu: nam qui spiritus est DEVS, spiritu colit, spiritu vult adorari. Cæterùm verus hic & proprius Dei cultus, qui constat spiritualibus exercitijs, fide, spe, & charitate, quanquam in ipsa mente reconditus est, & abstrusus, fieri tamen non potest, quin per signa quædam & indicia se foras proferat, & ad spectantium oculos traducat. Verum est quod superiùs ab Augustino dictum commemorauimus, quòd non colitur DEVS nisi amando: sed hic amor ociosus non est: & quamuis in voluntate consistat, externis tamen quibusdam se prodit indicijs: quæ quidem non perinde DEVS attendit, atque illam ipsam, vnde prodeunt indicia, voluntatem. Quamobrem non quid adferatur à nobis ad colendum DEVM, sed qua mente adferatur, attendit DEVS. Affectus est qui pretium rebus imponit. Affectus tuus, dicit Ambrosius nomen imponit operi tuo, quomodo à te proficiscitur, sic æstimatur. Et alio loco: DOMINVS non obsequiorum speciem, sed puritatem quærit affectus. Sic ab idiota quoque viro cum primis

Cultus dei interior.

Ioan 4.

Epist. 29.

Affectum Deus attēdit.

Amb. li. 1. de officijs, cap. 30.

Idem li. 7. in Lucam.

Idē in con templ. de amore diuino ca. 87

primis pio ſcriptũ eſt: Qđ nõ ieiuniũ, oratio, elee moſyna eſt via recta omninò, ſed amor & dilectio eſt via rectiſsima abſq; deuio, via breuis abſq; tædio. Cui ſubſcribens Bernardus: Non materia, inquit, nec exitus actuum, ſed intentionis propoſitũ culpas diſcernit & merita. Quã intẽtionẽ alibi vocat faciẽ animæ, ex qua nimirũ rectitudo operis, ſicut ex facie pulchritudo corporis ęſtimatur. Ante quem etiam Theodoritus: Scopo, inquit, & propoſito bonum & malum indicatur, quod multis ex ſcriptura productis exemplis poſteà planum facit. Et poſt eum Ionas Aurelianenſis Epiſcopus, pleraque in eandem ſentẽtiam ſcribit, vbi tractat de cultu imaginum. Quod adeò vulgõ fuit etiam non ignoratum, vt in omnium ore paſsim fuerit verſiculus ille volutatus:

Ber. ep. 69

Ionas li. 3. Matth. 6. Ser. 40. ſuper Cãtica In Commẽtarijs in Oſeam.

Quicquid agunt homines, intentio dirigit illos.

Quin & illa Chriſti verba: Lucerna corporis tui eſt oculus tuus. Si oculus tuus fuerit ſimplex, totum corpus tuum lucidum erit: ſi autem oculus tuus nequam erit, totum corpus tuum tenebroſum erit. Sic qui ſunt poſterioris ætatis, Auguſtini, Gregorijque ſequuti ſententiam, enarrauerũt plerique omnes, vt per oculum intentionem ſignificari dicerent, per corpus actionem cuiuſque. Lucernam itaque corporis eſse oculum, hoc eſt, per intentionem indicari, manifeſtumque fieri, cuiuſmodi ſit actio cuiuſque: Nam ſi bona eſt intentio, quod agitur bonum: ſi mala, quod agitur malum eſſe. Nec ſecûs de lucerna locum hunc interpretatur Euſebius Emiſsenus, cuius in explicatione loci huius, hæc verba ſunt: Sola intentio facit, vt opera noſtra vel bona vel mala, Domino appareant.

Au. in ſer. domini in monte, li. 2 Greg. li. 23 mora. ca. 13

Hom. 3. in nata. Confeſs.

appareant. Potest enim vnum fieri & simile opus, vt non vna intentione fiat. Palàm enim eleemosynas dare, bona & non bona intentione fieri potest. Si enim ideò das, vt ab hominibus videaris, non est bona intentio: si verò ideò das, vt bonum exemplum alijs tribuas, & Deus inde glorificetur, bona intentio est: sic igitur in omnibus, sola intentio quærenda est. Quæ si bona fuerit, totum corpus virtutum, totaque massa operationum lucida erit. Sic ab Hieronymo quoque scriptum legimus: Si ita Martyrium fecerim us, vt nostras velimus ab hominibus reliquias honorari, sermonẽ vulgi sectantes, intrepidi sanguinem fuderimus, & substantiam nostram vsque ad mendicitatem propriam dederimus, huic operi non tam prẽmium, quàm pœna debetur: & perfidiæ magis tormenta sunt, quàm corona victoriæ. Tantum igitur intentioni tributum à sanctis Doctoribus legimus, vt bonam voluntatem sufficere dicerent ad meritum: actionem requiri ad exemplum. Quã obrem non fuit quisquam adeò rerum imperitus, vt ieiunium per se consideratum, hoc est, abstinẽtiam à cibis, Dei cultum esse, siue opus quod Deus approbet, putauerit: per quod honore se iudicet affici, cui remissionẽ peccatorũ tribuat. Quis enim nescit, abstinentiam eiusmodi non modò sine laude, verumetiam non sine reprehensione quandoque fieri: vt quod ex se reprehendendum non est, si malè fiat, peccati rationẽ habeat. Sex eorum genera qui abstinent, vno versiculo visum fuit superiori seculo comprehendere. In ca. 5. ad Galat. Abstinentiũ genera

Abstinet æger, egens, cupidus, gula, simia, virtus.

Æger abstinet, vel quod fastidit cibum omnem: adeò

adeò vt nec odorem illius aut aſpectũ ferre poſsit: vel quod ratio valetudinis eius poſtulat, vt per abſtinentiam illi medeatur. Hæc abſtinentia, quoniam ad corpus refertur, nihil ad Dei cultum pertinet. Abſtinet egens, quia quod edat, non habet. Vtraque abſtinentia, & ſi vitio caret, laudẽ tamen apud Deum non meretur. Abſtinet cupidus & auarus, vt ne quid in victum impendere neceſse habeat. Abſtinet guloſus, vt poſtridie tanto maiore cum apparatu, & maiore cum voluptate cibum ſumat: ſi præſertim ad cõuiuium ſit aliquod delicatius inuitatus. Abſtinet ſimia, hoc eſt, hypocrita, vt ab hominibus videatur. Hæc tria abſtinentiæ genera, tantum abeſt, vt Deo grata ſint, vt peccare etiam dicantur, qui ad hunc modum abſtinent. Ex tot igitur generibus abſtinentiæ ſolum hoc fieri cum virtute dicitur, ſi quis hoc ſolo nomine ieiunet, vt vel magis idoneum ſe reddat ad ſeruiendum Deo, vel pro peccatis ſuis ſatisfaciat. Vt verè dictum ſit ab Auguſtino: Non virtus, ſed cauſa virtutis apud Deum mercedem habet.

Serm. 59.

Sed iam ipſos monachos ea de re diſserentes audiamus. Hos enim fuiſse potiſsimum dicunt hoſtes veritatis, qui doctrinas dæmoniorum docuerunt, ieiunijs & alijs id genus corporalibus exercitijs nimiò plus tribuentes: ſi modò corporalis exercitatiõ ieiunium dici poteſt, quod negat Ioannes Chryſoſtomus: quandoquidem id macerat potius & extenuat corpus, quàm nutrit. Ac primũ quidem huius ipſius Ioannis Chryſoſtomi diſcipulus, Caſsianus Monachus, alterius Monachi vel Abbatis Moſi viri cum primis celebris hæc adfert verba: Ieiunia, vigiliæ, meditatio ſcripturarum, ac priuatio

De ieiunio recentiorũ ſententiæ. Chryſ. ho. 12. in primã ad Tit. Caſ. coll. 1. cap. 7.

priuatio omnium facultatũ, nõ perfectio, sed perfectionis instrumenta sunt: quia non ijs cõsistit disciplinę illius finis, sed per illa peruenitur ad finẽ. Ac paulò superiꝰ: Ieiunia, vigiliæ, anachoresis, meditatio scripturarũ, propter principalẽ scopũ, hoc est, puritatem cordis, quæ est charitas, nos conuenit exercere. Et iterum, ex Abbatis Theonæ sentẽtia, inter ea quæ media sunt numerat ieiunium, quòd sicut non iustificat custoditum, ita non condemnat interruptum: nisi fortè præcepti trãsgressio, magis quàm escarum pręceptio puniatur. Ac paulò pòst: Nequaquam ieiunium principale bonum à Domino iudicari dicit, eò quòd non per seipsum, sed per alia opera bonũ ac placidũ Deo fiat, rursum ex accidentibus causis, non solùm vanum, verùm etiam odibile censeatur, dicente Domino: Cùm ieiunauerint, non exaudiam preces eorum. Sic quoque Marcus Eremita: Ieiunium, vigilię, peregrinatio, bona sunt, sed hæc pertinent adhuc ad honestam viuendi rationem. Atqui status Christianorũ magis interna respicit quã hæc: neque debet quisquã in illis collocare fiduciã. Sed ij vetustiores videri possint, atque ideò minus absurdè de ijs, quæ foris siue externè geruntur, scripsisse. Nunc recentiores videamus. Vixit ante quadringentos annos Anselmus monachus, postea Cantuariensis Archiepiscopus: is explicans illum Pauli locum, Quorum DEVS venter est: eos perstringi scribit ijs verbis, qui mortem CHRISTI non sufficere dicerent ad salutem, sine carnalibus legis obseruationibus: qui escas, quæ ventris sunt, DEVM sibi faciunt, dum dicunt eas homines iustificare, & salu-

Cass. coll. 21. ca. 14.

Hier. 14.

Marcus in capitulis temperantiæ.

Philip. 3.

salutem animæ putant in escis. Neque secûs eadẽ illa verba, qui fuit non paulò posterior, interpretatus est Thomas Aquinas: Ideò, inquit, hæc dissẽminant legalia esse obseruanda, propter lucrum & gloriam propriam, vt satisfaciant ventri. Et paulò pòst adfert hæc glossę verba: Dei proprium est iustificare: qui ergo in cibis iustificationem ponebant, dicebant Deum ventrem. Quem in eiusdem loci explicatione sequitur eiusdem ordinis monachus Hugo de Prato: Carnales, inquit, obseruãtias inducunt, quales erant in lege veteri: Superfluam asserunt crucem Christi, cùm aliundè salutem expectant: Omnis autem salus in cruce existit. Nihil autem est necesse aliorum etiam hac de re monachorum sentẽtias adscribere, quos ab his nequaquam discrepasse certum est, qui non ab escis, verùm à cruce Christi salutem expectabant.

Hugo in sermonibus, ser. 1. Dom. 23. post Trini.

Sed quoniam clariùs præ cæteris materiam hanc Bernardus tractauit, illius quoque verba adscribemus. Is quoniam fratres suos insimulari cognouerat, quòd ordini Cluniacensi, qui minus habebat austeritatis, detraxissent, apologiam quãdam conscripsit ad Guilhelmum Abbatem, in qua sic suos inducit loquentes: Quomodo, inquiunt, regulam tenent, qui pelliceis induuntur, sani carnibus vescũtur, &c. Ac mox respondet: Regnum Dei intra vos est: hoc est, non in externis vestimẽtis, aut alimentis corporis, sed in virtutibus interioris hominis. Vnde Apostolus: Regnum Dei nõ est esca & potus, sed iustitia & pax, & gaudium in Spiritu sancto. Et rursum: Regnum Dei non est in sermone, sed in virtute. De corporalibus itaque obseruantijs fratribus calumniam struitis, & quæ maiora

Bernardus

Luc. 17.

Rom. 14.

1. Cor. 4.

Matth. 23.

maiora sunt regulę spiritualia scilicet instituta relinquitis: camelumque glutientes, culicem liquatis. Magna abusio. Maxima cura est, vt corpus regulariter induatur, & cõtra regulam suis vestibus anima nuda deseratur. Cùm tanto studio tunica & cuculla corpori procurentur, quatenus, cui deerunt, monachus non putetur: cur similiter spiritui pietas & humilitas, quę profectò spiritualia indumenta sunt, non prouidentur? Tunicati & elati abhorremus pelliceos, quasi non melior sit pellibus inuoluta humilitas, quàm tunicata superbia: Repleti deinde ventrem faba, mentem superbia, cibos damnamus saginatos: quasi non melius sit exiguo sagimine ad vsum vesci, quàm ventoso legumine vsque ad rũctum exsaturari: & præcipuè cum Esau non de carne, sed de lente sit reprehensus: & de ligno Adam, non de carne damnatus: & Ionathas ex gustu mellis, non carnis, morti adiudicatus sit: econtrà verò Elias innoxiè carnẽ comederit: Abraham gratissimè carnibus Angelos pauerit, & de ipsis sua fieri sacrificia Deus præceperit. Ac paucis interiectis: Quid ergò inquis? Siccine illa spiritualia persuades, vt etiam hæc quæ ex regula habem⁹ corporalia damnes? Ne quaquã, sed illa oportet agere, & ista nõ omittere. Alioqui, cùm aut ista omitti necesse est, aut illa, ista potius omittenda sunt, quàm illa. Quantò enim spiritus corpore melior est, tantò spiritualis, quàm corporalis exercitatio fructuosior. Tu ergo cùm de horum obseruatione elatus, alijs eadem non obseruantibus derogas, nõnne te magis transgressorem regulæ iudicas? cuius licèt minima quædam teneas, meliora deuitas? De quibus Paulus:

Gen. 21.
Gen 3.
1. Reg. 14.
3. Reg. 17.
Gen. 18.
Exod 29.
1. Cor. 11.

Aemulamini charismata meliora: Detrahendo quippè fratribus, in quo temetipsum extollis, per dis humilitatem, in quo alios deprimis, charitatem: quæ sunt proculdubiò charismata meliora.

1.Cor.15. Ac iterum post pauca: Non hoc dico, inquit, quia hæc exteriora negligenda sint, aut qui se in illis non exercuerit, mox ideò spiritualis efficiatur: cùm potiùs spiritualia, quamquá meliora, nisi per ista, aut vix, aut nullatenus, vel acquirantur, vel obtineantur: sicut scriptum est: Non prius quòd spirituale, sed quòd animale, deinde quòd spirituale: Sicut nec Iacob, nisi prius cognita Lia, desideratos Rachelis amplexus meruit obtinere: Vnde rursus in Psalmo: Sumite Psalmum & date tympanum: quod est dicere, Sumite spiritualia, sed prius date corporalia. Optimus autem ille, qui discretè & congruè hæc & illa operatur. Hactenus Bernardus. Multò ante Bernardum quoque B. Ephrem: Noli existimare in cingulo & veste longa vitam consistere perfectam, aut in eo salutem esse positam, quòd manus habeas mundas, & eloquêsis, quod scripturas interpreteris, quod capite incedas raso, aut comam nutrias, in virtute, in bonis operibus sita est. Hæc autem dico, non vt habitui detraham: absit, sed vt ostendam habitui mores & opera debere congruere, habitus enim sine operibus nihil est, vbi eos corrigit qui cùm vicioſe viuant, honores petunt.

Gen.29. Psalm.89.

Habitus sine operibus nihil est.

Quid autē? An isti remissionem peccatorum, an iustificationē carnalibus escarum aut vestium obseruationibus tribuūt? Tantum ab eo abfuit Bernardus, vt quæ foris, siue externè geruntur, his aliquid eiusmodi, tribuendum putauerit, vt de omnibus

nibus in genere operibus diceret, quod de ijs ſæpè incerta, & ob hoc periculoſa ſententia fertur: cùm multoties minus iuſtitiæ habeant, qui magis operantur. Charitatẽ eſſe dicit, cui debẽtur omnia: de qua exclamãs: O quanta eſt, inquit, fiducia charitatis: Alius operatur non amãs, & alius amat nihil operans: ille quidẽ ſuũ opus perdit, illius verò charitas nunquã excidit. Quãobrẽ cum idem dixit, veteres orthodoxos ſequutus, ieiunio redimi æterna ſupplicia, dũ remittuntur hoc modo peccata: de eo ieiunio intellexit, quod ex charitate procederet, & non alium, quàm charitatis ſcopũ ſibi propoſitum haberet: huic enim peccatorũ remiſsio, nõ ei quod externè fit, tribuitur. Sicut etiam apud Lucã legimus de Maria Magdalena, quæ cum ſtãs retrò ſecus pedes Chriſti, lachrymis rigaſſet, capilis capitis ſui terſiſſet, oſculata fuiſſet, vnguentoq; pedes eius vnxiſſet: grata quidem Chriſto fuerunt hęc illius officia, quę, quẽ erga Chriſtũ gerebat, amoris eius non obſcura quędã erant indicia: verũ tamẽ cùm ad Simonem, in cuius hæc domo gerebãtur, dixiſset: Quòd remittuntur ei peccata multa: cauſam proferens, non ait: quia lachrymis rigauit pedes meos, quia capillis capitis ſui terſit, quia oſculata eſt, quia vnguento vnxit: ſed remittuntur, inquit, ei peccata multa, quoniam dilexit multum. Laudata eſt à CHRISTO, inquit Bernardus, non quia vnxit, ſed quia amauit. Adeò non quid fieret, ſed quo affectu fieret, conſiderandum eſse putauit. Charitatem, per quam fides operata eſt, non opera ipſa remuneratus eſt, cum ei remiſsionem tribuit

In eadem illa Apol.

Lucæ 7. Marię Magdalenæ ſeruitus quomod. Chriſto grata.

In præfatione in tract. de vita ſolit. ad fratres de Mõte Dei.

Prouer. 10. 1. Pet. 4.

buit peccatorum: quę aliundè etiam, quàm à charitate proficiſci poterant. Ardor charitatis, rubiginem in ea peccatorum conſumpſit. Siquidem vniuerſa delicta, multitudinemq́ue peccatorum operit charitas. Hoc eſt quòd hiſtoriam hanc recenſens Paulinus quoque ſcribit, quod nõ tá pretio munerum, quâm obſequij placuit affectu. Non enim vnguentũ in illa Dominus, ſed charitatem dilexit. Hoc eſt quod à Chryſoſtomo quoque de eadẽ ſcriptum legimus, cùm hiſtoriam recenſeret: Et hæc quidem, inquit, extrinſecus faciebat, ea verò quæ in ſecreto mentis agitabat, multò higrant agnitiora, multoq́ue maiora, quem tantummodo Deus ipſe cernebat. Et ab Ambroſio: Non vnguentum Dominus, ſed charitatem dilexit, fidem ſuſcepit, humilitatem probauit. Et tu ſi deſideras gratiam, charitatem auge, mitte in corpus Ieſu fidem, reſurrectionis odorem, Eccleſiæ communis, charitatis vnguentum, & ita progrediens pauperibus dabis.

Epiſt 4. ad Seuerum.

Ho. 6 in c. Matt. 2.

Li. 6. in Lucæ cap. 7.

Quamobrem vt cæteræ omnes carnales obſeruationes, ſic ieiunium quoque mediũ quiddã eſt, cuius & ſi labor ſit idem, non idem tamen fructus eſt, nec eadem retributio meritorum: quemadmodum à Chromatio memoriæ proditum legimus: Longè enim differt ille, inquit, qui propter Deum ieiunat, ab eo, qui propter homines ieiunare proponit: quia huic pro mercede laboris cõpenſatio fit laudis humanę: illi pro deuotione humilitatis, meritum glorię in futuro ſeruatur. Hoc de oratione, hoc de eleemoſina, hoc de cęteris omnib⁹, quę fiunt externè, dici poteſt: Siquidẽ omnis pulchritudo filię Regis intrinſecùs: neque quid foris fiat, ſed

Chrom. in 6. ca. Matt.

sed quid intus geratur, Deus attendit. Quamobrē sanctos alios Patres sequutus, monet Leo, vt prōpta deuotione & alacri fide suscipiamus solenne ieiuniū, nō in sterili inedia, quā plerunque & imbecillitas corporis & auaritię morbus inducit, sed in larga beneuolentia celebrandum: vt scilicet scimus de illis, de quibus ipsa veritas dicit: Beati qui esuriunt, & sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur. Ac in alio sermone: Non in sola, inquit abstinētia cibi stat nostri summa ieiunij, aut fructuosæ corpori esca subtrahitur, nisi mens ab iniquitate reuocetur, & ab obtrectationibus lingua cohibeatur. Ad eundem modum Eusebius quoque Emisenus: Ieiunare & vigilare, & mores nō corrigere, sic est, quomodo si aliquis extra vineā aut circa vineā extirpet, & colat: vineā autē ipsam desertam atque incultam relinquat, vt spinas ac tribulos germinet: quę insistente cultore, iucūdissimos fructus ex se proferre potuisset. Agnoscite itaque charissimi, quōd ad salutem perpetuam conquirendam abstinentia corporalis sola non sufficit, nisi animæ quoque ieiunium per abstinentiam vitiorum fuerit sociatum. Quid enim iuuat, si quispiam sit corpore castus & mente polutus? Quem malitia deprauat, quem furor iracundiæ facibus exagitat, quem superbia omni Dei gratia spoliat, quem mēdacijs vel maledictis lingua cōmaculat, nónne ipse se fallit? nōnne ipse se irridet & decipit, si credat se solo ieiunio sanctificandum? Et idcircò dilectissimi, ita corpus exerceamus ieiunijs, vt mentē purgemus à vitijs. Quid enim proderit, inquit Gregorius Nisenus, ore carnem nō attingere, si maledicentia fratrem laceres? Quænam

Leo. ser. 2. de quadragesimo. Ieuniū verum.

Matth. 5. Idem ser 4 de quadra.

Euse. ho 4. Ieiunium & vigilias nō prodesse, nsi mores corrigātur.

In oratione de pauperibus amandis.

erit vtilitas, si dum tua non comedis, ea quæ pauperis sunt, per iniuriarum surripis? Quæ porrò pietas ista, si aquam bibēs, struas fraudem, consuas dolos, & ex improbitate sanguinem sitias? Ac paucis interiectis: Quid cōfert ieiuniū corporis, ni si mēs pura, mūdaq; sit? Nihil enim ꝓsit currū validū ac strenuis quadrigis instructum esse, si auriga insaniat. Hęc ille. Frater aūt eius Basilio: Nec in sola ciborū abstinētia ieiunij bonū consistere puta: verum enim ieiuniū est, animi crimine vacare. Et in ea quę sequitur homilia: Nō sufficit, inquit, per se abstinētia à cibis ad hoc vt laudabile sit ieiuniū, sed ieiunemus ieiuniū Deo acceptabile. Deo placēs & verū ieiunium est, abstinere à malo, linguā cōtinere, irā temperare à cōcupiscentijs, alienū esse à detractione, à periurio, à mendacio. Horum moderatio verū est ieiuniū. Et Cæsarius: Noueritis fratres: Nihil prodest, si carnē nostrā ieiunijs, ac vigilijs affligimus, & mentem nostrā nō emēdemus, aut quę interiora sunt, nō curemus. Quid enim prodest afflictio corporalis, si linguā nequitijs & obtrectationib. polluam? Nónne omnes labores nostri ad nihilū redigentur? Nónne omnes labores nostri velut fum⁹ & vmbra euanescent, & velut stupæ fauilla in nihilum redigetur.

Basil. ser. 1 de ieiunio.

Hom. 23.

Neq; tamen ꝓptereà non rectè dicitur, ieiunio placari Deū, ieiunio tribui remissionē peccatorū, quod propositō magis tribuitur ieiunātis, quā ipsi ieiunio: Alioqui dicere liceret eadē ratione, qd nō rectè dixerit Christus: Date eleemosynā, & ecce omnia mūda sunt vobis. Nō rectè dixisset scriptura: Ignē ardentē extinguit aqua, & eleemosyna resistit peccatis. Et rursum: Eleemosyna à morte liberat.

Lucæ 11. Eccle. 3. Tobiæ 12.

rat. Et iterũ: Peccata tua eleemosyna redime: quá- Danielis 4.
doquidẽ nõ quod datur, sed animũ dantis respicit
& remunerat Deus. Neq; sicut quidã somniãt, cùm
hæc ita dicũtur, obscuratur lux doctrinæ de bene-
ficijs Christi proprijs, & de fide, cũ nõ de infide-
liũ, sed de fideliũ, omnẽ suá fiduciá in Christi cru-
ce collocãtiũ, ieiunijs, eleemosynis, orationibus lo Leo ser. 6.
quamur: Quę si per se sunt vilia, fides, inquit Leo, de quadra.
ea efficit preciosa, cùm si fuerint ab infidelibus mi
nistrata, etiã si fiat magno sũptu, omni tamẽ iustifi
catione sint vacua. Nõ ergo excluditur fides, nõ ex
cluditur mortis & passionis Christi meritũ. Neque
ieiuniũ, orationẽ, eleemosynã ita ad mũdationem
& remissionẽ sufficere putam⁹, vt nõ principaliter
opus esse misericordia Dei, & sanguine Christi ꝓ-
fiteamur, in quo peccatorum omniũ redemptionẽ
habemus, si modo dignos pœnitentię fructus fece Basil. in re-
rimus: quẽadmodum ex Basilio nos docere anteà gulis con-
quoq; meminimus. Verũ isti nõ intelligẽtes, neq; tract. reg.
quæ loquuntur, neque de quibus affirmant, putãt 27.
nos de infideliũ operibus dicere, quibus certũ est
remissionẽ peccatorũ nõ tribui. Tantũ autẽ abest,
vt ꝓpria Christi beneficia per hãc doctrinã obscu
rentur, magis etiã vt illustrentur. Christi enim pas
sionis & mortis beneficiũ est, vt ieiunia, vt oratio-
nes, vt eleemosynæ, vt reliqua id genus pia opera
nostra Deo grata sint & accepta: omne meritũ qđ
illis tribuitur, ex Christi beneficio, ex Christi pen-
det merito: qđ vbi fuerit subblatũ, simul erit actio
nũ nostrarũ meritũ omne sublatũ. Mortem enim
suam & crucem CHRISTVS non ociosis & nihil
agẽtibus, sed ieiunãtibus, sed orãtibus, sed in omni
pietatis genere nos exercẽtib⁹ ꝓdesse nobis voluit.

Quòd verò negant isti cultus esse Dei, qui non sint à Deo mandati, & idololatriam esse, sine verbo cultum instituere, iam anteà confutatum à nobis esse meminimus: quòd Abel, Noë, Abraham & Iob, quamuis nullum ea de re Dei mandatum haberent, tamen & altaribus ædificandis, & primogenitis, adipibus, holocaustis, alijsque sacrificijs offerendis, piè Deum coluerunt. Ac vt nihil dicamus de ijs, de quibus scribit Paulus, quòd circuierunt in melotis, in pellibus caprinis, in solitudinibus errantes, in montibus, in speluncis, & in cauernis terræ, quos quamuis nullum habuerint de hoc instituto viuendi Dei mandatum, nisi tamẽ fuisset illud deo gratũ, nequaquam Paulus ita describsisset: vt silentio prætereamus Rechabitas quoque, quos non Dei immortalis, sed patris sui mortalis præcepto, cùm ab alijs rebus nonnullis, tũ à vino sic abstinuisse legimus, vt ne iussi quidem à Ieremia Propheta, vt vinum gustarent, adduci potuerint: quos non modo commendandos hoc nomine, verumetiam remunerandos esse Deus putauit: vt de Nazareis quoque taceamus, qui cùm nullo essent diuino mãdato præ cæteris obligati, arctiùs tamen quoddam viuendi sunt institutum sectati, ac voluntario se voto obstringẽtes, Deoque consecrantes: à vino & omni quod inebriare potest, abstinebant: vt mittamus Eliam & Eliseum & cæteros Prophetas, qui nullo Dei mãdato obstricti, & cœlibem vitam agebant, & vigilijs, ieiunijs, laboribus, humi cubitionibus, cæteroque victu & habitu duriore præ cæteris corpus suum macerabant: quod non feciſſent, nisi Deo gratum existimassent. Quod speciale mandatum habuit

Heb. 11.

Rechabitæ obediunt præcepto patris. Iere. 35.

Num. 6. Nazarei.

1. Reg. 7.

habuit Samuël, precibus Deum in Maſphat placaturus, vt aquam effunderet in conſpectu Dei, dieque illa cum Iſraelitis omnibus ieiunaret? Quod Dauid vt ſeptem dierum ieiunio & fletu in terra decumbens, in cinere et cilicio ſe affligeret? Quod Ezechias, vt ad impetrandam dei miſericordiam, obſeſſus ab Aſsyrijs, veſtimenta ſua ſcinderet, ſaccoque operi retur? Quod Sara Raguelis filia, vt ſe triduano ieiunio affligeret? Quod fuit ſpeciale mandatum de ieiunijs, quibus affligebat ſe populus, cùm Hieroſolymis Nabuchodonoſor excidium per Holophernem minaretur, deque eo, vt ſacerdotes cilicijs induerẽtur, & cinere caput aſpergerent? Sed quorſum attinet enumerando ſingulos recenſere, Iudith, Heſter, Danielem, Niniuitas Machabæos, & cõplures alios, qui quoties offensũ ſuis aut populi peccatis, Deũ propitiũ reddere cupiebãt, ad oratiões, ad ieiunia, ad cineres & cilicia cõfugiebãt. Et tamẽ in exterioribus & corporalibus his, quod anteà quoque commemorauimus, proprium eſſe Dei cultũ, nemo fuit etiam exmonachis qui diceret: Sed ſunt hęc indicta mentis à peccatis auerſæ, deteſtantis ea, deque commiſsis illis vltionẽ ſumentis, ſingularẽq; dolorẽ declarãtis, ſimul ad Deum iuxta Prophetæ vocem conuerſæ dicentis: Conuertimini ad me in ieiunio, & fletu, & planctu. Qua mẽte ſic ad Deum per amorem conuerſa, propriè Deus colitur. Quæ verò fiunt externè, ſigna tantùm quædam ſunt & indicia cultus interioris. Atque ideo haud ſcio, an quiſquam vnquam monachorum dixerit, ieiuniũ eſt cultus Dei: cùm tribus ex cauſis ieiunari, memoriæ prodiderint: vel ad concupiſcentias carnis

2. Rg. 12.
Eſaiæ 28.
Tobiæ 3.
Iudith 4.
Heſter 14.
Daniel 10.
Ionæ 3.
2. Mach. 13
Ioël 2.
Ieiunandi cauſę tres;

CAP. XXXI.

reprimendas, ſicut à Paulo dictum legimus, in ieiuniis, in caſtitate, quòd per ieiunia caſtitas conſeruatur, vel ad mentem liberius ad ſublimiorum contemplationem eleuandam, ſicut Danielem legimus poſt ieiunium trium hebdomadarũ, à Deo reuelationẽ accepiſſe: vel ad ſatisfaciendum pro peccatis, quemadmodum per Iohelem admonet Dominus, vt conuertamur in ieiunio ad ſe, &c. Quamobrem non modò ieiunio, vel ab ipſis etiã ſcholaſticis doctoribus aliquid eiuſmodi tributũ non eſt, ſed nec ipſa quidem adoratio, nec oblatio, nec oratio, vocisque prolatio, nec frontis, vultusque demiſsio, ceruicisq; flexus, vera eſt ab illis Dei ſeruitus exiſtimata, quòd hæc omnia contraria animi voluntate ad ſimulationem, fallaciamq; conuerti poſſunt: ſola credita eſt eſſe voluntas, quæ ſi totam ſe Deo dediſſet, verus illi cultus, veraque ſeruitus per hęc etiam externa præſtaretur. Itaque pertinere magis ad Dei cultum ieiunium videtur, quàm quòd ipſe Dei cultus eſſe putetur.

2. Cor. 6.
Dani. 19.

Ieiuniũ in ſacris literis pceptũ.

Neque tamen eſt inter ea ieiunium, de quibus nullum expreſſum mandatum haberi, verè dici queat. Nam & in Propheticis & Apoſtolicis, & in Euangelicis literis præceptum eſſe legitur. Siquidem & Ioël, vt ieiunemus monet: & Paulus cùm à comeſſatiõibus & ebrietatibus dehortatur, quid aliud quàm ad ieiunium inuitat? Chriſtus autem ieiunandi modum etiam præſcribit, ac ſicut orationem & eleemoſynam, ita ieiunium appellatione iuſtitiæ dignatur. Quòd ſi rectè iuſtitia Deus coli dicitur, quandoquidem iuſtitiæ nomen ieiunio Chriſtus tribuit, non rectè ieiunium ad cultum Dei pertinere negatur.

Ioël 2.
Rom. 13.
Matth. 6.

Verùm

CAP. XXXI.

Ieiunij pœptum cur pœnale.

Verũ offendit istos necessitatis opinio, quôdq; nõ mitis aliqua & moderata pœna adiecta est, vt ꝓuidentia pastorũ, aut indulgẽtia, lenitateq; parentũ agi nobiscũ videatur, sed perindè ac si iactura nostrarũ animarũ parui momenti sit, pœna peccati capitalis, & adẽptionis regni cœlestis, qui cõtrauenerit, punitur, dũ iræ dei æternę reus ꝓnunciatur. Nos verò quæ fuerit Patrũ hac de re sentẽtia videam⁹. Cõstat duriores hac in parte Græcos quàm Latinos fuisse, neq; id hac nostra modò, vel ꝓxima superiori ætate, verũetiã ante mille ducẽtos & ampli⁹ annos. Primũ enim illi neminẽ prorsus mortaliũ ab obseruatione ieiunij volebant exceptũ: quod illa Basilij verba testãtur, dicẽtis: Nemo ieiunantiũ numero sese subducat, in quo &generationes cũctę, sexus omnis, ætas, ordo includũtur. Angeli per singulas sunt Ecclesias, eos qui ieiunant describẽtes. Vide, quæso, ne ob breuẽ ciborũ delectationẽ plectaris: nẽve te reũ & desertorẽ aciei Angelo describẽti cõstituas: Minus sanè periculũ fuerit, aliquẽ in acie scutum proijcere, quàm arma ieiunij detractare. Deinde quàm graue periculũ esse putauerint ieiunium violare,, cùm ex illis Basilij verbis, tum ex ijs, quæ paulo ante produximus, Anthiochenorum & Cõstantinopolitanorum exemplis, facilè cuiuis liquere potest, qui nũquam extrema quęque perferre parati prius fuissent, quàm vt cibos ieiunij lege prohibitos gustarent, nisi gustatis illis multô se grauioribus affectos iri supplicijs persuasum habuissent.

Ieiunio pcipiẽdo Græci, Latinis duriores.

Basil. ser. 2. de ieiunio pridie dici Cineris.

Cæterùm Latini, maximè verò qui proximis superioribus seculis vixerunt, minus hac in parte seueri, valdeq; moderati fuisse videntur. Siquidẽ hi

A ieiunio exempti.

CAP. XXXI.

hi non omnem ætatem, nec mortales omnes ieiuniorum legibus teneri voluerunt: excipiebant enim pueros, vel quòd indigent alimento multo propter caloris vim, quo facilè cibus omnis consumitur, humoris verò tenuitatem: vel quòd natura essent imbecilliores, quàm vt longioris temporis inediam ferre possint: ita vt cibo crebrius refici necesse haberent, qui non hoc tantùm in illis operatur, vt nutriat, verùmetiam vt augmentum præstet. Quamobrem quàmdiu eo statu sunt vt crescant, quod fieri creditur vsque ad finé tertij septennij, non fuit visum eos ieiuniorum legibus alligare: etiamsi conducere creditum est, vt intra hanc quoque ętatem, si non omnibus, certis tamen quadragesimæ diebus, quoad vires cuiusque ferre possent, in ieiunio & abstinentia exercerentur. Nam inconsideranter, & vltra vires sumpta onera, ne Hieronymus quidem, quamuis cęteris rigidior, probat illud ex prouerbijs: super te onus non leuaueris. Idem cauerunt de pręgnantibus mulieribus, quę cûm cibo refici necesse haberent, non sua tantùm, verûm & fœtus nutriendi causa, existimatum est ad hoc duplex alimenti genus minimè sufficere, si semel in die cibum sumpsissent. Deindè verò sæpè inordinato quodam desiderio, nunc hoc, nunc illud cibi genus appetunt, atque id tam ardenter, vt nisi desiderio suo satisfecerint, de fœtu periclitari videantur. Itaque nullum est illis ciborum genus interdictum: atque adeò ieiuniorum legibus non tenentur, vt et am peccare grauiter credantur, si nimis ea ardèt obseruantes, de salute fœtus, quem in vtero gestant, minus fuerint solicitæ. Aegri quoque sunt ad

Pueri.

Aetas ieiunando ob noxia.

In Epitaphio Paulę

Mulieres pręgnātes

Aegri.

ad eundem modum legibus ieiuniorum soluti, non quòd non plurimùm prosit abstinentia his, qui morbo aliquo conflictantur, sed quòd eorum valetudini magis expedit, vti bis aut ter modico cibo, quàm semel tantùm in die vtantur immodico. Eadem habita est senum quoque ratio, quando senectus & ipsa morbus est, quam cùm naturalis calor plerunque deficiat, ad eum fouendum senes cibi frequentioris indigent. Sed & qui mendicant victum ostiatim eodem numero sunt habiti, qui non quando & quantum velint, sed cùm illis cibus à locupletioribus fuerit suppeditatus, corpus eo reficere coguntur. Neque dissimilis visa est esse peregrè proficiscentium ratio, qui cùm non semper eo tempore quo vellent in locum destinatum peruenire queant, ieiunij tempus minimè tenentur obseruare: quin & oblatis quandoq; cibis vti coguntur, siquidem eorum quos esuriales dies requirunt, potestas non datur. Idem existimatum est de ijs, qui grauibus premuntur laboribus, quos vt sustinere facilius possent, quo minus bis in die cibum sumerent, nulla visum est lege prohiberi. Quamuis non alij nunc esse videantur, qui quę sunt ab Ecclesia indicta ieiunia, diligentius obseruent, quàm illi, quorum grauissimis laboribus fit, vt fames a cæteris mortalibus propellatur.

CAP. XXXI.

Senes.

Pauperes.

Peregrini.

Laboribus pressi.

Agricolarũ pietas maior q̃ otiosorum.

Hinc videre licet, quàm clementer cum suis liberis egerit Occidentalis Ecclesia, quæ materna quadam pietate, ætati cuiusque, valetudini, conditioni, & cuicunque tandem necessitati diligenter prouideri curauit: atque id quidem non tã priscis illis seculis, quibus maiorem in hominibus duriciem

riciem & aſperitatem fuiſſe conſtat, verùm trecẽtis his annis quibus rerum nouandarum ſtudioſi nimis duris legibus adſtrictos homines fuiſſe quaruntur. Legat qui volet Vincentium Beluacẽſem, & qui ſecuti ſunt eum, Thomam Aquinatem, Raynerium, Hugonem de Prato, Alexãdrum de Ales, & complures alios, (quis enim hæc monachorũ non tractauit?) ita rem habere comperiet. Quin & illud apud eoſdem inueniet: nunquam eorum fuiſſe ſententiam, vt ſtatim reus æternæ mortis pronunciaretur, ſi quis indictum ab Eccleſia ieiuniũ violaſſet. Sed ipſos potius ea de re diſſerentes audiamus. Viſum eſt autem eius verba potiſsimùm adſcribere, qui cæteros ætate præceſsit Vincentij Beluacenſis, qui fuit monachus ordinis Prædicatorum. Docet is, quatenus inſtitutum eſt ab Eccleſia ieiunium, eſſe de iure poſitiuo: quo iure prohibentur, vel præcipiuntur illa, quæ poſſunt aliàs vel benẽ vel malẽ fieri. Et ideò, inquit, legiſlatoris intentio non eſt, vel eſſe non debet, in condendo ius aliquod poſitiuum, obligare homines ad illius iuris obſeruantiam, habẽtes cauſam legitimã & rationabilem non obſeruandi. Præcepta enim quæ per modum ſtatuti communis proponũtur, non eodem modo omnes obligant, ſed ſecundũ quod requiritur ad finẽ, quẽ legiſlator intendit: cuius auctoritatem ſi quis tranſgrediendo ſtatutũ contẽnat, vel hoc modo tranſgrediatur, quod impediatur finis quẽ legiſlator intendit, talis tranſgreſſor peccat mortaliter. Si autem ex aliqua rationabili cauſa, quis præceptum non ſeruat, præcipue in caſu, in quo ſi legiſlator adeſſet, non deceret eſſe ſeruandum, talis tranſgreſsio non conſtituit

Rayn. in Pantheol cap. 3. vbi tractat de ieiunio.

Hugo de tẽpore hyemali ſer. 33.

Alex. Part. 4. quæſt. 102.

Vinc. ſpeculi moral par. 10 diſtin. 26.

stituit mortale peccatum. Quę totidem verbis repetit in summa sua Thomas Aquinas: cuius etiam alio loco verba hæc sunt: Præcepta iuris positiui magis obligant ex intentione legislatoris, quàm ex ipsis verbis: & ideò transgressor talis præcepti magis est reputandus, qui obuiat intẽtioni legislatoris, quàm qui deuiat in aliquo à legis ordinatione, secundum textum verborum. Intentioni autem legislatoris obuiat, qui ex contemptu vel sine aliqua rationabili causa ordinationem non seruat. Qui verò in casu, in quo probabiliter credi posset, si legislator adesset, quod eum obligare nõ vellet, à verbis legis deuiat, intẽtioni legislatoris nõ obuiat: nec reputandus est statuti transgressor. Et ideo non est necessariũ, quòd quicunq; diem aliquem ab Ecclesia statutum ieiunare omittit, mortaliter peccet: potest enim hoc aliquando omnino sine peccato contingere, aliquando sine mortali cum veniali, aliquando etiam cum mortali: & hoc secundum diuersas occasiones, quibus homo inducitur ad ieiunium frangendum. In eandẽ sententiam & Abbas Panormitanus, & alij plerique scripserunt.

Tho. 22. q. 147. ad tertium in 4. sent. dist. 15. quęst. 3. artic. 1.

Abb. sup. 3 decreta. de obseru. ieiunij & Gabriel Biel in 4. sent. dist 16. q. 3

Ex quibus colligere licet, quod non aliud in Ecclesia proximis superioribus seculis etiam monachi docuerunt, quàm quod Magister Ecclesiæ Christus ipse docuit, cùm dixit: Non quod intrat in os, coinquinat hominem, sed quod procedit ex ore coinquinat hominem: quia omne quod intrat in os, in ventrem vadit: & in secessum emittitur: quę autẽ procedunt ex ore, de corde exeũt: & ea coinquinant hominẽ. De corde enim exeũt cogitationes malę, &c. An non, alijs quidẽ verbis

Matth. 15.

hoc

hoc ipsum tamen dicere videntur, qui negant eũ peccare, qui quoquo modo diem ab Ecclesia institutum ieiunare omittat, sed eum tantùm capitalis criminis reum esse docent, qui contemptu id faciat. Quid enim aliud hi dicere putandi sunt, quàm non coinquinat te cibus qui intrat per os, sed quod procedit ex ore, quod exit de corde tuo, cogitatio mala, arrogantia tua, qua te solum sapere, cæteros omnes desipere persuasum habes: contemptus iste tuus, quo fit, vt auctoritatem Ecclesiæ, vt præcepta maiorum tuorum, quæ tanquàm leges Apostolicas obseruari iubet Hieronymus, p nihilo ducas: ea demùm sunt quæ coinquinant te. Quamobrem sicut Adam non cibus, sed prohibitus cibus perdidit: sicut Esau nepotem sancti Abrahæ, non esca, sed vsque ad contemptum sacramenti quod in primatu suo habuit, concupita esca damnauit. Sic te non esca quam sumis, sed Apostolorum traditionum contemptus condemnat: Sciamus, inquit Augustinus, non Dei creaturam esse culpabilem, sed inobedientiam contumacem & inordinatam cupiditatem, non propter porcũ, sed propter pomum mortuus prim⁹ homo, & Esau primatus suos, non propter gallinam, sed propter lenticulam perdidit. Sic apud Abdiam quoque dixisse Matthæus Apostolus legitur: Neque verò manducare crimen est, sed incongruè manducare, peccatum est & crimen. Denique si aliquis prius cibum carnalem accipiat, & posteà ipso die quo iam cibo naturali refectus est, cibum spiritualem prę sumat, ex vtroque cibo reus criminis & inhonestatis & præsumptionis efficitur: nó ideò quia manducauit, sed quia contra ordinem, &

Hier. in epist. ad Lucinium. Genes. 3. Gene. 25.

Tract. 83. in Ioan.

Li. 7. de vitis apost.

& contra iustitiam, & contra regulam Dei cibo carnali primùm refectus est. Non ergo reum facit aliqua operatio hominũ, sed irrationabilitas eius operis suum damnat auctorem. Verè dixit Epiphanius: Non esse considerandum quid factum sit, sed quo tempore, & quomodo, & in quibus, aut quare factum sit. CAP. XXXI. Epip. in epist. ad Ioan. Hierof. quã latinã fecit Hier.

Quamobrem nihil est, quòd nobis obijciant isti, qui tanto rerum nouandarum studio tenentur, Spiridionis exemplum: Quid enim ab eo non piè factũ est? Sed Zozomenum ipsum audiamus historiam scribentem: Venit, inquit, ad Spiridionem ex itinere quidam instante iam quadragesima, qua ieiunium cum domesticis suis cõtinuare, certoque die cibum gustare, ac inter medijs diebus ieiunus persistere solebat. Cùm autem peregrinum admodum delassatum cerneret: Agè, inquit ad filiam, laua viro pedes, apponeq́ue quod edat: Respondente virgine, nec panem superesse, nec alphita, quod talia propter ieiunium parari non solerent: prẹmissa oratione, petitaq́ue condonatione, iusit filiæ carnes porcinas, quas domi sale cõditas habebat, coquere: coctis illis, peregrinum vnà secum ad mensam sedere fecit, appositisq; carnibus vesci cœpit: virumq́ue hortatus est, vt suo exemplo ederet & ipse. Recusanti, ac se Christianum esse dicenti: Hoc minùs, inquit recusare debes: Mundis enim omnia sermo diuinus munda esse pronunciauit. Quid in hac historia legitur, quod non ad confirmationem potius, ab ipsis Apostolis nobis traditæ ieiunij quadragesimalis obseruationis pertineat, quàm vt ex eo conẽnendam esse doceri possit? Nam quòd ieiunium cum Spiridiõis exẽplũ nõ est cõtra p. ceptũ ieiunij quadragesimalis, Li. 1. ca. 11. eccle. hist.

CAP. XXXI.

domesticis in quadragesima cõtinuare, quòd certo die cibum gustare, quòd intermedijs diebus ieiunus persistere solebat, quòd nec panis, nec alphita supererant, quoniam propter ieiunium talia nõ pararentur, nunquid hæc clarè non indicant, Spiridionem Episcopum sanctè quadragesimale ieiunium obseruasse? Quod verò coctas carnes apponi peregrino de via fesso iusserit, id eum necessitate, quoniam aliud præ manibus non habebat, fecisse, neque solùm necessitate, verùmetiam Christiana quadam charitate, cui legum præscripta cedunt: cùm indignum putaret, itineris labore fatigatum hospitem ad se venientem, cibo quem tum habebat, non reficere. Qua tamen & ipsa in re illustris fuit eius pietas, qui non nisi præmissa oratione, petitaq; condonatione, carnes hospiti apponendas esse putauit. Quod Spiridioni licuit, licuit semper, licet, & licebit in Ecclesia, si quis ardens erga proximũ charitate peregrè venienté, longiq́ue itineris labore fessum, alium cibum quo reficere possit esurientem, ad manum non haberet. Vsque adeo autem id licitum est, vt vitium esse dicat Prosper Aquitanicus, si secùs aliquis faciat. Qui cùm de abstinentia multa scripsisset: Verumtamen, inquit, sic abstinere, vel ieiunare debemus, vt non nos ieiunandi aut abstinendi necessitati subdamus, ne iam non deuoti, sed inuiti rem voluntariam faciamus. Si enim quoslibet aduenientes ieiunio intermisso reficio, non soluo ieiunium, sed impleo charitatis officium. Cæterùm si propter abstinentiam spirituales fratres, quos noui mea remissione delectari, contristo, abstinentia mea non est virtus dicenda, sed vitium:

Prosp. de vita contẽp. li. 1. ca. vlt.

CAP. XXXI.

um: quoniam quidem ipsa abstinentiæ ac ieiuniorum continuatio, nisi fuerit, quando res exigit, prætermissa, & me inflat, & fratrem meũ, cui charitas iubet seruire, contristat, vel certè mihi nihil inesse charitatis fraternę demonstrat: cùm sine abstinentia, quemlibet hominem Catholicum charitas sola perficiat, & omnes abstinentia aut perdat sine adinuentione charitatis, aut pereat.

Ante trecentos annos Bracharensem Archiepiscopum retulisse legimus ad Innocentium tertium Pontificem Romanum de quibusdam, qui diebus quadragesimalibus, cùm tantæ famis inedia ingrueret, quód magna pars populi propter inopiam annonæ periret, carnes comedere coacti fuerint: quam illis pœnitentiam iniungendam cẽ ferret. Rescripsit prudens & doctus Pontifex: In tali articulo non credimus illos puniendos, preces tamen pro illis Domino & cum illis effundas, ne ipsis aliquatenus imputetur: Quia bonarum mentium est ibi timere culpam, vbi culpa minimè reperitur: Non subiacet ergo legi necessitas, sed neque charitas: modô ne in locum charitatis ingerat se carnalitas: Nunquam nefas est habitum, etiam ob societatem ieiunium soluere, vel propter infirmũ consolandum, vel propter peregrinũ reficiendum, vel propter similem causam aliquam. Thomas Aquinas ne monachũ quidẽ peccati mortalis reũ esse vult, si comedat carnes, nisi per inobedientiã id faciat, aut ex contẽptu. Narrat Ioannes Gerson de fratre quodam, qui cùm ieiunaret, accessit domum quandam, cuius dominus cœnabat (libet autem verbis illius vti.) Orauit, inquit, hunc Dominus ob amorem DEI & charitatis,

Inno. li. 3. decret. cõstitut. 140.

Ioan. Ger. to. 4. in ser mo domi nicæ 1. quadragesimę.

Gerson de fratre quodam.

CAP. XXXI.

vt vellet cœnare. Sic fecit, & comedit optimè, plus quàm hospes voluisset: quia remansit hospiti parua pars. In discessu dixit hospes fratri, qui excusabat, se dicens charitatem comedisse: redeas aliàs, inquit, sed noli ducere tecum charitatem, quia est gulosa nimis.

Nihil est ergo necesse Spiridionis exemplum proferre, cùm etiam proximis superioribus & nostro hoc seculo licuerit semper, & liceat etiam his, qui præ cæteris videntur abstinentiam professi, cuius generis monachi sunt, indictum ab Ecclesia, ieiunium non obseruare: non solùm si qua necessitas vrgeat, verùmetiam si postulet id fraterna charitas: ex qua quicquid proficiscitur, tantùm abest, vt iniquitatis aliquid, iustæque reprehensionis habeat, vt inter ea etiam, quę cumprimis rectè facta sunt, numeretur. Contrà, quicquid ex arrogantia, quicquid ex contemptu proficiscitur, id etiam si speciem aliquam pietatis habere videatur, criminis tamen capitalis reum hominem constituit. Sic ieiunare, quod per se laudabile est, reprehensione non caret, si fiat ex contemptu, quin & mortis æternæ reum hominẽ facit. Hoc est quod ante mille ducentos & amplius annos in Gangrẽsi concilio sancitum esse legimus: Si quis tanquam hoc continentię conuenire iudicans, die dominico ieiunauerint, aut in eiusdem diei contẽptum, anathema sit. Sed & multò antè, quàm id concilium habitum fuisset, Ignatius qui tertius à Petro fuit Antiochenus Episcopus: Si quis Dominico die ieiunasset, eum Christi vocat interfectorem: Non quòd abstinere die Dominico tantum sit nefas (cùm rectè scripserit Origenes, liberũ esse Christiano

Cap. 18. Dominico die non ieiunandum

Igna ep. 4 ad Philip.

Orig. ho. 10. in Luc.

CAP. XXXI.

stiano per omne tempus ieiunare, quod in diebus Pentecostes, & die Dominico Paulum Apostolũ & cum eo credentes fecisse scribit Hieronymus) sed cum Manichæis, cum Aërianis, cum Lutheranis, & cum alijs id genus hęreticorum põrtentis in contemptum Ecclesiæ die dominico ieiunare, non minus flagitium sit quàm Christum interficere. Adeò verùm est, quod ait Veritas: Non quod intrat in os, sed quod procedit de ore, quod exit de corde, cogitatio mala, contemptus, fastus, arrogantia, hæc sunt quæ coinquinant hominem. Itaque & non ieiunare virtutis, & ieiunare quandoque crimen est capitale, si vel hoc ex contemptu, vel illud fiat ex charitate, vel necessitate. Omnia munda mundis: coinquinatis autem nihil est mundum: sed inquinatæ sunt eorum & mens & conscientia. Qui charitatem habet, ei munda sunt omnia: neque peccat si ea vrgẽ te non obseruet indictum ab Ecclesia ieiunium. Qui charitatem non habet, ne ea quidem quę mũda videntur, ei munda sunt. Sic à Greg. scriptũ legimus: Maioris enim est meriti charitatis iniũcta refectio, ieiunio propria deliberatione susceptο. Qui enim iussus carnẽ reficit inuitus, ieiunij præmium deuotione promeruit: & ampliorẽ mercedem obedientiæ manducando cõquisiuit. Idẽ sensit ante Gregoriũ Marcianus, quem tertium inter eos Patres Theodoritus recensẽt, quorum historiã conscripsit: Nos quoq;, inquit, ô amice, eandẽ quã tu vitam persequimur, & amplectimur eãdem viuendi rationem, & quieti labores prę ferimus, & ieiunium magis expetimus, quàm cibum, eumq; nocte aduentante capimus. Sed scimus charitatẽ

Hier. ad Lucin.

Titum 1.

Charitatẽ habẽti omnia munda

Gre. li. 2. c. 5. in 1. Reg.

CAP. XXXI.

esse ieiunio præstantiorem: Charitatis enim opus à lege diuina præcipitur: Ieiunium autem est potestatis nostræ & arbitrij.

Quid igitur de ijs dicemus, qui non aliá ob causam in quadragesima carnibus vescuntur, quàm vt ea re sanctorũ Patrum sanctiones, & quicquid magno totius orbis Christiani consensu tot seculis in Ecclesia Dei receptum, & singulari studio fuit semper obseruatnm, id se contemnere, & pro nihilo ducere testatum omnibus faciant? Quid aliud quàm sataniana esse huiusmodi, non Christiana prandia? Dixit alicubi Paulus: Si esca scandalizauerit fratrem meum, non manducabo carnẽ in æternũ, ne fratrẽ meũ scandalizẽ: Isti cõtrà: Quoniá esca scandalizat fratrẽ meum, mãducabo carnẽ in æternum, vt fratrem meum scandalizẽ. Nunquid hoc non est Satanam esse? Nunquid hoc non est Christo, qui per Paulum loquitur, aduersari? Nisi fortè Christo non aduersatur, qui quod ab eius corpore, quod ab vna, Sancta, Catholica, Apostolica Ecclesia, iam inde ab ipsis Apostolorum temporibus, tanto studio videtur fuisse semper obseruatum, id ob hoc ipsum reijciendum censet, quia tanto consensu videt obseruari. Vult Catholica, nolo: Non vult Catholica, volo: citius diem Dominicũ ieiunauerim, ne cum Catholica resurgenti Christo gaudeá, quàm vt cum Catholica feria sexta, ob illius crucifixi memoriam, signum aliquod luctus & mœroris ostendam: Quid est, si hoc non est Satanam esse: Siquidem Satanam vocant Hebræi, quem aduersarium Latini. Digna vox est Augustini quæ celebretur: Turpis est omnis pars, vniuerso suo non

1. Cor. 8.

Sathanas aduersarius.

Aug. li. 3 conf. ca. 8.

non congruens. Tu cùm te partem, cùm Christi corporis membrum existimari velis, quæ tamen ab hoc vniuerso Christi corpore, quæ ab omnibus his, qui Christiani, qui Catholici, qui orthodoxi censentur, quamlibet magnis & locorum & tẽporum interuallis, inter se disiunctis, tam admirabili consensu obseruari vides, vt neque temporũ diuersitas, neque linguarum varietas, neque locorum ingens intercapedo lędere cõcordiam eorũ potuerit, sed similes lyrę sint, semperq; fuerint, quæ multas quidẽ & diuersas habet chordas, vnã autem symphoniam & sonorum concentum vnum emittit. Tu, inquam, cum hoc vniuerso vsq; eo non congruis, vt in despectum vniuersi Christi corporis contraria potius facias omnia. Quid esse potest turpius? quid indignius homine Christiano? aut quę potest esse nota illustrior, qua te Lucæ 11. non Christi colligentis, verùm sathanæ spargentis ministrum esse cuiuis constare queat? Si quis cùm vestem omnes in luctu mutasse videret, purpura solus indutus, ostroque conspicuus in medium prodiret, nónne pro insano haberetur? Vir bonus & doctus Sydonius Aruernus episcopus, quorundam sui temporis vitia perstringens, inter alia sic in eos inuehitur: Procedunt, inquit, albati ad exequias, pullati ad nuptias. Atqui non dissimiles his sunt, qui cùm videant vniuersam Ecclesiam externo quodam abstinentię signo mœrorem suum & dolorem indicare, quem de Christi cruciatibus, quibus peccata sua, causam dedisse intelligunt, conceperunt, eo ipso die, quo id tanto cõsensu fieri cernunt: ab omnibus, sibi crapulę indulgendum, lętitiamque præ se ferendam esse putãt:

Rom. 12. Gaudete cum gaudentibus, flete cum flẽtibus, dicit per Paulũ Dei ſpiritus. Vides homines dié hilarem ſumentes in memoriã Chriſti reſurgentis, gaude cum illis. Vides mœſtitiá præ ſe ferentes in memoriã eiuſdem paſsi, crucifixi, & mortui: quod omnes facere cernis amore Chriſti, fac & ipſe: neque velis cum vniuerſo nõ congruere. Quamobrẽ pro paterna ſolicitudine noſtra, qua liberorum noſtrorum ſaluti proſpectum ex animo cupimus, hortamur omnes & obteſtamur, vt modis omnibus eorum conſuetudinem defugiant, quos non aliam ob cauſam, vel quadrageſimæ diebus, vel ſextis ferijs, alijſve temporibus, quibus per vniuerſam Eccleſiam abſtinetur, carnibus veſcentes videre licet, quàm vt hoc ſigno ſe nihil habere cum Catholica commune planum omnibus faciant, vt eos fugiant tanquam viperas & baſiliſcos: ac certò perſuaſum habeant, qui cum vniuerſo per contemptum non congruunt, & indicta ab Eccleſia ieiunia violant, eos reos eſſe mortis æternæ, & ad Satanę Synagogam, non ad Eccleſiam Chriſti pertinere.

Ieiunare q nõ poteſt, qd facere debeat.

Si quis autem aliqua ex cauſa earum, quas paulò antè cõmemorauimus, ieiunium non obſeruauerit: maximè verò ſi morbus quo minus ieiunet in cauſa ſit: quandoquidem Dominum habemus manſuetum & miſericordem, & nihil ſupra vires noſtras à nobis exigentem: nõ eſt quod ſe propterea criminis alicuius affinem eſſe putet, modò id de vtriuſque medici conſilio faciat. Deinde verò

Aug. ſer. 62. de tempore. ſeruet illud, quod in ſermone quodam Auguſtino inſcripto legitur: cùm Cæſarij potius eſſe videatur, apud quẽ ad verbum reperitur: Qui ieiunare non

nō pręualet, secretiꝰ sibi soli, aut siꝰ alicui infirmo cū ipso in domo sua prępareꝰ, qd accipiat, & eos qui ieiunare pręualent, ad prādiū non inuitet: quia si hoc fecerit, non solùm Deus, sed etiam homines possunt intelligere illum non pro infirmitate nō posse, sed pro gula ieiunare non velle. Sufficiat illi quòd ipse ieiunare non pręualet, & magis cum gemitu & suspirio & animi dolore manducet, pro eo quòd alijs ieiunantibus ille abstinere non potest: Ac iuxta eiusdem Augustini & Chrysostomi consilium: Qui ieiunare non valet, largiorem det eleemosynam, feruentior sit in precibus, maiorem habeat alacritatem in audiendis diuinis eloquijs, in quibus corporis infirmitas nihil obstare potest: inimicis reconcilietur, omne odium & vindictę cupiditatem ex animo effuget. Quos secutus Cæsarius: Pro eo quòd non potest ieiunare infirmus, amplius debet erogare pauperibus, vt peccata, quę non potest ieiunando curare, possit eleemosynas dando redimere.

Au. ibidē. Chrys. ho. 10. in Gen.

Cæs. ho. 18.

Quanquam quod ad valetudinis tuendę rationem attinet, verissimum est illud quod à Sapiente scriptum est: Propter crapulam multi perierunt, qui autem abstinens est, adijciet vitam. Hinc est quod Medici quoque matrē sanitatis vocant abstinentiam. Quòd illi nomen Basilius quoque tribuit. Nam vndè pedum dolor? vndè vertigo capitis? vndè subitaneę mortes? vndè cęteri morbi plerique contrahuntur, nisi ex crapula? In Paradyso non erat vinum, neque carnium esus, ac nec extra Paradysum quidem ad ipsa vsque diluuij tempora: nihilominus ad mille propemodum annos hominum vita producebatur: vt qui

Eccl. 37. Abstinētia mater sanitatis. Basil. lib. 2 de laudib. ieiunij.

septingentos aut octingentos annos vixisset, immatura morte decessisse videretur: Posteaquàm verò carnibus vesci, vinumq; bibere mortales cœperũt, facti sunt dies annorum nostrorum septuaginta anni: Si autem in potentatibus, octoginta anni: & amplius eorum labor & dolor. Aegrè nũc ad tot annorũ denarios peruenitur, quot cẽtenarijs vixisse legimus, qui carnium vsum nescibant. In deserto fuit populus Israel quadraginta annis: donec manna tantùm & aqua contenti fuerũt, nullus in eorum tribubus debilis aut æger reperiebatur: Posteaquàm autem de carnium ollis, quibus alebantur in Aegypto, recordati, desiderijsque suis in Aegyptum reuersi sunt, à terra promissionis eos Deus excluſit. Petierunt carnes: dedit illis Dominus carnes. Quid autem dicit scriptura? Adhuc carnes erant in dentibus eorum, nec defecerat huiusmodi cibus, & ecce furor Domini concitatus in populum, percussit eum plaga magna nimis, vocatusque est ille locus sepulchrum concupiscẽtię: ibi enim sepeliuerũt populũ qui desiderauerat carnes. Neque verò tunc solum id ita factum esse legimus. Vidimus etiam nos qui prẽter necessitatem in quadragesima carnibus vescebantur, eos, quoniam compati cum Christo noluerunt, ad resurrectionis eiusdem gaudia non peruenisse, mortemque prius cum vita commutasse, quàm lætus ille paschatis dies illuxisset. Cõtrà verò de Daniele, deque Anania, Azaria, Mizaele diuina refert historia, quòd cùm curæ cuiusdam traditi fuissent, vt eos delicatioribꝰ cibis, qui superfuissent de mẽsa regia, pasceret, vltrò petiuerunt, vt in suos vsus quæ mittebantur à Rege conuerteret, ipsos leguminibus

Psalm 89.

Num. 11.

Psalm. 77.

Daniel. 1.

minibus tantùm & palmulis aleret, ac si quid aliud prætereà dare vellet inanime, nam se fastiditis illis, cibos appeterē tales. Cumque Præfectus eorum, cupere se quidem illis gratificari, dixisset, sed metuere ne si Rex deprehendisset maciem, corporibus eorum extenuatis, decoreque vultus immutato, præcipuè si collati cum his essent, qui delicatioribus epulis alerentur, in capitis discrimen veniret. Daniël simul vt in eo quod peteret concedendo minus eum fore difficilem animaduertit: fac, inquit, periculum per decem saltem dies: quòd si nihilo deterius affecta fuerint nostra corpora, perge nos ijsdem pulmentis reficere. Sin autem de pristino vultum nostrorum decore detractum erit aliquid, non recusamus quin Regis præcepto satisfacias. Fecit Præfectus periculum: ac reipsa comperit, non modò nihil eos maciei contraxisse pulmētorum esu, verāetiam habitiores multò factos & nitidiores his, qui delicatioribus carnibus de mensa regia missis vescebātur. Quam historiam recensens Athanasius: Vide igitur, quid faciat ieiunium: morbos sanat, distillationes exiccat, dęmones fugat, malasque cogitationes expellit, & mentem nitidiorem reddit, & cor purgatius, & corpus salubrius, & ad thronum Dei hominem sistit. Chrysostomus quoque de ieiunio loquens: Sed dicis, inquit, corporibus exinde generatur infirmitas: sed quantum interius conteritur, tantum homo interior renouatur de die in diem: imò si diligenter scrutari volueris, inuenies ieiunio validius corpora roborari: & si meum sermonem respuis, medicorum te doceat disciplina: qui abstinen-

Athanas. in li de Virginitate.

Tom. 1 in ho de Iona Propheta.

abstinentiam salutis nominant matrem. Nam pedum dolores, capitis vertiginem, subitaneas mortes, & cætera quibus febres atque languores corporis comparantur: ex luxuria atque voluptatibus aiunt generari: & tanquã de fonte noxio riuos ad corporum læsionem, & ad animarũ perturbationem cõmeare testantur. Sed quid opus est Danielem, trêsve pueros illos cõmemorare? Videre nunc quoque licet, ex his præcipuè qui monasticam vitam agunt, pleroſque, cùm non tãtùm quadragesimæ diebus, verumetiã per omne vitæ suæ tempus à carnibus abstinuerint, habitiores multò nitidioresque, quã qui perpetuò carnium esu, vinoque venas distenderunt. Quãobrẽ & priscos illos monachos recẽsere superuacaneum ducimus, qui cùm admirabili quadam fuissent abstinentia, vt alij ne panem quidem totis annis octoginta gustauerint, alij septẽ integros dies ieiunãdo continuauerint, & fuerit eorum ingens multitudo, omnes ferè fuisse lõgæuos, ac cæteros in seculo degentes ætate longè superasse in Ecclesiastica sua historia narrat Theodoretus, et in Theophilo. Similiter & Palladius in sua Lausiaca.

Theod. li 6 cap. 38.

Quorsum autem attinet externa proferre, cùm eius rei domestica multa producere liceat exempla? Quàm religioſe nostri maiores indicta ab Ecclesia ieiunia obseruauerint, ex ijs qui paululum ætate processerunt, quive sanctæ illius antiquitatis adhuc reliquias vident, ignorat nemo. Atqui multò fuit eorum vita productior, multò valetudo robustior, quàm sit istorum, qui diabolica fraude decepti, nisi carnibus in quadragesima vescantur, ad Paschalium festorum gaudia se pertingere non

CAP. XXXI.

non posse persuasum habent: plus in carnium esu, quàm in Deo, qui solus seruare potest, fiduciæ collocantes. Qui primus ex clarissima Iagellonum familia regnauit in Polonia Regis huius nostri proauus VVladislaus, cùm annis propè quinquaginta regni gubernacula tenuisset, paulò minus quàm centum annos vixisse memoratur. Atqui tãta Regẽ huic abstinentia fuisse nostris proditum est annalibus, vt aquæ solius potu contentus, nec vinum, nec siceram per omne vitæ suæ tempus gustauerit vnquam. Sextis verò ferijs omnibus pane solo contentus fuerit. Tantùm abest, vt is, quæ sunt Ecclesiæ consuetudine recepta ieiunia violauerit, duriores vt ipse sibi ieiunandi leges vltrò, quàm quæ prescriptę sunt, imposuerit. Cuius exemplo filius Cazimirus, nostri Regis auus, nihil prẹter aquam bibebat. Qui cùm & ipse non minus quàm pater VVladislaus in obseruandis Ecclesiæ ieiunijs religiosus fuisset, quamuis annos paternos non attigerit, non ita longo tamen ab illis abfuit interuallo: cùm ad regni gubernacula per annos quadraginta sederit. Porrò Cazimiri filius, pater & cognominis huius, qui nunc habenas regni moderatur, vir cùm alijs virtutibus cumprimis illustris, tum insigni pietate, magnoque animi robore, & in prisca religione, fideque catholica tuenda & conseruanda constantia singulari præditus: num & ipse non admirabili quadam fuit abstinentia: quem patris, auique exemplo, nihil prẹter aquam potasse totis annis quadraginta, ac vix tandem affinis sui Friderici Marchionis Brandenburgensis, Medicorumque consilijs adductum scimus, vt suæ valetudinis tuendæ causa prandij saltem

Iagellonũ Regum Poloniæ pietas & abstinentia.

VVladislaus.

Cazimiri.

Sigismundi primi.

tem & cœnæ tempore, vino modico vteretur. Is verò quadrageſimam, cæteraque ab Eccleſia indicta ieiunia, præter ea, quę ſibi ipſe imperauerat, tam ſanctè obſeruabat, vt priuſquàm ad ætatem decrepitã veniſſet, ne Medicis quidẽ vt obtẽperaret perſuaderi ſibi facilè paſsus fuerit, ſi quándo quibus ieiunatur diebus, aut carnib⁹ aut ouis, eũ veſci iuberẽt: quòd ſolius dei benignitate, ſi visũ hoc illi fuiſſet, abſque carnibus etiam, ſe priſtinam incolumitatem recuperare poſſe confidebat. Quid autem? nunquid hæc eum fefellit fiducia? nunquid per hanc tam arctam ieiuniorum obſeruationem, vel de corporis robore, vel de vultus decore, vel de vitæ curriculo detractum fuit aliquid & diminutum? Adeò nihil eorum factum eſt, vt illud potius acciderit, quod de Daniële, deque tribus pueris paulò antè commemorauimus, quantò maior fuit Regis abſtinentia, tantò & facies auguſtior, nitidiorq;, & membra corporis robuſtiora, & ætas fuit prouectior: Regnauit annis propè quadraginta duob⁹, vixit ferè bis totidẽ: tot victo rijs clar⁹, tot reb⁹ à ſe domi, foriſq; feliciter geſtis illuſtris, vt earũ laude vix vlli maiorum ſuorum, Polonię Regũ fuerit ſecũdus. Hęc nos nõ altè petita, ſed eorũ tantũ Regũ exẽpla, quorũ ſtirps adhuc ſupereſt, produximus: vt planum omnibus fieret, magis adeò ad augendum robur corporis, vitamq́ue longius producendam, eorum quæ indicta ſunt, ab Eccleſia ieiuniorum obſeruationem facere, quàm vt aliquid adferre detrimẽti valetudini videantur: Neque verò id non iuxta promiſsionem Dei dicentis: Honora patrem tuum & matrem tuam, vt ſis longęuus ſuper terram.

Nam

Nam ſicut in explicatione Decalogi docere nos meminimus: patris & matris nomine non ij ſolùm accipiendi ſunt, ex quibus prognati ſecundum carnem ſumus, verumetiam cùm alij qui prę- ſunt, tum hi præcipuè, de quibus Paulus admonet, dicẽs: Obedite Prępoſitis veſtris, & ſubiacete eis: ipſi enim peruigilant, quaſi rationem pro animabus veſtris reddituri. Quiſquis igitur debitum eis honorem non præſtat, quiſquis eorum dictis audiens non eſt, quiſquis in eorum contemptum vel ieiunia, vel quæcunque tandem alia ſunt, admirabili quodam totius Eccleſiæ Præpoſitorum conſenſu conſtituta, ſub vno traditionum humanarum nomine, reijcienda putat, ad eum hæc promiſsio non pertinet, quę ſolis illis rectè facta creditur, qui patrem & matrem honorant, qui Deo Patri & Eccleſię matri dicto ſe filios præſtant audientes: quales fuerunt hi, quos iam commemorauimus, pientiſsimi Reges noſtri: & qui ante eos regni gubernacula tenuerunt: Qualem etiam eſſe videmus ex illis prognatum Regem noſtrum, Sigiſmundum Auguſtum, qui nihil à maiorum ſuorum pietate deflexit. Qui cùm honoret patrem ſuum, honoret matrem ſuam, ſeque Dei patris & Eccleſiæ matris filium adeò præſtet obſequentem, vt nullis perſuaſionibus adduci ſe paſſus fuerit, quo vel interducto carnium eſu, præter neceſsitatem, ſanctæ quadrageſimæ diebus vteretur, vel à quibuſcunque tandem alijs Eccleſiæ matris noſtrę placitis diſcederet, ad eum quoque pertinere promiſsionem hanc minimè dubitamus, quod erit longæuus ſuper terram, neque minus quàm pater eius vi-

Exodi 20. Patres ſpirituales.

Hęb. 13.

Sigiſmũdi Auguſti pietas.

tam

tam aget felicem ac diuturnam. Quam ſpem noſtram vt ratam Deus eſſe velit, pro ſui nominis gloria, proque regni totius & Eccleſiæ tranquillitate ſedulò precamur. Quominus ferendi ſunt, qui ne tam pij quidem Regis exemplo mouentur, vt ſanctis maiorum ſuorum veſtigijs incedat, nec ea ſibi contemnenda putent, quæ ſumma ratione ſunt ab illis inſtituta: quorũ etiam ſi cauſas ignorarent, tamẽ tãtã apud filios Eccleſiæ matris auctoritatem eſſe oportebat, vt ſemper decretis illius obediendum, non ſemper eorum quæ decreuiſſet, rationem eſſe flagitandam exiſtimarent.

Verùm de corrupta Eccleſiæ diſciplina, deque ſublata prorſus omni per audaces & ſibi placentes homines obedientia quęri, non eſt præſentis inſtituti: eo vnde deflexit oratio noſtra reuertatur. Illud nobis demonſtrare propoſitum fuerat, qui matris Eccleſiæ decretis obtemperantes iuxta rationem ab illa inſtitutam, vel quadrageſimę, vel quibuſcunque tandem ſtatis alijs diebus ieiunaſſent, & ab interdicto carnium eſu ſibi temperaſſent, eos non modò nihil incommodæ valetudinis ex eo contraxiſſe, verumetiam robuſtiores factos, in multo longiorem ętatem vitam ſuam produxiſſe, quàm quanta ſit eorum ętas, qui quamlibet leuis tentatiũcula fuerit, non alia ratione, quã carnibus ieiuniorum diebus edendis, illi ſe mederi poſſe perſuaſum habent. Ac nõ protulimus nos quidem exempla niſi Regum, idque eorum tantùm, qui ſunt ex Iagellonum familia prognati, cuius adhuc ſtirps ſupereſt, ac regno feliciter præeſt. Quòd ſi priuatorum, aut aliorum inferioris ſtatus exempla producenda putaſſemus, finis reperiri potuiſſet

potuisset nullus. Vnum tamen commemorabimus: In oppido Srensco, quod viri fuit insigni pietate præditi. Felicis à Srensco Palatini, & præfecti Plocensis, qui non ita pridem in Christo obdormiuit, vita longiore dignus, cùm Catholicę & Orthodoxæ fidei cumprimis tenax fuerit: in hoc igitur oppido, memorabili quodam opere sepulchrum constructum videre licet, quod is auo suo paterno posuit: testatur hunc inscriptio sepulchri centum quadraginta annos vixisse: Quem Ecclesię ieiunia religiosè obseruasse, nec ea carnium esu contaminasse dubium esse debet nemini, cùm non minor hac in parte maiorum nostrorum religio fuerit, quàm vel Antiochenorum, de quibus meminit Ioannes Chrysostomus, cùm esset apud eos Presbyter, vel regnante Iustiniano Imperatore Constantinopolitanorum. Id quod vel ex eo, quod nostra factum est memoria, colligere licet. Cùm enim ante annos plus minus quadraginta Erasmus Vitellius Plocensis Episcopus ex vrbe rediens diploma Pontificium attulisset, quo liberè omnibus potestas permittebatur ferijs quartis carnibus vescendi, non est quisquam in toto Poloniæ regno repertus, qui concessa sibi potestate hac vti vellet. Tanta fuit etiam nostræ ętatis hominũ grauitas, tanta constantia, tãta religio in ijs mordicus retinendis, quæ à maioribus nostris nobis per manus tradita accepimus. Sed hæc ista de re iam dicta sufficiant: Satis enim ex ijs demonstrasse videmur, quod ad valetudinis tuendæ rationem attinet, prodesse magis ad eam rem certis temporibus carnis abstinentiam, quàm obesse.

CAP. XXXI.

Felix Srensius Palat.

Polonorũ religio.

Erasmus Ciolec.

Cæterùm demus illud, si quis à carnibus per

CAP. XXXII.

Plato cõsiliũ in eligẽdoloco Academiæ insalubri.

Vide Hieronymum li. 2. contra Iouinianũ.

1. Corin. 1.

quadrageſimá abſtineat, de corporis viribus nonnihil detrahi. Verûm ſi Plato, cûm non eſſet neſcius, quàm grauem aduerſarium carnem noſtram habeamus, Academiam Athenis in loco peſtilenti elegit, vt nimiam corporis ferocitatem velut vitem palmite luxuriantem amputaret. Si fecit hoc ille, quo liberius ei ſapientiæ vacare liceret, quę ſtultitia eſt apud Deum: quantò magis faciendum nobis eſt, vt eo præſertim anni tempore, quo plus in carne noſtra ferocitatis eſſe conſueuit, (cuiuſmodi vernum eſſe tempus creditur) non eis qui ſunt ſaluberrimi, quique maximè nutriunt, cibis vtamur, quo caro noſtra facilius in officio contineri, neque ſpiritum impedire queat, quò minus, quæ ſola eſt vera Philoſophia, diuinis beneficijs contemplandis vacare totus poſsit. Teſtantur autem hoc etiam ipſi Medicorum libri, bonam valetudinem quę in ſummo eſt, fallacem & periculoſam eſſe, quòd ſummis negatum eſt ſtare diu: vt qui inoffenſo valetudinis ſuę curſu ad virilem ætatem peruenerunt, eos poſtea quàm aliquo non grauiſsimo morbo correpti fuerint, in extremum vitæ diſcrimen adductos, videre ſępè licuerit non niſi difficulter ex eo recreatos. Cui periculo minus obnoxij videntur, qui ſubindè cum leuioribus morbis conflictantur: vt non omninò nolle debeamus, interpolata potius morbis, quàm perpetua quadam incolumitate frui: quod hæc plerunque non ſolet eſſe diuturna. Sunt itaque longioris ęui, quibus athletica illa valetudo perpetua non eſt. Quanquam Chriſtianum hominem corporis quàm minimam habere rationem oportet, cûm quòd illius incolumitati

lumitati detrahitur, animi sanitate pensetur. Cùm enim qui foris est, noster homo corrumpitur: is qui intus est, sicut à Paulo scriptum legimus, renouatur de die in diem. Eum qui foris est hominem, corpus nostrum: eum, qui intus est, animum Paulus intelligi vult: vt quantum illi detractum fuerit, tantùm huic virium accedat. Quid autem aliud est corpus nostrum, quàm carcer noster: de quo educi animam suam Propheta petit? Quanto lautioribus & delicatioribus cibis curatum & saginatum à nobis corpus fuerit, tantò duriorem nobis carcerem præparamus. Non sunt igitur omnia corpori tribuenda, non est nimis delicatè fouendus hostis noster domesticus, quo vix vllus vel periculosior, vel nobis est infestior. Quin castigandum illud potius, & in seruitutem redigendum est: quemadmodum factitasse Paulum scimus, quominus rebellare spiritui queat. Verùm hęc de ieiunijs, deque cęremonijs dicta sufficiant. Quoniam verò sub vno traditionum humanarum nomine omnia hęc externa contemni, & pro nihilo duci hoc infelici ęuo nostro videmus, operępretium esse duximus, vt quid sentiendum de illis sit, breuibus explicemus.

CAP. XXXII. 2. Cor. 4. Psalm. 14.

De traditionibus

CAPVT XXXII.

SVi temporis statum deplorans Magnus ille Basilius: Vnum, inquit, iam crimen est, quòd vehementer punitur, si paternas quis traditiones diligenter obseruet. Non impugnamur propter pecunias, non propter glorię splendorem, non propter aliud aliquid rerum temporalium:

Status religionis tempore Basil. in epi. 70.

ralium: sed propter communem thesaurum, propter hæreditatem paternam, propter sanam fidē, in acie ac certamine stamus. Domus precationum clausæ sunt, altaria cultu spiritali vacant: nulli amplius Christianorum cœtus: nulla amplius doctorum præsidentia: cessarunt doctrinæ salubres, cessarunt panegyres: hymnodiæ nocturnæ non habentur, neque supereſt beata illa exultatio, qua Domino credentium animæ in synaxi & communione spiritalium charismatum exhilarantur. Nobis iam dicere licet, quod in hoc tempore non sit neque princeps, neque Propheta, neque præses, neque oblatio, neque incensum, neque locus, in quo coram Domino possit offerri sacrificium & misericordia acquiri. Quæ sint autem ex eo cōsequuta, in ea quæ proximè præcedit epistola, narrat idem dicens: Intereà rident nos infideles, nutant qui modicæ sunt fidei, fides ipsa in ambiguum vocatur, ignorantia mentibus offunditur: propterea quod formam ad speciem veritatis prę texunt, qui versutè sermonem adulterant. Silent enim piè docentium ora, resoluta verò est quæuis blasphema lingua, prophanata sunt sacra, domos orationum fugiunt, vtpotè in quibus impia docentur. In solitudinibus verò degentes, manus suas ad Dominum de cœlis cum gemitibus & lachrymis extollunt. Ac rursus in alia epistola: Spreta sunt patrū decreta, traditiones apostolicæ nihili fiunt, recentiorum hominum adinuentiones ad gubernandas Ecclesias vsurpantur: ex artificio denique iam loquuntur homines non theologicè: Sapientia mundi primas obtinet neglecta crucis gloria: pelluntur pastores, subintro-

Oseæ 3.

Basil epist. 6.

CAP. XXXII.

troducuntur in eorum locum lupi graues, gregem Christi discerpentes: ædes oratoriæ concionibus Ecclesiasticis destitutæ, solitudines refertæ sunt plangentibus, seniores lamentantur, vetera præsentibus conferentes: iuniores hoc sunt miserabiliores, quòd quibus bonis priuati sint, ignorant.

Hæc sunt & alia pleraque, quæ scribens ad suos in Italia & Gallia comministros, grauiter deplorat Basilius. Cæterùm si miser tunc fuit & calamitosus Ecclesiæ status, non minus certè nunc infelix est & calamitosus: neque magis illis, quàm nostris temporibus his hęc Basilij deploratio conuenire videtur. Graue piaculũ visum est Basilio, quòd clausę tum fuêre domus orationum: at nũc partim priuatorum domicilia factas, partim in horrea & equorum stabula commutatas, partim prorsus euersas & quod horrendum est dictu, vix etiam apud posteros credibile futurum, crucem, facinus. Horrendũ in quam furti aut alicuius sceleris alterius condẽnati aguntur, in eo ipso loco videre licuit collocatam, vbi crucis, qua redempti sumus & mortis Christi iugis repræsentatio recordatioque fiebat. Altaria tum spiritali cultu vacabant: nunc diruta sunt & confracta: vt in plerisque locis ne vestigium quidem illorum superstit vllum. Quòd autem spirituali cultu altaria tum vacabant, non ideò factum est, quòd eum improbandum quisquam esse diceret: verùm ob eam potius causam, quod in graui sacerdotũ Orthodoxorũ persecutione, non facilè reperire licebat, qui spiritualẽ cultũ hunc Deo præstarent. At nostro tempore, cultus ipse spiritualis, quam propriè Deo debitam

L.1.20.cõt Faust.c.21.

seruitutem vocat Augustinus, prorsus abrogatus in plerisq; locis esse videtur. Neque dubitant blasphemi homines, tremendum illud missæ sacrificium, (hoc enim per spiritualem cultum intelligi vult Basilius) horrendam abominationem & idolatriam appellare. Ac quicunque tunc fuerit Ecclesiæ status, plangere tamen his qui agebant in solitudine, Deumque suis precibus citra cuiusquam interpellationẽ placatum reddere licebat: nunc non alij sunt, qui persequutionem patiuntur graviorem, quique magis hominum ludibrio sunt expositi, quàm qui solitariã vitam degentes, Deo piè colẽdo se totos dicauerunt. Quòd si nunc Basilius viueret, si, quod vix etiã immanes Barbari facerent, in Christi crucifixi simulachra eos, qui Christiani censeri volunt, haud aliter sæuire cerneret, quàm fuit olim à Iudæis in viuentem Christum sæuitum: si Christi corpus & sanguinem in Eucharistia conculcari: si horrenda alia patrari aspiceret, quæ tandem illi lachrymę? qui planctus? quæ lamentationes ad præsentem Ecclesię statum deplorandum sufficerent?

Quòd autem nobis quoque nunc obijcitur crimẽ grauius, quàm quòd ille suo tempore pijs obiectum esse quæritur? Nunquid non hoc solo nomine rei pronunciamur grauissimi criminis idolatriæ, quòd paternas traditiones retinemus, quòd non temerè discedere nos ab eis oportere persuasum habemus? Nónne, quibus verbis populum Israel per Prophetam Dominus olim est hortatus, vt ne in præceptis patrum suorum incederet, quorum cor post idola gradiebatur, cùm sibi quem adorarent, vitulum aureum in de-

Ezech. 20. Exod. 32.

serto

deserto conflauissent, ea verba obtorto, quod aiunt, collo in nos torquere, ac per ea nos ab eo cultu deterrere conantur, quo maiores nostri piè DEVM sunt prosequuti. Quorum nomine si volunt eos intelligi qui ante sexcentos annos in Polonia vixerunt: rectè illi sanè: Nam in illorum præceptis absit vt incedamus: Certò enim scimus, quod illorum cor post idola gradiebatur, à quorum cultu grauique diaboli seruitute, nos per Dei misericordiam liberatos esse gaudemus, & eius hoc immensum beneficium non sine singulari quadam grati animi testificatione, pleno, quod aiunt, ore libenter prędicamur: simul supplices clementiam eius precamur, vt agnita semel veritate, ne nos retrorsum conuerti ab eo quod nobis creditum est sancto mandato, nève doctrinis varijs & peregrinis abduci, & à quatuor Euangelijs, quæ vnum sunt, in quintum aliud, quod ignorauit hactenus Ecclesia CHRISTI, transferri patiatur. Sin autem patrum nomine, vel Apostolos, vel eorum successores ad hæc vsque nostra tempora, quorum nos, qui iam non carnis, verùm promissionis filij sumus, liberos esse gloriamur: si Hieronymum, Ambrosium, Augustinum, Basilium, Athanasium, Gregorium Nazianzenum, si sanctos Martyres & Episcopos nostros Adalbertum & Stanislaum, qui Euangelium CHRISTI, per longam sacerdotum & Episcoporum successionem sibi per manus traditum, sanguine suo signatum nobis reliquerunt, si hos patrum nomine volunt intelligi, da Christe, vt in eorum semper præceptis incedamus, da vt ab eorum vestigijs nunquam aberremus, da

2. Pet. 2. Heb. 13.

Patrum nomine qui intelligendi. Rom. 9.

Heb. 13. da vt quorum cum admiratione quadam conuersationis exitũ intuemur, eorum fidem imitemur, ac prius lucis huius vsuram, prius ea nobis omnia, quæ sunt charissima mortalibus, eripi velimus, quàm in hanc nos mentem impelli patiamur, vt in sanctorum horum patrũ nostrorũ præceptis non esse nobis incedendum existimemus. Quam nos isti docuerunt idololatriam, eam fac vt perpetuò retineamus. Verùm non est illa idololatria, sed est pia cumprimis, & salutaris doctrina, quam illi, quos verè patres nostros agnoscimus, à suis maioribus acceptam, per manus nobis tradiderunt. Ea verò est ipsissima idololatria, quam isti tradunt impij, qui nos iubent sequi Deos alienos, hoc est, noua quædam & aliena ab Ecclesia dogmata, quę si recepta semel fuerint, necesse est, vt fides beatorum patrum nostrorũ, aut tota, aut certè magna ex parte violetur necesse est, vt oés omniũ ętatũ fideles, omnes sancti, omnes casti, cõtinentes, virgines, omnes clerici, Leuitę & Sacerdotes, tot cõfessorũ millia, tãti Martyrũ exercitus, tanta vrbium, tanta populorum celebritas, & multitudo, tot insulæ, prouinciæ, Reges, regna, Gentes, nationes, totus postremò iam penè terrarum orbis CHRISTO capiti per catholicam fidem incorporatus, tam longo seculorum tractu ignorasse, errasse, blasphemasse, quid crederet nescisse, & idola coluisse pronuncietur. Quæ est, si non hæc est ipsissima idololatriæ propagatio, cùm tuum ipse verbum pro Dei verbo rudi plebeculæ venditas: cùm tuarum opinionum commenta sic incipis admirari, vt ea tanquam diuina quædam oracula, velis ab omnibus adorari?

Idololatria quæ.

Dij alieni.

rari? cæteros omnes desipere, te solum sapere? cæteros omnes cæcos esse, te solum videre persuasũ habes? Profert sententiam suam Lutherus: quo facilius imponat imperitis, aliquot eam scripturæ verbis in prauum sensum detortis, adstruere conatur: vocat statim Euangelium, vocat verbum Dei: Profert suam ad eundem modum Zuuiglius, aut Caluinus: vocat eam & ipse verbum Dei: Profert similiter sua somnia Balthasarus, aut qui cunque tandem alius de grege Anabaptistarum, vocat verbum Dei: Quid si (quod ne cogitare quidem vt in mentem veniat, vnquam homini Christiano, prohibere dignetur Deus) nos Ecclesiæ Catholicæ tæderet: si ab ea segregati, sententias istorum nobis amplectendas esse putaremus: nunquid non quot sunt hęreticarum opinionum cõmenta, tot verba Dei: quot hęreticos, tot sequuti deos esse videremur? In quam fraudem qui miseros mortales inducere conantur, quid aliud existimandi sunt dicere, quàm quôd à pseudopropheta dictum in Deuteronomio legimus. Eamus & sequamur deos alienos, quos ignoramus, & seruiamus eis. Nobis verò prius omnia Deus eripiat, quàm hanc mentem, qua semel nobis deliberatũ est, omnia prius & facere & pati, quàm vt sequamur deos alienos, hoc est, errores extraneos, nouos & inauditos, quos hactenus ignorabamus, vt seruiamus, hoc est, credamus eis. Quin Deo nos obtemperabimus potius dicenti: Non audies verba Prophetæ illius, qui iubet sequi Deos alienos: illum vnum Deum sequemur, quem toties in scripturis appellare legimus Dominum Deum Patrum nostrorum, ab hoc vno Deo, quem coluerunt

CAP. XXXII. Verbi Dei prætextu se vẽditãt hæretici.

Deut. 13.

Hebr. 1.

erunt Patres noſtri, nũquam diſcedemus, huic vni Deo ſeruiemus, huius vnius Dei verbo credemus: eius qui multifariam multisque modis olim locutus in Prophetis, poſteà locutus in filio, locutus in apoſtolis, locutus eſt deinceps ſemper, & loquitur adhuc in vna, Sãcta, Catholica, Apoſtolica Eccleſia: Quicquid ab illa tanquã Dei verbũ receptum eſt, ſiue ſcriptum, id eſt, ſiue traditum, tanquam Dei verbum obuijs, quod aiunt, vlnis amplectemur, & qua ſumma poſſumus veneratione proſequemur. Neque audiemus iſtos, qui ſi quid in ſcripturis non reperitur, etiam ſi totius Eccleſiæ quodam admirabili conſenſu receptum ſit & approbatum, ſub vno tamen traditionum humanarum nomine, ſtatim reijciendum eſſe cenſent:

2. Theſſ. 2. Verùm Dei ſpiritum audiamus potius per Paulũ loquentem: Itaque fratres ſtate & tenete traditiones, quas didiciſtis, ſiue per ſermonem, ſiue Epiſtolam noſtram. Audiemus eundem ſpiritum, per Epiphanium dicentem: Oportet & traditione vti. Non enim omnia à diuina ſcriptura accipi poſſunt. Quapropter aliqua in ſcripturis, aliqua in traditione S. Apoſtoli tradiderunt. Quémadmodum dicit Sanctus Apoſtolus: Sicut tradidi vobis. Et alibi: Sic doceo, & ſic tradidi in Eccleſia. Audiemus Athanaſium quoque monentẽ: Qui ea quæ vltra vires ſuas indagat, in præcipiti cõſiſtit: qui verò traditionibus inhæret, extra periculum verſatur. Suademus igitur, inquit, vobis, quod & nobis ipſis ſuademus, vt traditam fidem retineatis. Secutus Patres hos Ambroſius: Seruemus, inquit, præcepta maiorũ, nec hæreditaria ſignacula auſi rudis temeritate violemus, librũ ſignatum illum

Hæreſi 61.

In principio 3. tomi de incarn verbi Dei. De fide li. 4. cap. 7.

lum Propheticum non Seniores, non Poteſtates, non Angeli, non Archangeli aperire auſi ſunt, ſoli Chriſto explanandi eius prærogatiua eſt ſeruata. Librum ſacerdotalem quis noſtrûm deſignare audeat, ſignatum à Confeſſoribus, & multorum iã martyrio conſecratum. Quem igitur deſignare coacti ſunt, poſteà tamen damnata fraude ſignarent. Qui violare non auſi ſunt, Confeſſores & martyres extiterunt. Quomodo fidem eorum poſſumus denegare, quorum victoriam prædicamus.

Et auerſemini prophana nouitatis verba, & idem reliquis præcipiatis, vt exhorreant tanti myſterij inquiſitionem.

Obiectiones hæreticorum cõtra traditiones. Ezech. 20.

Sed videre libet, quid ab iſtis tandem adferatur, quamobrem traditiones humanas reijciendas putẽt. Certè quod adducũt ex Ezechiele: In præceptis Patrũ veſtrorũ nolite incedere, quid eo potuit proferri ineptius, magisq; ridiculum, ad pios maiorum noſtrorum cultus euertendos? eorum dico, quos ſexcentis his annis, quibus in Polonia Chriſti receptum eſt Euangelium, in fide & confeſſione Chriſti nominis ex hac vita migraſſe cõſtat. Quæ autem eſt iſtorum hominum cæcitas, qui non vident, ſi quis verbis velit vrgere, ſuis hoc, quos per quintum Euangelium genuerunt, liberis, multò dici poſſe rectius: In præceptis Patrum veſtrorum nolite incedere. Nos enim non tam in Patrum, quàm in auorum, proauorum, attauorũ noſtrorum præceptis incedimus: qui mille iã & quingentis annis, eadẽ qua nos ratione Chriſtũ coluerũt, eiusq; colẽdi rationẽ partim ſcripto, partim traditionibus ad nos tranſmiſerunt. At iſtorum liberi (niſi mentẽ illis dederit Deus

In pceptis patrũ, &c.

Deus meliorem) in quorum aliorum, quàm in patrum ſuorum præceptis incedunt? auos enim & proauos hoc quidem tempore numerare nullos poterunt. Niſi fortè non habet ſua quoque præcepta, non habet ſuas quoque conſtitutiones iſta diſgregata congregatio, & vndique diſſecta ſecta. Atqui præter alios quoſdam ſcribit de horum cõſtitutionibus, is, qui vitam ſuam inter eos tranſegit, Eraſmus Roterodamus, his verbis: Excuſſum eſt iugum humanarum conſtitutionum, ſed vbi ſunt, qui ſubmiſerunt ceruicem ſuam ſuaui iugo Chriſti? Et interim conſtitutiones humanæ conſtitutionibus humanis, imò parum humanis mutantur. Titulus modò mutatus eſt: Vocãtur enim verbum Dei, cęterùm res adeo nihil eſt mitior, vt complures boni viri præferant vltroneum exilium iſti magnificè decantatæ libertati. Atq; adeo proceres & anteſignani iſtius factionis, cùm nondum ad Epiſcoporum dignitatem, opes, ac ditionem peruenerint, tamen eiuſmodi ſpecimẽ de ſe præbent, vt ego me malim in Epiſcoporũ, quàm in horum poteſtatem tradere, ſi detur optio, malimque Cæſaris potentiſsimi ferre iugum, quàm quorundam Magiſtratuum Euangelicorum, quãuis humili ſorte. Sic excutiunt iugum hominum, qui veſtro Euangelio ſubmittunt ceruices, magis vereor, ne plerique pro graui iugo hominum, portent grauius iugum diaboli. Excuſſa eſt obedientia Epiſcoporum, ſed ita, vt ne prophanis quidem magiſtratibus pareatur. Hæc ille de conſtitutionibus eorum, qui nunc Euangelici vocari malunt, quàm Chriſtiani, quique tanto conatu conſtitutiones humanas euertere moliũtur, qui certè propheticum

Eraſ. in epi contra Pſeudoeuãgelicos.

pheticum illud: In præceptis Patrum veſtrorum nolite incedere, ſuis poſteris multò verius occinere poſſunt, quàm nobis, qui traditiones Apoſtolicas retinemus. Cæterùm quę certa, ſtabilis & fixa futura eſt religio, ſi nunquam filijs in patrum ſuorum, qui Catholicæ fuerint & orthodoxę fidei, præceptis incedere licebit? Niſi fortè hoc iſti volũt, vt nunquam eandem, quam Patres religionem, filij, nec eoſdem ritus obſeruent: quo vel hac ratione ſe quiduis eſſe potius, quàm Catholicos teſtatum faciant omnibus. Verùm aliud nos docet diuina ſcriptura: Interroga, inquit, Patrem tuum, & annunciabit tibi: maiores tuos, & dicent tibi. Non te prætereat narratio ſeniorum, ipſi enim didicerunt à Patribus ſuis, quoniam ab ipſis diſces intellectum. Et iterum: Interroga generationem priſtinam, & diligenter inueſtiga Patrum memoriam. Heſterni quippè ſumus, & ignoramus: quoniam ſicut vmbra dies noſtri ſuper terram. Ipſi docebunt, loquèntur tibi, & de corde ſuo proferent eloquia. Ne transgrediaris terminos antiquos, quos poſuerunt Patres tui. Terminos autem indubitanter tranſgreditur, qui ſtatuta Patrum poſtponit, atque confundit: ſicut Alexander quartus a Petro Pontifex Romanus, in prima ſua decretali ſcribit epiſtola. Tunc autem à nobis fidei limes defenditur, inquit Auguſtinus, quando termini quos poſuerunt ſancti Patres nõ transferuntur â nobis, imò obſeruantur & defenſantur. Gloriatur Baſilius, quòd quam à puero ſententiam de Deo, à beata matre, deindè à nutrice ſua Macrina recepit, illam iuſtis incrementis auctam & adultam, in ſe ipſo conſeruauerit. Non enim

Deut. 38.

Eccleſ. 8.

Iob. 8.

Prou. 22.

Terminos antiquos tranſgredi quid ſit.

Aug. lib. 3. Hypognoſticon.

Epiſt. 79.

CAP. XXXI.

enim aliàs post alias, inquit, matureſcente ratione ſumpſi: ſed tradita ab illis principia abſolui, & ad perfectionem deduxi. Quemadmodum enim ſemen dum creſcit, maius quidem è modico redditur, idem tamen eſt, quod anteâ, non immutatum genere, ſed immutatum ex incremento: Ita & mihi eandem ſententiam quidem ſuis auctam profectibus, nõ aũt quę nũc eſt, ei quæ ab initio erat, aduerſam eſſe arbitror. In quâ ſententiâ pleraq; ſcribuntur ab eodẽ in epiſtola ad Neocæſarianos. Epiſt. 75.

Sed habent interim iſti alia quoque ſcripturæ loca, quibus rectè perſuaderi putant hominibus, vt ne traditiones Patrum obſeruent. Adferunt magno ſuorum applauſu, quòd olim ab Arrianorum Epiſcopo Maximo productum fuiſſe legimus, cùm aduerſus Auguſtinum diſſerens, nihil ſe prętер ſcripturas Canonicas recepturum eſſe diceret: Sine cauſa colunt me, docentes doctrinas & mandata hominum. Ad quæ ne reſpondere quidem dignatus eſt Auguſtinus, quòd nihil ad cauſam pertinere iudicaſſet. Quis enim ignorat de quo traditionum genere Chriſtus ibi loquatur? nimirũ de eo, quod aut leue prorſus eſt ac inutile, nec ad Dei cultum quicquam facit, quale fuit, non lotis manibus manducare, qua de re tum ſermo fuerat: aut quod prętерptis Dei palàm aduerſaretur, quale fuit, cuius in eodem loco Chriſtus meminit: Quicunque dixerit patri aut matri, munus quodcunque eſt ex me, tibi proderit, &c. Quibus verbis hoc ſignificare velle videbantur, in templo munus offerre ſatius eſſe, quàm neceſſitati parentum ſubuenire: Quod apertè fuit illi præcepto Dei cõtrariũ: Honora Patrẽ tuũ & matrem

Li. 1 cõtra Maximin. Eſa. 29. Matth. 15. Sine cauſa colũt me. explicatur

Exodi 20.

trem tuam. Nihil aliud his verbis Christus intelligi vult, quàm quod adnotatum est à Basilio, traditionibus humanis ad mandatum dei reprobandum, obsequendum non esse. Hoc illa ipsa Christi verba satis indicant, cùm dicit: Rescindentes verbum Dei per traditionem vestrá, quam tradidistis. Atqui de quibus traditionibus paulò antè verba fecimus, tantùm abest, vt aut leues, aut inutiles, aut cum verbo Dei sint pugnantes, vt etiam ad cultum Dei promouendum facere plurimùm videantur. Cuius generis traditiones non modò non reijciendas, aut etiam reprehendendas esse Christus putauit, verùmetiam quas ipse obseruaret dignas iudicauit. Encęniorum festum non à Mose, qui Dei sequester & interpres fuit, sed à Machabæis institutum esse legimus: & tamen quod recèns adeò fuit institutum, id sua prȩsentia Christus honestare dignatus est. Vsque eo ne recentes quidem traditiones siue constitutiones cõtemnendas esse duxit.

CAP. XXXI.

Basil. in Ethicis diffinit. 12.

Matth. 15.

Encęniorũ festum à Machabęis institutum Deut. 5. 2. Macha. 10.

Verùm est & aliud, quod producunt ex Paulo telum: Si quis, inquit, vobis euangelizauerit, prȩterquá quod accepistis, anathema sit. Quod anteà productum à Græcis quoq; Petrus Lõbardus auctor est: & ex ea disputatione quam habuit Anselmus Hauelsburgensis Episcopus, æqualis Petri Lombardi cum Nechita Archiepiscopo Nicomediæ, manifestum est: tum in concilio Florentino, quo tempore de processione sancti spiritus controuertebatur, obiectum ab eisdem fuisse, cõcilij eius acta testantur: fuitq; planè, Græcis etiam ipsis posteà fatentibus, ficulneum in hac scriptura præsidium. Quoniam verò propriũ semper hoc fuit hære-

Galat. 1. Si quis euangẽliza uerit.

Lib. 1. dist. 11.

Ansel li. 2 cont. positor.

Cap. 21. & 22.

CAP. XXXII.

Hæreticorum axioma.

hęreticõrum axioma, nihil esse recipiendum prę-
ter scripturas, dubium non est quin priscis etiam
seculis, ad probandum illud, hæc Apostoli verba
detorserint. Quamobrem illum ex Euangelio lo
cum enarrans Augustinus: Adhuc multa habeo vo
Aug. tract. 48. in Ioã. bis dicere, sed non potestis portare modò: Admo-
Ioan. 16. nitio, inquit, beatissimi Apostoli de vestris cordi-
bus non recedat. Si quis vobis Euangelizauerit
præterquàm quod accepistis, anathema sit. Non
ait, plusquàm accepistis, sed pręter quàm quod
accepistis: Nam si illud diceret, sibi ipsi pręiudica-
2. Thess 3. ret, qui cupiebat venire ad Thessalonicenses, vt
suppleret, quæ illorum fidei deerant. Sed qui sup
plet, quod minus erat, addit, non, quod inerat, tol
lit: qui autem prætergreditur regulam fidei, non
accedit in via, sed recedit de via. Adhuc multa
habeo vobis dicere, sed non potestis portare mo-
dò: adijcienda illis fuerant, quæ nesciebant, non
quæ didicerant, euertenda. Quis non facilè per-
spicit ex his Augustini verbis, non eam fuisse Pau
li mentem, vt his quæ per se tradita fuerant & an-
nunciata, nihil adijciendum existimaret, sed hoc
eum tantùm cauere voluisse, cùm hæc scriberet,
ne quid contrarium his verbis reciperent, quę pri
us à se tradita accepissent. Post hanc ad Gala-
tas scriptam epistolam, scripsit præclarum illud
Euangelium suum Ioannes, nunquid quotquot
illud receperunt, eos, vel auctorem ipsum, ana-
thema Paulus esse voluit? Quare vel cæco perspi
cuum esse potest, quàm ineptè colligere conen-
tur isti ex hoc loco, nihil scripturis adijciendum,
nihil pręter scripturas recipiendum, nihil esse no
uarum constitutionum aut sanctionum edẽdum:

In

In quo tamen, non præterquàm quod scriptum est à nobis, sed præterquàm quod euangelizauimus vobis, præter id quod accepistis, traditũ & annũciatum à nobis, disertis verbis expressum est: vt magis ad traditionem, quàm scripturam referri queat. Quod etiam apertè declarant hæc Athanasij verba: Si quis præter hæc ex diuinis scripturis alium esse docet filium Dei, & alium, qui ex Maria adoptatus est in filium, sicut nos. Vel, si quis Domini nostri carnem supernè dicat, & non ex Maria virgine: vel conuersam diuinitatem in carnem, vel confusam, vel immutatam, vel passibilem Domini deitatem, vel inadorabilem Domini nostri carnem vt hominis: hunc anathematizat sancta Catholica Ecclesia: obtemperans in hoc diuino Apostolo, dicenti: Si quis vobis euangelizauerit, præter id quod accepistis, anathema sit: Hîc Athanasius apertè, quem locum Pauli contra traditiones nostri temporis hæretici producunt, hunc adfert ad confirmandas traditiones: dum hoc ostendere conatur, etiam si quis è scripturis contrarium docere velit, ei quod in Patrum concilijs definitum, per manus ab illis accepimus, eum non esse audiendum: verùm in eo quod accepimus esse potius permanendum, quálibet multa proferantur in contrarium scripturarum examina. Quem sequutus Ambrosius ad Valentinianum de Auxentio scribens: Non est, inquit, necesse propter vnum tot Episcopos fatigari, qui etiamsi angelus de cœlo esset, paci Ecclesiarum non deberet præferri. Pacem Ecclesiarum vocat, quod vnanimiter à Patribus in Concilio Nicęno decretum fuerat & approbatum, ei negat

Li. 5. ep. 32 de incarnatione Christi.

quicquam præferendum esse, etiamsi Angelus de cœlo secùs euangelizaret. Cumprimis absurdum esse, Tertullianus existimat, vt diabolo semper operante, & adijciente quotidie ad iniquitatis opera, opus Dei aut cessauerit, aut proficere destiterit: cùm propterea Paracletum miserit Dominus, vt quoniam humana mediocritas omnia semel capere non poterat, paulatim dirigeretur & ordinaretur, & ad perfectum perduceretur disciplina, ab illo vicario domini, Spiritu sancto: Adhuc, inquit habeo multa loqui vobis, sed nondum potestis ea baiulare. Quem secutus Vincentius Lirinensis: Quis ille, inquit, est tam inuidus hominibus, tam exorsus Deo, vt nullum in Ecclesia Christi profectũ haberi velit, religionis? Sit sanè: verùm ita, vt verè profectus sit ille fidei, nõ permutatio: siquidé ad perfectum pertinet, vt in semetipsa vnaquæq; res amplificetur: ad permutationem verò, vt aliquid ex alio in aliud transuertatur. Crescat igitur oportet, & multum vehementerq; proficiat, tã singulorum, quàm omnium: tã vnius hominis, quàm totius Ecclesiæ ætatum ac seculorum gradibus, intelligentia, scientia, sapientia, sed in suo duntaxat genere: in eodem scilicet dogmate, eodem sensu, eademq; sententia. Imitetur animarum religio rationem corporum, quæ licèt annorum procedentium numeros suos euoluãt & explicẽt, eadé tamen, quæ erant permanent. Multum interest inter puritiæ florem, & senectutis maturitatem: sed idem ipsi fiunt senes, qui fuerant adolescentes: vt quamuis vnius eiusdemque hominis status habitusque mutetur, vna tamen nihilominus eademque natura, vna eademq; persona sit: parua

Tert. de vel an Virginibus.

Ioan. 16.

lacten

lactentium membra, magna iuuenum, eadem ipsa sunt tamen: quot paruulorum artus, tot virorum, & si qua illa sunt, quæ æui maturioris ætate pariuntur, iam in seminis ratione proferta sunt, vt nihil nouum posteà proferatur in senibus, quod nō in pueris iam antè latitauerit.

Anselmus Hauelsburgensis Episcopus in ea disputatione, quam cum Nechita Archiepiscopo Nicomediæ habuit, quē librum in bibliotheca castri Heilsbergensis, necdum quod sciamus typis mandatum, reperimus, adferens & ipse hunc Euangelij locum: Adhuc multa habeo vobis dicere, sed non potestis ea portare modò: cùm autem venerit ille Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem: his verbis vtitur. Spiritus sanctus procedens ab ore veritatis, quæ CHRISTVS est, Euangelium prius condidit: posteà sanctorum Patrum concilijs auctor & doctor omnis veritatis, sicut promissus fuerat, interfuit: fidem quam ipse idem in Euangelio breuiter condiderat, in concilijs sanctorum Patrum explanauit: & quæ filius adhuc dicere habuit, ipse procedens à filio veraciter edidit, & pleniter docuit: vt quam tunc soli Apostoli non potuerunt portare, eam nunc simul tota portet Ecclesia, per vniuersum mundum diffusa. Itaque sicut dixi, Spiritus sanctus, sicut promissus fuerat, vt veniens doceret, tunc & nunc, & semper omnem veritatem, sanctorum Patrum concilijs interfuit, & tanquam doctor omnium præfuit: fidem sanctæ Trinitatis, quam tenemus inter impietatem Arrij, qui diuinam substantiam separauit, & impietatem Sabelli, qui personas confudit, docens paulatim

Heilsbergensis sedes episcopi Varmiēsis.

Ioan. 6.

Anselli 2 contrapositorū, ca. 23.

CAP. XXXII.

omnem veritatem, tradidit, sacramenta Ecclesiastica instituit: formam baptismi, quem Dominus instituerat, conuenienti moderamine ordinauit: & ritum quem in consecratione corporis & sanguinis Domini tenet sancta Ecclesia, disposuit: Patriarchas, Metropolitas, Archiepiscopos, Presbyteros, Diaconos, & alios inferiores ordines Ecclesiasticos in ministerium diuinum, & ad decorem domus dei instaurauit: chrismales vnctiones, nec non sacramentum pœnitentiæ, & impositionis manuum, ordine sacratissimo & bono distinxit: missarum solennia, & cætera diuina officia in laudem Dei apposuit: per Catholicos doctores, quasi per organum suum, sacras scripturas veteris & noui testamenti nobis tanquàm extrinsecùs plu endo aperuit: arcana quoque diuino sub sigillo diuinarum scripturarum mysterialiter clausa, familiari inspiratione nobis insinuando, tanquam intrinsecùs rorando innotuit: hæreses paulatim succrescentes (quia virtus altissimi est) potenter dissipauit: leges Ecclesiasticas, ad conseruandam religionem Christianam, per Apostolicos viros dictauit: & vt singula sub breuitate colligam, totam Ecclesiam in sancta disciplina eruditam, omnem paulatim docens veritatem, lumine veræ scientię illustrauit, & adhuc illustrat, & semper illustrabit. Ita quippè promisit, qui non mentitur Deus: Dabo vobis spiritum, vt maneat vobiscum in æternum. Et iterum: Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus, vsque ad consummationem seculi, videlicet per inhabitantem Spiritus sancti gratiam. Hactenus ille.

An Euangelium sufficiat ad salutem.

Sed nũquid (aiunt) lex euágelijnõ est sufficiés ad salu-

CAP. XXXII.

salutem, vt humanis præterea legibus opus habeamus? Est revera lex Euangelij sufficiens ad salutem: Verum est enim quod à Ioanne Chrysostomo scriptum est: Omnia continet Euangelium, & præsentia, & futura, honorem, pietatem, fidem: simul omnia prędicationis verbo cõclusit. Verùm hæc ipsa lex Euangelij docet nos, vt Ecclesiã audiamus, vt parẽtes honoremus, vt præpositis obediamus, vt quæ dicũt nobis in Cathedra Mosi, cui succesit Cathedra Petri, sedentes, ea faciamus, etiamsi, quod fit non rarò, non faciant ipsi quæ dicunt. Atque hæc tam serio, tamque graui commi-
natione præcipit, vt qui non audierit Ecclesiam, eum velit haberi tanquam Ethnicum & Publicanum: vt Christum non audiri, Christum sperni dicat, si quis præpositum non audiat, vt apertis verbis affirmet, damnationem acquirere, si quis potestati resistat. Quapropter scribens ad Magnesianos Ignatius, qui Ioannis Euangelistæ discipulus, & tertius à Petro fuit Antiochenus episcopus: Dignum est, inquit, vos obedire episcopo vestro, & in nullo ei contradicere: terribile est enim tali còntradicere. Non enim istum visibilem quis spernit: sed illum inuisibilem in eo contemnit, qui nõ potest â quoquam contemni: hic enim non ab homine, sed à Deo habet promotionem. Dicit enim Deus Samuëli de contemptoribus eius: Non te spreuerunt, sed me. Hæc Ignatius etiam in alijs epistolis subindè pluribus verbis inculcat. Nam & ad Trallianos scribens: Episcopo, inquit, subiecti estote sicut Domino, ipse enim vigilat pro animabus vestris, tanquam rationem redditurus. Sicut Domino, sic Episcopo vult obediri. Quor-

Chrys. ho. 1. in epi. ad Ttum.

Matth. 18.
Exodi 20.
Matth. 15.
Hebr. 13.
Matth. 23.
Lucæ 10.

Rom. 13.
Ignat. epi. 8.

Episcopo obediẽdũ.

1. Reg. 8.

Epist. 1.
Hebr. 13.

CAP. XXXII.

sum autem vt obediatur illi, monet, si nullam habet Episcopus præcipiẽdi facultatem? aut cùm habeat, si nulla penes eos, qui recta præcipienti non obtemperauerint, culpa residebit? Continẽtur in euãgelio quæcunq; sunt ád salutẽ necessaria præcepta omnia, sed tanquã in semine, multoq; maxima pars euangelij peruenit ad nos traditiõe, perexigua literis est mãdata. Quãobrem & Chrysost. nihil hîc de scriptura, verûm de euangelio loquitur. Euangelium autem quid intelligi velit, indicat ipse cùm dicit: Omnia verbo prædicationis concluſit. Non quod atramento scriptum, sed quod verbo prædicationis traditum est, vocat Euangelium. Quis autem negat omnia per Christum esse prædicata, quæ sunt ad salutem necessaria? Quod autem quæ prædicata sunt, eadem scripta sint omnia, quis est qui affirmare audeat? cùm in extrema Euangelij sui parte contrarium Ioannes docere videatur? Quôd in Ecclesia docere mulieri fas non est, quôd vir nudo, velato capite mulier orare debet: quôd Episcopum vnius vxoris esse virum oportet, vt qui duxerit alteram, ei iam Episcopo esse minimè liceat, etiamsi non totos tres dies cum ea vixerit: vbi sit ea de re vlla in Euangelio mentio? At horum tamen suorum præceptorum adeô nullam adfert rationem Paulus, vt si quis contradicere velit, ei solum hoc respondeat: Si quis autem videtur contentiosus esse, nos talem consuetudinem non habemus. Non scripturas, contradicentibus non rationem aliquam, sed solam opponit consuetudinem. Et tamen alio lõco scribit: Qui hæc spernit, non hominem spernit, sed Deum.

Ioan. 20.
1. Tim. 2.
1. Cor. 11.
1. Tim 3.
1. Cor. 11.
1. Thess. 4.

Quôd

CAP. XXXII.

Quòd si nemini fas est cõstituere quicquã, præter id quod in scripturis aut euangelio cõtinetur, cur Ioan. Baptista præscripsit suis discipulis certas preces, certaq; ieiunia? cur Iacobus Hierosolymorũ episcopus decreuit de suffocato sanguine, & simolato simulachris, quod nulla scriptura Gẽtibus præscripserat? Cur post hoc decretũ ausus est dicere Paulus: Omnia mũda mundis. Et: Omne quod in macello venit, comedite? Cur idẽ Paulus non dubitauit quædam statuere, quæ Dominus nõ vetuit? Cur adiecit posteà quædam de ritu Eucharistiæ? Quòd si verò penes solos Apostolos hãc constituendi potestatẽ fuisse volunt, cur illis ipsis auctoribus, qui segregauerunt semetipsos, viri ac mulieres promiscuè cãtant in Ecclesia? Deniq; cuius hoc est Apostoli institutum, vt cantarẽtur Psalmi redacti in rythmos in fine concinentes, mutatis etiam, quod est necesse, multis verbis, cùm id ipsimet scripturam prohibere dicant, cùm ait: Nõ addetis ad verbum quod vobis loquor, nec auferetis ex eo? Cur alios præterea nouos ritus excogitãt, quos omnes enumerare longum foret? Scilicet sibi fas esse nouas fingere, nobis verò licere nolunt veteres Patrum traditiones retinere? Quamobrẽ nihil impedit, quo minus quędam constituantur ab Episcopis, & præsertim ab Ecclesia vniuersa, quæ spiritu sancto nunquã destituitur: etiã si quæcunque nobis necessaria sunt ad salutem, ea planè sunt in Euangelio constituta.

Luce 5. Acto. 15. Titum 1. 1. Cor. 10. 1. Cor. 11. Deut 4. 12 Apoc. 2.

Scripsit Bernardus præclarũ opus de præcepto & dispensatione, in quo tractat de eo diligenter, quatenus hominum præceptis obtemperare sit necesse, tum quatenus ea mutare liceat & dispen-

Bernardus

sare,& penes quos eius rei sit potestas. In eo, Ecclesiastica instituta, inuenta esse dicit(loquitur autem præcipuè de monasticis)non quòd aliter viuere non liceat, sed quod ita magis expediat, nec planè ad aliud, quàm ad lucrum & custodiá charitatis. Quàmdiu ergô charitati militant, immobiliter fixa sunt: Ac si è contrario contraria fortè aliquando charitati visa fuerint, his duntaxat quibus hoc posse videre datum est, & prouidere creditum est, nónne iustissimum esse liquet, vt quę pro charitate inuenta fuerint, pro charitate quoque, vbi expedire videtur, vel omittantur, vel intermittantur, vel in aliud fortè commodius commutentur? Sicut è regione iniquum proculdubio foret, si statuta pro sola charitate, contra charitatem tenerentur. Tenent ergô fixam firmamq; immobilitatē, etiá apud Prælatos, quæ exstabili necessario sunt, sed quatenus charitati deseruiunt.

Præclara sunt autem hac ipsa de re Petri Cluniacensis, qui fuit æqualis Bernardi, verba, quæ libuit adscribere: Diuina mandata, inquit, partim mobilia, partim sunt immobilia. Diuina verò mandata diximus: non solùm ea quę per seipsam in carne diuinitas apparēs hominibus tradit, aut ea quæ per Apostolos teneri constituit, siue illa quæ ante susceptam carnē per Patriarchas & Prophetas mádauit, sed etiam illa quę post Apostolos apostolici viri, apostolica vestigia secuti, vnanimi multorum Catholicorum consensu seruari præceperunt. Idem enim diuinus Spiritus, qui priorum Patrum cordibus se infundens, humanæ saluti congruentia per eos dedit præcepta, per hos quoque qui recentiores videntur, homi-

Pet. Cluniacensis ep. 8 lib. 3. Præcepta diuina duplicia.

hominum ſalutem operari, ſalubria iubendo, non deſtitit. Per diuerſos igitur præcones Domini verba ædita, venerantur, in diuerſis organis eiuſdem ſpiritus ſtatum agnoſcimus. Horum ergo præceptorum (vt diximus) quædam pro ratione cauſarum & temporum mutantur: quædam ſe mutari nulla ratione permittunt. Et, vt ea quæ vltima diuidēdo fecimus (quia digniora ſunt) exponendo prima faciamus: de immobilium numero dicimus eſſe (nam cuncta non vacat colligere) illud maximum & primum dilectionis Dei mandatum, ſecundum quoque huic ſimile de proximi dilectione: ſed & humilitatis, caſtitatis, & veritatis præcepta, quibus licèt ſimilia multa ſint alia, hæc tamen ad elucidandum quod volumus nobis ſufficere credimus. Iſta nanque nulla inueniuntur ratione, nulla vnquam diſpenſatione immutata. Quis enim catholicorum patrum: ne Deus ex toto corde, ex tota anima, & ex tota mēte diligeretur, præcepit: vel parum quid mandato huic detraxit? Quis proximum non vt ſeipſum â ſe diligendum eſſe negauit? Quis vel in modico ſuperbire indulſit? quis fornicari, quis mentiri, quis furari, quis rem proximi concupiſcere vnquam permiſit? Patet ergo hæc & multa talia eſſe prorſus immobilia, inter illa verò quæ moueri diſpenſariuè poſſunt: patrum auctoritatem ſequentes, ea eſſe dicimus, quorum pleraque in Eccleſiaſticis canonibus inuenimus: quæ ſicut pro communi totius vel propria alicuius Eccleſiæ vtilitate, cùm non exiſterent, inuenta ſunt: ſic rurſum pro communi totius vel propria alicuius, aut gentis, aut Eccleſiæ ſalute, prę uia in omnibus charitate, mu-

Præcepta diuina immobilia.

Mobilia.

tata sunt. Et quia nec ista omnia facilè numerari possunt, sufficiant illa, quę in superiori huius operis culi parte posuimus. Quæ quoniam iam scripsimus, iterùm scribere recusamus. Nam qui nosse voluerit, ibi scriptura reperiet. Ad hoc autem nos ista ponere, legentes nouerint, vt ostendamus ea regulæ decreta, quę nos pręuaricari dicitis, inter ista quæ mobilia vocamus ponenda: atque ideò cùm charitas præcipit, cui in omnibus obediendum est, absque vllius pręuaricationis timore mouenda. Quid enim coëgit regulam de non transferendis Episcopis à pręcedentibus patribus datam immutari, nisi melius prouidens Ecclesijs charitas? Quid hæreticos & criminosos post condignam de criminibus pœnitentiam, quod primi patres prohibuerant, Ecclesijs Dei præfecit, nisi multorum saluti consulens charitas? Quid Presbyterorum filios episcopari, contra sanctorum Apostolicorum antiqua decreta aliquando iussit, nisi earundem personarum vtilitatem Ecclesiæ vtilem esse iudicans charitas? Quid Angelis conIugia indulsit, à quibus cæteros inhibuit, nisi nouellæ eorum fidei timens charitas? Quid multa in hunc modum vetusta præcepta mutauit, quid noua instituit, quid nunc ista, nunc illa mádauit, nisi pro moribus, temporibus, locis: nunc generaliter, nunc specialiter, semper tamen humanæ saluti solicitè inseruiens charitas? Cùm igitur sub iure charitatis omnia canonica mandata, imò secundum Domini sententiam vniuersa lex continetur & Prophetæ, quis vestrum dicere audebit, beati Benedicti regulam charitatis dominio nõ subiacere? Quomodo charitati regula subdita non

Nota de charitate.

est,

est, à qua per sanctũ illũ condita est? Si enim sine charitate condita est, sine Deo cõdita est. Deũ verò esse charitatẽ, Ioãnes Apostolus dicit: Deus charitas est. Sed etsi sine Deo facta est, sequitur, quia iam nihil est. Nam Deus Christus ait: Sine me nihil potestis facere: Quòd si hoc credere, errare est, sequitur vt charitati velut doctrici regula cedat, ac se pro dominantis arbitrio regi permittat. Nam si præter eam quicquam sibi vendicare voluerit, nihil iam se sequẽtibus proderit. Sed fortè adhuc ad priora recurritis, & dicitis. Quoniam beati Benedicti regulam vos seruare vouistis, oportet vt vota reddatis. Ad quod nos. Si millies istud iteraueritis, id millies à nobis respõsi accipietis. Regulã vouimus, charitatẽ à voto nõ excluſimus: Si charitatẽ excluſimus, regula dici nõ potest quod vouimꝰ. Si enim rectitudo regulę desit, regula iã cõstare nõ poterit. Rectitudo aũt regulę charitas est. Si ergo charitas excluditur, rectitudo excluditur. Si rectitudo excluditur, restat vt tortitudo sequatur. Si tortitudo sequitur, necesse est vt regula destruatur. Simul quippè rectũ & distortũ consistere nequeunt. Iam regula destructa, quid vos sequi profiteamini, iudicate. Aut enim regulam cum rectitudine, aut sine rectitudine tortitudinem vos sequi oportebit: id est, aut cum charitate regulam, aut sine charitate nebulam retineri necesse erit. Sed sicut nebulam impossibile est teneri, sic sine charitate patet regulam â nemine posse seruari. Vnde constat, quòd quando non ficta charitate, quam Apostolus damnat, sed vera, quam ipse celebriter collaudat, proximo aliquid impendimus, beati Benedicti regulam absque.

1. Ioan. 4.

1. Cor. 13.

absq; vllo errore sequimur, quoniam aliter de ea sentire, nihil est aliud, quàm errare. Nec regulam igitur sine charitate vouemus, nec eam sine charitate, vt hac ratione probatur, tenemus. Et iterùm post varia instituta monastica commemorata: Sic inquit, de ieiunijs, sic de mensa abbatis cum hospitibus & peregrinis, sic de feramentis vel rebus monasterij, sic de vniuersis, vt cuncta breuiter explicemus, quæ in superioribus obiecta sunt, quibus & tunc latius respondebimus, charitas per patres nostros, prout temporibus & moribus ac locis congruere vidit, dispensauit: neque in his voluntatibus vel voluptatibus hominũ, sed æternæ eorum saluti inseruire studuit. Hoc sanè vno ea quæ iusta esse defendimus, iniusta monstrare potestis: hoc vno nos victos vobis victoribus cedere compelletis, si quæ lege charitatis nobis defendimus, ad charitatem non pertinere rationibus certis ostenderitis. In his enim omnibus (vt sæpè iam diximus) ea solùm protectrice tuti, hostibus cunctis inexpugnabiles permanemus. Nam quia secundum Dominum, hæc est, in qua vniuersa lex pendet & Prophetę: & secundum Apostolum, plenitudo legis ac finis præcepti est: omnem legem plenam, omne præceptum finitum, hoc est, perfectum, ea dispensante existere, quis catholico sensu audeat negare? Et iterum paucis interiectis: Vnum & solum charitatis, inquit, officium est, humanam salutem modis omnibus quærere. Hoc eius esse officium ipse Dominus, hoc Apostoli, hoc omnes sancti eius clamant. Iustum esse quicquid illa præcipit, omnes (vt sæpe iam diximus) diuini libri testantur. Et quod maius argumentũ:

Matth. 22. Rom. 13. Titum. 1.

In

In ipsa vniuersa legem & Prophetas pendere Dominus dicit. Hanc plenitudinem legis & finem esse præcepti, Apostolus testificatur. De hac beatus Augustinus ait: Si hæc vna desit, inania sunt cuncta: si hæc sola adsit, plena sunt omnia. De hac & ipse alibi: Fructus autem totus est charitas, sine qua nihil est homo, quid aliud homo habuerit. Atque alio in loco: Habe charitatẽ, & fac quid vis. Igitur vt saluti humanæ cõsulat, facit quicquid vult. Quòd si ei licet quicquid vult, facere, licuit regulam facere, licuit & mutare. Nec iniuria sancto facta dicenda est, quia non ab alio mutata est, sed ab ea, quę diffusa in corde eius per Spiritum sanctum, qui datus erat ei: ipso in condendo regulam tanquam organo vsa est. Et quia non æmulatur, non inflatur, non est ambitiosa, non quærit quæ sua sunt, hi qui ea pleni sunt, nihil horum sciunt. Et quia æmulatione, inflatione, ambitione carent, indignari nesciunt. Iniuria ergo sancto facta non est, quia suam charitatis regulam pro temporis illius congruentia fecit, ac postquàm vtile forè vidit, quod fecerat, immutauit, quodque seruari decuit, de eadem regula reseruauit. Sicut ergo non esset consequens dicere, iniuriam notario factam, si quod prius scripserat, vel ab ipso, vel ab alio immutari dictator certa de causa faceret, quàm causam fortè ipse solus nosset: sic nec sequitur beato Benedicto factam iniuriam, si vel cuncta, vel aliqua eorum, quæ per eum charitas scripserat, vel per ipsum si sic voluisset, vel per alium, quia sic voluit, ratione præmissa mutauit. Sed nec indignum est sancto, charitatis vocari notarium. Ioãnes enim in epistola sua, Deũ charitatem vocat. Et

Rom. 3.

1. Ioan. 4.

Et Gregorius ſanctus in Homilijs ait: Spiritusſanctus amor eſt. Amor verò charitas eſt, ergo ſpiritusſanctus charitas eſt. Non eſt igitur ei indignũ, Spirituſſancti eſſe notarium. Nam & eius notarij Prophetæ omnes fuerunt. Non dedecet autem eum ſimilem eſſe Prophetis. Si igitur ſancto illi, regula immutata, ab immutãtibus iniuria facta eſt, & prioribus, quos ſuprà memorauimus ſanctis à ſubſequentibus & eorum decreta mutantibus iniuria facta eſt. Et vt maiora dicamus, legi ab Euangelio, Moſi à Chriſto iniuria facta eſt. Quòd ſi circo nec Moſi, nec legi, nec canonicis ſtatutis, nec alicui diuino mandato, nec his per quos ipſa mãdata promulgata ſunt, aliqua eſt facta iniuria: quoniam per Spiritum ſanctum, quem charitatem eſſe probauimus, quid ſaluti hominum per diuerſa tẽpora cõgrueret, puiſum eſt: & licèt quędã in mandatis ſint mutata, & ipſa mãdata permutatos ſint data, ipſe tamẽ mutatus nõ eſt, quia incõmutabilis eſt: patet quia regula S. Benedicti in quibuſdã ſuis capitulis, abſq; ipſiꝰ iniuria, à vobis quãuis inuitiscõcedentibus, mutata eſt. Per charitatẽ nãque mutata eſt, per qua verbum caro factum eſt, vt ait Apoſtolus: Propter nimiam charitatem ſuam, quam dilexit nos Deus, filium ſuum miſit in ſimilitudinem carnis peccati. Quia igitur mutata ſunt quædam in regula, charitas fecit: & quia abſque iniuria ſancti mutata, ſunt charitas fecit.

Ioan. 1.
Rom. 8.

Ex his itaque Bernardi & Petri Cluniacenſis verbis docemur, cũm præcipuum ſit Chriſti præceptum charitatis, ad quã reliqua referuntur omnia: inſtituta Eccleſiaſtica nihil aliud eſſe, quã cuſtodes quoſdã & ad miniſtros charitatis, & ea-

tenus

tenus tantum esse fixa debere, quatenus ei, cuius custodes & ministri sunt, seruiunt charitati. Quisquis igitur ea conuellere conatur, quid aliud ille, quàm ipsam conatur exterminare charitatem?

Neque verò audiendi sunt, qui per constitutiones Ecclesiasticas, quæ ipsa per se nimis est angusta porta, qua itur ad cœlum, eam angustiorem etiam, ac ingressu magis arduam ac difficilem factam esse contendunt. Quin ea multò potius redditur facilior & expeditior. Huc enim spectant traditiones pleręque omnes, nec in alium sunt finem institutæ, quàm vt per has ad contemplationem Dei beneficiorum facilius excitemur, ac expeditiores ad ea diligentis recolenda facti, vicissim in amorẽ eius rapiamur, à quo nos tot & tantis beneficijs affectos cernimus. Ad hunc finem sexti, septimique ieiunium, ad hunc finem dierum festorum obseruatio, piorum in templis Deo dicatis conuentus, hymnodiæ, sacerdotum quando sacris operantur vestitus, ad hunc finem eorundem cœlibatus, tum & monastica quædam instituta referuntur: nimirum, vt expeditius vacare soli Deo liceret. Intelligunt hoc isti ipsi, qui perturbata volunt omnia, atque ideò ipsa vi veritatis adacti, tantùm abest, vt reprehendere audeant, vt nõ possint etiá pleraque instituta Ecclesiæ nõ laudare: verùm hoc in illis ferri negãt oportere, quòd penes quos instituẽdi potestas est, hi statim irę dei sẽpiternæ reos faciũt, ac perpetuis gehẽnę suppliciis cõdẽnant eos, qui cõtra cõstitutiones eiusmodi venerint. Cæterùm non potestas hoc facit Ecclesiastica, verùm hoc ipsi faciunt, qui potestatem non audiunt, vt aditu regni cœlestis excluſi, quæ

Matth. 7. Traditiones ecclesię expeditiorem viã reddũt ad saluntem.

pœnæ

pœnæ contumacibus debentur, eas non effugiant. Nunquid quia mandat aliquid potestas, homo propterea mortis reus fit æternæ? Bonum fac, inquit Paulus, tantùm abest, vt fraudem tibi potestas aliquam inferat, habebis etiam laudem ex illa. Qui autem resistunt potestati, non dicit, causa condemnationis est eis potestas, sed ipsi sibi damnationem acquirunt. Non est igitur quòd in potestatem culpam conferas, quæ condendis legibus nihil aliud, quàm saluti tuæ prospectũ cupit: teipsum accusa, qui rebellione tua, & contumacia, quasi tuo tibi ipse iumento mortem accersiueris sempiternam. Falluntur autem, qui cùm audiunt Paulum dicentem: Qui resistunt potestati, ipsi sibi damnationem acquirunt, eum de illa tantùm damnatione dicere putant, quo temporaria plectunt principes criminis alicuius capitalis cõuictos, non autem de æterna, qua sontes punit Deus: Nam quód Paulus de æterna loquatur, vel ea, quæ statim sequuntur verba, planum faciunt, cùm ait: Subditi estote, non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam. Quæ sic enarrat Ambrosius: Rectè dicit subiectos esse debere, non solum propter iram, id est, vltionem præsentem: parit enim ira vindictam, sed & propter futurum iudicium, quia si hic euaserint, illic eos pœnę expectant, vbi accusant conscientia ipsa punientur. Quapropter dubium esse debet nemini, quin legis humanę præcepta subiectos legi, secundum præcipientis mentẽ, obligent omnes, etiam in foro, vt dicitur, cõscientię: ita vt eorum transgressio sine causa rationabili, reũ faciat mortis æternę: si præsertim ex contemptu fiat: qui non tam in hominem

Rom. 13. Magistratibus obediendum.

Damnatio

Rom. 13.

minem præcipientem, quàm in ipsum Deum, à quo præcipiendi potestatem nactus est homo, rectè refertur. Sic Samueli dixit Deus: Non te abiecerunt, sed me: ne regnem super eos. Et apud Lucam CHRISTVS: Qui vos audit, me audit: & qui vos spernit, me spernit. Apud Matthæum verò: Quicunque non receperit vos, neque audierit sermones vestros, tolerabilius erit terræ Sodomorum, & Gomorrhæorum in die iudicij, quàm illi ciuitati. Et apud eundem: Si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus & Publicanus. Quid potest esse hisce scripturæ locis euidentius, ad ostendendum capitalis criminis reos fieri, qui siue spiritualibus, siue secularibus magistratibus, modò iusta præcipiant, dicto audiētes non sunt?

1. Reg. 8. Lucæ 10. Matth. 10. Matth. 18.

Neque mouere quenquam debet illud, quod à Gerſone scriptum quidam proferunt: Nulla trāsgressio legis naturalis aut humanæ, vt naturalis aut humana est de facto peccatum mortale: Nam si Gersonis hæc sententia sanè fuerit intellecta, minimè cum eo, quod à nobis dictum est, pugnare videtur. Neque enim sine causa addit, vt naturalis & humana: quia, sicut paulò pòst subdit, eadem lex talis, sæpè communicat cum diuina, quatenus iusta est. Alio verò loco, vocem legis, dicit esse vocem Christi Pastoris & Episcopi nostri: Ac propriè quidem vocem Euangelicam, vocem esse Christi Pastoris nostri, quæ eo ore altissimi prodijt, cuius est oues errantes regere, diligere & formare: Sed esse nihilominus legem quoque canonicam, vocem Christi, per quandam analogiam & attributionem: quatenus vox est Christi vicarij, vox Christi corporis Ecclesiæ, vox eorum qui

Gerſon de vita ſpirituali animæ lectione 4. corol. 1.

In collatione pro licē tiatis in facultate decretorum.

bus dictum est: Qui vos audit, me audit. Quamobrem vt humana, certum est, quod nos capitalis crimines reos non faciat: sed quoniam communicat cum diuina, quę præcipit audiendam Ecclesiam, obediendum præpositis, sublimioribus protestatibus esse subditos oportere, quibus qui resistit, Dei ordinationi resistit: non purè humanam, sed diuinam legem transgreditur quisquis iustam legem, quamuis ab homine latam, transgreditur: quæ si iusta non sit, neminem ligat: nam & lex nõ videtur, dicit Augustinus, quæ iusta non fuerit. Si verò sint opera aliqua per se licita, quæ nec præcepta nec prohibita sunt lege diuina, simul vt lex aut præceptum eius accesserit, qui cum potestate versatur: quæ præstarentur nec ne, nihil prius intererat: ea postea quam iussa sunt, sine periculo nõ præstari nequeũt, verbi gratia: rus vt colat, vt in forum eat, vt domum custodiat, aut si quid aliud est eiusdẽ generis, nulla diuina lege facere filius obligatur: sed hæc ipsa nihilominus, solo præcepto Patris intercedẽte, veniunt in obligationem: vt si contumax filius esse voluerit, non iam cõtra mortalem Patrem, sed contra Deum peccet immortalem, qui filios parentibus morigeros esse iusserit. Sic Augustinus, cùm ait: Aliud est grauare corda crapula & ebrietate, quæ semper malum est: aliud autem est modestia & temperantia custodita relaxare ieiunium, quod certè cùm fit die Dominico, reprehensionem non habet. Nónne manifestè satis indicat, quòd illicitum per se non est, modestia & temperantia custodita relaxare ieiunium: hoc est, vel carnibus vesci, vel bis in die cibum sumere: id si fiat his diebus, quibus per interdictum

Au. ep. 66.

Ecclesiæ

Bernar. de præcepto & dispensatione.

Ecclesiæ non licet, malum esse, iustaque reprehensione nō carere. Hoc est quod â Bernardo dictum est: Licèt ipsa per se iniuncti operis qualitas innoxia sit, adiunctæ tamē auctoritatis pōdus, obnoxiū mandato, mandatumque peccato facit obnoxiū.

Dicet hìc aliquis: Quòd si peccat, si quis etiam contra humanum præceptum venerit, quis ergô iam poterit saluus esse? nam etiam diuinæ legi satisfacere non possumus: si prēterea tot accesserint humanę, quid aliud quàm aditum nobis omnem ad regnum cœlorū præcluserint? cùm præsertim scriptum sit: Quasi peccatum ariolandi est repugnare, & quasi scelus idololatriæ, nolle acquiscere. Si reus est idololatriæ, qui nō acquieścit, quæ spes nobis erit salutis? qui etiam quò ad diuina præcepta attinet, in multis offendimus omnes. Cæterùm si quis hęc scripturæ verba diligentius excutiat, facilè perspiciet, non quamuis inobedientiam esse capitalem. Neque enim dicit scriptura: quasi scelus idololatriæ est non acquiescere, sed nolle acquiescere: vt non simplex ipsa iussionis transgressio, sed superba voluntatis contemptio, scelus idololatriæ reputetur. Non est enim idem nolle obedire, & non obedire: Hoc quippè nonnunquam erroris est, interdum & infirmitatis: illud autem odiosæ pertinaciæ, aut minimè ferendæ contumaciæ: quod & ipsum repugnare & resistere est Spiritui sancto: & si ad mortem vsque perduraverit, est blasphemia, nec in hoc, nec in futuro seculo remittenda. Non ergô qualiscunque mandati præteritio facit criminalē inobediētiā, sed repugnare, sed nolle obedire. Fortasis hoc Paulus quoque voluit indicare, cū

1. Reg. 15.

Iacob. 3.

Inobedientia nō quælibet dam. nabilis.

Nolle obedire, & nō obedire differunt.

Matth. 12.

CAP. XXXII.

diceret: Qui resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt. Non dixit, qui non obediunt, sed qui resistunt: hoc est, qui nolunt obedire, qui recalcitrant, qui repugnant, qui se contumaciter opponunt, sicut ille qui dixit: Si quo casu cõcilium statueret, in despectum concilij cõtrarium facerem. Hoc est nolle acquiescere, hoc est resistere, hoc est idololatriæ scelus committere, hoc est in Spiritum sanctum peccare. Sicut etiam ad Aurelium Carthaginensem Episcopum scribens, testatur Damasus, cûm ait: Violatores voluntarij canonũ grauiter à sanctis patribus iudicantur, & à Spiritu sancto, cuius instinctu ac dono dictati sunt, damnantur, quoniam blasphemare Spiritum sanctum non incongruè videntur, qui contra eosdem sanctos canones, non necessitate compulsi, sed libẽter aliquid aut proteruè agunt, aut loqui præsumunt, aut facere volentibus sponte consentiunt: Talis enim præsumptio, manifestè vnum est genus blasphemiarum in Spiritum sanctum. Quamobrem rectè Bernardus: Omnis quidem, inquit, inobedientia est, inexcusabiliter culpabilis, nulla tamen æternaliter damnabilis, nisi quam remedium pœnitentiæ non sanat: nulla est lethaliter criminalis, nisi quæ contemptum superbiæ non euitat. Magna igitur securitas filij obediẽtię, & revera pax hominibus bonæ voluntatis, quando in omni obedientia sola damnatur impœnitẽtia, quam nescit qui diligit Deum: sola vocatur in crimen superbia, quam facilè cauet, qui timet gehennam. Non ipsa peccati species à Deo, sed peccantis intentio spectatur: Sola voluntas est, quéad modũ átea nos ex eodẽ Bern. docere meminim⁹, quæ

Rom. 13.

Lutherus.

Bern. in eo dem. lib.

quæ retributionē meretur. Si quid igitur aut per surreptionē, aut per obliuionē, aut per infirmitatē admittitur, nō facit aliquē culpę grauioris affinē: sed si quis prudens & sciens contra legē venit, etiā humanā: si cōtēnit & p nihilo ducit, ob hoc ipsū, quod ab homine profecta videtur, & ex eo cōtēptu nō vult acquiescere, sed repugnat, resistit, recalcitrat: is demūm est, qui longè grauissimi criminis idololatrię reus tenetur: quī si vsque ad extremum vitę suę diē in hac sua cōtumacia perseuerauerit peccatū in spiritūsanctū, nec in hoc, nec in futuro seculo remittēdū vnquā rectè putatur admisisse.

Quamobrem obturremus aures nōstras ad pestilentissimas eorum voces, qui contra manifestū Dei verbum docent, Ecclesiam non audire, potestati resistere, parentibus non obtemperare, præpositis non obedire, quæ dicunt super Mosi cathedram sedentes, vel ob hoc ipsum quia dicunt & præcipiunt, non facere. Quorum hęc iniqua nefariaque doctrina, quos fructus attulerit videmus. Licet iam videre non Ecclesiasticam tantum disciplinam collapsam, sed & ciuilium in multis locis magistratuum nōn maiorem rationem haberi: fitque iusto Dei iudicio, quales ipsi se gerunt magistratus ciuitatum erga suos præpositos, vt vicissim quibus ipsi præpositi sunt, eos erga se non dissimiles experiantur. Qua fronte autem, quibus præes, ab ijs obedientiam exigis, quam ipse non præstas his, quos tibi Deus præesse voluit, qui perui gilant pro anima tua, tanquam rationem reddituri Deo? Procul itaque, procul ab ijs doctrinis dæmoniorum, & aures & mentes nostras auertamus, ac Paulum potius monentem audiamus:

2. Thess. 2. State & tenete traditiones, quas accepistis, siue per sermonem, siue per epistolam nostram. Et in eo, quod proximè sequitur, capite: Subtrahentes vos ab omni fratre, ambulante inordinatè, non secundum traditionem, quam acceperunt à nobis. Qui ad Corinthios quoque scribens: Laudo vos, inquit, fratres, quòd per omnia mei memores estis: &, sicut tradidi vobis, præcepta mea tenetis.

1. Cor. 11.

Actorũ. 15. Neque verò cùm scriberet modò, verùmetiam cũ pertransiret ciuitates, tradebat eis Paulus custodire dogmata, quę erant decreta ab Apostolis & Senioribus, qui erant Hierosolymis.

Nemo fuit veterum Orthodoxorum, qui siue cùm hæretici refutandi forent, non vt scripturarum, ita traditionum vsus fuerit auctoritate: siue quæ fuerunt à maioribus præcepta, ea non sanctè putauerit obseruanda. In synodo Ariminensi congregati patres, ad Constantium Imperatorem scribentes, his verbis vsi leguntur: Supplicamus tuæ humanitati, vt benignis auribus & sereno vultu nostros legatos intuearis, neque ad contumeliam mortuorum aliquid noui induci permittas, sed nos sinas in institutis, decretisque maiorum permanere. Certè res nouæ quas isti moliuntur, credentibus incredulitatem, incredulis credulitatem inducunt. Quos laudans Athanasius: Quis non approbauerit, inquit, piam prudentiam horum Episcoporum, qui tantum itineris laborem, tantaque maris pericula sustinuerunt, vt Patrum traditiones integras conseruarẽt? Quisquis enim eorum sibi persuadebat, si solueret aliquid ex decretis maiorum, occasionem se daturum posteris, vt quod egissent, ipsi rescinderent.

In epist. de synodis Arimini & Seleucia celebratis.

derent. Quis autem non vituperaret temeritatem Eudoxij & Acacij, qui honorem Patrum suorum Ariomanitarũ studio & gratiæ propinant & produnt? Quæ enim fides in eorum actis, si decreta maiorum suorũ soluant, aut quomodo eos quibus succesſèrè, Patres suos appellabunt, quorum sententias ipsi culpant? quid docebunt populos ab ipsis institutos? an Patres suos lapsos esse? quomodo ipsi veri apud discipulos suos habebuntur, quibus persuadent præceptoribus credẽdũ non esse? Quibus porrò oculis intuebuntur monumẽta Patrum suorum, quos ipsi hæreticos nominant? aut quo iure ipsi Episcopi esse poterint, si ab hæreticis, quos ipsi criminantur, constituti sunt? quòd si illi malè senserunt: & scriptis suis orbem terrarum seduxerunt, cesset omninò eorũ memoria, & scripta eorum abijciantur. Ite ergo vos ipsi, & eruite eorum reliquias ex monumentis, vt ab omnibus intelligatur, & eos fuisse seductores, & vos patricidas esse. Certè B. Apostolus laudat Corinthios, quod vbiq; sui memores essent, & quòd traditiones, quas tradidisset illis, retinerent. Isti igitur cùm talia de suis anteceſſoribus cogitent, prorsus contraria ad populũ non verebuntur dicere: Non laudamus vos quòd memores estis Patrũ, sed eo nomine potius vos cõmendamus, quòd eorũ traditiones nõ retinetis. Et in eadẽ illa Epistola chartis aliquot interiectis monet, vt quod ipsa quoq; suadet pietas, vt benè de Patrib⁹ illis sẽtiam⁹, à quib⁹ rectè viuendi instituta & pietatis doctrinã accepimus, nisi nos adulterinos esse filios declarare velimus. Quem Athanasij locũ imitatus Proclus, cuius verba recitat in historia sua Theodoritus: Spurios

CAP. XXXII.

Eccleſiaſt. hiſt lib 4. capite. 4.

rios vocat eos, qui discesserunt à totius orbis Patribus Niceæ congregatis. Alio verò loco idem Athanasius, cùm absurdas quasdam hęreticorum opiniones recitasset: Hoc solum, inquit, ad hęc respondisse suffecerit, quòd hæc nō sunt Ecclesiæ catholicę, neque Patres nostri ita senserunt. Et iterum alio loco: Est, inquit, ibi vt Patres tradiderūt, veræ disciplinæ & magisterij argumentum, vbi eadem cōfitentur, nec à se inuicem, nec à maioribus dissentiunt. Qui igitur hoc animo non sunt, mali potius, quàm veri præceptores appellari debent. In Epistola de Synodi Nicęnæ decretis, & in eadem non procul à fine: Ecce nos demonstrauimus istiusmodi sentētiam à Patribus ad Patres quasi per manus traditam esse. Vos autem noui ludęi & discipuli Caiphę, quos verborum vestrorū Patres, ac maiores demōstrabitis, cùm ne vnū quidē ex prudētibus aut doctis in auctorē citare possitis? Sic Basilius ad Antiochenam Ecclesiam: fidē autē nos, nec ab alijs scriptā nobis nouitiā admittimus, nec ipsi mentis nostrę germina, siue cogitationes tradere videmus: vt ne humana cōmēta existimētur religionis nostrę verba, sed quę à sanctis patribus edocti sumus, ea interrogātibus nos, annunciamus. Episcopi fœcūdæ Armeniæ, cū ab Imperatore Leone de Chalcedō. cōcilio sentētiā rogari rescripsissēt, gloriātur se Patrū fidē inuiolabilē cōseruare, & in eorū traditione, doctrinæ sufficientiā possidere. In cōcilio quoque 12. Toletano sic à Patribus legimus esse dictum: Maiorum constitutionibus ausu temerario contraire, & sanctorum Patrū decreta conuellere, & superiorū suorū effrenata libidine cōtra sāctissimā Apost. doctrinā san-

Habetur inter circulares literas in 2. Tom. conciliorū nouissimè impressorum. Cap. 4.

sanctiõibus eniti, quid aliud est, q̃ vinculũ societatis Christi abrũpere, & vsurpatę præsumptionis licentia statum Ecclesiæ dissipare? Et in 7. synodo vniuersali: Si quis traditionem Ecclesiæ siue scripto siue consuetudine valentem non curauerit, anathema. Grauissimus auctor idem & Episcopus & Martyr Cyprianus: Non minus ratum est, inquit, quod dictante Spiritu sancto Apostoli tradiderunt, quàm quod ipse Christus tradidit. Et eum, qui proximè per nos adductus est, locũ errans Ioannes Chrysostomus: Hinc patet, inquit, quod non omnia per epistolã tradiderit, sed multa etiam sine literis: eadem verò fide digna sunt, tam illa, quàm ista. Itaque traditionem quoque Ecclesiæ dignam fide putamus. Traditio est, nihil quæras amplius. Quæ totidem verbis referuntur à Theophilacto: De Ignatio scribit Eusebius, quòd cùm iter faceret, Ecclesias cuiusque ciuitatis, ad quas fortè proficisceretur hortatus est, vt Apostolorum traditioni mordicus adhæresceret, quàm quidem aseueranter testificatus, quò tutius posteritati reseruarent, necessariò scriptis mandandum existimauit. Epiphanius quoque: Termini nobis positi sunt, & fundamenta, & ædificatio fidei, & Apostolorum traditiones, & scripturæ sanctę, & successiones doctrinæ, & vndiquaque veritas Dei munita est. Origenes verò doctorum omnium iudicio semper habitus doctissimus, tantum traditioni tribuit, vt etiam si quis Christo se credere profiteatur, si tamen aliud de veritate fidei Christianæ credat, quàm habet definitio traditionis Ecclesiasticę, eum hęreticũ pronunciare non dubitet. Ante quem etiam Ignatius

CAP. XXXII.

Sept. Syn. actio. 7.

Cyp. in sermo. de ablutione pedum.

Chry. ho. 4 in epi. ad Thess.

Euse. li. 3. Eccle hist. cap 30.

Epip. hęre. 55. contra Melchisedechianos

Ori. in explan 1. cap ad Tit. sicut citatur à Paphilo mart. in Apol. Origenis.

Epist. 10. natius: Omnis, inquit, qui dixerit, præter illa quę tradita sunt, tametsi fide dignus sit, tametsi ieiunet, tametsi virginitatem seruet, tametsi signa faciat, tametsi prophetet, lupus tibi appareat, in grege ouiũ corruptionẽ operans. Hieron. quoq; multa, quæ per traditionem in Ecclesia obseruantur, auctoritatem sibi scriptæ legis vsurpasse scribit.

Contra Luciferanos

Sed quid nos Cyprianũ, Chrysostomum, & Origenẽ proferimus? Omnis orthodoxorũ scriptorum cœtus, iá indè à mille quingentis annis, eodẽ propè loco quo scripturas, traditiões habẽdas existimauit, eas præsertim, quarum cõsuetudo cõfirmatrix, vt Tertulliani verbis vtamur, & fides esset obseruatrix. Cõtrà, quotquot fuerunt hæretici, iá inde ab ipsis Apostolorum tẽporibus, ad hæc vsq; nostra, cùm de verbo dei subinde gloriarẽtur, cũ ad scripturas nunquá non prouocarent, cùm sibi solis earum intelligentiá vendicarent, cæteris omnibus detraherent, nihil maiore studio, quàm traditiones oppugnare sunt conati. Hos itaq; filios Belial, tanquá viperas & basiliscos fugiamus, illorum verò quos Dei filios fuisse dubiũ non est, sancta vestigia persequentes, maiorum decretis reuerenter pareamus, nec vel intentionẽ illorum discutiamus, vel ipsa præcepta discernam⁹. Sed Chrysostomum dicentem audiamus: Traditio est, nihil quęras amplius. Hoc vnũ bonũ credamus, vt præceptis obediamus. Nã rectè Gregorium sequutus Bernardus, imperfecti cordis, & infirmæ voluntatis indicium esse scribit, seniorum statuta studiosius discutere, hærere ad singula, de quibusque rationem exigere, & malè de omni præcepto suspicari, cuius causa latuerit. Delicata satis, imò molesta

Tertul. in li. de corona militis.

Greg li 2. ca. 4. in libro Reg Bern de precepto & dispensatiõe.

sta est huiusmodi obedientia, disputare, hoc est, in astu cordis, non in auditu auris obedire. Quòd si nec vnius Patris alicuius in monasterio præcepta discutere fas illi esse putauerunt, quantò minus id nobis licere velle debemus de traditionibus & præceptis, tot seculis, tanto Christiani totius orbis consensu receptis ab omnibus & approbatis?

Nos verò quantò vetustiores traditiones videbimus, tantò maiore cura sartas tectas, quod aiunt, eas perpetuò conseruare studebimus. Hoc vt ita faciamus, ipse nos per Prophetam deus admonet, dicēs: State super vias, & videte & interrogate de semitis antiquis, quæ sit via bona, & ambulate in ea, & inuenietis requiem animabus vestris. Quæ namque sunt aliæ semitæ antiquæ, quàm semitæ Patrū nostrorum, quàm præcepta in quibus ambulauerunt, quàm obseruationes, quàm doctrinæ, quas nobis à suis maioribus acceptas, per manus tradiderunt, pari qua illi obseruauerunt diligētia nō modò retinendas, verùmetiā ad posteros nostros transmittēdas. In his igitur stare nos iubet fixos & immobiles, vt ne varijs & peregrinis doctrinis abduci nos patiamur, vt ne simus paruuli fluctuantes, ne circumferamur omni vento doctrinæ, ne prębeamus aures his, qui captant nos, qui nouitate aliqua placere, ac apud simplices & imperitos admirationem sui facere quærūt: sed interrogemus de semitis antiquis, quæ sit via bona, per quam tot seculis ambulauerunt Patres nostri, quam ostenderunt, quam sanguine suo signauerunt tot myriades martyrum, quam docuerunt tot millia confessorum, in ea confidenter ambu-

Ierem. 6.

Semitæ antiquæ quæ sunt.

Hebr. 13.

Ephe. 4.

ambulemus. Pulcherrima quadam similitudine Theodoritus admonet, vt Apostolorum & Prophetarum & eorum qui eos secuti sunt, vestigia inquiramus: Hoc enim solent, inquit, facere viatores, quando à via regia deflexerint, vt semitas considerent, si aliquorum recedentium aut venientium pedum typos habeant, aut hominum, aut equorum, aut asinorum, aut mulorum, & quando inuenerint, instar eorum vestigia, persequuntur, nec prius desistunt, quàm rectam viam recuperauerint. Quamobrem si dixerit nobis aliquis: Ecce hîc Christus, ecce illic: ecce in solitudine, non exeamus: ecce in penetralibus, non credamus: Ibi Christus est, vbi corpus eius est Ecclesia. Præclarè locum hunc Euangelij tractans Origenes: Dicet, inquit, qui seducere voluerit, & defendere contraria veritati: Ecce hîc Christus: demonstrâs verbi gratia hunc Euangelij locum. Alterius autem erroris auctor dicet: Ecce hîc Christus, adferens exempli gratia, alterum textum, qui defendere videtur illius mendacij verbum, quod proposuit vindicare: & sic ex lege & Prophetis & Apostolis profert vnusquisque, quæ mendacium illud defendere videntur. Ac interiectis nonnullis: Quoties autem Canonicas proferunt scripturas, quibus omnis Christianus consentit & credit, dicere videntur: Ecce in domibus est verbum veritatis: sed nos illis credere non debemus, nec exire à prima & Ecclesiastica traditione, nec aliter credere, nisi quemadmodum per successionem Ecclesię Dei tradiderunt nobis. Et in procemio Periarchon: Sicut multos apud Græcos & Barbaros pollicétibus veritatem, desueuimus apud omnes

Matth. 24. Orig. ho. 29 in Matthæum.

CAP. XXXII.

nes eam quærere, qui iam falsis opinionibus asserebant, posteaquam credidimus filium Dei esse Christum, ita cùm multi sunt, qui se putẽt sentire, quæ Christi sunt, & nonnulli eorum diuersa à prioribus sentiant, seruetur verò Ecclesiastica prędidicatio per successionis ordinem ab Apostolis tradita, & vsque ad præsens in Ecclesijs permanens: illa sola credenda est veritas, quæ in nullo ab Ecclesiastica discordat traditione. Hanc igitur successionem teneamus, ab hac nos auelli nunquam patiamur: quæcunque per eam nobis tradita sunt & prędicta, firmiter obseruemus: & quod contra Manichæum scribens dixit olim Augustinus, id contra eos qui nostro hoc tempore segregauerunt semetipsos, dicere ne dubitet, quicunque se Catholicum & orthodoxum esse profitetur. Sic autem ille loquitur: In Catholica Ecclesia, vt omittam syncerissimam sapientiam, ad cuius cognitionem pauci spirituales in hac vita perueniũt, vt eam ex minima quidem parte, quia homines sunt, sed tamen sine dubitatione cognoscant: cæteram quippè turbam non intelligẽdi viuacitas, sed credendi simplicitas tutissimam facit. Vt ergò hanc omittam sapientiam, quam in Ecclesia esse Catholica non creditis: multa sunt alia, quæ in eius gremio me iustissimè teneant: Tenet consensio populorum atque Gentium: tenet auctoritas miraculis inchoata, spe nutrita, charitate aucta, vetustate firmata: Tenet ab ipsa sede Petri Apostoli, cui pascendas oues suas post resurrectionem Dominus commendauit, vsque ad præsentem Episcopatum successio sacerdotum: Tenet postremò ipsum Catholicę nomen, quod non sine

Aug. cõtra Manic. ep. quã vocãt fundamenti, cap. 4.

CAP. XXXII.

ne causa inter multas hęreses sic ista Ecclesia sola obtinuit, vt cùm oēs hæretici se catholicos dici velint, quærēti tamē peregrino alicui, vbi ad catholicā cōueniatur, nullus hæreticorum vel basilicā suā, vel domum audeat ostendere. Ista ergo tot & tanta christiani nominis charissima vincula, rectè hominē tenent credentē in Catholica Ecclesia: etiamsi ꝓpter nostrę intelligentiæ tarditatē, vel vitæ meritū, veritas nondū se apertissimè ostēdat. Apud vos aūt vbi nihil horū est, quod me inuitet ac teneat, sola personat veritatis pollicitatio, &c.

Aurea sunt hæc Augustini verba, digna quæ nō legātur modò, verùmetiā ediscantur, & in ore sem per à Catholicis & orthodoxis habeātur. Fremant licēt oēs hęretici, nihil est eo tamen certius, quod asserit August. In Ecclesia Catholica ibi demū sym cerissimā esse sapientiā: In ea est enim verbū Dei, quod isti sibi falsò arrogant. Nā extra eam esse scripturæ possunt: Dei verbū, hoc est, scripturarū omniū verus intellectus, esse nō potest. Etenim nauis illa, in qua sedit Christus, nō est alia, si quid Hilario credimus, quàm Ecclesia Catholica: intra nauim hanc verbum vitæ Christus posuit, & prædicauit, & adhuc prædicat per ministros suos, in quib⁹ loqui dignatur. Extra nauim hāc qui sunt, & arenæ modo steriles atq; inutiles adiacēt, nullā diuini sermonis capere possunt intelligentiā. Ad huius itaq; sapiētiæ cognitionē pauci spirituales in hac vita perueniūt, in qua nō licet eā videre, nisi per speculū & in ænigmate. Nā videre sicut est, in illa tantū vita dabitur, qua cū spiritib⁹ illis beatis frui licebit sempiterna. Nunc aūt viri spirituales ex parte tantū cognoscunt, & quidem ex minima parte:

Hila ca. 13. in Matth.

1. Cor. 13.

parte: Cætera verò turba, qui sunt ex imperita mul titudine, quáuis ne minima quidē ex parte syncerissimā illā sapientiā cognoscat, tutā nihilominꝰ, imò turissimā illā facit, nō intelligendi viuacitas, sed credēdi simplicitas. Præclarè idē Augustꝰ. Si propter eos solos Christus mortuus est, qui certa intelligentia possunt, quæ ad fidē pertinēt discernere, penè fruſtrà in Ecclesia laboramus. Idē alibi: Scientia nō pollent fideles plurimi, quáuis polleāt ipsa fide plurimi. Ac verè scriptū est à Greg. Naziāzeno, quod nihil est iniquius fide nostra, si nō eá assequi possent nisi qui sapientia, quiq; doctrina cęteris præstāt. Etsi quemadmodū argento & auro, & eiusdem generis alijs quæ cumprimis habentur preciosa, sic fide carere quoq; vulgus oporteret. Nā quod initio quoq; libri huius docere nos meminimus, nō omnibus ita necessarium est ad salutē, omnem habere scientiā, omnia nosse fidei mysteria, vt si quid eorū non penitus perspectū habuerint, statim de salute sua veniāt in dubiū. Nō vocamur gnostici, nō scientes, nō sapiētes: vocamur fideles. Credendi simplicitas, nō intelligēdi viuacitas tutos nos facit, saluos nos facit. Si nihil scire nos iudicemus, nihil aliud prædicemus, quām Iesum Christum & hunc crucifixū, qui traditus est propter delicta nostra, resurrexit propter iustificationem nostrā, etiamsi propter intelligētiæ nostræ tarditatem cætera nō assequamur, modò charitatē habeamus, de salute securi sumus. Charitas omnia credit: omnia quidem credit, sed nō omni homini credit. Scriptum est enim: Charissimi, nolite omni spiritui credere. Cui ergo credendū est? Ecce docet nos aureis hisce verbis Augustinus: creden-

CAP. XXXII.

Aug epist. 120. ad Euodium.

Aug li. 14. de Trinit. cap. 1.

In orat. de modestia in disceptationibus seruanda.

Rom. 4.

1. Cor. 13.

1. Ioan. 4.

CAP. XXXII.

Cui credēdum.

credendum esse consensui, credendum esse auctoritati, credendum successioni, credendum esse postremò Catholicæ.. Dicit aliquid pars, siue sit ea Lutherana, siue Zuingliana,, siue quocunque tandem alio nomine censeatur: vel ob hoc ipsum nō credas, quia pars dicit: toti credas, vniuersę credas, Catholicæ credas. At qûænam tandem est ista Catholica? nam & hæretici se Catholicos dici volunt: Volunt quidem, ait Augustinus, verùm vsq; eò non est obscura Catholica, vt si quærat peregrinus aliquis, vbi conueniatur ad Catholicam, ne ex ipsis quidem hæreticis inueniatur tam audax aut impudens, qui basilicam aut domum suam audeat ostendere. Neque enim ignorant suas Ecclesias, heri, quod aiunt, & nudiustertius natas esse: Quæ causa etiam fuit nostri temporis hæreseon architecto, quod ex Apostolorum symbolo, dū ex bonis Latinis mala facit Germanica, vocem hanc sustulit Catholicam. Alio quoque loco scribit Augustinus: Velint, nolint, ipsi quoque hæretici & schismatum alumni, quando cum suis vel extraneis loquuntur, Catholicam nil aliud quàm Catholicam vocant. Non enim possunt intelligi, nisi hoc eam nomine discernant, quo ab vniuerso orbe nuncupatur.

Catholica Ecclesia cur dicta.

De vera religiōe c. 7.

Cyrill. in vlt catech.

De qua sic Cyrillus Hierosolymitanus: Catholica vocatur, inquit, quòd per omnem diffusa sit orbem habitabilem, à finibus terrę vsque ad fines terræ: quòd Catholicè siue generatim, aut vniuersè pleneque doceat absque vllo defectu omnia dogmata, quæcunque in notitiam hominum peruenire debent, tam de visibilibus, quàm de inuisibilibus: tam de cœlestibus, quàm de terrestribus: quod

quod omne genus hominum sibi piè subiectum habet: tam eorum qui cum potestate versantur, quàm eorum qui priuatam vitam agunt: quod Catholicè siue generaliter & vniuersè medetur omnium peccatorum generibus, siue quæ per animam, siue quæ per corpus patrantur: quòd in ea continetur omne genus virtutis, siue sit ea in operibus posita, siue in sermonibus, siue in quibuscunque spiritualibus charismatibus. Et Augustinus: Ecclesia vna est, quam maiores nostri Catholicá nominarunt, vt ex ipso nomine ostenderent, quia per totum est. Secundum totum enim καθόλου Græcè dicitur. Itidem & Eusebius Emissenus Catholicam interpretatur, id est, per vniuersum orbem gratia coruscante diffusam. CAP. XXXII. Aug. ser. 131. de tempore. Cõt. epist. Pelag. ca. 2

Non est igitur obscura Catholica, rectéque colligit Augustinus: quod neque Christus ei manifestus esse potest, cui Ecclesia non est manifesta: Nõ potest abscondi ciuitas super montem posita, nõ potest ignorari mons qui impleuit vniuersam faciem terræ. Qui etiam alio loco: Obscurius, inquit, dixerunt Prophetæ de Christo, quàm de Ecclesia, puto propterea, quia videbant in spiritu, contra Ecclesiam homines facturos esse particulas, & de Christo non tantam litem habituros: de Ecclesia magnas contentiones excitaturos. Ideò illud vndè maiores lites futuræ erant, planius prędictum & apertius prophetatum est, vt ad iudicium illis valeat, qui audierunt, & foràs fugerunt. Et iterum alio loco: In sole, inquit, posuit tabernaculum suum. Ipsa est, inquit, Ecclesia in Sole posita, hoc est, in manifestatione, omnibus nota vsque ad terminos terræ. Sed si tam clara, tam Epist. 48. ad Vincentium. Catholica Ecclesia an sit illustris. Matth 5. In psal. 30. Conc. 2. Conc. 2.

CAP. XXXII.

illustris, tam est omnium oculis exposita Catholica, quî fit vt de ea controuertatur hodie, vt à nonnullis etiam ignorari videatur? Nolite mirari, dicit Augustinus, quia ignoratur ab ijs qui oderunt fratres, quia in tenebris ambulât, & nesciunt quò eunt, quia tenebræ excæcauerunt oculos eorum. Montem non vident, nolo mireris: oculos non habent. Vnde oculos non habent? Quia tenebræ excæcauerunt eos. Vnde probamus? Quia fratres oderunt. Qui autem odit fratrem suum, in tenebris est, & in tenebris ambulat: quia tenebræ excæcauerunt eum. Et idem alio loco: Non est, inquit, Ecclesia operta, quia non sub modio est, sed super candelabrum, vt luceat omnibus qui in domo sunt. Et de illa dictum est: Non potest ciuitas abscondi supra montem constituta. Sed Donatistis velut operta est: quia audiunt tam lucida & manifesta testimonia, quæ illam toto orbe esse demonstrant, & malunt clausis oculis offendere in montem, quàm in eum ascendere, qui cùm esset lapis prę cisus, de monte sine manibus creuit, & factus est mons ingens, & impleuit vniuersam terram. Dicit hæc de Donatistis Augustinus, qui ex toto mundo perijsse, ac in sola Aphrica, & ea quidem non tota, Ecclesiam remansisse contendebant. Ac nostro quoque seculo repullulauit in multis Germaniæ locis hęc Donatistarum hæresis: quam qui sequuntur, Græco nomine dicũtur Anabaptistæ. Cæterùm non soli sunt illi qui fratres oderunt, & propterea in tenebris ambulant: nihilo minore flagrant erga fratres odio, qui cùm se primi nostra memoria segregassent, tot sectarũ quot nunc videre licet, auctores alijs fuerũt. Quid enim

Aug. ho. 1. in epi. Ioã.

Danic. 2.

1. Ioan. 2.

Li. de vtilitate Ecclesiæ.

Anabaptistæ.

enim? Sectarum æui nostri Princeps, nunquid non spirat in scriptis suis omnibus implacabile quoddam odium erga fratres? erga eum præcipuè, cuius opera fit, vt fratres esse perseueremus, vt vnanimes in domo Dei habitemus: vt idipsum dicamus, idipsum sentiamus, idem sapiamus omnes: qui propterea vnus vniuersæ præficitur ecclesiæ, vt ipsius ministerio fidei posit vnitas in ea retineri. Tolle ex libris eius conuitia, scommata, lędorias, maledicta, quibus & hunc, & cæteros minores Pontifices, omnęq; sacerdotum & monachorum venerabilem cœtū incredibili quadā insectatur petulantia, quātula tandem scriptorum eius pars supererit? Sed ipsum potius cōsitentem audiamus, quid maximè propositū habuerit, cùm in vulgus noua sua dogmata spargeret. Scribens ad Argentoratenses, ita loquitur: Hoc diffiteri nec possum, nec volo, quòd si Carolstadius, aut alius quisquā ante quinquenniū mihi persuadere potuisset, in sacramento præter panē & vinū esse nihil, ille magno beneficio me sibi deuinxisset: Grauibus enim curis anxius, in hac excutienda materia multum desudabam, omnibus neruis extensis me obtricare & expedire conatus sum, cùm probè perspiciebam, hac re Papatui valdè me incommodare posse. Vides quid ille secutus fuerit, peregrina sua doctrina populo inculcanda? Certè non vt Christi gloriam propagaret, verùm vt eo qui vnus in Ecclesia iudex est ad tempus vice Christi, quibuscunque fieri potuit artibus in odium & inuidiam adducto, atq; ita scissa vnitate, gubernatore sublato, atrocius atque violentius circa Ecclesię naufragia grassaretur: cū

Lutherus sectarum Princeps.

Lutheri maledicentia.

Lutherī propositū.

odio ipse excęcatus, eodem odio cæteros inflammasset, effecisset q; vt in tenebris ambulantes, nescirent quò irent, neque ciuitatem istam super mõtem positam, quę impleuit vniuersam faciem terræ, cernere possent. Cuius itaque mens tanta fuit infuscata maleuolentia, Christum vt præsentem in Eucharistia libenter fuerit negaturus, dum modò Papatui per hunc modum incommodare liceret, quomodo videret is Ecclesiam? quomodo Christi corpus agnosceret, cuius ipse membrum esse desijsset?

Quare nihil est quòd miretur quispiam, si quorum oculos obcæcauerunt tenebræ, dum ardent erga fratres odio, Catholicam Ecclesiam videre non possunt: quę fidelibus & orthodoxis omnibus ita clara, perspicua, & manifesta est, vt illorũ, qui non vident, cæcitatem satis mirari nequeant: Horum enim oculos nulla perstrinxit maleuolentia, nullum excæcauit odium, sed charitate flagrant potius, quæ cũm patiens & benigna sit, omnia suffert, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet: & est ei mortis instar separatio. Quamobrem suffert omnia potius, quàm vt segregare se velit: credit omnia, verùm vt diximus, non omni homini: credit Catholicè, quam ibi esse non dubitat, vbi est consensio tot populorum, vbi auctoritas miraculis inchoata, spe nutrita, charitate aucta, vetustate firmata, vbi successio sacerdotum, ab ipsa Petri sede vsque ad præsentem Episcopatum: Has enim tres Ecclesię notas ponit Augustinus: quæ certè ita sunt illius propriæ, vt eas nulla sibi hæresis posit vendicare.

1. Cor. 13.

Ecclesiæ 3. notæ.

Ac

CAP. XXXII.

Ac quod ad primam notã attinet, quanta sit apud nos, nõ eorũ tantum, qui nũc sunt, populorũ in Christum credentium, verùmetiam qui multis retro seculis fuerũt, vel in dogmatibus, vel in obseruationibus consensio, quis est qui non videat & obstupescat? In quamcunque veneris orbis Christiani partem, vbi in præceptis Patrum nostrorum inceditur, siue sit ea Princeps terrarum Italia, siue Gallia, siue Hispania, siue bona pars Germaniæ, quam nõdum tot sectarum nostri temporis pestiferum virus afflauit, siue quæ nuper eò vnde exciderat reuersa Anglia, siue Hungaria, siue Scotia, siue nostra Polonia, & quæcunque sunt illæ nationes aliæ subiunctæ, tantam populorum omnium cõsensionem videas licebit, vt non modò nullũ sit in eis fidei, religionisq; dissidium, verùm & ritus ijdem ex magna parte, eædem obseruantur cæremoniæ, vna et eadem lingua sacra peragantur omnia. Idem credunt oẽs ijsdem temporibus & ieiunant, & orãt omnes, eodem ritu sacris operantur omnes: vt facilè quiuis perspiciat, multitudinis credentium esse cor vnũ, & animam vnam. Execratur enim vera cõfessio pietatis, iuxta diuersitates temporum variari, sic vt nec ipse vari ari veritatem admittit, de quo est ipsa vera cõfessio, qui dicit: Ego sum, & non sum mutatus: quemadmodum in epistola quadam ad Constantinum, quæ actis sextæ synodi Constantinopolitanæ inserta est, scribit Agatho. Nunc ad illos verte oculos, qui se à Catholica segregarunt, quantum inter eos & opinionum & animorum dissidium? In quot miseri sectas sunt dissecti? quanto ardore pugnant & digladiantur ipsi inter se? Legat qui vo-

Prima cõsensio populorum.

Hęc scripta sunt sub perstite pientissima Maria Regina, quæ Christianã fidẽ in Anglia restituerat.

Acto. 4.

Malac. 3. Actio. 4.

Hæreticorum sectę.

CAP. XXXII.

let Maulbrunenſe colloquium, in quo magnis cõtentionibus inter ſe dimicant Lutherani & Zuingliani. Legat & Aldemburgenſe colloquium, ad quod non ſunt admiſsi Zuingliani, cùm pro manifeſtis hæreticis habeantur, qui ſceptro magiſtratus, non autẽ ſtylo vel diſputatione ſint refellendi, quòd fuit habitum inter ipſos tantum Lutheranos, quorum alios Flaccianos, alios Eberianos vocare viſum eſt: in quo certant infeſtiſsimis animis inter ſe Lutherani ipſi, & ita ſe rem vt ſcribimus habere, comperiet. Quod imprecatur talibus Pſalm. 54. Propheta: Præcipita Domine, & diuide linguas eorum, quia vidi iniquitatem & contradictionem in ciuitate, nunquid iſtis non eueniſſe videtur? Per humiles Apoſtolos congregatæ fuerunt linguæ, per ſuperbos iſtos Pſeudoapoſtolos diuiſæ ſunt linguę. Spiritus ſanctus congregauerat linguas: ſpiritus ſuperbiæ diſperſit linguas. Cùm deſcendiſſet ſuper Apoſtolos Spiritus ſanctus, omnium linguis loquuti ſunt, ab omnibus qui conuenerant ex diuerſis orbis terrarum partibus intellecti ſunt: & quę diſperſæ linguæ fuerant cum Babel ædificaretur, in vnum omnes cõgregatę ſunt, nunc iſti ſe mutuò non intelligunt, & qui fuerãt ab Apoſtolis, & eorum ſucceſſoribus per diuerſitatem linguarum multarum in vnitate fidei congregati, mirandum in modum linguas eorum diſperſas videmus, vt eos agitari ſatanæ ſpiritu dubitandum non ſit. Ac intereſt ſanæ Eccleſiæ, vt eorum qui ſegregauerunt ſe, linguæ ſint diuiſæ. Volunt vnam linguam habere? dicit Auguſtinus, In pſal. 54. redeant ad Eccleſiam: quia & in diuerſitate linguarum carnis, vna eſt lingua in fide cordis. Primus

Linguarũ diſperſio & congregatio.

mus fuit nostra memoria Martinus Lutherus, qui cùm à Catholica semetipsum segregasset, dogma suum rudi plebeculæ pro puro puto Euangelio, proque ipsissimo Dei verbo vendicauit. Fuit iuratus illi Carolstadius: is nõ totos duos annos in eadem cum eo sententia permansit: discessiõneque facta, sic est alter in alterum debacchatus, vt vterque sit alteri factus plus quàm hæreticus. Interea tamen vterque sibi gloriam hanc vendicat, quòd primus veritatem Euangelicam in lucem extulerit. Lutherus autem hoc argumento probat in epistola quadam ad Saxoniæ Ducem scripta, se primũ Euangelium in lucem produxisse, quòd ipse alijs auctor fuerit, non verbo magis quàm exemplo, vt monachatũ relinqueret. Quasi verò docere perfidiam, & vt violetur iusiurandũ deo præstitum, hominibus persuadere, id sit Dei verbũ in lucem proferre. Potuítne dici quicquam impruden tius & impudentius? Sequuti sunt Zuinglius & Oecolampadius, ipsi quidem ab inuicẽ in multis rebus dissidentes, sed qui voluminibus tamen aliquot Lutheri de Eucharistia sententiam grauiter oppugnarunt, & qui fuerant Lutheranę factionis, eorum non paucos in suam hæresim pertraxerunt. Exortus est postea Balthasarus, cui fuit ingens cum Zuinglio certamen. Primus hic ætate nostra veterem Donatistarum errorẽ retulit, ac non prodesse paruulis baptismum docuit, atque ideò rebaptizandos censuit. Extiterunt postea qui tollerẽt baptismum, qui de templis imagines eijcerent, qui nudis corporibus incedentes primos parentes nostros referre conarẽtur. Nati sunt & Sabbatarij: subsecutum est genus quoddam

CAP. XXXII. Lutheri hæreseos ortus.

CAP. XXXII.

propheticum, vulgò Schuermeros vocant, qui reuelationibus niterentur. Quis autem singulos enumerando recensere queat? Quotidie noua dogmata, noua videmus existere dissidia: nec intereà tamen quisquam est inter hos omnes quamlibet dogmatibus discrepantes, qui sibi Christi spiritum non vendicet, qui se purum, purum Euangelium asserere non glorietur: quod tamen ab orbe condito nunquam impurius, nunquam obscurius, quàm ab istis factum est, fuisse constat. Quâquam ipsum quidem Euangelium nihilominus purum in Ecclesia Catholica retinetur, cùm nihil sit eo impurius, quod extra Catholicam docetur. Nam vbi tanta est dissensio, nequaquam ibi Catholica esse potest. Quis autem ita fuerit excors, vt non rectius existimet cum Augustino consentientem auctoritatem Ecclesiæ sequi, quàm istos ita dissidentes ab Ecclesia, vt ipsi nihilo secius inter se grauissimis de rebus dissentiant?

Fingamus autem esse non neminem, qui dubitet vbi sit Catholica, quemque tædeat huius Ecclesiæ, in qua pleraque cernere licet, quibus non possunt multorum oculi non offendi: cùm videat idē ex vna secta cōplures indies nasci, nunquid non tutius fecerit, rationibusque suis melius prospexerit, si dum inter ipsos prius conueniat sectarios, expectauerit, quàm vt huic aut illi se addicat? cùm præsertim non ipsi modò inter se, sed ne secum quidem ipse eorum aliquis perpè consentiat. Indicant hoc loci quorundā communes, indicant & cōmentarij, quos quotannis ferè nouos edunt, cū prioribus illis magna ex parte pugnantes. Tanta est in dogmatibus etiá vnius

secta

sectæ varietas & inconstantia, vt crebro dictitare: CAP. XXXII. Georgij ducis Saxoniæ dictũ.
solitum ferant illustrem olim Principem Georgium Saxoniæ Ducem, qui fuit ad extremum vsque vitæ suæ diem, catholicę semper & orthodoxæ fidei tenacissimus: Scire se quidem quid hoc anno crederent vicini sui Vitembergenses, cæterùm quid essent anno proximè insequenti crediturí, se nescire. Neq; mirum: Sicut enim ab eodem Agathone, cuius paulò ante meminimus, scriptum est, quòd nulla veritate fundatum est, necesse est, vt erroris inconstantia varietur. Nam vera fides immutari non poterit, nec aliter nunc, aliter postmodum prædicari: Quia sit sermo vester, vt Apostolus docet, est, est: non, non: quod plus est, à malo est: Sola est Ecclesia catholica, sicut à Tarasio dictum in Synodo secunda Nicęna legimus, in qua quæ sunt hactenus tradita, non sunt, etiam & non, sed etiam tantùm sunt in veritate manętque infracta, minimeque ficulnea in æternum tępus. Quamobrem vbi tanta varietas est & inconstantia, vbi subinde dogmata variari, subinde ritus nouari videmus, qui fieri potest, vt vbi catholica esse rectè credatur? Quoniam verò mentionem obiter fecimus cumprimis illustris illius, vereque pij & Catholici Principis & digni memoria seculorum omnium Georgij: libet hìc adscribere verba quædam eius, quibus respondet Epistolæ Lutheri, qua suum, vt Euangelium reciperet, hortabatur: Affirmare posumus, inquit, nobis Euangelium tuum parum curæ esse, cùm sit à capitibus Christianitatis pro reprobo iudicatum. Id vnum curauimus, vt, ne à nostris acceptaretur, pro virili caueremus. Ad hoc nobis causas dederunt

Iacob. 16. Matth. 5.

Actione. 1.

runt mali fructus inde producti. Neque enim tu, neque alius quispiam verè dicere potest aliud, quàm blasphemiam sancti venerabilis Sacramenti, sanctissimæ Dei genetricis, omniumque sanctorum ex tua doctrina originem habere. Ex tua enim, tuorumque discipulorum doctrina, omnes antiquæ & reprobatæ hæreses renouantur: omnis Dei cultus honestus aboletur. Quod tamen à temporibus Sergij tam latè nunquam factum est. Quando plura facta sunt sacrilegia Deo consecratarum personarum, quàm post productum Euangelium tuum? Quando plures, rogo, factæ sunt rebelliones contra superiores, quàm factæ sunt ex Euangelio tuo? Quando plures factæ sunt depræ-dationes sacrarum domuum? Quando plures factæ sunt rapinæ & furta? Quando plures fuerunt VVittembergæ excuculati apostatæ monachi, ac moniales, quàm nunc sunt? Quando maritis adeptæ sunt vxores, alijsque traditę, quàm quod nũc reperitur in tuo Euangelio? Quando plura facta sunt adulteria, nisi posteaquã tu scripsisti, Si mulier à viro suo fœcundari nequeat, vt ad alterum transeat, à quo fœcundetur, & vir illum fœtum alere teneatur: & contra vir itidem faciat quoque? Hæc tuum Euangelium, quod sub scamno latens produxisti, attulit. Et rectum quidem ei nomen imponis, quôd sub scamno latens produxeris. Bonum profectô foret illud adhuc sub scamno latere: nam si adhuc alterum produxetis tale, nos nullum conseruabimus rusticum. Si Christus voluisset tale Euangelium, non tam sæpè dixisset: PAX VOBIS. Petrus & Paulus non dixissent, superioribus obediendum esse. Idcircô illi ipsi fructus nobis

bis ingentem & nauseam & horrorem faciunt tuę doctrinæ, tuique Euangelij. Euágelio Christi nos volente Deo, assistemus corpore, anima, substantia ac dignitate: ad quod nos sua adiuuet gratia. Tu nos admones mortis, cuius certi sumus. Quid autem fieret, si tuum amplexuri Euangelium moreremur? Nónne Deus dicere posset? Vnde hic, qui nouum Euangelium, cum tot fructibus malis secum affert? Nónne dixi tibi, vt arborem ex fructibus cognoscas? Si diceremus: Lutherus dicebat esse Euangelium, quod sub scamno latebat. Deus autem diceret: At aliter tibi dixit Ecclesia Catholica. Cûm igitur quotidie dicas, te credere Ecclesiam Catholicam, quare ergo Luthero credis, & non Ecclesiæ? Nequaquam Luthere, serua tu Euangelium tuũ, quod sub scamno latens produxisti, nos permanebimus apud Euangeliũ Christi, sicut recepit illud ecclesia Catholica, ac seruat.

Secũda nota auctoritas miraculis inchoata.

Aliam quasi notam Ecclesiæ catholicæ ponit Augustinus, auctoritatem miraculis inchoatam, quę dogmatibus fidem adstrueret: qua parte adeò sunt destituti, qui se veritatem Euangelicam, annis iam plus mille sepultam, in lucẽ reuocasse gloriantur, vt ne claudum quidem equum eorũ quisquam adhuc sanauerit. Econtrario quibus & quãtis miraculis inchoata sit auctoritas Ecclesiæ nostrę, non ex annalibus modò scriptis, verumetiam ex tabellis, & cereis quibusdam simulachris ad sepulchra martyrum nostrorum appensis, videre licet. Cæterûm isti cum nihil eiusmodi proferre queant, eo sunt audaciæ & amentiæ prolapsi, vt nõ dubitent affirmare, miracula sanctorum nihil aliud quâm dæmonũ pręstigias fuisse. De quibus

Miracula apud hæreticos nulla

sic

Guimundus li. 3 de veritate corporis & sanguinis Domini in Eucharist.

sic superioribus seculis Guimundum Archiepiscopum Auersanum scripsisse legimus: Quòd si miracula non recipiunt, hostes ecclesiæ se declarant. Ecclesia enim miraculis quàm maximè & propagata est, & adulta. Quid denique est aliud miracula cassare, nisi Ecclesiam, quàtum in se est, auferre?

Tertia succesio sacerdotum. Au. de vtilitate credẽdi, ca. 17. & 46.

Tertiam commemorat successionem Sacerdotum ab ipsa Petri sede, vsque ad præsentem Episcopatum. De qua & alio loco sic scribit: Cùm igitur tantum auxilium Dei, tantum profectum, fructumque videamus, dubitamus nos eius Ecclesiæ condere gremio, quæ vsque ad confessionem generis humani, ab Apostolica sede per successiones Episcoporum frustra hæreticis circumlatrantibus, & partim plebis ipsius iudicio, partim conciliorum grauitate, partim etiam miraculorum maiestate damnatis, culmen auctoritatis obtinuit? Cui primas dare nolle, vel summæ profectò impietatis est, vel præcipitis arrogantiæ. Nam si nulla certa ad sapientiam salutemque animis via est, nisi cùm eos rationi præcolit fides, quid est aliud ingratum esse opi atque auxilio diuino, quàm tanto labore præditæ auctoritati velle resistere? Et si vna quęque disciplina, quanquam vilis & facilis, vt percipi possit doctorẽ aut magistrum requirit: quid temerarię superbiæ plenius quàm diuinorum sacramentorum libros, & ab interpretibus suis nolle cognoscere, & incognitos velle damnare? Hac isti quoque cùm careant, nihil est quod minus ferre possint, quàm vt ad ordinariam Episcoporum & Sacerdotum successionem eccle sia dicatur alligata. Contrà verò non solùm Augustinus, verùm etiam Irenæus, Tertullianus, Origenes,

Origenes, Cyprianus, Hieronymus, Optatus, & alij plerique omnes, qui catholici fuerunt & orthodoxi, non aliam quàm hanc notam, qua catholicam agnoscere liceret, illustriorem esse iudicauerunt: quemadmodum vbi de Apostolica nobis Ecclesia sermo fuit, pluribus verbis planum fecimus.

Neque verò nouum hoc est, quòd ordinem hunc successionis impugnant hæretici. Describens Augustinus pestilentiæ cathedram, his verbis vtitur: Quoniam cathedram pestilentiæ non esse de Dei ordinatione asseuerauimus, etiam eorum, qui extra Ecclesiam, vel contra ecclesiam sedes sibi instituerunt, cathedram pestilentiæ dicimus. Qui enim inconcessa præsumit, reus est, quãtò magis si & corrumpat traditionem eius, cuius sedem vsurpat? Nam & ordinem ab Apostolo Petro cœptum & vsque ad hoc tempus per traducem succedentium Episcoporum seruatum, perturbant, ordinem sibi sine origine vendicantes, hoc est, corpus sine capite profitentes: vnde congruit etiam eorum sedem cathedram pestilentiæ appellare. Nec enim ideò impunè erit, quia sub Dei nomine hoc agunt. Constat enim, suas illos causas sub Dei nomine agere: Noc enim zelo Dei hoc agunt: sed sibi locum volentes defendere. Cũ sciamus Chore & ducẽtos quinquaginta viros per præsumptionem Deo offerentes, hiatu terræ absorptos esse, & Oziam Regem cùm Deo illicitè obtulisset, lepra in fronte percussum esse.

Au in quæstionibus veteris & noui testamenti Quæst. 110.

Num. 16. 2. Para. 26.

Verùm hîc isti dicunt: Ergo ne ad hominum commenta vis alligatam ecclesiam? nunquid non multò nos rectius, qui ad scripturã prouocamus?

Ecclesia ad quid alligata.

qui

qui ad Dei verbum ecclesiam esse velimus alligatam. Atqui vnde scripturæ? vnde vobis, quod ita frequenter intonatis, Dei verbū? Nūquid nō à nobis? nunquid non à patribus nostris? in quorum vos præceptis incedere non oportere, falso vobis persuadetis: Quorum si vos traditiones omnes putabitis esse respuendas, etiam Euangelio necessariò vobis erit respuendum. Cuius enim nisi patrū nostrorum traditio est Euangelium? Quis illud incorruptū tot seculis asseruauit, & ad nos vsq; transmisit, pari fide per nos ad posteros nostros transmittendum? Nunquid non, à quibus vos ipsos priuata vestra libidine magis quàm auctoritate segregastis, patres nostri? Quibus autem auctoribus, hoc Matthæi, illud Marci, aliud Lucæ, Iohannis aliud Euangelium, aut hoc demùm quod ipsi scripserunt, non autem quod vel Thomas, vel Nicodemus, vel Barnabas scripsisse putantur, à spiritussancto profectum esse cognouistis? an non illis ipsis, à quibus vos separastis, patribus nostris? Itaque scriptura nostra est, neque vobis quicquā iuris in eam vendicare potestis: nisi prius à quibus discessistis, ad nos, patresque nostros redeatis. Quamobrem auferte ista, verbum Dei: Euangelium, Euangelium. Non est nobis cū verbo Dei, non est nobis cum Euangelio pugna, sed cum interpretationibus & asseuerationibus vestris. Nam quod olim de Donatistis dixit Augustinus, quòd contra Christum portāt signū Christi, & contra Euangelium de ipso Euāgelio quod nō intelligunt, gloriantur. Quodque idem de Pelagianis quoque cōmemorat, quod eorū dogma, arma cōtra legē sumit ex lege: impugnat Euāgeliū ex

Euangeliū Patrum nostrorum traditione accepimus

Aug. ep. 61

In prolog. Hypogn.

ex Euangelio pugnans, & in sui perniciem de veris mendacia fingēs: hoc totidem verbis de vobis dicere nobis licet. Verbum Dei toto pectore veneramur & osculamur: sed quod asseueratis vos, hoc esse verbum Dei cōstanter negamus: Et cum eodē Augustino dicimus, quod ab alijs antea quoque dictum esse cōmemorauimus, quod non aliunde natæ sunt hæreses, & quędam dogmata peruersitatis, illaqueantia animas, & in profundum præcipitantia, nisi dum scripturę bonę intelliguntur non benè, & quod in eis non benè intelligitur, etiā temerè & audacter asseritur. Qui etiam alio loco dicit: Neque enim non omnes hęretici scripturas catholicas legunt, nec ob aliud sunt hæretici, nisi quod eas non rectè intellegētes suas falsas opiniones contra earum veritatem peruicaciter asserunt. Sic & apud Hieronymum legimus, quod & omnes hæreses, secundum Ezechielem, sibi consuunt ceruicalia, quæ ponant sub cubito vniuersæ ætatis. Non pugnat ipsum secum Dei verbum, sed hominum interpretatio cum hominum interpretatione colliditur: deque eo inter nos agitur, vtrum constantis animi sit, deficere ab opinione, quam tot viri, doctrina, sanctimonia, miraculis celebres, tantō consensu tradiderunt: deficere ab vniuersæ Ecclesiæ decretis, & animam vnius alicuius fidei committere, qui nuper cum paucis exortus est: cūm nec ipsius congregationis proceres, vel secum vel inter ipsos consentiant: imō cūm nec ipsi quidem secum persæpè consentiant, qui aliud plerunque stantes, aliud sedentes loquuntur. Nos qui per Dei gratiam sumus Catholici, si minus omnes eruditè, saltem timidè, cumque reuerentia

Idē tract. 18. in Ioan.

De Ge. ad ad literam li. 7. cap. 9.

Vide eundem de catechizandis rudibus cap. 8.

In c. 1. Gal.

Scripturæ interpretationes quæ sint accipiendæ.

CAP. XXXII.

uer entia ſacras literas tractamus, ac quo magis cõſtare poſsit omnibus, nos eſſe Catholicos, à Sapiente mnoniti, non innitimur prudentiæ noſtræ, non loquimur viſiones cordis noſtri, non ſolitariam aut noſtram, aut vnius alicuius mortalis opinionem ſequimur: memores illius, quod ab eodẽ Sapiente ſcriptum eſt: Vidiſti hominem, qui ſibi ſapiens videtur? ſpes eſt de ſtulto, quàm de eo lòngè maior: ſed orthodoxorũ qui nos præceſſerunt, veſtigijs inhærentes, in eorum interpretationibus acquieſcentes, ab eius, quæ columna eſt & firmamentum veritatis, Eccleſię decretis, recedere cũ primis religioſum ducimus, atque ita quod vnanimiter viſum eſt vniuerſis, hoc dicere ſcripturá, hoc eſſe Dei verbum credimns, nec ab eo nos vlla ratione dimoueri patimur, etiam ſi millies per membra ſua Satanas occinat, quod ipſum aliquándo Chriſto cecinisſe legimus: Scriptum eſt enim. Vos contrà, violenter irrumpitis, ac ſubmotis omnibus, quod vos vultis, quodque veſtris dogmatibus commodum eſt, hoc ſentire ſcripturam cõtenditis. Denique ſic rem geritis, quaſi non eſſe diſpenſatores, verùm Domini ſacrę ſcripturę poſtuletis. Hanc veſtram tyrannidem ferre non poſſumus: quodque dixit aliquando Paulus obſtrepentibus, id à nobis quoque contra vos rectè dici poſſe perſuaſum habemus: An à vobis verbum Dei proceſsit? aut in vos ſolos peruenit? Vſque eò certè non proceſsit à vobis Dei verbum, vt quicquid eius habere vos exiſtimatis, à nobis traditũ, à nobis tantà fide cuſtoditum habeatis, vt ne iota quidem aut apicẽ vnum in ſcriptura mutatum eſſe verè dicere poſsitis à nobis, inquam, & à patribus

Prouerb. 3.

Prouer. 36.

Matth 4.

1. Cor. 14.

Matth. 5.

bus nostris, à quibus vosmetipsos temerè segregastis. Nam quod sanctus Episcopus & martyr ille Cyprianus de Nouatianis dixit aliquando: Non nos ab illis, sed illi à nobis recesserunt: id nos non minus verè quàm ille de Nouatianis, de vobis dicere possumus: Non enim nos à vobis, sed vos à nobis recessistis: quod ipsi, velitis nolitis, fateri necesse habetis: A quo autem recessistis, quando à nobis recessistis? Recessistis à nostris & vestris nõ ita pridem patribus: nondum enim quadraginta anni interceserunt cùm eosdem vtrique patres agnoscebamus, in eorundem patrum præceptis incedebamus: à quibus (ô filij desertores) vos certè, vos recessistis. Recessistis à tot millibus sanctorum martyrum, Episcoporum, confessorum, sacerdotum, qui, quòd nobis Christi tradiderunt Euangelium, id nos cõstanter adhuc retinemus, omnia prius & facere & pati parati, quàm vt ab eo nos in aliud Euangelium transferri permittamus. Recessistis, vt vno verbo complectamur omnia, recessistis à Catholica Ecclesia matre quondam vestra, vt rectè de vobis illud B. Iob. dici possit: Derident me iuniores tempore. Vos enim estis illi iuniores tempore, qui vestræ matris Ecclesiæ simplicitatem deridetis, qui non dubitatis eam falso ignorati Christi & beneficiorum eius obscurationẽ redarguere. Cuius ergò nisi nostrum proprium est Euangelium? cuius nisi nostræ propriæ sunt scripturæ? Nos enim patrum nostrorum Apostolorũ & Apostolicorũ virorum vera soboles, nos eorũ legitimi sumus hæredes & successores: ab illis nostræ fidei traducem, ab illis nostrę doctrinę semina mutuati sum9, ab illis Euãgeliũ, ab illis scriptu-

Cyp. tract. de simplicitate Prælatorum.

Iob. 30.

Vide Gre. li. 20. ca. 7.

ras nobis traditas posſidemus. Nos Eccleſiarum noſtrarum origines edere, nos Epiſcoporum noſtrorum ordinẽ euoluere poſſumus, ita per ſucceſſiones ab initio decurrentem, vt primus ille Epiſcopus aliquem ex viris Apoſtolicis, qui tamen cũ Apoſtolis perſeuerauerit, habuerit auctorem: ab ijs in poſſeſsionem ſcripturarum & Euangelij miſſi ſumus. Vos autem qui eſtis? quando & vnde veniſtis? quid in noſtro agitis nõ noſtri? quo iure ſyluam noſtram cęditis? qua licentia fontes noſtros trãſuertitis? qua poteſtate limites noſtros commouetis? Noſtra eſt poſſeſsio: quid hîc vos ad voluntatem veſtrã ſeminatis & paſcitis? noſtra eſt poſſeſsio: Olim posſidemus: priores posſidemus: habemus origines firmas ab ipſis auctoribus quorũ fuit res: nos Apoſtolorum ſumus hæredes? ſicut cauerunt teſtamento ſuo, ſicut fidei commiſerunt, ſicut adiurarunt, ſicut per manus aliis tradiderũt, ſicut per lõgam Epiſcoporum & ſacerdotum ſucceſsionem, ad nos vſq; tranſmiſerunt, ſic tenemꝰ: vos certè exhæredauerunt ſemper, & abdicauerunt, vt extraneos, vt inimicos.

Hæretici ad ſcripturas prouocant.

Cæterùm, quod anteà quoque docere nos meminimus, nihil noui faciunt hæretici, cùm ad ſcripturas prouocant, cùm eas ſibi tanquàm proprias vendicant, cùm earum poſſeſsione cæteros excludũt, cùm ſibi ſolis eas interpretandi ius arrogant: idq; nouo more, contrà quàm à patribꝰ noſtris intellectę fuerint. Verùm hoc illis ius per catholicos conceſſum fuit nunquam: qui ſemper quidem ſcripturas tanquam diuinitus inſpiratas, reuerenter accipiebãt, ſed vbi de ſenſu earum controuerteba tur, ad patrum interpretationes prouocabãt: quos iſti

istí vsq; eo aspernantur & respuunt oēs, vt nihil se recipere dicant, nisi scripturas: sed sic vt penes se solos certam esse velint auctoritatem interpretandi. Quod interpretantur ipsi, hoc sensisse volūt Spiritum sanctum, quod adferūt alij quamuis magni, quamuis multi, à spiritu Sathanæ & ab aliena ta mente profectum esse blasphemant. Nolunt vt fidamus veteribus orthodoxis, quod nonnunquā inter se variant, cùm inter istos paucos tanta sit controuersia de Prophetis, de imaginibus, de disciplinis, de Baptismo, de Eucharistia, de iustificatione, deque cæteris ad religionem pertinentibus. Et volunt nihilominus credi suis dogmatibus, cùm ea tamen quotidie noua expectemus. Quòd si quæ fuisse videtur inter veteres dissensio, non de magnis ea, neque de necessarijs rebus, verùm de ijs fuit, quæ cum non ita magni essent momenti, liceret vnicuique abundare in sensu suo: Stilo illi diuerso, non fide diuersa scripserūt. Si quæ res arduæ fuerunt ad religionē nostram pertinentes, adeò nulla fuit inter eos de illis controuersia: vt cū ijsdē plerisq; temporibus vixerint, ac maximis locorum interuallis disiuncti & distracti fuerint, haud aliter tamen scriptam suam de illis sententiam ad posteros transmiserint, quàm si vno in loco de ijsdem collatis sententijs, vnum idemq; sensisse, & quasi conspirasse viderentur. Quæ vel sola res documento nobis esse potest, illos ab eo magistro, qui facit vnanimes in domo sua habitare, quæ scripserunt, excepisse, vt nulli sit pio dubitādum, hoc sensisse spiritūsanctū, quod illos esse legimus interpretatos, præsertim quoties in vná aliqua de re sententiam

Psalm. 67.

conueniunt omnes. Nam vt labi singuli tanquam homines potuerint, certè si quid à pluribus receptum, & vsu totius Ecclesiæ postea fuit approbatum, in eo labi potuisse credendum non est.

Patrum auctoritas in controuersis dogmatibus.

Quoties igitur aliqua de re ambigitur, ad quos alios, quàm ad istos rectius prouocabimus, quorum iam inde à mille & amplius annis, in vniuersa Ecclesia maxima semper fuit auctoritas? quam illis non doctrina magis excellens, quàm admirabilis quædam vitæ sanctimonia comparauit. Sic enim in illis cum eruditione certabat integritas, neutra vt alteri concedere velle videretur. Athanasius quam scripsit de Synodi Nicœnæ decretis: Ecce nos, inquit demonstrauimus istiusmodi sententiam à patribus ad patres quasi per manus traditam esse. Vos autem noui Iudæi, & discipuli Cayphę, quos verborum vestrorum patres ac maiores demonstrabitis? Si quibus causa est iudicio disceptanda, nónne tales dari sibi iudices optant, qui suæ voluntatis non in hanc maiori, quàm in alteram patrem inclinatione propendeant: neque vel odium aliquod, vel amorem erga alterutram præ se ferant? quod affectiones iustæ plerunque in causa sunt, vt illis mens hominis impedita quid verum sit haud facilè perspiciat. Quî possunt autem alij reperiri magis ab omnibus hoc genus affectionibus remoti, quàm fuerunt sancti Patres nostri: qui cùm ante tot secula mortalem hanc vitam cum beata illa & immortali commutauerint, literarum monumenta reliquerunt, in quibus testatas & consignatas animorum suorum sententias, de rebus hodie controuersis ad nos transmiserunt: nihil vel gratiæ, vel odio tribuentes

entes, cum tanto seculorum interuallo, inter quos hæc esse futura disceptatio, scire tum non potuerint? Hos igitur si duces sequemur, nunquam aberrabimus: horũ iudicio si causam nostrã permittemus dictum ac factum, eam quam quærimus, & pro qua pugnare videmur, & æquitatẽ & veritatẽ inueniemus. Feceruut hoc (sicut iam non vno in loco demonstrauimus) hi quorum vestigijs libenter incedimus patres nostri, non minus Ecclesiasticę traditioni, quàm scripturis inhęrentes, Scribens ad Neocęsarienses Basilius: Sunt, inquit ijdem & nobis & vobis Doctores mysteriorum Dei, & Patres spirituales, qui ab initio Ecclesiam nostram fundarunt, Gregorium dico, celebrem illum, & quotquot deinceps post illum Episcopalem apud nos sedem susceperunt, alius post alium ordine succedaneo, astrorum instar exorti, ijsdem ingressi sunt vestigijs, vt haud facile sit volentibus traditiones eorum iudicio deferere. Ac in fine epistolę: Interrogate, inquit, patres vestros, & annunciabunt vobis. Quamuis situ loci diuisę videantur inter se parœcię, tamen veluti corona quadam vnitę, vnaque sententia gubernatę fuerunt. Et ad eosdem paulò ante scribens, hortatur eos, vt fugiãt ea quę sunt inimica traditioni Magni Gregorij, & eorum, qui deinceps illi successerunt vsque ad Beatum. Prę cęteris Augustinus cõtra Iulianum scribens ad istos iudices prouocabat, tanquàm ab omni odio, amicitia, inimicitia, ira, vacuos. Fecerunt itẽ & ducenti Patres, qui conuenerant Ephesi, quibus hoc catholicissimum, fidelissimũ, atque optimũ factu visum fuisse narrat Vincentius Lyrinensis: vt in medium sanctorum

Epist. 75.

Epist. 64.

Libro 2.

CAP. XXXII.

patrum sententiæ proferrentur, quorum alios martyres, alios confessores, omnes verò catholicos sacerdotes fuisse & permansisse cõstaret: vt sci licet ritè atque solenniter ex eorum consensu atque decreto antiqui dogmatis religio confirmaretur, & prophanæ nouitatis blasphemia condemnaretur. Est enim verissimum quod à Rabano scriptum est, quod sancti doctores sua prædicatione ad vnitatem fidei, multitudinem fidelium in Ecclesia nectunt, & in vnum decorem redigunt. Et paulò pòst: Doctores sancti quasi mediatores sunt inter Christum & reliquos, quos instituũt, & quasi Christum corpori suo, id est, ecclesię coniũgũt.

In capit. 4. Cantic.

Libet autem ex Ecclesiastica quoque historia exemplum eius rei proferre. Verũ est enim quod dixit Sapiens: Nihil sub sole nouũ, nec valet quisquam dicere: ecce hoc recens est, iam enim præcessit in seculis quæ fuerunt ante nos. Itaque nec hæreses istæ, quę nunc Ecclesię Dei tantum exhibent negocij, nouę sunt: cùm eas ante mille & amplius annos confutatas videre liceat: nec iste deploratus nostrorum temporum status, quin fuerit etiam olim deploratior, præcipuè quibus temporibus Arriana viguit impietas: quæ tam lõgè tamque latè grassata fuerat, vt non iam intra populares homines sese contineret, sed ipsos etiam Ecclesiarum antistites implacalibus odijs committeret: nec ipsis etiam Imperatoribus, & eorum aulis intactis. In hoc itaque rerum statu, fuisse scribit Socrates catholicum Imperatorem Theodosium, qui tota mente in eam curam incubuerat, vt mõtus in causa religionis concitati tranquillari, omneque non opinionum magis, quàm animorum dissi-

Eccles. 1.

Arriani hæresis pestis quàm latè serpserit.

Socr. lib. 5. cap. 10. Eccle. hist.

diſsidium ex Eccleſia tolli, atque optata illi pax & tranquillitas reſtitui poſset. Quamobrem congregata ſynodo, Nectarium Epiſcopum accerſit: conſilium ab eo ſibi dari poſtulat, quemadmodũ effici queat, vt ſedatis procellis & tempeſtatibus, quibus tum Eccleſiæ nauis vehementer iactaba-ſunt. tur & agitabatur, ad optatum tandem aliquando quietis portum peruenire liceret. Sibi quidem videri, non alia via cõmodius id fieri poſſe, quã ſi quæſtiones & cõtrouerſiæ, quę motibus iſtis exci tãdis cauſam dediſsẽt diligẽtię excuſſæ forẽt. Hæc poſteaquàm audiuit ex Imperatore Nectarius, cumprimis anxius & ſolicitus, cum Agellio primùm, deinde cum Siſinnio rem communicat. Erat Siſinnius egregia quadam dicẽdi facultate, & minimè vulgari ſacrarum literarum cognitione præditus Huc acceſſerat ingenium ſolers, & rerũ vſus, & experientia, quam fuerat non mediocrem conſequutus. Itaque facilè perſpiciebat, diſputationes non modò nihil ad ſanandos motus iſtos momenti allaturas, verùm illud effecturas potius, vt res in maiorem contentionem exiret. Quapropter hoc Nectario dat conſilium, vt omni ope contendat & elaboret, ne diſputare ſit neceſſe, ſed priſcorum tantùm interpretationes in medium producantur, quibus prolatis, quærat ex hæreſiarchis Imperator, quo loco, quóve numero docto res illos habeant, quorum nomina, quàm longè latèque patet Chriſtianus orbis, cum primis celebria ſemper fuerunt: nũquid ad Eccleſiam eos pertinere putent, aut tanquam alienos à fide Chriſtiana reijciendos cenſeant? Quod ſi, inquit, tanquam alienos reiecerint, audeát igitur eos anathe

Hæretici quomodo refellendi

Siſinnij cõſilium.

Diſputationum pernicies.

mate damnare. Quod si ausi fuerint, statim à multitudine profligabuntur. Sin autem priscos doctores minimè se probare testati fuerint, nostrum erit libros eorum proferre, quorum testimonio doctrina nostra confirmatur. Hoc Sisinnij consilium Nectario probatur. Itaque nihil cunctatus ad aulá properat, Imperatori rem exponit: Is cupidè rem amplexus, accitis hęresiarchis, percunctatur ex illis: an aliquam eorum doctorum Ecclesię habeant rationem, qui pręcesserant ipsorum hęresim: num probandos eos, an reijciendos censeant? Illi, cùm quorsum iret Imperator nescirent, non alio loco quàm quo suos pręceptores eos habere se responderunt. Quærit rursus Imperator: Num eos tanquàm fide dignos Christiani dogmatis testes recipere velint? Tum primùm olfecerunt illi, quid sibi vellet hęc Imperatoris interrogatio: cumque aliter alij erga veterum libros essent animati, ortum est inter eos dissidium, cùm alij recipiendos, alij minimè recipiendos esse censerent. Atque ita quorum hactenus vna tantùm fuerat hæresis, hi iam non à Catholicis magis, à quibus discesserant, quàm ipsi à seipsis dissentire cœperunt. Sic eorum concors improbitas (inquit Socrates) haud aliter quàm veterum olim Gigantum lingua dispersa, simul turris eorũ improbitatis est euersa. Vel ex hac Historia videre licet, minimè nouum esse, vel quòd hęretici priscorũ Patrũ sententias aspernãtur & respuunt, vel quòd ad eas catholici libẽter prouocãt.

Est autem illud cum primis admiratione dignũ, quòd eorum tantopere sententias oppugnant nostri temporis hęretici, quorum testimonijs, quoties

quoties ipsis commodum fuerit, libêter vtuntur. CAP. XXXII.

Contra quorum dogmata tuentur & defendunt, eorum vti testimonijs erubescunt: Nam non dee illis quoq; sua successio, verùm non à sede Petri, neque continuata, sed interrupta successio. Possemus hoc etiam de reliquis erroribus pridem sopitis, ac nunc demùm hoc nostro seculo resuscitatis planum facere: verùm vno tantùm dogmate Lutheri, in quo cardinem rerũ & iugulum ipsum esse persuasum habent, in præsentia contenti erimus, vt successionem illius indicemus. Docet ille nostrum arbitrium non esse liberum, sed seruum: & absoluta necessitate euenire omnia. Nunquid hoc à Simonis Petri sede profectum est? & non à Simonis Magi potius, qui grauis Petri fuit aduersarius? Quem errorem, si quid Clementi credimus, ita Petrus Apostolus confutauit, vt in eo adstruendo, nisi centum annis interiectis, vix quenquam Simon habuerit successorem. Nam post centum demùm annos extitit Marcion hæreticus, qui non dubitauit hoc ipsum asserere. Sed explosus est deinceps Marcion quoque, neque repertus est quisquam intra centum alios & triginta annos, qui in falso dogmate tuendo succedere illi vellet: donec ad Manem ventum est, vnde Manichæi nomen traxerunt. Verùm & huius furorem ita compescuit Augustinus, vt octingentis & amplius annis, nullus hanc illius insaniam sequutus esse legatur. Primùm ante quadringentos annos exortus est Petrus Adelhardus, qui pridem sepultum errorem hunc in lucem reuocauit: cuius à Bernardo sic est conuictus, vt annis ducentis quadraginta, qui confirmaret hoc ipsum, repertus non fuerit.

Hæreticorum successio.

Seruum arbitriũ à Simone Mago.

Acto. 8.

Li 3. recognitionũ.

Marcion.

Manichæi.

Petrus Adelhardus

Ioannes Vicleff.

rit. Post quod temporis interuallũ, extitit Ioannes Vicleff, in Constantiensi & Basilien si concilio condemnatus. Hunc post annos centum quadraginta succesit Martinus Lutherus. Atque hæc

Lutherus.

est non continuata, sed sæpius interrupta successio, quod attinet ad hunc articulum Ecclesiæ Lutheranæ, in quo ille summam esse causæ suæ scribit. Primus assertor fuit Simon Magus: Simoni post annos centum succesit Marcion: Marcioni centum alijs & triginta interiectis Manichęus: Manichæo post octingentos & amplius, Petrus Adelhardus: Adelhardo post ducentos quadraginta, Ioannes Vicleff: Ioanni Vicleff post centum quadraginta annos Martinus Lutherus: Cuius succesionis adeò pudet Lutherum & sectatores eius, vt in sui erroris huius impij defensionem, nullum ex his auctorem citare audeat: Citius adeò, qui confutarunt hoc dogma, quoties illi commodũ videtur, Augustini, Bernardi, & aliorum Catholicorum, in aliam quàm ipsi scripserunt, sententiam detorto vsus fuerit testimonio; Sic suo ipse tanquàm sorex perit iudicio, Catholicos, velit nolit, fateatur necesse est, quorum sentẽtiam oppugnat: quorum verò dogma tuetur, eos hæreticos fuisse negare non potest. Vnus est ex omnibus impij dogmatis huius assertor, quem nominare tamen audet, Ioannes Vicleff, Ecclesiæ iudicio condemnatus: quem (tanta hominis est audacia & impudentia) ob hoc ipsum, quod ab Ecclesia est damnatus, in sanctorum album referre non dubitat. Sed quorum sanctorum? quos iam enumeraui mus, Simonem Magum, Marcionem, Manichæum, Petrum Adelhaldum: qui, si sancti fuerũt, non

non fuit ergô Sanctus Petrus Apostolus, non alij multi, qui successerunt ei, qui sanguinem suũ pro Christo fuderunt: non tot Martyres, Episcopi, Doctores, qui à Petri sede se nunquam auelli passi sunt, qui omnes vsque ad hæc nostra tempora vno ore, liberum esse, non seruum arbitrium docuerunt. CAP. XXXII.

Atque hæc est successio Sacerdotum & Episcoporum, quæ sicut Augustinum olim, sic & nos in Ecclesiæ Catholicæ gremio iustissimè tenet: Cuius quidem successionis, vsque eo nos nõ pudet, vt quos isti nunc errores suscitarunt, siue dum absoluta necessitate fieri docent omnia, siue dum & sacerdotium & sacrificium abrogare, & modô non Deum ipsum è medio tollere conantur, siue dum solam fidem ad salutem sufficere docent, siue dum sanctos inuocandos negãt, dum cœlibatum sacerdotum oppugnant, dum orare pro mortuis, aut mediatoris offerre sacrificium prohibent, dum ieiunia, vel ciborum in illis delectum, dierumque discrimen habendum non esse putãt, dum imagines à templis eijciunt, dum CHRISTI corporis & sanguinis veritatem in Eucharistia negant, dum semel baptizatos rebaptizandos esse censent, adeô nos non pudet successionis huius, vt hos & quoscunque tandem erroris alios, quos enumerando recensere longum foret, vel hoc ipso nomine tanto vehementius detestemur, quod eos his ipsis auctoribus, de quorum successione gloriamur ante tot secula, Christiani totius orbis applausu, videmus esse condẽnatos. Contrà verò, quæ didicimus, in ijs tantô & libẽtius & fidẽtius permanemus: quod ab

CAP. XXXII.

ab istis magistris didicimus, quorum tot seculis sanctissima semper in Ecclesia fuit memoria: quorum scripta publicitus leguntur in templis, & post diuinæ legis oracula primum locum obtinent: quæ vel ipsi hæretici adeò non sunt ausi prorsus reijcere, vt quoties id suo commodo facere posse videntur, vel obtorto collo (quod aiunt) ad suam sententiam confirmandam ea pertrahere conentur: quod ea re suis quoque scriptis, permultum auctoritatis accessurum esse persuasum habent. Adeò vel hostes etiam ipsi veritatis, quos esse præcones intelligunt veritatis, eorum testimonijs ad falsitatem suam adstruendam vti gaudent. Et dubitamus adhuc vbi sit Catholica? Scrupulum hûc eximent nobis Christi verba dicentis: Vbi fuerit corpus, ibi congregabuntur & aquilæ.

Matth 24. Corpus Christi Ecclesia. Ephe. 1. Aquilæ in Euangelio qui intelligendi.

Corpus Ecclesiam esse docet nos Paulus, & quidem corpus Christi. Sic enim loquitur ad Ephesios: Deus dedit Christum caput super omnẽ Ecclesiam, quæ est corpus ipsius. Aquilas autem, quos esse dicemus alios, quàm, quorum iam fecimus mentionem, sanctos illos Episcopos & doctores: quorum & excelsa virtus, & sublime fuit ingenium, & doctrina singularis: quorum plerique fuso sanguine suo, veritatem eorum, quæ scripserũt, comprobarunt. Quamobrem vbicunque videris illas aquilas congregatas, ibi Christi corpus, ibi Catholicam Ecclesiam esse non dubitaueris: Si cubi vnam aliquam in sententiam conuolant, ex varijs & longo locorum interuallo disiunctis totius orbis Christiani partibus sanctæ illæ aquilæ, Dionysius Areopagita, Clemens, Ignatius, Athanasius, Basilius, Gregorius Nazianzenus, Ioannes Chry-

Chryſoſtomus, Theophilus Alexandrinus, Epiphanius, Hieronymus, Ambroſius, Auguſtinus, Gregorius Pontifex, Beda, Iſidorus, Bernardus, & qui ſunt eos ſecuti, quos omnes enumerare longum foret, quod hæc Eccleſiæ Catholicæ ſententia ſit, nihil eſt quod ambigas.

Verùm hîc iſti contradicunt: Nunquid etiam hi, quamlibet docti & ſancti viri, non aliquando ſpiritu Dei deſtitui potuerunt, vt ſuo pleraque, hoc eſt, humano ſpiritu ſcriberent? Potuit ſanè ſeorſum eorum aliquis: at non in eo, in quo cum cæteris idem ſentit omnibus: non in eo quod eſt tot ſeculorum conſenſu comprobatum. Quoniam verò de Spiritu mentionem fecimus, neque noſtra hac ætate ferè quiſquam eſt hæreticorum, qui ſibi Dei ſpiritū ita non vēdicet, vt alijs detrahat omnib⁹, libet pro libri huius cōcluſione, quēadmodum dignoſci ſpiritus oporteat, paucis demonſtrare. Præclarè monet Ioannes Apoſtolus & Euangeliſta: Chariſsimi nolite omni ſpiritui credere, ſed probate ſpiritus, ſi ex Deo ſunt. Cauſam cur ita moneat, addit, dicens: Quoniam multi Pſeudoprophetæ exierūt in mundū. Reuerà ſi fuit aliquando, nunc eſſe tempus illud videtur, quo probare ſpiritus cumprimis eſt neceſſarium: qua vna re vix quicquam eſſe poteſt difficilius: vt inter alia quæ Paulus enumerat, non minimum Dei donum ſit diſcretio ſpirituum: Sed explicet ille difficultatem hanc, qui nos vt ſpiritus probaremus admonuit: In hoc, inquit, cognoſcitur ſpiritus Dei: Omnis qui confitetur Ieſum Chriſtum in carne veniſſe, ex Deo eſt: & omnis ſpiritus, qui ſoluit Ieſum, ex Deo non eſt. Hæc verba Ioannis enar-

1. Ioan. 4. Spiritus quomodo probandi.

1. Cor. 12.

1. Ioan. 4.

CAP. XXXII.

enarrans Augustinus, cuius interpretationem potissimum sequi libet: Quasi eriguntur inquit, aures ad discernendos spiritus: & tale quiddam audiuimus, vnde nihilominus nō discernamus. Quid enim ait? Omnis spiritus qui confitetur Iesum Christum in carne venisse, ex Deo est. Ergò spiritus qui est apud hęreticos, ex Deo est: quia confitentur Iesum Christum in carne venisse. Quære ab Arrianis? confitentur Iesum Christum in carne venisse: Quære ab Eunomianis? confitentur Iesum Christum in carne venisse. Quære à Macedonianis? confitentur Iesum Christum in carne venisse: Interroga Cataphrygas? confitentur Iesum Christum in carne venisse: Interroga Nouatianos? confitentur Iesum Christum in carne venisse. Omnes ergò istæ hæreses spiritum Dei habent? Non ergò Pseudoprophetę sunt? Nulla est ergò ibi deceptio, nulla seductio? Certè Antichristi sunt, qui ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis. Quid ergò facimus? Vndè discernimus? Audiuistis quia dictum est: Qui negant Iesum Christum in carne venisse, hic est Antichristus. Et ibi quęsiuimus, quis neget, quia nec nos negamus, nec illi negant. Et inuenimus quosdam factis negare, & adhibuimus testimonium de Apostolo, qui ait: Confitentur se nosse Deum, factis autem negant. Quęramus igitur in factis, non in linguis. Quis est spiritus qui non est ex Deo? Qui negat Christum in carne venisse. Et quis est spiritus, qui ex Deo est? Qui confitetur Iesum Christum in carne venisse. Eia fratres, opera attendamus, non strepitum linguæ. Quęramus quare venerit in carne Christus, & inueniemus, qui eum negat in carne

Aug. in prima Canonicā Ioan. tract. 6.

1. Ioan. 2.

Tit. 1.

carne veniſſe. Nam ſi linguas attendas, multas hæreſes auditurus es, confitentes Chriſtum in carne veniſſe, ſed conuincit illos veritas. Quare venit Chriſtus in carne? Venit vt traderetur Gẽtibus, vt illuderetur, vt flagellaretur, vt conſpueretur, vt occideretur, venit vt móreretur pro Gente, & non tantùm pro Gente, ſed vt filios Dei, qui erant diſperſi, congregaret in vnum: Charitas illum de cœlo detraxit: charitas carne veſtiuit: charitas, vt acerbam & ignominioſam crucis mortem oppeteret, impulit. Maiorem hac charitatem nemo habet, quàm vt animam ſuam ponat quis pro amicis ſuis: poſuit ille pro inimicis. Quiſquis ergo non habet charitatem, negat Chriſtum in carne veniſſe. Nunc iam hæreticos omnes interroga: Chriſtus venit in carne? venit: hoc credo, hoc profiteor. Imò hoc negas. Vnde nego? audis quia hoc dico. Imò ego conuinco, quia negas corde: dicis verbis, negas factis. Quomodo inquis, nego factis? Quia ideò venit in carne CHRISTVS, vt moreretur pro nobis. Ideò mortuus eſt pro nobis, quia charitatem multam habuit, per quam filios DEI, qui erant diſperſi congregauit in vnum. Tu non habes charitatem, quia non modò non congregas, verumetiam quæ pretioſo Chriſti ſanguine congregata ſunt, ea diſpergis, & pro honore tuo diuidis vnitatem. Ergò hinc intelligite ſpiritum ex Deo, pulſate, tangite fictilia, ne fortè crepauerint, & malè reſonent. Videte ſi integrè ſonant, videte ſi eſt ibi charitas. Tollis te ab vnitate orbis terrarum, diuidis Eccleſiam per ſchiſmata, dilanias corpus Chriſti. Iſte venit in carnem, ille mortuus eſt, vt filios Dei qui erant diſperſi

CAP. XXXII.

Matth. 20.

Ioan. 11.

Ioan. 15.

Tit. 1.

Ioan. 11.

disperſi, congregaret in vnum: tu ideò clamas, vt congregatos diſpergas. Ergò ipſe eſt ſpiritus Dei, qui non negat Ieſum in carne veniſſe: qui dicit nõ lingua, ſed factis: qui dicit non ſonando, ſed amãdo. Ille autem non eſt ſpiritus Dei, qui negat Ieſum in carne veniſſe: negat & ipſe non lingua, ſed vita: non verbis, ſed factis. Omnis ſpiritus qui ſoluit Ieſum, ex Deo non eſt, & hic eſt Antichriſtus: Soluere, factis intelligitur. Ille venit colligere, tu venis ſpargere: Quomodo non negas Chriſtum in carne veniſſe, qui diſrumpis Eccleſiam, quam ille congregauit? Contra Chriſtum venis, Antichriſtus es.

Aug. ſer. 31. de verbis apoſtoli.

Hæc pluribus verbis ex Auguſtino tranſcribere viſum eſt, vt qui ſit ex Deo, qui non ſit ex Deo ſpiritus, cognoſci poſsit. Qui etiã alibi eadẽ verba Ioannis explicans: Quid eſt, inquit, negare Chriſtum factis? Superbire, & ſchiſmata facere: Ita factis negatur Chriſtus: vnitatem quippè amat Chriſtus. Quamobrem non omnis ille ſpiritus, qui cõfitetur Chriſtum in carne veniſſe, qui confitetur, quod vnus ipſe mediator Dei ſit & hominũ: quod ſit propitiatio pro peccatis totius mũdi: quòd nõ ſit aliud nomen ſub cœlo datum hominibus, in quo nos oporteat ſaluos fieri: non omnis qui confitetur hæc, ſpiritus ex Deo ſtatim eſt, ſi voce tantùm clamat, non opere, ſi lingua cõfitetur, non factis, ſi non habet charitatem, per quam cum Chriſto congreget, ſed flagrans odio, quos congregauit Chriſtus, eos cum diabolo diſpergit: Habeat Chriſtum in ore, quantum velit, glorietur de verbo Dei, iactet ſe de Euãgelio, dicit Auguſtinus, quod eſt Antichriſtus. Verùm quid nos hæc Auguſtinum

Tit. 1. Factis negare Chriſtum. 1. Tim. 2. 1. Ioan. 2. Acto. 4.

num dicere dicimus? dicit hoc ipsa veritas: Qui non congregat mecũ, spargit. Si congregat Christus, tu quos ille sanguine suo congregauit, spargis: quid hoc est aliud, quàm Antichristum esse? Meminimus hoc quoq; nos iá ex Augustino docuisse, quod sicut à Paulo traditum accepimus, totus Christus & caput est, & corpus. Caput est vnigenitus Dei filius, corpus eius est Ecclesia. Non satis est si de capite credas, quæcunque de eo sanctæ scripturæ nobis prodiderant, si te segregas à corpore capitis huius, à sancta Catholica Ecclesia, si non communicas eius vnitati, si contra eum quem tot seculis illa recepit sensum, scripturas interpretaris, si tibi soli plus, quàm illi vniuersæ credi vis, quid aliud, quàm quantum in te est, soluis Iesum, atque ita Antichristus es. Qui enim vel Ecclesiam à capite suo Christo, vel seipsum ab Ecclesia, vel Ecclesiam in seipsa separat & diuidit, is verè Christum soluit, & Antichristus verè dici meretur, quia scindit quod Christus vnitum esse vult.

Matth. 12. Aug. de vnit. eccles. cap. 4. Christus & caput & corpus. Soluere Iesum qd sit.

Habemus ergò iam, qui sit ex Deo spiritus, qui non sit ex Deo. Quicunque soluit Iesum, hoc est, qui diuidit corpus eius Ecclesiã, non est ex Deo, sed est Antichristus. Non qui scientia, sed qui charitate præstat, is demum ex Deo spiritus est. Scientia enim inflat, charitas est quæ ædificat: nec est aliud quicquam æquè noxium, atque remota charitate scientia. Quamob rem rectè monet Augustinus: Amate scientiam, sed anteponite charitatem. Scientia si sola sit, inflat: quia verò charitas ædificat, non permittit scientiam inflari, quam, si scientiæ coniunxerimus, futurum est, sicut scribit

Scientia sine charitate noxia. 1. Cor. 8. Aug. ser. 53 de verbis Domini.

CAP. XXXII.

Maximus, vt careamus omni ſuperba inflatione, erimusque ſpirituales œconimi, cùm noſmetipſos, tum omnes qui nobis appropinquant ædificãtes. Ibi ergò inflat ſcientia, vbi charitas non ædificat: vbi ædificat, ſolidata eſt. Non eſt ibi inflatio, vbi petra eſt fundamentum. Quando autem tentat inflatio, hoc eſt, elatio: vtique qando charitas deeſt. Eſt igitur abſque charitate cumprimis noxia ſcientia, quæ ſuperbos reddit & inflatos: cuiuſmodi ſunt dæmones, qui non aliundè nomen apud Græcos, quàm à ſcientia traxiſſe creduntur. Qui ſicut ipſi ſuperbi ſunt & arrogantes, ob quod etiam vitium tanquam fulgur de cœlo ceciderũt, ita quod ipſis ruinæ cauſa fuit, per id primis parentibus noſtris inſidias fecerũt, & vt ex Paradiſo deturbarentur, in cauſa fuerunt. Quid enim promiſit illis dæmon, quo facilius perſuaderet, vt cõtra diuinum edictum de ligno ſcientiæ boni & mali manducarent? eritis, inquit, ſicut dij, ſcientes bonum & malum. Videte inflantem ſcientiam, vnde ad primos parentes noſtros, vnde ad nos etiam eorum poſteros innumeræ calamitates & miſeriæ redundarunt. Quod ſi, quod Paulus monet, noluiſſent illi altum ſapere, vel plus ſapere quàm oportet ſapere, ſi contenti fuiſſent ſapere ad ſobrietatem, ſi non eſſe Deo ſimiles inflante ſcientia contendiſſent, ſi quod eis liberaliter à Deo conceſſum fuerat, in eo acquieuiſſent, nec ipſi, nec nos eorum proles, ex illo tam felici ſtatu deturbati, in has tantas calamitates recidiſſemus. Sed homo cùm in honore eſſet, non intellexit, & ideò comparatus eſt iumentis inſipientibus, & ſimilis factus eſt illis. Sic etiam qui deturbatus eſt

Max. centuria 4. ca 50.

Dæmon vnde.

Lucæ 10.

Gene. 3.

Sapie. 2.

Gene. 3.

Rom. 5.

Rom. 11. 12

Pſalm. 41.

CAP. XXXII.

est de cœlo, non ex ordine Seraphin, sed ex ordine Cherubin fuisse dicitur. Sic enim loquitur Propheta: Peccasti, & eieci te de monte Dei, & perdidi te ô Cherub, protegẽs de medio lapidum ignitorum, & leuatũ est cor tuum in decore tuo: perdidisti sapientiam in pulchritudine tua, in terram proieci te, ante faciẽ regum dedi te, vt cernerent te. Quod quidem carere mysterio non videtur. Significatur enim hac re, quòd lapsus eius incitamentum fuerit, non diuini amoris, verùm scientię suæ excellentia. Cherub enim plenus scientia, Seraph plenus amore interpretatur. Quid autem? qui nunc Ecclesiam conturbant, qui Christi corpus dilaniant, qui pro honore suo diuidunt vnitatem, quan ám alia reputamus eos ad id faciendum adduci, prẹterquam inflante sine charitate scientia? Quid illis aliud suggerit diabolus, quàm quod suggesisit olim parentibus nostris, dicens: Eritis sicut dij, scientes bonum & malum. Nunquid non se deos esse sibi persuadent, qui siue de sanctorum Patrũ scriptis, siue de conciliorum decretis productum aliquid audiuerint, quod suis dogmatibus aduersetur, illicò tanquam hominum commentum reijciũt: tanquam homines & ipsi non sint? Cuius autem ea re se filios esse declarant, nisi Cherub eius qui dixit: In cœlum conscendam, super astra Dei exaltabo solium meum, ascendã super altitudinem nubium, & ero similis altissimò: qui postea in infernum detractus est, in profundum laci. Certè quicunqs sunt hoc ingenio præditi, quãlibet gloriẽtur se certos esse, quòd habẽt spiritũ Dei, certũ est, quòd non Dei, sed sathanæ spiritu aguntur.

Ezech. 28.

Cherub. Seraph.

Esaiæ 14.

Sciẽtia ex dei ſpiritu

Non eſt ex Dei ſpiritu quę inflat ſcientia, ſed quæ per charitatem ędificat, ea demùm eſt ex Dei ſpiritu: Cæterùm quæ charitate vacua eſt, haud aliter ſe habet, atque cibus ſine digeſtione. Sicut enim cibus indigeſtus, cùm non fuerit benè concoctus, generat malos humores, & corrumpit corpus, non nutrit: ſic & multa ſcientia ingeſta ſtomacho animæ, ſi charitatis igne decocta non fuerit, quid aliud quàm tumores parit & inflationes? Quamobrem rectè monet Apoſtolus, vbi de ſcientia meminit inflante: Qui ſe exiſtimat aliquid ſcire, nondũ ſcit quomodo oporteat eũ ſcire: neſcit enim quomodo vtendum ſit ſcientia, quod præſcribit ea, quæ non inflatur charitas.

1. Cor. 8.

Scientiã habere cupiens primũ ſeiſpum ſcire ſtudeat.

Rom. 12. Philip. 2.

Quiſquis igitur ad ædificationem, non ad deſtructionem habere vult ſcientiam, primum ſeipſum ſcire ſtudeat: ſic enim futurum eſt, vt faceſſat omnis tumor & arrogantia. Porrò ſpirituale ædificium ſtare non poteſt, niſi ſtabile iactum ſit humilitatis fundamentum. Statuat itaque ſe ante faciem ſuam homo, ſuam ſecum reputet imbecillitatem, mox illud conſequetur, vt ſit non inter alta ſapientes, ſed inter humilibus conſentientes. Nihil aget per contentionem, neque per inanem gloriam, ſed in humilitate ſuperiores ſe alios arbitrabitur, atque aliorum: præſertim verò maiorum, plus quàm ſuo ipſius iudicio tribuendum eſſe putabit, non modò, non ſe præferet vlli, ſed ſibi potius cæteros anteponet. Siquidem ſicut qui per oſtium tranſit, cuius demiſſum nimis eſt limen, quantò ſe dimiſerit magis, tantò facilius effugiet, ne impingat: quod ſi vel tranſuerſo digiti ſpacio, ſe, quàm oſtij menſura patitur, altius ere-

xerit,

xerit, eueſtigiò quaſſato capite collidetur. Ad eundem planè modum habet ſe mens hominis: quantò ſe dimiſerit magis, tantò facilius cauebit, ne offendat: quod cauere non poterit, ſimul vt ſe vel paululum erexerit. Hoc eſt quod à Chriſto quoque dictum legimus: Confiteor tibi Pater, Domine cœli & terræ, quia abſcondiſti hæc à ſapiẽtibus & prudentibus, & reuelaſti ea paruulis. Et in Prouerbijs clamat ſapientia: Si quis eſt paruulus, veni at ad me. Quiſquis ergo ſcire vult, diſcat quemadmodum eũ ſcire oporteat. Docebit autem eum, ea quæ non inflatur charitas, ne velit eſſe ſicut Deus, ne ſuper nubium altitudinem aſcendat, ne ſimilis eſſe contendat altiſsimo: ſed ſe cum ſui potius generis mortalibus comparet, ac non modo non ſe illis, verùm ſibi potiùs illos anteponat: Sic ſecum ipſe reputet: Homines fuerunt, quibus hunc aut illũ ſenſum hæc habere ſcriptura viſa eſt: homo ſum & ego: non minus, ac fortaſſe magis etiam, quàm eorum aliquis, errori obnoxius: Ac ſi fortè illi peccatores fuére, quanto ſunt maiores iniquitates meæ, quæ ſupergreſſæ caput meũ, & ſicut onus graue, grauatæ ſunt ſuper me. Fieri poteſt, vt hallucinet, vt error ſit, quod mihi verum nunc eſſe videtur: quáobrem non cõmittam, vt ab eo temerè diſcedã, quod tanto omniũ conſenſu, tot ſeculis receptum, quod ab ijs etiam, qui ex vniuerſo orbe Chriſtiano, viri doctrina & pietate præ cæteris inſignes, vnũ in locum hac ipſa de cauſa cõgregati fuerũt, vnanimi volũtate definitũ eſſe video. Fortaſsis illi viderunt aliquid, quod ego peccatis meis impeditus videre nunc non poſſum: Fortaſsis ſi præſens in eorũ conſeſſu adfuiſſem, & quibus illi

Matth. 11.

Prouer. 9.

Scientiæ comparandę ratio.

Pſalm. 37.

rationibus, hoc ita statuerunt, audiuissem, idem quod illi sensissem. Hoc spiritu qui præditus est, nihil dubitet, quin is ex Deo sit, qui resistit superbis, humilibus autem dat gratiam.

1.Pet. 5.

Paræneſis cum totius operis Peroratione.

CAP. XXXIII.

HVnc spiritum dari sibi postulent omnes, qui Christiani & orthodoxi cẽseri volunt, quos in extrema operis huius nostri parte, visum est nobis ijsdẽ verbis affari, quib⁹ Philippẽses olim Paulũ esse legimus alloquutũ. Si qua, inquit ille, cõsolatio in Christo, si quod solatium charitatis, si qua societas spiritus, si qua viscera miserationis, implete gaudium nostrum.

Philip. 2.

Scripsit hęc ad Philippẽses Paulus, à cuius sanctitate quamuis ita longè nos remotos agnoscamus, vt ne qui corrigiam quidem eius calceamenti soluamus, nos dignos ingenuè fateamur: quibus tamen alijs, quàm doctoris Gentium, ex quibus nos originem duximus, verbis rectius alloqui possumus fideles omnes, quorum cura fidei nostræ peculiariter est à Deo commissa: eos præsertim, quibus nihil quod receptum est, placet: qui nouis quibusdam & peregrinis doctrinis abducti, nolunt nobiscum in Christi pace, in Ecclesiæ Catholicæ vnitate, in fraterna charitate gaudere, sed ab orbe terrarum, quo Ecclesia Catholica, secundum Prophetica & Euangelica promissa, diffunditur, se dirimentes, in parte esse, & pars dici, quàm à Catholica nomen ducere malunt: nec amant nobiscum idipsum, ad quod nos tot ies hortatur Apostolus, cùm tamen eundem se dicant nobiscum confiteri Christum: quin altare

Heb. 13.

1.Cor. 1.

contra

contra altare erigere, cathedrã contra cathedram cõstituere conantur. Hos itaq; præ cæteris vt Paulinis verbis his admoneamus, cogit nos paterna cura & solicitudo nostra, quã pro salute eorum gerimus: Si qua consolatio in Christo, si quod solatium charitatis, si qua societas spiritus, si qua viscera miserationis, implete gaudium nostrum. CAP. XXXIII.

Quatuor sunt, per quæ Paulus Philipp. obsecrat. Primó loco: Si qua, inquit consolatio est in Christo. Nõ cuiusuis, verùm eius, quæ est in Christo cõsolationis meminit: in Christo, qui Pater est miserierdiarũ, & Deus totius consolationis: qui consolatur nos in omni tribulatione nostra: Ipse enim solus est, per quem abundat consolatio nostra: ipse solus est qui dicit: Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos, & inuenietis requiem animabus vestris. Quærat qui volet ex auro & argento, quærat ex amplitudine possessionũ, quærat aut ex doctrina excellenti aut ex eloquentia singulari, quærat ex quacunq; tandem earũ rerum consolationẽ, quæ multitudinis imperitę iudicio cumprimis esse videntur expetendæ: nos extra Christũ molestias multas, consolationẽ scimus nullã. Solus Christus est consolatio nostra, pax, quies, & tranquillitas nostra. Sic enim ipsum iamiam ex hoc mundo migraturum, suis dixisse legimus: In mundo pressuram habebitis, in me verò pacẽ. Quamobrẽ ô filioli, quos iterum in Christo parturimus, si vultis in Christo pacem, si vultis in Christo consolationẽ habere, quã ipsi cupitis obtinere, nobis eandem in Christo & propter Christum consolationem adferte. Consolemini nos, qui pro Christo legatione fungimur apud vos, vt

Consolatio nostra Christus. 2. Cor. 1.

Matth. 11.

Ioan. 16.

Gaa. 4.

2. Cor. 5.

vt vicissim Christus consoletur vos: Consolemini nos: implete gaudium nostrum.

Solatium charitatis. 1 Ioan. 4. Vbi charitas, ibi Deus.

Dicit secundo loco Paulus: Si quod solatium charitatis. Nulla ex re maius esse potest, quàm ex charitate solatium: Siquidem vbi charitas est, ibi Deus est: Deus est enim charitas. Quapropter quod ex charitate, hoc ex Deo solatiũ est. Si quod igitur est solatium quod habet fraterna charitas, quæ tristia pariter & læta facit communia, implete gaudium nostrum.

Societas spiritus quæ sit. Ephe. 4.

Addit tertio loco: Si qua societas spiritus. Societas spiritus aliud non est, quàm coniunctio fidelium, quam efficit Spiritus sanctus: per quam vnũ corpus, vnus spiritus sumus omnes. Hac societate nulla esse potest neque firmior, neque iucundior: De hac societate si esse vultis, si ad corpus Christi pertinere, si mẽbra eius esse cupitis, implete gaudium nostrum.

Viscera miserationis. Matth. 5. Matth. 7. Gaudium impletum.

Subdit quarto & postremo loco: Si quæ viscera miserationis. Si nondum obriguerunt sensus vestri, si pijs ducuntur adhuc affectionibus animi vestri, implete gaudium nostrum. Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur. Capiat itaque vos nunc nostri misericordia, si extremo illo die misericordem iudicem habere vultis: Nam qua mensura mensi fueritis, eadem remetietur vobis. Quare si quæ sunt in vobis viscera miserationis, implete gaudium nostrum. Inchoatum quidem fuit gaudium hoc ante annos propè sexcentos, & ad hæc vsque nostra tẽpora continuatum: sed proh dolor, proximis his annis superioribus, est nõ leui tristitia contaminatũ. Quantam nos ex eo lætitiá accepisse

CAP. XXXIII.

Poloni cõstantes in religione à 600. annis.

piſſe putatis, quôd cùm iam à ſexcentis annis propè Chriſti receperit Euangelium Polonia, tantam in eo tuendo gentis noſtræ conſtantiam videre ſemper licuit, vt ab eo nunquam in aliud ſe cuiuſuis, quàm Chriſti potius Euangelium transferri paſſa ſit? Verûm gaudium hoc noſtrũ valdè eſt imminutum, poſteaquam paucis his ſuperioribus annis, ab eo, quod nobis traditum eſt, ſancto Dei verbo pleroſque receſsiſse videmus: quibus melius erat non cognoſcere viam iuſtitiæ, quàm poſt agnitionem retrorſum conuerti. Currebatis benè: quis vos faſcinauit non obedire veritati, quam ſemel amplexi fueratis? Quare ſi qua conſolatio in CHRISTO, ſi quod ſolatium charitatis, ſi qua ſocietas ſpiritus, ſi qua viſcera miſerationis, implete gaudium noſtrum: Date operam, vt quod magna cum laude fuit à maioribus veſtris inchoatum, & ab illis quidem conſtanter ad extremum vſque vitæ diem, à vobis autem aliquandiu continuatum, optato fine terminetis, & ſicut à maioribus accepiſtis, ad poſteros tranſmittatis. Quod ad nos attinet, qualeſcũque ſumus indigni quidem, ſed miniſtri tamen Dei ſumus: pro Chriſto legatione fungentes, eorum loca tenemus, qui primi gentem hanc noſtram voluntariè Deo genuerunt verbo veritatis. Non ignoratis apoſtolos veſtros Adelbertum & Staniſlaũ, quorũ admirabilis vitæ ſanctimonia toti eſt orbi teſtata. Quod illi nobis Euãgeliũ ſanguine ſuo ſignatũ reliquerũt, quod miraculis ꝓpagarũt, quod ipſi ab Apoſtolis, qꝫ nos ab ipſis per lõgã Epiſcoporũ & ſacerdotũ ſucceſsionẽ accepimꝰ, hoc, & nõ aliud annũciamus vobis. Quod ſi vita noſtra lõgè diſſi-

2. Pet. 2. Gal. 5. & 3.

1. Cor. 4. 2. Cor. 5. Iacob. 1.

Apoſtoli Poloniæ.

det ab eorum vita, agnoscimus peccata nostra, sed certè doctrina nostra ab illorum doctrina non dissidet. Nam quod ab illis creditum, non quod à nobis inuentum est: quod ab illis accepimus, non quod ipsi excogitauimus, hoc vobis tradimus. Res est non ingenij, sed doctrinæ: non vsurpationis priuatæ, sed publicæ traditionis: non à nobis prolata, sed ad nos producta: quam ita vt producta est ad nos, adferimus ad vos: non institutores ipsi, sed sectatores: non ducentes, sed sequentes: non auctores, sed custodes. Memores illius, quòd verum veri Dei cultorem Paulus admonet: Depositum

1. Tim. 6. custodi, deuitans prophanas vocum nouitates, & oppositiones falsi nominis scientiæ: quam quidam promittentes à fide exciderunt, quod apud nos ab his qui præcesserunt nos sanctis patribus fuit depositum, id iuxta Pauli monita fideliter à nobis custoditum vobis nunc reddimus. Quamobrem si nullas ad vos prophanas vocum nouitates adferimus, si à Paulo docti, quod à patribus depositum fuit apud nos fidei talentũ, id magna fide custoditum, vobis reddimus: iterum atque iterum rogamus vos, & obsecramus, implete gaudium nostrum.

Gaudiũ implere quomodo. Sed vos iam pridem nosse proculdubio cupitis, quanàm tandem ratione gaudiũ nostrum per vos impleri velimus. Non est cur anxio sitis & solicito animo: nihil difficile, nihil durũ & molestũ, nihil quod nõ cũ voluptate potius, quàm cũ labore cõiunctum sit, vobis prescribemus. Neq; enim aliter nos à vobis, quã sicut magister noster Paulus olim à Philippẽsibus, impleri gaudiũ nostrum postula

Philip. 2. mus. Præcipio vt idem sapiatis omnes: deinde vt eandẽ

eandem charitatem habeatis. Quid vobis videtur? CAP.
Estne aliquid in hoc laboris & molestiæ? Nun- XXXIII.
quid non dulce potius cum primis & iucundum
est, quod à vobis exigimus? Non vt maria trans-
mittatis, non vt partem aliquam terrarũ orbis per Deut. 30.
uagemini, non vt aut opes abijciatis, aut sanguinẽ
vestrum profundatis, aut aliquam corporibus ve-
stris molestiam adferratis, nihil horum aut simili-
um præcipimus. Ac si quid tamen huius generis
pro Christo legatione fungentes, præciperemus,
certè Christi causa non modò non detrectare, ve-
rumetiam summa cum animorum alacritate obi-
re vos oporteret omnia. Nam si nullos nõ perfert
labores & molestias agricola, nulla non adit peri-
cula mercator, nullis non discriminibus vitam su
am obijcit miles, dum exiguo lucro potiri queát,
quo tamẽ an sint potituri, certum adhuc non est,
& si maximè potiti sint, persępè tamen citius opi-
nione sua dimittant, necesse est: Si mox perituri
commodi causa perferunt isti tam acerba multa,
tam alacriter, vos non multo maiore alacritate ea
dem omnia laturi essetis, vt infinitum, nec vllo vn
quam tempore vobis periturum thesaurũ, ibi con
sequi liceat, vbi neque erugo, neque tinea demoli
tur, neq; fures effodiũt, aut furãtur: vbi qua semel
potiti fueritis vita beata, ea perpetuò frui licebit? Matth. 6.
Sed tamẽ nos nullũ vobis grauius onus impone-
mus. Mãdatũ quod nos ꝓ Christo legatione fũgẽ-
tes prȩcipimus vobis hodie, nõ supra vos est, neq;
ꝓculpositũ, nec in cȩlo sitũ, vt possitis dicere: quis
nostrũ valet ad cœlũ ascẽdere, vt deferat illud ad
nos, vt audeam⁹ atq; opere cõpleam⁹? neq; trãsma Deut. 30.
re positũ, vt causemini & dicatis, quis è nobis pote
rit trans

trâsfretare, & illud ad nos vſq; deferre, vt poſſimus audire & facere quod præceptum eſt? Sed iuxta vos eſt ſermo valde in ore veſtro & in corde veſtro, vt faciatis illum. Breue verbum eſt, & expeditum. Hoc tantùm hortamur vos, oramus & obſecramus, vt idipſum credatis, vt eandem charitatem habeatis. Quid eſt facilius, quàm credere? quid dulcius, quàm amare? Quid autem vtroque fructuoſius? Videtis quàm ſit expeditũ, quod à vobis poſtulamus, modò voluntas adſit, dictum ac factum, gaudium noſtrum per vos erit impletum. Neque enim petentibus deerit eius auxiliũ, qui operatur in nobis & velle & perficere.

Idipſum credatis eã dem charitatem habeatis.

Philip. 2.

Philip. 2.

Sed hîc dicet veſtrum aliquis: Quid hoc rei eſt? tanquam cum infidelibus ita nobiſcum agitis. Nunquid non credimus? Nobis verò, quin credatis dubium non eſt, ſed minimè ſuffiere putamus, ſi quomodocunq; tandẽ vos credere profitemini: verũ ſicut iubet Paulus, ita vos credere velimus, vt idem credendo ſapiatis. Non vt ſingularem ſiue ſolitariam quiſque ſuam, non vt VVittembergenſem, non vt Tigurinam, non vt Auguſtanã, non vt aliam quamcunque (iam enim proh dolor luditur fidibus, non vna fides retinetur) ſed vt catholicæ fidei confeſsionem Chriſtianam vnanimiter omnes amplectamini. Quæ malùm iſthæc eſt amẽtia, cùm olim vnum Deum colentes, vno & eodem nomine Chriſtiani fuerimus appellati, quod nunc plerique tam præclarum nomen hoc faſtidiunt, & Euangelici quàm Chriſtiani vocari malunt? Scilicet extra Chriſtum, Euãgelium eſſe poteſt? Quid eſt Euãgeliũ? læta annũciatio. Poteſt autem extra Chriſtũ læta eſſe vlla ánũciatio?

Credere quomodo oporteat.

Euangeliũ quid.

ciatio? Sempiterni væ, & æternæ mortis annunciatio extra Christum esse potest, lætę alicuius rei nuncius extra Christum esse nō potest. Quamobrem vnde discessistis, eò redeatis: neque nomen illud fastidite, quod est super omne nomē, quod solū præ nobis ferre, de quo solo gloriari nos oportet. Nihil prędicari de nobis potest gloriosius, quā si quemadmodum qui præcesserunt nos omnes, ex quo tempore Christi semel Euangeliū recepit Polonia, Christiani simꝰ & vocemur omnes. Christiani non ita pridem vocati estis, Christianis parentibus prognati, à Christianis maioribus profecti, Christiani sicut initio, sic deinceps etiā semper & esse & dici velitis: neque vos ab illis præcidatis, quos esse & fuisse Christianos negare nō potestis. Etiam atque etiam obsecramus vos per nomen Domini nostri Iesu Christi, cuius nominis & ipsi cōmunione gaudemus, & vos nobiscum vna maiorum nostrorum exemplo gaudere cupimus, vt idipsum dicatis omnes: idipsum sentiatis, idem sapiatis, & non sint in vobis schismata: sitis autem perfecti, in eodem sensu, & in eadem sentētia. Memores libertatis, qua semel nos Christus liberauit omnes: quotquot esse & dici Christiani vultis, nolite iterum iugo seruitutis contineri: nolite effici serui hominū. Homo est Lutherus, homo est Philippus, homo est Caluinus, quorum alicuius opinionē cūm sequimini, quid aliud quàm hominis opinionem sequimini? Atqui mendacem omnem hominem esse digito Dei scriptum est. Nolite sic eorū alicui vos addicere, vt præ eo, quod ipsi senserunt, totius Ecclesię, quæ firmamētū est & colūna veritatis, sensum & cōsensum, posthabēdū esse putetis.

Euangeliū extra Christum esse non potest Philip. 2.

1. Cor. 1.

Galat. 5.

1. Cor. 7.

Psalm. 115.

Idolatria quæ. 1. Cor. 10. Idololatræ hæretici.

putetis. Iam verò si verbi Dei appellatione, quod nũc (proh dolor) non raro fit à multis, verbũ hominis, vel diaboli potius per hominem loquẽtis, dignati fueritis, videte nunquid non germana sit hæc idololatria? Fugite idola per Deum immortalẽ. Non est deus Caluinus, nõ est deus Lutherus, nõ est deus Bucerus, aut quicunque tandem alius ex illis, qui multo crudelius Christi corpꝰ sanctissimum tractauerunt, quàm illi ipsi qui Christũ in crucẽ egerũt. Tunc enim venerunt impij milites, & non fregerunt crura Christi: nunc venerunt isti speciẽ pietatis habentes, virtutem autẽ eius abnegantes, & diruperunt, ac in multas patres concide

Ioan. 19. 2. Tim. 3.

rũt totum corpus Christi: vnam, sanctam, catholicam, Apostolicam Ecclesiã. Integrum Christi corpus inter manus persequutorũ in cruce permansit: & inter manus Christianorum non est iam integrum corpus ecclesię. Quamobrẽ eorũ sectatores esse nolite, per quos tam nefarium scelus patratum esse videtis: sed spiritum sanctũ per suum vas

Idem sapiẽtes.

electum, vos vt idẽ sapiatis monẽtem, audire. Nõ vt suam quisque propriã cõfessionem adferat, sed vt qui vos esse Christianos ꝓfitemini (libet enim

Actorũ 11.

receptum hoc nomẽ potius vobis tribuere, quo superstitibus etiã Apostolis Antiochiæ primũ eorũ vsi discipuli legũtur, quã nouum aliud heri, quod aiunt, & nudiustertius à nouarum rerum studiosis vsurpari cœptum) vt idẽ sapiatis quod vestros, vel communes nostros potius maiores Christianos, citra dubitationem vllam, sapuisse cernitis, qui nos præcesserunt cum eodem signo fidei, & dormiunt in somno pacis. Procul à vobis absit hæc impietas, vt patres vestros, auos, proauos, atauos

atauos idola coluisse, & nunc demum Christũ prę dicari cœptum esse, nũc demũ vestris oculis Euãgelij lucem affulsisse, hostibꝰ veritatis & inimicis crucis Christi credere animum inducatis. Quingẽ ti iá sunt octoginta sex anni, sicut ánalibus nostris memorię proditum legimus, cùm per Christum Deum nostrum ab idolorum errore sumus abducti, & ad veritatis agnitionẽ perducti, qui postquã semel nos ab idolorum cultu reuocauit, quæ nun quã satis est prædicãda bonitas illius & misericordia, nõ permisit deinceps vnquá sãguine suo nos ablutos, eodẽ luti volutabro fœdari. Idẽ igitur sapiatis, quod parẽtes, qꝺ aui, qꝺ proaui, qꝺ ataui vestri, qui piè Christũ coluerũt, iá inde à sexcẽtis ánis prope sapuerũt, quádoquidẽ & ipsi nõ diuersum ab eo sapuerũt, quod reliquus orbis Christianus ab ipsis Apostolis receptũ, & per lõgã Episcoporum & sacerdotum succesonem ad nos vsque perductũ sapuit semper & sapit etiã nũc, & sapiet deinceps vniuersus. Nõ est Polona fides, nõ Lithuana, non Germana, quã vt firmiter teneatis, vobis persuadere conamur. Nõ est huiꝰ vel illius nationis aut prouinciæ, vt nationalis aut prouincialis dici queat. Est & vocatur fides catholica, per vniuersum terrarum orbem, quàm latè patet Christianum nomen diffusa, neque triginta his aut 40. annis nata, sed quæ ab ipsis primis parentibus nostris simul vt orbis conditus est, initium habuerit. Fuit ante legem obscurior, sub lege figuris magis adumbrata, quàm illustrioribus aliquibus notis expressa: posteaquam verò apparuit gratia Dei saluatoris nostri omnibus hominibus, facta est indies clarior & dilucidior, vt nihil iã ad eius perspicui-

Philip. 3. Poloni quãdo Christiani facti.

Fides catholica, nõ Polonia vel Germana.

Titum. 1.

ſpicuitatem deeſſe videatur. Hanc igitur fidei catholicæ cõfeſsionem Chriſtianam vobis cõmendamus, vt quod audiſtis ab initio, id in vobis permaneat: Quia ſi in vobis permãſerit quod audiſtis ab initio, & vos in filio & patre manebitis, & ſocietatẽ habebitis nobiſcũ, & ſocietas noſtra erit cũ patre & cũ filio eius Ieſu Chriſto. Hanc & Paulus vobis cõmendat, cũ, vt idẽ ſapiatis monet. Qui catholicꝰ eſt, idem ſapit: Quid enim eſt aliud, idem ſapere, quàm catholicá fidẽ retinere? Qui ſchiſmaticus eſt aut hęreticus, diuersũ ſapit. Hoc eſt idẽ ſapere, ſapere ad ſobrietatẽ: hoc eſt diuerſum ſapere, ſapere plus quã oportet. Certè nõ oportet ſapere plus quàm omnes ſapiunt: nam ſic ſapere, deſipere eſt: Sicut etiã dicit Paulus: Dicentes ſe eſſe ſapientes, ſtulti facti ſunt. Credere ſanctam eccleſiam catholicam, hoc eſt idem ſapere. Quiſquis hanc nõ credit, etiam ſi cætera credat omnia, quæ in ſymbolo continentur, inanis eſt fides eius: quando non ſapit idem, ſicut Paulus admonet. Nõ eſt ita neceſsarium ad ſalutem habere Prophetiam, noſſe myſteria omnia, & omnem ſcientiã, vt ſi quid alicui forte parum perſpectum ſit, de ſalute animæ ſuæ periclitetur. Vnũ eſt neceſſarium dicit Chriſtus: Vnum eſt ad ſalutem neceſſarium: quo ſi quis vno fuerit deſtitutus, nihil eſt, quod ſe ſalutẽ conſequi poſſe, ſperet. Quid illud eſt? Subiũgit mox Paulus dicens: Eandem charitatem habentes. Loquatur aliquis linguis hominum aut Angelorum, ſi charitatem non habuerit, factus eſt velut æs ſonans, aut cymbalum tinniens. Habeat Prophetiã, nõuerit omnia myſteria, & omnem ſcientiam: habeat omnem fidem, ita vt montes transferat: ſi charitatem non

1. Ioan. 2.
1. Ioan. 1.
Philip. 2.
Idẽ ſapere quid ſit.
Rom. 12.
Rom. 1.
Eccleſiã catholicã nõ credens, nihil credit.
1. Cor. 13.
Lucæ 10.
Eandẽ charitatem habentes.
Philip. 2.
1. Cor 13.
Charitatis laus.

non habuerit, nihil est. Distribuat in cibos pauperum omnes facultates suas, trādat corpus suum ita vt ardeat, si charitatem non habuerit, nihil ei prodest. Sola est charitas, quam qui habet, nihil ei deest eorum, quæ ad benè beateque viuendū pertinent: quam qui non habet, frustra habet cætera omnia. Fratres sumus, vnum Deum inuocamus, in vnum Christum credimus, vnum Euangelium legimus, vnum Psalterium recitamus, vnum Amen respondemus, vnum Alleluia resonamus, vnum Pascha celebramus: quid causę est, quòd vos foris estis, nos intus sumus? Quid causæ est, quòd altare contra altare erigitis, quòd cathedram contra cathedram constituitis? Quid causæ est, quòd Paulum admonentem audire non vultis, vt idem nobiscum, idem cum nostris maioribus, idem cū vniuersa Catholica Ecclesia sapiatis, verùm ab orbe terrarum vos præciditis? Eadem sacramenta nobiscum, easdem scripturas habetis, hoc solum minus habetis, quod minus habet, qui charitatem non habet. Si esset charitas, nulla esset præcisio, nihil esset quod impediret, quominus idem saperemus omnes. Nulli schismata facerent, dicit Augustinus, si fraterno odio non excæcarentur. Ante quem Ambrosius quoque: Nouatianus, inquit, & alij non paruę scientiæ fuerunt, sed quia per zelū fœdera charitatis perdiderunt, in schisma versi ad perditionem sui, hæreses creauerunt. Chrysostomus quoque nō aliundè prognatas esse docet hæreses, quàm quod non diligerent fratres, & secundis eorū successibus inuiderēt: Si charitas adesset, quandoquidem nō inflatur charitas, nūquā eo tumoris ventum esset à quibusdam, totum vt orbem

Fratres sumus omnes

Charitatē hęretici nō habent.

Au de bap tismo parnulorū cō tra Donatistas li. 1. ca. 11.

Rom 10.

Ambro. in 2. ad Cor. 3

1. Cor. 13.

Hom. 2 in epist ad Timoth.

CAP. XXXIII.

Christianum desipere, se verò solos sapere, se solos videre sibi persuaderent. Si charitas adesset, quandoquidem non cogitat malum charitas, nunquàm hanc de nobis opinionē nonnulli cōcepissent, quòd secùs quàm intelligimus ipsi scripturas interpretemur, qua vna, nulla vel cogitari potest maior impietas. Si charitas adesset, causæ nihil esset, quamobrem idem non saperemus omnes. Obsecramus vos per Christum, nunquid non eundē nobiscum in cœlis patrem inuocatis? nunquid inuocantes non eandem ab eius filio nobis præscripta formula vtimini, dicentes: Pater noster qui es in cœlis? Atqui pater hic noster, vnā tantùm coniugem habere voluit. Qui patrem vnum agnoscimus, quare matrem etiam vnam nō agnoscimus? Si primogenitus noster frater diuisus non est Christus, cur ipsi diuidimur, cur segregamur, cur diſiũgimur? Si membra sumus vnius Christi corporis, cur ab eo vos pręciditis? Iterum atque iterum per Deum vos obtestamur immortalem, implete gaudium nostrum, consonate paci, cohærete vnitati, acquiescite charitati, credite veritati, quò lætari queamus de cōcordia vestra, & gratias agere Deo de salute vestra, quā nō potestis habere, nisi in Ecclesia catholica. Extra Ecclesiam catholicam, quid enim prohibet quominus Augustini verbis vtamur, omnia potestis habere præter salutem. Potestis habere honorem, potestis habere sacramenta, potestis etiam cantare alleluia, potestis respondere Amen, potestis Euangelium tenere, potestis in nomine patris & filij & spirituſſancti fidem habere & prædicare: sed nusquam nisi in ecclesia catholica salutem potestis inuenire. Extra hanc haberi possunt

Malach. 2.

Matth. 6.

Rom. 8.

1. Cor. 1.

1. Cor. 12.

Extra ecclesiam salus & charitas haberi nō potest.

In serm. super gest. cū merito.

CAP. XXXIII.

Vnitatis Christianę laus.

posſunt omnia: ſola ea, quæ ſola ſalutē adfert charitas, extra Eccleſiam haberi non poteſt: Neque enim diuidit vnitatem, quiſquis habet charitatem. Philip. 2. Hæc eſt quæ facit vnanimes: quales vt ſitis, cum Paulo vos hortamur: vt vno ſitis & eodē animo, quo ſumus nos, quo fuerunt olim noſtri & veſtri maiores, qui piè Chriſtum coluerunt: vt de vobis quoque dici queat, quod de noſtris aliquando maioribus dictum legiſtis: Multitudinis credentium erat cor vnum, & anima vna. Actor. 4. Ecce quàm bonū & quàm iucundum, habitare fratres in vnum. Pſal. 132. Quàm iucundum accidit auribus, & ſuaue, cùm legitur: Iudic. 20. Egreſsi ſunt omnes filij Iſrael, & pariter congregati, quaſi vir vnus. Ibidem. Stans omnis populus, quaſi vnius ſermone reſpondit. Ibidem. Conuenit vniuerſus Iſrael 1. Eſd. 3 & 7. ad ciuitatem, quaſi homo vnus: eadem mente, vno conſilio. Congregatus eſt populus, quaſi vir vnus in Ieruſalem. Vnum eſt neceſſarium: Lucæ 10. vnum eſt ad ſalutem neceſſarium: vnum hoc illa ipſa hora, qua iam traditurus erat ſeipſum Ephe. 5. pro nobis, oblationem & hoſtiam Deo in odorem ſuauitatis, petiuit à patre Chriſtus, dicens: Pater ſancte ſerua eos in nomine tuo, quos Ioan. 17. dediſti mihi, vt ſint vnum ſicut & nos. Et paulò pòſt: Non pro eis autem rogo tantùm, ſed & pro eis, qui crediturí ſunt per verbum eorum in me, vt omnes vnum ſint: vt ſicut tu pater in me & ego in te, vt & ipſi in nobis vnum ſint: vt ſint vnum, ſicut & nos vnum ſumus, vt ſint cōſummati in vnum. Neque verò petiuit hęc à patre modò repetitis vicibus, verumetiam hæc fuit cauſa Sapient. 2. potiſsima, ſicut à Ioanne ſcriptum legimus, quam Ioan. 11.

Christus cur mortuus.

Ioan. 14.

Ad epis. Prouinciæ Ponti, quæ epi habetur. Tom. 2. consiliorum nouissimè impressorum

orbem turpissima morte condemnari voluit, vt filios Dei, qui erât dispersi, congregaret in vnum. Et præclarè dictum est à quibusdam patribus: Deus vnus & est, & esse creditur, non minus propter concordiam aut æqualitatem substantiæ, sed etiam vt hoc nomen vnitatis Deo sit commune cum alijs quibus gaudet. Pax enim & charitas & similia vocitatur, per hæc nomina nobis præstans, vt his virtutibus transformemur ad Deum. Quæ cùm ita sint, cùm ex hac vita migraturus ad patrem suum cœlestem, nihil aliud nobis testamento Christus reliquerit, quàm pacem: cùm non aliud sit patrem precatus diligẽtius, quàm vt vnum cum ipso, vnum & inter nos essemus: cùm & mortis illius tam acerbæ, tam etiam ignominiosę, non alia causa fuerit: quàm vt dispersos congregaret in vnum: cur vos, quod nobis testamento legatum est, id repudiatis? cur Christi precationem ex incredibili quadam ergo nos charitate profectam, nullũ vobis fructum adferre patimini? cur crucis & mortis illius beneficium, quantum ad vos pertinet, irritum & inane redditis? dum quod ãteà dispersum, posteà sanguine illius fuit pretioso cõgregatum, id vos iterum dispergere conamini. Estne hoc Christianos esse? estne hoc Euangelium Christi profiteri? Christus ex duobus fecit vnum. (Fecit enim vtraque vnum dicit Apostolus) vos ex vno facitis duo, ac plura etiam quàm duo. Altare contra altare erigitis, cathedram contra cathedram cõstitutis. Obsecramus vos, quid est hoc aliud, quam Antichristos esse? quàm non Christi Euangelium, sed Satanæ cacangelium propagare? Sicut enim Christus est, qui cõgregat: ita Satanas est, qui spar-

Ephe. 2.

git

git. Nolite charissimi, nolite spargere cum Sata- XXXIII.
na, sed cõgregate potius cum Christo: vel saltem,
quod semel est pretioso Christi sanguine congre-
gatum, id nec ipsi spargite, nec ab alijs dispergi pa
tiamini. Sitis vnanimes, vt quamuis corpora di-
uersa sint, eadem tamen in illis mens, idem ani-
mus, eadem voluntas, idem sit sensus omniũ. No-
lite suam quisque propriam confessionem adfer-
re, suam quisque solitariam, aut vnius alicuius ex
his opinionem sequi, qui sicut propria sua temeri-
tate segregauerunt semetipsos, ita iusto Dei iudi-
cio sunt & ipsi à se inuicẽ segregati, & in tot sectas
dissecti, vt earum vix iam etiam numerum inire li
ceat. Verùm nõ est nisi vnum, hoc vnũ retinete: ab Vnanimes
omni sectarũ genere cauetote. Sitis vt Paulus mo- idipsum
net, vnanimes, & idipsum sentientes: Nam hi de- sentientes
mum sunt vnanimes, qui sentiunt idipsum. Sicu- Philip. 2.
bi verò scinditur incertum studia in cõtraria vul- Rom. 15.
gus, sicut (proh dolor) in hac nostra prouincia fie
ri non ita pridem cœptum esse videmus, ibi vna-
nimitas esse non potest. Nihil est autem, quod 1. Cor 1. &
vel ad Romanos, vel ad Corinthios, vel ad Phi- 2 Cor. 13.
lippenses scribens, tam frequenter inculcet Apo- Philip. 2.
stolus, quàm vnum hoc: vt idipsum dicamus, id-
ipsum sentiamus, idem sapiamus omnes. Quod
igitur ille, vel DEVS potius per illum toties
tam diligenter præcipit, nolite committere, vt in
eo parum ipsi dicto audientes fuisse videamini.
Vultis ædificare ciuitatem? Hierusalem ædifica- Psalm. 121.
te, non Babylonem. Siquidem de Hierusalem le-
gitis, quòd ædificatur vt ciuitas, cuius participa-
tio in idipsum. In Babylone contrà, sicut lingua- Gene. 11.
rum, ita & sensuum & rerum omnium horrenda

CAP. XXXIII.

quædam fuit confusio. Ciuitas Hierusalem vnum corpus est, non quadam corporum confusione permixtum, vt inquit Hylarius, neque singulis in-
In. Psal. 121 discretum aceruum, & informem cumulum vnitis: sed per fidei vnitatem, per charitatis societatem, per operum, voluntatisque concordiam, per sacramenti vnum in omnibus donum, efficimur omnes vna ciuitas Hierusalem, efficimur vnus cœtus sanctorum, efficimur vnum corpus Christi: A quo dissidentes, & se peccatis suis præcipitantibus separantes, participationem sanctæ huius domus non habent: in qua non facit habitare Deus, nisi vnanimes: cùm sit participatio ciuitatis huius in idipsum. Quapropter vbi idem sapiunt omnes, eandem charitatem habentes, vnanimes idipsum sentientes, ibi ciuitas Hierusalem, ibi domus Dei viui, ex viuis lapidibus ædificata, ibi est vna, sancta, catholica, Apostolica Ecclesia, firmamentum & columna veritatis. Hanc itaque ciuitatem ædificate charissimi, vel vt ipsi potius hæc esse ciuitas queatis, elaborate. Fugite verò, fugite de medio Babylonis, & saluet vnusquisque animam suam. Neque enim ignoratis, quàm horrenda per Prophetas suos Deus Babyloni cõminetur. Quę quidem nõ illi tantum, de qua priè scripserunt, verumetiam ei, quam illa significauit euenisse videmus omnia. Aedificauit memoria nostra Babylonem in Germania Martinus Lutherus, quid supereſt malorum ex his omnibus, quæ Prophetæ ventura prędixerunt, quod in ea iam non euenerit? Neque tamen eorum adhuc finis apparet vllus. Sed & in Anglia fuit edificata Babylon, quæ iá Mariæ Regis Philippi cõiu

Psalm. 67.
Psalm. 121.
1 Pet. 2.
Titum. 3.
Hier. 51.
Esaiæ 13.
Hier. 50. 51
Psalm. 13. 6

Lutherus Babylonẽ ædificauit in Germania.

gis

gis tempore per Dei gratiam ędificatur iterum vt ciuitas, cuius participatio in idipsum: Quibus non fuit regnum illud iactatum procellis & tempestatibus: quæ non pertulit naufragia? quibus non est mactatum infortunijs, quoadin ea Babylon ædificabatur? Agite, ô fratres, quorum exitus perhorrescitis, eorum imitari facta ne velitis. Non potest esse falsum, quod dixit veritas: Omne regnum in seipsum diuisum desolabitur. Sic ignis in stipites segregatus, extinguitur: domus in lapides diuisa, corruit: nauis in tabulas discisa, demergitur. Quamobrem tanquàm pestem vnam omnium teterrimam, fugite diuisionem, fugite schismata, fugite hæreses. Nolite vos diuidere à nobis, qui patres vestri vocamur, & sumus, ac pro paterna nostra erga vos charitate, nullius rei maiorem, quàm vestrę salutis curam & solicitudinem gerimus. Nolite vos diuidere à sanctis vestris, & ijsdē maioribus nostris. Nolite vos diuidere ab vniuerso terrarum orbe, quàm longè, quamque latè patet in eo Christiana religio: sed implete gaudium nostrum, vt idem sapiatis, eandem charitatem habentes, vnanimes idipsum sentientes. Matth. 12. Luc. 11. 2. Cor. 11.

Cæterùm quò minus gaudium hoc nostrum impleri possit, duo potissimum obstare videntur, à quibus vt vobis diligenter caueatis, cum Paulo nostro paternè vos hortamur & monemus, qui statim subiungit: Nihil per contentionem, neque per inanem gloriam. Nihil est quod perinde obstet, quo minus homines idem sapiant, eandem charitatem habentes, vnanimes idipsum sentientes, atque cōtentio. Quod etiam ille videtur indicare, qui dixit: Vnitatem assequi non me- Nihil per contentionē, neque per inanē gloriam. Contentionis fructus Philip. 2.

retur, quisquis non ipsam, sed quod vult ipse, tuetur. Hæc enim contentio animos irritat, mentes perturbat, odia accendit, ac tantam persæpè caliginem oculis mortalium offundit, vt cæca mens, quod rectum est, videre non possit. Quamobrem etiam alio loco Paulus, pugnas legis & verborũ vitare iubet, quòd ex his oriuntur inuidiæ, contentiones, blasphemiæ, suspiciones malæ, conflictationes hominum mente corruptorum, & qui veritate priuati sunt. Et iterum: His qui sunt excõtentione, & qui non acquiescunt veritati, credunt autem iniquitati, ira, & indignatio, tribulatio, & angustia. Et ad Corinthios scribens: Si quis autem videtur contentiosus esse, nos talem consuetudinem non habemus, neque Ecclesia Dei. Ad eundem modum & Iacobus, vbi zelus amarus habetur, & contentiones in cordibus, negat eam ibi reperiri sapientiam, quæ desursum est, descendens à patre luminum, sed terrenam, animalem, diabolicam. Vbi enim zelus & contentio, ibi inconstantia & omne opus prauum. Quæ autem desursum est, inquit, sapientia, primùm quidem pudica est, deinde pacifica, modesta, suadibilis, bonis consentiens, plena misericordia & fructibus bonis. Sectemini charissimi, sapientiã, quæ desursum est à patre luminum. Hæc enim est pudica, quoniam castè intelligit: est pacifica, quoniam à proximorum societate propter elationem se non disiungit: est modesta, suadibilis, bonis consentiens, quoniam nihil habet in se præfracti, sed facilè credit veritati. Contrà verò, terrenam illam, animalem, diabolicam sapientiam, qua qui præditi sunt, omnes alios præ se caudices esse putant, modis om-

Petrus Cluniacẽ lib. 5 Epist. 16.

1. Tim. 6.

Rom. 2.

1. Cor. 11.

Iacob. 3.

Sapientia diabolica

Sapientia diuina.

omnibus auerſemini: cùm ipſi veſtris oculis videatis, ac modò non manibus etiam contrectetis, inconſtantiam & omne opus prauum, vbi zelus eſt & contentio. Quid enim apud illos conſtans, quid fixum & ſtabile cernere licet, apud quos altercationes iſtæ de fide vigẽt maximè? Satis iam à nobis eſt ſuperius indicatum, quemadmodum ſubinde varient ſententijs, dogmata ſua mutent in annos, quin & aliud hodie nonnunquam, aliud cras affirmant. Suo quoque tempore queritur Gregorius Nazianzenus, cùm feruerent maximè diſputationes, tum refrixiſſe maximè charitatem, refrixiſſe pietatem, quæ in credendo, in ſperando, in amando conſiſtit. Tum autem & hunc fructum adfert contentio, quod ſicut ille dixit: Nimium altercando, veritas amittitur. Neque enim vllum adferri poteſt maius impedimentum ad veritatem inueſtigandam, quàm ſi ſuprà quàm ſcriptum ſit, vnus pro altero infletur aduerſus alterũ. Præclarè Deum alloquens Auguſtinus: Veritas, inquit, tua nec mea eſt, nec illius, aut illius, ſed omnium noſtrum: quos ad eius communionem publicè vocas, terribiliter admonens, vt nolimus eam habere priuatam, ne priuemur ea. Nam quiſquis id, quod tu ad fruendum omnibus proponis, ſibi propriè vendicat, & ſuum vult eſſe, quod omnium eſt, à communi propellitur ad ſua: hoc eſt, à veritate ad mendacium: Qui enim loquitur mendacium, de ſuo loquitur. Obſecramus vos, quod ab Auguſtino ſcriptũ eſt, diligenter vobiſcum expendere velitis. Non eſt, inquit Auguſtinus, huius aut illius, ſed eſt omnium veritas: omnes ad eius communionem vocauit Deus publicè.

CAP. XXXIII. Diſputationis pernicies.

Greg. Naz li. 1. Theol.

Veritas altercando amittitur.

1. Cor. 4. Aug. li. 12. conf. ca. 25 & in pſal. 75.

Veritas eſt omnium.

Ioan. 8.

CAP. XXXIII.

cè. Quòd publicum est, nemo faciat priuatum, ne priuetur: quod omnium est per charitatem, nemo sibi propriè vendicet, aut suum esse velit per contentionem. Nam qui de suo loquitur, mendacium loquitur, non veritatem, sicut ipsa testatur veritas. Atque hic est fructus contentionis, quod, dum suam quisque vult esse veritatem, quę omnium est, amittitur veritas, quam non alibi quàm apud omnes, hoc est, in Ecclesia Catholica reperire licet. Præclarè scriptum est ab Eusebio Emisseno: Fides religionis Catholicæ, lumen est animę, ostium vitę, fundamentum salutis æternæ. Quicunque hac derelicta velut pessimum ducem, proprium sequitur intellectum, quicunque per sapientię suæ sensum ad mysteriorum cœlestium, se putat posse peruenire secretum, sic facit, quomodo si absque fundamento ædificet domum, aut si prætermisso ostio, velit introire per tectum, vel si nocte sine lumine inferat gressum, totum se clausis oculis vrgeat in profundum. Verisimè dixit hæc Eusebius. Nam qui loquitur alio quàm omnium, quàm Ecclesiæ Catholicæ sensu, de suo loquitur, mendacium loquitur. Cùm rectè scriptū sit ab Augustino: Quisquis ab Ecclesiæ ventre separatus fuerit, necesse est, vt falsa loquatur. Qui etiam alio loco dicit: Sola est Ecclesia, in qua mysteria superna veraciter contemplemur. Vnde ad Mosen Dominus dicit: Est locus apud me, & stabis super Petram. Et paulò pôst: Tollam manum meam, & videbis posteriora mea. Quia enim ex sola Ecclesia Catholica veritas conspicitur, apud se esse locum Dominus perhibet, de quo videatur.

Fides Catholica. De symbolo hom. 8.

In psal. 57.

Ser 181. de tempore. Li. 2. de Gene. cōt. Manich ca. 8 & cōt. epi. Manic. c. 6

Con-

CAP. XXXIII.

Contentio materia iracundiæ. Philo li. 2. allegor. epist. 60. Aug. epi. 64.

Gloria inanis filia superbiæ. Philip. 2.

Prou. 13.

Sed in humilitate superioris sibi inuicem arbitrãtis. Philip. 2.

Superbia mater hæreticorum Lutheri superba verba.

Contentio materia est iracundiæ. Est autem iræ proprium quòd facilè fallitur, fallitque, ita vt iracundorum ferè neminem veracem esse scribat Philo. Quare fugite contentionem, quæ priuatũ, quæ suum esse vult, quod publicum, quod commune est omnium. Cuius mater, sicut ab eodem Augustino scriptum est, est superbia & humanæ laudis auiditas. Quamobrem fontem ipsum tanti mali cùm obruere vellet Apostolus, posteaquã dixit, nihil per cõtentionem: adiunxit statim, neque per inanem gloriam. Tolle gloriam inanem, sublata simul erit omnis contentio: cuius non alia ferè causa est, quàm quòd quæritur ab hominib. gloria. Vere nanque dictum est à Sapiente: Inter superbos semper iurgia: Atqui superbiæ filia est inanis gloria, quæ plerunque facit è stultis insanos. Cessabunt iurgia, facessent contentiones, simul vt facesset inanis gloria. Facesset autem inanis gloria, si fuerit illud obseruatum, quod mox apud Paulum sequitur: Sed in humilitate superiores sibi inuicem arbitrantes. Vultis iurgia, vultis lites, vultis contentiones effugere? fugite gloriam inanem: succedat in locum eius humilitas, quæ statim vt accesserit, facessat illa necesse est. Sicut mater hæreticorum superbia, sic mater piorum omnium est humilitas. Vultis audire loquentem superbiam? Deponite, inquit, quicquid arma ure suppeditant orthodoxi veteres, theologorum scholæ, auctoritas conciliorum & Pontificũ, consensus tot seculorũ ac totius populi Christiani. Nihil recipimus nisi scripturas: sed sic, vt pe nes nos solos sit certa auctoritas interpretandi. Quod nos interpretamur, hoc sensit Spiritus sanc.

quod

quod adferunt alij quamuis magni, quamuis multi, à ſpiritu ſatanæ, & alienata mente profectum eſt. Quod orthodoxi docuerunt, quod auctoritas Eccleſiæ tradidit, quod populus Chriſtianus amplexus eſt, quod ſcholæ defendũt, exitiabile venenum eſt ſatanæ. Quod ego doceo, ſpiritus eſt vitæ. Credite in ſcripturis nihil prorſus eſſe obſcuritatis, vel quod egeat iudice: aut vt omnes cæcutiant, ego non cæcutio. Nam conſcius mihi ſum, me habere ſpiritum Chriſti, quo poſſum de omnibus iudicare, nemo de me. Nolo iudicium, ſed requiro obſequium: Neque quenquam vel tantillũ moueat multitudo, magnitudo, latitudo, profunditas, miracula, ſanctitas, Eccleſiæ ſanctorum omnes perierunt ſi ſenſerunt, vt ſcripſerunt, niſi qui fortè reſipuerunt ante ſupremum vitę diem. Qui meis probationibus diffidunt, aut carent ſenſu cõmuni, aut blaſphemiam committunt in Spiritum ſanctum, & ſubuertunt Chriſtianiſmum. Hæc eſt ſuperbiæ vox: Nunquid autem hic hominem præſe quenquam iudicat? Tantum abeſt, vt ſe ſuperiorem aliũ arbitretur, vt cæteros omnes prę ſe fungos eſſe iudicet. Videtis autem, vt hic non omnium, ſed ſuam priuatam eſſe vult veritatẽ: vt quod omnibus ad fruendum Deus propoſuit, id ſibi propriê vendicet, & ſuum eſſe velit, quod eſt omnium. Itaque â communi propellitur ad ſua, à veritate ad mendacium: nam qui loquitur mendacium, de ſuo loquitur. At nihil tale humilitas, nihil priuatum, nihil vult habere ſuum. Quod omnium eſt, quod Catholicum eſt, quod orbis totius Chriſtiani conſenſu receptum eſt, in eo libenter acquieſcit: id verum, id rectum, id amplectendum

Ioan. 8.

eſſe

esse censet: etiamsi propter intelligentiæ tarditatem pleraque non assequatur, se tamen non intelligendi viuacitate, sed credendi simplicitate fore tutam persuasum habet, ac non modò se non præfert cæteris, verùm sibi potius cęteros anteponit, se cæteros esse superiores arbitratur: eos præsertim, de quibus tot seculis tantam doctrinæ, tantã & sanctitatis opinionem fuisse videt. CAP. XXXIII.

Nil est quòd vel vnanimitati retinendæ, vel veritati inuestigandæ sit æquè noxium, atque laudis humanæ & inanis glorię cupiditas. Hanc enim qui aucupantur, quicquid omniũ, quicquid Catholicum, quicquid commune cum multis est, id tanquam tritum iam ab alijs & vulgare, quodque nullam admirationem effecturum, nec aliquã excellentis alicuius ingenij vel doctrinæ sit opinionem allaturum, reijcit & aspernatur: sed singulares quosdam exquirit intellectus, insolitos & hactenus inauditos excogitat sensus, nouas & solitarias profert opiniones, quo possit digito mõstrari & dicier, hic est. Hic est ille, qui nobis Euangelium, quod ita multis seculis sub scamno iacuit, ingenij sui felicitate nunc tandem in lucẽ protulit: qui verũ illius & germanum sensum aperuit, qui mentes nostras post tantã, quæ tam diu nostris oculis offusa fuit, caliginẽ, nũc demũ luce veritatis illustrauit. Quod ita longo seculorum interuallo nemo vidit orthodoxorum, vnus hic vidit, vnus hic propè mille iam annis, ignoratũ orbi Christiano Christum clarè nobis demõstrauit. Papẽ, quàm lõgo tẽpore pro Deo mundus idola coluit? Hic est ille, qui de cœlo descendit, qui nos iá tandem ab idolorũ seruitute liberatos, Dei piè co-

Inanis gloriæ cupiditas, veritati inimica.

tendi

CAP. XXXIII.

lendi rationem cognoscere fecit. Hanc inanis gloriæ dum captat aurã infelix homuncio, dũ quod Christi ꝓpriũ est, id sibi vendicare conatur, dum se pro Christo coli vult, minimè cõtentus est eo, si vna aliqua de re singularẽ intellectum, & solitariam suam opinionẽ proferat, sed cùm in vno sibi videt successisse, mox alia simul peruertit omnia, quę totius orbis iudicio sunt approbata, ac orbis iudicio suum anteponit, cum eo qui sedet in throno, dicens: Ecce ego noua facio omnia. Videtis quanta sit hæc pestis inanis gloriæ. Hæc est, quæ Cherub Angelum, qui cęteris præstare scientia visus est, de cœlo deiecit. Hæc est, quæ primos parentes nostros de Paradiso deturbauit. Hæc est quę nunc etiam non paucos de regno cœlorum, hoc est, de Ecclesia Dei, in qua sola sunt pauperes illi spiritu, quorum est regnum cœlorum, prȩcipitat. Hæc est, quæ facit hæreticos. Hæc est, quę facit schismaticos, ac quos nunc separat à cœtu piorũ, hos posteà separabit ab eo, quod pijs promissum est, regno cœlorum. Sic enim hæreticum describit Augustinus. Hæreticus est, qui alicuius temporalis cõmodi, & maximè gloriæ, prȩcipatusq; sui gratia falsas & nouas opiniones vel gignit, vel sequitur.

Apoc. 21.
Ezec. 18.
Gene. 3.
Matth. 5.
De vtilit. credendi cap. 1.
Hæreticus quis.

Hanc igitur inanem gloriam iure merito pios omnes fugere Paulus, & humilitatem amplecti iubet, qua qui præditus est, nõ modò se nulli, sed sibi potius anteponit omnes: nec adduci potest vlla ratione, sic vt de se magnificè sentiat, vt orbem Christianum totum cæcutiuisse, Christum tot seculis ignorasse, idola pro deo coluisse credat, se verò solũm videre, se solum sapere, se solum veram veri Dei colendi rationem tenere persuasum habeat

beat. Vbi tanta est arrogantia, ibi nulla potest esse veritatis agnitio. Verum est enim, quod ab Augustino scriptum est, eam quam non inuenerit humilem, veritas fugit mentem. Cuius etiam sectator Beda: Sancta, inquit, scriptura, contra morem secularium doctrinarum, humilitatis magistra existens, per humiles ædita scriptores, humilibus solùm auditoribus vel lectoribus patet. Ante quē Gregorius: Lumen intelligentiæ humilitas aperit, superbia abscondit. Et alio loco: Veritatis obstaculum esse dicit mētis tumorem, quia dum inflat, obnubulat. Resistit superbis Deus, humilibus autē dat gratiam. Excelsus Dominus, & humilia respicit, & alta à longè cognoscit. Ad quem respiciam, inquit, nisi ad humilem & quietum, trementem sermones meos? Vbi humilitas, ibi sapientia; Vbi tumor & inflatio, ibi stultitia. Dicentes enim se esse sapientes, stulti facti sunt. Abscondit mysteria sua Deus à sapientibus & prudentibus, & reuelauit ea paruulis. Vultis Dei mysteria cognoscere? Vultis ad veram sapientiam? vultis ad scripturarum intelligentiam peruenire? Sitis in oculis vestris paruuli: sitis non alta sapientes, verùm humilibus consentientes: sitis conualles potius, quàm montes. Nam in conuallibus emittit DEVS fontes gratiæ suæ. Nolite sic de nobis, nolite sic de vestris & nostris maioribus, nolite sic de cūctis qui per orbem Christianum, sunt diffusi, & Christi fidem profitentur, existimare; quòd aut fungi quidam & stipites sint & fuerint omnes: aut si quod in eis lumen fuit intelligentiæ, tanta fuerit eorū & nostra sit improbitas, vt agnitam veritatē profitere, & præ nobis ferri nolim⁹, ac secùs quàm

Aug ser. 213. de tēpore. Li. 3. in Samuël. c. 6. In 34. cap. Iob. ca. 17. Li. 23. Moral. ca. 16. Iacobi 4. Psalm. 138. Esaiæ 66. Prou. 11. Rom. 1. Matth. 11. Psal. 103.

CAP. XXXIII.

quàm intelligamus ipsi, vos doceamus. Extremæ cuiusdam arrogantię, ne dicamus an dementiæ an impietatis potius fuerit, hanc de pijs omnibus tam impiam opinionem cõcipere. Nunquid quia vos cati vobis & prudentes videmini, ideò stupidi, bardi, trunci sunt omnes, quotquot à vobis ipsis inter vos dissidentibus dissentiunt? Certè non ita vos Paulus docet: sed in humilitate, inquit, superiores inuicem arbitrantes. Non modò, inquit Paulus, nemo præ se stupidos, bardos, truncos alios iudicet: verùm præstantiores arbitratus, se potius pleraq; non assequutum existimet, atq; ideò minus præfractè suam opinionem tueatur: ac sicubi videt cõsensum omniũ, sicubi videt vnanimiter aliquid ab Ecclesia Catholica definitum: táto seculorũ interuallo cõstanter ab omnibus obseruatum: ne velit orbis totius iudicio priuatũ suum anteponere: neque sic sibi soli Dei spiritum vendicet, vt cui propriè promissus & missus est, eum Ecclesiæ detrahat vniuersę. Quin illi se submittat potius, illius placitis obtemperet, in captiuitatẽ redigat intellectum suum, in obsequium Christi & capitis & corporis. Hoc vbi fit, ibi fit simul quod monet Paulus, quod nos à vobis tanto studio petimus, vt idem sapiant omnes, eandem charitatem habentes, vnanimes, idipsum sentientes: Fieri autem id alibi non potest, quàm vbi præsto adest humilitas, animiq́ue modestia. Hanc igitur Paulus præ cæteris diligenter commendare studet omnibus: ac quo minus quenquam illius pudere possit, Christi proponit exemplum, quò libentius illius vestigijs incedamus. Hoc sentite, inquit, in vobis, quod & in Christo Iesu, qui cùm

Philip. 2.

2. Cor. 10.

Hoc sentite in vobis quod & in Christo Iesu, &c Philip. 2.

in

in forma Dei esset, nõ rapinam arbitratus est, esse se æqualem Deo, sed semetipsum exinaniuit, formam serui accipiens, in similitudinem hominum factus, & habitu inuentus vt homo. Humiliauit semetipsum, factus obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis. Propter quod & Deus exaltauit illum, & donauit illi nomen, quod est super omne nomen, vt in nomine Iesu omne genu flectatur, cœlestium, terrestrium, & infernorum, & omnis lingua confiteatur, quia Dominus Iesus Christus in gloria est Dei Patris.

Vultis, inquit Paulus, ad veram vitam, vultis ad veram & eam sempiternam gloriam peruenire? Christum ducem sequamini, quam vobis ille ipse præeundo muniuit, eâ ingredeamini. Quid enim ille? Cùm naturâ Deus esset, cùm se factis etiam ipsis Deum esse declarasset, vt qui vel nutu mortuos vitę restituebat, qui rerum elementa vertebat, qui verbo morbos quoslibet propulsabat, qui verbo tempestates quoq; sedabat, qui dæmonibus imperabat, ac alia multa faciebat, quibus apertè se Deum esse demonstrabat. Hic itaque talis cùm esset, nunquid per contentionem, nunquid per inanem gloriam sibi vendicauit, vt haberetur æqualis Deo? Nihil minus, quin humiliauit ac deiecit semetipsum apud homines, â Patre gloriam expectans, vt non per ambitionem, sed per humilitatem aditum ad eam esse demonstraret. Vsque eó autem se deiecit cùm esset summus omnium, vt non modò velut homo versatus inter homines esuriret, sitiret, lacesseret, inopia laboraret, ac omnibus iniurijs, quibus cæteri mortales oportunus fieret: verûmetiam serui speciem

Christus quomodo sequendus

CAP. XXXIII.

in se, qui Dominus est omnium, suscipere: & idem serui nocentis, cùm ipsa esset innocentia. Nam quod mali serui est, capi, alligari, flagris cædi, conspui: id ipse suscepit in se. Nec eo se demisisse contentus fuit, verùmetiam ad mortis vsque supplicium ceu facinorosus aliquis descendit, & quidem omnium probrosissimę crucis nortis. Quid autem ex eo præmij consequutus sit est?

Lucæ 14. Quid aliud nisi quod ipse dixit aliquádo: Qui se humiliat, exaltabitur. Nihil sibi ipse quidé apud homines vsurpauit, nec ante tempus maiestatem suam iactauit, sed quò se magis ipse deiecerat, hoc eum euexit magis Deus Pater in summam sublimitatem, ac per humilitatem & ignominiam crucis illustrato, largitus est nomen quod exit omnem humanam gloriam: nimirum, vt ad illius Iesu consputi & crucifixi nomen, sese flectat ac submittat omne genu, non solùm eorum, qui sunt in terris, verùmetiam eorum, qui apud inferos, vel apud superos degunt in cœlis: nec vlla sit vsquam lingua, siue hominum, siue angelorum, siue dæmonum, qui non confiteatur Iesum omnium rerum Principem ac Dominum à dextris assidere Deo Patri, vt regni communis gloriæque consortem.

Heb. 12. Quotquot igitur eiusdem gloriæ participes esse cupitis, in hunc aspiciatis auctorem fidei & consummatorem Iesum, huius vobis exemplum ad imitandum proponite: sanctis huius vestigijs incedite: per vitæ contemptum ad vitam: per inanem gloriæ despicientiam, ad gloriam æternam: per mortalia dispendia, ad immortalia cõpendia viam affectate. Vultis similes esse Deo? Pium & hone-

1400,—
1700,—
4832/20

